

Прилог 13. броју „Српских Новина“

БРОЈ 55.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LIV. РЕДОВНИ САСТАНАК

12. ЈАНУАРА 1911. ГОД.

— ИЗДАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ —

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАЈИ КРАЈЕВИНЕ СРБИЈЕ

1911.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LIV
РЕДОВНИ САСТАНАК

12. ЈАНУАРА 1911. ГОДИНЕ

III РЕДОВАН САЗИВ
ПЕРИОДЕ 1908—1911. ГОД.

LIV РЕДОВНИ САСТАНАК НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК:

Андра Николић

И 1 ПОТПРЕДСЕДНИК:

Јован Жујовић

СКРЕТАР:

Малун Лукић

Приступни су били сви Г. Министри сај Војног и Грађевина.

Почетак у 9 часова пре подне.

Председник, Андра Николић. — Отварам 54. редовни састанак.

Изволите чути протокол прошлог састанка.

Секретар, Благоје М. Илић прочита протокол 53. редовног састанка.

Председник, Андра Николић. — Има ли примедаба за прочитани протокол?

Стојан Рибарац. — Има да учим премедбу на протокол који се односи на изјаву г. председника. Ја сам казао, да Скупштина јуче није имала дневни ред, и да није могла нивна решавати и да је то гажење Устава.

Секретар, Благоје М. Илић. — Има то у записнику. Ево, поново да прочитам то место из протокола: „Стојан Рибарац вели; да се овоме да-ши не може решавати, јер је данашња седница таказана за утврђивање а једног реда“.

Никодије Милетић. — Ако сам добро чуо, секретар је прочитавао да сам ја упутио питање на Г. Министра Грађевина односно склеропријације земљишта. Ја исказ упутио питање на Г. Министра Грађевина, него на Г. Министра полиције, односно тога што извесни адвокати ходе да се користе овом приликом за исплату.

Секретар, Благоје М. Илић. — Примам исправку.

Председник, Андра Николић. — Пријазни Скупштини пријави са учњеним исправкама?

(Прима).

Објављујем да је протокол са учњеним исправкама пријавен.

Изволите чути жалбе и жалбе.

Секретар, Малун Лукић прочита:

Бр. 56. — Мален Сасић, земљоделac из Рујевице, среза бањског, моли да му се исплати једна угинула крава.

Бр. 57. — Апостол Васић, учитељ из Крушевице, моли да му се у следве године учитељске

службе урачуна време које је провео као учитељ у Старој Србији и као привремени учитељ у Србији.

Бр. 58. — Петар Доброслављевић и брат из Чопинице, жале се на комисију за ограничење државних шума у округу подрињском.

Бр. 59. — Јакоб Д. Медина, мењач из Београда, моли да му држава наклади суму од 20.000 динара коју су суму однеди непознати злковини прошле године.

Бр. 60. — Јаков Глишовић из Брестонца, среза гружишког, са друговима, жале се на комисију за ограничење државних шума у Јешевику, из 1902. године.

Бр. 62. — Станоје Секулић, свештеник из Ајдановца, среза прокупачког, моли да се пркиви врати заузето земљиште од стране комисије за ограничење државних шума.

Бр. 63. — Василије Лакић из Тешине, среза моравског, моли да му се уступи једно парче земљишта.

Бр. 64. — Костадин Младеновић из Тешине, среза моравског, моли да му се уступи једно парче земљишта.

Бр. 64. — Стојадин Стаменковић и други из Шурића, среза моравског, моле да се грађанима поменутог села уступи неко земљиште.

Бр. 65. — Стеван Биљетинић, учитељ у Поповићу, среза космајског, моли да му се уваже годишње учитељске службе.

Бр. 66. — Петко С. Плоховић и остали из села Овчарница, жале Народнију Скупштину за дејство, да се по вишоким молбама, поднетим ишком пореском одиљку пре 6 година, освободе излагања пореза на винограде, пошто им је филоксерид винограде утапишила, а земљишта су на таквим положајима да нису за друго објељавање.

Председник, Андра Николић — Упутиће се одбору.

Изволите чути два саопштења Г. Председника Министарског Савета о кандидацији за чланове Главне контроле.

Секретар, Благоје М. Илић чита:

Председништво
Министарског Савета
П.М.Бр. 4.
10. јануара 1911. год.
у Београду.

Народној Скупштини,

Смр्तу Димитрија Гавриловића био, члана Главне Контроле, увражњено је једно место члана Главне Контроле, те сам на основу чл. 3., закона о уређењу Главне Контроле и тач. 3. чл. 144. и чл. 179. Устава замолно био Државни Савет да приступи саставу кандидационе листе за ово увражњено место.

Државни Савет известно је по писмом од 17. децембра пр. год. Бр. 11348., да је саставио кандидациону листу за члана Главне Контроле у коју су ушла ова господе: Светолик Пешић, шеф кријумчарског одељка Управе Државних Монопола и Ђорђе Мариковић, секретар Главне Контроле.

Саопштавајући ову кандидациону листу Народној Скупштини, част ми је молити је, да у сислу чл. 179. Устава, изволи изабрати једног од именоване господе за члана Главне Контроле.

Председник
Министарског Савета,
Ник. П. Панић, с. р.

Председништво
Министарског Савета
П.М.Бр. 5.
10. јануара 1911. год.
Београд.

Народној Скупштини,

Пенсионисањем г. Николе Ђорђића, члана Гл. Контроле, увражњено је једно место члана Главне Контроле, те сам, на основу чл. 3. закона о устројству Главне Контроле и тач. 3. чл. 144. и члана 179. Устава, замолно био Државни Савет да приступи саставу кандидационе листе за ово увражњено место.

Државни Савет известно је по писмом својим од 17. децембра пр. год. Бр. 11.837., да је саставио кандидациону листу за члана Гл. Контроле у коју су ушла ова господе: Душан Вујић, управник краљевске благајне и крунских добара у пензији и Јован Николић, члан Касационог Суда у пензији.

Саопштавајући ову кандидациону листу Народној Скупштини, част ми је узводити је, да, у сислу чл. 179. Устава изволи изабрати једног од именоване господе за члана Главне Контроле.

Председник
Министарског Савета,
Ник. П. Панић с. р.

Председник, Андра Николић. — Скупштина ће изводети одлучити кад ће ставити на дневни ред избор ових кандидата.

Изводите чути саопштења Господе Министари кад ће одговарати на појединачна питања.

Секретар, Милун Лукић чита:

Краљевско-Српско
Министарство Финансија
Пореска Управа
ПРБр. 35.850.
18. децембра 1910. год.
Београд.

Народној Скупштини,

Част ми је известити Народну Скупштину да ћу на питање, које ми је упутио народни посланик Рафа Шипић — о премештају пореског одељења среза тимочког из Краљевог Села у Књажевад, — одговорити кад буде стављено на дневни ред.

Министар Финансија,
Стојан М. Протић с. р.

Српско-Краљевско
Министарство Финансија
Пр.Бр. 36308.
17. децембра 1910. год.
у Београду.

Народној Скупштини,

Част ми је известити Народну Скупштину да ћу на питање које ми је упутио г. Мило Г. Петровић, народни посланик, — о обустави наплате поизвода у оквиру ужичком, — одговорити кад буде стављено на дневни ред.

Министар Финансија,
Стој. М. Протић с. р.

Краљевско-Оријаско
Министарство Финансија
Пореска Управа
Бр. 33375.
17. децембра 1910. год.
у Београду.

Народној Скупштини,

Част ми је известити Народну Скупштину да ћу на питање које ми је упутио народни посланик Јевла Вељковић — о премештају пореског одељења среза лужничког у Белу Паланку, — одговорити кад буде стављено на дневни ред.

Министар Финансија,
Стојан М. Протић с. р.

Председник, Андра Николић. — Узима се на знање и Скупштина ће одлучити о стављању на дневни ред. Прелазимо на питања председништву. Има реч г. Ђорђа Марковић.

Ђорђа Марковић. — Ја јам дosta одлико упутио два питања па г. Министру Финансија. Једно се тиче давања повластице Шилису за избирање алихола, а друго је питање о незаконитом узбуђу по царинском закону. Ви сте, г. председниче, обећали, да ће на питања, која сам упутио, Министар Финансија, тако исто као што су и други Министри одговарали на усмена кратка питања, одговарати у једној од првих седница. Како још ни до данас ипак добро одговора на та два питања, молим Вас, да настапите, да добијем одговор, иако не био прикупљен да подносим интроверзацију, кад се то може на један део начин решити.

Председник, Андра Николић. — Ја ћу поново казнати г. Министру да одговори на та питања. Има реч г. Рибариц.

Стојан Рибарац. Ја имам да замолим г. председнику, да достави г. Министру Војној оба извјештаја, и оно што је војска скретала у другу улицу и оно што овицири наше учествовали у прослави нашкој, да им одговори у једномах.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Бора Поповић.

Бора Поповић. — Јучерашња скупштинска седница била је заказана ради утврђивања дневног реда. Према томе, на тој седници, кад се приступило утврђивању дневног реда, није се изјавило ни о чему другом радити и решавати, него једино о ономе што је дневним редом било обухваћено. Међутим, г. председник Народне Скупштине а с њиме и Владина већина, и то она господа који су из партије здравног саветника г. Панића и она друга из партије државног саветника г. Лубе Стојановића, приступили су једном послу, решавали су о једној ствари која није била на дневном реду. Г. председник Народне Скупштине позвао се на 117. члан пословника, па последњу одредбу, која гласи овако: „Ако се не буде могло писати због недовољног броја посланика, онда ће се ставити на дневни ред за идућу седницу на право место она ствар, која је перешена.“ Међутим, она ствар о којој је јуче решавано, није била стављена на дневни ред за јучерашњу седницу.

Преко томе, и г. председник Народне Скупштине и Владина већина погазили су једну позитивну одредбу, једну јасну одредбу закона о пословном реду у Народној Скупштини. Тога момента г. председник Народне Скупштине престао је бити председник Народне Скупштине, него је био председник партиског клуба. Такав поступак к. г. председника Народне Скупштине и скупштинске већинеправа је срамота за народно представништво! (Клагор.... Протест са деснице).

Председник, Андра Николић. — Г. посланиче, ја Вас опомињем да не употребљавате тако тешке речи ни о председнику ни о Народној Скупштини. У Народној Скупштини морамо се куртказно разговарати.

Бора Поповић. — Кад не зате да говорим, ја нећу ни да говорим.

Радослав Агатоновић. — Ми смо, господине, јуче били сопственици једног поступка, који је у нашем Парламенту сасвим нов и апсолутно нема у закону о пословном реду у Народној Скупштини никаквог ослонца. Ми смо били свидоци, како је председник Скупштине јуче прочитao један члан пословника, који апсолутно њему не даје никакво право, да може извршити по том члану 117-ом Пословнику оно, што је г. председник извршио.

На такав поступак г. председника, који заслужује осуду, не само опозиције, него и целе Скупштине, кад би та Скупштинска већина била коректна према сваком говорнику њеном, — на такав поступак реагирало се од стране опозиције и речима и изразима, који су требали г. председнику да паведу, да онда у том случају примени Пословник. Господину председнику је јуче речено отворено, да узврши право, да је узвршател. Г. председник је па то објутао. Он није реагирао ни једном речју; г. председник је, даље, признао да је збога јуче узврши-

ро право опозиције и право посланика који су трожили да се говори о закону о пословном реду.

Из практике, на коју се г. председник јуче позао, и једино позио, да оправда свој незаконит и противни пословнику поступак о стављању на гласање предлога г. Рибараца; из те практике, коју смо до сад имали, иако смо могли да констатујемо ово: да се у сваком моменту о пословнику може говорити. Ја не треба да се за то позијам ни на кога другог, него на онога пајићег интерпретатора закона о пословном реду који седи из министарској столице и који пристаје и одобрава да се то право опозиције укине. Ја, даље, позицију се на практику, налазим да је г. председник јуче погазио посланик и у другој одредби и погазио правцу коју смо до сад имали, те није дао опозицији да интерпретира пословник онда када је разлог за то било.

Стога и ја налазим, да је г. председник погазио закон о пословном реду и не саго што је он погазио, него је и скупштинска већина зоједно са њим одобрila то, и налазим даје та потрежка и само жалостна и за осуду, него као таква треба и да се квалификује као срамота за скупштинску већину.

Председник, Андра Николић. — Ја Вас опомињам. (Чује се:) Сад су на реду кратка питања!

Ми смо у Народној Скупштини и треба да разговарамо мирно и хладно. Председник је радио како је високо да треба по закону ради; председник је тако радио не јуче први пут, него је тако радио и пре тога, и то са одобрењем целе Скупштине.

За изјаве у име групе ми имамо један споразум, по коме се може дати реч само једном опуномоћеном посланику у име групе.

Има реч г. Милош Милојевић.

Милош Милојевић. — Ва, господине председниче, имате дужност старати се, да послови у Скупштини иду како треба, а да се то постигне, прије је услов да нагните како све посланике, да уредно долазе у скупштинске седнице, тако и све чланове Владе, да тим седницама присуствују. У прилог овога говори и сам закон о пословном реду у Скупштини, па ипак од скорог времена најуштеје је обично од члanova Владе, да присуствују седницама. Тиме се најчешћа винажа Народне Скупштине и слаби функција пародних посланика, јер им се спречава и смета да употребе сва своја права, која им Пословник даје. На тај начин до сада је пропала маса корисних питања, и мојих и осталих посланика. Такав рад, г. председниче, не смете даље повлаћивати, ако желите да Скупштина буде оно што треба да је. Такојим се радом, као што рекох, губи винажа пародног представништва и наноси срамота Парламенту исто овако, као што му је и јуче од Ваше стране најчешћа срамота, кад се погазили Пословник, износеби на решење Скупштини питање, које није било, из дневног реду, када дневног реда није ни било и најчешће допустили опозицији да говори о по-вреди пословника. Да тога у будуће не буде, ја упућујем ово питање на Вас, да одговорите хоћете ли и шта предузети, да бар од сада сви чланови Владе долазе, да присуствују седницама и да на тај начин изађу на сусрет захтевници посланици,

без чега, знајте, високо не може бити правилног рада у Скупштини.

Председник, Андра Николић. — Ви добро тражите, то је у интересу скупштинског рада. Ја бих ставио само један мали услов. Пека господа, кад стављају питања измеђе Господу Министре. Није право тражити од Министара да назуше своје послове у Министарству и да седе овде у Скупштини, кад чије извесно да ће им посланици ставити питања. А у реду је, кад посланик хоће да пита, да унапред каже надлежност Министру. Ја мислим, да ће се они у том случају одазвати и на време одговорити.

Љуб. Ђорђевић. — Молим вас, ја имам дигање па председништво. (Са деснице — изразично: Овеј тека срамота!)

Јест тека још једна нова срамота.

Ви сте изволили чути, како је, г. председник обратио питању народним посланицима и казао, да кад г. посланик хоће и жеље да стављају питања Г.Г. Министрима, да они треба унапред да доставе Г.Г. Министрима, те да Г.Г. Министри могу доћи на седницу да по ће оставили министарске послове. Међутим, баш јутро, ја сам сматрао за дужност да питајем Г. Министру Привреде једно важно питање, које се тиче лончарске, да се ловови на знатно места ухватају и замолио сам г. председнику преко секретара нашег клуба да умоли Г. Министра Привреде да дође да му то питање постави. Као што видите Г. Министра Привреде овде пеша.

Дакле, ово је изразан изговор г. председника Народне Скупштине и то је нова срамота после јутерале срамоте и председника Народне Скупштине и скупштинска већина и ако она одбаци ову срамоту онда је то за њега нова срамота.

Председник, Андра Николић. — Ја вас молим да одговорите куртоазно, утицно. — јер сте ни народни посланик.

Љуба Ђорђевић. — Ја не тражио од вас да ме учите реду. Ја сам учио. Ја не гајим Пословник, а ја као председник Скупштине то радите.

Председник, Андра Николић. — Ја имам ово да одговорим г. посланику. Г. посланик Ђорђевић вели да је раније јавно питање, међутим, то се десило пре осам минута. Ја не могу тражити од Г.Г. Министара да они одмах дођу. Оно, што сам мало пре напоменуо, да г. г. посланици унапред јаве Министрима питања, ја нисам мислио да то посланици чине у девет сати пред почетак седнице, него да раније јаве Министрима (у том тренутку Г. Министар Привреде улази у салу скупштинску).

Има реч г. Љуб. Ђорђевић.

Љуба Ђорђевић. — Ја сам још пре годину дана упутио једно питање господину председнику Народне Скупштине и молвoda ми одговори, да ли је волја да поради код надлежног одбора да се ствар Јеврема Спасића, српског писара, који је нешто био осуђен, изнесе пред Скупштину. Г. Председник обећао је тада да ће урграти код тог одбора да се ствар што пре сврши и изнесе пред Скупштину на решење; међутим, прошло је годину дана од тада, и та ствар није још изашла пред Скупштину. Ја сам и раније казао, а и сад понав-

љам, да је то ствар која задире далеко у углед и морал једне државе.

Ствар је у томе, да је један чиновник, који је служио државу толико година часно и поштено, оваквим пре 10 годинама да је утјечно 12.000 липара. Он се, приликом суђења, позивао на то, да му надлежна стручна лига иду прегледама рачуне и тражио је да се то уради, јер је уверен да је невин; међутим, суд га је онако без довољног познавања и извиђавања ствари осудио на вет година заточења. Овај човек, мученик, јер је невин осуђен, оде у ану. Издржко је целу казну од 5 година, и кад се вратио дому, он потргне попова ствар код Главне Контроле и Главне Контроле нађе да су његови рачуни исправни.

Затим је било поновно суђење и овај је го- сподин ослобођен сваке одговорности, јер није имао дела. После овога, што је сасвим појамно, држава је била дужна да томе човеку даје сатис- тафације, и да му поврати оно што је казног из- губљео. Држава мало води рачуна о осетљивости и интересима једнога грађанина, јер је тај Спасић био казнен упропашћен, дала му је само пензију. Међутим, ви ћете појмани колико је он изгубио.

Прво, свој положај, привремено изгубио је лепо име, а в своју породицу оставио је без издржавања и без потпоре и сад, његова ствар, дошао пред Скупштину, лежи више од 3 године и чека на решење. Ја мислим да овај поступак иако не и препоручује људе који имају да руководе овим пословима. Ви ћете признасти да је учињена велика неправда томе човеку, јер држава поред осталих дужности има и ту дужност да штити интересе, а парочито слободу војединих грађана, а то је овде омашено и пропуштено.

У овом случају ја имам да пребаким г. пред- седнику Скупштине што је имао водио рачуна о својој речи датој прошле године Н. Скупштини, а тако исто и скупштинском одбору, који није водио рачуна о осетљивости човека који је неправедно трпео. Ја мислим да се г. председник није држао коректно у овој ствари, да није водио рачуна о својој дужности и одликовању које му је дато и да је то једна велика срамота за њега.

Председник, Андра Николић. — Ја Вас опо- мињам да у Скупштини говорите синој како треба један посланик да говори.

Ја штита не могу друго да кажем, него да преноручим одбору да ту ствар изнесе.

Кад сте ви то мени казали?

Љуб. Ђорђевић. — Пре годину дана, у прошлом сазиву. (Нагор.)

Имам да учиним питање г. председнику: да ли ће убудуће више водити рачуна о подбама грађана и да ли ће урграти код одбора, да се те ствари благовремено расправљају?

Председник, Андра Николић. — Разуме се да ће председник водити рачуна о својој дужности; али и Ви у будуће треба да водите рачуна о својим речима.

Стојан Рибарац. — Ја имам да, по праву које им даје члан 65. Пословника, управим једно питање господину председнику о раду скупштинском.

По чл. 43. Пословника Скупштине утврђује дневни ред за сваку седницу. По чл. 61. Послов-

ника, скунштинске седнице закључује председник са пристанком Скупштине, и затим објављује дан и сат кад се има одредити друга седница и предлаже дневни ред за ту седницу. Но чл. 67. Пословника, чинио се сврше претходни пословци, приступа се раду скунштинском по утврђеном дневном реду. По чл. 70. Пословника, пре по што се седница закључи, решава се о хитности подносилаца предлога а затим се утвђује дневни ред за идућу седницу.

Прекујерана седница закључена је, стога што у њој није било изврума, што није било по Уставу потребног броја посланика за решавање. Та скунштинска седница, закључена из тога разлога, возвана је за јуче само зато, да утврди дневни ред за идућу, садашњу седницу. Према томе, јучерашња седница није могла решавати територије да решава, јер није имала утврђеног дневног реда, него је била само у праву, да утврди дневни ред за давашњу седницу.

Али председник Скупштине није тако радио. Он се при свем том, што је прекујче позвао јучерашњу седницу само зато да одреди дневни ред за давашњу седницу, он се није тога придруžавао. Он позвивајући се на чл. 117. Пословника, и због што је јуче није било дневног реда, није изнео на решавање једно питање. И нећина је увела то питање и решила га /Милослав Радојковић/. Он се позвао на чл. 117. а ти и твоји пријатељи позивате се на срамоту.)

Радослав Агатоновић. — Господине председниче, крајње је већ време да г. Радојковић опоменете, да назиши изразе које овде употребљава.

Стојан Рибарац. — Кажу, да је један муслиман ишао једном на хаџију у Меку. Док је тамо стигао, била му је горња халјина, коју је, када је пошао, обукло потпуно нову, са свим одрипама. Кад је упитан: откуд да дође тако одрипан, он је одговорио, да су га у путу неки дрвали. — „Што се наши браћи“, — питали су га.

— Кад бих се од свих њих браћи, не бих никад овде стигао, — одговорио је.

Тако и ја, кад бих се освртао на сачије уладе, не бих никад био готов с говором. Има примедаба, на које не треба никад одговарати.

Господин председник се, дакле, позвао на чл. 117. Пословника. Тада Пословника, међутим, каже из крају ово: „Ако се не буде могло гласати због недовољног броја посланика, онда ће се ставити на дневни ред за идућу седницу на право место“. То значи, да та ствар, ако се није могла решити због тога што није било довољног броја посланика, да она сама по себи, и због тога што је из показатог разлога одложена, има првенствено да дође на дневни ред, али не док и Скупштина то не утврди. Њему се по закону обезбеђује првенство, али се оно никако не може да реши у седници скунштинској која није имала дневног реда.

Ово је питање начелно и ишло важно. Ја и моји пријатељи у овоме добу налазимо се у положају да правимо примедбе, да критикујемо, да контролишемо, — а наше је да гласате. И ако ви не дате нама да вршимо она своја права, онда ће то

бити незгодно и за вас. И стога ја констатујем, да је јучерашњи раздом председништва и већине скунштинске поглавар пословник. И пашта више, (Министар Финансија, Стојан Протић: То није истинा!)

Председник, Андра Николић. — Г. Рибарац је овега тумачио закон и ја сам дужан да му одговорим.

Ми смо, господи, разумели овај последњи став чл. 117., који гласи: „Ако се не буде могло гласати због недовољног броја посланика, онда ће се ставити на дневни ред за идућу седницу на право место“. Ми смо, дакле, разумели да то мора да дође на дневни ред на првој седници, која после ње долази; јер да је закон хтео другачије, он би казао: на једној од идућих седница“.

Ви сте ме сад, г. Рибарче, изложенали са овим питањем; јер да сам знао да ћете ме то питасти, ја бих нашао у протоколима где су оваква слична одобравања била, и то више пута. Ја сам разумео Пословник тако: да он паређује, кад се један предмет, због недовољног броја посланика, не може да реши на једној седници, да Пословник паређује да се тај предмет мора сутрадан да реши. То је сад једно законско разумење.

Уосталом, како сам ја разумео, тако је разумела и Скупштина.

Ја сам, так, ако се опомињеште, помозите ми рећи, најласнијо јуче, да ли имамо данас законити дневни ред, т. ј. оно што нам закон паређује. Онако исто, као што нам закон паређује да Скупштина мора сваког првог месеца да се подели у секције, па макар и не стављаши то на дневни ред, тако исто је било и са овом ствари. То је тако било и то сада, и ја Вас молим, да то правно питање расправљимо јасно. Ви знаете да је таква практика и до сад била, па сам зато ја у том смислу и разумео Пословник.

Стојан Рибарац. — Г. Председник је заборавио један моменат, који апсолутно демантује његово тврђење, а који ћу ја сад да изнесем. Г. председник је заборавио да јучерашња седница пије била позвана за решавање, јер није имала дневног реда, иницијатива је он прекујче исказао утврдити, него је била само за утврђивање дневног реда. Чл. 117., као што сам рекао и утврдио, садржи само то, да одложени предмет има право на првенствено решавање у идућој седници. Међутим, јучерашња седница неје могла решавати.

Видите, дакле, да Скупштина јуче није имала дневног реда, а и да, према томе, није имала шта ни да решава. А да је то тако, пајбољи је доказ и то, што сте Ви одмах после решавања само оне једне ствари позвали Скупштину да утврди дневни ред за давашњу седницу. Јер ако је Скупштина, према том Вашем мишљењу, била уопште способна за решавање, зашто није решила остale ствари, које су раније биле стављене на дневни ред, јер су и оне биле одложене из истога узрока, због недовољног броја посланика.

Председник, Андра Николић. — Ми смо тако разумели Пословник да смо тако и поступили.

Има реч г. прота Милан Ђурић, да учини питање на Г. Министра Унутрашњих Дела.

Прота Милан Ђурић. — Ја имам да унутим једно питање на Г. Министра Унутрашњих Дела. Оно је врло хитно и састоји се у овоме.

У срезу ариљском, округу Ужицком има шарлах, и он немилице коси, тако да из једне куће умире по троје и више, као што је у оаштени височкој. Срез ариљски има свога лекара, г. Перећа, али је срез арзетан, куће су разните и један лекар не може стићи свуда да помогне. Да би се зарада сузбила и народ очувао од многобројних жртава нужно је, да Г. Министар што пре нареди саническој управи да пошиље још једног лекара у помоћ скромском лекару.

Мој је друг г. Митровић, посланик, поднео писмено питање на Г. Министра Унутрашњих Дела и јон на њега није одговорено. Па и онто је оно хитно у интересу здравља народа у округу ужицком, то ја овим путем пита Г. Министру, хоће ли наредити овеј саническој управи да она што пре постара се и постави лекара и то у срезу златиборском, прилогорском и ратинском.

Ово није од јуче, да ови срезови пожају лекари, нећ има више месеца. Ја сам више пута ишао као посланик у саническу управу и тражио да се лекари поставе у именоване срезове. Прво зато што срезови имају право, јер имају привреду; друго, у интересу здравља и треће што је округ ужицки бројни и одсечен од других округа те паје лако отићи до лекара у парош. Мени је сваки пут обесјато, да ће се учинити чим буде могућности. Ја примијојем да се нико не граби за лекара у округу ужицком, али држава је дужна да поди рачуна о својим држављанима и о њиховом здрављу. Ови разлоги опрекљују ме да писамо сенке овога министра да у интересу правде и здравља онога народа, нареди да се постави лекар.

Имам још да додам да срез ариљски нема лекара, јер је његов лекар г. Милошевић изабран од стране саничега и послао да изучава душовне болести. Тражим да се постави лекар.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министра Финансија, Стојан Протић. — Ја сам на ово питање г. проте Милана Ђурића једанпут већ одговорио, а пристајом и сад да то поновим. Збога нека места немају свога лекара просто зато, што их помажу на расположењу. Чим се ко јави и да ћемо га послати.

Прота Милан Ђурић. — Задиста није Г. Министар и пре тако одговорио али сад већ има један кандидат који је ових дана свршио испитацију и ја бих молио Г. Министру да гледа њега да постане.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Лепо, свршио је школу, али треба да се јави.

Председник, Андра Николић. — Има питање г. Љуба Ђорђевић на Г. Министра Привреде.

Љуба Ђорђевић. — Случај је хтео те сам сазнао једну онакву ствар. Министарство Привреде, у прошлој години, дало је на лиценцију на али Циганлији Сметозару Боторићу и то 2860 дрвета за 1800 динара, с тим, да он има да одсече она дрвета која су још пре лиценције обележена. Мада је, Сметозар Боторић, чеко својих луди који

тако раде, на једно обележено сече десет необележених дрвeta, на онда та необележена дрва вади из корса, па ње се разбија дишантитом, па што не може да се разбије, он шаље и даје за кроџану на Чукарцу, где се пали, а руше затријава.

Тако је Боторић, а ја, наравно, писам ишао тало ли глодам својим очима, одесно 300 необележених и неизупљених дрвeta на јавној лицитацији, која су у пречишу дебела од метра и по на напајаје, а која коштају по 100 до 150 дин. комад. Тај посао Боторићев из ади Циганлија, а то треба да чује и Г. Министар Привреде, ради 90 осуђеника из казненог завода из града и из Топлице, и тих 90 осуђеника чувају писло б чвара са јединим десетаром Миладеном Аврамовићем. Боторић тим осуђеницима из тај дневни рад плата цигло 0'10 дин. После онога кратког обажештења, које питање на Г. Министра Привреде гласило би тако: је ли Г. Министар Привреде волан да још сад одмах кратким путем испошиле једну комисију, комисара или ма шта, на лице места, те да се још данас почну утврђивати трагови овога недела. Ово питање овако гласи због тога, што је јасно да ћа резултат истраже ипто много значи и време брза петрага.

Министар Народне Привреде, Јаша М. Про-дановић. — Није ми ова ствар била позата, и кад је господин почeo да говори, ја сам јавио телефоном начелнику шумарског одељења да одмах дође да и да слушање, па да г. посланику дам одговор још сад одмах.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Живојин Рафаиловић за питање на Г. Министра Унутрашњих Дела.

Живојин Рафаиловић. — Ја имам да унутим једно питање на Г. Министра Унутрашњих Дела, које ће се у исто време тицати и Министра Привреде. У Врањској Бањи, у селу, извреко 100 домаца Цигане са хиљаду душа, који се занимају прерадом конопња, које тоне у тојлој реци Врањској Бањи. Тим истим посједом занимају се и нахи Срби, али иако су и једни и други нахи грађани, иако држављани, ја већу жеђ њима никакву деобу да чиним. Тим се посједом тих 1000 душа баве од пајкање 40 година па на онако, како то тврди уверење суда. До пре неколико година све је ишло по старој, али пре 10 година подигнута је фабрика за прераду конопа и уговору с том фабриком, којој је па чели стајао један Немац, уписано је да фабрика вора начини неколико тонила и давати их народу на бесплатну услугу. Стари концепционар Немац, придржавао се уговора, и давао је народу да се служи тим тонилама, или бар ће да није хтio учинити, њега су власти на то приморале. Али кад је Немац предао фабрику Земаљској Бањи, ситуација се сасвим измењила.

Од тога доба мештанима, и Србима и Циганима, забрањује се употреба тојлој воде. Од месец дана па овако забрањено им је сасвим, тако да су сви ти људи остали сад без послана. Ја мислим да је држава, кад је налазила за потребно уговорију са префектским сопствеником страницем да унесе у уговор давније тонile воде мештанима, — хтела да заштити своје грађане, да људи

унек имају осигурану зараду са којом ће своје по родици задржавати. Странац, првосећи то своје право, ја мислим да је извео и дужност на новог сопственика Земаљску Банку. Ја налазим, да овде има неправилне радње иако од концесионара, тако и од државних власти, које су дужне да воде надзор. Стога упућујем питање Г. Министру Унутрашњих Дела, који има и право и дужност да води бригу о употреби воде, и колико га да прегледа уговор и види да ли је народ, који се противу овога концесионара жали, у праву, и ако јој у праву, молим Г. Министра да пареди концесионара, да и од сад, као и до сад, морају давати народу тога краја онолико воде колико је уговором предвиђено. Молим Г. Министра још и то да ову ствар сматра као хагну, јер збила они људи пешају х тела да једу.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија Стојан Протић. — Праком знамо ово питање и шинда сутар и учинају шта треба.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Милорад Павловић за питање на Г. Министра Финансија.

Милорад Павловић. — Г. Министар Финансија, својим расписом којим је објаснио царинарницима нови уговор са Аустро-Угарском, стављао је царинским властима у дужност и то, да уз сваку декларацију траже и уверење о пореклу робе. Уверење о пореклу робе у самој ствари не разрешиће питања чине, да узвару да је дотична роба, која се царини, из дотичне земље. Њому је могло бити нешта онда кад Србија није била у уговорним односима са свима државама, и на првом несту са Аустро-Угарском, те се тражењем уверења о пореклу робе ахело предупредити евентуално кријумчарење, односно лажно уважење аустро-угарске робе у Србију. Међутим, данас, кад Србија има са свима државама, које су узаште до сада увозиле у Србију неке артикли, уговорно ставље, онда је тражење уверења о пореклу робе једна едикација плашица ствар, која бромом ради у трговини колосално смрт, стога што је и само прибављање уверења о пореклу скончано са трошковима.

Преко тога могло би се и прећи, али има и та ких малих места индустриских у иностранству, одакле Србија поводати своју робу, која чак некада ни трговачке вазоре, ни здружења где би то уверење о пореклу могло да се прибави. И често бива то, да се поједине пошиљке изједу без никаквог уверења. Ако се па то не обрати пажња, роба стигне овде и онда на царинарци се плаћа дежардана, нагомилавају се магацини, као што је то дадас случај, и тиме се чини сметња самој трговини. Међутим, ја сам вољан да верујем, да Г. Министар Финансија жели да се трговине спаја, где је могуће без штете по државне интересе, учини олакшина; јер срећне земље воде таки ратове, па и преко пореке ратове, за интересе своје трговине, и ја верујем да Г. Министар Финансија схвата значај наше трговине и да је вољан да јој издаће на срет гдје год може.

Стога питајам Г. Министра Финансија: какви су та разлоги руководили, да поштовају порекло увођено

тврдења о пореклу робе и, после овога мота објашњења, мисли ли Г. Министар, да би било овортупно, да одустане од тражења уверења о пореклу робе, пошто то за јанас нема никаква смисла?

Министар Финансија, Стојан Протић. — Ја сам искључујем, право да вам кажем, да ће г. Павловић да ми мало благодари, што сам јединим расписом ублажио одредбе, које су до сада постојале о тражењу уверења о пореклу робе. Толико сам мислио да има разлога, да се издаје на сусрет жељи наших тргована.

Ову одредбу, која је до сад постојала, писам могао и не могу да укинем, зато што налазим, да баш интереси трговине захтевају да та одредба остане и на дасе. (*Милорад Павловић: А зашто?*) Зато, г. Павловић, што наши трговци, чим дођу да царине робу за иностранство, например за Аустро Угарску, из никакног рачуна немамо да не знајмо када наши производи иду и у коликом обиму која земља с нашом земљом тргује.

Милорад Павловић. — Молим вас, мени изгледа, да ће Г. Министар Финансија ипак разумео. Није питање о уверењима о пореклу same' робе, када ће она да иде, него је питање о пореклу увозне робе која у Србију улази. Ако је то разлог Г. Министра Финансија, да ради тога треба статистици да се води, да би се знало из које земље је робу добијамо, онда је то скроз илузорна ствар, то се види из приложеног рачуна и ја не разумем Г. Министра Финансија. (*Миле Радојковић: Махимо и о увозу и о извозу статистичке податке.*) Г. Радојковић изгледа да не разуме те ствари кад овако говори.

Уз сваку декларацију при увозу прилаже се рачун о дотичној роби која се царини и из тога рачуна види се: одакле је роба, чијег је порекло и то може потпуно доволно да служи статистици. Међутим, у декларацији чак мора да се назначи одакле је роба и одатле може статистици прићи своје податке у толико пре, што уникат декларације остане код царинарница и може да се створи потребни материјал за статистику. Не стоји, дакле, да ја желим да статистика не буде на своме несту.

Министар Финансија, Стојан Протић. — Ствар се тиче оних артиклија који излазе из Србије, а не само оних који улазе у Србију, и ја сам оба случаја поменуо. Ми имамо интереса и рачуна, привредног и трговачног, да знамо у ком обиму свака земља са нашом земљом тргује. А то можемо, г. Павловић, знати само из уверења о пореклу у овој мери, колико је то, разуме се, могуће, а оне друге погодбе, друга услови и друге исправе које Ви посматрате, немају те гарантиса. (*Милорад Павловић: То је скроз нетачно.*) И зато што ми имамо искуства у томе, зато овако и радимо, а то не радију само ми, него ради и други. Нисмо ми никакву оригиналност измишли, него вранио оно што врше и друге земље и други народи.

Милорад Павловић. — Ја горам попово да говорим о тој ствари и да побуди нека тврђења Г. Министра Финансија у опоменију, кад он каже да нам је уверење о пореклу потребно зато, да би знали у којој мери која држава учествује својим

увозима у Србију. Извините, Г. Министре, види се из вашег говора непознавање ствари. У уверењу о пореклу никад не можете означити вредност робе, да би могли доције изразити колико се из Иностранства уводи роба у Србију. У уверењу то нема обележено, само се каже то, да је роба фабрикат немачки, енглески, и ништа више из уверења не можете видети. И према томе та уверења не могу служити за то, да на основу њих водите рачун колико је која земља партципирала са увозом робе за Србију. Ја поново тврдим, дајте ми за право сви људи који се баве тим стварима, да се само по разумима робе може тачно статистика водити, а знати колико која земља својим увозом учествује, а из уверења се то никако не види.

Министар Финансија, Стојан Протић. — Жао ми је што се не слажем са г. Павловићем. Сваки ћемо остати при своме тврђену. (*Никодије Милетић:* Нека г. Павловић поднесе интервелацiju, па онда да разговарамо о тој ствари).

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Радуловић за питање на Г. Министра Унутрашњих Дела.

Драгомир Радуловић. — Између 3. и 4. септембра на путу од Младеновца за Веичање убијен је Петар Петровић и његов паstorак. Одмах после убиства полициска је власт изашла и извршила секцију. Од тога дана по том убиству никаква истрага није вођена. По истој тој ствари небројено пута се удава жалила Г. Министру и молила да се истрага учини. Ја питам Г. Министра: да ли он хоће и има ли воље, да парди његовом органу, да учини то што му је дужност, јер на првом месту ја држим, да је у једној земљи дужност власти да истражује лопово и убице. Онде, господо, вазда зато, што Петар Петровић и његов паstorak припадају колу националаца, власт жеће из тога разлога да ради. А да је ту био неки посланик из већине, несумњиво би био наречен извиђај, па чак би био и испедни судија послан да извиди то дело, а пошто је националац погинуо, то нико не води рачуна. Питам Г. Министра: да ли је вољан да се закон врши.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Ја пре свега сматрам за дужност да одбијем такве инциденте које потура г. Радуловић, јер то није достојно једног посланика.

Драгомир Радуловић. — Неје то потурање, него је истина, опозиција је ван закона.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Кад г. посланик има у рукама такви доказ, да је власт неправилно радила, он има права да чути питање и захтев Министру Унутрашњих Дела, да свакој неправилности ставе на пут; али нема право никакве генералне осуде и никакво подметања да чини. (*Драг. Радуловић:* Ја не поджећем питања, извините за то). Ако је питање, онда треба да је питање, ако је интервелацija, онда треба да је интервелацija; ако г. посланик жели да се разговара и краткује, нека изволи поднети интервелацiju, па ћу му из њу одговорити, нека се он не брине за то; а кад ми г. посланик упућује питање, он треба да буде у граничном питању, да буде учитив као сваки паролни посланик.

На питање ја ћу г. посланику одговорити, тачније, да за сада могу само то да му кажем: да се ствар испећује, и да има људи који су већ признали то дело и који су у притвору. То је одмах доказ, како није истина оно што господин говори.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Радуловић.

Драг. Радуловић. — Ја, господо, могу да сазнајем да Г. Министар може овако да говори и да напада поједине посланике. У осталом то је његова практика, он је и друге ствари овде радио, он је исказао оца и матер појединим посланицима.

Ја сам ово питање упутио на Г. Министра још пре месец дана, кад Г. Министар није био у Скупштини, и молио сам г. председника да Г. Министру достави то питање, и мени Г. Министар није одговорио.

Председник, Андра Николић. — На реду је г. Агатоновић за питање на Г. Министра Унутрашњих Дела.

Радослав Агатоновић. — Ја се користим приступом Г. Министра да га подсетим на једно питање које сам раније упутио, и да ју то питање додам још неке податке, молећи га било за одговор, било за брзо дејство.

Ја сам Г. Министру упутио питање пре скоро месец дана о једном разнавају које је у Нишу извршено у згради окружног начелства, односно једнога лоза који је добио премију. Уз то питање ја сам Г. Министру доставио и улогу коју је вршио један орган окружног начелства и који је по мој мишљењу и по мишљењу целокупног незапитересованог грађанства у Нишу, припомогао знатно да дође до оваклог начине разнаваја. Г. Министар до давас није ми на то питање одговорио. Ја жалим што до сада тај одговор није дошао, јер је могао да скрати пратику и мени да понављам то исто питање и да то можда узите на суд при изношењу тога питања на чистину.

За ово време докле сам чекао одговор Г. Министра поводом овог истог питања, тај исти орган власти урадио је неколико неујутноста које га карактеришу као рђавог и недисциплинованог чиновника и као човека који је у том питању специјално необично заинтересован. (*Чује се: Читали сте у „Вечерњем Новостим“*). Да, господо, у „Вечерњем Новостим“ је излазило нешто што ја не могу да јамчи, а за ово што сам говорим ја могу да јамчи. Достављено ми је да су акта враћена из Министарства и она су путовале из канцеларије у канцеларију читавих 15 дана и да зато акта нису могла бити послата суду да он расправи кривицу односно оплачканог трговца Хазана. Достављено ми је даље, и ово је тачно, да је исти писар, преобушен у цивилу у кућани код „Рапоне“, кад је кађена пуша појединијег света, примио столову Ђоко Ненадовића, адвоката, који је и адвокат тога трговца Хазана и који је писао тужбу суду као његов адвокат, — и изпао га велика несолидним и несамо држим изразима и изазвао га на свађу. Ја не могу да напоми овде изразе које је он извонио, то ће Министар дозволити из испећења ако би хтео ову ствар заследити. Достављено ми је, да је

тај исти писар полицијски, да би постигао своју циљ, да изазове адвоката дотичног трговца Хазана и да изазове и самог председника суда, који је седео за столом, да се уместо у свађу, раздавао некакве плакате по хотелима и кафанима, читаве прокламације, у којим се обећава, да ће се покрети лист „Нишки Трибуна“, са програмом: борба против свију који су дошли у Ниш а раде ово или оно... .

Ја, господе, не питам, да ли је писар Илић писао тај плакат и хоће ли он бити уредник тога листа, него питам: да ли је дужност полицијског органа, да овим начином, разношењем плаката по кафанима, потломаже пријатно предузеће, дајући обележје и листу као орган, можда, једног дела полицијске власти у Нишу? Управљајући ово питање Г. Министру, ја молим и питам га: да ли је та ствар илелећена до сада; има ли Г. Министар податке, — и ако нема, је ли волан да са одговором пожури, како не би измакло и суду, да он расправи ову ствар како треба?

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Ја мислим, господине посланиче, Вама је врло добро поштено са каквом предузећима је излазим Вама лично, кад унутре неко питаше на мене. Према томе, држим да исте имали разлога овако да говорите. Ја заиста писам одговорно на питаше које сте ми ставили, или је саса по томе питаше радио и радио. Како сад у овоме тренутку ствар стоји, ја не могу одговорити. Могу одговорити г. посланику сутра, или овде у Скупштини или ако будете љубазни доћи у Министарство да Вам саопштим. Неке ствари, које сте посматрали у питашу, пису ми познате. Ја ћу то извести и ја ћу урадити што по закону треба. Ни једног органа, ма како се он звао, ја нећу у моме ресору трвати, ако неправилно и незаконито ради.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Стојан Рибарац за питаше на заступника Министра Унутрашњих Дела.

Стојан Рибарац. — 16. септембра прошле године, на путу за Мрчајевце, Виду, жену Вукоја Пајића са њеном кћерју и насторком Вукојевом, Стаменком, напали су неки људи и покушали на силну обљубу над Стаменком. Власт среза љубињског вохнатала је те људе — они се зову Милан и Светислав, браћа Теодосијевићи из Мрчајевца — и ставила их је у притвор. После их је пустила у слободу на јемство. Од 16. септембра га кривци и ти кривци вису спроведени суду. Под претпоставком да су кривци спроведени суду, Вукоје се обраћао и Министру Правде, тражећи његову паредбу да се кривцима што пре суди. Министар Правде одговорио му је, да не може писати радићи, зато што дело још није пред судом.

Ја не питам Г. Министра хоће ли паредити да се кривци спроведу суду, — јер верујем да ће то учинити. Ја га не питам хоће ли паредити испитивање зашто је истрага до сад задржавана — јер верујем да ће и то учинити, али га молим за ово: да пареди да се испита, да ли су оптуженици за овај злочин могли бити пуштени на јемство и да узме на оцену да ли је дотични орган полицијске власти по овоме питашу.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Урадићу по жељи г. посланика и молим га да ми даде ту забелешку.

Стојан Рибарац. — Дају одмах.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Љуба Ђорђевић за питаше на Г. Председника Министарства.

Љуба Ђорђевић. — У прошлу недељу, 9. јануара објављен је закон о трговинском уговору између Србије и Аустро-Угарске и тај трговински уговор ступио је опозад на пољ у живот. То је објављено у А.-Угарској и целој Србији. Међутим, тај закон о трговинском уговору није потписао Господин Министар Финансија. Ја сада питам Г. Председника Владе: из којих разлога Г. Министар Финансија није хтео потписати тај уговор и сматрали Г. Министар Председник да тај закон важи Краљевину Србију?

Председник Министарства, Никола Пашић. — Господин Министар Финансија сигурно је потписао тај закон. То је, ја држим, штампарска погрешка.

Љуба Ђорђевић. — Ево Српских Новина, а за Србију важи оно што се објави у Српским Новинама, а не оно што се налази у разним фијокама.

Сад ћете видети, да Министар Финансија није потписао овај закон.

„Преворујемо нашем Министру Финансија, да овај закон обнародује, а свима Пашим Министрима да се о извршењу његовом, колико се кога тиче, старају, властима так заповедамо да по њему поступају и свакоме, да му се покоравају“.

Дакле, Краљ препоручује Министру Финансија да закон обнародује, међутим, ево који су потписали овај закон (Чита): Председник Министар, Савета, Никола П. Пашић, Министар Иностр. Дела, Д-р. М. Миловановић, Заступник Мин. Унутр. Дела, Мин. Финансија, Стој. М. Протић, Заступник Министра Просвете и Цркв. послова, Министар Народ. Приједре, Ј. М. Продановић, Министар Војни, пуковник И. М. Гојковић, Министар Грађевина, В. Вуловић.

Видео и ставио државни печат, чувар државног печата, Министар Правде, К. Л. Тимотијевић.

Као што видите, потписа Г. Министра Финансија за овоме закону нема, и онда кад га нема, онда овај трговински уговор, који је објављен, не важи за Србију.

Министар Финансија, Стој. М. Протић. — Кад би и стајало онако, како изгледа да жели господин Ђорђевић, онако не би био резултат онако који је он овде изнео. То би могло значити, да је Министар Финансија одвојио мишљење, а да је већина за уговор; међутим, и то не стоји, него је само његово дуло својство на једном листу забележено а својство Министра Приједре на два места.

Љуба Ђорђевић. — Дакле, господин председник Министарства није ни одговорио на питаше, него је ту дужност примио на себе Г. Министар Финансија. Г. Министар Финансија показује се често пута да многе ствари не разуме, а тако и

овом приликом, кад износи, да један закон може да важи и онда кад се један Министар одвоји. То не може да буде, и то може да буде само по теорији Г. Министра Финансија. Г. Министар Финансија није у истини потписао овај закон; он га је као заступник Министра Унутр. Дела потписао, а као Министар Финансија није га потписао; јер је он као Министар Финансија постављен за заступника Министра Унутрашњих Дела и дужан је да га потпише и као Министар Финансија.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Урош Ломовић за питање на Г. Министра Унутрашњих Дела.

Урош Ломовић. — Ма да је Г. Министар Унутрашњих Дела од јутрос добио много кратких питања, нека ми не замери што ћу му и ја поставити једно врло кратко питање.

За непуну годину дана у округу рудничком лична и имовна сигурност пала је на врло пизак ступањ. Какви су узроци томе, то ми баш и постиче да питам Г. Министра Уп. Дела, који је од скора па тој столини. За непуну годину дана нестало је три човека: један у Доњој Црнући, други у срезу трнавском и трећи један сељак из села Остре, који је, иштујући од Чачка, замркао у једној кафани и ту убијен. Ни полициској власти није испало за руком да пропаље кривце, а сва та три човека искома су угледни људи и нису ма какви. Осим тога, у очи вишара горњо-милановачког заклана је један човек и не зна се које су убице. Та четири случаја побуђују ме, да упутим питање Г. Министру Унутрашњих Дела: да ли полициска власт у томе округу врши своју дужност онако како јој закон налаже и шта је узрок да се убице та четири угледни грађанине не могу да пропаљу до сада? Ја сам искључу да је ово врло важно питање и да имам права да упутим питање Господину Мин. Унутрашњих Дела, да ми каже: шта је узрок оваким појавама и шта је узрок да не могу да се пропаљу убице?

Заступник Министра Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Ја молим господина посланика, да ми достави ова четири случаја и ја ћу ствар извидети. Али још сад одмах могу да кажем: да може и не бити кривице до власти што кривци до сада нису пропаљени. И у другим државама врло често бива случајева, да се кривци не могу одмах или да се чак и никако не пропаљу. Како у овим случајима стоји ствар, ја ћу извидети па ћу известити г. посланику.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Љуба Ђорђевић за питање на Г. Министра Грађевина.

Љуба Ђорђевић. — Ја сам хтео да упутим једно питање на Г. Министра Грађевине. Али како њега нема овде, то молим г. председнику да му ово питање достави.

У Пожаревцу се граде грађевине за Казнени Завод, у вредности до милион динара. На овако крупним радовима немастало државног надзора, а то је нећ једна крупна погрешка. Као последица те крупне погрешке јавља се то, да предузимач грађевинска, уместо речнога песка употребљава мул, уместо цигла прве класе, цигле друге и

треће класе, уместо првих и здравих греда за кров употребљава криве и накривљене греде, уместо прена првога реда употребљава прене најгоре врсте.

Ја молим Г. Министра Грађевине да ми каже: мисли ли и хоће ли поставити сталан надзор тамо и хоће ли досадање неправилности и радње, које су противне уговору, извидети преко комисије и кад?

Председник, Андра Николић. — Господину Министру ће се доставити ово питање да на његову одговори.

Господо, част ми је известити вас, да је г. Чорбić, посланик, тражио од мене дешеној двојевно одсуство и ја сам му га одобрио. (Прима се).

Односно предлога о напредним кредитима, који је јуче поднесен, молим да се упути Финансиском Одбору. (Прима се).

Сад прелазамо на дневни ред. Прва је тачка дневнога реда: избор једнога члана у комисију за извлачење државних папира.

Молим да се изберу три контролора.

Секретар, Благоје М. Илић извлачи листиће из кутије и чита имена контролора: Стеван Јанковић, Милош Милојевић и Живојин Хаџић.

Настава тајно гласања листићима.

Секретар, Благоје М. Илић прозива посланике по алфабетном списку, који приступају и спуштају листиће у кутију.

После гласања

Потпредседник, Јован Жујовић. — Изволите чути резултат гласања.

Гласало је свега 94 посланика. Г. Марко Трифковић је добио 74 гласа. Према томе објављујем: да је г. Марко Трифковић изабран за члана комисије за извлачење државних папира.

Дајем 10 минута одмора.

Настава одмор.

После одмора.

Потпредседник, Јован Жујовић. — Прелазимо на дневни ред. На реду је претрес извештаја одбора по закону, предлогу о изменама и допузама у закону о послов. реду у Народној Скупштини.

Рад. Агатоновић. — Господо, ја прилично рекирати кад почњем дебату о једној ствари која, по мон нападену и по закону, не постоји. Нама је овде предати један напрт измена и допуза зак. о пословном реду у Народ. Скупштини, као да је он изашао из одбора. Уз тај напрт предат нам је један веома кратак, не извештај, него једно пропратно писмо одбора. Ако би се могло сматрати да је то извештај одборски, који треба да се претреса у Скупштини, никако не може то сматрати онестати као тачно после најаве Г. Министра, који је отворио дебату о овом предлогу. Г. Министар је јасно казао, да у овом извештају, да у овом напрту има несугласица између њега и одбора и да има и штампарских грешака. Све то Г. Министар рече, али не каза које су те несугласице, које су те штампарске грешаке, да бисмо могли и ми, који не припадамо клубовима већине и који

нисмо били у могућности сазнати у клубу те несугласице, знати шта да бранимо, шта да нападамо, и какве те несугласице између њих постоје. Но закону о пословном реду прописана је тачно процедуре, кроз коју један предлог Владин треба да прође.

По том закону одбор претреса извештај, и извештава о том Народну Скупштину. Одбор овде није известио Народну Скупштину. Ми не знајо сад у овом падрту шта је Владино, шта је Министрово, а шта је одборско. После свега онога што је, дакле, Г. Министар казао, и после једног факта који је својеручно г. извештилац утврдио на једном примерку, ми као што рекох, реекирајмо да говоримо о ствари код које, ако је будем нападао, тај напад може бити узападан, јер ће онда извештилац или Министар казати: па то је штампарска грешка, — а ако је будем бранили, онда ће Министар казати: па ту се ја не слажем са одбором. Свакако, господо, ово је један нов случај, у нашој Скупштини до сада већијен, да ми говоримо о једном извештају, за који не знамо да ли је тачан, или није. Што ја, господо, ипак говорим о њему то је зато што сам физички, силом и посунком јучерашег гласања, којим је већина у Скупштини одбацила предлог г. Рибараца о враћању у одбор овога предлога, приморан, као и поступком председништва Скупштине, које је у јучерашњој дебати, по мом изашају, погазило пословник, пагната да овај предлог сматрамо као одборски извештај. Стога се ја унапред ограђујем, ако будем говорио о једној ствари која у овом падрту има да се исправи, и молим да се то на приписује нашој погрешци, већ случајној или нарочитој погрешци оних, који су требали у овом пројекту да буду тачно везани за закон, и да поднесу један пројекат Скупштини онако, како је и досад бало, да се види разлика између минијаџера Министровог који се не слаже са одбором и минијаџера одбора, које со у Скупштини претрес

Предлазим на главну ствар. Потребио је, господо, одмах исправити потребу ових измена. И Г. Министар и г. извештилац су ту потребу констатовали. Г. Министар је измодо рећи, како је он покушао да реши један велики парламентарни проблем, који је тешко решити: да се довољно заштити право мањине, и да се допусти и већини да врши своју улогу по закону. Уз њега је пришао и извештилац који је рекао, да код нас послови треба да иду брже, односно да се закони доносе брже, јер су културне земље од нас одmakле далеко; у њима се доносе стотине закони за краће време, док ми тих закони немамо, и ако их донесемо споро. У овим разлогима и Министровим и известиошевим има једно индиректно признавање: да код нас уочите ствари политичке и државне не иду као што треба. То је признање драгоцене; и ако паје речено отворено већ увијено, оно је ишак драгоцен, и на томе припашају ми треба да се задржимо, и да видимо: шта смета нашој држави у обновљеној њеној историској ери, после крвавих догађаја, кад су уклоњена све сметње ранијих неуспеха, да корача унапред како бисмо сви ми желели? Цела је истина, господо, да код нас не вала унутрашња политика, а још мање је добра својна политика. Малопре је један посланик

из већине рекао: да је у његовом округу лична и имовна безбедност испод сваке критике; и ја могу да потврдим фактима, да је одјек тога става у рудничком округу истоветан у свој Србији. Код нас је више него иде у свету, осем Аријантлука у Турској, убиства и разбојништва из личне освете и материјалне цеље.

Код нас је политичких убиства више него и у једној другој земљи политички уређеној. Не убијају се само опозиционири, већ се иде и даље, као што је скоро био случај, да је последњих дана пао и један првак из једног дела Владиног криза. Дешавају се, истина, и у другим земљама и политичка убиства, и разбојништва, али су власти ту на свом месту, да иронију извршиоце њихове и да преузимају строге законске мере. Код нас тога нема. Код нас има много политичких убистава, а нарочито их је било у највећем и подринском округу, у којима су падле многе главе народњачких и напредњачких првака, па ни до данас није могао да се нађе траг тих убистава, и ко их је извршио. Свет их зна, пишани прстом на њих, показују их властима, а ове не предузимају никакта, него гледају да их заклоне, јер би се, ако би се истрага повела путем којим треба, мозгла написала на вршину коло појединих политичких Владиних првака, који се и таквим средствима у борби против политичких противника служе.

Код нас, господо, и власти не врше своју дужност као што треба. Има полициских органа који туку људе у канцеларијама. Код нас се убија, господо, и по самим апсанама.

Може бити да тога има и на другом месту, али ако се деси и такав инцидент, ту држава предузима сва средства да сачува закону ауторитет и морал државине, и такве случајеве она брзо извиђа и бразо кажњава. Код нас тога нема. Код нас се гише у сред престонице и данас се још не зна ко је крива. И ако га је суд означио, и Скупштина и Влада ћуте, и не одговарају на интерпелацију која се подноси, и која жели да закону и моралу државине да задовољења. Имовна безбедност је још на горем ступњу. Код нас се врши уценавање и плачка. То врши поједини људи, али има примера где и сама власт потчи у помоћ и удешила такве плачке и ми томе већемо да станемо на пут. Код нас се чак руши приватна имовина и онде, где она може пајмање да даде повода зато, и где се не сме допустити да се имовна безбедност грађана напада; па ипак нико зато не одговара. Код нас се поједини представници власти одмењују од закона и од власти, а државна власт то мирно посматра и нема средстава да томе изигравају законе и изигравају права грађана стане на пут. Ми смо последњих дана у изборима окр. посланика за срез посавски доживели један пример, за који желим да га Србија више никада не доживи.

Видели смо један поморал који се зацарио код наших представника општинске власти. То можда потиче од њиховог политичког васпитања које му је радикализам наметао пуних 30 година; или што је државна власт била тако немоћна да томе изигравају закона стане на пут, то је много веће зло, него оно које лежи на непојимају дужности општинских органа. Овом унутрашњем ставу нашем,

које се може крстити речју *безгашће и анархија*, одговара потпуно и наша спољна политика. Наша спољна политика нема свога правда, нема свога компаса. Ми смо још једако осамљени на Балканском Полуострву исто онако како смо били пред, и за време и после анексије. После анексије, која нам је дала добру лекцију 1908. год., илјадно нисмо ни претом изнутили да нађемо себи ма каквог пријатеља, ма каквог савезника. Напротив, данас нам је савезник и пријатељ онај, који једину по једну привилегију нашој браћи одузима, наспрот постојећих законима о слободи народности и њиховој вероисповести. Ми имамо за пријатеља само Турску и, као што знате, као што видите и као што ми сви осећамо, нашој браћи онај одузима и привилегију да имају своје школе и онаће им кроз кратко време одузети и оно мало слободе вероисповести народне. Ми писмо у ставу ни код тог једнога „пријатеља“ да помоћу Владином сужбијемо прохтеве за отоманизирање онога елемента наше, који се пуних шест векова борио за своју слободу, веру и културу и сачувао своју националну одлику.

Имајући таквога пријатеља, који нам под видом пријатељства извлачи једну по једну тековину, коју су векови и силица проливена крв налига на народа стекли, ни се и не старали или, ако смо се и старали, нисмо били у могућности, Влада није била илара да стекне на другој страни каквог било пријатеља. Код нас се у Србији много декламује, нарочито са стране радикала, једне и друге групе, о братству и солидарности са суседним Краљевином Бугарском! А ми, до данас, нити имамо братства, нити солидарног рада са том Краљевином, него имамо само коректне политичке односе, који су готови за једну воју да се изврну у не-пријатељства. Поред свега тога таквога „пријатељства“, „солидарности“, ми, до данас, нисмо били у ставу да убедимо тог суседа о потреби заједничког рида на одржавању Словенства и на заштити наших заједничких, готово истоветних државних интереса.

Склапају се савези, братства између народа, који имају само заједнички интерес у деоби Турске Империје, а који нису једнаки по народности; а и гледамо скривених руку и посматрамо како се преко наших глава склапају савези, може бити, чак и против нас и наших интереса! Ми нисмо у ставу ни да склонимо савезе, ни да имамо онакве везе, какве би требали да имамо као држава на Балканском Полуострву.

Једна је једина земља на овом тројолу, истоветна с нама по имену, по традицији, по вери, по народности, по тежњама и жељама. То је Црна Гора. Како с њом стојимо?! С њом стојимо тако рђаво, како ни с једном другом, чак по народности противном земљом. Данашњој Влади је не могуће да насностави с њом добре, искрене, братске, савезничке односе, да солидарише наше интересе с том још једино слободном српском државом.

На, како смо овде на Балканском Полуострву сами, осамљени потпуно, у таквом смо положају време целој осталој Европи.

Нека Србија више онога гледа, који је имала некада, као се о њој водила прва реч, као није имала „државнике“ калибра радикалских државника,

већ кад је имала људе, који су радили и урадили, озидали Краљевину Србију, онда је Србија стајала далеко боље него данас. Данас се о Србији не води рачуна друкчије, до једино као о земљи судбине Польске у прошлим вековима.

Србија је потпуно осамљена. Она нема наслона па какво пријатељство у Европи онаквог, какав треба као слаба земља да има. Наш наслон па Русију — да не говорим дуго, јер нам је као Србима тешко о том говорити и казати све што нам лежи на срцу — претрио је велики крах, и ми од тога наслона нећемо имати користи све докле тамо у тој земљи има владавину не народ, него аутократија и аристократија: све дотле ми не можемо очекивати отуда словенску политику, каква је потребна и Русији и нама. Према томе, сваки наслон и пада на њу прошире исто онако иза и онда у спасавању Српства од анексије Босне и Херцеговине. То је право фактичко стање наше земље. Србија је, као што је Његуш у једној прилици лено рекао: „сирак тужни без угње никога“; она је сама на Балкану, она је сама у Европи. А може ли она сама да опстане? За то не треба одговора. Довољно је погледати на Европу, да ће се видити да и велике сile не могу саме да опстану. Тамо се праве савези, пријатељства; државе се муче да имају наслона на друге државе, а ми само — путујемо и путујемо и трошимо хиљаде српскога зноја, без никакве користи по Србију и Српство.

По шта се хтelo овим предлогом? Господи која предлажу измену закона о пословном реду, хтeli bi рећи како је за то зло Србије мало и Пословник криј. Нема Влада довољно времена, нежа брзога темпа за доношење закона, да то стање исправи! Смета нам неки у томе Пословнику, сметају одредбе, сметају извесне изразите што је стање земље тако рђаво, па би хтели и желели, да изменом Пословника исправе то зло.

Овај Пословник, који данас важи, није нова ствар. Он важи од 1890. године па овако са свима одредбама које и данас постоје. Али он је нарочито важио у времену од пре 29. маја, које време по рачуну радикала и министарским изјавама више не постоји. Она Србија раније није била држава и ми сад тек државу стварамо, као што рече Г. Стојан Протић. И тада није било добро, било је горе, веле радикали, него данас. Али тада се радикали нису изговарали па Пословник. Овај Пословник обновљен је 1903., и важио је и 1904., 1905. године, па нити једни, нити други радикали за то време рекоше: да је Пословник криј што ствари ни тада нису биле добро; и нису помишљали ни једни ни други радикали на измену Пословника. Тек доцније долази моменат, значајан по поинијативности своје инструкције, од кад радикали почеше помишљати да менјају Пословник и удесе бржи тек културног и политичког развијања наше земље.

Па, господо, она самосталска инструкција, која се користила данашњим пословником, имала је свој партиски резултат. Она је оборила једног Министра; она је успела да извесне полициске чиновнике истера из полициске струке и да обезбеди слободу терорисања својих олатинских кметова и људи у извесним окрузима. Па је имала и тај резултат,

да је нагната радикале да затраже помоћ од браће, и данас, као што видите, имамо коалициону Владу, састављену из две најјаче групе, која располаже са 130 гласова у Народној Скупштини, увек готови да помогну Владу у свима њеним пословима (Један глас: „Слободно“ изабрана Скупштина помоћу опозиције). Да ли је већина Владине у данашњој Скупштини слободно изабрана или не, споредна је ствар; један део данашње Владине већине доказивао је да није слободно изабран, а други део доказао је то исто тиме што је пристао на коалицију.

Ја о томе нећу да говорим, јер је то ствар која припада историји и прошlosti. Али што хоћу да кажем, јесте то, да кад је та коалиција образована, онда се мислило да ће ствари у нашој Скупштини потећи бразд темном, да збила и у овој напаљеној земљи потече мед и млеко. Међутим, шта видимо? У колико је ток нашег законодавног рада текао бразд и брзе 1904., 1905. и 1906. године, све до опетрије, толико је тај темпо далеко споразији од како су радикали у коалицији заједно дошли на управу. Шта је томе, господо, урок? Неће се најда рећи, да је томе крива данашња опозиција у Скупштини и да она смета брзом раду. Напротив, данашња се опозиција увек показала лојална и предусретљива и потпомагала је Владу у свима изнесеним предлогима, у свима акцијама државне и патриотске тенденције. Она је сваки акт Владе предузетала предусретљиво, па чак и политичким партијским пројектима Владиним наје правила никакве сметње. Шта више, ја бих могао да зажалим што она опозиција није јаче радила на сужбијању бар извесних прохтева од стране Владине већине.

Дакле, господо, никакве сметње Влади није било у Скупштини, никакве сметње раду Владином није било ни ван Скупштине, па иако послови горе сад иду него раније што су ишли.

Радикали за тај неуспех свој, који и њих већ забуњава, хтели би да нађу узрока у празнинама у закону о пословном реду. Интересантна је, господо, ствар, интересан је факт како радикали увек нечим правдају своје неуспехе у владавини.

До 29. маја радикали су неколико пута долазили на власт и имали чуну власти, тако чуну да су могли и под оним краљевинама вршити и „одисаје народне“. Па ни тада они нису могли да изврше ни једну тачку свога програма, коју су на зборовима народу обећавали; и кад их је народ питao: „Камо го што сте нам обећавали?“, они су говорили: „Нисмо могли постићи ни ово године, не дà Краљ Милан, не дà Краљ Александар! — Али ћемо ми њих на крају крајева победити, само се ви држите добро при изборима“. И збila победили су их помоћу својих савезника и пријатеља и побили.

Данаас, па, господо, нема ни Краља Милана, ни Краља Александра, нити опозиција уопште прави инструкцију. Краљ, као друга половина законодавног тела у нас, ни толико се не меши у рад Владин, колико би по Уставу и праву, у интересу земље, требало да се меши. Оставио је потпуно одрешене руке да Влада ради шта год хоће, и што год та Влада предложи, он јој потписује. Па иако нешто смета!

Шта је, господо, то што радикализам вочио смета? Има нешто што смета, али то нешто није ни споља, ван Скупштине, нити је то у јакој опозицији у Скупштини, нити у закону о Пословном реду, него је та сметња у суштини самога радикализма и у суштини споразума данашње коалиције. Радикало је начело способно само да руши и обара, али је беспособно да шта наметно и државнички сагради. То је суштина радикалнога начела и то је доказано и у теорији и у пракси. Поред радикализма, још нешто шта смета напретку и брзом темпу рада ове земље, то је овај в један неискрен споразум који постоји у Влади, споразум не на државном програму, но на деоби државне власти и користи од те власти. То је споразум чисто на партиској основи: „Да ти дам, да ми даш“.

Господин Министар Финансија је ту скоро казао једну искрену исповест — какву је г. Протић у стању да каже: да му се овај споразум не донаша и да би он збила волео да има једну хомогену Владу, Владу какву је радије имао. Ја г. Протићу потпуно верјој; али кад г. Протић признајо да му се данашњи споразум са самосталцима не донаша, и да би жеље да га не буде, — онда то значи: да тај споразум није основан на државном програму. Јер како би могао да каже г. Протић, за кога верујемо да је искрен патриот и да жели добра овој земљи, — како би могао да каже тако о том споразуму, кад би он био изведен на државничком програму? Који је то државник противан једноме споразуму, који је заснован на државном програму и који ради добро и искрено за земљу? Тога нема, ја могу да претпоставим, чак ни међу радикалима.

Али, кад г. Протић каже да му се не донаша овај споразум, онда то значи: да коалиција није основана на државном програму, него на другом, који се г. Протићу не донаша, не донаша му се ни као државнику ни као партиском човеку.

Јер, веље власт са самосталцима, веље и бенефиције са том влашћу, мора признati и г. Протић, да се чине две штете. Једна је штета за државу, јер се већ врши државни програм, а друга је штета за партију, јер на рачун његових људи, па рачун његове партије снажи се самостална странка. (Чује се: То је теби жао!) Из овога видите, да и г. Протић индиректно признаје, да што ствари у држави не иду добро, да је томе узрок овакви подржавни споразум у коалицији.

Данаас, господо, било би узлудно покушавати и тражити више хомогену владавину. И кад г. Стојај Протић изјављује ту своју жељу, да би жеље данас хомогеност у Влади, ја иислијам да он није савремени политичар и да пренебрегава једну чињеницу, која се и без његове и наше воље ствара и код нас и у свима парламентарним земљама. Изгледа, да је народ у културним земљама дошао до тога уверења: да више хомогеној страници, хомогеној владавини не даје управу земље у руке. Ма колико били државници, ма колико били представници партија патриоти, иако никад они нису у могућности, да се одују интересима странке на штету државе. И кад су културнији народи, спремнији од нас, дошли до тога уверења, да више ни једној

странци не дају толику политичку превласт, другим речима, хомогену владавину, него да је принуђавају па конкордисе са политичким групама, онда то значи, да ти народи желе што јачу контролу у Влади; желе не да се странка снижи на рачун државе, већ да се странка жртвује, да пропада, да гине а да се држава па њен рачун подиже. И, господо, само је то гледиште парламентарно правило и само оно може да донесе користи држави. Само у утакмици политичких странака и па Влади и у опозицији може бити користи за државу. Оно што бива у Енглеској, као матери парламентаризма, оно што данас видимо у Француској, ето, видите, наступило је и код вас.

Мора да буде то коалиције. Али ми пресађујући ту биљку са запада, као што смо и многе било корисне и отровне пресадили, ми је не пресађујемо никад са оним кореном са каквим она тамо ниче. Ми склапамо коалицију — т. ј. ви радикали — на партиском програму а не на државном, и због тога ја верујем, да има много незадовољства не само код Г. Стојана Протића, него и код петоговог партнера у Влади Г. Јаше Продановића. И ја, господо, исклесан и држава, и то ми апсолутно нико не може порећи, да за ово, што у нашој земљи не вади унутра и с поља, поред осталих узрока, један је од најглавнијих узрока систем данашње владавине и искаључивог партиског споразума на основи деобе добити и беффиција, које власт доноси. И, господо, ту на каквом пословнику био, он апсолутно не може то зло лечити. Ви можете сасвим укинути овај пословник, можете увести традиције, преједане и, као већина, данас можете да створите много што шта и горега и тежега у Пословнику, али ипак то зло у самом систему те владавине посјете моћи поправити, ни субјекти, ни оваквим законом као што је закон о изменама у пословнику, нити другим којима. Видите, то што постоји као истина и што у душама свима на десној страни морате признати, хтели бы Г. Министар Финансија и г. известилац овога пројекта да представе у другој боји, хтели бы да се покажу као пријатељи: г. известилац као пријатељ земље, државе, да се донесо што већи број закона, јер мисли да ми немамо довољан број закона, а Г. Министар као пријатељ опозиције, као пријатељ мањине, да „њена права довољно заштити“.

Што се тиче ове бриге г. известиоца, да ми имамо мало закона, ја мислим да је и оно потрешно. Ја мислим, да земља Србија има доста, чак и сувише закона, али оно што ова пеша, то је ово: нема људи, који би те законе применивали, иначе, како их треба применевати. (Са деснице чује се: То ће бити кад ви дођете на владу!) — Данас се проповеда и прихваћа теорија свих правника и великих научника, да за уређење једне земље није толико потребан велики број закона колико је потребан број људи, који ће чак и оне рђаве законе, попут туне законе, наметио применевати. Код нас хоће се обратно — што већи број закона, а не обраћају пажњу на то, да се спреме људи, који ће те законе применевати. Према томе, та брига г. известиоца може потпуно отпасти, Брига г. Стојана Протића, који жели, да решавајући парламентарни проблем

на овај начин, какав он предлаže: укидањем извесних прерогатива, које је свака странка, у мањини заступљена у Парламенту, по Пословнику имала, — ја мислим, да је такође излипшина. Он хоће да каже: Брига је моја, да доволно заштитим право мањине а паравано и да обезбедим право већине, да она ради оно, што треба по закону да ради. То значи, господо, да мањина није имала збиља до сада доволно права, па сад г. Стојан Протић долази да је заштити.

То би значило, да та мањина рекламира већа права и да их је до сад рекламирала и да тражи да се г. Стојан Протић данас смилостиви, да јој уступи та права и да је обезбеди. Међутим, то није. Не само да ни једна опозиција, па и ова која је данас на власти, није тражила да се заштите та права, нити данас тражи, нити ће то тражити од г. Стојана Протића, него напротив налазим, да ово, што г. Протић хоће и тражи, није штићење права мањине, него другом половином свога начела обезбеђење много већих права већине него што је до сада имала, и да на рату права већине сужбије постојеће право мањине. На тај се начин не решава проблем парламентарни, да се обезбеди доволно, као што он каже, право мањине. Јер, господо, та права мањине, кад се сузе различним овим средствима, каква се предлажу, а која ћу ја доције навести, онда тим није право мањине доволно заштитићено, стога ја верујем да г. Протић жели, да заштити замешљена права већине, да та права већине обезбеди јачим средствима, како би она могла по његовом иницијативу да врши улогу, коју јој он памењује. Г. Стојан Протић, који се јако угледа на све западне културне државе, а нарочито у парламентарном животу на Енглеску и Француску, заборавља да тамо, у тим земљама, и ако постоје строге одредбе у Пословнику, који није закон него уредба, — да се те одредбе примењују тако ретко, да управо дедације треба да прођу па да се деси случај да се примени нека строга одредба у пословнику, да председник једном говорнику закрати реч. (Стојан Протић: Тамо су бољи и људи!) — То је тачно, да су тамо бољи људи; али су тамо бољи и Министри; бољи су и чланови већине; боље су и власти па — па су бољи и чланови опозиције. Тако видите оно, што никад већи бити у Србији са власништвом које ви имате, да Владина већина бира опозиционара за председника Скупштине, и ја верујем, да су тамо заиста бољи људи. И ако у Енглеској постоји право председника да може у свако доба закратити реч говорнику, он то право не примењује ни према једном опозиционару. Можда ће га применити, али не према Енглезу, него само према Ирцима, који стоје у енглеском Парламенту онако исто, као што стоје представници Срба у турском Парламенту.

И у француском Пословнику тако исто има строгих одредаба, има и узуса и обичаја, који се дајуко више штите и назе него код нас; и Француза и не пада на ум, да скраћују и ограничавају говоре, нити да укидају посланицима право рецише и критиковати власти после одговора Министрова у кратком питању, него напротив, тамо постоји највећа толеранција према опозицији, јер је државни разлог: да се чује што јача критика.

Аустрија је реакционарна земља раг excellence, њен Парламент је само труба кроз коју цар Самодржац своју волју интонира народу; па и у тој реакционарној земљи не пада на памет ни салашкој чиновничкој Бинергој Влади, да предлаже измене Пословнику да Чесима скрати право инструкције у борби за њихову народност. Колико јуче прочитao сам у једном од Владних листова, да чак и у Босни, где је Устав дарован, те и није никакав Устав, него просто једна наредба по којој се има босански народ управљати у Сабору, и тамо су странкама остављене одређене руке, да се могу борити у Парламенту за своје право.

Босански посланици имају могућности, да по Пословнику праве опструкцију и натерају Владу босанску, да им учини уступке који су потребни за народност српску у Босни. То, господо, бива и у парламентарним и напредним земљама и у реакционарним земљама. Тамо, и кад се дарују Устави, оставља се одушка опозицији у Скупштини, да своје широко право употреби, да критикује и контролише Владу. Код нас ми смо то право до сад имали, то је право опозиција употребљавала. А може бити, — о томе нећемо да говоримо, — да је један део опозиције разије злоупотребио то своје право. Али и ако је један део опозиције злоупотребио то право ради партиских интереса, то не даје право ни једној Влади Краљевине Србије, ако хоће да живи парламентарно, да заборави тога, што је један део опозиције погрешно, кажњава земљу, кажњава други део опозиције, која је до сада најлојалније примењивала своје право из Пословника.

У својој тежњи да се, веле, реши парламентарни проблем и да со усталови бржи темпо у доношењу закона, господи предлагачи предлажу измене извесних одредбама у Пословнику, које је интересантно анализирати. Ја ћу да споменем неке одредбе, да видимо да ли је ово прави разлог за ове измене, које су навели известници и Министар, или ће ту бити други скривени разлог, који се на једној страни Владе бржљиво крије, да би се доцније у даном моменту могао употребити громонулателно.

Напр. рекло се, да смо ми до сада стекли искуства, да је Пословник неправilan, да има празнина и да хоћемо то искуство које смо стекли да унесемо у закон. Па какво смо искуство стекли?

Стекли смо искуство које су самосталци у свеској полициској опструкцији показали, прво: употребом права да у у почетку, при верификацији мандата, држе начелну дебату, да говоре о начину избора народних посланика, да виде да ли су избори законити или незаконити. Тадашња дебата самосталца није личила на опструкцију, али је наглашавала опструкцију; она је приморала већину да, збога, неке мандате за које је била уверена да су незаконити, да их одобри. Видите, то се томе делу већине дешавање не допада и хтешо би да будућој опозицији скрати то право, да критикује Владине изборе посланика, и зато је дошла измена одредбе чл. 7. Пословника: по којој се назелни претрес о извештају верификацијаоног одбора може водити само ако то реши Скупштина без претреса, седењем и устајањем.

Пошто већина може то да уради како Влада хоће, а она нема никад разлога да се говори дugo и оширио о њеним изборима, значи, да је опозицији унајмр одузето право критиковања избора.

У том истом члану предлаже се и измена, да се не може издвојити ни сваки мандат ни на захтев двадесет посланика. Двадесет посланика могу тражити да се издвоји неки мандат, но и о томе мандату може се решавати само *субјективна посланичка способност*. А ви врло добро знаете, да у једном округу може бити маса изборних незаконитости и, критикујући незаконитости, може се доказивати да је наступила не субјективна неспособност, него да је наступила *објективна неспособност, незаконито вришење избора*; и о таквој незаконитости по новом пројекту Пословника не може бити речи. А то не постоји у француском Пословнику, који је служио као копија садашњем пословнику и као копија ових измена.

У француском Пословнику постоји узус, да се на захтев једнога посланика може издвојити сваки мандат и о њему засебно говорити и решавати. Узус је тај тако јак, да је једном приликом као председник Парламента, на захтев једног посланика, да се не издвоји један мандат по захтеву другога посланика, Гренвил казао: „Обично јо, било је преседана, ја поштујем преседан и примам предлог г. посланика да се мандат тога и тога посланика засебно решава и стављам то на дневни ред за идућу седницу“. То је, господо, постојало у Француској а постоји и данас, где је број посланика три пута већи, а код нас се хоће да се укine то право посланика. Разлог за то господи предлагачи назазе у самосталској опструкцији.

У то време су самосталци употребљавали и средства за опструкцију из Пословника при утврђивању дневног реда. На крају седнице издају из Скупштине и услед тога нема довољан број посланика за утврђивање дневног реда, и тиме се Влади и већини отежава рад. Данас се хоће и то право опозицији да прекрати. То је искуство из опструкције.

Па су самосталци употребили и своје право по пословнику и на тај начин опструкисали, што су свакога момента тражили и говорили дugo, говорили оширио, на дугачко и на широко о тумачењу пословника. То се није донадalo ни ондашњој већини а то се не донада и данашњој већини скупштинској. И зато се стекло искуство из те опструкције о изменама и чл. 49. пословника, да се ограничи право интерпретације пословника само на једнога посланика и на врло кратко време. Па су поједини самосталци, који могу дugo да говоре, употребљавали тада и средства других говора, не би ли приморали већину да попушташе њиховим захтевима. Ја вас подсећам на говор г. Радивојевића, који је говорио цело по подне и наставио говор сутрадан. И то се није донадalo ондашњој већини. И то је једно искуство из самосталске опструкције; и г. г. која предлажу измене у пословнику, хоће да мењају чл. 55. и 58., да ограниче говор једнога посланика.

Па су нарочито самосталци употребљавали средство за опструирање у опозицији, упућујући кратка

питања на председника и на Министре. Изједа, да је и ондашињој већини нарочито то тешко било. Они сад хоће то да скрате. Они сад предлажу измену у пословнику, да време за кратка питања траје највише један час. И па тај начин, посредним путем, увек може бити ономогућено опозицији, да у кратким питањима учествује, јер Владина већина може увек раније, у клубу, пре почетка седнице, пријавити довољан број кратких питања на председника и Министре, која ће имати правостварство, сат времена прођиће, тако, да чланови опозиције ретко дођу до примене својих права у упућивању кратких питања.

Па су у овој инструкцији самосталци тако исто употребљавали врло често и популарно гласање, паравно видјећи, да Владина већина нема довољно својих помагача у Скупштини изласком својим из дворице при прозивачу, ономогућавајући кворум Влади. Данашња пак Влада, која предлаже ове измене, хоће силом да натера опозицију да јој она даје кворум и онда, кад њени посланици не седе на клубама, него иду по Министарствима и воде трговину и добијају концесије! Све су ове измене дакле, не искуство стечено у дугој примени Пословника и из уверења да овај Пословник штети државне интересе, него искуство стечено из оне самосталске инструкције, из онога времена, када је млађа радикална група задала старијој тежак ударац. Према томе, није разлог за ове измене у ономе што Г. Министар износи, а још мање у ономе, што је г. известилац изнео, него у томе, да се то искуство стечено не попови, и да се у будуће сужбије, односно да се опозицији ушиши свако право јаче контроле и принудног средства, да Влада у царској владавини попусти, и да води државику политику.

И овај Пословник који важи сад, и ове измене које се предлажу, које господе из већине могу и бранити, нису нове ствари, нити за нас, — али нису нове ни за парламентарни живот уопште. Ми уопште у парламентарном животу којирамо државе, које су далеко у парламентарном животу старије од нас, и које имају веће и богатије искуство. Копирајући од њих, ми не којрамо све оно, што су оне искуством, другом практиком стекле, него којрамо оно што нам за момент треба, па изкар то било и остварио код тих људи, и макар се нигде не употребљавало.

Ја ћу да наведем неколико примера, из којих ћете видети, да ми којрамо само оно што је већ осуђено на западу, а не оно што је добро, а то све у тобожној текњи Г. Министра, да се „право мањине довољно заштити“.

Тако, например, код нас се предлаже забрана говора о неоспорним мандатима. Ми можемо да говоримо само о субјективној неспособности посланика, иначе по. Међутим, у Француској је обичај: да се на захтев једнога посланика може говорити о сваком мандату. Код нас се даље забрањује овим изменама читање писаних говора и документата, који служе као аргументи за говор.

Господин Протић ће ми свакако рећи: то постоји и у Енглеској, где се категорички забрањује читање писаних говора. Али, ако би ми он

овим хтeo да одговори, ја би му могao одмах рећи оно, што је, кажу, у своје време казао Тунковић посланицима: „Какви сте за Енглези, такав сам вам кам и ја Глелстон“. Може у Енглеској постојати забрана читања писаних говора, код нас то не мора бити и не би било практично. Да ја у том имаја права ја ћу се зато позвати на Француску, у којој је још историски Мирабо нападао 1789. г. у Скупштини читање писаних говора. Као што znate, у тадаљој Скупштини било је више научника него ли политичких бораца, па је природно, што је било више читања писаних него ли усмених говора. Мирабо је, као што рекох, то нападао, али његово нападање ипак прихваћено. Читање писаних говора и доцније је остало, тако да је за време Ресторације у Француској био врло редак случај импровизације. У познатој јулејкој монархији је опет покушано укидање читања писаних говора у Парламенту, али је предлог одбиен; постоји и данас обичај, утврђен у Парламенту, да се могу читати писани говори, а, тако исто, и документа уз те говоре, јер су они врло често потребни као аргументација у говор говорника.

Та забрана читања писаних говора има својих лоших страна. Ја ћу само да вас подсетим на имеа великих историских личности: Лутера и Меланхтона. Може један посланик да буде дубок и одличан политичар, може да има дубоке погледе и идеје, али да буде врло слаб говорник, тако, да не може усмено да изрази те своје мисли и идеје. И онда зар није штета за Парламенат не чuti такав говор? Зато се у Француској допушта да чак и говор једног болесног посланика може прочитати други посланик, који за тај говор прими одговорност и рецилику себи. Видимо да је то допуштене у земљама које су од нас много старије у парламентаризму, а ми и ово што имамо, хоћемо да укидамо. Ја верујем да није потребно чак и законом наређивати да се ово право укине. Ја верујем да је сваки посланик толико сјузетан, да ће врло говорити усмено, него што ће читати свој говор.

Ја мислим да би и код нас такав случај био прва реткост. Таквих говора, господо, ни до сада није било код нас. За ових четири до пет година, колико је мени познато, било је свега два до три случаја да су неки господи посланици изговорили свој или напамет научени говор, или читали свој говор. Такав је један случај био ових дана. Ви ћете се сетити да је пре неки дан Министар Слојних Послова, г. Милован Миловановић, говорео о трговинском уговору, и ако је одличан говорник, прочитао један део свога говора. То је сасвим у реду и то је практично. И кад се код нас забрањује читање писаних говора, онда се греши баш према таквим моментима, када треба да се нази на сваку реч која се каже. А од погрешке често се човек не може сачувати, јер љапац Шингае може свакога часа да искрсе. Ја ћу да нас запитам, господо, шта ће да се ради у Парламенту, кад Владалац у њу дође да отвори скупштинске седнице? Да ли ће се и њему забранити да свој говор прочита? Свака Владаоччена реч је тешка и он мора добро да нази шта ће да каже. Уосталом, то је свуда ред да Владалац прочита свој говор.

Еве, видите, господо, да је потребно и да јо
нужно допустити и читање писаних говора у Скуп-
штини, а ви хоћете да укинете то, што се у целом
свету толерира.

Код нас се забрањује овим новим Пословником, да после упућених кратких питања Министру може
питач да критикује рад било Министра било ње-
гових органа. Међутим, тим се узурпира право кон-
троле и критике рада појединачних државних органа.
Ми смо и до сада констатовали више пута, да Ми-
нистри могу бити обманути од својих органа. Ја
ћу потестити Г. Стојана Протића па један случај
који је био пре 3 године, који је имао са мном, где
та је био обмануо ондашињи начелник среза свр-
љивског. Ако ви овим Пословником иштите право
посланика да могу да критикују рад појединачних ор-
гана власти, онда Министри и даље могу бити об-
манувани од својих органа, а ја мислим да је то
штетно по интересе државне службе.

Та кратка питања имају и у другим Парламен-
тима своју интересантну историју.

У Француској шир. постојала су, па укинута 1852.
год. а касније опет враћена. Али тамо није уки-
нуто право питача да може да критикује рад Ми-
нистrov или његових органа. Биде ли друкчије,
кратка питања губе свој значај, пошто Министар
може често бити у положају да буде неискрено
обавештен од својих органа, те да и он неискрено
обавести народне представнике и јавност.

Из ово неколико примера ви видите, да ове
одредбе које се предлажу за измену Пословника
нису узете као резултат доброг искуства из страних
Парламената, него су узете да се и ово наше сте-
чене искуство, које се не допада Влади, њеној ве-
ћини и партијској владавини, уништи, да се суз-
бије јача контрола Народне Скупштине и да за-
влада што јача партијска владавина у земљи.

Ја ћу бити искрен па ћу да кажем, да и у
овом Пословнику, који се сад предлаже, има од-
редба које су практичне и паметне и које се
предлажу на основу искуства, које смо стекли за
последњих десетак година нашег парламентарног
живота. Ја ћу призвати, да је добра одредба о
извештају апикете и о начину и праву Скупштине
на истрагу; да је добра одредба о одређивању
дана у недељу за одговоре на интерпелације; да
је добра одредба о одређивању дана у недељи за
решавање по молбама и жалбама, јер је до сада
то право народа и опозиције потпуно негирano од
стрane председника Скупштине и Владе.

На интерпелације се до сада одговарало на
крају скупштинске сесије, после 6 месеци, кад је
њихов *raison d'être* престао. О молбама и жал-
бама из народа већ се 3 године иштила не решава.
Увидело се да то вије добро, па је похвала тежња
да се то направи.

Међутим, ни те добре одредбе, по љоме мишљењу,
не потичу можда из искрне намере к добру, него
да се њима сакрију, управо премаже она друга
главна намера: да се опозиција спречи и суз-
бије да не брши инструкцију у Народној Скуп-
штини.

Међутим, господо, ми смо и до сада често кри-
тиковали Пословник и за ово неколико година ви-

дели смо да има много што шта, што вије било
практично определено у садањем Пословнику; да
у њему има празнина; да инак од тих празнина
има доста ствари које нису ушли у ове садашње
измене. Ја ћу да вам скренем пажњу само на неколико
ствари које нису унете, а које би требало
макар и сад да се унесу, што уосталом може и
да буде.

Например, признајем ово, да се код нас у Народној Скупштини чешће пута један пројекат за-
коноски бави много у архиви, због тога што се од-
бор не скупља да о њему донесе своју одлуку.
То је отежавање околности, које вије ново код
нас и које свуда постоји, јер су људи заузети
послом и не могу у седнице да дођу. Међутим,
потребно је да такви пројекти што пре изиђу из
одбора и да се што пре реше у Скупштини. Али,
Влада не предлаже измену за бржи рад у одборима.
У француском Парламенту постоји одредба, да ма-
неколико чланова одбора да дођу на седницу, кад се
позову писмено или позивом на табли, имају права
решавати закон, што се код нас не примењује, него
се тражи да већина дође. Ја бих, господо, оне
посланике, који не дођу, а, међутим, су пристали
да ју у одбор, ја бих их казнио тим, што би њихово
право ушитило простим начином, што би дао
право осталим члановима из одбора, који долазе,
да решавају и без већине других позваних, и на
тaj начин да их казним за неупотребу свога права.

То је саским добро. Ето један случај који би
окогуљио бржи рад у Народној Скупштини. Нека
се сваки посланик интересује и ради оно што му
дужност налаже и што му по закону припада.

Господо, ми смо при гласању многих концепсија
до сада практиковали да и у појединости решав-
амо концепсије и да дебатујемо чак и о појединим
члановима концепсија. Међутим, концепсија је, по својој
природи, међусобни двострани уговор између
државе и концепционара. У том случају ми решав-
амо једну ствар овде и хоћемо да је мењамо, а
не знајући хоће ли друга страна да пристане на ту
измену и промену. У том случају, ја мислим, да је
саским практично решити, да се о концепцијама може
говорити само начелно, и кад се начелни претрес
срви, да је онда свршен и оно остало, а не као
што је до сада било. Тиме ја не велим да то право
о изменама ког члана у концепсији треба укинути Народној Скупштини; нека јој то право, да може да
измени један члан концепсије, ако налази да је ште-
тан по државне интересе — и даље остане. Али
нека се води детаљан претрес само о члану који
се мења, а не и о општа који се не мењају. То
исто бива и при дебати о трговинским угово-
рима.

Ја се сећам једног случаја, да је између Фран-
цуске и Италије, ако се не варим 1878. године,
био претресан уговор и да је тај уговор, који је
био двостран, чак у Народној Скупштини промењен у
једном члану, и колико промењеног уговора
Влада је добила наредбу од Парламента, да само
из тог основног закључи уговор. Ја то право Скуп-
штини не мислим да треба укинути, оно треба да
постоји, али дебата у појединостима, које се не
мењају, не треба да постоји, јер је то узлудно
трајање времена.

Ето, видите, тих неколико примера следоче, да је ово требало унети у измене Породничку, те да поједињи закони брже излазе из Скупштине.

Ја ћу, господо, на крају говори да се задржим на једној ствари, за коју знам да и господи из војнице знају да постоји у другим Парламентима, али и неу нашли за нужно, да при изменам пословника ту ствар и днесу.

Ја ћу, господо, говорити о једној врсти контроле Народне Скупштине над радом Владе, која се контроли код нас не практикује. По данашњем посљанику ту контролу Народна Скупштина врши: кратким питанјима, интервјујима, дебатом о буџету, то су права једини средства Народне Скупштине да ту контролу врши. Та средства, као што видите, и до сад су била недовољна, а сад кад се приме ове измене, биће још недовољница, нарочито право контроле Скупштине над радом Владе у буџету. Нарочито широко, обично претресање рада Владе при буџету код нас је потпуно изиграно. Јер, као што видите, ми смо у нас пресадили и одомаклили сви један неона редак специјалитет, у изузетним приликама боље уређених парламентарних земаља, и установили као редовни у томе, што не решавамо буџет у законом року, него га остављамо на на крају сесије на двоје га решавамо.

И кад се тек тада даје право контроле Скупштине, кад је она већ заморена другим радом, онда можете видети колико је то слаба контрола. Према томе, потребно је да та контрола буде јакога јача. У земаљима у којима нема тог нашег специјалитета при решавању буџета, и ако се буџет реши у законском року, и ако се при решавању буџета на широко и на дугачко претреса рад Владе, која даје рачуна о свом једногодишњем раду, изак, господо, постоје, као у француском Парламенту и многим другим средствима за контролу Владиног рада. Например, француска је Влада дужна посланицима Народне Скупштине, па и Сенату, још у почетку сазива Скупштине да даде, например: тачан извештај и рачун о утрошку кредитата по свима Министарствима.

Па је Влада дужна да даде тачне податке о свим буџетима самоуправних тела, округа и општина, о њиховим приходима и расходима. Па је Влада дужна да им даде тачна рачуна и о зајмовима, које самоуправна тела, окрузи и општине чине, као и мотиве за величину зајмова који им се дају. Па је, господо, Влада дужна — да видите само колико је тамо контрола велика над радом Владиним — да саопшти Скупштини и тачан број лица, чиновника, које унапређује и пензионише и мотиве за то. Па је Влада дужна да саопшти и списак свих уговора међусобних погодба и изазара, чија вредност прелази преко 50.000 дина, као и оних погодба мањих, али исте врсте, чија укупна вредност прелази преко 50.000 дина. Па да видите колико се води контрола о раду Владином, довољан вам је овај пример.

Влада је дужна да саопшти Нар. Скупштини и имена лица, које унаграђује на каквом бандефацијом из таквог фонда за потномагање, било књижевности, било вештина, земљорадње, трговине, пољопривреде и свега онога што служи културном најпреку земље. И не само то, већ су таки и поједиња Министарства дужна да поднесу тачан извештај

чак и о држави, благодејанцима, било у војним школама или у којим другим стручним и држав. школама. Ви ћете казати: на шта се то већ тиче, коме ће Г. Министар да даде помоћ, или Указ, или исправу и тајег ће сина држава узети за благодејанца, али нас треба да се тиче то, да ли је Влада абила поступила по стварним потребама или је то урадила по капији, можда, протекцији или нарочитој наклоности, која нема ослонца у стварној потреби.

Зашто, господо, код нас, например, по би Влада радила ово исто што ради француска Влада? Зашто код нас, напр., Г. Министар Правде, као што то његов колега у Француској мора да уради, не изнесе бројно стање помилованих и мотиве за њино помиловање? Зашто да он не изнесе и бројво стање кривичних расправа на суду, па и број сирмених великих парница, као и број сирмених осуда за убиства и разбојништва, и наносљетку и то колико је који суд у тој години чега урадио? Кад би тога било, ја верујем да из бисмо имали ни једног примера да се ко ћали на судове: како су претпали пословима или како је у њима за владала партиска боја. Зашто Министар Финансија не би могао народном представништву да излесе табеларни преглед свију самоуправних тела, округа и општина у нашој земљи, колико њихови буџети износе, на шта се они троше и какви су приходи и расходи њихови? Ми бисмо из теслико могли да видимо, колико је оптерећење на целом вароду, с обзиром на оно што сама држава оптеређује? Зашто Министар Финансија да не би могао да нам изнесе овде и списак чиновника је Влада унаграђује, као и мотиве за то?

Ја верујем да се онда не би могле давати четири класе једном човеку, нити би се неки поједињи чиновници остављали да чекају по 15. година на власу, док други напредују невероватно брзо. Овако ми не можемо и немамо пута и начина да то контролиšемо. Министар има права да пензионише и унапреди поједиње чиновнике, али он не може и мотиве зашто то чини, а то би требао да учини. Зашто Министар Припреде не би могао да изнесе преднасумаран преглед наше извозне и увозне трговине, преглед стања наших површинских заводова, њихово кретање, њихов развој в. т. д.? Та је ствар потребна нарочита за контролу Народне Скупштине, да она види како се креће новчани промет наше државе. Зашто Министар Војни не би могао да изнесе оно што је нужно да изнесе, као што то чини Министар Војни у Француској, извештај о бројном стању регрутата до 31. марта у свакој са раздјелом годињама, из кога се може видети да ли физичко стање парода онада или расте, и у којој пропорцији то бива? Кад би то радно Министар Војни код нас, онда би видели жалосну слику наше народног здравља, а то би било којесно, јер бисмо онда морали предузети меру да се то поправи, а, међутим, ни то не знајо.

У случају ако со који послан је и заинтересује тиме да оде у Министарство Војно да потражи поједиње, тек тада он може видети и жалосну sliku и ужасан проценат неспособних регрутата. Зашто то тако да се не ради, кад је то морална дужност Владина? Зашто Министар Грађевина не би код

имао већ закон о сувоземним друмовима, подно-
сно испрај извештај Народној Скупштини о под-
гнутим путовима: државном, окружном, среском и
општинском, као помоћи коју он има да даје из
окружних приреза за те путове. Зашто он не би изнео
материјално стање наших саобраћајних средстава:
железнице, бродареког парка, као и промет које
они врше, то да време томе закључујено да ли
они расте или опада? Зашто Министар Просвете и
Црквених Послова не би могао овде изнети
бројно стање школа и сваких просветних радника
у народним и средњим школама, а уз то и бројно
стање ћака, једног и другог пола, као и бројно
стање затворених школа и узрока томе?

Зар то по би била корисна ствар да сви то са-
зnamо, него да то сазије само онај ко се лично
заинтересује и оде у Министарство и тражи те по-
датке? Ја наведох неколико примера, из којих мо-
жете видети то: да би то била јача контрола над
Владиним радом, да је та контрола потребна. До
данас није било закона, који би Влади наређивао
да такве извештаје штампа и Парламенту подноси.

Само је Г. Министар Привреде дао један такав
извештај о стању државних шума и рада шумар-
ских органа. Зашто да то не би радила цела Влада,
кад њој не би било нашта тешко а овој земљи и
Парламенту учинила би велику услугу?

Ја мислим, господо, — не знам да ли је до
сад било говора у Народној Скупштини о томе,
али држава да не би било рђаво, — да се Влади стави
и то у дужност, да она годишње износи Народној
Скупштини свој извештај по свима ресорима и гра-

нама свога рада, како би се могла имати много
јача контрола над њеним радом него до сада.

Господо, из овога мога говора о овим изменама
ви ћете моћи видети и моје расположење према
њима. Захваљујем па бризи Г. Министру, да „до-
вольно заштити право мањине“ и молим га да ту
своју благонаклоност уштеди према нама. Ја га
молим да он ове измене које је предложио тргне.
Ја га молим зато, што је јача контрола Скупштине
над радом Владе интерес земље. Ја не бих био
рад делити минијење, да г. Стојан Протић и Влада,
којој је он члан, хоће нашу контролу. Налазим да
је дужност Владе, да допусти што јачу контролу
народном представништву, да допусти што јачу
контролу мањине, која је једино у стању да ту
контролу интензивно води.

Ја мислим да је г. Стојан Протић и сам имао
имената у своме министровашу, кад је захваљивао
баш контроли опозиције што се могло одбранити
од захтева својих политичких пријатеља, које он
као Министар није могао задовољити. Ја верујем
да би што јаче и што веће ирано мањине омо-
гућило много правилнији ток Владиног рада и, што
је главно, помозимо да тај рад буде државнички
а не партиски.

Председник, Андра Николић. — Је ли вољна
Скупштина да заврши рад? (Вољна је).

За идућу седницу предлажем наставак данаш-
њег дневног реда. (Прима се).

Данашњу седницу закључујем а другу заказујем
за сутра у 9 часова пре подне.

(Седница је трајала до 12^{1/2} часова пре подне).

Прилог 14. броју „Слободни војник“

БРОЈ 56.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LV. РЕДОВНИ САСТАНАК

13. ЈАНУАРА 1911. ГОД.

— ИЗДАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ —

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1911.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LV
РЕДОВНИ САСТАНАК

13. ЈАНУАРА 1911. ГОДИНЕ

III РЕДОВАН САЗИМ
ПЕРИОДЕ 1908—1911. ГОД.

LV РЕДОВНИ САСТАНАК НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК:

Андра Николић

и 1 ПОТПРЕДСЕДНИК:

Јован Жујовић

СЕКРЕТАР:

Андра Цветковић

Присути су били Г. Г. Министри: Министар Председник, Министар Финансија и Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Правде.

Почетак у 10 часова пре полне.

Председник, Андра Николић. — Отварам I. V редовни састанак.

Изволите чути протокол прошлог састанка.

Секретар, Благоје М. Илић прочита протокол прошлог састанка.

Председник, Андра Николић. — Има ли примедаба на протокол?

Стојан Рибарац. — Има да учним примедбу на протокол.

Ја писам казао у питању, које сам учинио, да су два човека извршила обљубу, него покушај обљубе.

Секретар, Благоје Илић. — Примам примедбу.

Рад. Агатоновић. — По може питању, које сам упутио Г. Министру Унутрашњих Дела, има један недостатак. Моје питање завршен је питањем: да ли је дужност писара да разноси плакете, да објављује појаву једнога листа као приватно про-дукче.

То је завршетак мого јучерашњег питања.

Секретар, Благоје М. Илић. — То јо, г. посланиче, већ ушло у стенографске белешке, а ово је извод.

Рад. Агатоновић. — Друго, ја писам казао да акта још нису послата суду, ја знам да су по-слата, али читавих 15 дана нису слата, лутала су од канцеларије до канцеларије, а од тога доба до данас има 6 недеља. —

Председник, Андра Николић. — Има ли још примедаба на протокол? (Нема).

Објављујем да је протокол примљен.

Изволите чути популарне молбе и жалбе.

Секретар, Благоје М. Илић чита:

Бр. 88. — Грађани из Врањске Бање, моле да им се одобрят и даље употреба топле воде за точиљно конопље, коју су и до сада имали, а коју им је сада одузела фабрика конопље.

СТЕНОГРАФСКИ ИЗДАВАЧ 1911.

Бр. 89. — Лазар Николић из Больевца, моли да му се исплати причињена штета у 1883. години.

Бр. 90. — Михе Петровић и другоси из Ниша, моле да им се исплати земљиште заузето за инжињерску касарну у Нишу.

Бр. 101. — Милица Вукадлосићка учитељица у Јасикову, ср. колоњица, моли да јој се у године стапне учитељске службе уратуна време које је провела као српска учитељица у Мостару.

Председник, Андра Николић. — Узбуђују се одбору.

Изволите чути предлог г. Милије Благојевића.

Секретар, Благоје М. Илић прочита предлог Милије Богојевића: о изменама и допунама у закону о коначном распореду преостатка новца одређеног за исплату потраживања заснованих на заподавним решењима од 7. марта 1891. године и од 31. марта 1892. године — од 19. маја 1910. године.

Председник, Андра Николић. — Секције ће изабрати одбор.

Изволите чути саопштење Господина Министра Грађевина кад ће одговорити на питања.

Секретар, Милун Лукић. — Прочита саопштење које гласи:

Краљевско-Српско
Министарство Грађевина

П.Л. 10.977
12. јануара 1911. год.
Београд.

Господине Председниче,

У одговор на ваше писмо од 18. децембра 1910. год Бр. 3921., част ми је известити Вас, да ћу ви питање народног посланика, г. Радисава Митровића — о путовима у округу ужичком, који се стичу у варош Ужиче, као и на сва друга до сада упућена ми питања, одговорити кад иста будете стављене на дневни ред.

Част ми је, Господине Председниче, замолити Вас, да и овом приликом изволите примити уверење мого одличног поштовања.

Министар Грађевина,
В. Н. Вуловић с. р.

Председник, Андра Николић. — Узима се ово споменшеће из знања ради одлучивања дневног реда. Долазе на ред питања Председништву.

Јавно се за реч г. Милан Марковић.

Милан Марковић. — Господо посланици, на скупштинској седници 11. овог месеца посланик Никодије Милетић, упућујући питање г. Министру Унутрашњих Дела, о начину исплате експроприисаних имања за пругу Парњак — Зајечар, изнео је лично против мене грубу неистину и казао је: да сам ја шокулисао с тим лицима односно њиховог примања, односно куповања њихових признаниница. То је, господо, сушта, ординарна лаж. Јер, господо, не стоји не само то, да сам ја те призванаше куповања, него не стоји ни то, да сам ја из шта проговарао о тој куповини, било за мој рачун било за туђи рачун. Г. Милетић је добро извесно сазнање, чују је нешто и на основу тога извео је претпоставку, да сам ја учинио ово, што је онама изнео пред Скупштину.

Господин Никодије Милетић зида да је самим у личном сукобу и због тога што не оштије самим, он је требао да провери што је чуо и скапло па тек онда да пред Скупштину изнеси, а нарочито, кажем, пред Скупштину изнеси. Господо, пре свега, сваки добро васпитан човек већу износити љашта према противнику, док се претходно не увери да ли је то истинा.

Ја ћу поводом тога да изнесем извесно ствара, које ће служити у неколико као моја одбрана, а у неколико да интересују Народну Скупштину. Господо, виши 500 на броју, међу којима има мојих политичких пријатеља и војнаника у изборни Параћину и околини, имају да примају те накнаде.

Ове се имају исплатити из окружног приреза. За праћлу годину предвиђен је окружни прирез 65.000 динара, међутим, сума је много већа него што су тих 65.000 динара.

Пре него што су од дирекције дошли спискови за исплату, мене су ангажовани и политички пријатељи и противници, да порадим да што пре добу до паре.

И овог часа, кад су ти спискови дошли благајину ради исплате, имају је одмах да се исплати 26.000 динара. Онда сам ја, без обзира на мојакав интерес, поклја из политичких разлога, рјаво да они дођу што пре до својих паре и зато вазао сам им, да прибаве извесна документа да немају терета на имању. Наравно, том приликом бирао сам спротијују клагу и они су имали да добију свега око 12.000 динара. И када сам све то припремио, так и Окружни Одбор имао је да овери признатице, те сам и њега ангажовао и они су потписали и оверили. После тог момента настaje јурњава и настаје та шокулација, која је хтела да унуче и мене, а која ће међутим да падне на политичке пријатеље. Онда се тек ангажовао један адвокат, Ђуричић посланик, један велика личност од утицаја, из извесног окружног посланика и њима представљено да обуставе уверовања, која су дали, и да онда дају контра-акт уверењу. Благајник, човек који се плаши, послушао је то и обуставио.

Пет пуних дана чекали су људи ради исплате и онда због тог препреке рачунонервите морао сам

се ја жалити Главној Контроли, и Контрола је увидела, да је рачунонервите под утицајем тих људи неоправдано одбио визу за исплату, коју је морао да дјелу онога дана, кад је по дешеви дошао Окружни Одбор. Кад су људи имали документа за дођу до паре, онда је Окружни Одбор писао акт благајнику, противно свима обзирима, да не исплаћује то тим уверењима, него да чека док дотични господин и Окружни Одбор не изберу лица, која су згодија и с којима ће плачку да врши. (*Народна газета: Ту је зец*). /*Никола Јовановић:* Види се да има зeca; али не зна се где је).

То је било опомад. Г. Милетићу је доставио неко из Окружног Одбора да сам ја носио признатице, па је он извео закључак: да сам ја нумио те признатице. Не, то је ствар само једне услуге, да припремим све што треба, те да би људа дошла што пре до свога новца. Кад сам чуо за то писмо, упућено благајнику, ја сам отишao Окружном Одбору и протестовао. Казао сам: „Ви, господо, чините две погрешке; једна је против своје савести и уверења, а друга што ћете те људе одвести у капце плачкаша. Ја противствую, не дај то; ја ћу се свим средствима послужити да те људе по плачкају“. И у томе моменту, кад сам се ја толико заузeo, можда из суврениљности политичке, г. Милетић изнесе пред Скупштину нешто што апсолутно не постоји.

И, господо, после тога Окружни Одбор на мој протест скловоао се, да од 80 и неколико лица свега 22 лица приме исплату и да обустави сва акта, па и та 22 лица примили су своје потраживање после толике муке, а рост је остао дотичном господину, да са Окружним Одбором прави списак оних других лица и, наравно, шта ће бити после, на који ће се начин та лица означати, то је друга ствар. Али ја сам свима описа, који су били код мене, спремио проглас, да им објасним, да ће па свакога доћи ред и да чекају, да се не налажу искушењу да од свога примања ма што другом дају или продају, и, наравно ствар, да би то питање, попут неке исплате за све, било згодије да се изврши на тај начин, ако би се сва лица пријавила са својим признатицама пред Окружни Одбор, а тај потпуно спрайдан начин је тај: да се преко општинских судова исплата ко је најсротнији и да се тија будима прво исплати.

Председник, Андра Николић. — Ја виши Вас молим, да скратите питање.

Милан Марковић. — Ја сводим свој говор па то, да је апсолутна лаж све оно, што је г. Никодије Милетић изнео.

Председник, Андра Николић. — Господине посланиче, Виши љашта не смите, да место речи „лаж“ кажете „није истина“. Ја Вас молим да вратите реч питању.

Милан Марковић. — Ја сам ту изјаву дао ради тога, да уверим Скупштину да не стоји оно, што је г. Милетић казао, да споменут г. Милетић, остављајући му рок од месец дана, да за све којуће начине исплата: да ли је истина оно што је он пред Скупштином рекао, па ако то доказаје, признајем да се дупло потврди и примам моралну одговорност; у противном, да ми се извини за начин на какав био, у противном, да ћу се одужити г. Ми-

лотију на начин, који приличи и достоји и добром човеку и народном посланику.

Председник, Андра Николић. — Г. посланиче, ви сте пристали да одустанете од те речи „лаж”.

Милан Марковић. — Ординарна је лаж и ја не одустајем од те речи.

Председник, Андра Николић. — Ја, господо, зnam да изјом парочито за случај кад посланик говори о посланику, да треба избегавати ту реч, јер све што кажете ток речју, ви можете казати и ка тај начин кад се изразите да то није истинा, а не жарате тирати да је то лаж. Ја вас молим, г. Марковићу, да од те речи одустанете.

Милан Марковић. — Ја сам то крстio градњом, истицом, кљеветом и подметањем; али се све то своди на лаж.

Председник, Андра Николић. — Ја вас, г. посланиче, жарам опоменуту, да у разговору, кад се тиче посланика, не употребљавате такве речи.

Милан Марковић. — Ја морам да се извиним Скупштини, а можда и галерији, да ја писам имао лично намере да замаграм Скупштину и да сачрчавам Скупштину у другим пословима, него сам тако казао због тога, што је г. Никодије Милетић изазвао.

Никодије Милетић. — Господо посланици, несома ми је испријатно, што па овакве приједбе једнога човека, — који по образовану на шоје претендује, треба да буде много обазрнији у своме говору, — морам да одговарам и да замаграм Скупштину и да јој одувимам тако драгоцену време, које јој је за рад потребно. Ви сте били сводочи кад сам ја упутио питање Г. Министру Полиције, ви сте чули, да сам ја именовао дотичног господина, да сам навео да је он после посадних санскова од стране Дирекције Српских Државних Железница, преко дотичних власти за исплату експор-присланог земљишта, ишао од села до села, од човека до човека, да прикупља га решења колаудирајуће концепције и да уз ногодан хонорар адвокатски узме на себе, као бајаги, да они што пре дођу до паре. Ја сам молио Г. Министра, да он преко дотичних власти да обавештења свим заинтересованим лицима која ишају да примају од округа и државе за те ствари, да да таква обавештења, да ће га људи доћи до својих паре редовним путем, онако како то закон прописује. Циљ ми је био, да се људи без потребе не излажу новим издаватцима излажући хонораре адвокатима сад, кад је то питање прочишћено, кад је дошло дотле, да се ти људи редовним путем позову од стране власти, разуме се у колико има могућности за то, да наплате своја примања после толиког чекања.

То ми је био циљ. Ја сам истину именовао г. адвоката Милана Марковића, који је овде посланик, именовано сам га, јер сам у његовом раду нашао један недозвољен посао, не толико као једног адвоката, колико је то недозвољен посао за једног народног посланика, који зна врло добро како је то питање и овде у Скупштини и код надлежних власти расправљено и спрено. Ја сам сматрао да је то злоупотреба реји и необавештеном свету: ја то питање мог сад спрести, дај ми то-

лико и толико бавника, — дакле ја сам сматрао да је злоупотреба, да се он користи овом приликом, да за једну већ спршено ствар узима од људи новац и прекорде код власти то наплаћује. (Чује се: То је истинा.)

Кад сам ја то изнео, господо, ја писам то извео, напамет, ја већу да се послужим са овом речи којом се он послужио, јер и ако писам школска образован, ја имам ишак толико домаћег и друштвеног васпитања, да писам да употребим ту реч према њему и кажем, да он најординарније лаже. То већу, али како се овде појавило питање да лаже неко, ја или он, то питање треба и расправити. Ко од нас говори истину — то треба неко трећи да провери. Ја пристајем да се овде одреди изашао сређено лице које ће ово да провери. (Михаило Ђорђевић: Хоћете ли онет анкету?) — Ја пристајем да он извађе пута и начин како ће се ово проверити.

Ја тврдим, да је Милан Марковић, као народни посланик, користећи се својим положајем, ишао од села до села, од људи до људи, да с њима ступа у послове које ја сматрам као недозвољене за њега лично, да он за известан хонорар уговора посао који је већ спршен, да је те заваране људе позвао и да су ти људи дошли у Параћин на његов позив прошли суботе да приме паре од њега, по он није дошао, већ их је јединим писмом известио, да не треба да дођу код њега тада. Све су то податци који стоје написани припоји на бело. Господин Марковић тражи јед имене да то тврдим, и ја ћу га у томе потпуно задовољити. Ја ћу овог часа писати извесном лицу, које се може сматрати више за његовог политичког и личног пријатеља, него ли за мага, да ми оно те податке пошиље. Ја мислим да ће то бити довољно потврђење мојих навода кад се добије од његовог личног и начелног пријатеља. Он је то радио у општини параћинској, општини главичкој, селу Даниловићу и Гленици, па је ишао и у село Мириловача, општ. мириловачко, и услед таквог рада ја сам учествују код Г. Министра корак и Г. Министар је био тако љубазан да нареди да пласти обавести све заинтересоване, да је питање спрено и да ће надлежне власти позвати људе за исплату, те да се спречи сва спекулације и људи не излажу излишним трошковима. Г. Марковић зна да су двадесет лица већ примили плату, а ја ћу се погрудити да дознам, која су то лица и колико им је он узео за свој велики труд.

Милан Марковић. — Г. Милетић скреће пажњу Народне Скупштине са једнога фликта на други. Факат је био у томе, што је он твrdio, да сам ја спекулисао, а онај други факат, да сам ја радио људима, то ја и сам признајем; а да стоји и тај факат да ја не само да се писам користно, већ да сам лично и оштећен, ја ћу то доказати, г. Милетићу.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Агатоновић за питање из председништво.

Радослав Агатоновић. — Кроз јавност је проред једна вест, да је извесно француско друштво отпочело преговоре са Краљевском Владом о томе, да добије концесију за издавање државних грађевина у Београду. — Да ли су ти преговори

запрещена, или су још у току, и у коме су стадијуму, ја не могу знати; али, пошто ти гласови ишу демантованы, ја ћу бити склон да верујем да има неке истине. Ја мислим да ако се Краљевска Влада буде решила, да уступи задање државних грађана више коме друштву, да, је с тим у вези и питавље, које је пре две године покренуто овде са једнодушном жељом Краљевске Владе и посланика: о измештају престонице. Ја сам то питавље и раније покретао, не само по својој жељи и вољи, него под утицајем прилика, које су скоро створиле код свијји наше министарство, да је несрећа незгодан положај наше престонице овде на граници. Ја сам чинио покушај и у прошлоразговору скупштинском, модећи г. председнику да на то питавље обрати пажњу Краљевској Влади, да се то питавље реши онако, како збила в државни и српски интереси захтевају.

То питавље чиним попова и молим г. председника да одговори: да ли је у могућности да обавести и мене и Народну Скупштину: је ли Краљевска Влада ма шта радила на томе питављу и стоји ли у истини, да је Краљевска Влада, ступајући у преговоре са друштвом за задање држ. грађана, напустила ту идеју о промештају престонице?

Председник, Андра Николић. — Ја Вам не могу дати обавештење, шта је било са тим питављем; али Вам могу дати обећање, да ћу обратити пажњу Краљевској Влади на Ваше поновљено питавље и да ће Вам она на једној од наредних седница одговорити на то питавље.

Има реч г. Алекса Ратарац, за питавље на Г. Министра Унутрашњих Дела.

Алекса Ратарац. — Овде Г. Министра Унутрашњих Дела нема. Ја сматрам за дужност да чиним једно кратко, може бити да ће бити мало дуже, питавље па њега, да обавести Скупштину о раду једнога његовог потчињеног органа, који је јуче забио у листу „Трибуни“ у бр. 58.

Начелник округа рудничког, г. Пандуровић, сазнао је конференцију од општинских председника и по једног кмета из сваке општине. На тој конференцији, поред осталога што је он познавао напричарao, поред тога што им је говорио и о поносима, и о економским и политичким стварима, он је давао оцену и о посланицима и о раду скупштинском, о целији интелигенцији у Србији и о раду Владином.

Може бити да већина посланика није упозната са изразима које је он изговорио, и ја ћу сако неке од њих да паведам. Он је казао ово:

„У нашој земљи мало ко врши своју дужност. За ово несребрно становище у нас лежи кривица до наше интелигенције, па онда и до Владе, која је дело те интелигенције. У тој Влади седе људи, који су раније бацили сопствен раздора у масу народну, па со сада народ крвави из штете наших националних и државних интереса.“

То је он казао о интелигенцији и о Влади, и чујте сада шта је казао о народним посланицима: Па шта се ради у нашем Парламенту? Посланици седе по осам месеци а штита не ради, јер им се на време не спрема посло за рад. Све што траде

за осам месеци, могло би без муке да се уради за два месеца. Да коле наше интелигенције има више љубави према отаџбини, она би овај новац, што га бада на одуго влачење рада у Народној Скупштини, утрошила на оно српско робље што виши и цијли од арнаутског ханџара и обести турских власти.

Даље он описује: ко је ослободио Србију и го-вори и о много чему другом.

Мени, господи, изгледа, да овји начелник округа, са седам хиљада динара плате, хоће да инсекулације. Мени изгледа да он још као млад човек тражи пензију, коју није могао на други начин да добије. Он онако отприлике резонује. „Ја ћу позвати цео овај народ, изговорићу ову беседу, мене ће онда у пензију а ја ћу мој кривични и грађански закон под минку па хајд у адвокате.“ Ми, господи, од то инсекулације треба да се бранимо.

Ако је, господи, истини ово што је изнето, у шта ја не могу још да верујем — ја само констатујем што је јашњест изнела — ја се надам да ће Г. Министар ову ствар испитати, па, ако је утврђе да она стоји у истини, је мислим да се ја нећећо задовољити тим да овде само у пензију, као што је отишао у пензију Никанор по лекарском прегледу, већ треба да се лекарски прегледи и упути тамо где му је место; јер се не може замислити да један државни чиновник, који је при чистој свести, онако говори о Влади и Парламенту и интелигенцији српској и налива их онако и онако.

Питам Господина Министра: да ли му је познат рад ове конференције и, ако му није познат, хоће ли извидети, да ли је ова конференција дозвола сазијана, да ли ју је г. Пандуровић сазвао, да ли је на њој говорио ово што саса сада прочитао, и, ако је то говорио, мисли ли што противу њега предузети?

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Ја сам пре два—три дана сазнао, да је збила била конференција, и да је на њој окружни начелник државе беседу в говорио од прилике онако, како се у том листу каже. Да ли је тако збила било, ја не знам; али онога часи, кад сам сазнао за ту ствар, ја сам одредио комесара, који ће тамо отићи, ако не већeras а оно сутра у јутру, да ту ствар извиди и према резултату те истраге ја ћу и поступити. Овако приликом имам да кажем да, ако је збила окружни начелник имао ма какве инсекулације са тим својим радом, он ће се уверити да му та инсекулација неће узлити. Тако исто могу да кажем г. посланицима, да ми је познато, да је тај окружни начелник од мене тражио пензију; али да му је ја писам дао, зато, што ја нећу да пензионишем љаде људе, који су још и правили и који могу још да раде, па тражио пензију да оду у адвокате и, па тај начин, имају две користи. Тако исто тај г. начелник тражио је био од мене једно подуже одсуство, не изазвавши зашто и ја му то одсуство писам дао; а доцније, кад је тражио једно краће одсуство, извео је да му је отац болестан и да жели да га обиђе; ја сам му то одсуство одобрио. Међутим, сазвао сам, да је он то одсуство код она употребио свега два—три дана, а за остало изгледа да је дошао овде у Београд, да ће видаја тај допис у „Трибуни“. Ето

то јо све што сам ја сазнао; а ако г. посланик жели, ја ћу га и о резултату моје истраге известити.

Алекса Рибарац. — Ја сам задовољан са обяснитељем Г. Министра и ја жељим, као и цела Скупштина, да нас Г. Министар по спреној истражи извести. (*Чује се: Тако је.*)

Председник, Андра Николић. — Иза реч г. Агатоновић да учини кратко питање па Г. Министар Правде.

Радослав Агатоновић. — Ја имам да учини кратко питање из Г. Министра Правде и молим га да ме слушаши.

Још пре 10 година Министарство Војно откупило је у Нишу за потребу круга нижњевардарске насле по експропријацији процену имања од Миће Првуловића узара, Стаменка Илића баштов., Кости Цветковића овчара, Таска Крстића баштова., Мила Вељковића пильара, Стевана Филиповића пекара и још неколицине. Министарство Војно је послало новац ипаком Приост. Суду још пре 10 година. За све ово време до данас ови грађани нису могли да приме новац.

Међутим, Министарство Војно сваке године потраже и јури ове људе са њихових имања. Додуше Министарство Војно је у праву, јер је положило новац за то имање, а тако исто добило и тајније, али грађани нису добили новац и зато и не напуштају имања. Ја сам и прошле године чијко покушај у Скупштини и молио Г. Министру да се ови ствар једанпут оконча, и да се грађанима исплати њихов новац. Како, па, та ствар пајеши до данас окончана, и пошто сам чуо и данас њихову молбу овде у Скупштини, то бих ја молио Г. Министра Правде да ми одговори: је ли волјан да обрati пажњу ипаком Приостепеном Суду на тај предмет, да га узме у оцену и да га једном оконча? Ако би так требало суду још каквих података, пека позвове те људе да те податке поднесу, то да не иду код адвоката и изламу се као сиромашни и тим трошковаца (*Никодије Марковић: Није него треба код професора да иду.*)

Председник, Андра Николић. — Молим вас, г. посланиче, говорите Скупштини. (*Чује се: Зашто није Марковић тако ради?*)

Рад. Агатоновић. — Ја имам уверење да је мој пријатељ Марковић радио без икакве материјалне користи. (*Никодије Милетић:* Сад сам баш добио с поште писмо из кога ће те видети да ли је Марковић радио без материјалне користи).

Ја молим Г. Министра Правде да из ову ствар обрати пажњу, јер су све ово сиромашни људи и немaju ишта ишче него ово што им је Министарство Војно одузело.

Министар Правде, Коста Тимотијевић. — Ја ћу поводом овога питања упутити суду један акт и замолити га да ради по закону, али ћу уједно да замолим г. посланика и осталу господу: да питања ове врсте не спроводе кроз Скупштину; јер грађани за своја права имају да се обрате непосредно суду, а не да та њихова потраживања иду преко народних посланика Министру, а преко ових суду. То је неизгодна ствар, и ја ћу у будуће оставити посланике без одговора. Овом питању, које

је већ настоји поклонићу пажње у колико могу, учињићу како сам већ рекао и мислим да ће г. посланик с тим бити задовољан.

Стојан Рибарац. — Молим вас за реч поводом овога покренутог питања.

Председник, Андра Николић. — Изволите.

Стојан Рибарац. — Немам права да говорим, јер ипак сам лично споменут, питају је и група којој припадам, споменута, да бих имао права да реагујем на ово што је о њој изнето. Али, мислим, да ће ми Народна Скупштина дозволити да дам изјаву у име адвоката, о којима се овде у Скупштини често чују неприличне речи. Кад год се учини штогод коме неизгодно, он потегне на баци прокор на професоре, — извесним људима су професори крили за сва ала, која се у овој земљи дешавају. С друге стране, и у другој прилици, чују се речи о томе, да су за то адвокати крили.

На прошлој седници и Никодије Милетић повео г. Марковића да је урадио нешто недонушенено. А дакас мој пријатељ, г. Агатоновић, рече, да не треба дати прилике адвокатима да раде. Господо, ја сам 28 година адвокат, са овим прекидом, кад сам се 1887. године као адвокат дас бирати за посланике и јорко положити адвокатски мандат, и с прекидом кад сам у току те периде био позван да учествујем у Влади. Ја имам разлога да ногледам са поносом на своју адвокатску прошлост, јер сам сигуран да у њој неманичега што би се могло да навади. Али, ја већу да говорим о себи него о адвокатском реду, да бих га могао узети у заштиту од тако честих навадаја. Адвокати имају права да ради на наплати пријатеља својих клијената, за шта је пребацко г. Марковићу г. Милетић. Они подлеже дисциплинском надзору и казни председника суда редовног, и Министра Правде, и дисциплинскога суда за неадекватне ствари које учине у својој дужности. Али њима се не сме имитирати, овде у Народној Скупштини, да раде неправилно и онда кад они раде правилно и по својој дужности и по својој савести. Јер, господо, треба да се зна и то, да адвокати и не смеју да одрекну правне и савесне услуге, које се од њих траже, пошто у том случају долази у положај да буду кажњени дисциплинским властима. Ја бих желео да ово буде последње објашњење и да се не бацију ишце неумесно прокори онима који то не заслужују и целоме једном реду људи, него да се тражи, у случају какве неправилности, прави кравац.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Агатоновић ради извесне изјаве.

Рад. Агатоновић. — Молим вас, господо, допустите ми да објасним свој говор. Мени је јило што се потгребно разумело оно, што сам ја рекао: „да ти људи не иду адвокатима“. Ја тиме писам имао намеру да кажем да они не иду код адвоката, зато да их ови не би излачкали, већ зато што је ово врло праста ствар, тако да суд без помоћи адвоката може да је расправи. То је једно.

Друго, ови су људи сиромашни и не могу да плате адвокатима, и због тога што су сиромашни те не могу да плате услуге ја сам зато и каззо... (*Чује се: Адвокати су дужни сиротињи радити бе-*

платно)... да суд треба да расправи ову ствар, што му је она и сувеше позната, и није потребно да људи иду код адвоката. Међутим, ја до сад нисам никад ни једну алувију бацио на тај ред људи, да они нешто незаконито ради. Ја сам то гледаште гајио и пре, а гаји га и данас, и колико Скупштину да не разуме, да ја писам имао намеру да нападам тај ред људи, још мање да кажем да они плачивају људе. Ја сам само жељeo да суд сам расправи једну прости ствар, да се не би људи као сиромашни излагали трошковима.

Председник, Андра Николић. — На реду је питање г. Никодија Милетића из Г. Министра Унутрашњих Дела.

Никодије Милетић. — Попшто је Г. Министар Унутрашњих Дела, па кога бах је жељeo да упути питање поводом добиеног писма од мојих пријатеља, у министарској соби, ја колико г. председника да га позове, да би могао чути моје питање те да им одмах даде одговор.

Председник, Андра Николић. — Можда би најбоље било да се Ви са њим споразумете ако поште, онда ставите питање.

Никодије Милетић. — После изјаве која се чула и мога одговора који је могао следовати на ту изјаву, јер сам њом изазван, ја сам отворно поштју и прочитала писмо којим ме извештавију пријатељаш баш о овом поступку, за који сам ја молим Г. Министру да посредује ради обавештења у тој ствари, и то ми даје повода, да се поново обратим питањем на Г. Министра Унутрашњих Дела и да га умолим, да предузме кораке да се овако штогод вазне не дешава. Пријатељи отуда ширу ми да су извесна лица исплатила посредством г. Милана Марковића, што и он тврди, нека примања уз добру награду. Ја имам да протестујем баш против тајвог самога разлаза, какав је предузејат. Ево најуса из његове видете, да ја овде хоћу да одговорим само својој посланичкој дужности, кад ову жалбу упућујем Г. Министру Унутр. Дела. (Чита):

„Сва ова лица која су новац примила, њих је приводио Милан М. Марковић, адвокат из Бурије, најрано уз награду, а који нису хтели њему писац дати, попул од благајне нису могли добити. Достављајући вам ово, у име свију пријатеља који су враћени, те нису приимили новац, колико противствујте против оваклог доповедука на очијед толиких селана и толиких занитетосканих лица“.

Ја нећу да се замериј и да поновим реч која је овде неизгодно унесена. Позијам добро г. Марковића из прошlosti и знам да је он чини сличне услуге и укупном друштву, па их чини и сада овим људима. То је по његовом разумевању адвокатска пракса, а ја само молим Г. Министру, да он учини кораке преко окружног начелства, да пареди онome који врши ту исплату убудуће, да се овако што не дешава, него да се постали један ред, да новац примају вијпре људи који су сиромашнији, те да они добују што пре до новаца, пошто су им паре потребније него другима богатијим. Исто тако, да се уведе ред да овим људима којима су порушене куће и зграде, приме што пре новаца, како се не би злодатили без новаца и крова.

Ја читам Г. Министра; хоће ли да се овој жалби одговори?

Министар Унутрашњих Дела, Стојан М. Протић. — Ја не разумем само шта је требало г. посланику да ми пита, кад ме је о томе питао јузе и кад сам му већ дада одговор.

Никодије Милетић. — Ово је сад зово, Г. Министре.

Министар Унутрашњих Дела, Стојан М. Протић. — То питање није позво, него оно старо.

Председник, Андра Николић. — Иша реч г. Милану Марковићу за питање на Г. Министра Унутрашњих Дела.

Милан Марковић. — Ја имам да упутим питање на Г. Министра Унутрашњих Дела. Пре тога питања изношу поставку која даје рјаву перспективу, уочиште на пошто подешта и устапове, и која ће врло рјаву очену да даде пароочити Окружним Одборима. Баш поводом овога питања г. Милетић имам да скренем пажњу Г. Министру на то, да једном пајонтијом паредом пареди начелство, округа моравског, да преко дотичних општинских судова објави свима тамо који имају да признају новац од експропријација исплаћена, потпуно прихвати сваки свој део и да се сва та лица не даду завести инспекцијом извесних људи, која потиче из Окружног Одбора и најближих њихових пријатеља, и на тај начин субјекти плачку, која се појављује и која је већ ту; јер је већ извесна компанија соремна да купује та примања уз припомоћ Окружног Одбора. Да би го то сукобило, ја молим Г. Министра, да преко начелства пареди општинским судовима, да прибави за сада увереньја о сиромаштим ових грађана који имају да признају новац, те да не би они били одбижени од примања ове суме и да тај се начин правила инспекција. А што се тиче новода г. Милетића...

Председник, Андра Николић. Немојте полемизирати са г. Милетићем, него ставите питање на Г. Министра.

Милан Марковић. — Што се мога адвокатског рада тиче, ја сам камао да сам адвокован био за 100 лица а да сам за њих 23 наплатио новац и да су они морали тражити помоћ адвокатску. Примио сам од свих њих оно што сак за њих дам и за 80 лица, за која писам приими новац, ја сам претрпео штету. Што се тиче резултата, ја од тога немам никакве хасне, и да имам права да имам хасно према уложеном труду и послу, — по закону.

Председник, Андра Николић. — Дајех реч г. Министру Унутр. Дела, мада не знам на шта он има да одговори,

Милан Марковић. — Ја сам стакно питање и молим Г. Министра, да учини корак да се ти људи обезбеде од злоупотребе, које дотична лица хоће да чине помоћу Окружног Одбора.

Мин. Унутр. Дела, С. Протић. — Ја на једно питање само једнину одговорим.

Председник, Андра Николић. — Извалите чути интерpellацију Алексе Ратарца и другова.

Секретар, Влатко М. Илић. прочита интерpellацију г. Алексе Ратарца и другова, која гласи:

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

Господину Министру Просвете и Црквених
Послова

У највију правеној јерархији у задње време јаче
ниче симе трулеже и распадања.

Министри виконти хришћанства оставили су у на-
сљеђе цркви поред Божанске задаће: да их учи
и васпитава у духу хришћанске вере и морал-
ности, поред гадатка, да буде руковођа наци-
оналне свести у распарчаном хришћанству.

Дашници су сундемелици очевидци, како с дана
на дан цркву обележавају своју помоћ, како у свеји
вере, тако и у свеји националности.

Ми данас не стојимо пред црквом као Божанс-
ком установом, ми стојимо пред историјским спо-
меником опасног облика за обиљне задатке друш-
твене.

Глас пастира, реч Јевангелска, престављају
формалност.

Ворци уставног начела 1888. год. јако су по-
мили горњи инцијативу, — па су истакли највидније
право Архијерејског Сабора, оставили га у равноп-
равност законодавачкој телу, шта више, у јачем
су праву оставили Архијерејски Сабор, за регули-
сање законих односа цркве, спрам државе.

До Устава 1888. год. односи су цркви били
важом у слабијем праву.

Од тога доба до закона о црквеним властима
1890. год., и наредно до 10. маја 1894. год., кадо
и нареда до данашњих дана, црква је без закона,
и, закона без сагласија Архијерејског Сабора.

Променом династије, повраћајем Устав од 1888.
год., па дан 5. јуна 1903. год., све је у поправци,
само је закон о црквеним властима остао са неу-
ставним изменама и законима:

- а) указом паредбом од 1. јуна 1894. год.;
- б) " " " од 20. априла 1895. год.;
- в) изменом закона од 29. јула 1898., 11. јану-
ара 1899. и 29. јануара 1900. год. итд.

Оска је година од повраћаја Устава; а 17 је
како је црква без закона.

Архијерејски Сабор ћута, суде један другог,
ређе противно духу саме Божанске цркве, а, видио
и стављају последње испред првих.

Они, ирици спасавају;

Они, новици, некојима, крвице натурају;

Они, законе и каноне не поштују.

Ево неколико конкретних случајева:

I

У Србија је преко 200 свештеннике улони —
са женама и невенчаним, има их и са децом у не-
законитом браку.

Није чудо, што је маса ироносног и непро-
снебовог, — безбрзана; није чудо, што је кра-
виши закон некојан да укорењено зло субије; —
није чудо, што су честа убиства сваких љубовника; —
није чудо, што се број брачних парница пагло-
жози, а неће бити чудо ако црквени закони и ка-
нони сасвим напуште важност.

II

Духовни судови немају независност и неави-
сан рад, — јашеса је од Архијереја.

Духовни судови пронађу кривице, испеде дело,
и, таман да га предаду суду на осуду, а Архије-
реј акта у архиву:

Проту Јакову Ивановићу ухватио духовни суд
за угају државне земље око 1000 дна. Кривица
аслеђена и доказана — по наредби Архијереја акта
у архиву.

Прота Никола Отефазовић окривљује се за не-
засно дело, аризица испећена — по наредби Ар-
хијереја акта у архиву.

Свештеник Милан Петровић и Милан Михаил-
овић из Каона, осуђује се на робију, с робије овег
свештеник у истом несту (Наталијце).

Кривице свештеника се не суде, но се утицајем
Архијереја чека кад окривљени помру, ипир. Новица
Жутић, Димитрије Милентијевић, Богослав Петровић
и други.

III

Упражњене парохије и протска места понуђују
се без конкурса по воли Архијереја; упражњене,
понеке, парохије дају се калуђерима, који бир узи-
мају, а који треба да иде у свештенички фонд.

IV

Црквених одбора нема, и мањом је црквена
имовина у рукама самих свештеника.

Закон о црквеним властима 1890. год., који је
на основу дашнице Устава у сагласију га Архије-
реким Сабором донет, испреметан је са укашавањем
наредбама и неуставним изменама закона; и на основи
истих избрисан је, изборно начело, црквени од-
бори и судска независност у раду. Са таковим
станjem црква животари 17 и више година.

Краљевска Влада за 7 и више година, стигла
је да по два пута чини измене закона од мањега
значаја, а најглавнији закон о црквеним властима
није ни дирпула, што се бар састарала да закон
од 1890. год. врати у живот.

Пре илесец и више лана поднели смо предлог
закона да се закон од 1890. год. врати у живот —
имајући у виду чл. 202. Устава. И, ако је закон
од ижице до ижице у свему преписан, — надлежни
одбор огласио: да предлог закона није написан у
духу закона. Скупштинска већина то је решење
принела.

Ми искамо ради водите борбу на два фронта:
ми жељимо мир или примирје; мир, ако се одмах
самоизложи закон о црквеним властима кога Влада
непрестано ради, ради и без резултата; примирје,
ако се остројаше закон о црквеним властима од
1890. год., који је согласан и Уставу и по тајим
дејствјима може се чекати нови закон.

На основу изложеног, а с погледом на стање
које постоји, част нам је тражити да Г. Министар
изволи одговорити:

1. Је ли боли закон о црквеним властима од
1890. г., одговара ли боље духу времена цркве,
њене управе и Уставу, или су дашнице измене, указне
наредбе боље; ако су горе, као што јесу, чиме се

Г. Министар правда што до сада није донешен или нов закон, или октојсна закон од 1890. г. и ко је томе узрок?

2. Поетоје ли наведени конкретни случајеви, и ако постоје, чиме се правдају тврди доступни и ко је одговоран?

3. Ко ће ли Г. Министар, и кад, поднети нов закон о приватним властима, или, у немогућности скоријо, октојсати закон од 1890. г. по наређењу чл. 202. Устава?

4. Мисли ли Г. Министар, пошто прибави тачне податке о броју удових свештеника, предузети у договору са Архијереским Сабором потребне радове од надлежних приватних поглавара и установа Васеленске цркве, да се застарела, несувремена ка пописка установа уклони?

5. Ко је одговоран за испљене а несвише призване, временуте овом интервентацијом?

12. јануара 1911. год.

Београд

Интервентанти:
Алекса Ратарац,
Милан Ж. Чолић,
народни посланици.

Председник, Андра Николић. — Изволите чути једно писмено питање.

Секретар, Милун Лукић прочита питање г. проте Милана Ђурића на Министра Грађевина, које гласи:

ПИТАЊЕ

На Господина Министра Грађевина

Напредак једне земље, њезине пољопривреде и трговине отлази се у добрим путевима и бразом и лаком саобраћају за превоз трговине и путника.

Да би пољопривреда и трговина могла напредовати и да би земљорадник своје производе што лакше извести на пазар у варош магао, нужно је да се што пре већу општински путеви са грчким, окружним и државним путевима, јер ако се ово не изврши, наше пруге жељезничке, за које смо потрошили неколико стотина милиона, неће моћи донести оне користи народу за које су намењене.

Зато, у интересу привреде и трговине и лакшег и бржег саобраћаја — патам Г. Министра Грађевина да ми изводи одговорите:

1. Пут од Чајетине преко Палисата, поред Краљеве чесме на Стубић и Крст, преко Златибора на Попов-Колац — Цареву Воду, преко Прилога Рлане и Ворове Главе на Драглицу, кроз Расницу и преко Негбина на Шумљану до Кокина Брода — објавлен је за грчки Указом од 14. децембра 1909. године. Овај је пут у срезу златиборском.

2. У срезу ариљском, пут од Ариља, преко Радобиће, Сјеверова, Крушчице, Чичкове и Високе треба да се веже са окружним путем Ужице—Кокин Брод — објавлен је за грчки Указом од 25. марта 1907. године.

3. У срезу ариљском пут од Високе, преко Ђелаше, Брекова, Вучјака, Латвице и Богојевића веже са путем Изаваца—Ариље, објавлен је Указом за грчки 25. марта 1907. год.

Сви ови путеви трасирани су, поонходно су потребни народу у срезу ариљском и златиборском,

јер немају путова не само за кола, него да могу и са наполовином колима отићи у варош.

Питам Господина Министра: шта је узрок те оваке путови, као веома потребни народу у овим крајевима, нису израђени, и хоће ли Г. Министар наредити, да се и у тим крајевима Указ изврши и путови изравне?

12. јануара 1911. год.

Београд.

Милан В. Ђурић,
прота,
народни посланик.

Председник, Андра Николић. — Интервентација и питање унутри се надлежној Господи Министрима.

Господо, има молба да се за Владин предлог о изменама у закону о $4\frac{1}{2}\%$ зајму, који се тиче пруга жељезничких, избере одбор.

Ја бих предложио да ту ствар пошаљемо у Финански Одбор.

Слаже ли се Скупштина са овим? (Слаже се).

Чаест ми је јавити Скупштини, да се посланик Станко Петровић изврши болешчу за недолазак у седнице.

Сад прелазимо на дневни ред. На реду је наставак претреса предлога закона о пословном реду у Народној Скупштини.

Има реч г. Павле Маринковић.

Павле Маринковић. — Господо, ја устајем против овог законског предлога у начелу, не зато што бих се плашио да ће његове последице изнад створити у овој Скупштини још горе стање по што је сад; него једно ради конституирања, да овај законски предлог неома лено ојратава ретроградни систем радикалне владавине, и да он сасвим јасно обележава један корак унапред, уназад према плићкој прошлости.

Противници њиховога рада, а често и неке присталице радикализма, питају се: Откуд толико зло долази од радикалних владавин? отвуд се радикализам толико из зло у овој земљи дво, у пркос многим леним обећањима, у пркос доброј вољи управљача радикалне странке, у коју добру вољу још неке присталице радикализма верују.

По мојој оцене главни разлог овим рђавим резултатима је у овоме.

Радикали су ваздани рушили ово што су други стварали; али никад нису били кадри на тим ружевинама сворити пошто стално и трајно, него су врло често у извођењу свога послана били на по пута застале, ствар недовршену оставили, или, кад су оствариле коју из свога програма, одмах се упинали свом снагом, да то своје дело поруше, да се патраг врате на првобитно, још горе стање по што су затекли. Али су најзад изахвле и погрешке других, које су затицала, толико претеривали и до автудума доводили, да је постало још венсиснијо. Радикали дају у томе слику, — као праву народну странку, — једног политичког народског кола: три корака напред, три корака назад, па онда дуккане послова у месту.

Ја ћу навести само неколико примера, ради поткрепљења ове моје генералне оцене. Полнато је свима зама, — и радикали се неће од тога ни бранити, нити би се могли бранити, ако би то по-

купали, — да су они највећима викали противу задужења земље. Право да вам кажем, онда, кад су они у оно доба викали противу задужења, и ја сам почeo сматрати то задужење као велику несрећу, и једва сам чекao да радикали дођу на власт, те да једанпут са тим задужењем прекину. Међутим, познато је да су радикали, за време од осам година своје непрекидне владавине, потрошili 305 милиона динара зајма, и то рђаво потрошili.

Познато нам је, господо, да су много викали противу великог буџета, па, кад су дошли на власт, они су буџет од 63,000,000, који су затекли, пополни па 122,000,000, колико данас износи. Позната је критика радикала на спољну политику разних режима, како су ваздани замерали да званична Србија није успела да стекне толико пријатеља у великим силама, који би могли бити довољна подршка у извођењу наших националних заједница.

Кад су они на власт дошли, онда су успели да старе лезе са европским силама прекину; да дипломатски кор, тако рећи, најуре; да Србију оставе усамљену; и да их изје срећа послужила да да Аустрија онако глупо поступи, као што је поступила, могла вас је још затећи алексија у оном изолованом стању, те не бисмо имали коме ни протест учинити, ипти би могли ову шаману поту страним силама коме предати.

Познато је, како су радикали критиковали разне режиме, због тога што нису водили доволно братску политику са Бугарском и што нису били у доволно добрим односима са Црном Гором. Међутим, сад цела Србија види, да однос са Црном Гором нису никад жалоснији били по под радикалном владавином за ово неколико година, а тако исто да однос са Бугарском не само да нису били по што су рашире били, него је врло често долазио у питанje и прекид односа са Бугарском.

Познато је, да су радикали проглашавали, проповедали царинску унију са Бугарском. Познато је, како је бедно свршен тај покушај царинске уније. Тада је покушај пропао грђе по и један други, а пропаст је у толико већа, што је тај покушај паша код опозиције веома лев одзин и потпору од стране опозиционих кругова.

Најзад, зна се како су радикали страховито замерали свакој Влади, која је пре њих била, због држава према Босни. Никад то државе није било доволно патриотско. Никад се није заузимало од стране авантичне Србије да се Босна ослободи, да се Босна придобаје. Међутим, радикали су после свега причања о патротизму доческали да сами, под својим режимом, дефинитивно предаду Босни.

На у војној струци пишта боље није вило. Они су викали и на велике војне буџете и на претераност у спору, и викали су нарочито на сувеше јак утицај солдатије и милитаризма у држави. Кад су, господо, они дошли на власт, тада војни буџет се дунапрао, наоружање су извели изопако, успели су да Србију поделе, као некада Византију, па „Шкодиње и Крезоовиће“, да се Србија подели на партије као некада у Старој Византији што су се делили на плаве и зелене.

О вадионости војнога елемента у држави, било је одавно речи у Србији и онолико, колико је не-

када било, ми смо, многи од нас, сажаљевали и онолико колико га је било. Али од како су радикали завладали у овој земљи, они су наслонили цео овај режим на чисто војну силу и никад елеменат војнички није био јачи у држави, у политици, него што је данас. (Министар Финансија, Стојан Протић: Није истинा!) (Добављање са деснице: То је лаж!). Молим вас, то је лако рећи, нарочито кад је човек Министар: „није истинा?“ Госп. Министар има прилике по Пословнику да се објасни и одбрани од тога што сам ја казао.

Заступник Министра Унутршњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — И ви сте се исто толико трудили око тога као и ја. Ви сте казали једно, а ја тврдим друго. Бајаги, ви доказујете!

Љуба Ђорђевић. — Ја поручујем једну кађу на овај разговор Г. Министра.

Павле Маринковић (наставља). — Господо, није ред, ипти сам се никад служио са тим, да употребљавам приватне разговоре у јавној дискусији; али знам из владајућих кругова људе, који су со жалили на ту пресију и на тај утицај војске, и који су се вечно извинявали речима. Ја не корим због тога радикале, него их сажаљевам; ја жалим што је Србија дошла у такав положај да и у унутрашњој и спољашњој политици војска има пресудан утицај. (Ст. Рибарац: Влада је одговора). Ми ћemo о томе говорити нарочито кад дође војни буџет на расправу, а ово сам само укратко спомену.

У жељезничкој политици видимо аисолутно исти рад, исте резултате. Почели су са страховито великом претензијама, прекорачали границе обећане, како ће са сопственом снагом подићи целу жељезничку мрежу, па су насели, тако да су се повукли са свији линија, а на крају крајева направили обрачуни да узани колосек под радикалним кошта скупље него нормални колосек, који је раније прављен. (Добављање са деснице: То је лаж!) Љуба Ђорђевић: Господин председник је казао: да се не сме рећи лаж, него није истинा.

Потпредседник, Јован Жујовић. — Има реч само г. Павле Маринковић.

Павле Маринковић (наставља) — Кад би се ја освртао на свако зијање, ја не бих никад свој говор свршио.

Ја знам само да је Председник Министарства у седници Финансиског Одбора — ја смејем то употребити, није то никаква тајна — изјавио: да су се инжињери, односно они, који су тада посао радили, преварали да жељезница Мокра Гора — Ужице — Крупња може са главном пругом да задовољи ону потребу која се тражи, — да је даље Госп. Председник изјавио, да со то по може постићи и зато се тражи да се подиже и ова друга пруга Чачак — Горња Милановац — Лajковац; уочијлом то није тајна, то цео свет у Србији зна, и сваки, који хоће да се распитује и раабира за ове ствари. То сви знамо и то сви морамо признati, ико хоће искрено да говори.

У народној привреди, господо, ту смо већ дотерали до комичних сцена. То је тако малерозно испало, да од тога доба ми не можемо да доживимо ниједну престону беседу; јер у последњој престоној беседи обећано нам је регулисање река

текућица и осигурање од града и само што није, као што је карикатурно изнето у једном листу, основана фабрика за телад и што нису установљене пензије за сељаке. Па су, господо, после две године радикали морали у овој истој Скупштини сuspendовати те законе, као ислузито неприменијиве и неупотребљиве. Па да не говорим о детаљима, као о оној концесији, што је дата Шумахеру и одмах тргнута натраг; да не говорим о томе, како су радикали страшно викали на концесије у Србији, па су завршили највећом концесијом која је дата за Тару.

Целој овој рђавој политици долази као круна овај трговински уговор, који после пет година мука враћа Србију у стање горе, него што је било пре тридесет година.

Најзад, господо, у унутрашњој политици, која је овим законским предлогом стављена на дневни ред, то је исто било. И ја ћу вам извести само неколико примера о томе, како се некада јако критиковало, кад се према Србима из других крајева овде у Србији рђаво поступало. Међутим, ми смо доживели пртеривање Црногорца; па смо слушали како се увек критиковало што је жандармерија остављена у једном хаотичном стању: пола под грађанској влашћу, а пола под војном. Зашта, то је била једна аномалија, рђава ствар, и ја сам очекивao да ће људи, који су добили пуну власт од народа, моћи извести ту реформу, да ће жандармерију подвести под грађанску власт. Међутим, данас се жандармерија не само измакла од грађанске власти, него се измакла и од војничке власти; то је засебна власт у држави. Па су господе радикали критиковали и најнепомирљивију борбу водили са Владановим режимом, а кад су дошли на власт, они су декорисали Владана, и не знам због чега су га толико грдили кад је владао.

Па су, господо, даље, радикали почели са једним веома широким програмом о уређењу општинске самоуправе па су после две године морали да дођу до тога, да су свој сопствени закон поткрепили, слободу самоуправе ограничили и главне одлуке изнапли. И сад се спремају са законом о штампи, да штампу ограниче, а данас се пред назнаком закон о пословном реду, да акцију пародних посланика у Скупштини ограниче.

Ја држим, господо, да се из ове серије примера може сваки од вас уверити, да је ово истинично што сам у овлој оцени казао, да кад радикали заиста постоји ретроградни систем: по коме право нешто створе, почну, па се после враћају на старо место.

Не говорећи о другим штетним последицама, што остављам сима слушаоцима да цене, хоћу само да констатујем, да је то бар у најмању руку губљење времена. Процените колико је потрошено времена, колико је пропуштено прилика, колико је употребљено било времена, док су дојесени ови рђави закони, које сада морамо да мењамо,

Ја, господо, налазим да тај систем није добар. Ја никад нисам, ни у својој прошlosti, ни у садашњости кокетирао са претераним слободоуљем, нити са величким обећањима у политичкој програму наше стране. Али сам налазио да је то врло шкодљиво за политички морал и за стабилност и правдилност рада у једној држави, да се сваки час

може начин управљања у Србији. Треба једну ствар, једну реформу у слободоуљном праву довољно проценити: може ли, према данашњој нарави и политичком васпитању, остати у земљи, па кад се један пут она дје, онда треба се ње држати и никад не из ње унатrag. Оно, што је стечено право постало, оне задобијене слободе не вља крњита, не вља одузимати. Јер, господо, ако тако раде они који су се целога века за слободу борили, шта ће радити они, који немају та слободу у начела у својем програму?! Онда ће наш народ, овај наш политички елемент у земљи изгубиће моћ разуђавања о томе: шта је добро, а шта није.

Сад, господо, долази на ред ово. Поднет је законски предлог о изменама Пословника.

Зашто је он поднесен, каквим циљевима има он да послужи, шта се хоће више да постигне, то смо у арло кратком говору Г. Министра Унутрашњих Дела мало нешто разумeli, а у дужем говору Г. известиоца Љубе Јовановића нисмо ни мало. Али смо зато из мање важних уста чули објашњење и дознали смо од полувзаничних органа Владе и партије, шта се овим хотело да постигне. Хотело се, прво, да спречи злоупотребљавање слободе, па се затим хотело да онемогути опструкција, па се затик хотело да запеде дисциплина. Тако се непрестано говорило, то је била мотивација при спровођењу овога Пословника.

Господо, шта је то злоупотребљавање слободе? Слободу човек не може злоупотребити, ако није у једној средини која није дорасла за слободу. Да узмемо један пример, кад смо ми почели пкати Скупштину. Никаквог ограничења није било у kostimima и никакав закон није забрањивао, нити је парећивао како ће се у Скупштину долазити. Па су почели неки посланици долазити у Скупштину у гађама, истине многи у „чистим“, али тек у гађама! (Смеј) Господо, тога је било, јер по закону то није забрањено. Могли су доћи и без гађа. Шта је вих спречавало да не дођу колико толико пристојно обучени? — Прости парав, осећаји стид, који је вљадао у средини где су се појавили.

Па, господо, мало по мало нестало је тога пристојивог одела и сам овај ваш смјеј на ову реч показује, колико је сад жешантно употребљавати ту реч тога kostima, који се сад не иси у овој кући. Па, господо, то је исто и са слободама политичким.

Господо, ако би била опструкција рђава ствар, то не би била рђава од оних који то чине, него од оних који то траже. Јавно мишење у Србији није довољно развијено, да може да живише, да осуди оне који рђаво раде; јер да је опструкција кажњена, она се не би више појвила. Да су самосталци па пропали изборима добили 10 посланика, место 45 посланика, они не би опструкцију испоновили. Али кад су самосталци били награђени за опструкцију са четврти портфољем, овог ће тај бар извојевати. Ја, господо, нисам против опструкције; али вам кажем, да опструкцију никад не водим и не бих је водио, јер налазим, да се опструкција не може законом спречити. Ако човек осећа, да му треба нешто радити зато што је посланик, што је на извесном културном и интелектуалном нивоу, њега иће нашта спречити што ће се унети у Пословник ово или оно. Ако њему каже сајест и дуж-

ствар,
долго
иши и
ид се
и ин-
и по-
боги,
радо
риш,
и на-
ониј
и ре-
гиз-
а он

卷之三

ДОКУМЕНТЫ

卷之三

e

卷之三

ност да нешто треба да учини, он ће то учинити. Ми смо имали закон, који је допуштао инструкцију и ми никаква друга средства нисмо употребљавали. На против кога је опада тај закон, којим се иде против инструкције? — Против нас за цело није, јер ни, већина, не можете да радите ни са овим законом, а нећете исти радити ни са новим законом. Овај се закон о инструкцији доноси од једног радикалног крила против другог крила, или чак и само сопствено самосталско крило доноси га против себе. Као деша, која имају опасно оружје па кажу: немој да дишаш то, остави, — они се од прилике тако исто плаше од инструкције и хоће да је спрече на један начин, који апсолутно постаје највиши, јер се неће тиме користити!

А за завођење дисциплине, ту је, тек, висодувно неоптребан овај пројекат законски! Опозиција је, као што видите, довољно дисциплинирана, а што се тиче физионаша, они имају свој клуб и у том клубу Стојак Протић је доволан, и сувишан, да и без никаквог закона одржава дисциплину. Па и гостоди самосталци, и они су у тој школи, од кад су са физионашима у Влади, лено профитирале и они су сад постали државници, послушни као матера девојка: повећавају буџет, изгласавају зајмове, долазе да ограничавају законе и раде све што се од њих тражи. Шта се најма може замерити, што ће они један варочни закон против вишеве радње донети? Ја, господо, налазим, да је овај закон једна чиста данубица за Народну Скупштину, да је то један прост фамилијарни акт између две групе радикалине, које су сад у Влади, и тако ћу ја, са најбољим расположењем и уверењем испољити своју дужност, гласати против овога закона,

Заступник Министра Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Ја ћу да кажем неколико речи поводом говора г. Маринковића. Ја ћу бити сасвим кратак.

Ја разумом, да један опозиционар критикује предлог који је пред нама, то му је в право и дужност и од тога може бити користи за саму дискусију, која је на дневном реду у Пар. Скупштини. Накалост, у говору г. Маринковића тога није било. Он је говорио о арло многим стварима, које иду на дневном реду, и кад бисмо из следовали његовом примеру, онда бисмо ми њему испали руку, да скрене дискусију па другу страну. Јаснују изјашу чиним зато, да објасним зашто ми нећемо са своје стране да рефлектирамо на његовој приговоре о политици Владића, који већају никакве везе са дневним редом. Кад буде на дневни ред стављено питање, које има везе са том политиком; кад буде или каква интервелацija, или буџет на дневном реду, онда ћемо се сасвим довољно разговарати са г. Маринковићем и његовим друговима о ствари, о којој он жели да говори.

Мислим да не би било уместно, да та питања сад покрећемо. Што се тиче саме оистручиваје, ходију једну налу испранику до ученика. Г. Маринковић је казао, да он воли оистручивају, али да је наје чинио. (*Павле Маринковић: Не волим!*). Међутим, то није тачно. Нису чинили оистручивају само они, које је он наиме, него је и сам г. Маринковић чинио, јер је његов друг у Нар. Скупштини у име целе његове групе дао изјаву о томе. То није никаква тајна, то стоји забележено.

Ја сам казао, да то чиним само исправке ради, колико да се зна стање ствари, да у ономе предлогу никакве фамилијарности нема, да је ово озбиљна ствар, што је и г. Маринковић на првом месту требао и могао да зна. Пословник се прави за рад у Пар. Скупштини. Ко ће кад у Народној Скупштини да има већину, то не одређује ни Влада ни већина, већ то одређују бирачки народи на бирачанту. Кад се г. Маринковић потруди, да са својим друговима добије већину, то ће и за њих овај закон предети, као и за сваку другу партију. Машта градили и ма какве измене чинили, то важи за све. Већине се мењају, Владе се мењају и за све је подједнако потребно да буде закона, који добро регулише рад у Пар. Скупштини. То, што ми дашас радимо, радили су и други народи и радиће. Ја мислим да не само ово није данубица, него да један од врло важних послова, који Скупштина има да сарши.

Павле Маринковић. — На замерку Г. Министра Унутрашњих Дела: што сам ја говорио и о стварима које пису на дневном реду, имам да кажем ово. Ја сам, господо, говорио о стварима које пису на дневном реду, али су један бесочут у ланцу других дела ове Владе и ове владавине, и ја сам морao и вих номенуты, да бих дао што јаснију слику, коју овај законски предлог само доноси и украшава.

Ја, господо, писам могао говорити специјално г. Протићу о овом законском предлогу, стога што је ово начела добата. Мени се већ дешавало у Скупштини, која је била састављена од прилике овако исто као и сад, да у начелној дебати говорим и о појединачним члановима, па ми се с те стране довикнуло: „Немојте говорити о тим стварима; оно је начела добата, оставите то за специјалну дебату“. Ја не знал како сад да угодим Г. Министру Унутрашњих Дела, који је иначе познат као врло строг човек. О томе, што г. Протић напомиње као да смо и ми напредвидали водили инструкцију па се од тога бринимо, ја хоћу да кажем само ово: ми ту инструкцију нисмо ни желели, ни тражили, витије покренули. Ми смо уз њу пристали, јер нисмо хтели да будемо штрајбери, па кад је у овоне Парламенту настало оно оните весеље, онда смо и ми хтели да учествујемо у њему. „Кад је бал, вен је бал“. Ето, тако смо и ми пристали да у инструкцији учествујемо. Господо, па претресу у Скупштини било је таквих ствари, да би је ми, да је код нас било жеље и расположења за инструкцију, и водили. Али ми то нисмо хтели да чинимо. Ми стојимо на гледишту, које је у Г. Министар Унутрашњих Дела напоменуо: да треба добити већину у народу па онда владати, и да опај, који нема већину, не треба да спречава и онемогућава рад. Ми тако и радимо, а ви, који нама ове лекције дајете, ви тако не радите. Кад смо ми имали већину, ви нам нисте давали да радимо. (Гласови: Ви никад нисте имали већину). Имали смо је увек кад год смо били на власти, као и ви.

Љуба Јовановић. — Ја нећу сад оспиро-
да говорим већ и зато, да се мој говор не би го-
снодиву предговорнику учинио дугачак као онай
прошли. Морам само за одбрану да кажем: да се
ја, кад год у Скупштини говорим, не старам да
Скупштину забављам.

Потпредседник, Јован Жујовић. — Дајем четврт часа одмора.

Настава одмор.

После одмора.

Председник, Андра Николић. — Настављамо сада, господо. На реду је да говори г. Јован Стојановић, али како он није овде, то има да говори г. Михаило Ђорђевић.

Михаило Ђорђевић. — Господо, узимајући реч да говорим о овим изменама у Пословнику, не могу да да не захвалим, што је председништво са скунштинском већином, одбило уместно тражење од стране опозиције, да се овај извештај одборска, као непотпуни, врати у одбор, те да се отуда поднесе Скупштина тачан и потпуни, како по закону треба да буде.

Председништво и скунштина већина требали су то да учине, нарочито после изјаве заступника Г. Министра Унутрашњих Дела: да у овом одборском извештају има и штампарских погрешака и извесних несугласица.

То јије учињено, и ја не могу да пропустим а да приликом начелне дебате не скренем пажњу Скупштини, да је тиме учинена велика погрешка. Поред извесених разлога који говоре да је требало тако учинити, ја ћу да споменем још неке.

На овом извештају одборском у закону о изменама и допунама у пословном реду, стоји потпис историје посланика као члanova одбора; међу том историјом од стране господе из самост. групе потписани су г. г. Сима Златничани и Благоје Илић.

Још онда, кад се говорило да ће се закон о пословном реду ставити на дневни ред, говорило се јавно и тврдilo у редовима г. г. самост радикала, да се г. г. члanova самост. радикалне групе не слажу са изменама које су предложила г. г. из групе старијих радикала.

То се тврдило и после тога, кад су измене већ стављене биле на дневни ред, па се то, господо, колико јуче тврдило и у скунштинским кулоарима, за време саме дискусије о изменама овог законског пројекта. Па кад, господо, такви гласови круже, онда мислим да су г. г. из самосталне групе, ико збила чијају такво минијање, дужни су да изјаве пред Скупштином: има ли измене у них и старијих радикала збила какве начелне разлике у овоме предлогу или не. Уосталом, учинили они то или не, овде је начелна дебата и господе самосталци не могу отристи, ако они нису сагласни са овим изменама, а да нам то овде у Скупштини и јављо не кажу.

Ја напомињем ово стога, да се види и да се утврди, како се и у тако крупним питањима ради, неодређено и шепртљански.

Кад је реч о овом предлогу о изменама закона о пословном реду, онда би се могло појаснити да је колико Влада радикална свршила све послове, које је уопште имала да сврши, па да је остало само још да учини ове измене у закону о пословном реду. Међутим, сви ви добро знаете да то не стоји. Толики важни послови чекају на решење Народне Скупштине. Сад се све то исклапа, и Влада нам подноси на решење овај закон о изменама у Пословнику Народне Скупштине.

Ваша је познато да пред Народном Скупштином стоји већ неколико месеци буџет, најважнији законски предлог који има Народна Скупштина да реши, а она још није ушла у решавање тог предлога. Пред Нар. Скупштином има још неколико финансијских законских предлога, који иду на то, да отклоне дефицит који Влада у буџету предвиђа, па се и стим финоансијским предлогима не хити, и они се не решавају. Пред Нар. Скупштином има и два закона о којима је Скупштина већ решавала на првом читању, а којика је ако да боље загарантују правни поредак у земљи, па се с тим предлогима законским не хити.

На шта се онда хити тако са овим изменама у Пословнику? Шта је циљ овим изменама? На то питање може се одговорити само тако, ако се добро проуче и анализу побуде које су изнесене од стране Г. Министра Унутрашњих Дела и од стране г. известнице као разлог за измену скунштинског Пословника. Ја ћу покушати да ће, према својим спајама разуме се, у те више разлоге и да их овде испитам, у колико су они основани, а у колико нису. Г. Министар Унутрашњих Дела, односно његов заступник, казао је: да су ове измене у Пословнику „потреба времена“, и да их треба предузети ради тога да би се подигао „углед парламента“ и да би се „убразао парламентарни рад“. Ја ћу се прио задржати на тим његовим изјавама. Ја не увиђам, при свега, господо, да су ове измене „потреба времена“. Напротив, видим да се говори противу тога да се данас изјаве оваквог једног закона стављају на дневни ред.

Та се потреба пимало не осећа у овој Скупштини. Радикална Влада, која се наслажа на скунштинску већину која броји више од $\frac{4}{5}$ посланика, нема разлога да излази са овим изменама. Нема разлога већ и по томе, што јој скунштинска опозиција, која не броји ни чулу $\frac{1}{5}$ члanova скунштинских, не даје повода за то. Није се, господо, нарочито у овом сазиву, показала прилика да је скунштинска опозиција показала воље да злоупотреби свој положај и да чини какве отежнице Влади у скунштинском раду. Напротив, господо, могло би се рећи, као што сам једном и казао, да она није доносили ни искоришћавала свој опозициони посланички мандат. Па кад то стоји, онда се не може тврдити, да су ове измене некаква „потреба времена“.

Све се друго може казати, само се то не може рећи, нити се то сме примити за готово. Ну, ове измене у Пословнику нису потреба времена ни са гледишта чисто политичког, са гледишта наше унутарње и спољне политике. Закон о пословном реду јесте политички закон. Кад у данашњим приликама, кад имамо толико несрећених политичких односа у нашој земљи, поред свега тога што је на управи једна коалициона, чисто радикална Влада, односно међу члановима те Владе, односно међу тим десетима странкама, нису довољно срећни, онда није било никакве потребе за измену овог закона. Да су збила несрећени односи, најбоље нам показују последњи окружни избори у посавском срезу и овај жалосни призор који се том приликом описао.

Али да оставимо, господо, унутрашњу, па да се обазремо на спољну политику. Зар је Влада, господо, нашла данас најногоднији момент да излази

са овим изменама, кад око Србије све ври и кад се европска политика стално мења у правцу који је напевен против нас и против наших националних идеала? Ми ипак никако успели да нашу политику, да политику Краљевине Србије наслонимо или вожемо за политику какве било велике сице или групу великих сила. Напротив, оно што се у политици великих сила данас догађа, све то иде на штету наших интереса. Сама погодба или споразум, који је извршен у Потсдаму између Немачке и Русије, доказује да је наша политика претпела велики слом.

Русија се сад помирila са Немачком и мари се сада и са Аустријом, а радикалне Владе непрекидно су до сад водиле такву политику, која нас је с Аустријом доводила до великог непријатељства и размирица. На Балканском Полуострву се дешавају ствари које ни мало не иду у прилог нашим националним интересима. Тамо се врше споразуми и савези чак и међу онима државама, за које смо ипак веровали да се не могу никад споразумети. Грци и Бугари се данас споразумевају и на путу су да остваре савез. Турска и Румунија такође праве савез. Ови су ти савези напечени против нас и наших интереса. Кад тако стоји са нашом спољном и унутрашњом политиком, да ли је онда спорнуто и политички мудро и намотно да се у данашњим првлијанима изложи са оваквом изменом једног политичког закона, који ће бити у стању само да изазве још јаче неповерче између скупштинске већине и опозиције, као год што ће бити у стању да посеје неповерче и међу члановима саме Владе неће? Ја налазим да ће ове измене само повећати зло крају политичким групама и да ће се дати само више мања нашем унутрашњем тревују у коме и трошимо сас наше време, те нам због тога спољни догађаји противу неопажено. Сме што треба да се реши у корист нашу, решава се против нас и без нас. Један од разлога Г. Министра Унутр. Дела, због кога мисли да треба ове измене учинити, јесте и тај, да би се подигао углед Парламенту и убрзао парламентарни рад. Господо, настаје питање: да ли се може законом видићи углед једном скупштинском телу, једном Парламенту? Ако би било забиљда то могуће, онда иштића лакше. Где се год покаже какво зло, оно би се дало законом отклонити. Међутим, господо, та је теорија погрешна и она не може да издржи критику. Ако треба дн зати углед Парламенту, то се мора чинити постепеним васпитавањем народа и његове средине и најљубљијим одабирањем најбољег и најсолиднијег елемента и његовим увођењем у Скупштину. Такав скупштински елемент, који ће бити смештан своје дужности и велике политичке моралне одговорности, биће у стању да уздигне углед Парламента. Док се то не учини, не може бити ни говора о уздизању угледа Парламенту.

С тим гледиштем г. Стојана Протића, о потреби измена, сложно се и известиша г. Љуба Јовановић. И он каже, да ми треба да ускоримо ове измене јер, вели, ми смо иначе „оскудни у законима“ и патимо са недовољног законодавног рада. На тај начин се г. Јовановић обележио као велика присталица законодавног рада, а у том баш гледишту ни ја, ни моји пријатељи не можемо с њим да се сложимо.

Ми не вршимо ни оне законе, које имамо, како треба; па шта вреди гомилати само законе кад се они не врше. Предлажу се измене закона о штампи а не врши се ни овај закон данашњи, који би, кад би се правилно вршио, сужбно много зла, против којих се данас виче. Код нас је, вада по угледу на Француску, овладало то веровање у свемој закону и да се свако зло може лечити законима.

Француска, земља политичких слобода, још од револуције дала је пример за то. Она је мислила да законима може многа зла да отклони и излечи, па је законима покушала да промени и веру у Француској и да уместо хришћанства заведе веру разума и веру врховног бића. То се убрзо показало као илузија, али се та вера у мој закони одржала и данас у модерној Француској. Та слепа вера у мој закони обележава се од психолога политичара као једна „илузија законодавна“.

Један од знатних представника тих психолога политичара и социолога у Француској одсудно устаје против тог веровања у свемој закону. Познати филозоф-психолог Густав Ле Бон, у своме делу „Политичка Психологија“, одсудно устаје против те свемоћи која се приписује законима. Он одриче законима, да су они као неки алхемијски еликсири, који ће свако зло претворити у добро. Он на једном mestu каже ово: „Ова идеја, која се раширила код латинских народа, да се социјалне организације могу реформисати помоћу закона, јесте једна од највећих заблуда која је историја забележила“, — и он наводи читав из законе у Француској, који су данас у важности а који су променили свој циљ. Ми имамо такође у нашем законодавству таквих законака. Ми смо мислили да помоћу законе можемо дати националну индустрију, производњу и привреду. Ми смо мислили да можемо помоћу закона осигурати усеве и угинулу стоку, па смо па крају увидели, да смо се у рапчу преварали и неки су од тих законака већ обустављени.

Кад стоји то, господо, да ове побуде, које су изнела господи као разлог за измену посланика, не могу да издрже критику — онда мора да има ту и других искака побуда, које нису можда јасно казане, али су јака скривене — маскиране. Те друге побуде могу се наћи и видети само тако, ако се претресе озбиљно члан по члан ових предложенih изменa.

Ја сам, читавши те предложене измене, код појединачних чланова право забелешке и, тако вршећи ту малу апкету, нашао сам код предложенih измена, да је највећи број управљен против тога, да се ограничи посланичка слобода говора, т.ј. да се ограничи слобода дискусије у Народној Скупштини. Највећи број алијаса, 23—24, управљен је искључиво и специјално на то, да се ограничи највишија слобода посланикова, његова реч у Скупштини.

Ма у ком погледу било вршено то ограничавање, оно је ограничавање и не може издржати критику. Ограничавање посланикова говора практико је и кад се оно врши, било у погледу питања, која један посланик чини на председништво, било у погледу питања кад се чини на Господу Министре, било у погледу говора у начелнијој дебати. У свима тим случајевима по изменама, које су овде предложене, учинена су несома знатна ограничења,

За питања, која се управљају на председништво, чараће убудуће посланик да се јавља у напред г. председнику и да му каже пре седнице, да ће га питати о томе и о томе. Кад посланици питају председништво, онда сав тај њихов говор укупно не сме трајати више од 20 минута.

Исто тако ограничена су и питања, која го-
спода посланици имају да учине Господи Мини-
стрима. Та су питања ограничена не само по
времену, него су ограничена и нарочитом процес-
дуром, кроз коју морају да прођу. Посланик мора
најпре преко председништва известити Господина
Министра, да има да му учини то питање, и тако,
ако председништво каже да је Господин Министар
волан да саслуша то питање, онда га посланик
може и учинити.

Има извесних изузетака који су предвиђени за
питања хитне природе, али, господо, не може један
посланик знати, какве ће врсте питање имати да
ујти у Скупштину, јер он, рецимо, долазећи у
Скупштину, добија дешеву да је извршено то и то
и мора да се обраћа председништву Скупштине,
да тражи да оно и моли Министра да посланику
одговори.

Посланик, господо, не треба да зависи од ми-
лости начије. Из средине скупштинске постаје и
председништво, постаје и Влада и ко год ограни-
чава посланиково право у Скупштини, он се тим
самим декларира, да није у добром расположењу
према Скупштини из тије је средине изашао.

Број питања, која се налазе стављати на го-
споду Министру, као што рече, ограничен је време-
ном и не може број тих питања више трајати
од једног часа, тако, да време од почетка сед-
нице до прелаза на дневни ред, ни у ком случају,
не може бити дуже од 1 и по часа. Све је ука-
нујено тако, да посланици од тога уканујавања
неће моћи да дишу, мада имају за собом по не-
колико хиљада бирача и потребу да у свако доба
кажу отворено, искрено, шта народ пеће и од ко-
јих највлаја народ страда и пати.

Кло што се радикализам савезниа Влада постарала
да ограничи слободу говора пре преласка на дневни
ред, исто се тако постарала да ограничи слободу
говора и у начелним дебатаима; и ту је стављено
да један посланик не може држати дужи говор од
 $1\frac{1}{2}$ часа, а тек по нарочитом допуштењу $2\frac{1}{2}$ часа.
Чини ли се да је то ограничење још веће у говору
у појединостима; тамо говор посланички не може
трајати више од 20 минута. Нарочито је велико
ограничење, што јако пада у очи, извршено време
говорима оних посланика, који се јакшају за реч
онда, кад се чују узвиди „да се реши“. Ти посланици,
не знате како и по чијем праву, не могу више
говорити од једног часа, мада је то начела дебата.

Ако би се, господо, оне обележене измене, овакве
какве су примиле, онда ће за председништво бити ве-
ома тешка дужност, да мотри кад ће проћи минут, кад
ће проћи 5 минута, кад 20 мин., те да време продолже-
ним изменама посланику одузме реч. Председништво
наше Народне Скупштине чараће по свој прилици
накличити неке нарочите сатове, који ће, према
овим изменама у пословнику, избијати 5 минута,
20 мин., 1 са часом, $1\frac{1}{2}$ и $2\frac{1}{2}$ са часом, јер би иначе
избома тешко и различично било вршити дужност пред-
седника.

Господо, кад се, лако, проучи карактер ових
измена, које сам ја изврсio онде, онда се види, да
главни смер, — који коалициона радикална Влада
жели овим изменама да постигне, — иде на то,
да се скупштавањем или ограничавањем слободе го-
вора, зако у погледу трајања говора, тако и на-
чином разних процедура кроз које та пријава за
реч има да прође. — иде поглавито на то, да се
осујети, по сваку цену, опструкција у Народној
Скупштини.

Ја искам велики пријатељ опструкције, али мо-
рам, господо, кад со већ једним законским пред-
логом иде специјално па то, да се пошто-пото
ограничи или осујети вођење опструкције, — отво-
рено признати, да сам пре за то, да се та одушка остави у једном закону о пословном реду. Једна
скупштинска већина, односно њена Влада, ма која
била, може, господо, потпуно да узме сву власт у
своје руке, да гази закон, да се греши и о Уставу
и о законе и да врши, ако хоћете, оно што врши
и какав круничани деспот, па ко ће против такве
једне владавине да се бори ако не пародии по-
сланици?

У таквим приликама опструкција је за закон
о пословном реду оно, што је у сложењим парним
махијама т. зв. „вентил сигурности“. Треба остави-
ти тај вентил, да парод преко својих представ-
ника има права и дужности да то парасположење
према безобзирној Влади покаже. Ђоље је, господо,
да се у Скупштини поведе опструкција, него ли да
парасположење узме толико мања, па да се појави
покрет у самом народу против Владе и да се то-
лази, ако хоћете, до грађанског рата. Извесију два
зла ја бих бирао увек јаке. Зато је боље да се остави овај одушка у пословнику, него да се изла-
же много тешки и горији последицама.

На зашто, господо, радикална Влада, после то-
ликих обећава, која је она за 30—40 година чи-
нила народу, зашто та Влада излази сада са овим
ограничењима?

Радикална Влада, господо, има отворено, искрено
да изађе пред народ и да му каже, ако радикали
мисле да се да парод није зрео за те политичке
слободе: „Јесте, пријатељи и браћо! Ма смо 30
и неколико година говорили да сте дозрели за по-
литичке слободе и тражили смо их за вас. Давас,
кад смо дошли на власт, видимо да писте дозрели
за њих, не дамо вам их и немојте их више ни
тражити“.

Тако би требало да се говори народу кад се
ради овако, како ради радикалне Владе. Ви радијте
обратно; ви једно говорите а друго радијте. Народу
обећавате све и за дубав партије дајете разне по-
властице, које иду на штету државе и државних
интереса, било то у шумама, било у утринама, било
у касама итд.

Ви хоћете да сте једини заштитник политичких
слобода, а кад дође да се и на делу осети то,
ви онда друкчије попујете. Не може се тако ра-
дити. Радикална странка мора бити искрена, от-
ворена; иначе је народ мора оптужити за јавну
препару, коју према њему врши већ 30 година.

Ми вас гледамо одавно — а ја специјално 4
године — како, приликом сваког политичког за-
кона, ви држите наказе у рукама и једно по једно
право народно одсецате. Ви сто, приликом измене

закоња о општинама, били против тога да се у општинама уведе пропорционални систем; ви сте, приликом измене закона о бирању посланика, били противу једнога количника; ви сад, кад се донесу ове измене, држите маказе у рукама и жељите да овај Пословник још више састрижете и поткреште, тако да ће од њега остати само реакционарни остаци и рудименти.

Господо, кад тако радија једна странка, која је толико обећавала овом народу, а чија се политика показала негативна за свима странима и пољима, онда је, господо, сасвим појмљиво, да се морамо одсудити борити противу такве политике.

Радикална странка даје из знање, да оваквим радом, какав даје ириши, жељи да и против неуспеха које показује њена политика на свима пољима државне управе, — жељи да се помоћу оваквих закона одржи што дуже из власти. Она жељи да монополише власт и поред свих неуспеха. Против тих намера ми морамо да протестујемо; против тих намера ми се морамо уз припомоћ бирача изјевнога борити.

Ја ћу, господо, на запришти говори да додам само још нешто што се тиче ових измена. У овим изменама, између остalog, предвиђени су и извесни додаци, извесни новчани награди председништву и скупштинском часништву.

Господо, ја не могу, збога, да будем доволни паметан, какви разлоги могу руководити Владу да данас, после једне темне и велике кризе државе, као што је била криза апексиона, која се евришила па нашу штету и срамоту, а која је коштала много и много милиона, — Ја не могу, искрено, да појним шта је руководило Владу, да и данас, кад мења извесни законе, изазви са већим платама, са новим повећањима и новим додадима.

Ви, господо, сви врло добро знаете, као и ја, да је дуг држави прешао $\frac{1}{4}$ милијарде; ви сви врло добро знаете, да ми много важне позиције у нашем државном животу подмирујемо зајмовима; ви врло добро знаете, да морамо тројицу буџета да укотребљавамо за апнитет, т.ј. отплату интереса државнога дуга, — па при свем томе, подносите законе о неким повећаним додадима и скупштинском часништву.

Господо, ја не бих имао никаку против тога кад би било представа, да дајо те додатке и да учинимо да наш председник буде боље репрезентован. Најбоље, кад је реч о додатку председнику, ја увићам допокле, да председник мора и имати нешто на репрезентацију; али, врло да кажем, за пизму од 6000 динара не би био. Ни у ком случају је могу да се сложим, што се предвиђају неки додаци за репрезентацију потпредседника од во 4000 динара. Све што би се могло дати, то би било извесан додатак председнику и нешто првом секретару, који је шеф административног особља Народне Скупштине а додацима за остале чиновнике скупштине ја ћу одсудити бити противан. Сви они разлоги које сам изнео, кад се узму укупно, мене опредељују да у име својих бирача одсудити гласам против ових измена у Пословнику.

Председник, Апдра Николић. — Има реч генерални известилац.

Известилац, Љуба Јовановић. — Ја сматрам, господо, за дужност да после говора г. Ђорђевића

кажем неколико речи и одмах морам да изјавим, како ми је мило што ми је пружена прилика да могу говорити о предмету, јер је збога неизгодно да при дебати о Пословнику покрећемо питања, која с њим или немију везе или могу имати само даљеке астррактне везе. Последница је тако рђаво схваћена начине дебате, да се ни једно од тих питања не може расправљати.

Ко ће сад расправљати о свему ономе, што су неки говорници овде говорили из спољне и гнујаче политике, и из просветне, војне и привредне политике? Ја држим да је јасно, да је то чист губитак времена и новца.

Господин предговорник више се задржао на првоме питању и специјално на ономе, што сам ја говорио првога дана при уводу у дискусију; али попито се је већ приближило време кад завршијемо седницу, ја па тај део његовог говора нећу данас да наизлазим и на њему се нећу задржавати; него сам рад да оговорим на неке општинске замерке појединачним одредбама у овом законском предлогу.

Стоји, господо, то, што је јутрос казао један говорник, да се на појединачним одредбама треба задржати у специјалној дебати а не у начелној. Али је посумљиво, да о овим одредбама, које дају карактер овом законском предлогу, треба говорити баш у начелној дебати, али, разуме се, и ту треба говорити само онако, како у ствари јесте, и износи си само оно што у ствари постоји.

Ја из овога што сам у досадашњој дискусији чуо, право да кажем, писам још да се стећи уверење, да се овим предлогом отишио сувише даљеко и више, него што је била потреба у ограничавању извесних права и каквих било посланичких слобода, а најмање у ограничавању каквих скупштинских права.

Ја бих рад био да једну ствар нарочито пренаправим, а то је, да је овде реч само о једном ограничавању, јер никакво друго ограничавање, по-латинско не назади се обухваћено у овом пр. законском предлогу, сем дужине говора. Једино је реч о том, колико се во времену може говорити и писати више. Ала и у том последу не стоји баш све онако, како је г. предговорник казао. Он је тврдно, како се управо већина предложених одредбама бавије ограниченима, па је био тако добар и изброяо те одредбе и казао нам, да имају двадесет и четири алинеје, кје садрже та ограничавања времена. Ја, господо, примам да је све то тачно, ослањам се потпуно на лојалност г. посланика, да није увелично тај број од двадесет четири алинеје, али морам да исправим, да то није већина. Не алинеја, него самих параграфа има у предлогу деведесет и четири. Тако, господо, кад има двадесет и четири члана, онда двадесет и четири алинеје не могу ни у ком случају бити већина.

(Борја Поповић: Овде је и једна јединија довољна!)

Ја се слажам с тим, да би можда била доволна и једна јединија па да угушим слободу посланичку, али да у овом предлогу има те једине јединије, ви бисте је до сад измели; ви је писте могли изнети, јер је нема, и зато пребегавате те пребројавате колико има алинеја у којима се о томе говори.

Један је говорник споменуо, како сад овде спречава, ушиштава начине дебата о верификацији

посланичких мандата, и то је обележио као једну реакционарну меру. То је сасвим напамет говорено; јер ви знајте, да у досадашњем Пословнику није било ни спомена о некаквој лебати при верификацији посланичких мандата. (Луба Ђорђевић: Штогод није било забрањено, било је дозвољено!) Било је дозвољено само онда кад је скупштинска већина хтела, а било је случајева овде, кад скупштинска већина није хтела, и ни у последње време, ја то добро злим, писмо имали начин дебате при верификацији посланичких избора. (Добавица националаца: Сада се забрањује!) И до сада није било (Добавица националаца: Било је; било је прошлих избора!).

Ко мисли да није овако како ја кажем, он ће лако доказати, ако прочита параграфе, у којима је то било допуштено; ако прочита из записника кад је то било. То ће се па тај начин расправити много лакше, него да се препиремо и правимо којекакве сцене. Међутим, сад се по новом Пословнику начелна дебата при верификацији изнадата уводи, и ако би било да се то посматра са гледишта реакционарства или слободе, онда би ово био један корак ка слободи. Међутим, по моме изјављењу, цела та ствар овако стоји.

До сад је то било спорно питање између већине и опозиције скупштинских, а да не би остала спорно, сад се то питање регулисава (Националаци: То значи једном руком дајете, а другом одузимате). Како је то питање регулисано о томе се може после гласбено говорити, а може, ако хоћете, и сад, али ја желим у томе погледу само нешто да изгласим.

Оназло сам кад је јуче говорио један од посланика из опозиције, да у схватавању нових прописа о верификацији посланичких мандата постоји један неспоразум међу нама, а признају да је ту нову одредбу, као год речени посланици из опозиције, схватили и један мој пријатељ из већине. Збила, може бити, да та одредба није довољно јасно стипулована, али намера предлагала и одбора није била да се сад ништи, скраћује, право што је неkad било, него, напротив, да се дади и оно што до сад није било. (Добавица: Зато је требало вратити предлог у одбор!) Не!

Зато смо и једни и други овде да се питамо и договоримо, и најмање би смисла имало враћати пре претреса предлог у одбор, јер одбор кад није чуо од вас замерке, шта би могао друго него вратити Скупштини ово исто, што је већ једанпут изнео.

Али кад се спомиње враћање у одбор, ја мислим, да би било згодно време да одговорим поводом једне замерке, коју је одбору учинио г. Рибарац, али је врло неизгодно, што он није овде, и готово ћу то оставити за други пут. Он је споменио, да је па једном примерку законскога предлога који је он добио, петијом руком нешто забележено, а г. Агатоновић објаснио је јуче, да је та белешка записана његом руком, и онда то износи као нешто тајanstveno. Ја сам гу ствар хтео да објасним, да је овде г. Рибарац, али како њега сад нема, ја задржавам право, да се па то вратим кад в он буде.

Дакле господо, видите из овога, што сам рекао, о овим одредбама, а то су изјаве замерке Пословнику, како измене законске стоје према тим критикама и гласу о реакционарству, којим се беде.. А онако исто, као што се без разлога овај предлог беде реакционарством, тако се исто, без разлога, неоправдано, беде радикално групе да су искрено према народу, јер и даји народу говоре о неким слободама, а овамо хоће да те слободе угуше једну по једну. Тиме хоће да се каже, како смо ми променили мишљење о самом народу, и као да овим предлогима дајемо доказа да народ није зрео за политичке слободе и да му их треба одузети.

Кад би то тако било, шта друго не би нај требало, него да пустимо да иде тиква из воду, да се у Народној Скупштини поручује кафса, да се у војј врше криничка дела, и да зато нико не одговара; да од Народне Скупштине правимо једну беспладну комедију. Али, господо, баш зато што смо ми и дан-дана онако исто уверени пријатељи и присталице парламентарне система, ил ово данас радимо: „хоћемо Скупштину да обезбедимо, да јој дамо могућности, да она буде народу оно, што она треба да му буде. (Тако је!). И кад ми то радимо, ми остављамо доследни својим идејама, и старим и садашњим, које одговарају истинским потребама народног развитка“.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Ђорђевић ради личног обавештења.

Михаило Ђорђевић. — Ја ћу, господо, бити врло кратак. Г. известилац, Јовановић, није успео да побије мој главни напод: да је карактер ових измена, кад се упореде са ранијим законом о пословном раду, који даваје важни, ретроградни или назадан. То, господо, стоји. Главно је што се овим изјавама хоће: ограничење слободе говора, како по времену тако и по процедуре, кроз коју тај говор има да прође претходно. Г. Јовановић казао је, да је слобода говора само временом ограничена, међутим, ограничење је извршено и у процедуре кроз коју пријава за говор има да прође, а то је, управо, ограничење.

Г. известилац казао је, да сам ја навео 24 алинеје односно члане који говоре о ограничењима, а, међутим, вели има 96 чланова у овоме пројекту. Али ове измене, у којима се говори о ограничењу слободе говора, то је главно, то је есенцијално. У закону о пословном раду изјављеније је: да ли је, и колико је, затарантована слобода говора посланицима. Напослетку, па тврђење г. Јовановића, да су радикали и даље остали пријатељи народних слобода, ја одговарах, да то најбоље показују ови закони: закон о Пословнику и закон о штампи, које радикали сада износе. Ја шта друго пећу више да кажем.

Председник, Андра Николић. — Господо, пристаје ли Скупштина, да прекинемо данашњи рад? (Пристаје).

За данашњи ред предложам да узмемо продужено данашњег дневног реда. (Прима се).

Данашњу седницу закључујем, а другу заказујем за прокосутра 15. овог месеца у 9 часова пре подне.

Седница је закључена у 12 часова у подне.

Прилог 15. броју „Српских Новина“

БРОЈ 57.

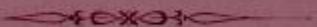

НАРОДНА СКУПШТИНА

LVI. РЕДОВНИ САСТАНАК

15. ЈАНУАРА 1911. ГОД.

— ИЗДАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ —

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1911.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LVI
РЕДОВНИ САСТАНАК

15. ЈАНУАРА 1911. ГОДИНЕ

III РЕДОВАН САЗИВ
ПЕРИОДЕ 1908—1911. ГОД.

LVI РЕДОВНИ САСТАНАК НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК:

Андра Николић

И ПОПРЕДСЕДНИК:

Јамов Чорбадžић

СЕКРЕТАР:

Радомир Филиповић

Присутни су били сви Г.Г. Министри, сви Минастри Војног.

Почетак у $9\frac{1}{4}$ часова пре полне.

Председник, Андра Николић. — Отварам LVI редовни састанак.

Изволите чути протокол ранијег састанка.

Секретар, Влатко М. Илић прочита протокол LV редовног састанка.

Председник, Андра Николић. — Изволите да примедаба на пртотокол. (Нема).

Објављујем да је пртотокол пријавлен.

Изволите чути излебе и жалбе.

Секретар, Милун Лукић прочита:

Бр. 118. — Грађани села Цикота, у срезу Јадранском, моле да се ослободе плаћања порезе за њиву сојску утруну.

Бр. 119. — Васа Илићићевић, арендалатор ар-
жавног имања из Седара, срез ресавски, моли да се ослободе плаћања једногодишње аренде.

Бр. 120. — Прока Костић, бив. учитељ из Лесковаца, моли да се ослободе плаћања порезе.

Бр. 121. — Суд и одбор општине Љуковице,
са грађанима, моли да се што пре реши предлог
г. г. Михаила Јовановића из другога, пар. посланика,
о поновном прекеру и попису земљишта.

Бр. 123. — Петар Милошевић из В. Иванче,
моли да му се одобри тубаштњење на навесно име.

Бр. 125. — Јелто Стојановић из Чокешине,
моли да му се врати возач од продатог му имена.

Бр. 127. — Јован Сенић, земљорадник из Ра-
баса, среза подгорског, са друговима, моли да се
село Рабас одвоји од своје садашње општине гор-
буковичке и споји са општином котловачком у ср-
банској.

Бр. 129. — Јанко Филиповић из Бурдина,
жали се па рад касног судије књажевачког Пр-
вост. Суда.

Бр. 130. — Душан Кромановић, држав. сконом
из Неготина, моли да му се призна у године указне
службе време од 2 године, 2 јесења и 20 дана.

етнографске изложбе 1910.

Бр. 131. — Тодор и Ђока, бр. Станковићи
из Чокешине, жале се па рад шумске комисије.

Бр. 132. — Грађани села Чубуковиће, моле
да се просече пут од Дудовице до Белог Брода.

Председник, Андра Николић. — Унутње се
одборе.

Изволите чути предлог Г. Министра Унутраш-
њих Дела о олвађању села Горње Точане од оп-
штине грабочачке у срезу кошничком.

Секретар, Влатко М. Илић прочита:

Краљевско-Српско
Министарство Унутр. Дела

ИБр. 281.

7. јануара 1911. год.

у Београду.

Народној Скупштини,

На основу чл. 8. закона о општинама, част ми
је доставити Народној Скупштини акта под /, по
врдлогу: да се село Горње Точане одвоји од оп-
штине грабочачке, у срезу кошничком, и уђе у са-
став општине горњо-коњушице у срезу прокупачком,
— и умодљи Нар. Скупштину, да по својој одлуци
изволи по овоме предмету своју одлуку донети.

Заступник
Министра Унутр. Дела,
Министар Финансија,
Стојан М. Протић с. р.

Председник, Андра Николић. — Упутиће се
секцијама да у своје време изаберу одбор.

Предлагамо да саглава.

Има реч г. Триша Кацлеровић за питање па
председништво.

Триша Кацлеровић. — Ја сам још пре два
и по месеца упутио једно кратко питање Министру
Војном о томе, како је један поднаредник из ар-
тиљеријског пукка „Тимска Рајића“ на кверска па-
чили тешко, везио и бесно једнога војника, 20
дана Г. Министар Војни није написао за дужност
да обавести мене и Народну Скупштину, да ли је
што предузимао по тој ствари, како бих могао да

се управљам по томе. Моли г. председнику, да опомене Г. Министра Војног, да се с тим питањем позури и да даде Народној Скупштини и мени обавештења.

Председник, Андра Николић. — Ја ћу извести Г. Министра Војног. Има реч г. Ђоке Марковић за питање на Г. Председника Владе.

Ђоке Марковић. — Још се није добро ни осушило мастило на Трговинском Уговору, а угарска влада већ је почела са шинанпрањем нашег извоза. По уговору Аустро-Угарска је дужна да на свима извозним, односно увозним, станицама постави лекаре. Ови то ни до данас није учинила на свима станицама, сем на београдској станици. Ја сам јуче добио један телеграм, даје неколико стотина наших сељана, који се баве трговином пернате живине, донело на пијани у Митровицу неколико хиљада пари живине. Кунди са стране, који редовно долазе на те пијане и купују нашу живину, и не могу купити живину само зато, што је било мађарског маркеног лекара да овери уверења, и тако је та роба остала и сад непродата. Та људи шти су у станици да вршеју робу патраг, јер се налажу штети, што да соде тамо и да чекају господина маркеног лекара мађарског.

Ја са тога упућујем питање Г. Председнику Министарског Савета: да ли му је познато да аустро-угарска Влада није још на свима станицама извозним поставила своје лекаре и ако му је то познато, је ли што Краљевска Влада предузећала, да се ти лекари штује на своју дужност, да се не би наш извоз спречавао, тим пре што се на свима извозним увозним станицама у Србији по чине никакве сметње?

Напослетку још једно питање, а то је ово. И ако мађарска Влада није одредила своје лекаре, ја мислим да пала Влада има право и дужност, и по уговору, да пареди нашим маркеним лекарима и на извозним станицама да вернату живину прегледају, те да се она може извозити на основу протокола тачке г), а у којој се каже: „Односно живе живине потврда државног ветеринара, да је она про-виенијације пезарашена и индивидуално здрава.“

Под условом да буду поднесена ова писмена уверења, предмети о којима је реч, појачани за по-гранични промет, експедоваће се од стране узловне станице без препрека, па и у изузетном случају када би ветеринар узвео државе, који је ту на служби, био евентуално срећен да изврши преглед дотичних предмета“.

Ја искљим баш на основу онога уговора Г. Министар Финансија може паредити маркеним лекарима да се извоз живине врши и без мађарских лекара, кад аустро-угарска Влада није нашла за потребно да их пошаље тамо.

Председник Министарског Савета, Никола Панић. — Ово питање г. Марковића мени није познато. То сада у ресор Г. Министра Спољних послова, али о томе што је мени сада г. Марковић саопштио, ја ћу се одмах известија и трајнију, према уговору, да се постиже лекари на свима станицама где се наша роба извози.

Што се тиче другог питања, да нам маркени лекар буде тамо на станици, то стоји у нашој руци и ја ћу замолити надлежног Г. Министра да одмах пареди да се тамо упути један лекар.

Ђоке Марковић. — Г. Председнику Министарства погрешно ме је разумeo. Иписам ја тражио да се тамо постави наш маркени лекар, јер он постоји. Ја сам тражио да по силама протокола израђивања уверења од стране нашег лекара буду призната и од стране Аустро-Угарске и да се дозволи извоз живе живине. Ово питање, односно захтева наше Владе, да се упути од стране аустро-угарске Владе мађарски лекар, то је друго питање, и напослетку, ја мислим да Председнику Министарства може ову ствар узети на себе, тим пре, што би Г. Министар Спољних послова могао да одговори да то изпада у његов ресор, него у ресор Министра Финансија.

Председник Министарског Савета, Никола Панић. — Ја узимам то на себе и ја ћу са дотичним Министром паредити да аустро-угарска Влада постави своје лекаре на извозним станицама.

Што се тиче другог питања, ја могу да одговорим ово: ако уверења наших лекара о здрављу пернате живине вреде, онда ће се омогућити извоз Алекса Жујовић.

Алекса Жујовић. — Ја желим што искаже ово Г. Министру Правде, јер би се уверио како наши судови примењују законе.

Приликом другог избора окр. посланика у Посавини предати је тужба Првостепеном Суду да је учитељ фалсификат у арнајевској општини. Тога момента кад је тужба дошла, до краја у лече створио је се испедни судија на лицу места чак у Арнајеву, које је место 10 сати удаљено од Београда. Овога грођега избора окружног посланика у Посавини од стране извесних грађана поднесена је кривична тужба против фалсификатора који су фалсификовали записник у општини лесковачкој, и па тај начин група самосталних радикала добила већину. Тужба је поднесена има већ педељу дана, још се ни малим прстом није иридуло да се по тој тужби што год учали. Достављајући ово Гос. Министру Правде, мени је мало, да и шире јавност и Парламент знају ово и да виде данашњу независност наших судова. Данас, кад је суд позависан, кад не стрепи од Министра, него се опредељује тачно по закону и здравом разуму у применавању законских прописа, ето како се ради. И онда збила морамо да повучемо паралелу између садашњих судова и онда кад је Касациони Суд одговорио Краљу Милану: Акт је неуставан. Тадашњи је суд био савеснији него данас. Ко је год поштен у овој земљи мора то да призна.

Достављајући Г. Министру Правде ову ствар, ја тим питање, мислила, осећа ли да миправо, да је у тим пословима и да неком врстом контроле или он сам, или преко Касационог Суда, вили шта ради Првостепени Суд округа београдског? Ови људи дошли су у положај да не знају шта ће да предузму. Фалсификат је ту, али се намерно иде да се се помогне фалсификаторима да избегну заслужену казну, коју имају да повуку, зато што су фалсификовали списак.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Никодије Милентић за питање на Председника Министарског Савета.

Никодије Милентић. — Ја имам да упути једно питање на Г. Председника Министарског Савета.

Круже гласови, да је Краљевска Влада одузела дали рад предузејима Манжу на оном делу не до-вишени пруге Параћин-Зајечар. Поред тога упорно се одржавају гласови, да је Влада намерна да дали рад на довршавању овога дела пруге уступи извесним лицима без јавне ликвидације и конкуренције. Како је ово питање веома важна ствар, која заседа у интересе државне касе и како је ипак компликовано и због тога постало као неко историјско питање, ја налазим, да би онакав рад Влада био штетан по државном интересу и у томе смислу ја сам училио корак путем интервјуа, да се Народна Скупштина добро о томе обавести, или за сад питам Г. Министра Председника, је ли ово истински штетно питање, да је Манжу рошњем кабинета одузето право да доде тамо ради, и је ли истински да Влада имашијај посао без јавне конкуренције уступити извесним лицима и још, треће, налази ли да би то било штетно по државном интересу и мисли ли да решење о том питању одложи, док не дје Скупштини обавештење по тој ствари, те да чује и мишљење Народне Скупштине по томе? У томе смислу, да би Влада задржала решење тога питања за сад, док се јавно мишљење и Скупштина не обавесто, ја подносим интервјуа и молим Председника Министарства, да ми на ово кратко питање сада одговори.

Председник Министарског Савета, Никола Пашић. — Мену је познато да је тај посао Манжу одузет, зато што он ве може да изврши уговор који је потписао. Он, и посље неколико десетак ју-рекова, тај посао није могао да изврши, па се је видело, да ће се, ако му се посао не одузме, одговарачији још нише са израдом тунела. Влада је мислила о томе, како да со поступи те да се тунел што пре изврши јер целе та друга Параћин—Зајечар не може да се пусти у саобраћај само због тога што тунел није извршен. Кад би се приступило јавној ликвидацији попозна, требало би дати рок и оне ствари, које су тамо, одузети и дати некоме да их чува, и онда би се око тога пропустило неколи да два добри месеца па и пола године.

На основу закона Влада мисли, да ће бити најбоље ако се тај посао продужи у режији, т. ј. ако ми задржимо оне раднике, који тамо већ раде, са истим надзицама које сад имају, јер су оне тачно утвђене, а само да се предузејач одстрапи — спровинира.

Њему се одузима посао, а ради ће се продужити даље о његовом трошку.

Тако стоји ствар, а најдужнији Министар ће још више о томе дати обавештења, ако затреба.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Никодије Милетић.

Никодије Милетић. — Ја искљим сад да изјавим само то, да Г. Председник Министарства на друго питање није могао да ме задовољи. Ја по-ново тврдим да је то компликовано питање, да га не треба тако мешати и да би било штетније, ако би се оно тако испод руке дало....

Председник, Андра Николић. — Сад ижејмо узлати у расправу.

Никодије Милетић. — Сад имам да узлатим на Г. Мин. Председника још једно питање, које је у вези са овим питањем.

Права траса кроз Честобродицу ишла је славим другим правцем. То је познато и Г. Мин. Председнику, јер је он онда, кад је о том питању разговарао, био Министар Грађевина. Та је траса сад напуштена и сад је друга узела сасцији други правци. Трасирањем оне друге, која је била дата у израду, извршена је експропријација земљишта.

Тако су порушене стаје, куће и појате људима, заузето су им имања и исечена гора и воћњаци, и сад је требало тим људима то све накнадити без обзира на то што тамо друга није прошла, јер је штета тим људима већ учинјена. Краљ. Влада при напуштању те трасе и раскидању уговора са првим предузејачем није ово питање регулисала, него га је оставила да на основу закона о експропријацији и грађењу нових железница то плати округ. Кад су се међутим сопственици пријавили за исплату земљишта, округ их је одбио. Округ каже да он има да исплаћује трасу која се ради, а што је пре учињено, ево државе, па нека она плати. Ако би се дозволило то да округ баца на Дирекцију а Дирекција на округ, ови би људи били оштећени и не би дошли до наплате својине која им је одузета и порушене.

Молим Г. Министру Председника да ми одговори: искли ли да пред Министарски Савет ово питање изнесе, да га он правилно регулише, ко ово треба да плати, те да се ови људи у складу законом праву заштите и задовоље?

Председник Министарског Савета, Никола П. Пашић. — Одеј је Г. Министар Грађевина и он ће подробније одговорити, ако буде потребно; или инак, кад је на мене питање упућено, ја ћу кратко одговорити.

Ја, кад сам постao Министар Грађевина, застao сам ову исту трасу која се ради. Траса за време док сам био Министар Грађевина, није мењана.

Што се тиче земљишта, које се је хтоко заузети на ову прву трасу, која је пре много министровања напуштена, ово ће се вратити онима чија је била та земља.

Ако је међутим учинјена каква омитета, или ако замљаште није обраћавало и тиме штота учинјена сопственицима, онда ће се та штета надокнадити од стране државе, тако исто као што се плата и надокнадује земљиште које се је стално заузело за железницу.

Никодије Милетић. — Ја могу бити потпуно задовољан изјавом Г. Председника Министарства, стога, што се баш код овог конкретног случаја иде у прилог његовог мишљења; јер се тражи накнада само за исечene горе и за порушене куће. Зато сам и упутно питање да се то расправи и исплати нареди.

Љуба Ђорђевић. — Ја сам, чини ми се још у почетку овога сазива, упутно једно питање Г. Председнику Министарству и Г. Председнику које је о то питање ипак до данас одговорио. Ношто је то питање важно, јер се таче незаконитог састава далише Владе, а пошто се Г. Председник Министарства десно сад случајно овде у Скупштини, кад је време да Министри одговарају посланицима на питања, ја ћу, чини ми се добро схватијући своју посланичку дужност, да упутим то питање

конова Г. Председнику Владу и да га замолим да одмах одговори на то питње.

То питње састоји се у овом. Кад су г. Жујевић, као Министар Просвете и Пра. Послова, и г. Љуба Јовановић, као за Министар Унутр. Дела, дали оставке, иступили из Министарства и разрешени од министарске дужности, онда су оба Министарства и Министарство Унутрашњих Дела, а тако исто и Министарство Просвете, остали без својих Министара. На место тих прењављених Министара, Г. Председник Министарства предложио је заступнике, и изашао је и уколико се постављају заступници тих Министара. Међутим, то је противно једној застој и јасној одредби закона о уређењу централне управе. Једна јединица је одредба у закону о уређењу централне државне управе која говори о заступницима. Ја се не сећам која је по реду одредба, или икоња, па је једна јединица одредба која говори о заступницима појединачних Министара.

По тој једној јединици одредби, заступници Министара постављају се само онда, кад су логични Министри спрочени у вршењу своје дужности услед болести или услед одсуства. Такле, само у том случају, по закону, о уређењу државне управе, могу бити постављени заступници Министара. У овом случају, пита је Министар Унутр. Дела, због је Министар Просвете, био спречен да врши своју дужност, јер њако што било; онда су разрешена од дужности.

Према томе на његова место нису се могли поставити заступници, него само Министри, али се није хтјо да губица број Министара у кабинету, онда се, ипак, и у том случају, ова пети Министри који су постављени за заступнике, могли бити постављени и за Министра тих Министарстава.

Јер § 2. закона о уређењу централне државне управе гласи: „Краљ може једном Министру поверити и два Министарства“. (Чује се: Тако је и учињено.) Како је тај указ о постављању заступника Министру Унутрашњих Писмова и Министру Правних Писмова противан овома јасном и чистом законском пропису, то ја пита Г. Министру Председнику и тражим обавештење о томе: која су га разлоги руководили да Краљу поднесе на потпис један скроз незаконит указ и на тај начин да Србија добије једну Владу која је незаконито састављена?

Председник, Андра Николић. — Има реч Г. Председник Министарства.

Председник Министарског Савета, Никола Пашић. — Господин дјај и ступише велику важност овом питању. Он врани велику разлику између заступника и вршиоца дужности. Међутим, зна се, да кад год поједан Министар даду оставку, или се приврено од вршиоца дужности уклоне, назименују се други Министри да их за време заступају. Кад се предвиђало да се за друго време неће покушавати или накреновати други Министар, онда би се назименовао вршиоц дужности. Али како је се мислило да ће се кабинет покушати брзо, онда су вршиоци дужности остали и даље. Господин Пашић да је то велика оманка — велика политичка погрешка, а онде је, међутим, као што се види, игра речи између заступника и вршиоца ду-

жности. — Кад би се придавало томе какве важности, онда по би ишти друго остало, него да се поправи Указ и да се место заступника стави вршилац дужности. Такле никакве политичке важности то питње нема. Ми смо мислили да се кабинет убрзо возни; или доцније остало је при томе, да се кабинет покуши онда, кад изврши послове, које је увој на себе, а то смо мислили да ће се у току ове сесије спречити.

Љуба Ђорђевић. — Г. Председник правда овај свој незаконит Указ на тај начин, што је мислио да ће то бити припремено заступништво и да се неће дуго отежнuti. Он на тај начин индиректним путем признаје да је тај Указ незаконит, а правда га на тај начин, што ће та незаконитост трајати кратко време.

Самога, Г. Председника Министарства каже: то није никаква политичка ствар. Господи, то је једна крутва политичка ствар, а кад једна централна државна управа или по зна закон, или зна закон па га не почитује, онда шта ми можемо очекивати од мањих организација власти. Ја могу да буду задовољан одговором Г. Председника Министарства, што је признао пред Скупштином, да је тај Указ, о постављању заступника, незаконит, или га правда на тај начин, што је мислио да то заступништво неће трајати дуго, него врло кратко време.

Председник Министарства, Никола Пашић.
Никаква незаконитост!

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Триша Кацлеровић, за питње на Г. Министра Просвете и Црквених Писмова и Г. Министра Унутрашњих Дела.

Триша Кацлеровић. — Пре три дана из 1. београдске гимназије отпуштен је Светислав Живковић, ученик VI разреда. Кад разлог за његово отпуштање из те гимназије павода се, да се није покорно, да није послушао захтев и паредбу професора персионије Пере Протића. Један редар достављао је томе наставнику, да тај ћак и још њих неколицина, при крају часе, пису се прекрстали. Да би се г. Протић уверио да ли се та деца присте са да ли се придржавају персионије, он је одржао једну пробу и после спретка часа паредио је тој деци да се прекрсте.

Они су то узели. Кад је та проба спровењена, једно од те деце, Светислав Живковић, отишao је на место и учинио једну забелешку на артију. Г. Протић је погледао то сумњиво и тражио је артију, дечко није хтјо дати хартију и кад резултат тога, дошло је исказујење овога дечка из гимназије. Достављајући ову ствар Г. Министру Просвете, ја држим, да заступљује његову интересацiju у овом питању, да се то ба шапаља неправда и уроочастно један дечко, који по овој ствари апсолутно није крив. О томе како се извесни наставници у београдским гимназијама, у београдској женској учитељској школи и Јагодинској дјелској учитељској школи, показују према ученицима који ишају своје убеђење о извесној ствари онако или онако, да ће бити слободан да поднесем интересацiju и попози покренем питање, како код извесних катахекта постоји неизоставно тортура над

малом дедом. Ја молим г. председнику, да ово питање достави Г. Министру Просвете и Правних послова.

Председник. Андра Николић. — Сад иматојош једно кратко питање ка Г. Министру Унутрашњих Дела.

Тришица Кацлеровић. — Предузимач Манж постао је историска личност у Србији. Вишо од два месеца има како он искапира радника не исплаћујући им зараду, која премаша 50.000 динара. У том искапирању, у том нечовечном попуштању од стране предузимача, нашло је подрике од стране волнице, тако, да били тих дана, кад су радници спремили протест што им се зарада не исплаћује, жандарми, жандар Радић из Болотова и Јован из Шаранина, поред тога што су те раднике вређали, исвали разним изразима, они су их још и тукли, испали и испали отерили у болевачки затвор. Тамо су их у затвору тукли иклама и купулама. Капетан није хтeo да се умеша у ствар; поред ове велике класе, коју су добили од жандарма, 5—б—радника по имену Сметошар, Стојан итд. највише су још са десет дана затвора.

Достављајући ову ствар Г. Министру Унутрашњих Дела, ја држим, да ће он учинити омак све што треба, да се извести о свему па да извести и жене и народу Окружину.

Председник. Андра Николић. — Има реч с. Петар Мишић за витоље из Г. Министра Војног.

Петар Мишић. — Ја имам да унутим једно питање из Г. Министра Војног. У париској фабрици, која поседује назив „Société française des munitions de chasse, de tir et de guerre“, а у којој се сада израђује наша пушчана мунција, дешавају се чудновате и неноровате ствари. Истини, код ове фабрике није било све у реду и приликом испоруке наше ипоруџбине од 1908. год., о чему има трага у извештају инспектора одбора з о чему се сада води истрага у Министарству Војном. Али оно, што се сада догађа приликом испоруке последње поруџбине из последњег вајма, пропршило је сваку меру и изгледа да Србија није стјено да добије ли једну правилну и исправну набавку оружја и мунције, иако она ове набавке плаћа великом бројем својих милиона, које тешко задужују се на бавља.

Најмаљни члан комисије који призна мунцију у овој фабрици, — пошто његово усмено преставниче председнику комисије пису имале дејствија, — поднео је у прошлјој години извесне рапорте, у којима је веома позгодно насликао фабрику и председника комисије. Он у том рапорту наподи, кад је и у којим случајевима ухватио фабричке оргane у сумњивим и недозвољеним радњама и у преварама које они према нама врше.

Те сумњиве и недозвољене радње и преваре састоје се у томо, што нам се потура други барут, подављена мунција, сумњиви елементи и процесат, који се одваја ради вршења проба, па основу којих се приказују и одбацију делови серије. Могућност да те сумњиве радње врше фабричке оргane, дозвољава је сам председник комисије, који не само да није вршио уговор и техничке погодбе, него није дозвољавао ни другим члановима комисије да

их врше. Поред овога председник комисије са једним чланом изменено је техничко погодбе на штету нашу, а у корист фабрике, без знања и одобрења Министра Војног и тиме је ствар дошла до изборног суда, па коме смо ма спор изгубили. На тај начин не само да прихватају сада мунцију, коју је Сенат издавала и за коју кажу да је таква, да је боље и корисније да је држава исплати и одмах уступи фабрици, него да врши наше трошкове за њен превос у Србију. Због неправилних радња председник комисије и најстарији члан комисије смештени су са дужности и на њихово место упућени су нови чланови комисије.

Бад су ова стигли тамо и прихватили дужност, одмах су поднесли рапорт да се с те дужности смени, због тога, што пису стручњаци и што су извештили велики интерес, по коме се своје партије мунције и олемената, које су прихваћене и одбачене, не држе под контролом и надзором српске комисије, како прописују уговор и техничке погодбе, него се налазе во фабричким радничницама, где је фабрика могла да изврши соргирање како јој она хтеза. Та чланови комисије, а нарочито нови председник, тражили су од фабрике да се изврши техничке погодбе о томе, али фабрика тај захтев није испунила. Колико су ови чланови комисије полагали важност на своју смешту, коју су тражили, види се по томе, што су једном члану, који се враћају у Србију, дали ову поруку: „Бад стигнете у Београд отаји ћете одмах у Министарство и сазнатићете ни да написате рапорт о смени не сматрају олако, јер ћемо ми пре изпустити дужност в утили пред суд за неизвршење заповести, него за неморалне радње у овој комисији“. Тако два ново одређена члана веле. (Стојан Рибарац: Треба поднести интерpellацију о томе).

Да напоменем оној још и то, да фабрички агенти ради на томо, да се ова два члана комисије, који траже смешту, не враћају у Србију; јер би такав до сад недављени појав изазвао запренање у земљи; наго, ако се ни па какав начин не могу приволети да остану у фабрици, да се један од њих унута у Кремо а други у фабрику где се пријави пушке, а да се из тих фабрика унеле у ову фабрику друга чланови комисије, за које се искреју да ће прихватити дужност при оваквој ситуацији и пристати је.

■ На основу свога овога питања Г. Министру Војног:

I. Шта је урађено с тим рапортима тог најмаљег члана комисије и да ли је Г. Министар Војни волан да предузме потребне мере те да се и ово не деси оно што се десило у афери Рашић-Влајић, па да не буду криви ни они чл. комисије који се оптужују, ни она који их оптужују?

II. Шта намерата Г. Министар Војни да уради са члановима комисије, који су смештени из комисије због неправилних радња у фабрици, а шта са онима, који су без знања и одобрења Г. Министра Војног изменели техничке одредбе и тиме довели ствар пред изборни суд, па коме смо спор изгубили и па коме нам је наметнуто да прихватимо мунцију коју је Сенат издавала?

III. Да ли је истини да су нови чланови комисије тражили смешту, и, ако су тражили, онда због

чега, шта је са тим њиховим рапортима урађено и да ли су они још у овој фабрици или не?

На послетку, IV. Како се после онако нечувеног завршетка леопре Рашњић—Влајић не можемо нишче ничему издати од војних судова, који врше закон само према малим привидима а према величим врше узну гајватрених бранитеља, то да ли је Г. Министар волан, да Народна Скупштина предложи друге мере, са којима ће се изјенорачије стати па пут овом великом злу, од кога земљи прети велика опасност?

После овога имам друго питање да учиним Г. Министру Војном.

Ја сам у јулијани и јесенобра прешао године питају Г. Министра Војног: да ли је он довести смештају суду, да се на претрес пуковника Рашића појмују сва она лица, која су била око њега кад је учинило кримично дело у Крепу, — и одговор на то питање још писам добио. Ја молим Г. Мин. Војног да ми јави: да ли је волан да даде одговор на ово питање и кад ће то учинити? Како Г. Министар Војни није овде, то молим г. председнику да му ова оба моја питања достави.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Алекса Жујовића за питање на Г. Министра Унутрашњих Дела.

Алекса Жујовић. — Ја имам да упуштим питање на Г. Министра Унутрашњих Дела, на Г. Министра Привреде и на Г. Министра Просвете и Црквених Послова, али после овога напошевша од сграве г. Минића сматрам да су ова моја питања тако суштина питања, да ансултно питање не треба питањи, него, ако се ко осећа способан, нека устане против овога ужаснога неморала. Немам шта да питајам.

Председник, Андра Николић. — Има реч Г. Министар Својских Послова за одговор на питања, која је раније постављено г. Новаковићу.

Министар Својских Послова, Милован Ђ. Миловановић. — Г. Стојан Новаковић поставио ми је питање: како стоји са Јадранском Железницом, управо, да ли су истините оне вести, по којима је турска Влада одлучила да тој железница да сасвим други правци од онога, о коме је раније говорено и за који је и Србија ради својих крупних економских интереса заинтересована. На име, било је напомено, и у папир и у тубаџијској штампи, да турска Влада намерава везати Скопље директно са Јадранским Морем пругом, која би ишла јужно од Шар-планине.

Господо, и ја сам те вести запазио и тражио сам да се о њима што је могуће тачије и потпуније разберем: да ли има и колико основа у њима. По службеном обавештењу, које сам добио из Цариграда, ствар не стоји тако. Турска Влада одговорила је нашем посланiku, који јој је о томе упутио питање, да она о томе није још никако решавала, да су се разне комисије бавиле проучавањем различних праса, али да ни извештаји тих комисија ишле још Влада стигли, и да она по томе не само да није одлучу довосила, него да се тим питањем није ни бавила.

С друге стране, господо, посредним путем, ја сам добио обавештења и уверена из којих юж-

закључита и по којима могу веровати, да питање о јадранској железници не само да иша у одлуци, него ни у намери турске Владе ни у колико између; да с њим стоји како је и раније стајало и да Турска Влада није одступила, нити се још ништу да одступи од прасе Јадранске Железнице, онакве о којкој је раније било речи.

Стојањ Новаковић. — Ја сам саслушао одговор Г. Министра Својских Послова и сад бих учинио још једно питање, ако је Г. Министар Иностраних Дела волан да ми одмах одговори.

Познато је ствар, да железничка веза између који се удешила усмено, него да га железничку везу мора бити нарочите конвенције. За садашњу везу железничку на Ристонцу ни имао конвенцију. Та железничка конвенција требала је у своје време доста времена и доста труда.

Зато бих, овом приликом, питао Г. Министрас да ли је за Јадранску Железницу, о којој Србија ради, имали, двадесет година, тражена конвенција? Како ја зnam, први кораци за ову железницу започели су још под Намесништвом 1890. године, па су после обновљени 1896. године, кад је донет закон о тихој железници. Многима неће бити јасно, да је тимоћа железница старије име сада звано Јадранска Железница. Алија је иста, јер се обе трасе спајају и донуђују. Стога питајам Г. Министра: да ли је Краљевска Влада чинила у Цариграду какви кораки, да добијемо ту нову везу и да ли јој је Турска осигурала везу, и числи ли Краљевска Влада да приступи корадима, која су потребни, да се између Србије и Турске дође до конвенције у оквиру смије?

Да се то чини, числили да Влада има разлога у толико пре, што посledњих година, кад се о овој конвенцији говорило, изгледало је да Србија није сама, изгледало је да је она у овој ствари потпомогнута Србију помажу и Русија и Француска, и Италија и Енглеска. Кад се издају четири велике сили, онда се у Цариграду друкчије гледа на тражење мањих држава, него кад оне саме штогод траже, и кад је мања држава потпомогнута од силе онда њени послови могу у Цариграду боље напредовати. Ја бих питао Г. Министра: да ли је он учинио кораке у толико пре, што је он прошлог пролећа и сам био у Цариграду и имао је прилике да онда о њему говори? За числили да је он то у чинио, јер стара је традиција у нас у Србији да, кад се иде у Цариград, не иде се на прање, него да се траже добити или користи за земљу.

То је моје ново питање у допуну пређашњег питања.

Министар Иностраних Дела, Д-р Милован Ђ. Миловановић. — На питање ово, сад онако прецизирао од стране г. Новаковића, могу рећи само толико, да је Влада о томе питању числила, да је на њему рађено и да се продолжава и даље на њему ради.

(Радослав Агатомовић: Али питања наје урађено).

То је сад друго питање и време ће показати шта ће од тога бити. Могуће и да неће бити питања ни урађено, и ако то није вероватно. Ја могу да кажем за сад само толико, да је Влада написала

на добро расположење код Турске Владе, да је Турска Влада извештај о нашем жељама и да је у томе погледу добивен извесно обећање, или да до започете конвенције до сад се није дошло. Турска мисли, можда, да јој треба прво да одреди дифинитивно маква ће се траса поставити, којим ће путем жељенице провести, па тек онда да приступи закљученој конвенцији. Из разговора, так, који су се водили између Српске и Турске Владе — то хоћу поправо да кристалити — Српска је Влада вазишила начелно на добро расположење код Турске Владе да јој ту везу даде.

Стојан Новаковић. — Мислим да наша Влада треба да се руководи интересима наше земље, и да није њена дужност да мисли шта ће Турске, Турској је дужност да мисли шта ће и како ће. Наше је да тражимо везу, и ја сам прецизно питao Г. Министра: да ли је он чинио корак за тражење ове везе? Питање је прецизно и значи ово: је ти учинио корак којим се веза тражи? Ја ћу г. Министру рећи, да је још 1898. год тражен формални корак у Цариграду за везу ове жељенице и да и тај корак ни онда ни до сада никакав одговор од Турске није дошао. Међутим, поред свих добрих расположења, сим вакши дуци, који су пролазили и пролазе кроз Стару Србију и Мађарску, доносе нам гласове: да су Турци спуда противници нашој жељи и траси за коју се ни музичимо. Још од 1890. год, ја чинам добро да су ћенералштабни кругони у Турској противници били жељеници, који ћи имали дуж вакхове северне границе. Нијаки ћенералштабни, војни кругони жељели би трасу која би из средине Царства, из Македоније, од Скопља или нег другог места, на прилазу од Битоле, иши на море, тако да би била заклоњена нападима из Црне Горе, Србије, Аустро-Угарске и Грчке. То је вакши жеља.

Ја морам да кажем да одговором овој ствари пасам задовољан. Мени се чини, да је главно да наша Влада стално тражи што је наше и што мисли да јој је дужност и да чини, без обзира на то хоће ли Порта окако или онако одговорити. Није наше да штедимо Порту, него да се бринемо о интересима своje земље и свога народа.

Министар Иностраних Дела, Др Милован Ђ. Миловановић. — Иш ја, господо, инсам добро разумeo г. Новаковића или он није мене разумeo. Ја сам мислио да је главни аиљ г. Новаковић био за зем, не шта Српска Влада мисли о томе питању, јер сам архао да он то већ зна и да то мора знати, него сам мислио да му је главно било знати како се Турска Влада одазва инхерата и жељама Српске Владе. Из онога, што сам раније реко, г. Новаковић је могао закључити, ја мислим да је то довољно јасно било, да Српска Влада чини и да је чинила кораке у онок смислу у коме он мисли да их треба чинити. Ако г. Новаковић хоće да ја то и поизтично кажем, ја, ево, познативно кажем: да је она чинила и да чини и даље кораке у томе смислу и да је се при том, нема сумње, Српска Влада ставила на стапоште српских државних интереса.

Разумо се, да за испуњавање жеља Српске Владе, да засновујање онога што она жељи, треба и добра сагласност Турске, треба и Турска да то да при-

стане. И Српска Влада чинећи своје кораке, стара се да их предузме тако, иако они не би добили карактер нечега што би било противно турским интересима, јер, разуме се, Турска па то не би пристала. Ја мисли да ћу г. Новаковић обавестити, алине од онога што је он жеље да сазна, кад буде казао: не само да је Орпина Влада чинила, а да продужују чините кораке у том смислу, него и да напади на предузетљивост од Турске Владе, из изненада добри расположења, која јој дају паде да верује, да ће се са Турском Владом сусрести. Србија је, и то да додам, у томе погледу већ радије добила од Турске Владе извесна обећања и антизовавања.

Стојан Новаковић. — Ја имам да кажем саси то, да обећања не вреде ништа, а нарочито у Цариграду.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Ђуба Јовановић за питача па Г. Г. Председника Министарства и Министра Грађевина.

Ђуба Јовановић. — Ја сам рад, господо, да ово питање г. Новаковићево допуним још једним питањем, које бих упражнио Г. Г. Председнику Министарског Савета и Министру Грађевина.

Пошто ја сматрам да је ово питање о јадранској жељеници у првом реду наше питање, и као што видимо да се наше треба са њему заједине старати, то онда исто тако у првом реду треба ми и да урадимо све што треба и што до нас стоји, да се оствари та онита наша жеља, која у исто време, по мој уверењу, има да се слаже, па се донеса и слиже са интересима Отоманске Царевине. Али, зато је остварење потребно да ми урадимо све оно што је у нашој жељи, а то је: да ми тај посље спровамо у нашој земљи (Мих. Ђорђевић: Зар уздају да банимо недостат милиона?). Ми смо, господо, у том погледу пошто урадили, нешто радио, нешто ћемо урадити. То је израда онога дела жељенице који иде од Дунава до Ниша. Али да урадимо све што треба у томе погледу, им би ско требали да покријемо и линију од Ниша преко Прокупља и Куршумлије до границе, и то не само из разлога што је то потребно ономе округу, већ стога, што ћо после тога бити сасним оправдано наше комисијско право да тражимо везу, кад ми будемо доварили свој део и кад локомотива буде свакога дана пристала на границе, па буде једна стапа ономена и нашим комисијама и обраћивамо сваку, да ми своју дужност пријимо, да ми радијо на свом в заједничком балканском развитку, и да је онда неминовна дужност и наших суседа да и они са своје стране урадле, ово што смо ми урадили и у свом и у вакховом интересу.

Према томе, господо, ја питам Г. Министра Грађевина и молим, да он одговори, а у име своје и, у колико може, у име Председника Министарског Савета: да ли се Влада бавила и питавао о наради трасе од Ниша преко Прокупља и Куршумлије до границе?

Председник, Андра Николић. — Има реч Г. Министар Грађевина.

Министар Грађевина, Велислав Н. Вуловић. — На ово питање г. посланика Јовановића одговорио је врло кратко. Влада се стално бави питањем

тавајем не само оних пруга, за које има могућности да се сагrade, него и питањем о грађеву оних пруга које су преко потребне нашој држави па, разуме се, да се бави и питањем о пругам Ниш—Прокупље—Грачаница.

На основу претходних радова и прорачуна, парешићу Дирекцији да проучи детаљније трасу од Ниша преко Прокупља, до Грачанице. Кад све то буде припремљено: алан, премер, предратни, Влада ће се постарати да нађе пута и начин, да и ову другу сагради, — разуме се, пошто претходно добије одобрење од Парламента Скупштине.

Председник, Андра Николић — Има реч г. Милан Петковић за питање на Г. Министра Грађевина.

Милан Петковић. — Ја имам да упутим питање на Г. Министра Грађевина, можда о истој ствари која је сада па претресу, али тако што тако.

Бако је из одговора Г. Министра Иностраних Дела викаш, да од Јадранске Железнице неће бити ништа, а потој тако што и из овога што је Г. Министар Грађевина дао као одговор: „Љуби Јовановићу, о продолжењу пруге Ниш—Прокупље—Буршумија—Грачаница, да од ове ствари неће бити ништа, јер би морали изградити нове планове и пове зајмове за остваривање више, због што немамо пар да их остваримо.“ — то питање Г. Министра Грађевина, пошто постоји неколико молаба грађана из Прокупља: да ли се он решио да бар добијемо станицу у селу Кочанима, и па тај начин да имамо једну станицу која би била најближа Прокупљу, те да би се могло извозити оно мало сиротиње, што је округу топличком има? Та је молба одавна пред Г. Министром Грађевина, а међутим Министар није лонео никакву одлуку, и ако је то једна од највећих потреба, која се збила може остварити, да Г. Министар реши да се у селу Кочанима водите железничка станица, како би грађани ове околине могли бар да се послуже близином.

Председник, Андра Николић. — Има реч Г. Министар Грађевина.

Министар Грађевина, Велислав Вуловић. — Неко ми не замери што ју реће, да г. посланик, који је све видио шта ће бити и шта неће бити, није број у стању да види онога пута и опо: шта се сад може извршити.

Молба треба да иде Дирекцији редовним путем. Дирекција има да упути питање како оно стоји, а не да прими одмах оквирно како се доставља. Тако, ако Дирекција по тој молби да повољно решење и ако у будућу буде могућност, тек тада ће се молба моћи и задовољити. До звоне та молба ће долазити па, преса томе, писак њега напише и решавати или не решавати.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Милан Петковић.

Милан Петковић. — Ја не могу да будем задовољен са одговором Г. Министра Грађевина сино стога, што је та молба дошла Министру Грађевина пријачно одавно. И да је он збила био молаб да се по тој ствари донесе решење, као Министар Грађевина, не би он смeo, ако је хтео да ходи разгуба о интересима округа топличког, да

задржи изрешено то питање. Кад је он послао ову молбу Железничкој Дирекцији и Дирекција још по њој није одговорила, а могла је одговорити, значи да Министар није употребио своје право, да Дирекцију упути на вршење све дужности.

Ја налазим да није било никаквог оправдавања Г. Министру у томе, што му Дирекција није одговорила својој дужности, јер је ово знак како особље у Министарству Грађевина не ради.

Министар Грађевина, Велислав Вуловић. — Господо, извес је да ћао што поново корам да говорим о овоме питању.

Господин посланик или не није разумео, или није хтео да ме разуме. Када сам да тајка молба мени није ни дошла. Господин посланик зна, да молбе, упућене на адресу Министра Грађевина, отварају телефонски одсјека и упућују се оним одделењима, која су надлежна да по њима доносе решења или подносе извештај. Ако молба грађана из околине села Кочана и Прокупља постоји рали отварања станице, то је она у Дирекцији.

Дирекција врши оно што јој је дужност, а то је: да испити своје податке и поднесе чини предлог за одобрење или неодобрење. Тако што мени није дошло. Нисам знао да таква молба постоји све до овога момента, кад је па мене господин посланик упутио ово питање. Буџет за прошлу годину одобрен је, вероватно, икога пре, него што је молба и дошла, ако је уопште и дошла. Преза томе писак могао напише по њој урадити.

Милан Петковић. — Ја, да би се боље разумео, имам да кажем ово: Ако је то једини сметња за ово питање, које је ирло важно за овај крај, дајте нам прилике, дајте нам аутономију, нама из округа топличког, па ћемо ми то много пре спречити.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Радослав Агатоновић, за питање на Г. Министра Иностраних Дела.

Радослав Агатоновић. — Ми смо имали да од Г. Министра Иностраних Дела чујемо, како се у овим поступа према нашим захтевима, који су иако теже вредности него што је захтев о заштити школских интереса наших у Турској и о заштити наших права по конзулатарним конвенцијама о посавашу из пријатељство Империје Турке.

Ја сам раније упутио једно питање Г. Министру Иностраних Дела односно права које турске иласти повређују, да наши поданици у Турској Царевини могу упражњавати своје заштите, према томе да и просветни радници имају права по конзулатарној конвенцији упражњавати своје просветне заштите у Империји Отоманској.

Г. Министар је одговарајући раније казао, нико је ово из путу да се добро реши. То, међутим, није решено а имало је доста времена да буде решено. Стога бих молио Г. Министру, да изводи обавештење Народну Скупштину: је ли то питање о праву да могу наши поданици вршити просветни заштити, као и до сада, у корист привилегија његових, јер је на то имамо права по конзулатарној конвенцији. У већем с тим питањем, ја бих молио Г. Министру Иностраних Дела да обавести Народну Скупштину: како стоји и у коме је стадијум оно питање које наша браћа у Турској Империји већ годину

дана бране од дланама јег слободоумног младотурског режима, питање о нашим школама у Рашко-Призренској епархији. Да ли је на путу да се одржи привилегија које је стари режим траје пуних 5 до 600 година, а данас хоће да се укини? Је ли то питање на путу да се реши онако како интереси наши захтевају?

Министар Иностраних Дела, Д-р Милован Миловановић. — Господо, на овако кратко питање не могу да одговорим, јер ово шије кратко питање. Овде би требала поводом тога да се развије оштарна дискусија о спољној политици. Ја мислим, ако се хоће то, нека се упути интервенција, иако ћу, кад Скупштина стави то на дневни ред, одговорити господ. Агатоновићу, а сада је на дневном реду Пословници.

Молим г. посланику, да ме извини што не могу да одговорим на овако посталоене ми питање.

Радослав Агатоновић. — Ја сам упутио кратко питање. Г. Министар је одговорио да не може на ово сад одговорити. Ја претпостављам да претворим ово питање у интервенцију, само бих молио, да та интервенција не чека ред од шест месеци, па да одговори на њу при закључку сесије него она да се стави на дневни ред у року који долушта Г. Министру да одговори министарској дужности према Скупштини. И на ово питање Г. Министар може да одговори са да или не.

Министар Иностраних Дела, Д-р Милован Миловановић. — Односно питања господ. Агатоновић могу да одговорим: да сад нема више исклапних жалби од стране наших држављана, професора у Турској.

Колико је мени познато њима се не чине више смотње у раду. А ико се тиче другога питања, односно интервенције коју ће упутити господ. Агатоновић, ја мислим, да је најбоље да се одговори кад дође из реда буџета Министарства Иностраних Дела.

Никола Узуновић. — Ја имам једно кратко питање па Г. Министра Грађевина. Молио бих Господина Министра за обавештење: је ли траса Књажевац—Ниш готова? Јесу ли планови и предрачуни готови? Је ли износ поштављен по тим предрачунима промашао суму законе о зајму за ту пругу резервисану? И је ли Г. Министар вољан да пареди лизитацију за ту пругу што пре, како се не би изгубила и падућа година и ово се питање и даље одговарачило?

Министар Грађевина, Велисав Вуловић. — Моли г. посланику да одговори: да је траса свих железница готова. Готови су не само генерални предрачуни, него и детаљни, како за пругу Београд—Смедерево, тако и за пругу Дунав—Ниш и Чачак—Ужице. Сад се спрема извештај, који ће поднести прије Владици увијек, а затим одмах Скупштини, преко закону о зајму од 150 милиона. Тада се извештај мора подносити Народној Скупштини због тога што сума намењена зајму неће бити довољна.

У чл. 5. зак. о зајму каже се: да се сума од 56 милиона динара икако употребити за грађење известних пруга.

Кад сумирате предвиђене цифре видећете, да је предвиђено за грађење тих пруга 62 милиона, а

располажемо свога са 56 милиона. Предвиђено је овако зито, да би се знало које пруге треба градити, па ако би се на лизитацији добила по-важнија цена и указала уштеда на другим пругама, да би се могла градити и четврта пруга, коју је Народна Скупштина одредила.

Овај ће предлог, односно реферат, о праћењу пруга, надам се, бити изнесен пред Народну Скупштину коплем овога месеца, и Народна ће Скупштина исти та одлучи о могућности рада и израде свију тих пруга. Или ће једну од тих пруга избачити или иако начина да се све граде. Било једно или друго, после чега ће се расписати лизитација за све ове пруге које Народна Скупштина буде одредила.

Никола Узуновић. — Г. Министар је пропустио да да одговор на ово питање: да ли по детаљном предрачулу има новца за пругу Књажевац—Ниш. То је засебно и одвојено питање, и, ако се добро сећам, одредба чл. 5. закона о зајму говори о пругама, за које се има утрошити намењен сума. Према предрачунима не достаје суза за вијеково грађење, и те суме имају поново иако пред Скупштину да се избор за њих врши.

Ја молим Г. Министра за одговор: може ли да каже позитивно према цитованом одредби закона о зајму: да ли за ту пругу Књажевац—Ниш има достајно новца, и онда та пруга нема више пута да иде у ту групу са осталима, него има одмах да се приступи њеној изради.

Ова пруга биће на тај начин издвојена од осталих — и она се, сама собом, као пруга која има тако важан задатак у будућности за нашу земљу, потпуно издава од свију пруга и треба да је издвојена и из свију комуникација, које предвиђам, ако би се Влада склопила са министарем Г. Министра Грађевина (право то није још министар). Ако недостаје новца за пругу Лajковац и Смедерево, зер да зато треба да чека и јадранска пруга?! Баш, напротив, ја мислим, да је смишљено чл. 5. закона о зајму такав, да се има одмах приступити изради те јадранске пруге.

Министар Грађевина, Вел. Вуловић. — За пругу Ниш—Књажевац предвиђено је довољно према предрачулу. Народна Скупштина изабрала је из своје средине 5 чланова, који имају као парламентарни одбор да прогче ту ствар и да донесу своју одлуку. Према томе, чим буде готов извештај, ја ћу га извести парламентарним одбору и Влади. Нађу ли парламентарни одбор и Влада да се овако има тумачити чл. 5., као што га тумачи г. Узуновић, ја ћу им одмах паредити лизитацију и приступити изради.

Ник. Узуновић. — Ја сам задовољан одговором Г. Министра, јер је он утврдио, да за израду пруге Књажевац—Ниш иако више не стоји на путу.

Председник, Андра Николић. — Сад предавамо на дневни ред. Молим, пре тога, да се изберу одборе за ове законске предлоге: један одбор треба да се избере за посланички предлог, Станка Петровића, који је враћен из Државног Савета и који ће, према томе, да се претреса у Скупштини, а треба да се изберу одбори и за друга два предлога, којима ће се цепити уместност. Ја мислим да

би се сије за ова два могле дата само један одбор (Одобравање), и за тај посао дајем одмор од $\frac{1}{4}$ часа.

Настава одмор.

После одмора.

Потпредседник, Ј. Чорбић. — Настављамо седницу, господе. Изволите чути како су појединые секције изабрале одборе.

Секретар, Влаткоје Илић чита:

За пртрес законског предлога Станка Петровића и др. — о изменама у закону о уређењу округа и срезова:

I. Аритон Марковић
II. Милош Рајић
III. Станко Петровић
IV. Стеван Јанковић
V. Љубомир Јовановић
VI. Мих. Срећковић
VII. Мих. Ђорђевић.

За оцену умисности предлога Жив. Хаџића о земљорадничкој комори и Милије Богојевића о изменама и допунама у закону о коначном распореду престатка почица из исплату потраживања, заснованих на законодавним решењима од 1891., 1892. и 1910. год:

I. Ђорђе Рајичић
II. Јоца Селић
III. Мил. Лазаревић
IV. Благ. Илић
V. Милутин Малешанић
VI. Љуб. Марковић
VII. Милутин Лукић.

Потпредседник, Ј. Чорбић. — Сад прелазимо на дневни ред.

На дневном је реду пртрес о извештају одборског о законском предлогу за измене у закону о пословном реду у Народној Скупштини. Има реч г. Љуба Ђорђевић.

Љуб. Ђорђевић. — Господо, па почетку свога говора по овом законском предлогу о изменама и допунама у закону о пословном реду у Нар. Скупштини, треба, при свега, да вам обратим пажњу на две ствари. Прво, да је први закон о пословном реду у Нар. Скупштини донесен 1870. године, дакле, под Уставом 1869. год., који је донесен за време Намесништва. Према томе, и тај Закон о пословном реду у Нар. Скупштини, први, дакле, закон о томе донесен ја за време Намесништва. По том првом закону о пословном реду у Нар. Скупштини Народна Скупштина радила је своје послове по том закону и, што је главно на што хоћу да вам обратим пажњу, и на основу својих одлука које је Скупштина у појединачним случајевима имала првача да донесе, баш по овлаштењу самога тога закона. И тај закон, дакле, по коме је Скупштина могла да ради по овим одредбама које је он обухватао и по својим одлукама, које је Нар. Скупштина могла донети по овлаштењима која потичу из тог закона — трајало је све до 1889. године, кад је донесен други закон о пословном реду у Нар. Скупштини, а на основу Устава од 1888. године.

Кад је донесен други тај закон о пословном реду у Нар. Скупштини, из основу Устава од 1888.

године, онда нам нада у очи једна крупна ствар, која прави разлику између онога закона о пословном реду, који је донесен по Уставу 1869. године, и закона о пословном реду, који је донесен по Уставу од 1888. године.

А та је разлика у томе, што у овом другом, закону о пословном реду у Народној Скупштини нема опог овлаштења за Народну Скупштину: да она може своје послове вршити и ишам одредбама које се налазе у самом том закону, нема овлаштења, да Народна Скупштина може вршити своје послове и по својој одлуци. А то је једна, као што реках, врло крупна разлика, и то веома ствар, јер се по том мери самоуправа Народне Скупштине. По томе, виша је јасно, да је самоуправа Народне Скупштине, као једног од највећих тела у држави, била већа по Уставу од 1869. год., односно по закону који је донет под Уставом од 1869 године, но што је по закону који је донет под Уставом од 1888. године. А да је то боље и лепше, ако нешто веровати исти, а ни, господо, можете појлошити вере г. незаконитом заступнику Министра Унутрашњих Дела, који је у већини и који је у дискусији овог закона, предлога казао на једно место овако: „У другим Парламентима и у другим установама земљама Пословник није закон, он је једна уредба, коју доноси сам Парламент за себе, а чак где има два дома, сваки дом за себе. Што је у нас то друкчије, то је остатак из ранијих времена, који се увркао у сам нов Устав.“ Овде Г. Министар сигурно подразумева Устав од 1903. године у који се увркао из Устава од 1888. год.

Дакле, „што је код нас то друкчије, — вели Г. Министар, — то је остатак из ранијих времена кад је Устав грађен и тако је остало до данас, и остаће све донде, докле данини Устав буде важни. То је једна отежница и из сваки начин једна незгода.“

Господо, довољно ће бити и ово што сам сад казао, и оно што је казао Г. заступник Министра Унутрашњих Дела, да је погодан, да је гора овај закон о послов. реду у Народној Скупштини, који је донет под Уставом од 1888. год., а да је бољи закон, који је донет под Уставом од 1869. год. Јер, господо, овим законом, који је донет под Уставом од 1888. год., ограничена је слободна радија Народне Скупштине.

После овога треба да вас потсетим још на нешто. Ви знаете да је по нашем Уставу од 1903. год. призната самоуправа у окрузима и срезовима за привредне, за просветне, за саобраћајне, за саничарске и за финансијске интересе окружне и срезске, и знаете да је Устав запарантоа потпуни општински самоуправу. Али на основу једног члана Устава, — а то је чл. 169. који овако гласи: „Круг рада и уређење самоуправа српских и окружних власти и однос између њих и државне власти, уредиће со нарочитим законима.“

На основу тога прописа, који се за време стварања Устава сматрао као један нови пропис, раздикалиле Владе, и фузионска и самосталска, и посебице и друштине, донетим законом о уређењу округа и срезова и законом о општинама, оне су те самоуправе окружне, срезске и општинске сасвим

уништиле. Ја вас потсећам — то давно није било — пролетос смо дебатовали о изменама у закону о грађевини округа и срезова, о изменама у закону о општинама, видeli сте да нема ни једне радње, ни једног органа, било општинске, било среске, било окружне управе, а да не водљи расматрању и одобрењу државног органа. О томе и по таквим законским прописима Србија има те самоуправе у окрузима, срезовима и општинама само онда и онолико колико допуштају државни органи. За Србију се, дакле, не може рећи да у њој влада самоуправа. Дакле, нема те самоуправе ни у општини, ни у срезу, ни у округу, а немаје је и у Народној Скупштини.

Из говора предговорник ј овом закону, ви сте већ могли да увидите да се овим законским пројектом још више сужавају — одузимају права народним посланицима која су они имали по садашњем закону о Пословнику. А кад кажем права народних посланика, онда ја, господо, ту разумем права народна, јер та приказана има најод преко нас, преко својих народних представника. И кад год је реч о правима посланика у сконституционом Пословнику, онда мора да се подразумева да је реч о народним правима.

Пре него пређено из критику и оцену предложенх измена и допуна, треба да се подсетимо колико права по нашем садашњем Уставу има народ а колико права има Краљ, а кад то будемо видели и кад се на то будемо подсетили, онда можemo да стамо и да се заинтересујемо: па кад већ народ по самом Уставу има мање права него већег Владара, онда зар има народних посланика који ће хтети и то мање право народно да ограничавају у Народној Скупштини!? Народна Скупштина, као што знате, нема ипаку законодавну власт, ви знате да се целокупна државна власт дели у три велике групе: на законодавну власт, на изврšnu власт и на судску власт. Друге власти у држави Србији нема. Дакле, целокупна државна власт дели се у те три велике групе; и да видимо колико народ у Србији, од те три велике групе власти, има власти.

Ви знате да народ нема ипаку законодавну власт, он има само један део законодавне власти а други већи део законодавне власти има Краљ. Од законодавне власти народ има да преко својих народних представника предложе законе, да их прима и да их тумачи. Друго високо право има народ од тога права законодавне власти: да их, дакле, предложе, да их прима и да их тумачи, или то је још даљко од онога што би се могло називати целокупна законодавна власт.

Од изврших власти народ преко својих народних представника има право само да контролише рад изврших органа, а кад му се тај рад изврших органа, на чelu којих стоје поједини Министри, не смида, да дотиче Министре казни јубацивањем.

Од финансијске власти има права, али то право није потпуно, јер му то право треба да се дозиђује још и правима која има Краљ, има права да одређује порезу и опште државне прарозе, јер се без његовог одобрења не може ни порез ни општи државни прарози ни установити ни изменити. Држава се без Народне Скупштине не може за-

дужити. Народна Скупштина има права на извештај оверен Главном Контролом, да ли су финансијски уговори закључени и извршени у смислу закона. Дале, Народна Скупштина има право амнести и истраге у изборним и административним стварима; има право питања и интервешање; има право одобрења међународно-правних уговора; има право на атракције молби и жалби; има право оптужбе Министара и има право бирања намесника, саветника и чланова Главне Контроле. То су сва права, која Народна Скупштина има.

Од судске власти, ви знате да Народна Скупштина нема никаква права. Међутим, да видимо с друге стране, каква права има Краљ по Уставу, те да би могли и оценити у колико је велика разлика између права, које Краљ има и права, које народ има.

Од законодавне власти, ви знате да Краљ има права да законе предлаже, да их потврђује и да их проглаши; има права да изборе паређује; има права да Скупштину сазива, отвара, закључује и распушта; има права да издаје уредбе па основу Устава и закона; има право амнистије и помиловања. То су целокупна права Краљеве законодавне власти.

Као што видите, готово целокупну законодавну власт има Краљ и један мали део законодавне власти има народ. (Добављање са беснице: Г. Живојин Перић обратно гајди).

По извршиој државној власти, Краљ не врши власт непосредно; он је не врши и ако је има, него је врши преко Министара, а ови помоћу својих чиновника у Србији, сем судских чиновника /Мелентије Божковић/. Али сад је начелни претрес о Пословнику. Овај пројекат говори о правима народним). Органе извршио Краљ поставља, а под њим су непосредно Министри. Од дипломатских управних власти Краљ има права да заступа земљу у свим односима са страним државама. Он има право да објављује рат, да закључује мир, савезе, уговоре, сем трговинских уговора.

По војној управи, да издаје уредбу о формацији војска, уредбу о дисциплини и дисциплинским казнама; Краљ је врховни заповедник све земаљске сице. Од судске власти Краљ има формално право, нема никакво стварно право, он је почасни шеф судске власти.

Али сеје тога, сем те законодавне, управне и судске власти, Краљ има још право да именује намеснике, да одобрава бракове члановима Краљевског Дома, да решава о њиховом ступању у војску, да им даје извесне чинове и да оптужује Министре.

Чуди сте, господо, колико права од целокупне државне власти народ, а колико има Краљ; могли сте видети, да по садашњем Уставу Краљ има много више права, него што има народ. Друга је то ствар, господо, колико Краљ данас чини употребу од тих својих права. Онде ја говорим о томе колико Он права по Уставу има, а друга је ствар колико чини употребу од тих права. Кад је реч о томе колико Он данас чини употребу од тих права, дужност ми је посланичка да изјавим, да Он не чини готово никакву употребу од тих права и да, кад год је реч о томе, да ли неко врши или не врши своја уставна права, онда се може рећи за онога ко не врши своја уставна права: тај и тим путем и на

тиј начин гази Устав. (Чује се: То ниси требао да кажеш!) Па то је главно.

Господо, дозволите ми за један тренутак, да видите у погледу тих народних права и у погледу владаочових права како стоји код других срећнијих народи и напреднијих држава. (Бока Марковић: Па здри ми нисмо срећни?) — Далеко смо од тога, па жалост.

Да видите шта каже по томе Алфонсо Рицијер.

У републикама је врховни поглавар народ, а то ће рећи скуп држављана, односно грађана. Врховни орган републиканске државе, па био он председник или књине тело, или Савет или више Савета, само је парочити и делимично поверили самосталног народа — господара, коме се придају ограничена права и тачно одређене дужности. Он престиња народ у мери и границама које му је за то одредио Устав. Он је највиши чиновник извршног реда, који увек зависи од других органа, Савета, законодавних тела и делог грађанства, у спољним односима, који му могу бити поверили.

Други један, по имениу Мартенс, вели овако: „По трећењу републичких држава, њихови председници представљају у њима само павршу власт, (акло једну трећину државне власти) а не су у првој држави власт која се налази и која остаје у самом народу“. Блунчили вели: „И ако председник какве републике није владао, он инак има, кад се јавља као представник државе, сва права која се признају врховним државним представницима. Републике се устежу, да у својим Владама уједине и оличе народно врховно господарство, и то зато, да би ове Владе непрестано држале на опрезу, како њихова власт није изворна већ изведенска, док у монархијама жеље видети величину народа и земље у владаочевом величанству“.

Установе одредбе по швајцарском савезном Уставу од 1874. год. овако кажу: „Савез или Савезно Веће једино има права да објављује рат, да закључује уговоре мира, савеза, и др.; да предузима мере за спољну безбедност и одржавање независности и неутралности државе“. У Америци конгрес објављује рат, председник закључује уговоре по и та мишљење и пристапа Сената, а тако исто уз мишљење и пристапак Сената поставља дипломатске и конзулатарне заступнице.

У Француској Председник Републике преговара и потврђује уговоре. Он их саопштава народном представништву чим допусте интереси и безбедност државе. Председник не може објазити рат без пртходног приставка и одобрења оба дома.

Као што видите гради је разлика између опога првака које народ има у Француској, које има у Швајцарској, у Америци и права које народ има у Краљевини Србији.

Кад сам вас овако потсетио, да су те државе иского сретије и напредније, него што је наша држава, и да у тим земљама народ има много више власти, по што има народ код нас, онда можено да се запитамо: јели право да у нашој земљи, која није тако сретна као оне друге земље, још више скучавамо народу његова права?

Господо, као што сте чули од самога г. заступника Министра Унутрашњих Дела и од предговор-

ника, наје очито показано, шта је предлог Министрова а шта предлог одбора скупштинског. Ви знајте да је Г. Министар у свом говору, уводећи овај пројекат у дискусију казао ово, да код поједињих чланова има мањих огашки штампарских и извесних разлика, које су остала између одбора и њега. Ми не знамо у којим су члановима те разлике између Министра и одбора, и у чему су те разлике, зато ја мислим, да би Народна Скупштина најбоље и најправилније упутила дискусију о овоме законском пројекту на тај начин, ако се буде учинило једно упорење, ако се буду у исто време испошиле досадање законске одредбе, одредбе одборске и одредбе Министарске, па ће се онда видети: колика је разлика између предлога поједињих с једине стране, и колика је разлика између предлога и закона с друге стране.

Ја ћу да вам обратим пажњу само на неколико ствари за доказ тога, да се унеко овим пројектом Министарским и одборским, свједено, сумњавају народна права, која народ преко својих народних представника.

Прво. Што се тиче избора привременога председника, по досадањем закону привремени председник је био онај, који је по годинама најстарији; но Министровом предлогу то би требало да буде овако: да се под председништвом најстаријег посланика бира привремени председник. Одбор же ћутим штита не мора садању законску одредбу, дакле, одбор се наје сложио с тим предлогом Министарским и одбор за то није износиле разлоге, као што, уочиши, није износиле своје разлоге, зашто ништа о томе не говори.

Ја могу унапред да погодим, зашто није прхватио предлог Министрова. Зато, што је тај предлог противан Уставу. У Уставу се виже изрик, да ће се прва седница одржати под председништвом посланика, који је по годинама најстарији. Та је одредба јасна, прецизна и императивна и она се не може мењати на тај начин, па да се каже, да ће се под председништвом најстаријег посланика брати привремени председник, јер је Устав предвидео председника који ће председавати а то има да буде онај посланик, који је по годинама најстарији.

Друго. Господо, што се тиче броја посланика из седница, Министров предлог предвиђа, да се из седница сматрају као присутни и они посланици, који за време прозивка или пред прозивком излазију из скупштинске дворане, у којој се држи седница.

У одборском предлогу, у члану 68., та се ствар предлаже овако:

„Ако би се при томе уклонили из дворнице или се не би одзвали који од посланика који су тражили прозивку, они ће се сматрати као присутни, као и они посланици који су у дворници“.

Дакле, тако рећи исто овако, као што гласи и Министров предлог. Међутим, то је противно чл. 104. Устава, који каже: да Скупштина може решавати ако у њој буде у седници половина и један виши посланик. Дакле, он императивно наређује, да у седници буде половина и један виши посланик, а не да буду ово седнице (Мелентије Божсоник: Устав

није могао да предвиди да ће неко да изађе из сале кад буде гласање!). А и онда извјађте Устав.

Треће. У чл. 49. закона о Пословнику говори се о *праву посланика на говор о повреди Пословника*. Ту није ограничено ни време, што је ограничен број говорника, него је могло да се говори колико се хтеде и сваки који је хтео; међутим, по чл. 23. одборског предлога каже се: „Исто се тако даје реч, кад год је затраже, оних посланицима који су ради да говоре о каквој повреди Пословнику или дневног реда, коју су приметили. Такав говор може трајати највише 5 минута а о једном слушају може говорити само један посланик“. Међутим, по Министровом предлогу нема ограничења у времену и броју посланика. Министров предлог у том погледу је напредији од предлога одборског (Чује се: Добро признајаш то!). Ја призывајем све што треба да се признаје.

Четврто. О претресу извештаја *верификацијоног одбора* о изборима народних посланика, по Министровом предлогу начелни претрес може бити само онда, ако већина скупштинска допусти; и тај претрес, кад га Народна Скупштина допусти, може трајати свега три седице; а претрес о једном изборном тулу може трајати само једну седницу. У том погледу слаже се и одбор скупштинска. Међутим, по досадашњем закону значе да у Пословнику није било забране, да се о извештају верификацијоног одбора може или не може дискутовати, а још мање да је било ограничење у времену; а све што није забрањено, то је допуштено, јер народ и преко нареџиваца сва права, уколико му овим законом нису париком одузета. И кад овим садашњим законом о Пословнику није био забрањен начелни претрес о извештају верификацијоног Одбора и није забрањено колико времена посланици могу да говоре, онда је Народна Скупштина имала права да води начелни претрес о извештају верификацијоног одбора колико нађе за ходно. Према томе и одборски и Министров предлог нападнији су од садашњег закона о пословном реду.

Пето. Што се тиче стављања *примедаба* на архив и решавања о аријелу истога, по Министровом предлогу то може да буде најдуже један сат. А ио садањем закону по чл. 65. у томе није било ограничења.

Шесто. Што се тиче *питања на председника Скупштине*, по Министровом предлогу то може да траје највише половина сата, а по предлогу одборском ствар стоји овако: „Сва питања свега 20 минута, ако су пре седицама споменета председнику“. Из тога, дакле, видите колико се у овом погледу ограничавају права народних. По закону неограничено је то право.

Седмо. Што се тиче *претреса појединих ствари* и *Скупштини*, по Министровом предлогу претрес се може закључити и вре по што се исцрпи листа пријављених говорника; па предлог председника Скупштине решава, без претresa, седењем и устављањем, ако он добије утисак да се дискусија наперно развила. Међутим, по чл. 58. садашњег закона та ствар стоји овако: да ако би се ко пропине закључеву претреса, онда се претрес закључује, попут што од посланика говоре они који су

се јавили већ за реч а нису ни једанпут говорили.

Међутим, по члану 30. одборског предлога та ствар стоји овако: „Кад се овако наставља претрес у наредну, говорник може говорити најдуже један час, и кад се претреса у појединостима, — по 20 минута. Скупштина може поименичним гласањем решити да се то време скрати на половина часа, односно на 10 минута.“

Осмо. Што се тиче подношења *извештаја појединостима одбора* о законским предлогима, ту, господо, ни до сада није била та ствар чисто и јасно изведена, што је том одредбом било загарантовано посланичко право да може подносити законске предлоге. Ви сви знајте, да је једна маса законских посланичких предлога остала и проширила под скупштинских одбора. На тај начин су изгравана пајсветија и пајважнија права посланичка. Посланик је по Уставу имао право да подноси законске предлоге, али није имао могућности што да учини, ипак оваквом скупштинском Пословнику, да ти законска предлоги дођу пред Скупштину на дискусију. Према томе та свeta посланичка права су постала илузорија и са овим пројектом, и Министровим и одборским, није никојко то свето посланичко право, та, дакле, народна закондавна властнички загарантована. Ја хоћу овом приликом само да вам кажом, да нас замолим, да при дискусији у специјалној дебати код овога члана загарантујете народном посланику толико, да његов законски пројект мора у извесном року да дође пред Скупштину на дискусију, а друга је ствар хоће ли га Скупштина примити или не. Не можете, дакле, оно што народу једном руком дајете преко Устава, да другом руком одузимате то исто преко Пословника.

Требао бих сад да говорим о томе колико су ограничења права посланичка у погледу кратких интервала и да покажем разлику у томе између садашњег Пословника, одборског предлога и предлога Министровог. Али, ја то нећу учинити, само ћу да вам место тога обратим пажњу на једну ствар. Ја сам за ово кратко време посланиковао уочио, да се тим посланичким питавањима по придаје она важност коју та питања у истини имају. Јер на тај начин, господо, само помоћу тих питања посланик може да се информише о појединостима стварима и на тај начин да контролише рад свију организације власти. Ту ствар, то право посланика да питају поједине Министре, треба боље и јаче загарантовати. Ја ћу сад само да вас подсетим на једну ствар. Овде се нађе један врло кратак рок посланицима за питања.

У Скупштини им се одузима право на питања, ван Скупштине се затварају министарска врата посланицима, е, из где ће, господо, посланик разговорити са једним Министром? Хоће ли да га претресе на улици, кад не може с њим да разговараши у Министарству или у Скупштини? Ја сматрам, господо, да је оном паредбом коју је издао шеф Владе, да посланике Министра не примају у канцеларији, увеђено достојанство Нар. Скупштине и да то може да поднесе само ова скупштинска већина и да то отрије, и ја верујем да ни једна

друга скупштанска већина такав морадни удар, такав шамар не би отриела.

Ја ћу сад да пређем на једну другу крунију ствар, пошто је ова о питанјима посланика на поједине Министре, хоћу да пређем на право интервештаје, те да укратко изнесем разлику између садашњег закона и ових предлога.

По чл. 89. и 90. садашњег закона, на интервештају Министар има да одговори у току сазива. То је уставна одредба. У Уставу се каже, да је Министар дужан да одговори у току сазива, али, међутим, Народна Скупштина има права да остави Министру краћи рок, да не мора да одговори на крају сазива, него у почетку и средини сазива. Потом члановима садашњег закона ствар стоји овако. Ако Министар одмах не означи да има одговора, мора да б дана од кад је саслушан то учинити. Народна Скупштина одлучује о дану одговора пошто се о томе вјасни Министар. Међутим, по предлогу Министрову у чл. 101., та ствар стоји овако. Председник Скупштине одмах спонштава Министру интервештају, првог састанка референе Скупштине о томе, и Скупштина решава. Претрес бива четвртком. Скупштина може скинути интервештају с дневног реда на предлог Министра или интервештаја, а по решењу Скупштине, али се одређује друга седница кад ће она доћи на дневни ред поред и пре осталих интервештаја, тако да се та интервештаја не може даље разазванти него само неколико дана. Међутим, по одборском предлогу, у чл. 49. та ствар стоји овако.

Чешто Нар. Скупштина прими изјаву Министрову може он да интервештају одговорити кад год се стави на дневни ред, Нар. Скупштина ће одлучити: хоће ли том претресу дати прве место испред радије подистих интервештаја. Ако Министар не би могао одмах означити дан свога одговора, онда ће то учинити за 5 дана од како је саслушан, а послије ће Скупштина донети своју одлуку.

Дакле, коло што видите, господе, из овога поређења, које сам ја изнео, народна права су сужена много више по што су биле до сад, и то сужена су, сужавала су се, или боље рећи, покушавају се да се суже и у погледу бирања привременог председништва, и у погледу претреса извештаја верификацијоног одбора, и у погледу говора о повреди Пословнику, и у погледу примедаба на протокол, и у погледу питања на председништво Скупштине, и у погледу питања на Министре, и у погледу интервештаја на Министре, и у погледу претреса појединих законских предлога.

Као што видите, Народна Скупштина, односно народ, имао је мало права ирана овом Пословнику и према давашњем Уставу миње, него што има Владарац, а овим законским предлогом иде се на то, да се и тај миње десне државне власти, коју народ по Уставу има, ограничи, да, тако рећи, народ остане без икаквих права.

Господо, нашта је народу дато оште бирачко право, кад се његовима представницима одузима могућност да раде онолико и опако, како они по својој свести налазе да треба да заступају интересе народне, интересе земље, интересе ове државе.

Ја са тих разлога, господо, што се овим предлогом, било да се прими Министров предлог, било да се прими предлог одборски, још више сужавају већ сужена народна права, — са тих поштених разлога својих, ја не могу гласати у начелу за овај законски предлог. (Андра Ћетковић. Зато ни можемо гласати за овај предлог). То је ствар укуса и разумевања.

Председник, Андра Николић — Има реч Г. Заступник Министра Унутрашњих Дела.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Ја ћу казати неколико речи ради обавештења поводом говора г. Ђорђевића.

Ја ћу се задржати само на првој половини његовог говора, а другу половину оставићу за онда, кад будемо прешли на специјални претрес, јер у другој половини је г. Ђорђевић критиковao појединачне чланове законскога предлога, који је пред нама.

У пријој половини свога говора г. Ђорђевић је изнео до сада једну нечувену мисао, — бар је ја до сада нисам чуо, — да по нашем Уставу народ има врло мало права, или скоро никадо.

Познато вам је, да је овде, у Народној Скупштини, посланик професор Переић доказивао: како по нашем Уставу стоји тако, да Краљ има врло мало или никако права, а Народна Скупштина све. Г. Ђорђевић, адвокат, такође правник, доказује сада сасвим супротну мисао. Народна Скупштина, према томе, нека сама дени колико ће бити истине у овоме његовом тврђењу.

Друга је једна ствар, коју је он казао, ова. Да сам ја погрешно у свом говору казао, како се из старије, из прошlosti, у наш садашњи Устав увукla одредba: да је скupшtinска Пословник за-koп, он је пред вас изнео, како је по Пословнику од 1870. године, Скупштина резолуцијом давала по-слапичка права, и, међутим, господо, стоји овако у истини. Закон од 1870. године о скupшtinском Пословнику јесте закон дакле такав како постоју сви закони; али у томе закону има једна одредба, по којој Скупштина, са пристанком Владе, сваке сединице може да прими одступања и да доноси за-себа решења.

Као што видите, тај је закон неко створење, које није ни мужко ни женско; нити је закон, нити поступак који Скупштина сама решава. Да ли је то добро или није, то остављам Скупштини, па нека она цени. Ја држим да сам после тога имао потпуно право кад сам казао, да је у наш Устав из прошlosti ушла одредba та, да је скupшtinски Po-словник закон.

Љуба Ђорђевић. — Ја ћу укратко да одговорим Г. Министру и упрано да му замерим што је погрешно схватио мој говор о Пословнику од 1870. године, или што је покушао, да га погрешно изнесе овде.

Ви сите сви сведоци — а смо и стенографских бележака — ја сам казао да је први закон о по-словном реду у Нар. Скупштини довесен 1870. год., под Уставом од 1869. год.; да је Нар. Скупштина по том закону о по-словном реду могла да ради по том закону и по одлукама својим које је могла до-носити на основу тога закона.

На први део говора Г. Министра имам да кажем ово: да је по Уставу пре 29. маја 1903. год. Влада-
лац је имао толика права колико по том Уставу није
изриком одузето, зато, што је владаљачка власт
створена под кнезом Милошем, и онда су његови на-
следници имали опонентске власти колико им по У-
ставима није било одузето. Међутим, по Уставу од
1903. год., та ствар, то питање о владаљачкој вла-
сти, стоји сасвим контра: Владаљац има опонентске
праве, колико му је изриком дато по Уставу, зато
што он није творац владаљачке власти!

Потпредседник, Ј. Чорбић. — То није лично обавештење, г. Борђевићу.

Има реч г. Мих. Чолић.

Љуба Ђорђевић. — Ја сам свршио обавештење.

Мих. М. Чолић. — Господи из опозиције
стражашо су се овобличили на рад радикалних Влада,
да би човек, слушајући их, могао помислити: је су
ово неки велики чистуници. Они су говорила све
што им је на ум нашло, само „да би слика била
што потпунија“, како они желе. Међутим, ниједан
од њих не помену: длогасце, касице с песком,
сејмено, Краљевику, Бонту, Сливницу, Горачић,
преке судове, итд. итд., што је за дуг из година
кочило точак изправовања Србије. Кад она то иску-
поменули, помињем ја, да би слика била још пот-
пунија, управо најпотпунија, јер и ово долази у
повију политичку историју Србије.

На претресу је закопани предлог о изменама
скупштинског Пословника и питање је, дакле, да ли садашњи Пословник треба да претри неке из-
мене или не? Кад би народни посланици уредно
похађали скупштинске седине и кад би дословно
вршили своју посланичку дужност, за коју их на-
род изабрао, онда, господи, по мом мишљењу, не
би ни требало менјати Пословника.

Али кад посланици то не раде, а неће онет да
даду оставку и иду кућама, онда је посходимо по-
требно изменити Пословник и то само у смотрењу
тога, да посланици уредније долазе на скупштин-
ске седине, и да се дође до што интензивнијег
рада у Народној Скупштини.

Народни посланици су донели овде народним
поверијем да раде. Међутим, тела је земља сведочи
да се овде често врше прозивке, које статује се недо-
волнији број посланика, утирују дневни редови и т. д.
„Све се чује клепет илина, или брашна, — брашна
ионза.“ Овакво стављање, изгледа ми, годи господи из
опозиције. Зато они и не пристају ни па какву измену
у Пословнику, жељећи да овакво ставље потраје и
даље, што дуже, и да се на тај начин компромитује
парламентаризам.

На тај начин они мисле да се најлакше могу
доћенати власти, и више главе народне онет запу-
нати својим старим бичем!.. Ко их не зна скупо-
би их влатио!

Ја сам, господо, одлучно противим свакој овој
измени Пословника, где се ограничава, сужава,
право говора народним посланицима у Народној
Скупштини. Народни посланици су преставници и
заступници народа, и они треба да имају што шире,
што веће право говора и контроле. По чл. 128. са-
данјег Пословника, само Скупштина, па предлог пред-
седника, може одузети реч посланику; док се овим
изменама и допунама то право даје апсолутно
председнику. То је много. Како је једном стечена
или задржана права тешко и без велике жеље и по-
требе не уступају другом, то ја молим Народну
Скупштину, да она ово своје право, реда ради, за-
дрижи и сачува онет за себе.

Члан 140. садашњег Пословника гласи: „Никаква
оружана сила не може се поставити у згради На-
родне Скупштине, нити у њеним двориштима.“ То
је апсолутно наређење. Овим изменама даје се право
председнику, да може поставити ту оружану силу у
згради Народне Скупштине, или њеном дворишту, и
без знања и одобрења Народне Скупштине. То, по
мој мишљењу, не би требало тако да остане; такво
апсолутно право не треба дати ником, па ни пред-
седнику; ако се уопште хоће председнику да дади
слично право, онда ја бих молио да се то преци-
зира; у којим случајевима председник може довести
оружану силу у Народну Скупштину. Чланок 139.
ових измена и допуна забрањује се свака јавна
манIFESTација улицама које су непосредно око
зграде и дворишта Народне Скупштине.

Зашто, молим вас, забрањавати манифестације,
ако су оне мирне и дојамне, т. ј. ако су у грани-
цама постојећих законова.

Готово је прешло у неку општу манију, да се
ниједан закон не може донети или изменити, док се
није не установи и неки нов назет. Иако је
није било на овде. Овим изменама и допунама се
одређују додати: председнику 6.000, потпредсед-
ничкој по 4.000 и првом секретару 5.000 динара
годишње. Већи додаци од дневница, или тека-
дара него масло! Још нам само то фали! С погле-
дом на финансске прилике у држави, и незгодно
материјално стање у народу, ја молим Народну
Скупштину, да ове додатке просто пребрише, или
ако то неће, да их бар своде па што мање суме.

Пошто сам за то, да се у оном погледу који
сам изложио, измени садашњи Пословник, то ћу у на-
челу гласати за измену Пословника. Али ако се у
специјалној дебати не изостави или измени све ово,
са чим се не слажем, онда ћу на конатном гласању
гласати против ових измена и допуна.

Потпредседник: Јаков Чорбић. — Је ли вољна
Скупштина да закључимо рад? (Јесте).

За идућу седницу предлажем врودужење данаш-
њег дневног реда. Прима ли Скупштина? (Прима).

Данашњу седницу закључујем, а другу запазајем
за понедељак у 9 сати пре подне.

Седница је закључена у 12 сати у подне.

Прилог 16. броју „Српских Новина“

БРОЈ 58.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LVII. РЕДОВНИ САСТАНАК

17. ЈАНУАРА 1911. ГОД.

— ИЗДАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ —

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЈЕВИНЕ СРБИЈЕ
1911.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LVII
РЕДОВНИ САСТАНАК

17. ЈАНУАРА 1911. ГОДИНЕ

III РЕДОВАН САЗИВ
ПЕРИОДЕ 1908—1911. ГОД.

LVII РЕДОВНИ САСТАНАК НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ПРЕДСЕДАВА О ПРЕДСЕДНИК:

Андра Николић

И ПРИ ПРЕДСЕДНИК:

Јаков Чорбадžија

СИКРЕТАР:

Милун Лукић

Присутни су били Г. Г. Министри: Министар Председника, Заступник Министра Унутрашњих Дела и Министар Финансија, Заступник Министра просвете и Министар Народне привреде.

Почетак у 9 часова пре подне.

Председник, Андра Николић. — Отварам LVII редовни састанак.

Изволите чути протокол LVII редовног састанка.
Секретар, Влајко М. Илић прочита протокол LVII редовног састанка.

Председник, Андра Николић. — Има ли примедаба из протокола? (Нема).

Има реч г. Ђокија Марковић.

Ђокија Марковић. — Потражио је прибележен списак муга јутерањег питања. Ту је казато да сам ја тражио од Г. Председника Министарства да се поставе маркени лекари. Ја сам тражио, збога да се постави маркени лекар, — или најбржи, јер без њега не можемо.

То је једно. Друго. Ту се помиње израђивање увероља, а ја сам тражио да се, па основу протокола израђивања у трговинском уговору и увероља пашт лекара, без инијицијалског лекара, могу примити. То је списао муга говора.

Секретар, Влајко М. Илић. — Што се тиче прве примедабе, тако је у уговору у протоколу, да је посланик, господин Марковић, тражио од Председника Владе, да Аустро-Угарска постави за извесних станицама своје лекаре. Што се таче друге примедабе, примил ту исправку.

Председник, Андра Николић. — Има ли још примедабе из протокола? (Нема).

Објављујем, да је протокол примајен.

Изволите чути молбе и жалбе.

Секретар, Милун Лукић чита:

Бр. 136. — Миладим Пајловић и Петар Веселић из Падежа, моле да им се издаји штета прописана за време буње 1883. године.

Бр. 137. — Милоља, уд. поч. Димитрија Димитријевића, бив. из Стадића, моли да јој се уки-

нута потврда коју је првомаја попозо издаје и накнада.

Бр. 152. — Милош Ил. Николић, кмет села Тулова, с име сељца тога села, моли да им се освободи утрини из слободно уживање.

Бр. 153. — Грабани села Мокре, сређа бело-наланџијски, моле да им се одобриве сете у државној гори Сува Планина.

Бр. 154. — Никифор Андрић из Рудија, (ср. студеничка) моли за издавање потпору.

Бр. 155. — Матија Стојановић из Чокешине, моли да му се врати земљиште зв. „Јадранска Коса“, које му је одузето од стране шумске комисије 1906. године.

Бр. 156. — Грабани општине циповачке, желе се противу неправилног раздјелу твара шума Александра Пауновића.

Бр. 157. — Грабани општине списке (ср. кљукви) моле да им се новим пројектом закона о риболову осигура слободно ловљење рибе, пошто од тога живе.

Председник, Андра Николић. — Унутри се одбору.

Изволите чути посланички предлог.

Секретар, Милун Лукић прочита предлог народног посланика г. Станка Петровића о премеру земљишта за порезивање. (Предлог се неће за сада штампати).

Председник, Андра Николић. — Додије унутри се секцијама за избор одбора.

Г. посланик Драшковић моли Скупштину за два дана одсуство. (Одобрена се).

Објављујем да је Скупштина одобрila одуставо.

Г. Стојан Новаковић извештава се слабошћу, да не може долазити на седнице.

Узима се на знање.

Изволите чути дни извештаја Финансиског Одбора.

Секретар, Милун Лукић прочита извештаје одборске по законском предлогу о изменама у закону о зајму $4\frac{1}{2}\%$ и о напредном кредиту од 200.000 динара, који гласе:

Народној Скупштини,

Финансски Одбор проучио је предлог закона о изменама у закону о $4\frac{1}{2}\%$ изјму од 150,000,000 динара за грађење железница и доношеће преоружавања од 15. децембра 1909. год., па је нашао да га треба усвојити.

Стога је чист одбору предложити Народној Скупштини, да га изволи усвојити.

За известника одређен је г. Јоца Јовановић.
15. јануара 1911. год.

Биоград.

Секретар,
д-р Т. Васил с. р. Председник одбора,
д-р Л. Пачу с. р.

ЧАСТЬ II:

Д-р В. Маринковић с. р., Ј. Ш. Јовановић с. р.,
М. Исаковић с. р., К. Стојановић с. р., К. Во-
рисављевић с. р. Н. Петровић с. р.

Народној Скупштини,

Финансиски Одбор проучио је зекопски предлог о напредном кредиту од 200.000 динара, па је нашао да га треба усвојити, но с тим, да у изводу изостану речи: „која је потребна за поднрење трошкова окног предстојећег путовања Н. Вел. Краља и Н. Вас. Престолонаследника у иностранство“ и у 1. члану: „састава у трећем родован савез за 1. октобар 1910. год.“

У исто време Финансиски Одбор напомиње Народној Скупштини, да није могао поступити по II одељку чл. 38. закона о државном рачуноподструму због природе самога кредита.

Одбору је част предложите Народној Скупштини, да овај предлог изврши усвојити са означеним изменама.

За извештаја одређен је г. Драг. Т. Васић.

15. Януари 1911. год.

у Београду.
Секретар,
Драг. Т. Васић.
Председник Одбора,
Д-р Л. Пачу

可編輯的圖文

Јоца П. Јовановић, К. Стојановић, К. Ворислављевић, М. Исаковић, Ђока Марковић,
д-р В. Маринковић (односно се).

Председник, Андра Николић. — Извештави
су штампани и, када што видите, сад се раздају гг.
посланицима, а остављају на дневни ред одлу-
чење са у своје име.

Продолжение

За питанье на Г. Министра Правде јавно се г.
Михаило Ђорђевић.

Михаило Ђорђенић. — Ја бих имао да унапред једно питање на Г. Министра Владе, које се тиче у неколико а Г. Министра Полиције.

Поводом избора усписких општинских часника од 2. јануара ове године развила се жестока политичка борба између Владицовог органа „Самоуправе“ и листа „Правде“. Та би се борба могла остварити зарадњем странцима, да се идије, то може нахођену, у Владицовом органу отишло сувише далеко у критиковању одлуке ваздевског Правостешевог Суда.

Избору уског часништва претходно је читав низ подопштених полициских радњи и махинација. Например, па три дана пре избора уске полиције запечатила је касу општине уске. Сем тога, она је почела призивати воједине сиромашније грађане и претити им, да се за дан избора не нађу на Убу, а неки од њих, под изговором да су заражени, склонили су у ваденску болницу, те да се на дан избора не нађу на Убу и уногребе своја барањко право.

И то јој мало било, него је у очи самога избора, лицем на Нову Годину, полиција уске ухватила папредњачко-народњачког кандидата Михаила Петровића и бившег председника јунске општине Милицана Живојиновића и Ратка Марђавића. Суд валевски пошиљти је, после српшевог избора, па коме је изабран за председника тај ухапшени кандидат Михаило Петровић, решење полицијско као незаконито. Ако се борба између Владиног органа и уредништва „Правде“ могла водити радије на начин на који се водила, сад, пошто је наша судска одлука, оваква борба какву „Самоуправа“ води, не може се одобрiti. Прима уводном чланку који је написао у „Самоуправи“, од 15 јануара о. г., изгледа да је тај чланак писан па Убу и послат уредништву „Самоуправе“ па штампање. У томе со чланку каже: „Радња последне власти је у свему испрвала и на закону заснована, а на против радња Првостепеног Суда скроз је против закона, те се на писање „Приманво“ ита

Сем тога, у томе се чланку каже ово: „Разлози
са којих су три вељанске судије ово решење по-
ништили, тако су слаби и чинштавни, назор пате-
тани, па чак и противникони, да десу врло слаби
сведочбу о њиховој правничкој знању, ако су они
одиста сматрали, да су и то неки законски разлози,
а ако су имали што друго пред очима — онда је
друга ствар“.

На даље се каже: да су виљенске судије, пре-
суђујући овај спор, свали „свој државни страту“,
и да су ово решење истражиле уписане власти пони-
штили зато, што су „окривљени кандидати задруже-
них либерала и напредњака, и што су све тројици
судија били су оно десет решавали паралелни“.

Господо, после овакног једног уводног члапка Владичног органа, ја изам да унутим питања Г. Министру Правде: "хоче ли он, ако је уверен да је суд у овој ствари радио по закону и испристрасно, увести у заштиту судије од неоправданог напада Владичног органа, или, обратно, ако је Г. Министар уверен да су судије радије против закона, хоче ли против њих предузети потребне мере, те да се други пут овакве ствари не доношавају?"

Веома је ружно кад се у Владином органиу потура судијама да суде пристрасно, а најмање је имала права „Самоуправа“⁴, Владин орган, да то чини, кад су у питању судије које не припадају радничким. Зна се во је у Србији формирао овакве судове; и зас гостоди раднички имају разлога да судијама вршише ју вартишавство, онда шта је остало за друге стране, који нисмо заступљени на петицестим додам с подскупоштим стручном посредништвом.

Упућујући ово читанье Г. Министру Правде, ја
сих молим да Г. Министар Политике да се постара

и увери откуда је овај један чланак у „Самоуправу“ дошао, и, ако је дошао случајно од заинтересованих страна, која је имала разлога да ћути после судског решења, мисли ли Г. Министар оваким инцидентима на суд? Владином листу стати на штут и прииде примерно кадашти?

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Алекса Жујовић.

Алекса Жујовић. — Ја сам увек те среће био да кад год стављам питање на господу Министру, ини се нагубе, дао што је био случај прошле седнице, а кад ја завршим питање, они се очит појаве а министарским столонима. Можда ће тако и сада ити, или без обзира на то, ја ћу се користити правом које ми даје Пословнина, док га не стегну, убрачујуј.

Питање је ово већ и Нар. Скупштина познато, и ја ћу га поправљати све дотле, док Г. Министар Правдо не буде ни одговорно на исто или се не буде солидарисао са позаконитим радњама Првостепеног Суда округа београдског и јавно, а ја верујем, да је он то већ тајно, учинио.

У општини лесковачкој, у срезу посавском, вршен је избор окружних посланика и учитељ је фалсификат од стране брачног одбора. Правост. Суду окр. беогр. поднесени је критична тужба противу брачног одбора — џуди, који су фалсификовали учитеља. Та је тужба, кадо што речеш, предата Првостепеном Суду округа београдског, по данас, не јуче, већ више од 7—8 дана и, ни до данашњег дана суд није учешко оно што је дужан по закону да учешко да отвори критичну истрагу. Није ми је дозвољено да признаем да је натомилности послова у суду врло велика и да у овим питању и извиђним суд, или да паведам и ово за упоређење, како се у сличним, упразните питањима, једнако не поступа.

Претпрошлих избора оружних посланика за округ београдски, а у срезу посавском, подигнута је тужба од стране самосталана противу часника, који су обавили избор окружних посланика у општини аријевској, да су павршили фалсификат, као што су сад у општини лесковачкој подигли тужбу радикалици противу самосталских фалсификатора. Суд је толико био осетљив према „нарушавању“ закона, и толико појмљено своју вагону дужност, да је тога дана одредило иселавање који је отишao па лице места — Аријево и отворно иселење по тој ствари. То служи суду на част. Сад упоредите тај поступак суда са овим поступком који чини суд, кад је подигнута тужба од стране радикала противу фалсификата учитељег у самосталској општини на штету радикала, па ћете видети, какву ћете алику судске савесности добити? Ја сам мислио да ова данашња фузионашка Влада, — радикално-самосталска — има за задатак да створи боље правосреће, да створи боље економско стање у земљи, да боље води снојлу и унутрашњу политику и да сваки ствар дође на своје место, али сад видим да сам се у томе погледу стражахонито преварио — разочарао.....

Председник, Андра Николић. — Господине посланиче, молим вас имените говорити.

Алекса Жујовић. — За време алексионе кризе дошла је коалиција од четири странке. Зашто?

спасе Босну и Херцеговину? Не! Но да обори једног Престодонаследника и да у земљи заведе две династије, и даје мања Првостепеном Суду да буде несавесан суд.

Председник, Андра Николић. — Господине посланиче! (Звони).

Алекса Жујовић. — Кад се у Јелој прилици поступа тако, да се ради мимо закона на штету грађанских права и слободе у овој земљи, таква ситуација постаје несношљивом, то је ужасан неморал у овој земљи.

Председник, Андра Николић. — Господине посланиче, молим вас имените говорити.

Алекса Жујовић. — Ја устајем да сада протестијем против тога. У овој земљи или ће Устав бити најжаца сила и волја или нека ни та земље не буде. Ово је, господо, крајња граница...

Председник, Андра Николић. — Господине посланиче, молим вас, прекините говор.

Алекса Жујовић. — Суд који има да дели правду по Уставу и законима и који је у свом раду позајмисан, спустиво се тако да у једној истој ствари применjuје закон двојако и да....

Председник, Андра Николић. — Прекида седницу за 5 минута.

После прекида седница.

Председник, Андра Николић. — Настављамо рад, господо.

Господо, седница је морала бити прекинута с тога, што господин посланик није ни допустио да га председник опомене да говори о дневном реду. У том случају, и данас, кад сам толико звонио, ја сам држао да другог начини немам, него да седницу прекинем. Г. посланика опомињем из то, да кад председник хоће што да му каже, онда он треба да прекине говор и да саслуша председника. Никакан избор ни за једног посланика није да од председника буде прекинут, јер председник само врши своју дужност над прекида посланика. Ја бих, да је г. посланик хтео да послуша, опомену г. посланика да стави питање, и да о суштини ствари и по говори суд. О суштини ствари: да ли се добро ради у суду, или да ли добро ради Г. Министар, може се говорити онда, кад се то питање о раду Министровом и о раду суда стави на дневни ред, т. ј. кад сва г. г. посланици знају да ће бити речи или о раду Министровом или о раду суда. У овој ствари ниједан посланик није знао да је реч о томе: да ли се ради добро у једном суду, или да ли ради добро један Министар; него је знао само толико, да један посланик имао да стави питање на Г. Министра.

О тога бих молио, кад се стављају питања, да се ставе питања и да се има стрпљење док ствар дође на дневни ред, када се о њој може говорити и када о њој може говорити сваки посланик.

Алекса Жујовић. — Молим вас за реч.

Председник, Андра Николић. — Молим вас да председника послушате кад он паће за чујнико да зрешије реч. Шта хоћете сад?

Алекса Жујовић. — Хоћу да говорим о прекидању речи.

Ја сам се старао да будем објективан у свима приликама и да се крећем у границама Пословника. Али ми дозволите за једну искреношт. Ја сам одмах приметио да кад г. г. посланици колега постављају питања образложавајући их, председничко засниваче неизме потребе да се чује, а измо ли ваше опомене, док кад ја чиним из и кратко питање, где су нужна објашњења потребна, ја се тада стално прекидам. Ја бих Вас, г. председничко, молио, да и Ви будете тако добри, да водите рачуна и о мојој осетљивости као и о осетљивости г. г. колега.

То ме је и нализало те сам у свом питању отишао мало иниче, али то је сасвим разумљиво са разлога што се на која питања не одговара. Ја сам постепено масу стварних питања и на заступника Г. Министра Просвете и на Г. Министра Привреде, па и на једно питање писам добро одговора. Од тога, видите, пати цела земља. И ја лично то осећам, али не осећам толико, колико осећају они на чијој су подлози шпарта незаконитост. (Чује се: Тако је!) Кад је тако, онда будете добри те посаветујте Г. Г. Министре да дају своје одговоре или, боље, и да не доводе у положај мене и г. г. посланике да питања и упућујемо. Од Владе зависи моје државе.

Председник, Андра Николић. — Ја ћу још једнапут замолити Г. Г. Министре да на питање одговоре; искључим, ја вам ногу саопштити, да су они готови да на питања одговоре, само чекају па износна обавештења и кад их добију они ће онда одговорити.

Алекса Жујовић. — Ја имам још неколико питања да ставим, али их сад нећу стављати, и само ми дозволите да ово кажем. Стара испећења код овог питања је хитне природе и одгоњашњем испећењу даје се мања учинивачка криница да избегну одговорност. Још је Наполеон казао: повац, повац, повац па цео свет. И данас ипак има страшнију моју. Један посланик не треба да чека 20 дана да му Министар одговори аза то време да се створи могућност криници да избегну заслужену казну. Ви видите како је г. Кречаревић, председник суда, послао свога истражника још истога дана кад је поднета тужба против аријевског бирачког одбора, за чији се један рад доказало да је исораван. И кад г. Кречаревић, председник Првостепеног Суда, није могао одмах и сада да вишље коењара у овој прилици? И гледа да су онде неке погодбе у Влади, и зато сам хтео да се то чује, зато и устајем против двојаког применењивања закона према грађанима у истоветним околностима и случајевима.

Председник, Андра Николић. — Ја ћу замолити Г. Г. Министре да одговарају на питања.

Изволите чути једну интерpellацију и четири питања.

Секретар, Благоје М. Илић чете интерpellацију посланика г. Никодија Милетића, унућену на Председника Министарског Савета, која гласи:

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

Господину Председнику Министарског Савета

У последње време учествали су раднички штрајкови на подвршењем делу жељез, пруге Парохији —

Зајечар, који су долазили услед недовољно солидности предузимача Манжа према радицији. Резултат свега тога био је тај, да је обустављен рад на томе делу жељез, пруге и да је предузимату Манжу онемогућено даље продужење послова.

О овом замешном и заједничку нашу врло избилашом питању, које грчки парод кошта више милиона динара, чуо сам ове појединости:

Да је Дирекција државних жељезница издала из своје касе доста исплату суму за исплату радника мимо предузимача.

Да је Краљев. Влада даљи рад за довршење овог дела пруге одузела од предузимача Манжа.

Да је Краљ. Влада намерила даљу израду ове пруге до скретка самога попла уступити другим лицима и то без јавнеlicitације, и да у том смислу већ и неке преговоре води.

Налазећи да оваква радња не одговара интересима државним, сматрам за дужност интерпелатора Г. Председника Министарског Савета и јошим да је изволни одговорити:

1. Је ли исплатија радника под овог предузимача испушта из државне касе по решењу Министарског Савета или самог Г. Министра Грађевина, и зашто је то рађено?

2. Је ли исплатија државног новца радницима на рачун израђене ситуације или на којој другој подложи? Је ли онај новац и у колико обезбеђен и чиме?

3. Мисли ли Влада, односно Г. Министар Грађевина исплатити и остављу изграду радицијама на рачун предузимача Манжа, када онај то сам веће или не може да узмине, и како?

4. Је ли Краљев. Влада донела решење да се од предузимача Манжа онај посао одузме, и, ако није, хоће ли то учинити и кад?

5. Какви су услови, које Краљев. Влада поставља за продужење послова, и па који начин хоће да уступи или продужи рад на довршењу пруге?

14. јануара 1911. год.

у Београду.

Интерпелант,
Никодије С. Милетић,
пар. посланик.

Питање Благоја Илића на заступника Министра Просвете и Цркве Послову, које гласи:

ПИТАЊЕ

Г. Министру Просвете и Цркве. Послову

На место старе школске зграде, која је у низу година постала неупотребљива, у селу Чатлуку у југоисточном „Истолији“, у среду баштом, округа Нишког, подигнута је нова школска зграда о трошку општине Чатлук. За подизање ове нове школске зграде окружујући пишти дао је из своје касе око 2000 динара помоћи.

Тако подигнута зграда припада је за школу, али у њој није школа.

Прошло недеље, 9. овог месеца, уз свечану помиру напуштена је ова нова школска зграда и школа пренесена у зграду општинске суднице, која је тога рада нешто мало преправљена, али која ни после преправака не може да се упореди са ново-подигнутом школском зградом.

Најазби да је ово пренашање штетно, ако во адванске ученика те школе, тако и по грађане до тиче општине, који су морали чинити излишних материјалних жртава, питам Господина Министра и тражим да ми ишто пре одговори:

1. Који су разлози школске и почетне природе били урок да се допусти ово преселавање школе читљуке?

2. Мисли ли и даље оставити у школи читљукој два одељења, пошто је број ученика после сеобе школе значајно опао, јер су многи родитељи пренесли своју децу у друге оближње школе?

3. Ко ће за све ово одговорати, ако се утврди да пренешање школе није изазвала школска потреба?

14. јануара 1911. год.

Београд.

Питаč,
Благоје М. Илић,
нар. посланик.

Питање Благоја Илића из Г. Министра Унутрашњих Дела, које гласи:

ПИТАЊЕ

Господину Министру Унутрашњих Дела

И ако је похвалила ствар, кад који од државних чиновника стигне да сврши своје службене послове, уради још и што друго што би ишло у прилог напредак нашег друштва, најмање се то може захтевати од чиновника у полициској струци, пошто су они претрпеле толиким разноредним пословима, да једва стижу да ураде и оне послове, који им по природи посланац и по надлежности у делокругу службеног рада долазе.

Примери, које појединачни посланици у Скупштини износе, као и они којима се наша питања врло често занима, најбољи су доказ да наши чиновници полициски не испуњују свугде ни своје службене дужности, а како ли да имају времена да штогод в зан службено дужности ураде.

Изгледа да и у тој струци има систим изузетака, који не би требали да остану незапажени и ненаграђивани. У срезу ником službi od подужег времена г. Тихомир—Тића Р. Мијатовић, српски писар, коме је споредно залишао: извештач појединачних ластева — нарочито „Малог Журнала”, која извештаји посе у тој врсти књижевности до број поједини потпис „—ић.”

Новембра месец прошле године био је у пишком Приостепеном Суду три дана претрес Захарију Хади-Ареићу, пешачијеру из Ниша, осуђеном за убиство своје жене. Сва три дана за новинарским столом у судској сали седео је, преобучен у цивилно одећу, писар г. Мијатовић и решносно бешено појединачности са тог претреса. Плод те брижљивости био је оширик извештај са овог претреса, штампан у неколико бројева „Малог Журнала под потписом „—ић.”

Поред предијег, г. Мијатовић је стигао да приреди „Цвет”, календар за ову годину, „са одабраном садржином у проза и поезија”, који је, нешто сам и преко Вукашине жандарма по Нишу, а нешто преко председника и општинских ћати по срезу, растуроио у толиком броју, да је подмирио књижевну потребу свога краја, за који се сав заложио и у

кога тако са успехом своју дужност врши. За дуги из година народ онога краја напојаје се здравом поуком коју му „Цвет” пружа.

Извешавши све заслуге овога државног чиновника и оволовико разности коју у службу исти сноси, молим да иш Г. Министар одговори што пре на ова питања:

1. Знам ли он за ова споредна занимања свога подручног органа?

2. Најави ли да се она — занимања — слажу са позивом његовим?

3. Чиме мисли оволовику ревност наградити?

14. јануара 1911. год.

Београд.

Питаč:

Благоје М. Илић,
народни посланик.

Питање Мих. М. Чолића из Г. Министра Нар. Привреде и Мин. Унутр. Дела, које гласи:

ПИТАЊЕ

на Господина Министра Народне Привреде
и Унутрашњих Дела

Милорад Витезовић и ост. из Белоперице, жалила су се против чланица општине Љубињске (през Црногорска) због пустошења шуме „Прокос“; они су жалбу поднели још у августу месецу 1909. год. и иста се налази на раду код полициске власти у Косјерићу.

Молим Г. Г. Министру да не извеле обавестити шта је рађено и урађено по овој жалби?

16. јануара 1911. г.
у Београду.

Мих. М. Чолић с. р.
нар. посланик.

и питање Николе Џакића из Г. Мин. Унутр. Дела.

ПИТАЊЕ

Господину Министру Унутрашњих Дела

Пре три године учињена је штета Михаилу Ђакићу, бив. одборнику из Кутлеша, општине брестовачке, среза лесковачког, у томе: уништено му је четрдесет — 40 — дрвета прасака — бресака — која су процењена скоко дрво по 10 дн., свега 400 дн., известан део обране шаме — која је била садевена на дрветима, а која је процењена 170 дн.; и ограда — плот — око виле, који је процењен 100 динара.

По овоме предмету полициска власт среза лесковачког само је учинила увиђај и извршила процену уништилих предмета и већ је три године, како по томе предмету питања не ради.

Питам Г. Министра: хоће ли паредити да се по овоме предмету, који ће ускоро и застарати, посао одмах сврши? Као и то, хоће ли за овај иерад полициске власти узети на одговор и казнити? Молим, да ми о свему овоме одговори што пре.

16. јануара 1911. год.
у Београду.

Никола Џакић,
народни посланик.

6.
Потпредседник, Јаков Чорбић. — Достављање се надлежним Министрима.

Сад предамо па дневни ред. На дневном је реду претрес извештаја одбора по законском предлогу о изменама и допунама у закону о пословном раду у Народној Скупштини.

Има реч г. Бора Поповић.

Бора Поповић. — Кад је г. заступник Министра Унутршњих Дела својим говором отворио начелни претрес овога пројекта закона о пословном раду у Народној Скупштини, обележио је антицај о Пословнику као најважнију установу парламентаризма. Унагређено било речено, и Г. Министар Протаљ, као и остали чланови Владе и већина још непрестано наш парламентаризам називају владиним, а како по свему изгледа, судећи по раду радикалних Влади и њених већина у Скупштини, он ће још задруго бити и хлад и зелен. Но даљој оцени Г. Министра, ова велика важност Пословника радије се није увиђала, јер је Народна Скупштина непрестано била на критичкој стражи према некаквом спољњем непријатељу; па кад се ослободила тог спољњег непријатеља, онда се тек увидела његова важност, јер се јавило унутрашњи непријатељ у прилу ових, који су овиј парламентаризам и извојовали.

Овај унутрашњи непријатељ изгледа да је први непријатељ, јер наноси штету Скупштини, и онда се Скупштина жури да пошто-пото промени Пословник, да би се тог унутрашњег црног ослободила. Кад се оцени овај расматрања Г. Министра, није тешко увидети њихов главни смер, пати су потребни какви питања, због којих би се закон могао и тежак преносор зарадити. Он је у овоме: да се Скупштина што пре ослободи овога претпоставка, пошто-пото, да се посланичка ограничично права, да се дискусија сужи, а с друге стране, да се Влади и њеној већини остане одрешено руке да могу своје партијске ствари спроводити по коли, без контроле опозиције и без гутија те контроле.

Упоредо са овим главним смером Г. Министра и Пословника који нам он нуди, јавља се и друга једна тенденција, — васабје поглашавају само као жеља, и ја ћу је као такву и констатовати и развећати. Г. Министар жали што Пословник није уредба него је закон, јер се као уредба може извршити првија томе кад се потреба буде појавила, паравано, партијска потреба, а овако као закон добији извесне отежање, ако не због чега другог а оно због дуже процедуре, кроз коју вора да прође.

Зависта, господи, у другим Парламентима Пословници је уредба, али треба одмах додати да су тамо и политичке партије другачије, и они немају потребе да се закон обезбеђује ни од спољњег ни од унутрашњег непријатеља.

У Енглеској Пословник може бити само уставна праќа, па овако се Устав прими до најтакових скрупула и Европска се сматра као пример уставности; и код нас се о Уставу много говори и не је постала и смешна и жалосна она прича о чувашу Устава, за квак је Устав изједен, изубијан и тиронашћен. У Енглеској у Парламенту може бити председник и опозиционар, и он председава годинама, без обзира па то какав ће бити распоред снага у Парламенту, а код нас би била права саблизан дати и последње секретарско место опозиционару, а да не говорим

о председништву у ужем смислу, а нарочито сад бад постаје то звање тако лукративно. Никад код нас у Скупштини, мешад с малим и случајним изузетком, није био председник онај који је најбољи у самој Скупштини, који може најдостојније представљати Народну Скупштину.

Увек се гледа да ће је за председника онај који је најбољи у партiji, који је највећији агитатор, или се гледа да се тиксим избором партија учврсти демагошки у извесном реду бирача. Ако би во тенденцији Г. Министра Унутрашњих Дела Пословник била уредба, онда би се та уредба без супеломаша Народне Скупштине могла врло лако мењати два-три пута у једном сајму, управо опоненту путем који пут потреба партије захтева. Ми видимо да се тако ради и са законима, са политичким законима, рецимо, са законом о опозицијама; например: да се тај закон из године у годину мења, са сваком променом Владе и партије, и да се увек дотирју на партијску руку, тако, да оно што се увоеи, тако се брзо и неизроочено увоеи, да никад по може бити у органској целини са основом на коју се извиђају.

На Г. Министар Унутрашњих Дела не треба много да жали штето Пословнику што је уредба, нарочито сада, кад ту је врло угодна прилика да донесе закон, који може задовољити реакционаре тежње његове партije и самсничко већине.

Уосталом, господи, ми видимо шта се ради у почетку стварања новог Пословника и то у почетку се јављају ирохте, самовлађа и незаконитост. У одборском извештају „случајно“ је извештала једна мала напомена, и та мала напомена пама из опозиције краје и неке партијарске потрошње и разлику у извиђању именује Г. Министра и одбора. На наш напомену захтев, да се ствар изнесе како јесте, господи су проко тога прешла, и да ће не знају да један једини детаљ такве природе може да нас определи да гласамо за или против чамога пројекта. Ми се не можемо сложити са извиђањем г. извештајника, да се јачина опога што је унесен у закон опредељује према томе колико је чланова размештено и колико то, што ми критиковјено, износи према величином броју чланова измеђуних у томе закону.

Кад је већ реч о г. извештајоду, онда молим нас и оно. Ми смо у почетку протестовали штето се изјављавају пројекти, као закон о порези и други, и не стављају на дневни ред и чини препад према опозицији; не ли нам се могућности да ту ствар проучимо. Г. извештајод је приступио да тај пројекат није нов, него да је то стари пројекат, који се годинама провлачи кроз Скупштину.

Ја ћу правде ради рећи: да тај пројекат што је Г. Министар дас и ово што је одбор извео, није једно исто. Правде ради рећи ћу: да је овај пројекат, што нам га одбор даје, иако пазадин несопројекат што нам га даје Г. Министар, мање удара на Устав, него ли што удара на Устав пројекат Г. Министра.

После свега овога, да прећем на сам предлог закона, али и пре тога имам једну изненаду и молим да иви допустите да је учиним. Ја сам мислио да начелни претрес водим онај, као што су то чинили моји пријатељи из опозиције, али против тога

устали су и г. Министар и г. извештилац. И г. извештилац отишao је и даље, замерајући име пријатељу г. Мики Ђорђенићу, да није изнео примере из новога Пословника, којима се доказује да се ограничава слобода и право посланика, да није извео одредбе које ограничавају посланике. Ја ћу изнети неколико одредбала, управо све које сам запамтио, које забиља ограничавају слободу посланика и сметају дискусији. Прећи су редом те одредбе и учи дубље у њих, али ипак гледају да све те прашадбе категоријешем да добију карактер начелне лобата.

Само у томе сличају ишћу да допуштити из г. Министру, и г. извештицу, написа име, да икакве да не знам шта је начела добата.

Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Као да то зависи од допуштања и недопуштања!

Вора Попозић (настава). — Прво ћу говорити о оним члановима, који сужијају права посланика и ограничавају дискусију. Дакле, г. извештилац похвалио се нарочито, да се код верификације избора уводи начелни претрес, чега није било у разијери закону о послову раду. Мој пријатељ г. Љуба Ђорђенић са правничке тзв. следијшта врло је знатно нагласао да је тога било; и да није тога било, не би могли, напр., господи самосталци тврдити, да је ова скунштинска већница изабрала заличијум, да је њу полиција дозволила у Чародину Скупштину. Али и поред све те хвале онога начелног претresa изноштаја верификацијског одбора може и бити и не бити; то зависи од подеље Владе и њене већине, јер се то продолжило претресом, што видите, доноси по нарочитом скунштинском решењу. Па и кад се допусти тај претрес, он може трајати најмање три седмице. Ја ћу о томе члану нарочито говорити, а сад идем радом.

Друго ограничење јесте ова, кад се јави да је повређен Пословник или двоврши рад. Посланик се јавља за реч и добија реч и може говорити свега пет минута о јевном случају.

Па, господо, то је већ комедија. Тако знатни људи су комадија. Тога локујуја ограничава било је и у другим земљама, било је и у Француској, али је то било пре 120 и неколико година и предлог једног посланика по тој ствари одбијен је, а ово, како га дапас господе радијали унапре у Србију Народну Скупштину. По једноме случају, а тај случај може бити тежак, велики, а један посланик или буде о њему говорио 5 минута, може и не доће до ствара да је изје а жефутам то је толико важно, да може изазвати друге посланике, или су други посланици већ нареди ту вредну Пословнику, и когу детаљним говором не допусти да се оде у странину у незаконитост. Та ствар савајајуко није ситна. Ва знате врло добро, а и мы знаемо, јер смо се сми, како је ко умро и знао, борили да изношују ове извесне права посланици у ногледу ове тачке, у последу овог члана.

Данашњи Пословници не дају велика права посланици, али први је створила та прва, ипак сво то изнојевали. Ја се тадим нарочито господи самосталцима, како поту прећи преко тог стеченој права, чуди се г. Јакову Продановићу, напр., који се увек изје рачује заузимао за ова права, да овогореди Пословници може тек говорити.

Ја звам да су господи самосталци у новије време узели оно старо „Тешрога mutantur“ и према томе извјају начела како хоће. Али су она темпорога mutantur јучерашњег па чак и данашњег датума.

Даље ограничење јавља се: кад је посланик извјат другим говором. Он се јавља за реч, ласе одбрани или од потврде или од рјавог тумачења његовог говора. То не означава он сам, него се председник упоси у његово срце, у душу, разум, част његову и, ако хоћете, у његове розове, и он означава да ли је то потврда, или да ли су рјаво претумачене његове речи и тек после долази да, у другом реду, Скупштина без притиска, седењем и устајањем, о томе решава. Једно ограничење изважније, а то је признао и г. извештилац, то је ограничење у времену. Један посланик може говорити највише час и по, а у најбољем случају два и по часа, затим: опозиција може говорити један час и по, а Владини људи имају привилегију да говоре два и по часа. За то извјом Председник ће држати часовник пред собом, азити да прође то време и чим затапдрт часовник, он ће говорника да прекине. Он ће притом назити, да за се врећа какви посланик, што је врло добро да се спречи, или ће назити да ли се критикује Влада.

Јер, господо, данашња Влада, њихово данашње вртичко схватавао иде тако даљко, да не допушта критику. Ми знајмо, да је г. Продановић ономад чланом благајника једно редакције, само зато што је та редакција у потписом чланку донела критику Владе. Ми знајмо, да се спрема члан о штампи, који ће субјект штампу да Владу критикује и са сада и у овоме једном месту, у Скупштини, где је посланик мочао говорити и критиковати Владу, не допушта се народном посланику да о томе говори. Посланику, кад хоће да аргументује свој говор, забранује се да прави извод, да чита стенографске белешке, дакле, спојено чиме хоће да документује оно о чему говори. И то може председник своје забранити по својој воли. Према томе, например, г. Катић који је ономад читao посланици г. Пазића Бирачима у Врбасу, не би могао ту посланици по новом Пословнику читати, а, међутим, врло је важно да извјести карактеристику данашњег доба, да се види како један Министар Председник агитује, врло је важно да се види, како под својим потписом износи, например, да у данашњем етапионија или супдија, у исто доба кад је пред Народном Скупштином предлог буџета у неке се види добијат и због кога се добијат спровођат драпциони закони: о попосредном порезу, о таксама и још неки други етапионски закони!

Председници, даље, може не допустити појединим члановима да се удаљавају од предмета о коме се говори, те по његовом изнојењу може забранити реч своје докле траје седница на којој се говори о томе предмету. Стари закон, садашњи Пословник, у томе ногледу био је много лабералнији, био је иного напредији. Тако стоји: кад се посланик опомене два пута, председник ставља Скупштину на решење; да ли ће со допустити да посланик и даље говори, и то се решава седењем и устајањем;

и чак, кад је било сумњиво, на којој је страна већина — председник није смео даље ставити на гласање, нити закратити реч посланику. Апостоли слободе хоће да нам спрече права, која смо стекли, хоће слободи да удара и то веће каре!

Даље, ако 10 посланика буду захтеви да се премине дебата, онда се председник обраћа Скупштини и то се прима и онда имају право говора само они, који су се јавили пре тога предлога чим је тај предлог поднесен; нико више нема права да се јави за реч. Ми знајмо још из изразе, да је то толерирано, и кад се чују гласови: да се реши, и то буде примљено, могао се јавити за реч ко го је хтео. Ово стечено право оних се пројектом ишти. Тај предлог може бити, ко то зна, и изменен, и то је тек права препад.

Још у овоме члану о коме говорим има и једна заиста чудновата одредба. Кад се претрес настави, онда се време за дискусију још више сужаза, говорник може говорити један час у начелу, а у појединостима 20 минута, и још даље, поименичним гласањем се решава: да ли ће се то време скратити на половина часа односно на 10 минута. А каква је стиланизација у овоме члану, (а да је стиланизација рђава то је признао и г. известнијац). Може се узети и овако: да цело време дискусије траје свега један час, односно 10 минута. Још се каже овако: Скупштина може поименичним гласањем решити да се време продужења претresa сведе на половина часа, односно 10 минута. То се не слизе са овим чланом, где је посланику лато право да може говорити час и по, односно 20 минута. И после тога овде се јавља случај да буде она права дангуба у времену, јер се посланику може и не скратити време говора, а кад илус долази време поименичног гласања. Из следи да је Пословнику главно по да се добије у времену, него је главно да се посланику спречи говор.

Поименичним гласањем се решава и да ли правда говоре више посланици и поименичним гласањем може да се решава и о томе, да ли да се врзко скрати или да се не скрати, и онда долази она дангуба. Ради замасливаша ово време се ограничава и Министрима, и Владнијим повереницима, и члановима Државног Савета, и одборским известницима. А ја, војавајући парни у Скупштини, могу смело да тварам, да ће оно да поже једино одборске известнице и то само известнице опозиционаре. Кад се стављају кратка питања, да они могу највише трајати 20 минута, — значи да могу трајати и мање и да председник може изрефиковати хоће ли трајати мање или више. Не види се да ли ова питања могу бити са мотивацијом, са објашњењем, а да пеће, може бити, и без мотивације, ја могу за доказ да паведам г. председници који је поје запојен духом популарства. Пословника и који нека опозиционим посланицима не допушта мотивацију, већ нас увек ономиње да ставимо питање.

Кад је тако одређено време, онда кратка питања могу да се злоупотребе на овај начин. Може да говори један посланик, Владик човек, и да утроми дело време које је одређено за стављање кратких питања и онда опозиција може не доћи никада на ред да ставља кратка питања. Ако размотримо ова питања, можемо видети, да она чине спону, прелас између усмених и писмених питања. Јер, кад

се стављају кратка питања, мора увек да се изнесе садржина, и онда, према томе, излази, да треба кратка питања научити памет, јер се мотивације не смеју употребити, нити посланик сме да се удаљује у објашњење те садржине питања.

Кратка питања могу се злоупотребити и она су се заиста злоупотребљавала; али то не даје право Влади, да јединим законим зашто замаги предност тих питања, јер та питања могу бити и од већег кога значаја, али су локалне природе, појединачног интереса или су предмет тренутног решења, и у том случају не могу бити предмет интерпретације, те да више говорника газму учешћа у дискусији, али ствар је важна и она треба да се реши одмах, по заслуку и рацionalno, између питања и ресорног Министра.

Даље ограничавање права посланика јавља се и овде, кад председник исхључи једнога посланика. У томе случају, посланик може да говори и да се брани, али то брање траје највише 30 минута и другога претresa нема. Ви знајте да је правни принцип да се оптужени може бранити, и тражи се све што томо служи, исхљутим, председник не даје прилике посланику да се довољно брани, нити другима посланицима да га бране и на тај начин кад се посланик одстрани, он се лишава свога права, ове дужности, ради које је послан у Народну Скупштину. Слично овоме ограничењу има и онда кад се седница премине и председник па другој седници предлаже клану. Онда се ононе, који се за казну предлаже, може и надати реч ради одбране; нити га други могу бранити.

Тако исто, например, може да се деси (то је једна ситница) да посланик увреди другог посланика, он може у љутини да плаче и овни му се не да грижи да се извини и да трагне реч, због чега се, може бити, и он сам каје што је урадио.

Даље, ограничење је у овиме. Овде се каже: ако Скупштина другачије не реши, разлико време траје од 8 часова пре подне до 1 час по подне, или од 4 часа по подне до 8 часова у вече. Значи, да Скупштина може и другачије да реши; значи, да Скупштина може да реши да седнице почину у 2 часа у јутру или да се прешају у 2 часа у јутру. То значи, да се и на тај начин може да спречи опозицији могућност да искључи своје право да утрећи, јер је за опозицију то физички немогуће издржати; а Владени се људи могу смењивати.

У ово ометање права посланичких иду и изазо, које су врло драконске. Има, например, једна казна извргнута: „недовољно поштовање Скупштине“. То је прашање ерхија, али под ту фразу може да се подметне што год се хоће, па да посланик буде искључен чак са тридесет седницама.

Даље, ако посланици буду првили поред, онда председник има право да те посланике избаци из Скупштине.

Узмите овај случај: да се цела опозиција усврти и стане као један човек, плаве због каквог поступка и са разлогом се револтира противу већине и то изазове поред и место да се тим збуњенима да сатискају и задовољство, председник има право да избаци све те посланике напоље. Дакле, господе радикали, само је још то остало,

да нас жандармима избаците напоље из Скупштине.

Пада у оти такође, да председник добија врло много права па разуј права посланика. Ја знам какав делокруг и каква права треба председнику да има или числи да је ово што се се сад чини мало и сумњиве. Ја бу да паведем сва његова права која има, па ћете видети да је председнику много дато, а да је напуштен онај народни принцип: „више очију више виле.“ Права су, дакле, ова: први пут, кад неки посланик говори противу по-вреде дневног реда и Пословника, може да му председник пократи реч. Тако исто може да ограничи и време дискусије и може да забрани читање цитата.

Он може да одузме реч; кад кратких питања може допустити да се она чине и без писменог излагања садржине, наравно, онима, којима само он хоће. Он оглашује да ли ћој један предлог да се откажи за хитав и да се прочита на истој, или ће се штампати и прочитати на идућој седници. И док се њему толико права дају као председнику, дотле се њему одузимају његова чисто посланичка права, а то се види у овоме. Ако председник говори у начелу о каквом предмету, он нема права председавати за све време трајања претреса, и у појединостима о том предмету. Зашто то? То су два претреса оделита, два гласања оделита, и зашто не дати председнику право да говори о томе пред мету и у појединостима, а да не председава само онда кад говори, било у начелу или у појединостима. Баш његов говор може бити драгоцен по појединачним стварима и он да га има права, у толико пре, што он тада не би председавао.

Најгоре право, које му је дато као председнику, то је оно које задире директно у Устав, то је право да може доводити оружану силу у Народну Скупштину. Чл. 125. Устава гласи: „Никаква оружана сила не може се поставити у згради Народне Скупштине, исти у њезином дворишту“.

Кад тако стои у Уставу, откуд да се то право даје председнику Народне Скупштине. Тиме се хтело да се одржи неприносивост Народне Скупштине, да оружана сила не може да спречава посланика у пришећу његовог посланичког рада.

Друга повреда Устава јесте онде, кад председник може да одређује дневни ред без Народне Скупштине, без довољног броја посланика. Одређивање дневног реда јесте решавање, а за скакаво решавање у Скупштини треба да буде одређен број посланика, један преко половине од Уставом предвиђеног броја, а да то решење буде нуповажно, одређује релативна већина од тога броја посланика. То је повреда 109. члана Устава.

Даље, кад народни посланици подносе предлог за промену Устава, онда има извесна процедура коју су закони у Уставу предвидели. Међутим, онде се каже онако: у случају осталом поступа се са овим предлогима као и законским предлогима. За законски предлог потребна је релативна већина па да буде нуповажан а 200. члан Устава тражи апсолутну већину при решавању у оном случају. И то је једна повреда Устава. Даље, повреда је у ономе. Има доказак у једном члану, који гласи: „Народној Скупштини, прено веног председника, могу лично под-

носити молби итд. највише десет листа.“ А чл. 122. Устава даје сваком грађанину права да може Народној Скупштини подности молбе, ипак нема ограничења, хоће ли то бити 10 или 100 људи или цела Србија.

Овде треба видети, да ли је ово подношење писмено или усмено. Ако је усмено, онда је ово. Опет по 122. члану Устава Народна Скупштина и њен председник не смеју да примају депутатије, а ако их буду примали, то је нешто прихватито; а кад је прихватито, зашто то уносити у закон и законом утврђивати?

Ја сам малонре у једном члану говорио о томе, како се први нов избор кад је листа искрипена а кад је место посланичко утврђено. Овде има нешто што може личити на повреду Устава, према томе како се буде примењивало. Одређено је време за које избор треба да се изврши. То се налази у старом члану у једној алијене његовој, међутим, долије се инијативи којим се то време не спомиње. Преко томе, рђава је стилизација која може изазнати погрешно тумачење. Ово хоћу да споменем због тога, што је у старом Пословнику било тачно одређено, према Уставу, време па је ипак, напр., избор лесковачког посланика место поч. Сотира Томића био у певреме извршио. Изгледа, да је ова тенденција још онда почела да се мења. Потпуности ради ја бу, кад већ говорим о рђавој стилизацији овога члана, да кажем да се она про-влачи проз нео закон.

Ја бу да споменем неколико чланова, ве узаси у њихову садржину. Ја бу поменути 10. и 12. члан у којима се говори о популовању места, а у 57. члану има једно исто из два места. У чл. 126. говори се о избору тајним гласањем а, међутим, после се то специјално узима за бирање председништва по чл. 15. У чл. 9. има један нов члан па место три стара, а у њему је све исто о чему говори и четврти члан који је задржан. Преко тога прелазим.

Нова категорија примедаба је она, која се односи на ново бирање одбора. Ако поједини одбори не подносе Скупштини извештај из време, онда се сматра да ти одбори не постоје и бирају се нови одбори. Зашто је то? То бирање може бити бесконачно и предлоги могу да пропадају, дочекујући завршетак скупштинског рада.

Зар немате сакупије да се одборници вагнују на раз, да морају радити, кад их већ и против Устава можете повучано казнити. Тајко исто код верификацијских одбора, одборски извештај, као основа веобног претреса, може бити пријављен или не пријавлен и, према томе, кад се не пријави, бира се нов одбор итд., док се не дође до извештаја, који је подесан овом или ономе. Код овога члана ја бу да обратим пажњу на ово. Г. известилац је прихватито да овде има рђаве стилизације, а ја числи да ће она бити у овоме. Овде се каже: да се о избору сваког изборног тела претреса и гласа као о једној целини. То значи, да тако бива, па били ги избори оспорени или не. Међутим, у другој једној алијене се каже да се они пооспорени избори стављају на гласање без претреса ако... итд. Ви видите сама шта то значи.

Ја сам ове примедбе до сад категорисао. Остало је да поменем још неколико примедбама. Например, хоћу да кажем реч дво о интернелизацијама. Оне могу да се скину са дневног реда.

То склањање с дневног реда бива врло лако. Међутим, кад један Министар допусти да се једна ствар стави на дневни ред, тај Министар треба да буде спреман те да тога дава и одговори, а онако, на његову жељу, може се скинути с дневног реда чим није поименичним гласањем обезбеђено решење: да ли ће се та ствар скинута с дневног реда или неће. То склањање бива чак и без претреса. О томе сад пећу говорити и ако повреда свога ивије најма ствар. То одлагање може бити мејец дана или може бити и дуже, јер има интернелизација којима се даје првоставно и о њима се прво решава. Сем тога има и извесно време које треба да протекне, те тако треба да прође дуже времена да се до одговора дође. Изузијају се интернелизације које се тичу Министарства Спољних Постава. Мени изгледа мало необјаснило зашто јо то тако, кад се у Француској, например, на интернелизацију мора одговорити кад Скупштина реши, па чак и онда кад дипломатска преписка иђе свршена. Министар треба тамо да обавести Скупштину о свему шта се ради а не као што ради г. Милошан Миловановић, па нај је јуче неким нејасним фразама одговорио на питање г. Новаковића и апсолутно није наша рекао.

Продужење претреса интернелизације (то је сасвим природно), треба да буде изује седнице. Међутим, то бива тек онда кад 20 посланика то траже, али питање је: хоће ли се то решити или не.

Сад имам да кажем реч две о конференцијама, које се уводе у овај закон. То су конференције, да се послужим изразом г. Протињевим, створене ни мушки ни женски. Устав има само јавне и тајне седнице скупштинске а о конференцијама никшта не говори. У Пословнику се каже, да решења иштву обавезна, али ни посебнијаша не треба да буду обавезна. Не можемо за то казнити посланика кад не дође на конференцију. Али, што је чудновато, то је ово, да ту имају права да дођу само посланици а не Министри. У овом случају, например, не може доћи Министер Иностраних Дела или Министар Војни, а ми, међутим, знајмо, да баш специјално рад њиховог ресора ове конференције прегледају и о њему расправљају.

Да начиним једну специјалну примедбу и код кратких питања. Код кратких питања може се говорити свога два пута. Про Министра и после Министра може питање питаји само ради каквог обавештења, а каквог бива процедура, упућује се на пропис члана 51-ог. Тај пропис гласи: да посланик може говорити два пута, али и три пута кад му Народна Скупштина то допусти. Међутим, онде се сад категорички тражи, да се говори два пута, а упућује се на чл. 51., по коме може и три пут да се говори. У овом члану има нешто, што је за мој рачун сасвим реакционарно. Питање не сме да дискутује одговор и критикује рад Министра и његових органа. Такле, унапред утвђује се да је нешто рђаво рађено, да се Министар отрешио о закону, да његови органи рђаво раде, и о томе не сме да се дискутује.

Кад се износе измене и допуње, з има више таквих измена и допуна, онда ред гласања одређује сам председник, управо, он предлаже Скупштини а Скупштина решава поименичним гласањем. Тим поименичним гласањем дешави се.

То је лангуба, о којој сам ја толико говорио. Али, кад је реч о поименичном гласању, допустите ми и ову примедбу. Ако двадесет посланика траже поименично гласање, па један од њих не гласа, онда се сматра да тај захтев не постоји, он губи своју вредност. Узимамо случај, да је један од тих двадесет посланика г. Чеда Радовић или г. Урош Брић. Гласа се, добје се до шега и он не гласа. Значи да тај захтев не вреди, и онда се решава седањем и устајањем; а кад се решава седањем и устајањем, онда може бити неизвесности на којој је стражи већина. И онда савестан председник мора да нареди друго поименично гласање и опет може се добје до неизвесности, док се међутим у првом случају тачно зна. Док се тако ради у једном случају, да видите како се ради у другом случају. Ако двадесет посланика траже да се изврши прозивка, па сви двадесет изиђу, онда се они сматрају као да су у Скупштини. Такле, у једном случају њихов глас вред а у другом не вреди. Још један пример о дисциплинским казнама. То казне могу бити врло велике. Посланик може бити исклучен са тридесет седница. То је једна четвртина радног времена у нормалним приликама. Но води се рачуна о томе, да ће то време бити упронашећено, и ако он треба да заступа интересе народа, који га је послало у Скупштину. Претпоставља се, по Уставу, да за то време неће имати дневницу, јер не ради; али ипак и ако није из Београда, он не сме да се уклони из Београда, јер мора да долази у одборске седнице, чонто ће бити вакијен са 10 дана.

Логички треба ићи даље и узети овако. Ако се не може решити о једном предмету, јер нема довољно посланика, онда долази казна од 30 дана, у поповљеном случају 60 (шездесет) данара, и онда значи, да и овога посланика треба казнити, који није дошао на седницу; јер, претпоставка је по једном члану: да се посланику само случај боловања узима као извјиђавајућа окозност за дуже одсуство изаја. Ја сам имао неколико примера, из којих се може видети ограничење посланичких правил. Ево још неких. Хитност некога предлога може захтевати само опај, који је поднео предлог, и Влада. Такле, не може сваки посланик, а пре по Пословнику могао је то тражити сваки посланик. Затим је сваки посланик могао да потврди свој глас пре него што гласа. Ви знајте да није било у томе злоупотреба, и да се то јавило два до три пута свега од како сам ја у Скупштини, док се Пословником и то право посланика ограничио.

Прикупљује је један од посланика поимену и јавне манифестије, па стога допустите и мени да и ја кажем нешто од тога.

Јавне манифестије, права протеста, манифестија кроз улице поред Народне Скупштине не допушта се. Господи су се побојала тих манифестија, па су се потрудила да и то уђе у закон о пословном реду у Народној Скупштини. Они, који је гомила подигла, не довуштају да манифестији прођу поред Народне Скупштине: они, који су гра-

жили слободу збора и договора, не допуштају да се прође поред онога места, где се решава о судбини народу — боје се и звекају тесацима жандарским. Пре су готово хтели референдум за народ, а сад то остављају енглеским лордовима.

На завршетку морам и ја нешто рећи о шаграђивању председништва. Јо сам за то да држава сада раднике врло добро плаћа, да плаћа и ум која најује и снагу која кладе ваздух, али ово, што се оваком предлогом тражи, јесте распинућство non plus ultra. 19,000 даје се само на председништво у ужем смислу речи: на председника, два потпредседника и секретаре. То је сушине. Народну Скупштину може престављати председник достојно, јер треба тврдити да је такав, да и то достојно престављање Народне Скупштине може извршити са много мањом сумом. За што дати толику суму када толики послови вазију за радом, кад има толико људише у коју није ни будаком ударено.

Надам се да су ове моје примедбе, као и говори мојих пријатеља, доволно показале, да није никаква потреба изазвала ову промену Пословника. А кад то највећа потреба изазвала, нећете тек грађити да за овај предлог гласам због какве било злоупотребе!

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Изв реч г. Илија Илић.

Илија Илић. — Господо, ја ћу да покренем исто питање, које је покречуо и предговорник г. Бора Поповић. Он је говорио о томе: да ли наши скунштински послови треба да се уређују Пословником као законом, или статутом. Ја се слажем с њиме у следишту, да скунштински послови треба да се уређују Пословником као законом. Не верујем да и Министар Унутр. Дела воли више да се скунштински послови уређују Пословником као статутом а не као законом. Ја ћу ово питање претпоставити свестрано.

Има иниче разлога и за то, да се скунштински послови уређују уредбом и статутом, јер су послови скунштински разноврсни и најзаплетенији. Врло често се јављају такви случајеви, које закон не може да предвиди и опада би у даном моменту Парламенту биле нозане руке те не би могао решити питање, докле би се у неизлазно стање. Зато се врло често јављају објашњења Пословника, јер су недовољне одредбе у њему, иниче разлога за уредбу и статута, — што закон има принулу снагу према народу, а принуђену снагу употребити према народним посланицима, врло је тешко. Народни посланици сами анају шта је њихов интерес и сами ће поштовати закон. Ако је потребно да се допоси закон са масу народу, која не зна шта су овакви интереси, онда не треба да буде то са народним представницима, као са најастакнутијим и највиђенијим људима из народа.

Ја ћу се, као и г. Поповић, позвати на Енглеску. Енглеска је обичајем тродила све скунштинске послове. Тамо председник Скупштине, вођа странке и говорник уређују скунштинске послове; они одржавају ред у Скупштини, по обичајима који су утврђени и примљени у дугом изузу парламентарног живота. Енглеска живи више од 7—800 година парламентарним животом и у духу традиција чува ред у Скупштини, на основу утврђених

норми у пракси. Али код њих и други се односи не регулишу законом, него обичајем.

Прихова јуриспруденција — судска пракса — заменjuје закон. Нема тамо појединачних закона, као трафинског и кримичног, него има судских одлука, које су донете у неком конкретном случају и које су се показале као ошите и практичне за нормирање сличног предмета. Па и Устав је у нећини утврђен обичајем. То је земља лаганога развија: земља својине.

Међутим, у Француској је другачије. У Француској су сви односи нормирани законима, јер је то народ револуције, устанка, буна. Не спољајом, по револуцијом се у и-ој утврђује ново стање а старо се обарају. То је исто код нас. И мисмо пре 100 година устанком обновили нашу државу и правни поредак утврдили смо законима изведеншим не из живота, већ из књига и филозофских концепција, створених у квиселаријама. Иако да регулишемо све законима, па и скунштинске послове смо регулисали законом и, према томе, и овај скунштински Пословник нормираје као закон за скунштинске послове.

То је што се тиче тога првога покренутог питања, које је покренуо г. Бора Поповић.

Сад бисмо имали да пређемо на начелни претрес овога законскоја предлога и да о њему говоримо. Али, као год што су и остали говорници осетили тешкоћу говора у начелу, тако исто и ја осетам тешкоћу, пошто Пословник не обухвата какву друштвену границу, те да би се расправљало какво начелно питање. — И Бора Поповић, пошто је испријео начелни претрес, почео је да претреса појединачне чланове.

То је специјалан претрес. Као што видите, Пословник је један такав закон, у коме немате предлога за говор у начелу. Зато, ако би се и ја удаљио од предлога, молим Народну Скупштину да ми то не замери.

Господо, после 1903. године створена су вољни услови за слободан раз. Практични резултати народнога рада у привреди, трговини, индустрији устројили су нашу производњу и створили су могућност нашем становништву, да се материјално војача. Исти такви су резултати у финансијима, просвети, грађевинама и другим гранама.

Манифестија народног духа и јавни изборни права израз слободну штампу и Народну Скупштину, показују политичку способност највећег народа за самоопредељивање. Огарантоване политичке слободе омогућиле су да се народ усаврши, да се живот комплицира; патријархални обичаји замољени су демократским установама. Правна свест српског народа пробуђена је и добила је израз у новим институцијама, којима је Народна Скупштина дала форму. Оваки прогрес добио је свој највиши израз у реду народних посланика.

И као што се наш народни живот трансформирао, онако се изменила и физиологија Народне Скупштине. Скупштина данас не сако да није хомогена као ранје, него је у дебљу улесен сасвим други карактер, а то је, свестрано развијиће и претресење предмета. И зато ће ту лежати разлог, и можда ће Министар Унутр. Дела имати право што је запео као побуде за измену Пословника: што је стари

био недоволан за поријирање нових слушајева. У старом Пословнику имамо много одредаба, које су отежавале рад, тражећи више формалности а не стварале рад. Ту је дуго читање заштитника, задје, читање пројектата, које се трошут читају, па кратка питања, читање интервениција и т. д. и све су то мање значајни послови, који скраћују и радио време Народне Скупштине. По старом Пословнику рад пре дневног реда био је много обимнији, на ратун првог законодавног реда, који долази кад се приђе на дневни ред. То је аномалија, да рад од секундарног значаја буде душа од законодавног реда.

Али, господо, Министрове побуденису испрвено. То нису праве побуде које су руководиле гости износиоца и Госп. Министра Унутрашњих Дела. Има других побуда, јачих, за измену овога Пословника и те јаче побуде треба овде извести.

Господо, требало би очекивати да се са напредовањем умањи интервенција власти; али то не бива; са напредовањем увећава се интервенција власти, управни систем све више и више постаје сложенији, управни механизам све јачо захвата корена у срећавају друштвеног односа. Данас држава, пород тога што је правна установа, и културна је, обухвата првиредне, просветне, војне, судске и грађанске појаве и односе и светране државног живота. Њену је снага већа, пеша је моћ јача. Према томе и систем мора бити такав да одговара многострукама појавама у друштву и да решава многострука питања. Такав систем је систем, који може да својим снагама прикупи и доведе на управу државе, да сине заједно рукују државним пословима.

То је парламентарни систем, и тај је систем за сада једини могући. Државни систем није више систем аутократизма који је означен у силе, већ парламентаризам који је означен у праву, али, да парламентаризам буде корисна установа, мора бити практична установа. Ова има у даном моменту да решава питања која су на дневном реду и то да их реши брзо и правилно. Парламентаризам мора смањити да решава у даном моменту. Парламентаризам мора правилно да схвата ситуацију и да иде за прогресом. Парламентарност не сме да се заводи другим дебатама и да дуго чека на расправу појединачних питања, јер он мора непрестано да функционише и да доноси одлуке, а не да разправља предмете нарочите вредности, јер се онда рад отежана, а време јури напред и тражи готова решења. Када се, господо, у Парламенту укоти рад другим расправама, онда такав поступак скраћава и опсегује право на правилан и брз рад. С тога следи, господо, осуђује се у Парламентарни опструкцији. Ја ћу да наведем само два примера.

Бад је у римском сенату настало опструкција, сенат је обуставио рад и та је установа пропала после рада од 700 година. Због тога је, господо, пропала и Пољска, јер је неслога великаша добила највиши свој израз у Парламенту, која је престао да функционише због дуготрајне опструкције.

Има много разлога да се мисли да са привадањем парламентаризма пропада и држава. Са тих разлога опструкција се и осуђује.

Ја ћу да наведем и такав пример, да се опструкција некад и хвали, али то су врло ретки примери. Ти су примери у државама чије становништво

состављају више народности. Кад већа народност, која има више власти у својим рукама и више посливника, хоће извој народности да наметне туђу администрацију и обичаје, онда је опструкција у том случају оправдана, на пример као у Аустрији, где се хоће да заведе немачки или мађарски језик као назнака. Уопште, кад је Скупштина састављена из елемената који нису народни, из елемената који нису доведени тајним гласањем у Скупштину, па почну да доносе класиско законе, онда је опструкција оправдана. Али у једној хомогеној земљи, као што је случај код нас, не може се наћи разлог за вођење опструкције. Јер, господо, за опструкцију увек треба наћи разлога за вођење опструкције, треба дефинисати зашто се та опструкција води. Али, где се води опструкција због закона који уништавају народна права, чим Влада осети, да се води таква опструкција, може такав закон да тргне. Али, да се каже: у земљи влади анархија, то је релативно, и онда се нема оправданог разлога за вођење такве опструкције.

Ма имамо готово овде право гласања и у Скупштину улазе посланици из средине народа као њихов израз. Та посланица тексто пута бране боље парод од памети, но што чини опозиција; даље у нашој земљи баш се пати од тога што смо фамилијарни и што су власти слабе и пејаже, и онда како се може говорити о опструкцији, да се натера Влада да поврати законите стање.

Због тога, господо, поступак и закон, који хоће у неколико да спречава такав рад, један негативан рад, рад који зауставља државни механизам, који ствара у друштву анархију, због тога, господо, оправдан су такве мере, јер Парламент као установа, треба да постоји и да се чува.

Сад, после овога начелнога говора о Пословнику, ја бих ишао да пређем на појединости, т.ј. упразнићу даљу да пређам на појединости, да један по један параграф претресам, јер је то предмет специјалнога претреса, него ћу само најглавније тачке појменити.

Овај Пословник има две добре стране. Једна је добра страна то, што он скраћује рад у Народној Скупштини и што гледа да је он што интензивнији; и друга је добра страна његова, што он уређује рад у Народној Скупштини. Ира је добра страна у томе, што се скраћују бесисловни, дуги разговори око спорних ствари и витана.

Дојдати дајце прво чл. 26. закона, који предвиђа годишње бирање одбора и који дозвољава Народној Скупштини да одбор, који није па време саржио посао, скрећује. Ја мислим, кад се то даде Народној Скупштини, — а имамо искуства да одбори не раде — да је ова мера добра, зато да се што интензивније ради.

А кад се узме и то, да се дозвољава да Скупштина може редити, да одбори и после закључења Скупштине, или кад се Скупштина оложи, могу радити и онда то је једно скраћивање времена, које је ирао корисно.

Даље, чл. 43. изменjen је у том смислу, што се одрођује стари дневни ред за идућу седницу, кад случајно не буде довољан број посланика у Скупштини, да се реши дневни ред. И то искљи-

да је оправдано и корисно, јер смо до сада може бити, имали 5 до 10 седница, које су пронале око утврђивања дневног реда.

Даље, долази измена чл. 44., која говори о томе да се воде кратки записници. Ви сте могли раније видити, да је опозиција имала јаког успеха, јер је тражила да се њени говори, пошто су неуправно унесени, исправле. Сад се говори пису у стенографским белешкама, а никако у записницима, већ се тамо објављују само обавештења и споменута Владина. Ту, сад, простираје исправка говора и дуга поделка се скраћује, а то је и начин било налипно.

Даље се скраћује дебата и по чл. 45. Скраћена је дебата у случајевима ако су рђаво називена факта посланикова. Како Скупштина реши тако се и записује без дебате.

Чл. 49. није изменен, него је допуњен. Про, у Пословнику није било то, да се може дебатовати о повреди Пословника. Међутим, практика је показала да се још дебатовати о повреди Пословника, и та је практика принађена у дело у новом Пословнику, и о томе, додато је, један говорник може говорити десет минута т. ј. снај, који је увидeo, да је повређен Пословник. Такав говорник може исказати за нет минути каква је повреда Пословника учинена. Ја мислим да је то јаче и шире и о томе не треба применењивати даље шинту.

Даље, измена је чл. 50. У том чл. 50. говори се у томе, како ће говорници долазити по реду. И урођено је да говори један говорник за, други против. Ја мислим да је то добро.

Један говорник треба да говори за, па онда други против због тога, да би у једну и другу страну могла да проверавају говоре. На тај начин дебата је појачана, и она посланица, која ижају шта да понављају, виде да је то поповољно, те се тако скраћује дебата, а не отежа се излишним радом.

Чл. 54. предвиђа одбрану; она је дозвољена.

Сад долази најважнија одредба, то је чл. 55., који се мења; у том смислу: да говорник не може говорити дуже од $1\frac{1}{2}$ сата или, ако председник дозволи, 2 сата.

Ту се говорило да је ово повреда Устава и скраћивање права говора и да су ово велика ограничења. Нар. Скупштина, Парламент, то је уставова, где се води и социјална борба класних интереса.

Треба о једном законском пројекту да се говори и општено и дуго; по треба да се говори толико колико је потребно само да у Скупштини објасни неки закон, него треба да се и народу објасни значај тога закона; није даље претрес појединачних законова само за народне посланике, него и за народ. И у толико дебата треба да је што свестраја, јер усерье да је један закон користан, много је стварија основица за трајашност једнога закона, по убеђењу посланика и санкционисање и објава у новинама. Али, ја мислим, а и статистички подаци потврђен је факат, да ишмо до сада ни имали говорници, који су говорили дуже од $1-1\frac{1}{2}$ и 2 сата. Ми смо имали говорнике: Анђелковића, Јосифа Војиновића, Мих. Радivojevića и Узуновића који свега ако су говорили по 3—4 сата. Ви

знате о чему су они говорили. И кад је већина говорника који су говорили по 1 сат, највеће $1\frac{1}{2}$ сат, а ретко кад 2 сата, онда јо и искуство показало да сваки посланик, који хоће и преко тога да говори, да ће говорити и излишне ствари. За време од једног сата не само да се може да исказују своје мисли, него се може отворити дискусија; може и изарочити један предмет да се расправи, толико може са $1\frac{1}{2}$ сат да се искаже.

Али да оставимо то на страну. Нека је и ограничено право говора. Шта је право говора? То је слобода говора у толико, у колико ја дозволим; јер, кад се то право дотакне моя говора, то је узурпација. Закон и Устав не могу се узурпирати. За време опструкције најчешће могли да говоримо, јер бунет су опозиционари претресали 2, 3 месеца. Реч ће се: на нека сак говори. Али је то немогуће, пошто је Скупштина само онда Скупштина, ако донесе дефинитивно решење, у противном није, а кад се говори дуже од 2 сата, онда не могу сак говорити. Једно може бити: или дебата бескрајна без одлуке или умерена са одлуком. Треба имати права да се говори, али оваква дуга дебата занемају могућност свакоког да говори о појединачним стварима, јер ако би сви говорили наше од 2, 3 сата, онда би се тешко могло доћи и до једног закона. Треба допустити и јединима и другима да говоре; треба да је начело у Скупштини: да се никоме не сме узурпирати право говора, ни теоретски ни практични.

Ја ћу, као пример, да назадем амерички Пословник. Тамо се прије сенат подели у сесије, проучавају општно законе. Кад се изнесе један закон за решавање, онда говоре само један или два посланика као шефови, или као они који су одређени, па се онда прекида дебата. То је демократска уставоправа, и она дозвољава да говоре само један или два говорника, и ја тврдим, да се то ради због практичности.

Господо, изменује се чл. 56. Пословника. Говори се ту о томе, кад се посланик удаљи од предмета, онда председник има права да га опомене један или два пута и најпосле да му сасвим затрпи реч. Ви знате из искуства колико је било говорника, онда који су отежавали рад зато, што нису хтели да говоре о предмету.

Кад се дозволи да један говорник говори о предмету више од $1-1\frac{1}{2}$ сат, онда председник мора да оцењује: да ли се говорник удаљио од предмета, и то, да му може затрпати реч право је, јер се види да говорник не говори о предмету, а по Уставу и закону треба да говори о предмету.

Ову измену треба довести у сагласност са том, да и садашњи Пословник дозвољава, да могу сви говорници говорити, који су се јавили за реч, дајле и после решења скупштинског да се више не примају говорници. Нови Пословник није усвојио пољтику, као енглески Пословник; што значи, да је сваком посланику признато право говора, па ма какво Скупштина била убеђена у некорисност даљих говора.

Сад долази, господо, измена чл. 64.—5.—6. Ови чланови предвиђају, т. ј. тако се каже, међутим, није истинा, — скраћивање времена за кратка питања. Кратка питања ни по ранијем закону нису имала онакав карактер накад су им давали пред-

седнице који су заседавали. Председници су дозвољавали да се у кратким питањима интервенишу Министри, па су дозвољавали дуге одговоре и онда посланике и других посланика. Шта су кратка питања? То су информације, да се ко информише о каквом догађају у држави и друштву. Молим вас, господо, да се ко информише,овоно је врло кратко време; и за 20 минута могу да се испровеси питања једне, друге и треће седнице, и онда је, молим вас, сасвим на правилној основи постављено да се каже: „Кратка питања имају информациони карактер и у том се смислу постављају“.

Даље, господо, предвиђено је и то, да сваки Министар треба да се извести да би могао на питање да одговори. То је право дато Скупштини, да Министри морају бити ту да одговоре, а посланици имају дужност да не одговарају питању. Ја мислим, да и у том није никакво ограничење и да је слобода, за критику и информацију, народним посланицима затврштвована у колико треба да се информише.

Даље, господо, још је унета и она измена чл. 79., — или она нема практичне примене, — да шефови могу после спроведене дискусије објаснити зашто гласају „за“ или „против“. До сад је било да могу сви посланици по спроведеној дискусији говорити, а сад је одређено и казано да могу говорити само шефови, или посланици који буду одређени да говоре у име целе групе и да кажу зашто гласају: зато или за друго.

Ја сам исцрпно сме одредбе којима се рад у Парламенту скрећује, које скрећују рад у Парламенту. Сад долазе друге одредбе којима се уводи известан ред. До сада није било реда за решавање, а сада се и то уводи! Одређен је да за претрес интервелација и, ипак, није украћено право народним посланицима, да могу да упуне интервелације и да испровешају о неправдиној и незаконитој раду Министара. Интервелација се, истинा, не чита, али се штампа и раздаје посланицима, што је много боље него вре; друго, ко хоће да интервеше Владу, он мора да има доказа да је Влада учинила некакву незаконитост, која је и радије у јавном мишљењу позната. Такав доказ, који је документован факт и који порада пазове извесни прелаз на десни ред, или да одреди анкету или спровадање Министра са столице. Такво питање мора бити познато и у јавном мишљењу; и кад се тако јако питање чутем интервелације претресе, онда је довољно да Министар одговори на то питање, довољно је да оширво образложи интервешант питање и још неколико говорника говори оношо и да се тог дана незаконитост обелажи. А шта је било до сада?

До сада је интервелација претресана 5—10 дана и интервелација изгуби сву важност. Кад се оног момента не докаже та незаконитост, него се хоће у Скупштини да траже докази и говорима да утврди да је ко погрешно, онда то није интервелација, ту нема факата, нема доказа, неће се докази тражи у излагачима говорници и у његовој већини, а међутим то није ипак интервелације, већ да се изнесу докази. Кад се иша доказа, онда је могуће да се у једној седници претресе, или овде су предвиђене и две седнице, да се на тај начин предвеже по интервелацији оконча. Ако се за две

седнице не оконча предмет, онда значи да није до врло документован и већ се уважа да ће се склонити.

Даље, господо, налази се одредба, да се молбе и жалбе претресију сваке друге суботе. То до сада није ни решавано у Скупштини, него се оно остало па се о њима на прву сесију или решава или не решава; али, главно је, да се сада уређује да се и о њима решава, макар и сваке друге суботе, и то је једна добра измена у овом новом пројекту.

То су, господо, у главном измене које су предложене у овом новом Пословнику, које у великој измењују дебату и птичи рада у Скупштини. Али ипак, она што је главно, овим оваквим законом инструкција се не спретава. Нека, господо, једна група у Народној Скупштини има довољно спреме, она ће ипак моћи према овим законским прописима да води инструкцију. Опозиција је сиречена да води инструкцију за први претходни део дебате а за други део није спречена. По пројекту сваки опозиционар има права да учествује један до два сата у дебати у начелном претресу и по 20 минута у дебати у појединостима. Узмите који хоћете закон и видите да се инструкција не може спречити.

Узмите буџет који има 700 партија. Нека не говоре си, него једна требиши или једна половина, па ћете видeti да се тај буџет не може да претресе и да инструкција није прекинута. То не доводи до закључка, да унеколико има истине, кад се каже: да је закон мртво слово, ако нема људи који ће га извршити, да је јача за нас добит да имамо добре људе него добре законе. И ако се то питање решава појединачно, ипак, за овај закон важи то правило: да од народног посланика записи хоће ли у Скупштини бити успешног рада или не. Ако су посланици свесни да Народна Скупштина треба да ради, они ће дозволити да се може ради, а ако хоће да воде инструкцију, они ће је и по овом начину хоћи водити, али онда опозиција треба да буде идеална. Ја нећу да говорим, да су самосталци водили инструкцију из њата, него што су пред собом имали циљ да постигну. И то их је одушевило те су енергично кренули напред и енергично водили инструкцију. (Чује се лебице: И то су постали и дошли су на власт).

Ја ћу и то да корегирам. Самосталци су се од нас одвојили због начина рада. Они имају иста начела и исте реформе имају да изводе као и ми, али налазе да смо ми спори у раду, а да би они били у раду. (Добацивање национализма: То није главна разлика између радикала и самосталца). Али су и они дошли до убеђења, да ако се хоће да ради за народ, онда се мора водити рачуна и о његовим идејама, обичајима и интелигенцији, једном речи, треба се обзирати на средину где се реформе утоде. Ја, господо, видим један врло важан прекор самосталца. Ја сам прочитао у „Одјеку“ један пасус, који гласи овако: „Најбоље највећи и најленији националисти једине Владе разбијају се о пожар и нехат широко масе народне.“

Ја држим, господо, да, долазећи у однос са народом, самосталци радикали виделе да не само личност може да реформише средину, него и да средина може да утиче на личност и, уздајући се у то, ја се надам да ће се овим пројектом дати бolla будућност парламентарном животу.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Стојан Рибарац.

Стојан Рибарац. — Из круга друге, јавље по-ловине Владине војнице, није се још нико јавио за реч по овоме питању. Стога ће ми Народна Скупштина допустити да своја разматрања о овоме пројекту започнем обнављањем једног успомене. Није давно било, пре три године само, кад су самосталци аребацивали старим радикалима не зашто не уважају реч у лебати, него зашто не изводе у борбу своје прве људе. „Нема Пашића, нема Протића, Пачуа“, говорили су онда самосталци, „неко нам шиљете ополченице“, — рачунајући туне и т. Настава Петровића, и ако је он виђен члан војнице. Зар тај исти прекор не бисмо ми имали права сада да упутимо самосталцима, кад се претреса један од најзначајнијих закони, један ортански закон — а они листок буте.

Ја мислим, да овако понашање сасвим правда учитељу напомену, да овај пројекат има карактер „фамилијарности“. Али не само зато, што он има да уреди међусобне односе између радикалских група и да их једини од друге обезбеди. Него, поглавито због тога, што су оне у клубовима својим овај пројекат детаљно претресли, а Народној га Скупштини изнесе разбартушена, пометена, уненерена и доста изубијана. И што, па тај начин, потврђују да своје посебне интересе партиске, стално држе испод државних интереса, међу које ја рачунам и углед Народне Скупштине.

Однити начини мотив за ревизију једног закона састоји се у овома, — ја не претендую да ћу дати исクリну одредбу о томе, али ово што ћу рећи биће, подам се, сасвим тачно. Један закон постане недозвољен да узти и да расправи, регулише нове мисли, нове жеље и нова осећања у односима друштвеним. Само време и живот наткриле важност једнога закона. У друштвеним редовима почну се нагомилавати и кроз њих пробијати нове социјалне и политичке идеје и „нови економски погледи и потребе“, — а стари закон наје кадар, да их прихвати, среди и консолидује. Пример са Уставом од 1869. год. Према времену у коме је постао, и време пријакама које су га пратиле, он је био огроман напредак. Али, стао је доссенати нов нараштај, јављају со нови погледи, нове идеје и нове потребе и сам ток живота и промена тога Устава довела је дотле, да су га и сами творци његови откали за анахронизам.

То су, дакле, ошти мотиви за ревизију једнога закона, али тих мотива овде нема. Пословник садашњи важи од 1890. год. и важио је до закључно 1893. Он је вио 9. маја 1894. год. Серија државних удара, започета првог априла, однела је после годину дана, и њега. Они који су помогли да се подмеси кнезац државном удару од 1. априла, клицали му, дочекали су да тај други удар поједе и њихову рођену дену. То вам је ово: „зло разбоење готово субеље“. Ја ћу за тренутак да скренем од предмета у страну и да на још једном примеру потврдим, како се исваптају инат и недоследност. Бал србинско државе г. Пашића и пок. Растића 1880. г., доћешко до овога закључка. Пок. Растић је заповедао борбу за економску еманципацију Србије од А. Угарске. Кад је он пао у тој борби, Пашић

је казао: „...нама је било главно да оборимо Ристића“. Растић је, дакле, за њих био опаснији непријатељ него Аустрија. Међутим, после 30 година, и кад је радикални Влада дошла у положај пок. Растића, она се сећа да је Растић водио паметну и патриотску политику; један радикалски орган објављује оставку Растићеву од 1880. и нама се овде пребацује, да нисмо верни слабењици његови. Нама су та пребацујања чињена кад смо тражили добар трговински уговор са А. Угарском. И чињила су нам их љуле, који су после закључили један добр уговор.

Овај вести Пословник обновљен је 1903. год. и неке извесне измене претгрео у децембру 1903. год., али ни у првом периоду његове важности, ни у другом периоду дуже иречена после 1903. год. није се осетила потреба његове ревизије: ни уједи-нено измену, ни у Скупштини, ни у органима које политичке групе.

Према томе, настаје питање: шта је прави и непосредан узрок, који је изазао ову ревизију? (С деснице се чује: Вам рад). Г. Протић, аутор овога пројекта, дошао је на мисао, да предложи измену Пословника на крају 1906. год. Тада је одмах унущаје да размишљање о узроку, који га је довој до уверења да треба да мене Пословник. И кад се то узме у оцену, онда се долази до једнога, несумњиво тачног закључка, да је опстручиваја самосталца са средине 1906. непосредан узрок овој измени. Била је, доиста, и једна опстручиваја пре тога, али не опстручиваја техничких средстава. То је она опстручиваја, коју су започели ми а прахватила господи с деснице у јануару 1906. год. О самој разлици у цељу између нас и њих говорију мало посље. Разлика је тако, у средствима између ове и потоње самосталске била је у овоме.

Нашија је опстручиваја првла своју снагу из Устава. Она је одеуствовала од седница да по би било кворум. Самостална се опстручиваја насладијала на Пословник, зато, што је кратким питањима иззеђу ове и потоње самосталске била је у овоме.

Према овоме, господо, ја мислим, да није било стварних разлога тражити промену једнога закона. Сам Пословник садашњи и његове одредбе насу мосле бити сметње раду скупштинском. Него је, време свему што бива за последњих неколико година, треба тражити друге промене, треба тражити модификацију, модификацију у најбољем смислу, нарави и навика Владиних и посланичких, треба подизати и развијати њихове осећаје дужности. Да, господо, ако је рад скупштински за ових седам година био, да да дуготрајан, иако нешто ћлатав, штур и стерилан; ако су наше Скупштине за ових седам година градиле законе, које су саме градиле, зато ни инијативе није крив скупштински Пословник. За то су криви посланици и Владе, који нити су поштовали себе сами, нити повероје које им је данано, ни важност и достојанство које су престављали. Крив је партизански систем владавине, крив је метод у прамени Пословника, који је престављао или бескрајну толеранцију или узеташње и најоправданјијих захтева опозиције. Крив је струја, која је захватила нашо друштво, из запљуснута в Народно Представништво, струја за безобзирном тековима и за угодним и широким

животом. Најпосле, томе може да се нађе узрок и у факту, да се не види, — не види се доволно и колико треба да се види, — овај најмоћнији фактор државни, који, и у парламентарним земљама, има дужност да се стара о пословима државним: те да соколи, ако су они на добром путу, а да их спречава и субија, ако они штете државне интересе.

Ја ћу да наведем неколико примера, да моја онајашња потврдим. Овај Пословник врло је, као што рекох, од 1890.—1893. године. Тада је био један привремени — намеснички — режим. Број посланика мали него данас. Дијурна у почетку осам, па после десет динара. Еворула увек. Ни један посланик није мислио да може да одсуствује без одобрења Скупштине. Формалне квалификације посланичке као и данас; али је било неких унутрама моралних квалификација којима су се онданици посланици одликовали. Они су имали високе осећајне дужности и високе онога здравога и стваралачкога честољубља. Напослетку, од 1889. до 1893. год. није било у Скупштини из једнога либерала ни концепционара државног. Сад јесталан режим. Број посланика већи. Дијурна 15 динара. Стална кубура са кворумом. Имате чак и државне саветнике, који примију плату од 10.000 дин. годишње, не долазе у Скупштину редовно, а шак примију дневницу скупштинску. Дијурна се виши и за пород. Многи посланици врло често одсуствују и без одобрења Скупштине. Владини посланици уређују по Министарствима своје личне и партиске рачуне. Министри, привућени, бране се од њих наредбама, којима им се забрањује приступ у Министарство пре подне. И, као што гласи један радијијски рачун самосталски, који ће бити затрешац у колико је сада број већи, сад има у Скупштини 30 које либералната које концепционара државних. У овоме младом парламентарном житоту седео је као члан Владе и једни човек који је био у говорима односима са државом.

У овоме „младом парламентаризму“ видели смо једнога посланика, који је болестији, „утачљован“ долазио у Скупштину, само да би Скупштина могла имати кворум кад се решава питање у коме је и он био нешто ангажован. Као што знате, Радивоје Митровић био је један од највећих противника држављању неправилних војводица Прометној Банџи за Тару. Али је он посли уредио своје одноге са Прометном Банком и сад су државни интереси из своге месту. Њега нема никако у Скупштини, и ја нећу погрешити, ако кажем да ће и он тражити дијурну.

Ја вдом даље у доказивању како за основирање и неправилност у раду скупштинском није крија Пословник. Пре 5 година поднесен је предлог за законодавно тужачење, које се тицало онога спора Бајлоновог са општином београдском. Доказивало се са стране опозиције, да законодавно тужачење, по чл. 116. Устава, треба да прође кроз два читања. Влада је одбила то и законодавно тужачење дала важност закона, и ако је било само на једном читању. Сад се тек признаваје, да је онданије Владино гледиште било неправилно и уноси се у пројекат да треба да буде два читања. Осим тога, чл. 78., која говори о једном читању, има да важи само за специјалне законе. Међутим, самосталска

Влада, у марта 1906. год., огласила је за закон одлуку скупштинску о провозоријуму са А.-Угарском, и ако је она прошла само кроз једно читање у Скупштини.

Члан 90. Пословници говори о томе како се поступа са интерпелацијама. Али и он је изиграван. По њему је Министар био дужан да се у року од 5 дана, од кад је први пут о интерпелацији саслушава, изјасни кад ће на њу да одговори. Међутим, то је ретко бивало. То се готово увек изигравало. Најсигуруји доказ о томе то је поступање са нашом интерпелацијом о 16. септембру. — Кад је та интерпелација саопштена г. Пашићу, он је казао да ће на њу одговорити онда кад је Скупштина стави на дневни ред. А кад смо ми, пре божићног одмора, предлагали да се та интерпелација стави на дневни ред одмах после божићног одмора, он је то одбио, изјашњујући да „има пренос послова“. И то је разумела већина скупштинска, па је разумео и онај део већине, који је 1. октобра 1906, дочекао Владу г. Пашића у Скупштини узвиши: „Доле убијце!“

Један члан садашњег Пословника предвиђа право посланика на исправљање говора. Међутим, од тога првог чињеница је злоупотреба, и ту злоупотребу су применавали сви редом — један више, други мање. Један је само започео а после су то приватили сви слојеви Скупштине. Ту се водила формална дебата. Та и зато није крија Пословник.

Најновији догађај са тумачењем чл. 117. потврђује, такође, да није крија Пословник него нарав већине скупштинске, која прими и ствари очевидно противне закону.

Један члан Пословника, који мисли чини да је један од главних разлога за назену Пословника, јесте члан 66.; он говори о кратким усменим питањима. Мој колага г. Илић говорио је нешто о томе, ја ћу да га допушам. Одмах да кажем да је заиста и са тим чл. 66. чињена злоупотреба. Члан 66. даје право посланику да чини кратка усмена питања, ради информације, или Министрима наје стављено у дужност да на та питања морају да одговоре. Има других питања, о њима говори чл. 88. То су писмени питања, на која Министри морају да одговоре. Међутим, код нас се било дотле дотерало са тим усменим питањима да, кад Министар није у Скупштини да на њих одговори, пока су посланици доказивали: „Дотерајте га, доведите га“ да одговори, — као да су Министри скитнице. То је злоупотреба која се толико одомаћила да и кад Министар одговори паједно такво читање, да се после његовога одговора пост јавља питање и објашњења иду у бесправност. То је, господи, изигравање Пословника, то покazuје стапну склоност да се он изиграва, а већ недостатак његових одредаба.

Сада треба, господи, да видимо шта је прави циљ овоге пројекту. Баже се у побудама: треба убрзати рад и занести ред у скупштинским пословима; треба учинити да Скупштина интезивније ради. Ја мислим да је то првина разлог и циљ. Привидан је стога, што, ако би се заиста хтело да Скупштина бржи и интезивније ради, онда би се, у том посљеду, најшло код опозиције на највећу предсуретљивост. За тај циљ била би довољна само строга и савесна примена садашњега Пословника.

Међутим, по мом уверењу, главни је циљ овоме пројекту *спечевање опструкције*. То сам уве-рење још више стекао из досадање дебате.

Сваки Парламент има право на дискусију и на доношење одлука. Покушај и свака акција којом би се ишло на то да се омете његово право дискусије и доношење одлука, то је елеменат растројства, једна неформална појава; то је не право уопште.

Прека томе и опструкција, уопште узел, јесте не право, неформална појава. Али она може да буде и корисна и потребна и оправдана. То зависи од мотива, из којих се води. Мотиви у праву дониста уопште не вреде. Али има прилика у којима се и они корију узети у обзир. Самим догађајима они добивају своју разрешницу. Ако се једна опструкција инспирише сатничарством и обзирима болеснога властодубља, и само због тога хоће да омете рад једне Владе и Скупштине, без никаквих виших обзира и идеја, такву опструкцију треба сужбити.

Таква је опструкција била она радикална 1906. године, кабинету г. Стојановића. Ми смо вишали из Скупштине због тога што смо били наведено револтирали поступком Владе, која је хтела да испорише нашу интерпелацију о односима са Енглеском. Интерпелација је била на дневном реду па се не-престано поиздавала, тако, да је дошла на педесето место онога дана кад је на њу баш требало да-товорати.

Може бити да је наша осетљивост тада била претерана, или је посумнило да су нам мотиви били апсолутно чисти. Међутим, мотиви господе, која су пошли за нама у том случају, били су — власт. То се показало онда, кад се Пашњаковић, после неколико дана, и кад је Србија под владом г. Стојановића била у најжошћем економском сукобу са Аустријом, јакла у Бечу да купује „веш“ у стабили-сману грофа Голухонског.

Рекао сам, да има мотива који опструкцију чине корисном, потребном и оправданом. Ту може да буде ово двоје. Једно — нека ми се верује да не правим алузије — једна засленијена, корумпијом до-бivena и личним интересима за Владу незападне већине, почне газити и права мањице и закон или таква већина постаје опасна за државне интересе. Опози-цији, колико је има да има, дужност је да води опструкцију. То је њено право и њена дужност. У првом случају она врши акт наведене самоодbrane. У другом случају акт емпитетне патриотске дужности. То је, дакле, изузетак који опструкцију, једну неформалну и растројну појаву, легализује, као што и у првом случају има изузетних при-лика у којима се и сами убиства легализирају. Уби-ство је забрањено. Убиство об казни и најтежим казнама — смрт. Али има момената, напр. кад се убиство изврши у нужној одбрани, да се оно правда, извиђава. И да бих потврдио колико оп-струкција може да буде оправдана, сао и примера. Ја сматрам да је била оправдана она претња од стране самосталца опструкцијом, онда кад се по-купшало да се незаконито учините виходи мандати у окр. рудничком. Верификациони одбор је био пред-ложио да се изврши покладни избори само у оних општинама у окр. рудничком, у којима је било ка-клог пореда. Хтео је да уведе два посланика са листе радикалине, а да одложи решење о мандату.

СТЕНОГРАФСКЕ ВЕЛЕШКЕ 1910.

г. Драшковића и његовог друга док се не изврше покладни избори. И како то није било по закону, самосталци су имали права да прете опструкцијом, па да је и воде ако би тај предлог већина хтела да приеми.

Кад сам ја исказао уверење да има мотива који опструкцију, и ако је ислегално средство, правдају, ја треба да завршима своја расматрања у том по-следу тиме, што ћу да утврдим: да главни и једини циљ и задатак једне такве опструкције, и кад је већина у своме положају незиковитости истрајна, јесте *погиђање на суд народа, на суд бирача*, да они пресуде између већине и опозиције. Јер друге инстанције нема.

Ја сам судио о опструкцији као о опструкцији уопште. Навео сам разлоге, да покажем како има момената у којима се она правда. Сад да видимо каквим се сред-ствима, по предлогу Владе и већине, хоће да по-служи, па да оствари идеја о сужбијању опструкције. Ја сам казао да сваки Парламент има право на дебату. Ако се то призна, онда је јасно да, кад тога има правна Парламентација, мора га имати и опо-зиција. Шта више, могло би се чак ини и даље и тврдити, да опозицији треба допустити ширу дис-кусију, зато што она и има само да критикује и да говори.

Међутим, овде се ради сасвим другачије, овде се ради противно; овде се сужбијањем дискусије хоће да спречи опструкцију; укивањем основа по које постоји сам Парламент, хоће да се спречи опструк-ција. Мање зло хоће да се сужбије занојењем ве-ћега ала. То је ошигти дух и намера која провејава у овоге пројекту. Ја нећу да спомињем поједине одредбе, али хоћу да поменем неколико ствари, да би се видело како ја правилно схватам циљ овога пројекта. Чл. 3. ограничава начину де-бату о верификацији избора само на три седилице. Члан 23. говори о томе да се о Пословнику не може говорити више од пет минута. Чл. 27. исто тако ограничава време трајање једнога говора на час и по, а највише на два часа. Има још маса других ствари. Али од свију њих најкобнија од-редба, јесте одредба чл. 30. овога слабората од-борског, којим има да се замени чл. 58. садашњег Пословника. Да видите шта стоји у садашњем По-словнику, а како гласи пројект. „Претрес се може закључити кад се исцрије листа пријављених говорника, или и без тога, кад Скупштина из-јави жељу да се претрес закључи и томе се нико не противи“.

Дакле, може се закључити претрес кад се исцрији листа пријављених говорника или кад се у Скуп-штини изјави жеља у томе смислу а томе се нико не противи. Предлог, међутим, гласи овако: „У члану 58. у пријој реченици речи „може закључи-ти“, замењују се речима „закључује се“, а речи „и без тога“ замењују се речима „и пре тога“ а речи „изјави жељу“, замењују се речима „одлучи на предлог 10. присутних посланика.“

Разлика је огромна и она показује да се оваки предлогом хоће да угриша дискусија. Јер, док је до сад закључење претresa зависило од оних који су се пријавили за реч и могло се претрес закључити кад се исцрије листа говорника, сад се пријављени говорници могу и елиминирати а претрес

закључити и без њих, само кад то затраже 10. посланика. То је најтежи и најкобнији члан који има да се мења (*Луба Јовановић* то је неспоразум).

Испријујући ове паномене из специјалних одредаба онога пројекта и да бих доказао да је овши дух овога пројекта да се субзија и угуша дискусија, — ја ћу направити поређење са једним законом од пре 40 година. При руци ми је Пословник од 1870. године, израђен после Устава од 1869. године. У њему име одредаба које су напредије од неких у пројекту.

Г. Министар Финансија се смешио; ја ћу му поднети доказе из којих ће се видети да ћу се ја слађе смејати, јер ћу се смејати последњи. Пре свега, тим Пословником се не ограничава дебата о извештају вертикалационог одбора и она је, као што је познато, вођена неограничено. Сад се она хоће да сведе на три лана. — Пословником од 1870. године допуштено је посланицима да се могу, при својим говорима, служити белешкама, — садашњи предлог забрањује да се могу употребљавати цитати. Даље, сад има овде чл. 68. који говори о кворику који је противан Уставу; — међутим чл. 65. Пословника од 1870. год. утврђује: да је кворум само ониј број који је Уставом одређен. Најносле, пре 40 година гласало се поименце и онда кад то само један посланик затражи, — а сад се може гласати поименце кад то затраже 20 посланика. То су разлази који су ми давали права да тврдим, да има одредаба у Пословнику од 1870. год. који су напредији и од садањег Пословника и од пројекта. Извикани „реакционар“ Радivoje Miloјković може мирно да спава у своме тробу, јер су на упорну земље дошли људи, који мењају Пословник у назадном духу. Ја нерадо употребљујем ту реч „реакционар“, јер сматрам да је она злоупотребом прилично озулчава. Али кад сам је већ споменуо, онда ћу да се возовем за објашњење о томе шта је реакционарство — на г. Пашића.

Парадоксално је да се ја позивам на Г. Пашића, али је истинा. Јер је Г. Пашић 1878. год. при претресу пројекта закона о штампи, дао о томе овакву дефиницију: „Сваки предлог законски, који се износи Скупштини з назаднији је од онога који се у том моменту налази, реакционар је“. Ва сви несумњиво имате уверење, да је овај предлог законски, који се сад износи, назаднији од онога који постоји и ми смо, хтели не хтели, принуђени да примимо квалификацију г. Пашића: да је овај предлог реакционар.

Ја ћу да наведем још једну одредбу из овога пројекта, из које се види да је он и противуставан.

Ево, дакле, члана 68. по одборској редакцији, који треба да замени садашњи члан 117. Пословника. Овде, у другом одељку стоји: „Ако би се при том уклонили из дворнике или се не би одазвали који од посланика који су тражили прозивку, они ће се сматрати као присути, као и сви послиници који се у дворници“.

А члан 109. Устава каже: да „Скупштина може решавати ако је у њезиној седници оште од половине целокурано: Уставом одређеној броју посланика“. Устав, дакле, вели да тај број по-

сливника буде у седници кад Скупштина решава, А ви хоћете да рачунате у кворум и посланике, који су van седнице.

(*Луба Јовановић*: Кад се решава). Јест, онда кад се решава, и овде је реч о решавању. Иначе, зашто би вам био потребан кворум.

Да закључимо. Ја имам уверења, да овај пројекат има за задатак и за циљ: да субзије и угуши дискусију. Имам уверења, да су чинене злоупотребе са садашњим Пословником, али би се те злоупотребе могле сузбити, санирати и на други начин, — споразујом свију група скупштинских. Али, кад је изгравање досадашњега Пословника било једна злоупотреба, онда би примање пројекта било много горе, онда би примање овога пројекта значило, да се наставље унапред законом санкциониште, такав закон био би закон који квани парод. А ја ћу гласати противу таквога закона.

(*Потпредседник, Јаков Чорбић*. — Има реч Г. Министар.

Заступник Мин. Уп. Дејца, Стојан М. Протић. — Било би, господо, некаваљерски од мене, ако се не бих са неколико речи одазвао г. Рибарићу, који је један од шељова либералне странке, кад је тао реч да говори о предлогу који је на дневном реду.

Морам признати, да су ме при разлог његов и прије реч његова мало зачудили, да он, као посланик, готово стални члан Народног Представништва, ни за све ово време откај овај Пословник постоји није могао да нађе разлога и да види разлоге, који диктују да се ревизија Пословнику изврши.

Ја држим, господо, да су и они дуви, који пису посланици и који много мање прате рад законодавног тела, највише то разлоге који говоре одавно, који говоре стално, како има нешто што смета скупштинском раду, да је сам скупштински рад и сама практика, само примењивање Пословника сам, дакле, целокупни рад скупштински по овome Пословнику јасно и непобитно показао: да и у самом том закону има сметња, због којих Скупштина не може брже и плодније своје послове да скршава.

Чудним начином господин Рибарац је својим говором доцније доказао оно што је најпре у почетку свога говора порицаш. Он је сам изводио поједине чланове закона о пословном раду, о којима је говорио како су они злоупотребени, како су неправилно приложници. Па, господо, у томе баш и јесте ствар. То и јесте невобитан доказ да је тачно оно што сам говорио и што сам казао: како Пословник ониј има у себи и несугениности и оскудице ауторитета, посle толиког времена како је он приемљиван, тако, да се управо у многим одредбама његовим ни дан дацас не зна прави смисао и значај; и, шта више, да једној одредби један одређен смисао не признаје, тако да кажем, нико у Скупштини.

Чим то, господин, постоји, онда је то доказ, да је та одредба себе прешивала и да ћу треба другог заменити. Да ли је то дошло отуда, што су ваше нарава пешгодна, рђаве, или из каквих других разлога, то је, сад, господо, сасвим споредна ствар. Чим стоји факат, да је једна одредба законска, и

са преседничког места и из клуза скупштинских, применявана различно и даван јој карактер и сисао различан, — давас онакав, сутра онакав, — онда значи, да је та одредба само једна сметња, и да ћу треба уклонити и други заменити.

Госп. Рибарац је учинио још једну, по моме схватању, погрешку, против, ако хоћете, парламентарне конвенције, против рела у дискусији, који треба увек на уму да се има.

Он своје једнако тражи наше праве побуде и разлоге: зашто ми сад Пословник менамо. Желео би да потажа наше намере, и да чита наше мисли.

Ја мислим, господо, да је тај пут неизгодан, или као што је он мало пре рекло, то је прилично реакционарно, потажати и читати мисли другога, а не гледати побуде у ономе што је пред нама: ирио на бело; то је, господо, чак и недопуштено.

Ја сам то именују да карактерисам тај поступак госп. Рибараца; али се стога ни мало не уклањам, да му одговорим и на оно, што он мисли да је нама био прави разлог за измену Пословника.

Изгледа, да по говору г. Рибараца, као да ми кријемо то како ми желимо да отежамо инструкцију. Не, господо! Ја сам у првом свом говору назао и — ко је мој говор читao, ја мислим да је могао лако из њега то прочитати, — да сваки Пословник, данас, кад се гређа, он има тај задатак, да инструкцију отежа. Инструкција се не може асолутно спречити Пословнику, то је позната ствар, и нико се и не поси таквим мислима да инструкцију запоном јединим асолутно спречи. Али, сваки добар правилник скупштински, сваки закон о пословном реду у Нар. Скупштини, треба да има задатак — и данас има тај задатак — да инструкцију отежа. Г. Рибарац је сам казао, да је инструкција један непоразна појава и, разуме се, непоразне појаве се уклањају, ако се могу уклонити, или се, ако то не може, отежавају и проређују.

Ја ћу да се упушим овде у то да назујем како ја гледам на инструкцију. Томе ће бити место кад будемо спедијално дискусију о овом законском предлогу водили.

Ја ћу одмах овде да кажем само толико, да ни ја писам порицава, а и сад по поричем, да може бити момената, кад инструкција може да буде и оправдана — политички. (Ст. Рибарац: „Иправно?“) Правно никад, извините. Ва сте сами то назали овде: инструкција је неправно. (Ст. Рибарац: „Може што је неправно да буде правно“). Инструкција, у извесним моментима, може да буде оправдана само политички.

Кад тај коменат настаје, кад је у коме концептном случају инструкција оправдана, и у којој мери, то се може, господо, цепити само у момената кад наступи инструкција. Али, има један моменат, који је суд за инструкцију и дуде обзивље, који са стране гледају: да ли је инструкција оправдана, — цепи се по томе колико је јака струја која инструкцију носи, која је држи. Ако инструкцију представљају само они, господо, који је у Скупштини зале, а за собом носију јавно миље и немају велико пероште да за њима стоје већина бирача, тај је инструкција увек и политички неоправдана.

Господин Рибарац је много гледа па прошлост. Он то, по правилу, има обичај сваки пут, кад критикује или ради он га увек везује са прошлостью и у прошлости гледа доказе противу нас. Тога употребења, господо, нити смо се кад бојали, нити ћemo се кад год бојати. Стога, г. Рибарац таква употреба љевиза може слободно продолжити до милие воле; али ја држим да треба да има на уму ово: онај политичар, који у прошлости гледа, и само у прошлости гледа своје добро, а садашњост му не ваља, тај је политичар сиршао са својом политичком каријером.

Тако нам је он овде изненадио, како је некад у Народним Скупштинама било квартума, а сад га нема. Па, господо, прошлих Скупштина је много чега било. Тако у прошлим Скупштинама је било и то, да су посланици имали чак и не наштампан буџет, него внесли, и тек један ако га је имао; нису га ни у Финансском Одбору могли да добију сви; и онда су посланици у тим Скупштинама људе из тих Скупштина избицавали напоље, није им се дало да говоре. Такав је закон онда предио и важно и, г. Рибарац га ишик усљђује да се па тај закон позива и прави паралелу са данашњим законом! Ја ћу да кажем о том закону само још ово: има закон, у којима само једна јединица одредба вреди, а друге су само „гарнируг“ и не вреде ништа; у том Пословнику, па који се г. Рибарац позива и на углед нам га износи, има таква једна одредба, поред које сме друге ништа не вреде. Та одредба је ова: да Влада са својом већином може у тренутку све одредбе Пословника да забрише, и то без никакве процедуре, за један тренутак! Ви знаете како је Вуја Васиљ велику и широку употребу од тог једног јединог права чинио!

Г. Рибарац је цитирао овде члан 30, да докаже, како се овим Пословником хоће дискусија да угуши. Ја ћу господина Рибараца запомити за допуштење да ми остави да се ошири разговорамо о томе онда, кад тај члан доби на дневни ред, а сад иска ми допусти да му кажем само то, да он тај члан није разумeo (Стојан Рибарац: Зашто?!). Зато, што асолутно не стоји оно што сте ви казали да у том члану има. Тако ћemo се исто разговарати и о члану 68., кад он буде дошао на дневни ред. А сад, на завршетку, ја ћу само још једну примедбу да учиним, па оно место, где је г. Рибарац у свом говору правно и неке паралеле између Јов. Ристића и г. Џакшића. Ја мислим, господо, да није било у реду да се говори онако о човеку, који је Председник Министарства, онда кад наје ту да може г. Рибарац да одговори. Друго, г. Рибарац је цитирао једну реч г. Палића, а ишик казао па где јој рекао, инглес се то може пронерити да ли је тако.

Али, ја ћу да допустим, баш да је то могао и рећи г. Џакшић онда, и окећ ћу да кажем, да је критика г. Рибараца сасвим неумесна и неоправдана. Она борба, за коју он сад овако доцкан хоће да се запоји, и поју нам износи па углед, борба Јована Ристића за економску еманципацију, та је борба поведена од његове стране у будаку веома, тако да је само он и Владаљац знао шта ради а никако други. (Мах. Борђевић: У будаку?!). Јесте, у будаку, јер нико у Србији није знао за ону оставку и ми сло је из архивске прашине тек после толико-

година извукли; а онј, који хоће да води политику економске еманципације, па мисли да је воли сам без народа, тај не разуме ту политику, нити од те његове политике може бити какве користи. (*Добаџивање националца: Ви сте знали политику!*) Нишко знали, јер се од нас крило; и г. Ристић, као што видите и из оставке, кад ју је написао, написао ју је само зато да остане, да се може кад год објавити и сведочити како је он у једном тренутку ствар цепно, а не да својој идеји извршује победу; јер да је то мислио, он би друкчијо радио; не би оне луде, који су могли да раде и да му буду војска, терао и гонио, нити би од њих крио ту своју политику. Таква се борба по води писамо, и по будаџима, него са војском, земљом и народом. (*Добаџивање националца: Што се ви исто могли да одуриете Краљу Милану?*) Па ми смо се одувирали колико смо могли; и он ја вођео против нас, а ми смо се отицали колико смо спагениали; највеће је, као што знаете, изашло да је народ старији и јачи.

Али се ви никад ничему исто одувирали, ни против чега борили, осим кад вам дође окако око јаке пошироке те можете лено да се разговарате и да држите дуге беседе, које немају никакве везе са оним о чему се говори. (*Мил. Борђевић: Ко вам је дао приказ Устав у овој земљи него либерали?*) Приказ Устав дао је Давидовић, а тај Устав који су либерали дали 1868. године, он даје сва права извршиој власти и Народном Представништву не даје никаква права. (*Љуб. Борђевић: Онда је Србија била назала држава и релативно имала слободоујнији Устав*). Ближени пишти духом!

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Рибарац ради личног обавештења.

Стојан Рибарац. — У недостатку правих разлога г. Министар Финансија прибегао је једној, некој је допуштенју речи, недопуштеној тактици. Ја истакао ја критиковала и споријиковала прошлост. Ја сам само изнесо неколико несумњивих података за доказ о томе, да је у Пословнику од 1880. године било неколико одредаба либерализних и на преднијих него што се сад предлажу. То је несумњив факт. Ја се писам упутио у оцењивање прилика олога доба. Уосталом, ја мислим да је г. Протић најбољу сведочбу објективности својој у овоме своиј објашњењу дао на тај начин, што је покушао да ослори тачност изјаве моје о државу г. Панића у 1880. години. Г. Протић сад каже: како је пок. Ристић онда води политику „из буџака“, како пок. Ристић „није разумео политику“. А ја сам дужан усвомењи Јовану Ристићу да кажем да он, мртвак, може бити задовољни ногнуо кад му онакву сведочбу сада даје г. Протић, и посље уснеха које је он имао па пољу националне политике српске.

Има и друга једна ствар због које, чини ми се, такође изама права да учним примедбу г. Протићу. Ако пок. Ристић „није разумео политику“, ако је он и води политику „из буџака“, мада је био дужан да ради друкчије него што је радио

1880. године, онда зашто је г. Протић упућивао прекор нама национализма што ишмо ишли за том политиком? Јер ви знајте, да је неколико пута г. Протић и г. Вељковић и мени, прилику кад је било речи о царинској унији са Бугарском, а и пре месец дана овеје казао: *Шта ли би казао покојни Ристић кад би чуо шта данас ми национализци говоримо?* Кад је политика док. Ристића била рђава, што нам је г. Протић ту за пример износио и зашто нас је прекоревао што, по његову мишљењу, од ње одступамо?

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Ону моју реч, коју сам употребио у погледу господина Ристића, г. Рибарац је иронијски сунчио. Може бити да се мени измакло, ја нећу одмах њега да кривим да је намерно хтео да је прошири; може бити да сам се ја недовољно јасно изјаснио. Кад сам употребио ону реч, ја сам јасно хтео да обележим, да се она односи на економску политику, а писам говорио о политици г. Ристића уопште; него сам рекао: ко поди онакву економску политику, тај ту економску политику не разуме. То је оно што сам ја хтео да кажем. Ако се писам довељно тачно изразио, онда сад кажем да сам то хтео рећи и па томе оstaјem.

Што се тише оног другог његовог приговора: ако је г. Ристић водио ту политику на страни, у буџаку, каког смо ма разлога и оправдаца могли имати да пребаџејмо њему и г. Вељковићу, што се они по тој политици не владају? Господо, ја мислим да ми и они ишмо своједно. Они су следбеници Ристића и сигурно су наследили његов политички тестамент; они су морали знати за вреде свога шефа, утолико пре, што је позната ствар, да се пок. Ристић врло похвалио изразно о г. Рибарацу и називао га својим возљубљеним сином. Ја мислим, да г. Рибарац зна за његову политику, за његову идеју и за његову оставку.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Стојан Рибарац ради личног обавештења.

Стојан Рибарац. — Ја сам се мало зарадовао овим паводом г. Протића и сећањем његовим на пажњу, коју ми је покојни Ристић учинио на једном збору. И ево, хоћу да вам изрази тој радост тиме што ћу да изјавим: да ми писам наследилац никакав специјалан политички тестамент покојног Ристића; али смо наследили једну од најлепших српских традиција, на којој је он радио за све време свога живота, једну од најдрагоценјих идеја, а то је: да су нам српски интереси пречи увек и склада об ма каквих других интереса.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Је ли волиша Скупштина да закључи рад. (Волиша је).

За падија дневни ред предложен нам као првачку: Извештај Финансиског Одбора о кредиту од 200.000 дил. и продужење данашњег дневног реда. (Прима се).

Данашњу седницу закључујем а другу заказујем за сутра у 9 часова пре подне.

Седница је закључена у 12¹/₄ часова пре подне.

Прилог 17. броју „Српских Новина“

БРОЈ 59.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LVIII. РЕДОВНИ САСТАНАК

18. ЈАНУАРА 1911. ГОД.

— ИЗДАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ —

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1911.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LVIII
РЕДОВНИ САСТАНАК

18. ЈАНУАРА 1911. ГОДИНЕ

III РЕДОВАН САЗИВ
ПЕРИОДЕ 1908—1911. ГОД.

LVIII РЕДОВНИ САСТАНАК НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ПРЕДСКЛАДАО ПРЕДСКЛАДНИК:

Андра Николић

и и ПОТПРЕДСКЛАДНИК:

Јаков Чорбадžић

СЕКРЕТАР:

Благоје М. Илић

Присути су били сви Г. Г. Министри са Министаром Војног и Грађевина.

Почетак у 9 часова пре подне.

Председник, Андра Николић. — Отварај, освободи, LVIII редовни састанак.

Изволите чути протокол пређашњег састанка.

Секретар, Благоје М. Илић прозита протокол LVII редовног састанка.

Председник, Андра Николић. — Има ли примедаба на протокол. (Нека).

Објављујем да је протокол пријмљен.

Изволите чути жалбе и жалбе.

Секретар, Милун Љукић чита:

Бр. 163. — Тихомир Бирчанин, земљоделац из Суводане, срез подгорски, окр. ваздевски, жали се на комисију за ограничење државне шуме „Медведница“.

Бр. 164. — Величко Гасић и другови из Грудалије, жали се на општински суд истог села и месну контролу.

Бр. 166. — Димитрије Мишић, учитељ у Зажечару, моли да му се призна време од 10 година ставне учитељске службе, с правом на периодске повишење.

Бр. 167. — Радивоје Домановић из Соколића, срез дубачки, моли да се у школи брђанској постави учитељ.

Бр. 177. — Владимира Станојевић, бив. надзорник пруге из Београда, жали се на решење Господарина Министра Грађевина, којим је отуђшен из државне службе.

Председник, Андра Николић. — Унутање се налаже одбору.

Изволите чути један Владин предлог.

Секретар, Благоје М. Илић, прозита Указ, а затим законски предлог Г. Министра Финансија о уређењу Државне Штампарије, заједно са мишљењем државног Савета. Указ гласи:

СТАНОГРАФСКЕ ИЗВЕШЋЕ 1910.

МИ

ПЕТАР I

ПО МИЛОСТИ Божјој и вољи народној

Краљ Србије

На предлог Нашег Министра Финансија, а по саслушању Нашег Министарског Савета, решавамо:

„Овлашћујем се Министру Финансија да Народној Скупштини, сазваној у редован сазив за 1910. годину, може поднети на решавање предлог закона о уређењу Државне Штампарије“.

Наш Министар Финансија ће изврши овај Указ.

16. јануара 1911. год.

у Београду.

ПЕТАР с. р.

Министар Финансија,

Стојан М. Протлад с. р.

(Види предлог закона и мишљење државног Савета на крају овог састанка).

Председник, Андра Николић. — Пројекат је штампан и сад се разлаје посланицима.

У своје време секције ће изволнити изабрати одбор да прости овај законски предлог.

Изволните чути мисаље државног Савета о посланичком предлогу г. Илије Илића, о намерији пазарници и почињају туђих ствари.

Секретар, Милош Трифуновић прочита:

Председништво
Министарског Савета
ПМБр. 13.

16. јануара 1911. год.
у Београду.

Господине Председниче,

Према нисму Народне Скупштине од 4. децембра пр. год. № 3.362 упутио сам државном Савету на оцену и мишљење послат ми оригинални предлог г. Илије Илића, паралог посланика — „О назначавању и допунама у закону о накнади штете, уве-

њене злонамерном паљевином и намерно противзаконим поништајем ствари, од 22. децембра 1903. године".

Државни Савет, проучивши овј предлог, нашао јо, да се те измене не могу усвојити из ових разлога:

1. Из закона о накнади учитеље штете злонамерном паљевином и намерним противзаконим поништајем ствари од 20. марта 1892. године, а из члана 1., 14., 15., 20. и 20. именованог закона, види се, да су те измене и допуне узакојење у децембру месецу 1903. год., те је до данас равно седам година како оне као закон важе и како се она примењују на извршено кривично дело: крађу токе, заложеделских злати, хране (људске и сточе), воћа, живине, кошница, пљоских ограда. И у тако кратком размаку времена помогући је да се с поузданошћу потврди штетност закона, коју предлагач простира, и у толико мање још, што је предлагач извршио у својем предлогу само неколико општина у срезу косанчичком, да траје штету од примене овог закона отико је ступио у живот и, што се та штета, као предлагач назади, садржи само у огромном ариезима за подмирење издатика по том закону, те је народ сувинше оштећен, тако, да није у стању да изда приред. И тај једини разлог није документиран никаквим аутентичним подацима, којима би се уместост и прецизност измене тог закона правило.

2. Колективна одговорност за накнаду штете, која истиче из кривичног дела краље сточе и осталих ствари, узакојена је у текилу да се у народу субвију краље, јер је службеним подацима доказано, да су се они с дана па дан све више множиле и да су се њихови учитељи ретко проназади, па се с разлогом претпостављало, да ће се и општинске власти и појединачни грађани споји општина обављају и брижљивије бринути о именој сигурности и да ће се њиховим стварањем, уз сарадњу државних органа, лакше и успешније проназади крадљиви, и, што се оправдано рачунало, да ће се том законском мером постићи, да краље о којима је реч постану, или бар да се сведу на најмању меру. Но па је тај закон изазвала угрожена имена сигурност и једна неодоливи народни потребе, онда нема разлога да се закон, чију је корисност, суштвеност за друштвено наше прилике унадели и потврдили западањни фактори, тако брзо и без дублог и свестраног испитивања мене.

3. Све док се не би и ако би се, тачније и брижљивим проучавањем и испитивањем од државних органа добили сигурана резултати о негодности, недугуности, па и непотребности и штетности тога закона нашој држави, као и савршеном неуснеку да се њиме отклоне и субвију та недовијеша и изложију дела, или да је он непозводљив у њом нограду, — своје дотле непотребље је у унијање тога закона.

Саопштавајући Вам ово саветско решење, част ми је у прилогу под ђ. вратити Вам овј предлог.

Изволите примити, Господине Председниче, уверење о мој високом поштовању.

Ник. П. Папић с. в.

Председник, Андра Николић. — Упутићемо секцијама да изабору одбор, који ће проучити овај законски предлог и поднети Скупштини извештај.

Прелазимо на питања председништву.

Има реч г. Алексе Жујовић.

Алексе Жујовић. — Известилац једног београдског листа са галерија доноса не оно што се у Скупштини ради и претреса, него певерно, и ја сам услед тога побуђен, да узимам једно питање на г. председника. Тада известилац у последу јуче размишљајући магистра не извodi оно што сам ја казао, него, изгледа, да је то у парочитој тенденцији извршио па сасвим свој начин, најда за дубав госа који га плајају, ако не из диспозиционог фонда, онда сигурно из другог фонда који је већ постао јавна тајна, јер се зида ко је извесио редакцији да је 45.000 дина, да за његов рачун пише.

Ја и сам мислим, да г. председник нема толико могућности да нагази извештноде поинтарске, да доноси у својим листовима верне извештаје са скупштинског рада; али бар толико ћу бити задовољан, ако г. председник својим заузимањем толико уједињи, да поинтарски извештачи буду колико толико објективни у доношењу извештаја скупштинског рада. Јер, и ако писам за скучавање штампе, и до краја ћу остати такав, ти људи треба у пласти своје интересу да воде о своме писању разлуча и нека по криће посланике, који ће им у своје време заврнути шију сужавањем слободне штампе.

Ја молим г. председника, да учини са своје стране оно што може да учини по овоме питању.

Председник, Андра Николић. — Ја бих радо учинио да штампа доноси објективне извештаје; али кад то изје, ја мислим да је доста поможено томе, што се извештаји скупштински одмах штампају.

Алексе Жујовић. — Таквим одговором морам бити задовољан. Тај певерни извештај доноси је овај лист, чији је директор за време анексије крије гологлав, па кову, од споменика Киси Михаила до двора парализирао.

Радослав Агатоковић. — Ја не знам ко је директор стениографских бележака. У извештајима скупштинским, поред погрешака коректорових, узедена су и нека нова граматичка правила. Тако, где год се помињу речи: Влади и Влади, пишу се пелини словом. Ја бих молио г. председнику да обрати пажњу коректору, да се не уводи погрешке штампарске и, друго, и у граматику да не уводи нова правила која не постоје. И, треће, по паредби Вашој, која је добра, уведена је практика да се стениографске белешке што пре штампају. Немогуће је, често пута, пама, који имамо дуже говоре, да их поправимо. Ја сам био пре неколико дана до пола осам у Скупштини и чекао сам да свој говор проконтролишај, али, док стениографи своје белешке рециклирај, и док зовију дају, и то често немам могућности да их рециклирамо.

Међутим, те белешке пису штампанс одмах сутрадан, него су штампани тек после четири пет дана. Зато молим г. председнику да један размак времена од 24 часа, да би могли своје говоре на виделу да прегледамо, а не да их прегледамо при чишћавању лампама у стениографски сафана.

Председник, Андра Николић. — Г. посланиче, учинио је све што је могао да задовољи г. г. посланике, а и да белешке што брже излазе. Тако исто постарају се да се у будућем коректура бележака ириш брже и правилише. Што се тиче оних павота, да стенографске белешке излазе после четири дана, ја имам да пење тако бити, јер ја их добијам много раније.

Ваше нема питања на председништво.

Сад има реч г. Шандо Маринковић да учини питање на Г. Министра Унутрашњих Дела.

Шандо Маринковић. — Ја немам обичаја да се у Скупштини тужам на рад полициског органа. Али у последње време достављена су ми такви факти, да сам принуђен да учиним питање на Г. Министра Унутрашњих Дела и да му обратим пажњу на рад комисара полициског у Митровици. Према обавештењу које сам добио, имајући да га чиновник не поступа исправно и подједнако према свима грађанима његовог реона. Неколико случајева су врло груби и карактеристични и ја ћу да их изнесем овде, да би Г. Министар могао да се увери о подацима овим, па онда ако хоће да поступи даље по закону.

На овога комисара жале се људи из општине почајске, да је потерио на кулук општину у месецу новембру, кад су биле пајићне воде. Поред тога, он је приморao општину да купује камен, и општина је морала да купи за 2.000 динара камен ради насилања своје деонице друма и тај је камен донедао зајом из Раче. И ако сам ја прилично упознат са овим стварима, ја још писам чуо да нека општина мора да купује камен за своју деоницу.

Пак кад је г. комисар видeo да камена нема доста, он је натерао општину да купује и даље, па кад општина није хтала даље да купује, он је натерао кметове да под својом одговорномшћу морају да купују камен, и кад су ови то одбили, он их је онда казнио и тога председника и деловодију са по 400 динара, а багаџиника са 300 динара.

Ја не тврдим, јер не знам дубље од тој ствари, да ли је комисар имао по закону разлога да тако поступи, али и ако је имао права, ја мислим, да су ове казне и сушине велике! Чак Првостепени Судови ретко за преступе ударију толике огромне казне на сељаке. Сад ћу да напоменем још један званичан акт тога комисара, из која ће се по стилу видети какав је то чиновник.

Актом својим од октобра прошле године № 2706. издао је он наредбу суду те општине. Он дословно вели овако: „Шандем под 1/4 буџет општине па да га иста мети пре деловоју као најписменијем лицу, те да се једном увери, да је буџет школски 2793 динара, а не као што је одбор предложио 4000 динара.“ Овако се, господи, не упуњује акт подручној власти на пришеће своје дужности.

Познато је Скупштини како со парижкој управе преговарају и праве тешкоће једне другима. Стара управа није хтела да остави новој буџет чити какве податке, а нова управа кад је дошла није тачно запала колико цифру износи школски буџет и исплатила је суму мању, док није добила тачно обавештење. Кад је видела колико је буџет велики, жалила се окружном одбору у Шанду, који је оз-

бор тај буџет смањио таман за ополику суму за коју је сама општина тај буџет мање исплатила. Према томе, отпада разлог за казну, али је врек општински суд квалисан. Поншто је то вреко један човек, који је добио велику власт, то је саски могоће да је он или из сушине рености или из некога сапацапука ту власт ложе употребио.

Ја молим Г. Министра, пошто верујем да он још има могућности да тајак рад спречи, да се он о овоме обавести и да време томе чиновнику предузме мере како би га пратио у границе закона, а не могу да му управим никакво друго питање само, пошто Г. Министар није присустан, него молим председништво да му онако питање достави: је ли што год предузимао после оваквих изношења противу тога чиновника и хоће ли што год учинити?

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Алексе Жујовић за питање на Г. Министра Правде и Г. Министра Унутрашњих Дела.

Алексе Жујовић. — Ја имам да упутим једно питање на Г. Министра Правде и да затражим од њега одговора, и ако знам да па то питање, које имам да поставим, можда и паљу добити одговор.

Познато је и сушине јасно зашто Првостепени Суд округа београдског стеже са овом познатом тужбом противу фалсификатора у општине лесковачкој те је већ утица у поступак. Суд општине лесковачко звао је потписника кривичне тужбе, Радојка Николића, и покушавао — утица на ње да одреče тужбу!!

Првостепени Суд то одугојачење истраге чини зато, да да маха учиниоцима кривице да избегну заслужену одговорност, и према томе, достављајући ово Г. Министру, ја готово и не тражим никаког одговора, јер знам да се још солидариса са својим судовицима, чији је представник, у неједнаком тучачењу и примењивању закона, зато сад хоћу да упути питање на Заступника Министра Унутрашњих Дела. Ово се састоји у овоме. Приликом другог избора окружних посланика за округ београдски, у ерезу посавском, председник општине лесковачке на сам дан избора даје пута је аласа једно липе, Радојицу из Соколове. Ово је такт, ово је гола истина. Ја већу овде да напомињем да је закон апсолутно противан томе. Чак су прописане и казне противу онога, који се толико заборави, да и на дан избора врши аишће грађана, који треба да употреби право гласа. Протест је учињен и жалба је поднета полицији, али полициска власт ни до данас није одговорила својој дужности, коју јој прописује закон, а није одговорила зато, што полициска власт у округу београдском не сме да мрди кад се радикали жале против безакона. Кад би по такм жалбама било какве одговорности, а нарочито за самосталце, она не сме да мрди од Заступника Министра Унутрашњих Дела. Износећи и достављајући то Г. Заступнику Министра Унутрашњих Дела, ја би желeo да ми одговори: да ли ово у истини постоји, је ли његово дакле парење, да власти тако неједнако поступају у примењивању закона према грађанима; да се дакле определju и да одређују своје државе по политичкој боји тужених и тужилаца. Ово је један жалосни факт који најбоље илуструје данашње стање у земљи. До-

стављајући ово желео бих да добијем одговора од стране Г. Министра: хоће ли што год учинити да се једногут овоме алу стапе на пут и да власти његове применеју законе подједнако, не водећи рачуна о партиским бојама војединих лица?

То је једно питање.

Друго је питање ово. Исти суд — општине лесковачке — је са својим тером прешао скаку меру. Тамо има један млад човек, који, истине, не припада коду војних пријатеља радикалаца, — он је либерал, — Веља Милић; он држи редбу у Соколову, саставник делу општине лесковачке. Над њим је од стране суда општине лесковачке вршен такав терор, због тога што није хтео да буде у самосталском јату, да је тај човек потпуно увршћен и да је морао побећи у други срез са онома мало свога неотетог есамина. Шталбу је он неколико пута подвргао полицији, или полиција није смела да издаше ни малим прстом, да узме у поступак жалбу, јер је суд самосталски. Власт не сме и незаконито радије самосталске да кажњава; ко се усред да према њима врши закон, тога Влада просто изјури из државне службе.

То је друго питање.

Ја имам још неколико питања, али бих отишao с њима далеко и њима би Скупштину и суштине зајерио, а ја немам намере то да урадим, већ хоћу ово да кажем колико тек да преставим праву слику переда и неједнаког применењивања закона, које власти према грађанима врше, а ово то по-ужда, и ако су сасвим, морају тако да раде, јер им иначе нема останак.

Достављајући ово питање Г. заступнику Мин. Ун. Дела, ја бих желеле алати: хоће ли он једногут стати томе терору на пут? Неке ли то да уради, ја ћу јнати онда, а и јавно ињеве, да је се и он солидарисао са својим потчињеницима у погледу схватања давашње политичке ситуације, према чому власти удешијају своје државе, идентификовала се са својим колегом Г. Мин. Правде, који се је, као што напред рекох, солидарисао са судовима, што се огледа у неједнаком применењивању закона. То би било ирло жалосна слика за наше стање уопште. За мене је боље стање било и онда кад сам бегао гори у хајдуке, када су ме његови другови (Показује на Рибарица) пагонили.

Био сам хајдук да гоним хајдуке са управе земље, а данас се бојим да се не попозна то време и зато и устајем и протестујем против терора самосталског; и хоћу да скреям пажњу људима, који су сасвим оправдано радили противу тајног стања, људима из радикалне странке, да не упадну у нету грешку и не дочекају каменице као некада парелњаци, од кваког би рада цео народ имао штете.

Председник, Андра Николић. — Има реч Љуба Марковић.

Љуба Марковић. — Ја имам да упутим једно кратко питање на Г. Министра Грађевине.

Још пре две године дава, паан, који има да се нареди за нову судску зграду у Алексинцу, најавио се у Министарству Грађевина. Од тога времена до данас инженери, техничари, ипак доспеха да тај план изграде.

Ја питам Г. Министра Грађевине, да ли одговори: зашто до данас овај план није спроведен, већ се још налази у Министарству Грађевине, и хоће ли Г. Министар Грађевине парелити да се план што пре спрови и понеће суду, како би се судска зграда почела још ове године да ради? Молим г. председника, да ово питање достави Г. Министру.

Председник, Андра Николић. — Питање је се доставило.

Изволите чута два писмена питања.

Секретар, Милун Лукић прочита питања Николе Цакића и Михаила Јовановића из Министра Унутрашњих Дела, која гласе:

ПИТАЊЕ

Господину Министру Унутрашњих Дела

Стојиљку Савићу, близ. одборнику из Липовице, општине брестовачке, среза лесковачког, учвијена је највећина хране, 500 скопа шашке кукурузне, која је продређена 100 динара.

По овом предмету полициска власт среза лесковачког само је учвијала увиђај и извршила процену уништене хране највећима. И већ има до сада три године како по томе предмету пишта не ради.

Питам Господина Министра: хоће ли порадити да се по овом предмету што пре приступи раду, да не би застарела тужба? И молим Господина Министра Унутрашњих Дела да узме на одговор начелника среског, зашто по овом предмету није пишта урадио.

17. јануара 1911. год.

Београд.

Никола Цакић,
пар. посланик.

ПИТАЊЕ

Господину Министру Унутрашњих Дела

Сумњам да је Г. Министру познато коликим су огромним пословима оштећене општинске власти. Од свих послова које општинске власти врше не спадају ни половини у њихову дужност да их врше, већ су дужне вршити их претпостављене власти, односно њени чиновници. Баш услед тих послова, они се једнако жале како у дотичном надлеђству певају донођан број чиновника, ређујући исте послове које им врше општинске власти, а због тих послова траже увећање броја чиновника путем законе и повишице плате. Све те огромне послове врше у име општ. власти једино општ. деловође и писари, око чијих се пештавних излага водила Народној Скупштини ополика борба приликом по следњих измена у закону о општинским деловођама и писарима, чији радови сведоче да су они душа уређења наших општина, види се потпуно донођено из предлога закона о државним и општинским службеницима, по коме ће они имати већу плату од општ. деловођа и писара, и по плати бити од њих старији.

Верујући, дакле, да Г. Министру ипак познати сви послови које врше општ. власти, а који је довољно зависе од општ. деловођа и писара, ја ћу се потрудити да упозnam Г. Министра бар са неке

лико пријеха тих послова. Тако, они врше: разрез порезе на земљиште у три примерка распореда бр. „4“; разрез порезе свију облика у два примерка распореда бр. „6“; врше поплату пореза по пор. амортизатору, који на крају рачунаше пореске године прешијују у још један примерак; састављају распоред ред бр. „2“ дужне порезе од ранијих година; сказују порески рачун; врше разрез и наплату војнице, и о њој сказују рачун; врше премер и попис земљишта у душиштату, за наплату порезе; врше пренос распореда бр. „6“ у парочити списак, ради израде избучних и неизбучних гласачких спискова, и ако већ постоји у одељењу пренос распореда бр. „6“; састављају разне статистичке податке по пореској струци и готове шаљу одељењу; врше попис покретног и непокретног имаља у душиштату највећој власти, ради извршења судских пресуда; врше попис заједничких површине земље за сваки јединица пописособ и принос истих; врше попис иноградарства; врше сваку године пренос обвезника сва три позива и воде регистар; састављају сваку године за сваку јединицу пописособ мобилизационе спискове и предвију команди из чувања и т.д., ит.д.

Због овоплиних послова општ. власти не могу се посветити раду својим чисто самоуправним по-словима и докажу корисност оних, самоуправе. Отуда су и оноднке поникле и жалбе на општ. власти, како неће да вршију своју дужност: и погледу близог суђења крив. и грађ. спорова; извршења пре-суда; опразне сесионих нутова; хватљаја незвалих путника, ради суђивања злочиних дела; одржавања чистоте и чувања народног здравља; ико и свега онога што сима у њихону дужност.

Но све власти, које све своје послове путем парођева и под претњом казне намећу сопственима, надвршила је Управа Државне Статистике својим највишим формуларима, а парочито за последњи попис становништва и домаће стоке, што ме је и пагнело да ово питање поднесем. Ствар је у овоне:

1. Наређен је попис дјелства и доказаје стоке по-
моћу пописивача, који сви морају бити општински
часници и службеници, а у недостатку ових друга
лица. За овај посао послат је грдак материјал, у
кому налази и излишнога, што поред штете коју за-
носи државној каси, задаје огроман посао општин-
ским властима.

2. Попис је сарџен, понисавачи су предали пописни материјал општ. властима.

3. После овога општи власти нају да ураде ово:
а. да контролишу, да ли су поимсивачи правилно
записали попис;

6. да пренесу из пописних листа свој становништво у „Регистар становништва“, који поштају и најсиротију општину 20 данара;

и, до испиту за сваку живу душу парочити листа и ставе све ово што стоји у пописној листи, све те листића да мету у парочити коферат и ставе адресу;

г. да саставе проглед, колико има оженьених, удавих, удавица, удовица, разведенних, слепих, глухих, и све оно како стоят у листи;

а да састави преглед, колико има које врсте домаће стоке, делова и ту по годинама, сев иернате жимине;

4. После свога овога, вијују се љонисне листе, са листицама у коферту за снакога, послати Управи Државне Статистике ради предлога; у противном идолетоји строга казни.

Про неколико дана општинске су власти добиле распис са још толико војничких листа, да у њих пренесу све из листа, које су радиле војничкачи. Дакле, да разде у душилку, и ако већ постоје „Регистри“, у којима је то пренесено, и ако је Државна Статистика дужна вратити војничке листе општ. властима, да их приша правилу, чувају у архиви поред регистра,

Поводом этого письма Г. Министра и молим
да мы получим одновременно:

1.) Хоће ли се о свему ономе објавити што брзе, свој новоригти, а уверати се о највишности преписа пописних листа, који је штетан по државу и задаје још огромне послове спаштеним издастима на штету осталих послова? и

2.) Хоче ли телеграфом путем обустранить
излишне прописи поменутых листа?

17. января 1911 год.

у Београду. Штич,

Михаило Јовановић,
народни посланик.

Председник, Андра Николић. — Оба ће се
питава упутити надлежном Министру.

Предизвик на дневни ред. Прија је тачка претрес извештаја Финансиског Одбора о кредиту од 200.000 динара.

Модим г. известница да изузми споје восто.

Изволите чути изложба.

Секретар, Благоје М. Илић чита извештај
Финансаског Одбора о кредиту од 200.000 динара,
који гласи: (Види јавст. LIII и LIII).

Председник, Андра Николић. — Отвара се начелни претрес овога законског предлога.

Из реч г. Триц Калдерони.

Тришћа Кацајеровић. — Ја сам, као социјалиста републиканца, противан у начелу да се и ова сұна падаје на краљево путовање. За монархију и монархе не дам ништа. Али не само то гласниците и убеђење, већ и горкот искуства која сам и ја иви само за поседдње време стекли од владарских и династичких путовања и договора, опредељују ме да будем против спасног излазака.

При кратког времена тако исто сто за путовање
вашег владара дали око 400.000 дин. Један је пут
био у Русију а други у Турску. Посматрајући пра-
тичне резултате путовања, видели смо да је одмах
после пута у Цариград још јаче настало гоњење и
упронашавање ериског елемента у Турској и он-
емогућавање да се тај елемент културно и нацио-
нално слободно може развијати.

А као резултат пута у Петрограду био је тај, да се најеноргличије ради на ширењу Русије и Аустрије, а други резултат, договор и сасланак немачког цара са руским царом у Нотеламу, договор тобожњег заштитника Србијиног и мир са представницима левеу великих и оснивачких сила, које су директно већијатељи у политичке и државне и економске самосталности наше земље. Тако ће исто бити и са путовањем у Рим и Париз.

Моје је дубоко уверење, да и ми можемо имати за владаре и за Министре Сиња. Пословна способност

какве до сада још историја света пије индела, па ипак од свих краљевских договора и састанака, лепих здравица и близнета и договора дипломата, наша малена земља изголубитно неће имати никакве користи. Историја нас већ је учила добро уче, да су сви ти договори и састанци владара и дипломата били увек корбни за мале народе и да су мале народе, као велико њихово владаре и дипломати чујогаја, пред интересима капиталистичких и освајачких држава увек губили или политичке или економске, или обеје уједно. То не треба нарочито доказивати.

И овог пута ја хоћу да патирепим своје мишљење и своје тврђење, да не само што Љоте башти велики новац у лудо, новац који би се могао далеко паметније утрошити, него да ћемо и после овога пута стећи јом једно горко искуство више: да пустовље властара и његови династички интереси иће довести никакво добро народу. И показајете колико најбоље водите рачуна о петицији реалној и паметној политици. Јер, бар ми то морамо знати, да само помоћу једне паметне политичке унутра можемо једино да осигурамо добар културни и привредни развојак и политичку самосталност нашег народа.

Друго нешто. Ја налазим да је ово пуговаше и приватна ствар владара. Ако је њему стало до тога, да се ослободи и овога незавидног положаја, у који га је бацио 29. мај; ако жели да се легализира и регистрира и он у његова династија код европских дворова; и да уђе у изадарску фамилију европско-западну, — већ у источину је ушао путем у Цариград и Петроград, — он то нека учини својим средствима, својом плизистом, која, са обзиром на рђаво стање наше земље, није баш тако мала.

То су мотиви, због којих је устаници против овог законског пројекта у начелу и налазим да ће и путовни крађени у Рим, у Париз, Енглеску, и где год хоћете, ма са њим штovали сви ви, попова утврдити нашу уверење: да малена Србија не може и да не треба ни да се тружи да стоји на развој позиција великих и освајачких силама, као што су Аустрија, Русија, Енглеска, Немачка и друге, које баш својом политиком стварно грозе интересима мале Србије. Наша и наша је дужност, да оставимо на страну све те дипломатске и пладарске интитуте и доколице, већ да сву своју материјалну и политичку снагу утрошимо само из то, како ће наш парод ојачати политички, материјално и културно, јер ће само на тај начин да сачува свеколнiku своју самосталност и с успехом да одолева нападима освајачких сила.

Радослав Агатоновић. — Као убеђени ко-
нтариста ја не могу да будем начелно противник у-
свите кредиту који је намењен на путовање Влада-
сацу. Преглоставка је да се тајва путовања не
чише само ради куртозије, него и ради извесне
позитивне користи. Али ово путовање нашог Влада-
саца, које сад није ни прво а навесно ће бити
ни пославље, доноси само собом питање: да ли у
општи досадашња путовања имају ма некак возви-
тиван учинак за побољшање српских интереса, или
су та путовања резултат само извесне куртозије,
ради извршења једног дела дужностиличне природе.

Ми у прегледу спољне политике радикалише владе водим да запазимо два периода: један период до

анексије, у коме се апсулутно није путовало, питају да ли су путовали Министри ни Владаљац, а други је период од анексије па овамо, у коме Министар једнако путује, путује Министар Снојашњих Послова и ни два месеца не може да се задржи у земљи, као што видите, сад путује и Владаљац. Ми смо сви желели да наш Владаљац путује, те да добије веза са страним дворовима, очекујући од тих веза користи по Србију. Ми у први мај писмо могле осуђујати ни путовање Министра Иностраних Дела, рачунајући да ће и од тога путовања бити и некве користи.

Али данас, кад посље свих тих путовања по-
жамо да подвучемо линију и саберемо практичне
резултате, ни видимо да од свега тога путовања
није било никакве користи за српске интељигенције.
Пајкотив, ми смо могли да видимо да посље свих
тих путовања не само да писмо могли окружити,
освежити оне своје издаје, које смо везивали за та
путовања, него посље свих тих путовања и великих
литеријалних жртава, учњачних са наше стране, до-
гађаји се ређају, који нас кло ладан туширају
негативним резултатом. Довољно је само разгледати
путовање Н. В. Краља у Румунију и у Паризград и
видети да јо посље тих путовања настало разоча-
рење: не само да писмо добили ни један знак да
подгрејемо своју наду за остварење задатака за које
је то путовање било везано, наше економско осло-
бођење од централне Европе, наш слободан излаз
на море ради наших економских интереса, него смо
посље свих тих путовања остали на истом збирку
негативних резултата, па кога смо били и до анек-
сије Босне и Херцеговине, па, као што видите, и дан
данас стојимо на истој тачци, па којој смо и раније
стојали, и по уверењу Министра Спољних Послова,
ништа се није ни побољшало ни уногораша. Међу-
тим, по том дубоком уверењу, не само да се није
побољшала, него се јшта више ствар уногораша.
Питање о грађењу Јадранске Железнице одло-
жене је и Турској *ad calendas quiesca.*

О тој спољној политици, у коју спада и овај аут Н. В. Краља, треба парочито и ово да напишемо. Колико усните заведено је једна практика, практика затуђуњивања, замуњивања извештаја о спољним догађајима, који таласирају судбину наше земље, писана се високо и не зна о тој спољној политици. Влада не сматра за дужност да нас обавести о стању тих прилика; она мисли да само она треба да зна и по неки од њених политичких првака, а да Народна Скупштина, да народ не треба писана да зна о судбини своје земље, која се на страни опредељује. И ако би воја од угледних представника већине може бити напоменуо и тражио од Министра да од тога понешто саопшти, то онда видимо да се у томе чини једна нелојалност прека нашеј из опозиције, сазива се клуб већине, и нешто се у тајности клубу саопштава и од тога се ствара читалаједна министерија; у клубу се аркадски говори, за које не сме да зна ни цела Скупштина ни део народ.

Против такве политичке, која крије стапање ствари од очију свега народа, ја најодсудније протестујем в, као члан Парламента, имам права да тражим од Владе, од Министара, да оно што се спомиња у клубовима зељиве, да то треба и Народна Скупштина

штана да зна. На то имам права и као члан овог народа, са чије се грбаче складају динари и дају као жртва на такву политику. Уз осуду те политичке забашуривала и затутуљивала нашу националне ствари, ја морам да изјавим, да и од овога путовања, с обзиром на досадашње путовање и практичан резултат њихов, ја не очекујем апсолутно никакве користи, или очекујем онаму исту корист, какву смо видели од путовања у Петроград и Цариград. Стога нико не може тражити од мене да гласам за одобравање овог кредита; јер, ако би гласао за њу, значило би да одобријам садашњу политику краљевске владе, која ради ико овај илини, који клепење, али брачина, брачна вена. Јер, по резултатима које осећамо са свију страна, видимо да је њен рад за побољшање српских интереса апсолутно негативне природе. Због тога, као осуду такве политике, ја немогу да одобрим овај кредит.

Павле Маринковић. — Господо, рад би био — а ја сам бар тај рад отекивао — да је Г. Министар Спољних послова узео прву реч, да нам представи овај законски предлог, у толико пре, што је у овоме предлогу директно поменуто име Владића земље. И кад Г. Министар Унутр. Дела и друге његове колеге сматрају ћа разложио и потребио, да мање делничарске законске предлоге представљају лично и својим говором приказују Скупштини, онда је у толико чудније, да то извршила Г. Министар Спољних послова, који пише ни мало познат као ћутаљић човек. Напротив, откако ја пратим политику, ја писам никад нигде напао на министарској столници човека, који је толико био лубазан интересијусата са журналистима, као што ја то доказаш је Министар Спољних послова.

Правило важи, господо, у земљама парламентарним — а господа из већине воле да конститују са тим изразом у овој кући — да се Министар, који има трибууне за своје есплекције, вераје и ирло ретко, у нарочито изузетним случајевима, служи разговором са новинарима. Да, господо, да ово није моје субјектуално мишљење, да ја писам усамљен у таквом гледишту, ви ћете се уверити кад нас подсетим: да су и многи посланици из дашње већине, па чак и од колега Г. Министра, — који тада нису били његове колеге, — то пребацивали у своје време Г. Министру Спољних послова због те сличне жудље и есконтирања свога „личног шарма“ у тим многобројним разговорима са новинарима.

Али кад Г. Министар Спољних послова није хтео да нам каже оно што је требао рећи, није хтео да савешти Скупштину о ком је путовању Краљеву реч кад се тражи овај кредит од Народне Скупштине, онда се ја мором задовољила оних што сам нашла у новинама и рачунали, да се овај кредит тражи за путовање Краљево у Италију и Француску.

Не увуштајући се, господо, овога пута у оцену своге политике, којом руководи доказаш је Г. Министар Спољних послова, јер се резервишем да о томе подробији говорим кад дође на претрес буџет Министарство Спољних послова, ја ћу рећи само овободно: да ми ово путовање Краљево не обећавам никакве плодове за српску националну политику само због тога, што сам приликом истогоди-

јација за ова путовања умотрио неколико момената, који стварају код мене уверење да су те истегајије веома неизбјегљо воће и да смо ми још пре овога пута претресли известни еочек. Ви се, господо, врло добро се јасно, да је и за Италију и за Француску објављен датум путовања као много ранији, бар тако је одавде лансирана вест била. Затим је дошла посета српског посланика у Паризу г. Веснића, и после његовог повратка у Париз изашао је један веоза извршитак за Србију комуниче у француским листовима, где се каже: да је пројектована и објављена посета одложена за другу половину маја, и да та епоха, тај најнији датум има овога пута потпуно одобрено или пријемак (агрејак) Председника Француске Републике.

То значи, господо, да се утвђивање радије датума за путовање у Париз вршило једнострano: да се то иројило само у Београду, па се па један неизбјелан начин лансирала та вест и у земљи и на страни. Али да тај датум већ имао агресију и Председника Републике. Услед чега је и дошло ова опочења од стране Француске, због таквог неизвршенијег, неукретног, иницијалног понашања. И то смо им морали претрпети још пре него што је пут Краљев извршио! Видећи како се неизбјело поступа у тако делничарским посланицима, и знајући да се те истегајије, спуд на свету, држе у пајчићу тајноста докле се са дотичном Владом не фиксирају датум посете Владаочеље, ја почвам веровати, да је овога пута посета Краљева споредно запачаја, а главни је циљ пут Министра Спољних послова. Јер је Г. Министар постао толики љубитељ тих путова, да га апсолутно нико и никита у тој великој „политици“ обудати не може.

И кад, господо, тако ствар стоји, — а ја је не могу према досадашњем раду Г. Министра друкчије схинати, — и кад видимо да су његова објављене известе, то се може закључити да и он прећутно признаје, ја изјављујем да ћу гласати против овога кредита, који омогућава још један апсолутно бескористан пут Г. Министра Спољних послова.

Министар Иностраних Дела, Милован Ђ. Миловановић. — Ја ћу, господо, да почнем одмах са г. Маринковићем, старијим пријатељем и руфетлијом. Хоћу пре свега да дам г. Маринковићу објављење о путу. Он ја могао учитати ако није знао, и ако му је требало да зна што још није знал, па које се путеве овај кредит односи, али наје требао да прави произвољне претпоставке; и ја ћаслим, да је неизбјело од његове стране, да из журналистичких гласова истражије и одабира оно што је за Србију најсапонољије и што се за Србију даје извршити тумачити.

Г. Маринковић потпуно одбијање свога гласа за овај кредит тиме, што најави да су истегајије, да су преговори за овај пут неизбјегљо воће и да је Србија у току претходних преговора већ претресла известни пораз.

Господо, све оно што је г. Маринковић рекао о тим преговорима, не стоји. Као стоји у погледу тих преговора, ја то нећу да износим пред Народну Скупштину, зато што није рад о томе говорити унапред, пре во што ствар буде готова.

Што се таче пута у Париз, он још није у погледу. Између српске и француске Владе востоји

споразум да Њ. Величанство, у току ове године, путује у Париз, али ближе ишта још дефинитивно није сад одређено, нити је досад било одређивано. Утврђено је било, да Њ. В. Краљ путује у Рим новембра исклеса, али тај је пут изостав због болести Њ. Краља. Височанства Престолонаследника. Сад је тај пут утврђен за 2. фебруара ове године. 2. фебруара ове год. Њ. В. Краљ има по утврђеном споразуму да стигне у Рим. То је један пут који је дефинитивно утврђен. Други пут, који је дефинитивно утврђен јесте пут Њ. Височанства Престолонаследника у Лондон приликом крунисава Краља Енглеске.

Њ. В. Престолонаследник на крунисању енглеског краља представљао Краља и Србију. То је све што је досада дефинитивно утврђено и ишта друго.

Господо, ишћете ме извинити што ћу рећи да г. Маринковић хоће много да претпоставља и на основу својих голих претпоставака да изводи по-знатније закључце. Његова фантазија је липа, али о његовој логici не може со рођа ишта тако похвално као о фантазији. Он је пишао, осинавајући то на извесним аргументима, које сто и ви чуји и које остављам кама да цените, да овде наје у иштанију пут Њ. В. Краља, него да је у иштанију моје путовање и да се ради тога тражи овај кредит. Господо, ја искљим да није потребно па то реагирати. Ако је г. Маринковић — ја не знам ни како је он тражио за то разлоге, ни како их је могао пронаћи — хтео да ми потури и у овом некаквим личном побуде, да бих му могао казати да и такви разлоzi, и такве побуде, не само да су несистичне за мене, него да ја чак и нећу ни да разбираам за њих. Ја бих, још г. Маринковићу рекао да кад истичко такво разлоге, он може судити само по себи, јер можда има ствари које су њему могуће, па стога искљим да су могуће и за друге.

Господо, једини који је говорио озбиљно и о ствари, у једном смислу бар, то је г. Каплеровић. Он је казао да је противак овоге кредиту начелно као социјалиста, као противника монархије. Он уопште не признава монархију, он није за монархију и не ишљам да је монархији корисна и да интереси монархије и династије могу да буду идентични са интересима жеље. Он не ишљам да саставак Владашића има утицај на судбину државе и зато је томе противан. То г. Каплеровић говори као социјалиста, као што би и други социјалисти говорили. Али, ја ишљам да му кажам, да је он говорио тако о политици, о састанцима Владашића и о утицају њиховом на судбину државе, говорио ишће георгијски, не обзирујући се на фактичко прилике садашње, не обзирујући се на опо што се у историји догађало, ни из опо што се данас догађа. Како сак ја монархија, и шико је највећи број посланика у Скупштини у монархистичким убеђењима — то мислим да ће г. Каплеровић извинити што се ми не можемо сложити с њим и што он мора у том погледу прелас ишти остати усамљен.

Што се тиче г. Агатоновића, и њему ћу казати исколнено јечи.

Г. Агатоновић није противан начелно овом итогу, или је г. Агатоновић ваздаљи свој каптер и на њему мери какав утицај, какве користи —

разуме се, према стању у коме је Србија данас, и у којој је њу ова Влада довела, према опоме како она Влада има споменику политику — какве користи и ишта утицај, према свему том, велим, може имати по Србију ово путовање. И он решава: да ишљам да је то путовање корисно за Србију. Нека ми дозволи г. Агатоновић да му оговорим, да је његов каптер био сувише труб и да он овако делничарне ствари не осећа. Ако г. Агатоновић ишљам да је било место, после пута у Петроград и Цариград, некваком разочарењу, то ће бити само отуда, што је г. Агатоновић подјакао пеканче заде на тај пут, које су безразложне. Кад се човек нађа брдима и планинама и очекује оно што није разложно очекивати и чemu се нико, који зна како тајне ствари треба ценити, не може надати, — онда, разуме се, да се не може ни догодити да се испуни његова шаљба и онда њега мора обузети разочарење. Али, за свакога онога који зна шта се може очекивати уочите од једнога састанка Владашића и од владашићког путовања и посета, јасно је да се после петроградског и цариградског Краљевог пута не може говорити ни о некваком разочарењу.

Толико сам свега вио да кажем, јер мислила ја вије сад прилика да се, поводом тражења овог кредита, говори детаљније о споменој политици. Ја стојим на расположењу да говорим о споменој политици Владијој и онда, кад се буде расправљало о будућем Министарству Спомених Послова и другом приликом, кад го Скупштина за потребно паће, или сад ишљам, да ишљам разлога у овој прилици о томе даље говорити.

Павле Маринковић. — Скупштина је свједок погрешака Г. Министра Иностраних Дела. Јер да је Министар Иностраних Дела узео роч прија и да је пријао и представио свој законски пројекат сим, не би се говорило о другим посетама, него само о оних о којима је сала роч.

Ја са разлогом говорим и о посети Краљевој у Париз, јер је о њој изашао званични комуникациски новински издавач (Министар Иностраних Дела д-р Милован Б. Миловчанић: То не стоји). То стоји, јер сам га ја читao.

Ја ишљам скривавати Г. Министру Иностраних Дела због његових фантазија, јер он збила фантазија нека. Напротив, он је и сувише реалан човек, да је као такав и сувише логичан. Ја примам тај грех на себе (зко ту греха има), да сам недогчен по Министровом напину, али овакву таку страховиту логику какву Г. Министар испољава и назади у овим собственим путевима, ја не желим да и један српски Министар има! Међутим, ја ишљам да неју допустити да је његов разлог таксира као „необзидљив“ човек, који је са ове говорнице иртио амбицијама Аустрије, сужбујао је за увек с ону страну Саве, па је после тај исти човек потписао ону срамну потпуту и отишо на поте Ерталу. Дакле, о каквом таксиранцу мога разла воле стреле једног таквог човека овде не може бити речи. Ја љему ишта не потпути, него га не љемој прошlosti судам; и да ли сам ја у стању тако што јаслити, што што је он, Г. Министар, хтео да престави, ја се ишљам бранити, јер се љему веровати неће, колико моја прошlost друкчије говори. Док, како је Г. Министар Спомених Послова радио и какве је успехе

од тог свог рада дожиђо, то овеј најбоље показва његова путначка прошлост!

Драгомир Радуловић. — Ми смо, господо, пре извесног времена, потирали још једну суму на слична путовања, или ми о томе немамо никаква рачуна. Нажалост тражећи рачуна од Г. Министра Свла. Пословаши се могло доћи до такног рачуна на шта се та сума утрошila. Међутим се позитивно тврди да је Краљ, приликом својих путовања, ишао сајош бадава, и да је цела та суза отишла на дјурне. Поништо се бојим да ће и ова цела суза отићи на дјурне и на велотребне ствари, то ћу гласати против овог кредита.

Радослав Агатоновић. — Мени је, господо, морам признати, изненадило да написао поддипломатско изјављаше Г. Министра Свла. Послова према мени. Јер сам ја написао воропати, бар по оном што сам читao из оних многобројних пистерија Г. Министра Свла. Послова, да он и са пријатељима и са противницима говори увек иврбаним изразима. Међутим, овде приликом одговора мени, он је говорио сасвим другим поддипломатским изразима. Он је хтео парочити да нагласи, како је мој кантар за мерење спољне политике био груб, и мој говор неизбјеган. Кад је Г. Министар у свом про-бранио дипломатском речнику написао реч кантар и хтео да српини и мери љој и његов кантар, нока буде тајо, ја немам ништа против тога, што је Г. Министар написао да је мој кантар груб; он је груб зато што је он тежи, а, међутим, Г. Министров је кантар осетљивији, зато што је јесекс. Ја ту подразумевам политички кантар. Г. Министар је до даније мерно из свог кантара иного интереса српских и икога националних питања; али он ивиједно од тих питања није могао измерити, зато што му је баш тај његов политички кантар био п сувине лабав, и сувине јесекс.

Ји и Г. Министар се извесно разликујемо у подгледима уопште па та путовања. Из његове данашње изјаве одговарајући мени, ја видим још једно разочарење; јер сам ја до сад претпостављао да један човек, коме Србија поверила воћење своје спољне политике, која је много значајнија и судбовоснија него и њене унутрашње политики, сваки свој корак мора обидљivo одмеравати, и сваком свом акту мора давати врло велику важност. Бар ми у Србији претпостављамо тајо; и кад смо ми довели Г. Миловановића на столицу Министра Иностраних Дела у једно време које је претекавало буру и судбовосне догађаје, који су се, као што знато, забили и догодили на велику штету Србије и Српства, онда смо ми, и ја међу осталим Србима, полагали велику наду на тога човека, и очекивали смо да ће рад г. Миловановића, за кога је бар фами била у српској јавности, да је један од најзгоднијих наших данашњих дипломата — љонети плода. Због тога је и кол мене наступило моменат да сам сваком његовом акту придаша државничку вазност, и од тога акта очекивао извесне користи. Због тога је под мене могла настupити меша, да ја, и ол пута Краљевог у Петроград и од пута у Цариград, очекујем нашег чеха г. Миловановића.

Сад, међутим, видим да сам се преварио, и жадим што сам се преварио и ја, што је се преварио

СТЕНОГРАФСКЕ ВЕЛИНИЦЕ 1910.

и цео српски народ, јер сад тек видим да г. Миловановић ни путу у Петроград, ни путу у Цариград, није придавао, као ни овомо путу што не придаје, никакву важност, јер се од тих путова он не пада више. И онда, наравно, ја ћој сам се падао од пута Н. В. Краља у Петроград и Цариград брдима и долинама користи по Српство, доживео сам разочарење, а он није доживео никакво разочарење. Ја го верујем потпуно г. Миловановићу, и он није био никакд испрена као што је доказ. Он, уопште, неће доживети никакво никакво разочарење, јер он нема спољне политике и не придава никаквог значаја својим акцијама. Он само води једну политику, у колико да се замажу очи људима у Србији који верују и мисле да данашња Краљ. Влада уопште води некакву спољну политику. Стога, дакле, није тудо, што је мој кинтар груб, кад је г. Миловановићев политички кинтар тако — „чруп“.

Г. Миловановић није се осврнуо па ово друго јоје тврђење и осуду радикалне политике коју сам ја овде изрекао: да је Влада дужна да обависти Народно Представништво, а не само своје клубове, и о извесним корацима спољне политике које она предузима и о стапу и приликама у којима се Србија налази.

Вама је познато да смо ми имали иранаје скупштинске конференције и на таквим конференцијама, кад смо сеће уселили ту праксу, могао је калати нешто да и ми штогод знајмо, јер смо и ми део овога народа, па и ми треба да знајмо нешто што се о спољној политици, ако она уопште постоји. Ја сам осудио ту политику маглушићине, нејасности и запијеношти, коју употребљава и г. Миловановић и његов шеф у Влади да само заваровају чланове свога клуба, и да им нешто саопштавају као врло важно и да то крију од јавности. Ми до сада од г. Миловановића писмо могли добити ни један по-зитиван одговор на питања о спољној политици. Па зар он онда налази да ји као Срби и досланици треба да одобравамо овакву политику? Ја такву политику не могу да одобрем, јер имам права да тражим да се саопшти јавно, да се спољници свакоме посланику оно што се може спољштити, а што се не може спољштити да се на други начин спољштити као што је до сад било, а г. Миловановић зна какви су то начини. Ја жадим што уопште г. Миловановић дапас пије био деликатан према нама, као што смо ми увек били према њему.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Триши Кацлеровић.

Триши Кацлеровић. — Господо, исказах да је Г. Министар добро урадио што је у своме говору утврдио: да се интереси династије не могу показати са интересима народа. (Министар спољних послова М. Миловановић: То Министар није утврдио).

Кад би се ствар тицала само амбиција и династијанског интереса Краља Петра, и он све то подијавао својим најама, ја онда и не бих узео реч да говорим и по други пут. Може он так да се ушиће и у владарски синдикат, који оснива цар Видеј да би се цлатари што боље спремили и осигурали против народа, ја и против тога немам ништа. Не бих ништа имао ни против тога кад би Краљ Петар ишао сам да путује ради личног задовољства, као

што често раде и многи други владари. Не бих имао ништа против тога, зато што могу веровати да се бар он не би заборавио па да говори којешта и о овим стварима, за које пије познан, и да ангажује земљу без знања одговорног избациета, јер држим да би се, кад би то учинио, нашло неколико посланика који би њега узеши из министарства овде, као што узимају из министарства и у реакционарској Печаткој Цару Видеји кад почне да лупета којешта и да води политику из своју руку.

Али ово је у витњу владавина политичка. Краљ Петар по иде сам. Њега воде Министар Иностраних Дела и Председник Министарског Савета. Звачи да је ово политичка ствар, а не само лични интерес Краљев, да је у велики владамачки свет.

А ме, Народна Скупштина, о владавини спољној политици и њеном раду кад ћемо говорити ако не и у оваквим моментима и на оваквим инстанцима, Нарочито после анексије Босне и Херцеговине ми корамо бодрим оком пратити све што ради овај влада. Влада је иста која је била за време анексионе кризе. Партије су исте и данас па илази као и пре и она још и данас носе одговорност пред народом за овакво решење анексионе кризе. Ви сте још криви. И ја искам да мало паре да ће ти висти људи који су онако решили анексиону кризу, даваје путујући са краљем, да ће нешто добро урадити. (Министар Финансија, Стојан Протић: Какво сте Ви решење предложили). Ја сам предложио. Г. Министре, ово решење које је и г. Пашић предлагао: бушу, уставник народа о чијој се глави ради /Мин. Финанчија: Исто бити! И као социјал-демократа и као републиканца, ја искам да је то најбољи начин да један народ може да дође до онога што је његово: до слободе и да очува слободу, или да изгуби сво што има. Г. Пашић је чак предлагао да се износида унадле у Новопазарски Савијак. Да ли је то било искрено, не знам. Ви сте, искључим, радни саским друштвом и г. Пашић и синзи из то сте решење пристали.

Ја морам и овога пута, кад је реч о спољној политици, да нарочито нагласим овај факт, да су Русија, као наша краљева пријатељска, и Француска, као наша почетна пријатељска, зале за анексију па неколико нареда про анексије и да је Русија, држећи се строго своје освајачке политике према балканским народима и народима који живе у колонијама, и ту гледала да нешто јући за себе; па макар и Србија пропала. И кад Русија није могла да врдре са питањем о Дарданелама, да задобије супрематију над вима ради својих војничких ишаља, тек онда, кад је видела да је пасела, уложила је протест против анексије, да се кобајаги представи као пријатељ Србије.

А шта је радила тада, односно садашња влада? Ја тврдим, а то је овде признато, а и војницима се категорички тврдило, да је и Министар Спољних послова и влада знала да ће бити анексија тада и тада, али ни Народну Скупштину, ни народ нису обавестили ма у којој форми о томе намераваном кораку Аустрије, већ су крили, свакако држећи се политике Извољенога и Русије. И ви сте тада водили политику компензација као и Русија и велике сице. Ви би били задовољни да сте добили компензација у некаквом кајишу земље,

па макар и пропала Босна. Па сте и ту дефинитивно пасели, изневеривши суштину наше борбе, као што сте и познатом потом осрамотили целу земљу и цео народ. Све то има везе са овим што сада радите, и то је један од разлога, који је мене натерао да о овом витњу поново говорим и да укажем на ту вашу рђаву политику и да протестујем против ње.

И још нешто. Ми често читамо у новинама, често слушамо овде у Народној Скупштини, а и прошло године чули смо од г. Николе Пашића из његовог изборног прогласа, како су се на Европу и нашу земљу надали мутни облаци, како се налазију и спремају крупни догађаји, како Србија мора војници да се спреми и како морају да се траже пријатељства. А све што год ви радите у том правцу, све је тајанствено, све је тако нешто нејасно; па и данас после анексионе кризе, као и пре, стално радите народу иза леђа, да народ не зна шта ви радите. Народ по зла шта се ради и има права да зна, има права да тражи од вас да му јасно и отворено кажете какву политику узите исклите да водите. И уколико је ваша политика тајанственija и уколико се влада више о политичким стварима домуђијава у клубовима и багателијаше народ, и у колико на све даље тако радите, у толико се па вас мора више пасити и више критиковати. Због тога држим, да Народна Скупштина јако греши и носи вишу одговорност што тако лака срца даје не само паре, већ што допушта да се води једна антинародна и рђава политика.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Љуба Јовановић.

Љуба Јовановић. — Господо, овде се о самом овом витњу, које је из дневног реду, готово није ни говорило, него се с једне стране потегло да се прича о државу појединачних група приликом анексионе кризе и том се приликом појавило поново нешто, што се неколико пута и до сад у Скупштини јављало, — да се о стварима, које су још државна тајна, нејасно говори и на штету државе, појединачних група и личности у Народној Скупштини представљају ондашњи догађаји.

Господо, ти су догађаји још близу пама, да ме сви врло добро зnamо каква је чија улога била, али ће ипак на сва та изношења за сад опај, коме је ваш интерес земље на срцу, ћутати и неће се хвалити ко је онда што више а ко мање урадио, говорио или предлагао; јер треба добро znati, да се с ове стране не ћути зато што се не би имало шта на неистинитим изношењима одговорити, него се ћута због тога што се поштује закон о пословном раду и интерес земљачки.

Још се данас толико говорило о личности Г. Министра Иностраних Дела, о његовој политици и о његовом „пријатељском“ односима са некима од његових опонентата, тако, да се пред том анексијом заборавља и Енглеска, и Италија из и Србија. Ја хоћу да се на ово осврнем.

Ми смо се син од пре пет година готово стапио слагали у одеци велике важности, коју за будућност Србије и српскога народа имају добри односи Краљевине Србије са Енглеском, и ми смо још онда посведочили колико треба полагати на не-

говаше, развијање и утврђивање бољих односа између ове две земље.

Ми са ове стране немамо шта у последу тога рада о обнадавању и развијању односа Краљевине Србије са Енглеском да се правдамо, и ако за њих писмо учинили пајшине, свакако писмо учинили пајаше од других група које данашњу Скупштину састављају.

Свакојако, господо, да сматрам за своју дужност, и мислим да ћу у том погледу бити израз својих другова у Народној Скупштини, да противно известној разочарованости, под којом су овом питашу неки народни посланици говорили, исказам своје задовољство, што Влада ради на неговашу добрих односа са Енглеском, уверен да то може бити само од користи и једној в другој земљи.

А исто тако, господо, морамо гледати и на питаше односа са Италијом. Ако је раније — мислим пре 4 године — ногло и бити исслагаша и неувређања од коликог је значаја за нас, за нашу привреду и политику Италија, те је у том погледу било различитих мишљења исказано у Народној Скупштини, догађаји последњих година, нарочито на економском пољу, утврдили су несумњиво колико је велики значај то земље за нас и нашу будућност, и време томе, да морамо велику најму вклопити неговашу добрих односа с њом (Чује се: Тако је!). И, господо, зато што се овим законским предлогом скогујана пут Његов. Вел. Краља у Рим и пут Н. К. Височалства Престолонаследника у Лондон, и што се тим ојачавају до сад зајновле наше памеђу наших земаља на још и даље развијају, ја ћу не само гласати, — а уверен сам да ће и моји другони гласати, — него ћу за њих гласати са величим задовољством и са пуном вером у добре последице ових краљевских путовања.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Симе Катић.

Симе Катић. — Ја не верујем да ће бити каквих добрих последица од овога пута, али ред је да наш Влада да, после неколико година, оде и обиђе своје владарске рођаке. Али, не треба полагати много на те посете владарске, које они чине својим рођацима. Као што си знаје, договори, споразумевања између држава и Владара српашају се прије пришом, па се, ако буде потреба, онда и јавно манифестишују. Симе, према томе како су груписане, изводе то једна на један начин, друга на други. У начелу писам противу овога кредита и зато, што треба Скупштини да даде прилике радикалима да се још један пут, и то — стоти пут, не изговарају како ишчу прилике да срећно и паметно воде државне послове.

Иако једна ствар, односно једно питаше које морам Г. Министру Иностраних Дела, малерозном — искака ме извешти за овај израз — да упутим: зашто Краљ Србије, чија се путовања комбинују на Паризу и Лондону, никако не удали у комбинацију да посети сродног Владаца Црне Горе, што му је дужност и по положају који има Србија према Црној Гори и као зету према Краљу Николи. Ми морамо, као добије ствари од јачега и тежега интереса за Србију, поштето да се разговарамо. Ми си онде и парод, од првог до последњег у земаљи, треба

да знамо такве ствари, јер као оне ишчу изближе познате, онда се о њима свашта погађа; и то је сасвим оправдано, да поред свеју манифестија наших веза и пријатељства изгледа: да је све то лажно (Смех).

Господо, то је тако јасно утврђено, да ту, између вас и Црне Горе, врло је далеко од правога искренога пријатељства, које изјосетљиви интереси и српског народа у Србији, Црној Гори, Аустрији и Турској и где год иако тих интереса то пријатељство захтевају и траже. Ја молим Г. Министра Свогих Послова, у колико му је могуће без повреда унутрашњих пугава, стаза, струја, да ме обавести. Ја тражим да ме обавести, или кратко ијасно да каже: има ли овом страховању моста? Овај народ има праведног разлога што збоге, што сумња у искреност пријатељства између нашега Владаца и његовога таста. Ја овде видим да су се она у ранију изједначила, а ред је да се прво посети гаст, па онда нашенози и шурапи. Иначе одобравам путовање, али молим да ми се у овоме смислу да најкраће обавеште, ако је то могуће, Г. Министре.

Бора Поповић. — Г. Министар Иностраних Дела мало пре је признао: да он од овакних дипломатских путева ништа или бар врло мало очекује. (Министар Иностраних Дела, др. Милован Миловић: Молим Вас, немојте извртати речи! Стојан Рибарац: Какви су то машари?!). (Ларца).

Бора Поповић — (Наставља). Г. Министар Иностраних Дела није имао шта очекујемо од таквих путовања, и г. Агатоновић казао је, да не треба од таквих путовања очекивати брда и долине; јер судећи по целом раду Владе самосталско-радикалине, по целију тој својној политици, по дипломатским путовањима и посматраним резултатима до којих су долазили, ни видимо да њихова политика удара у брда и ломи коба.

Ми смо могли очекивати од Владе, да ће пут у Цариград и Петроград доћети некие повољне резултате. Међутим, мы си знајмо врло добро, да није било повољних резултата од пута у Цариград и Петроград, а, међутим, кад није било повољних резултата са првога путовања, мы немамо никакви разлога очекивати ни са другог; а од нас се тражи да одважимо од наше сиротиње и платимо та путовања.

Ја, у име клуба, коме председавам, кад ни сам Министар ни Влада не очекују никаква резултата, гласају у начелу против овога кредита.

Алекса Жујовић. — Нека ми је дозвољено да и ја о овом предмету, који је пред нама на решавању, износим своје гледиште. Ја изражирам кад то чиним, иако немам компетенције за то, али чиним то с разлогом.

Интелигенција даваша куд и како је одскочила даље по интелигенција пре 50 година. Ја видим да успеси, које су постигли у погледу и ино-влашком људи из простих редова, да су ти успеси одмакли, страховито одскочили од оних успеха, које вође ове земље давају постижу. Мени изгледа, да све што је до данас учинено у новијем добу, не велики само за ову Владу, по и оне пред њом, — да је све довољно пешнатно ресултату у последу по-

стизања корисности националних наших задатака. На основу тога данас мислим да и ми, који по интелигенцији нисмо равни вама, који ведрите Србијом, куражирао да о питављу које је дипломатског карактера говоримо, и не водећи рачуна о томе на какав ће одлив то наше мишљење кол вас измињи, јер смо потпуно свесни тога, да сво што идје од вас — не пада.

Ја, што се мене тиче, а има људи још приличан број у овој земљи — а можда ће се наћи и у Скупштини, ако им крута најтичка дисциплина дозволи — који ће се изјаснити: да се никаквом доброту нису падали приликом произлог путовања нашег Владаџа.

То говорим на основу факата најко нове политичке историје. Има данас доста људи у Србији, који умеко да разликујемо нарак од злата; има доста људи, који су се разочарали у пријатељству великога брата са севера; има доста људи, који знају да се у суштица приликом до данас поступало тако, да смо дошли до уверења које можено с позитивношћу за српско племе рећи: да се је љуто преварило, јер одакле се је падало да га сунце грије, отуда га лед бије. Према таквом ставу ствари, и се писмо падали таквим резултатим, иницијативи да се у суштица приликом до данас поступало тако, да смо дошли до уверења које можено с позитивношћу за српско племе рећи: да се је љуто преварило, јер одакле се је падало да га сунце грије, отуда га лед бије. Према таквом ставу ствари, и се писмо падали, тим више не смемо се да нас падати, ако код нас има подне логике. Истина, неко ће казати како не треба остати само на првом полунају. Али то не може подржати хритику с тога разлога, што је логика јаша од свега. Пут у Петроград, Цариград и Софију никаков је плод донео српском племену?

Пут Престоловаследника Ђорђа у Петроград тачно знате шта је дао. Свуда су негативни резултати; свуда су негативни резултати позијевени. Нама су обећавали у Петрограду, бар тако нас је уверавао Г. Министар Иностраних Дела, ако пинима друго, да ћемо добити један појас проз Новопазарски Санџак!, — само да будемо мирни, да па тај начин изјвијимо деличничко ујединење српског племена између Шумадије и Црне Горе; обећао је да ћемо добити један појас, који је земљиште в, истина, добили смо јајин, или ваљевски. У људском друштву човек увек гледа, тражи на првом месту своје интересе. Интереси су од вајкада били на првом месту и биће вечно. Врло је мало ствари које су хумане — човечанске, које се могу односити од личних интереса и да имају облик добрих начела. Веома су ретки људи који су се од њих могли смапливовати, узвинести. Них Историја тако рећи па прсте броји и зато они насу обични људи.

Код нас, простога смета, посете се чине са два разлога: или из личнога пријатељства — ту су и сродничке везе — или из личног рачуна. Кад човек иде у посету, кад прихади посете, обично се претпоставља да је у ставу да госта и дочека, да је у ставу да дочека фамилију како то доликује његовом именом ставу. Посете дипломатске, и уситно владарске, савкојако, имају ако не то исто, а опо приближно томе; оне се дају чине савкојако из интереса, рачуна. До данас посете те даље су врло рђаве резултате. Од данас ове посете, изгледа, морамо веровати, а ја се бојим да

не донесу отцепљења до Мораве или Болубаре; и ако почнемо тако и даље, као и до сада, онда ће се о пама врзити: „Вјамо некад у Прилену Марко.“

Сума од 200.000 дина, за коју се тражи одобрење од Народне Скупштине за путовање Ј. Величанства на страну, није велика. Али, ако би путовање било лично владаочко, мага бих га још и разумети и одобрити — парочити акт куртогаџије тражи да се учине ове посете; али ова посета није више то, него она осни обележје, карактер политички, дипломатски. Ја не знам докде ће се народ обманувати са тим — а то је обмана — да хи можемо добити нешто па рачун пријатељства. Моје је дубоко уверење да их па рачун личних симпатија нећемо ни у ком погледу, а најмање национализација, али баш иншта добити.

Неће нам возоћи ни што смо браћа с Русија, па што је наш узаниша Владаџар у сродству с талијанским и руским и посредно и лондонским двором.

Овде је, господо, чист рачун. Наша је јом цеља кожа зато, што Европа о њу ни може да се још ногоди и зато ни још постојимо. И према томе, ми, као мали народ, требало би да ових 200.000 — а са осталим постама у будуће биће можда и $\frac{1}{2}$ милиона, а ако Влада издејствује још коју, пашње и до 2 милиона — оставимо и да то употребимо па осигураваје наше коже, што би било боље, него да чинимо чипрас диване и облањујено сани себе.

Говорити о Владиној спољној политици, је чинлија да није место сад овде; то треба, пошто адресе немамо, да чинимо приликом буратске дискусије, а најмање је, морам да напоменем, било неста томе приликом дискусије о Пословнику и не треба говорити о томе даље, што треба да прећемо одмах па ствар и определимо се ко је за што,

Ја не мислим, и даље сам од тога, да Влада има каквих задњих намера овим путовњем владаочким или да хоћа свој фијаско да тише ублажи због онако дате оне поте о александрији Херцег-Босне. Ја јој пешу иншта подметати, јер немам објашње да чиним. Али хоћу да изнесем, што смо и чиним, своје гледиште. Са овим путовањем Влада можда има врло лепе намере, лепе идеје, али које су апсолутно неостварљиве и од којих Србија пеше имати користи ни колико — што се каже — прије изврска. Неће имати користи са разлога тог, што колико смо и спремни у последу наоружана, у последу самог уређења, колико имамо бајонета, толико ћемо имати и предности. Какви су ти наши бајонети, какве су те наше пушке, каква је наша мушница, имали смо пре 2—3 седилице час тута из једног питавља од унаженог посланика г. Петра Мишића, који те ствари боље од многих зна. Ја мислим да би Влада требала да поклони више изјављење том питављу, а да се остави излишњих и беспоузних путовања. Велики кредит од 200.000 дина, као што мајо час рекох, није; но буним се против тога и писам устао да говорим због њега, али ја ћу приликом гласања у начелу гласати против, само зато, што верујем да ова посета Владаочема са престаницима Владе Г. Министра Иностраних Дела Србији неће донети никакво користи.

Прота Милан Ђурић. — Господо, ја нисам искљио да ћу овде имати прилике да чујем овако приговоре о овом кредиту, који се односи на то, да Његово Величанство путује у Рим и да посети краљевски двор. Није ово првина да грчки Владар путује, а то није потекло од грчког Владоца, грчке династије, него смо видели шта раде Владоци других династија: они праве посете дворовима не себи равним, него и вишим. Дакле, и наш Краљ почео је да посећује дворове војводи народ. Ми смо овде слушали да се пребацује Влада: кад ће наш Владац бити пријељен у друге европске дворове. Господо, то пак је земља често чини. Ја видим овде се порађа једно питање, порађа се једно питање због тога, што ми нисмо задовољни резултатима по садашње Владе, него што нисмо задовољни резултатима на које грчки народ има права, што нисмо од европских сила добили већа права.

У томе се, господо, слајемо ми сви, и они који су биле давне државине, и цео наш народ и све што се осећа као Срби, али шта ћемо, господо, кад европске велике силе иду тако калеле на Берлинском Конгресу. Овде се говори изнадничко и патироко како су пређашњи наши државници пре 40—50 год. били простији људи и постављали веће резултате за Србију, него садашњи наши политички престанци, чланови Владе и Скупштине, који су просвећенији људи. Јесте, господо, али дозволите ми да о томе говорим и да кажем неколико речи. Друге су тада биле прилике у Европи; доволно је било да иско одо у Русију па је могао да каже: пропала православни грчки народ, а руски су пареши заштитници источно-православне цркве, а ми смо ваша браћа и сродници — и одних нам је Русија дала помоћ, јер тада не беше бугарско државе и сва њихова милост и љубав била је окренута Књажевини Србији, која је била назадна. А Турска, која је била раскртила са старим ружином и која се борила са различним племенима, у спајајући је прилига излазила на сусрет грчкој Влади и Владију и потномагала им да изнуку што иште користи економије за Србију, јер су Срби као сластивни део турске паровине трговали свуда, користећи се уговорима турске царевине.

А шта беше са суседном паровином, која је дала са свом силом паровину на Србију, шта беше са суседном Аустро-Угарском царевином. Ова, коју је, као што znate, склини Наполеон из основа потресао у почетку прошлог века, осмислио се рано од тога, али је дошла 1848. година и тад су потрембени основи те државе револуцијом, тако, да је ћен владар Фердинанд морао дати останку и брати из Беча и да је онда садашњи Владац Џ. В. Цар Франц Јосеф као млад дошао на престо. Аустро-Угарској није било до рата, јер је имала да ратује са Италијом. Као што znate, Италија је се борила за своју слободу и тиме држала Аустро-Угарску да не иде на Босни и Херцеговину. И онда Аустро-Угарска није имала кад да се окреће на другу страну, зато што је имала да се бори са Италијом. Аустро-Угарска је тада имала прстеж међу немачким државама. Дошла је 1866. година, Прајско Краљевство учипило је велики скок, оно

је исписало учинив старе хабсбуршка династија и вођено друге немачке државице груписати око себе, и све остale немачке државице почеле су гледати у прајског краља из династије Хохенцолерна око кога ће се сва немачка племена груписати.

После такве победе Прајске 1866. године и после онако огромних пораза које је претурила преко главе аустријска даревина и аустријска стара династија, Бизмарк, који је био велики човек за свој народ, који је далеко гледао за свој народ, опет је гледао да ту даревину, коју је тукao, придобије за свога савезника. Бизмарк труњује Аустро-Угарску па српске земље, да у српском племену најавиши оно што је изгубила на другој страни и, на тај начин, подигне углед хабсбуршкој династији и аустро-угарској архави.

Ето, господо, отуда долази да наши данашњи државници, и ако су мудрији и просвећенији, не могу да праве успехе какве су правили државници кад је Србија била мала, назадна држава. Господо, ја вас молим да се само стринте. Ја сам имао прилике да чујем како се рекло за покојног државника Јовану Ристића, а ја сам један од оних који је лично познавао ток. Ристић кад је био председник Министар. Ја сам, истини, био опозиционар, али као Србин, поштено и покрено хоћу да кажем о пок. Ристићу ово.

Ристић је био Председник наше Владе и ја сам гледао како су 1875. године ондашињи мајчињи људи, одушевљени за слободу наше браће, тражили да либерална партија уведе Србију у рат. Ондашиња Влада се је одурипала томе, Министарства су најавила, али, на крају крајева, Влада се није могла одупроти струји народној, која се јавља из чисто љубави према својој браћи и увукли с јавничну Србију у рат; и ако је од стране руског двора санкционовано, да Русија није спремна да наилази у рат, Влада је морала поднећи јавноме минишћењу и Србија је ступила у рат са Турском.

Рат смо водили са променљивом срећом, али резултат је био, да је 1876. година Зајечар, Алексинац до Крушевца дошао у турске руке. Народ је бегао у забегове и најача српска војничка позиција на Јавору налаје у турске руке. Малена Србија, која је новела рат, у коме су војаница били земљорадници, сточари, заплатије, трговци, борила се јуначки и, нема сумње, својим пожртвовањем задижила је свет и свет јој је одао признавање. Али, Србија није могла да пречека рат док у рат ће руска паровина, него је морала 1877. године у фебруару исесецу да закључи мир. Од стране Русије саветовано нам је да задржимо војску и да ће она издржавати нашу војску; али ми нисмо могли да издржимо да Турци седе у градовима и широштима, да слушамо како пиште наше жоне и наше деца у түђим књијама, на түђим огњиштима, у түђим плашиштима. Ми смо морали истини у очи погледати и закључили смо мир без понижења. Тада се велика Русија спремала да нас покреје и ослободи Бугарску, и изврши мисију коју је себи поставила: да хришћане ослобода испод турског јарма и постави крст на историској Аја-Софiji у Цариграду.

Они су морали ратовати а ми смо били толико, морамо признати, растројени, ишце болнице ранеих, читави окрузи порушени, ионаца није било,

иа се није смело ни узети у рат. Угасило се је у рат тек онда, кад су руске трупе протреле велики пораз на Плевни.

Господо, то је било за време кад је покојни Ристић, као Председник Министарства, управљао државном политиком. Либерална партија, која је била на Влади, почела се трошити и многи људи као патрноте, који су 1875. тражили да либерална партија уведе Србију у рат, посла су стали замерити и тражити да се либералној партији суди, јер нисмо ништа добили зато што смо мали. Нисмо могли да издржимо и дођено до краја. Г. Ристић, као делегат Србије, јавио се је на Берлинском суду и закуцао на врату Русије. Покојни канцелар Горчаков му је одговорио: „Ја вам не могу помоћи. Моје групе, пошто су дошли под Цариград, Европа хоће да ми суди. 300.000 људи је пропало док смо превели Болгаре и дошли под Цариград. И сад хоће Европа да нам суди. Ми нечамо пријатеља, него идите Аустрији.“ И покојни Ристић, са скрушеним срцем, погружена лица, морал је закуцати на врату Андришића. Ја сам тада био у Народној Скупштини и покојни Ристић казао је пред Народном Скупштином: „Ми смо, истине, добили проширење, али Србији није добила ово заштита је дошла у рат, колико има жртава потрошала и колико има историског права“.

Наше земље, за које смо се борили, Босна и Херцеговина остале су да у њих уђе аустро-угарска војска, а ми смо упућени на другу страну и да платимо дугове што смо својом крвљу откупили. Услед тога настало је у земљи незадовољство. Покојни Јован Ристић, кад је пред Народном Скупштином о свом раду давао рачуна, ја га гледам као данас, зију му је лице покрио, само што крв није потекла, рекао је: „Повећали смо се, али нико добили спрам наших жртава. Сва живило у вери и нади, да ће будућа покојења ово поклјучити и да ће се наћи добрих држава, које ће посеби да дођемо до широких граница и ослободимо наше племе“. Такве тешке речи, које су надале у Народној Скупштини где су били политички пријатељи покојног Ристића, иску много помогле. Опозиција је тражила да неко буде крив за то, а нико није хтео да разуме да смо мала земља. Тако се спријатио у Народној Скупштини са Јованом Ристићем.

Њему се пребацивало, да је он водио из пријејаја политику економске еманципације од Аустрије а није се хтelo разумети, да покојни Ристић није хтео да промогне најјачи фактор у земљи — Владаџац. Тада први Министар српски није хтео да заявља Владаџаца са народом, није хтео да се народ буни против свога Владаџаца и даје оставку.

После Књаз-Милошевог путовања путовао је Књаз Александар Кађађорђевић у Бугарску, у госте Султану младом Абдул-Медиду; Књаз Михаило у Цариград, кад је примио градове; Краљ Милан и Краљ Александар путовали су више пута по страним дворовима. Путују, господо, и остали краљеви и цареви, да се као преставници народа и држава упознају, јер познанства приближују људе и стварају пријатељства.

Ми смо елемент здрав и крепак и само да имамо више хладноће и стрељивости, ипак би много

про долази до наших права и нашег ослобођења и ујединења.

Е сада, господо, да кажем неколико речи о овом кредиту. Говорило се, да наш Владаџац треба да путује. И ја числим, да треба да путује и ви сте сви за то да наш Владаџац треба да путује. И нашем народу биће мило да наш Владаџац путује, јер се тиме чини част не само Владаџацу, који је преставник и глава нашег народа, него се чини част нашој држави и српском народу, и кад се чини част српском народу, онда треба да нам је мило, што се овај кредит тражи за путовање нашег Владаџаца у иностранство. Орлски народ, који се борио не само за Србију, него и за човечанство, јер, ослобођавајући своје племе, он је служио слободи човечанској, и његов Владаџац троја да иде као сродник и пријатељ, као раван равноме у царске и краљевске дворе и, право да кажем, да од таквих путовања је се задам добру по нашу отаџбину и њезину угред. Не боримо се и не коришћамо један другог, него овај кредит одобримо сложно сви! Ја тврдо верујем, да ћемо сви гласати за овји кредит и по жељети срећан пут Н. В. Краљу. (Бурно одобравање).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Нема више пријављених говорника.

Има реч Г. Министар Иностраних Дела.

Мин. Иностр. Дела, Мил. Миловановић. — Ја ћу бити врло кратак. На првом мосту да одговорим г. Бори Поповићу. Од мене је далеко свака почињао, да је г. Поповић хтео намерно да противачи погрешно што сам ја рекао. Ја знам његову личну дојилност и онај је ван дискусије. Само ја пазим, да је г. Поповић није добро саслушао, или није добро промисlio о овоме што сам ја рекао, кад је разумeo и истакao, да је моја мисао била, да сам ја хтео казати пред Народном Скупштином, да посете нашег Владара страним Владарима немају никаквог значаја за Србију. Далеко од тога. Ја сам само хтео да кажем, у одговор г. Агатоновићу која је говорио о неким разочарањима после пута Н. В. Краља у Русију и Цариград, да тим разочарањима нема места ни смисла и да та разочарања могу се јавити само онда, ако путовањима Владарочвима хоће да се прида и овај значај који она немају и који не могу имати. Ако се, го пода, мисли, да посете владарске треба да донесу попседне и велике позитивне тековине, онда би, господо, то био врло комотан начин да се до тих тековина долази. Путовања Владаџаца, њихови састанци, објављивања владарска са другим Владарима, једно су од средстава којима државе бране и своја права и своје интересе и брину о својој будућности. Али она су далеко од тога, да буду само собом довољна за све потребе и задатке спољашње политике државе, далеко од тога, да се можело поуздано, да можемо само помоћи њих добити све опо што нам треба, да можемо осигурати себи своју будућност и одбрану својих права и својих интереса. Путовања владарочвима, односи добри који се тим начином утврђују између Србије и страних држава и њихових поглавара, је су само једно од средстава којим се томе циљ изле.

Господо, да напоменем само узред, да се и у редовним опозицијама то врло добро зна и врло

добро осећа, да је било ток једно време, и то не-
давно, кад се тај значај путовања Краљевог, ако
хоћете, у томе смислу претеривао и кад су Влади,
у којој сам и ја био, чинили тешки прекори: што
Владаљац Србије не путује у иностранство, те је
Србија због тога изложена тешким опасностима.
Толико о томе.

Сад ћу да одговорим и г. Катићу на његово
питање. И ако томе питашу пије било места у овој
дискусији, ја ћу му ипак одговорити, само зато,
да се моје ћутање у томе погледу не би погрешно
тумачило и одговорићу кратко и јасно.

Односи између Српског и Црногорског Двора
потпуно су добри и ничим испомоћени. (Чују се:
Само добри). Изирени, одлични, ако хоћете.

Г. Агатоновић ћу рећи само толико: да ми се
чини да он показује врло велику осетљивост. Г. Агатоновић је разумeo и схватио као недовољну
деликатност и предусретљивост са моје стране, што
сам ја казао: да је на грубом пантару мерио и оце-
нио да је говорио о спољној политици Владији
и кад је говорио о путовању највећег Краља у Це-
нтрал и Цариград Господу, право да вам кажем,
не могу да видим шта је ту г. Агатоновић могао
да изђе непредусретљивога и уредљивога за себе.
Г. Агатоновић је, доиста, мерио овога пута на гру-
бом пантару и ја сам казао зашто сам највише да
је његов пантар груб, пошто тај пантар, као што
рече г. Миле Радојковић, мери само оке а не и
драмове. Г. Агатоновић је казао, да је назидао
да ја будем деликатан и предусретљив према го-
ворницима из Скупштине. Ја се у истини вазда и
старам да тако буде, и ако ја не могу да кажем
да је то био унек случај и од стране говорника
опозиционих према јесни. Нека г. Агатоновић буде,
нећутим, спутран, да ће код менеувек наћи курто-
зије и од сад као и до сада, без искакног обира
на реквирирејет у том погледу.

Још једну реч г. Кацајеровићу, који је говорио
и по други пут. Њему је био — мени се чини —
тешак комплимент који сам му ја учинио, стога
га ја сад и повлачим.

Триша Кацајеровић. — Ви сте данас врло
рђаво прошли.

Председник, Андра Николић. — Има реч г.
Сима Катић.

Сима Катић. — Ја хоћу одијах да одбјем
прекор г. Миловановића, који ми је унущио, да ја
уплећем ствар која није на дневном разу. У пред-
логу стоји: да је овај кредит за путовање Кра-
љево „у иностранство“. Хоћу да кажем да су Ваше
изјаве у 1909. години биле јако прецизније и ја-
сније. Ви знајете да је полузванични орган Црногор-
ске Владе када Бана и г. Пашићу овако: да они
знају врло добро на Цетињу, да имате врло лене
речи у јавности за интимне односе према Црној
Гори а да радите у ствари сасвим друго. То ме
је изазвало да поставим питање и да кажем јавно
у Скупштини, да је то лаж, или ако је листина, онда
та ћутиће.

Председник, Андра Николић. — Сад ћемо
праступити решењу питања. Гласање се понименично.
Господа која у начелу усвајају овај законски пред-
лог, одговориће „за“, а господа која су у начелу

против овога законског предлога, одговориће „проти-
ти“. Молим г. секретара да прозива посланике.

Настава гласања.

Секретар, Благоје М. Илић прозива посланике
да гласају и они су гласали овако:

Гласали су за:

Алекса Ратарац, Алекса Трајковић, Андра Ни-
колић, Андра Ј. Цветковић, Анта Радесављенић,
Антоније Мутаповић, Атанасије Продановић, Ари-
тоје Марковић, Благоје Ачић, Благоје М. Илић,
Богдан Ј. Јаковић, Божидар Ц. Јелићић, Васа М.
Гавровић, Вита Радовановић, Владислав Радић, Гаја
Милорадовић, Доброслав Петровић, Димитрије Или-
чанићић, Др. Драгољуб Арапеловић, Драгољуб Бо-
жиновић, Драгољуб Јоксимовић, Др. Драгољуб
М. Павловић, Драгутин Т. Васић, Драгутин Д. Пе-
чићић, Ђока Марковић, Ђош С. Стојковић, Ђорђе
Благојевић, Ђорђе Петровић, Ђорђе Рајчић, Иво
Ивковић, Илија Илић, Др. Илија Коловић, Илија
П. Михаиловић, Јаков П. Чорбић, Јана М. Про-
лановић, Јевта Влајковић, Јован М. Жујовић, Јо-
ван Љ. Татић, Јосиф Ст. Јанушић, Јона П. Јо-
вановић, Јоша М. Селић, Коста Борисављенић, Ко-
ста Станковић, Коста Л. Тимотијевић, Др. Лаза
Пачу, Љубомир Јовановић, Љубомир Марковић,
Максим Сретеновић, Маринко Марковић, Маринко
Станојевић, Марко Трифковић, Мелентије Божко-
вић, Мика Давидовић, прота Милан Ђурић, Ми-
лија Богојевић, Милијко Петровић, Милован Не-
дић, Милосав Радојковић, Милош Рајић, Милош
Трифуновић, Милош Костић, Милутин Лукаћ, Милун
Малићанић, Мита Ислаковић, Михаило Јовановић,
Михаило Косовљанић, Михаило Милић, Михаило
Пејић, Михаило Радићевић, Михаило Срђковић,
Михаило Стојаковић, Михаило М. Чолић, Настав
Петровић, Никодије Милетић, Никола Живковић,
Никола Панић, Никола Цакић, Навле Ружан,
Паун Ђорђевић, Петар Васић, Петар Дидић, Петар
Минић, Радомир Филиповић, Рада Нинић, Светозар
Богдановић, Светозар Поповић, Светозар Стојади-
новић, Светолик Михаиловић, Сима Златицанић,
Сима Катић, Сима К. Радовановић, Сотир Балте-
зовић, Сотир Илић, Др. Станојло Вукчевић, Станча
Виденовић, Стеван Јаковић, Стеван Новаковић,
Стојан М. Протић, Тодор Стојановић, Урош Бркић.

Свега 100.

Гласали су против:

Алекса Жујовић, Боривоје Поповић, Будисав
П. Самуровић, Др. Војислав Ст. Веджовић, Дра-
гољир Радуловић, Јанко Ј. Перећић, Јанко Ј. Хаџи-
ћић, Јован С. Стојковић, Јосиф Бајиновић, Љубомир
Ђерасимовић, Михаило Ђорђевић, Панче Д. Ма-
ринковић, Рад. Агатоновић, Стојан Д. Рибарац,
Триша Кацајеровић.

Свега 15.

Нису били на гласању:

Андра Ђорђевић, Беља Вукчићевић, Војислав Кир-
ковић, Др. Војислав Д. Маринковић, Драгић П. Са-
мурин, Драгутин Радић, Јанко Ј. Рафаиловић,
Јован М. Васић, Јован П. Јовановић, Јован С.
Јовановић, Јован Ж. Јотић, Коста Ризић, Коста
Стојановић, Љубомир Ђорђевић, Љубомир Стојано-

аљ, Милан Марјановић, Милан Марковић, Милан Петровић, Миле Петровић, Милица Батинић, Мијасав Ј. Чолић, Милован Лазаревић, Милорад Драшковић, Милорад Павловић, Милош Милојевић, Милош Савчић, Мијутин Драговић, Мијутин Станијевић, Михаило А. Половић, Михаило Раковић, Михаило Шкорић, Никола Калинићковић, Никола П. Узуповић, Пејча Цветановић, Пера Велимировић, Петар Станковић, Радисав М. Митровић, Сава Богојевић, Сава Раденковић, Сретен Којић, Станко Петровић, Стојан Новаковић, д-р Тома О. Милић, Урош Ломовић, Чеда А. Радовић.

Свега 45.

После гласања

Председник, Андра Николић. — Изволите чути резултат гласања.

Гласало је свега 115 посланика, од којих јо гласало 100 за и 15 против. Преко томе, објављујем да је законски предлог пријењен у начелу.

Господо, одморићемо се једно 10 минута па ћемо онда прећи на специјалну дебату.

Настава одмор.

После одмора.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Ичестављамо рад, господо. Изволите чути г. извештајца.

Известилац, Драг. Васиљ чита чл. 1. (Види састанке LIII и LVII).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је пријењен.

Известилац, Драг. Васиљ чита члан 2. (Види састанке LIII и LVII).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је пријењен.

Известилац, Драг. Васиљ прочита чл. 3. (Види састанке LIII и LVII).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Са овим је на првом читању пријењен цео овај законски предлог. За друго читање Скупштина ће одлучити кад ће га ставити на дневни ред.

Прелазимо да другу тачку дневног реда, на претрес одборског извештаја о Пословнику у Народној Скупштини. Има реч г. Мата Илиџановић.

Димитрије Илиџановић. — Господо, Г. Министар Унутрашњих Дела, уводећи у дискусију овај законски предлог, извелео је рећи: да је циљ овог законског предлога, да се убраја скупштински рад, да се обезбеди рад већине и заштите права мањине.

Из овог говора Г. Министровог и циља, што га он жели постићи овим законским предлогом, могао би се извести закључак, да је скупштински рад до сада био слаб, тром, да није био бра. Међутим, господо, ако би се скупштински послови и по каквој и по количини дали на оцену неком безпредстасном судији, онда би он донео оквакав суд: да су скупштински послови по квалитету одлични а по квалитету слаби.

Шта је узорак да су нам скупштински послови по квалитету слаби?

Боје томе крин: Пословник, Влада или Народна Скупштина?

Уопште узев, господо, Влада су скоро једини иницијатори за подношење законских предлога. Истинा, по Уставу и народни посланици имају права иницијативе; али ако се који од посланика усуди да поднесе какви законски предлог, онда се тоје законском предлогу може прво да одсете глаза у одбору, који има да оцени посланички предлог. Ако се он ту провуче и дође до Државног Савета, онда кад се прати отуда, њега поједе прашива скупштинске аракче. Ретко је, господо, да је који посланички предлог постао законом, онако исто, као што је реткост на нашем небу видети комету.

Уосталом господо, Влада је и позвана, Влада је илађена да подноси законске предлоге. Она треба да зна најбоље историју свога народа; она треба да зна садашње крајине; она има на распоружену органе, који могу да јој помогну да сазна правду своју, да сазна нарав нашег народа, па да она на стаблу прошлости нешто пакалеси сазреље идеје садашњости.

Ако Влада тако ради, онда су закони добри.

Али код нас се тако не ради. У место статичких података, Влада се код нас служи обично претноставкама. Оне не испитују правну свест нашеј народе, не испитују његову нарав, не одржавају везу између прошлости и садашњости. И још кад се тоје дода, да се оне не служе ни стручним организацијама, познаним да праве законске пројекте, већ те пројекте праве учитељи и професори са нестручним Министријама, онда је, господо, и разумљиво што та законски пројекти морају бити рђави. Ако се, господо, једном законском пројекту узме за основу прошлост, онда му се у примене свети садашњост; а ако се некваком предлогу законском стави за основу садашњост, онда му се у примене свети прошлост. То је узорак, господо, што код нас није никаква реткост да један закон, који смо у прошлој години донео, у овој години имамо пон, измену и допуње. Испак тврде, да је ово напредак законодавства. Скупштина је, кажу, за то ту да донеси нове законе и да зри старе. Али ја писам присталица тајнога мишљења. Ја мислим да, кад се брзо донесу измене и допуне неквака закона, да то значи да тај законски предлог није довољно проучен пре по што је и поднесен Скупштини од стране његовог проектанта.

Могло би ми се рећи: та Народна Скупштина и јесте зато ту, да исполнује законе исправља. У одбрану Народне Скупштине могла би рећи ово, да су народни посланици већином приватни људи, који су заузети својим приватним пословима разне одржавања свога и својих фамилија. У Народној Скупштини посланици је праоговорећи радом. Пре подне је заузет у Скупштини, после подне у Одбору а тада се седницом у кљубу, тако, да му не остаје довољно времена на распоружену да озбиљно приступи законским пројектима. Додајући томе још и то: да се код нас обично крију законски предлоги уместо да се пре састанка скупштинског обпародују, те да народни посланици код својих избија, а и још ријећи се критиком јавности, могу доћи са спреним мишљењем у Скупштину.

Али, господо, и кад би свето било, да се народни посланици и код својих кућа могу заправити законским пројектима, и кад би имала времена у Скупштини да их добро штудирају, има једно зло, које нам не даје да видимо истину, да видимо државне интересе и које нас прави кривокластицима према заклетви, коју смо дали овом Дому, да ћемо приликом решавања у Скупштини имати у виду само интересе земље. Има једно зло, које прави изузорном скаку дискусију у Нар. Скупштини, а то је зло, по моме миније, клубска дисциплина. Сваки скоро законски пројекат пролази кроз клуб, и кад клуб спушти тврдњу са својом већином реше да се такав пројекат законски прих, онда нема те силе, која ће у овом Дому то решење да поремети. Така овде, у Нар. Скупштини, седе људи памети пресудног Соломона, иако би били све сами Демостени, Гаябете, Цицерони, Јован Златоусти, иако би вијехов жар говора био такав, иако они не би могли да раскирају лед у коме се замрзло излубско решење у дотичном клубу.

Господо, и време у коме један народ жели опредељује циљ његовог законодавства. Ако су прилике за земљу повољне, ако је обезбеђен мир, ако је обезбеђена будућност наена, онда је циљ законодавства да се доносе такви закони, који ће подићи културу и опште благостање народа. Напротив, ако је време такво да земља прети опасност, онда се прибегава средставима, која треба да обезбеде опстанак државе. Кад је Наполеон I после сјајних битака код: Марната, Јено, Аустерлица и Ваграма заузeo многе покрајине немачке, онда су: философи, државници и публицисте као што су: Фихте, Хумболт, Милер и Гене саветонци Краљу и Влади још непобеђене Пруске, да оставе све на страну и да се само труде да подигну побеђени дух немачкога народа, и да га ојачају за пону усвесну борбу противу француског народа. Господо, какве су прилике биле за немачко племе пре сто година, иста је таква опасност сад за српско племе од Аустрије. Аустрија се као жива рана шири по српском племену. Она је заузела: Банат, Бачку, Срем, Славонију, Далмацију, скоро Босну и Херцеговину, башта је око па Ново-Пазарски Санџак и прети Србији једнако, да је пут за Солун моравском долином.

Добра је и ова одредба у новом Пословнику, у којој се каже: да се, кад се јавља когод „да се реши“, и Скупштина усвоји тај предлог, онда не признају говорници више.

Добра је во томе, што сам мало час казао, да је дискусија у Народној Скупштини изузорна уопште, али кад би у Народној Скупштини дискусија постизавала онај циљ, који треба дискусија да има, да се дискусијом може да убедити или разуверити, онда би та одредба члана, мислим, 118. Пословника, била једна од најонаснијих ствари у новом Пословнику: јер би спречавала дискусију.

Као што видите, исте су данас наше прилике, као што су биле пре 100 година у Немачкој. Па шта ради наши државници? Радо ли онако као немачки? Не. Уместо, господо, да су наши државници решили горуће чиновничко питање, и да чиновнишке обезбеде од највиши министарских, а народ

од безакоња чиновника, и над власноставе ред и законитост у земљи, да се баце на подизање оних институција, које ће да подижу дух нашег народа, и спреме га за очајну борбу која му предстоји, — они подносе предлог закона о измени Пословника, и сматрају у својој наивности, да ће тиме да спасу ову земљу. Један наш одличан публициста, уместо да подиже патриотске подвиге ради јачања духа народног, он туну перо доказујући, да у Државни Савет, као административни суд, не треба да долазе правници, већ да долазе професори.

Господо, мора се одати пошта овоме предлогу законском, јер он има извесних одредаба које би Народна Скупштина могла примити тако рећи и без дебате. Навим пројектом можда би се много у времену добило што се не бирају чланови одбора за молбе и жалбе, за разгруписавање општина, за издавање посланика суду и т. д.

Кадат је, кад се Скупштина састапа избору се једном за свака одбори за ту сесију и онда нема Скупштина више тиме да се занима. Ја сматрам, да је том приликом требало и казати, да кад се Скупштина једном подели у секције, да се та подела више не прши. Добра је страна овога Пословника и то: што су одређени дани за одговор на интерpellације и за решавање молби и жалби. Установа је, господо, да право српском народу да се може обратити Народној Скупштини молбама и жалбама. Иако већ две године иако смо то право српском народу учинили, јер има две до три године како ни једна молба из народа није писана према Народној Скупштини, а тога у будуће, према овим изменама, неће бити, јер ће се о свакој молби у току скупштинског рада решавати. Добра је страна овога предлога и у тоје, што је дата могућност народним посланицима, да у случају ако који поднесе какав законски предлог може да га образложи у Народној Скупштини, па тек после његовог образложења да Скупштина донесе одлуку о његовој уместности или не, наступити досадашњој практици, да се о предлогу народних посланика у Народној Скупштини решава без дебате.

Ја ви, господо, сада требао да пређем и па рђаве стране овога законскога предлога, али, пошто је све рђаве стране његове тако лено и нечврсто изнео г. Бора Поповић, ја о пима нећу говорити, него ћу се задржати само на десет-тринаестамеркама.

Цаљазим, господо, да је било неопрдано и да није имало разлога, ограничавати време говора посланицима. За 20 година на овако, то се право није никако злоупотребљавало, и за тих 20 година ја знам снега 3—4 посланика, који су говорили преко 2 сата, а то су били г. Лапчевић, Шкорић, Радивојевић и Кацлеронић. Знам да је г. Стојан Рибарац, запишао Скупштину у три седмице. И према томе, кад није било злоупотребе у Скупштини, ја сматрам да ово ограничавање није требало увешати (Павле Маринковић: Због једнога Михајла Радивојевића ип не можено доносити закон). (Михајло Радивојевић: Због Павла Маринковића треба још више ограничавати).

Господо, наглашено је, и ја ћу да нагласим, да сматрам да је противуставна одредба у Пословнику у којој се вели:

Кад 20 посланика оспоре кворум у Скупштини и приступи се гласању, онда ће се урачунавати и гласови оних, који су тражили да се врши понемично гласање ма да их није било ту, јер се по Уставу тражи да за кворум у Скупштини мора бити половина целокупног броја посланика и један посланик више. То сматрамо за противставну одредбу у новом Пословнику.

Исто тако сматрам да је противставна и она одредба, по којој су смешана усмена кратка питања са питањима која су предвиђена Уставом. Устав даје право народним посланицима да упућује Влади интерпелације и питања. По овоме Пословнику нема више кратких усмених питања него има неких кратких питања за која Устав не зна.

Из ових замерака, господо, може се јасно видети — а то је и Г. Министар Унутрашњих Дела јуче признао — да се овим пројектом законским иде па то да се опструкција отежа. Ако би се овај предлог законски примио, онда би се, збива, постигло опонитио се жељи. Влада није било вољна да се иреа у прса — tête à tête — бије са опозицијом у Народној Скупштини и овим предлогом законским ту буџију задобија. Овим предлогом законски опструкција се меће на врат очма, и биће мало затегнута онда кад самостални изађу из кабинета, а стегнуће се и угушње се опструкција једном људском изменом овог новог Пословника, којим ће се одредити време за које се има један предлог законски решити.

Господо, ја сматрам да је опструкција за Народну Скупштину потребна време пертурнацији коју смо дозволили у нашем државном животу. Кад се политичка ситуација испуни незаконитостима Владе и њених чиновника, онда је опструкција исто онако потребна као што је потребна киша летњега дана кад се од оморице не може да дине.

Госп. Министар Унутрашњих Дела казао је: кад је парламентаризам стао на своје ноге и добио грађанство у држави он је почeo да се брине и о Пословнику. Услед појаве које су се у последње време у Парламенту показале, а то је, господо, опструкција, ја налазим да је најбољи утицај опструкције код Владе ради по закону и код у својим радовима и да само пред очима интересе државе, интересе отаџбине. Нема лакшега лека противу утицају опструкције него тај, што га пазедох, да Влада ради по закону и Уставу а тако исто и њени чиновници. Да завршим, господо. Сматрајући да данашњи Пословник није узрок успореном раду у Народној Скупштини и хотећи одати пошту Пословнику под чијом смо владом, ми радикали, постигли свој идеал — политичке слободе, као подлогу за правилно развиће наше земље, ја ћу гласати против овога предлога.

Известилац, Ђуба Јовановић. — Господо, ја сматрам за дужност да узмем реч и да одговорим на неке од замерака, које су од стране господе предговорника учињене овоме законском предлогу.

Разуме се, ја се не могу на свима задржати. На неке ћу се вратити доцније, али данас сматрам да је нарочита потреба говорити о неким тачкама новога законског предлога, код којих просто, по моншиљцу, постоји један неспоразум, и чини ми се да би и она господе говорици, који су го-

ворили против тех одредби, када би их разумели као што треба и, разуме се, ако би хтели бити морали, — морали признati да су предложене одредбе потребне. То нарочито мислим о оних одредбама, за које је неколико предговорника изједло да су против смила, па против и саме речи Устава.

Ја сам, господо, забележио неке четири такве главне замерке. Једна је она коју је споменуо господин предговорник Илиџановић о посланичким питањима на Министре. Устав гарантује да посланици имају права стављати на Владу питања као и интерпелације.

Међутим, г. Илиџановић каже: да се са овим предлогом заводе некакви кратки питања, друга се забрањују. Напротив, тих питања, господо, има и по овом предлогу. Сад, јесу ли она кратка, или дуга, то је друго; остало би да г. Илиџановић докаже, да одредбе о питањима у овоме предлогу имају у себи нечега неуставнога. Устав говори о питањима, а специјални је закон дужан да изрази смисао ове одредбе коју Устав даје, у овоже случају, да Пословник одреди на каква то питања Устав мисли. То је одређивао и стари Пословник Још 1890. године стављено су у њу одредбе о питањима, и кад је тада прије пут закон о њима проговорио, прописана је била само једна врста питања, па је при изменама 1904. године учињен један додатак, и по томе додатку није се имала намера уводити две врсте питања, него само још боље прелипирати стару одредбу, али је случајно, може бити, рђавом стилизацијом испало, да је под тога тумачен Пословник, као да имају двоје врсте питања, и он се у том смислу и почео применавати.

Сад смо се, дакле, вратили ондесет, у ствари, на ово првобитно стање, какво је било 1890. год. у овом Пословнику које се г. Илиџановић казва. Данас се можемо само питајти, ондесет велики: да ли је у појединостима у погледу питања учињено штогод што не би одговарало смислу Устава. О томе није нико до сад говорио ни паносно разлоге, а свакојако о томе се може више говорити у специјалној дебати. Ја, међутим, остајем при својим разијем тврђењу, да у овом новом Пословнику овие питањима одузет њихов устанак значи, него да им је сад и више пажње поклоњено, јер је учињено да Министре обавезани одговарају на питања, што, као што знаете, у ранијем Пословнику није био случај за кратка питања. То је једно.

Друго, реч је о чл. 58. За ту измену један од јучерашњих говорника казао је чак да је фатална, да ће она уопште уништити слободу дискусије у Народној Скупштини. За ту замерку, специјално, мислим да она просто потиче из погрешног читавог законског предлога.

У том чл. 58. шта се мења? Про свега до даје се опај став на крају, којим се за говор, после закљученог примавања говорника, одређује време колико највише могу трајати. Питање је: је ли то таква мера да она уништава слободу говора? Моје је уверење да то није. Примери других Парламената и њихових Пословника, у којима је за овакве случајеве предвиђено још много краће време, доказују обилато: да, ако су нар. посланици на свом месту и ако им је више до тога да исказују наисло о предмету који је на дневном реду, а не никада

одуго влачача дебато — да ти посланици апсолутно неће бити спречени овом одредбом у вишњу своје посланичке дужности. Али, ја сам чуо већ, кад је г. Рабарац говорио, да је он ударао гласом више на измену прве тачке, а не толико на ову допуну; и, како је он престајио, требало би да се, на предлог десет посланика, сасвим прекинда дебата, и до сада је, већ, преко дана кад би се најпре чула из Скупштине жела, па Скупштина то решила.

Међутим, господо, да прочтам како то место у новом Пословнику гласи: „Претрес се закључује, кад се изјави листа пријављених говорника, или кад Скупштина одлучи, на предлог 10 присутних посланика, да се претрес закључи, а томе се нико не противи“.

Шта је, господо, остало. Пре је било: ако се појави жела у Скупштини, онда Скупштина одлучује; кад се изјави: да се мора јавити 10 посланика који ће тај предлог извести на олел да Скупштина одлучује. Ја не видим да је овој измене уздрено потраг. (Гласови: Што не чitate све? Читајте и другу тачку!).

Паравно, прочитају и другу тачку. Но њој је до сад Пословник предвиђао да после одлуке о закључењу претresa могу говорити они говорници који су се већ јавили за реч. И ово је једно од места, које је у Пословнику и до сад већ мењано, и то мењано у том смислу, да би се обележило да могу говорити само они говорници који су се збила раније пријавили. Али то је па практик изиграно. Ви знаете да су се баш у моменту кад је падао предлог, па и пошто би Скупштина решила закључење пријављених говорника, били онда јављали људи, чак који дотло пису били у зворници скупштинској, који су се купили из ходника и соба и пријављивали се да говоре.

Сад то хвје да се сужбије; једна очевидна злоупотреба досадашњег закона хвје да се сужбије. У нас се, господо, јавља једна грешка пракса какве нема ни у ком Парламенту који се поштује, а то је, да се говорници јављају — тако да кажем — бесконтактно, да сачекају један другог, ко ће пре а који после да говори, и обично да унапред изнђу „ополченци“, а да се главни говорници, прваци партија, чак за по неколико дана базе својим приватним посланицима изван престонице, па истом посље да се јаве за реч и држат говор. Па, господо, је ли то смисло парламентаризма? Ја имам, господо, да о оном што је на дневном реду, по дужности имају да траже реч, да се изјављују, да дају правац дебати они који су најпознаваји и по својој сирењи, а и по месту у партији. (Јован Стојковић: Ваши неисте пишта бољи од Алексе Трајковића!) Немојте, г. колега, ви мени подметати да ја сматрате себе за зованијег од Алексе Трајковића; ја да га ценим, показујем целим својим другарским понашањем. (Глас: Защто нас зовете ополченци?).

О ополченцима ја и моји другови писмо први говорили у Скупштини, а може неко бити ополченец и са 6 факултета и не знати колико испита; не бива се ополченец по гуњу а не по капуту, не гледа се какав ко капут почи и какву је школу сиршио, него по ономе како се у Скупштини понаша.

Господо, овим предлогом је предвиђено, — да не би ни председништво ни скупштинска већина злоупотребљавали чл. 58. т. ј. да се затражи и закључи прекид пријављених говорника у времену кад случајно пису пријављени вође или други угледни говорници, — оно што до сада није било, а то је, да се пријава за говор може учинити не само лично него и писмено и преко другога посланика.

Дакле, ако је неко спречен да се јави онда кад се мисли јавити, дата му је могућност да то може и посредно извршити, и према томе његова волја и пријава за говор не пропада и ако пије у Скупштини у оних моменту кад Скупштина прекида говоре. (Добацивање националатаца: А што значи оно прављење распореда говорника?)

О том прављењу распореда ја сад већу да говорим, јер је то питање које до сада није нико покретао и остатком дужан да у следејућој дебати одговорим г. г. посланицима на то питање које ми сад чине.

Сад, господо, могу да пређем па чл. 117. о коме је, мисля, говорио г. Илизаловић а и други посланици. То је, онај члан у коме се говори да ће онда, ако се појави сумња да ли је при гласању седењем и устајањем био присутан довољан број посланика, да ће се поступити друкчије него до сада. Да видимо тачно како је било до сада и шта хвје да се спречи. До сада је било, господо, да у Скупштини буде инр. 110 посланика: од једне стране 70 и од друге 40, и решавало се седењем и устајањем. Ту је докле било 29 посланика више него ли што Устав тражи.

Па ипак се одједном у таквом случају јави неко и каже: молим вас, онда нема довољан број посланика и тражим прозивку. У ствари ту нико не сумња; сви знају да има довољно посланика, али онај хвје да са својим друговима изигра одлуке и рад скупштински, и тражи прозивку. Из пастале прозивке, онда се оних 40 уклоне и оставе седамдесеторицу, и кажују јој: нема довољан број посланика. Међутим, није истинा да нема, него јој при гласању седењем и устајањем било 110 посланика. Дакле, новом уредбом спречава се једно очевидно злоупотребљавање и једно изигравање закона, јер изложење и спречавање рада скупштинског — то је једна очевидна незаконитост. (Добацивање националатаца: Па ви имате већину!) Да, али у овом погледу, сви су посланици једнаки.

Молим, кажите ми: каѓа је дужност посланика? Има ли посланик дужност да гласа за или против? Има ли посланик дужност да говори овако или онако? Има ли дужност да се прими чланства у одборима? Има ли дужност да мисли овако или онако?! Нема. Он има дужност да буде присутан у Скупштини, да својим присуством, прањањем кворума, омогућава рад Скупштине, и то је оно што је у првом члану овог закона изрично казано: „Уочи оног зана, у који је Скупштина сазвана Краљевим Указом, сви су посланици дужни бити у месту, где ће Скупштина држати своје седнице (чл. 101. Устава) и ту остати и скупштинске послове радити све док Скупштина не буде закључена, или распуштена, или док јене седнице не буду одложене.“

Само ми дозволите да кажем, да ово није никаква радикална позиција, него је оваква иста одредба била у Пословнику од 1870. године. И у том старом Пословнику ово исто пише, и у њему се каже за посланике: „и ту остати и скупштинске послове радити док Скупштина не буде одложена или распуштена“.

Докле, господо, било да вам је идеал радикални Пословник, било либерални посланик од 1870. године, у таком случају корамо се старати да овој одредби приблизимо важност. (Д-р Вој. Велькосић: А како је у Енглеској?) На господин зна и без мене како је у Енглеској, какав је кворум тано потребан, и зато, то изразавање може само да буди друге који то не знају, па је најбоље да сад Енглесу оставимо на страну. Господо, да буде још јаснија ствар о којој говоримо, осврнимо се и на ово. Каже се, да кад се рачунају као присути они, који су у ствари били присути кад је почет један посао скупштински, један акт у Скупштини, — прваки — а изашли пре саршетка његог, да је то противно Уставу, јер Устав каже: да при решавању скупштинском мора бити половина више један посланик. Али, ишмо по овом примеру видели да је у Скупштини било доволно посланика кад је поднесен био предлог, само да су они злонамерно истакли сумњу да ли је доволан број, и да су изласком утврдили да после њиховог изласка нема већине, нема доволног броја. Али кад се тим уједно утврдило, да је пре његовог изласка био доволан број присути, онда је, господо, јасно, да је предложеном изменом овога 117. члана потпуно испуњено оно што Устав тражи. Ја уз то овако кажем: Устав говори само о броју потребном за решавање, али о броју конституованом по извршеној прозивци Устав ћути.

Прена томе говорити да Устав тражи нешто што он не тражи, кад Устав говори само о решавању, а оно се у закону прописује само норма за прописање, и само за конституовање једног извесног става, то, господо, није нимало основано, јер се ту мешају две ствари тако разнчите, да одмах мора бити јасно да их не треба мешати.

Таква је иста, господо, ова напомена која говори о члану 140. и о томе што Устав забрањује, да нико оружје не сме ући у зграду Народне Скупштине „осим лица који по пропису оружје носе и по скупштинском послу долазе“.

Досадашњи Пословник тумачио је, која су то лица која по скупштинском послу долазе и исказао је: во скупштинском так послу могу оружани у Народну Скупштину долазити само ађутанти Краљеви и они виши официри, који га прате при отварању Скупштине; Министар Војни, швереници Министра Војног, који имају да бране некакв законски предлог, жандарми који су председништву стављени на службу.

Сад, господо, да вас питам: јесто ли ви напали у овим новим изменама шта друго, него опо што

је било и у старом Пословнику? (Чује се: Зашто онда да менјамо Пословник?).

Из разлога да се још боље утврди: да у Скупштину може доћи само онај, који долази по скупштинском послу, а то — да ли неко долази по скупштинском послу има да одреди, господо, ко? Да ли управник народија Београда? Да ли Министар Војни? Да ли командант жандарерије? Или — председник Скупштине? И ишмо, господо, зато само додали у првој тачци на крају: да кад неко долази под оружјем, тако као што предвиђа тај члан, као што предвиђа сам Устав, — то може бити само са одобрењем председника Скупштине или по позиву.

Ја, господо, изјављујем, да се ипсолутно никаква друга памера није имала тим додатком. И ако је ко мислио, да се овај речник може дати други смисао, нека предложи како би било боље и каже ту јасно, која је, као што видите, и наша и наша, једна те иста: да у Народну Скупштину не може никаква оружана сила да се доведе, саса она која се доводи по позиву председника Скупштине, ради спречавања скупштинских послова.

То је, господо, потпуно јасно и према томе ви више, да се у ствари ми у овом питању не разликујемо, а ако се коме инак чини да има међу њима разлике, а ако има онде нечога, то је саса једно неспоразумљење и питања више. Уједно видете колико има са стране наше готовости, да излажемо најсугестију, да то неспоразумљење уклонимо.

Ја ћу још додати, како се ово у члану 141. овим додатком на крају, чак предвиђа, да се једна евентуална злоупотреба уклони, да не би префалла старешине тих жандарма, узеле власт над тима жандармима за ово време, док су они у служби у Народној Скупштини и њима издавали изредбе, које се не би слагала са интересима оних, о којима хоћемо да водимо рачуна.

Ја сам хтео на овим замеркама да покажем како су неосновани они прекори, као да се при нападу ових измена није водило доволно разуму о слободама, које треба посланицима гарантовају и оној пајгацијију пратију гарантије наше слободе: о земаљском Уставу. Ја вас могу поново уверити, да нам ни на крај памети наје било ништа писати, ништа предлагати, што би се га Уставом и слободом коју он гарантује когод, и да је све ово написано у том смислу и у пајбадију намери и да се надам да сте и ви то из њега говорију потпуно увијели.

Потпредседник, Јаков Чорбић. Јели зови Скупштину да закључио седницу? (Јосте).

За нају седницу предлажем продужење данак-њег дневног реда. Прије ли Скупштина? (Прија).

Данашњу седницу закључујем, а другу заказујем за сутра у 9 часова пре подне.

Седница је трајала до 12^{1/4} часова.

МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА

АДМИНИСТРАТИВНО ОДЕЉЕЊЕ

ЛБр. 66.
15. јануара 1911. год.
Београд.

Народној Скупштини

Част ми је у прилогу под ћ. спровести Народној Скупштини „Предлог закона о уређењу Државне Штампарије“ заједно са мишљењем Државног Савета с молбом на решење.

Министар финансија,
Стој. М. Протић с. р.

ПРЕДЛОГ ЗАКОНА

УРЕЂЕЊУ ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ

Опште одредбе

Члан 1.

Државна Штампарија прелази из надлежности Министарства Просвете и Црквених Послова у надлежност Министарства Финансија.

Свима пословима Државне Штампарије управља Управа Државних Монопола, по Уредби о Самосталној Монополској Управи од 23. јула 1895. године.

Члан 2.

Државна Штампарија врши своје послове на основи економској и трговинској. У круг њеног рада спадају сви послови, које врши једна уређена штампарија, а по Краљевској Уредби, коју ће на предлог Самосталне Монополске Управе прописати Министар Финансија, по саслушању Министарског Савета, а која ће важити кад је потврди Њ. В. Краљ.

Члан 3.

Управни Одбор Монополске Управе а на предлог Управе Државне Штампарије или сам, без

предлога, одређује из каквих се оделења састоји Државна Штампарија. Он може поједина оделења установљавати, укидати или спајати, али све по одобрењу Министра Финансија.

Члан 4.

Управни Одбор Монополске Управе одређује какве штампарске и са њима у вези остале послове врши Државна Штампарија.

Члан 5.

Државна Штампарија не сме ништа штампати или израђивати у својој штампарiji без нарочите, било сталне или посебне, наредбе Управног Одбора Монополске Управе. Само па основу налога Управе Државних Монопола може Државна Штампарија вршити поручени посао.

За сваки поручени штампарски или други посао, који Државна Штампарија ради осим где Управа Државних Монопола сама, по одобрењу Министра Финансија, изрично друкше нареди, мора се претходно положити Управи Државних Монопола одређена сума новаца. По евреном послу Државна Штампарија послаће Управи Државних Монопола копачак обрачун, и тек по исплати његовој и по наредби Управе Државних Монопола Државна Штампарија предаће поручиоцу израђени посао.

Ако Државна Штампарија супротно овоме уради, директор Државне Штампарије са дотичним писмом биће одговорни и материјално Управи Државних Монопола.

Из Државне Штампарије не сме се, изнети никаква роба или извршити какав посао, који иду у напред плаћени, нити бесплатно штампати, израђивати и издавати без налога Монополске Управе, основанога на одобрењу Министра Финансија.

Члан 6.

Цене државним издањима одређује Управа Државних Монопола.

Управни Одбор Монополске Управе одређује по одобрењу Министра Финансија, шта се може бесплатно штампати или израђивати у Државној Штампарији.

Продаја издања Државне Штампарије

Члан 7.

Управа Државних Монопола продаје издања Државне Штампарије непосредно или посредно;

шта ће продавати непосредно а шта посредно, као и начин на који ће се продаја вршил прописаће се за Државну Штампарију.

Управа Државне Штампарије

Члан 8.

Директор Државне Штампарије управља свима пословима Државне Штампарије непосредно и преко шефова одељења саобразно овом закону, Уредби о Самосталној Монополској Управи и правилнику за Државну Штампарију.

Директор поставља и отпушта у границима државног буџета све особље осим указних и неуказних чиновника (који се постављају претписом Министра Финансија), али и ове може времено удаљити из службе, ако раде на штету Државне Штампарије, по дужан је пакнадно тражити одобрење за ово од Управног Одбора Државних Монопола који може препиначити директорово решење.

Звање директора Државне Штампарије дели се на три класе, по плати:

Директор I класе има плату 8.000 — дин.

II	в	в	в	в	7.000 —	в
III	в	в	в	в	6.000 —	в

годишње.

Поред директора постоје у Државној Штампарији још и ова указна и неуказна звања:

- 1 Главни фактор
- 1 Административни фактор
- 1 Магационер књига и монополисаних предмета
- 1 Магационер хартије и материјала
- 1 Књиговођа
- 1 Помоћник благајника
- 1 Писар
- 1 Шеф коректора са потребним бројем коректора
- 1 Администратор
- 1 Експедитор
- 1 Лекар

Потребан број стручњака по свима одељењима са потребним особљем.

Звање главног фактора дели се на V класа: I класа 4000, II класа 3500, III класа 3000, IV класа 2500 и V класа 2000 динара на годину.

Звање административног фактора, магационера, књиговође, коректора и стручњака дели се на IV класе: I класа 3000, II класа 2500, III класа 2000, IV класа 1500 динара на годину.

Звање експедитора, помоћника благајника и писара дели се по плати на IV класе: I класа

ДРЖАВНИ САВЕТ
КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

Бр. 159.
8. јануара 1911. године
у Београду.

Господине Министре,

Државни Савет проучио је „Предлог Закона о уређењу Државне Штампарије“, који сте му писмом Вашим од 28. августа 1910. год. АБР. 1166. извадели послати на мишљење, па му је част поднети овај свој извештај:

Умесна је и оправдана тежња за преуређењем наше Државне Штампарије, којим би се поставила на што бољу основу и што више одговарала њеном, у главном, приватно-економском карактеру. Само Државни Савет сматра да би се то дало постићи ако би та установа и даље остала у ресору у коме се и данас налази а да јој се не удара печат финансијске установе, који она претежним делом према њеној намени нема.

У колико су пак у питању финансијски интереси бољим уређењем и већом контролом они би се могли обезбедити и без пренашања Државне Штампарије у ресор Министарства Финансија. Што су извесни штампани предмети монополисани, тиме ни најмање није Самостална Монополска Управа стекла право да на основу њене Уредбе од 23. јуна 1895. год. управља свим пословима Државне Штампарије од којих је штампање напред поменутих предмета само један део тих послова, као што јој се то жели дати према другом одељку чл. I поднесеног законског предлога. Самостална Монополска Управа може се старати о изради и продаји монополисаних штампаних предмета, а да се Државна Штампарија и не пренесе под њену Управу. У осталом треба добро размислити да ли је саветно и политички да се круг рада Самосталне Монополске Управе проширује мимо чл. 3. закона о конверзији државних дугона.

Решавање о томе шта све може штампати и израђивати Државна Штампарија у опште, а бесплатно посебице, може се са већом коришћу и већим изгледом на успех поверити парочитом сручном одбору који би био постављен при самој Државној Штампарији, него што би то било, ако би се оно поверило Управном Одбору Самосталне Монополске Управе. Наравно, да би се штампање поверљивих предмета морало изузети из круга решавања и тако састављеног сличног одбора.

Извештавајући Вас о овоме част ми је, Господине Министре, и овом приликом уверити Вас о мом одличном поштовању.

Потпредседник
Државног Савета,
П. Велимировић с. р.

Господину Министру Финансија.

Прилог 18. броју „Српских Новина“

БРОЈ 60.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LIX. РЕДОВНИ САСТАНАК

19. ЈАНУАРА 1911. ГОД.

— ИЗДАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ —

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
1911.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LIX
РЕДОВНИ САСТАНАК

19. ЈАНУАРА 1911. ГОДИНЕ

III РЕДОВАН САЗИВ
ПЕРИОДЕ 1908—1911. ГОД.

LIX РЕДОВНИ САСТАНАК НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК:

Андра Николић

И П-ТИ ПОПРЕДСЕДНИК:

Јаков Чорбадžић

СЕКРЕТАР:

Милош Трифуновић

Присутни су били сва Г. Г. Министра, сем Г. Министра Војног.

Почетак у 9 часова пре полне.

Председник, Андра Николић. — Отварам LIX редовни састанак.

Извољите чути протокол пређашњег састанка.

Секретар, Милош Трифуновић прочита протокол LVIII редовног састанка.

Председник, Андра Николић. — Има ли пра-
ведаба на протокол? (Нема).

Објављујем да је протокол пријмљен.

Извољите чути молбе и жалбе.

Секретар, Милун Лукић чита:

Бр. 179. — Љубомир С. Пиробанџија сконом
фабрике дувана из Београда, моли да се његова
ранија молба узмо у поступак.

Бр. 180. — Милосав Николић, пунолођник
села Позлате, срез расински, округ крушевачки,
моли да се селу Позлати даде 30 хектара шуме.

Бр. 181. — Милан Крстић, бив. државни чу-
вар шума из Парагвина, моли да се доносе одлука
по његовим ранијим молбама.

Бр. 182. — Здравко Петровић, државни о-
лон срез лесковачког, моли да му се призна у
године службе време од 1. новембра 1900. до 7.
новембра 1906. године.

Бр. 183. — Вајислава М. Ризића, учите-
љица из Ниша, моли да јој се призна у године
сталне учитељске службе време од 3 године, 8 ме-
седи и 6 дана.

Бр. 184. — Грађани села Балиновић и Дес-
тиловића, срез добрички, округ тоцнички, моле
да им се одобри, да се одвоје од досадање оп-
штине лесковачке и са селом Арбанасијем образују
касебај општину балиновачку.

Бр. 185. — Милан Д. Петровић — Стокић,
из Кумињева (срез јоравски, округ пожаревачки),
жале се противу свога општинског суда.

Бр. 186. — Занатлије града Браље, жале се
противу решења Г. Министра Народне Привреде.

којим Занатлијском Савезу не признаје права из чл.
162. закона о радњама.

Бр. 187. — Светозар Мијаиловић, кмет села
Сушице, срез расински, округ крушевачки, моли да
се селу Сушици даде један хектар државне шуме.

Бр. 193. — Радован Вукићевић, учитељ из
Пожаревца, моли да му се призна за повиницу и
 пензију време од 11 месеци.

Бр. 194. — Павле Анђелић, председник оп-
штински из Прелине, жали се противу решења па-
челника среског, којим је кажићен затвором због
неизвршења наредбе о кулуку.

Бр. 198. — Стеван Којић, управник царинар-
нице из Београда, моли да му се урачуна за пе-
сију време од 29. децембра 1882. године до 1.
октобра 1887. године, које је провео као привре-
мени учител.

Председник, Андра Николић. — Узтиће се
одбору.

Пролазимо па питања Г. Г. Министрина. (Нико
се не јавља за реч).

Извољите чути писмена питања.

Писмених питања има шест.

Секретар, Милош Трифуновић прочита пи-
тање г. Михаила Јовановића на Г. Министра Про-
свете и Црквених Послова, које гласи:

ПИТАЊЕ

Господину Министру Просвете и Црквених
Послова

Још месеца јула 1910. г. истекао је рок службе
свима школама, одборницима школе бунушке, у ср.
лесковачком, опр. врањском.

По чл. 55. закона о народним школама, школ-
ски одбор бира општински одбор политичке оп-
штине.

Одбор општине бунушке, као политичке општине,
одлуком својом од 10. октобра 1910. г. Бр. 1635.
изабрао је школски одбор за школу бунушку, коју
је одобрila и надзорна власт ср. лесковачког, ре-
шењем својим Бр. 23540., 1910. г., а по пропису
чл. 85. закона о општинама.

Управитељ школе бувушке, Петар Пешић, ижења на више захтева председника шк. одбора да уведе у дужност ново-изабрани школски одбор, терјајући своју самовољу нешочтовањем закона и законитих решења, на штету школе и наставе.

Дознавши да се овај предмет налази пред Г. Министром на решењу, која му је послао окр. шк. одбор окр. врањског, питам Г. Министра и молим да ми изволни одговорити:

1. Да ли му је што по овој ствари познато?
2. Ако му изје познато, то хоће ли се упознати тиме и упутити Петра Пешића, управитеља школе бувушке, на поштовање закона и законитих решења надлежнијих старијих власти?

18. јануара 1911. год.

Београд

Питаč,

Михаило Јовановић,
народ. посланик

Секретар, **Милун Лукић** прочита питање посланика Михаила Пејића па Г. Министра Народне Привреде, које гласи:

ПИТАЊЕ

на Господина Министра Нар. Привреде

Питам Господина Министра: да ли му је познато, да урезује јабланичком још и до данас стоји нерегулисано питање о насељењу и самовољном заузимању државног и сеоског утринског земљишта и да услед таквог стања долази свакодневно до великих сукоба и рђавих последица између поједињих сељака; па ако му је познато, онда зашто не предупреди такав рад преко својих потчињених органа?

Јер, завеста, ако овако и даље остане нерегулисано то питање, становници тога среза дочекају рђаве последице, пошто је мени добро познато да има доста неправилности, које се чине од стране државе и поједињих општинских и полициских власти поменутим становницима.

Како у том крају има староседелаца, који су при бегству Аријата из тога краја заузељи по извесно просторе земљишта, које су плаћали и куповали од поменутих Аријата, који су је простор земљишта врло мало, да у доцније време живе поједине фамилије које су се у току времена умножиле.

Затим, има становника који су доцније преко државне власти и комисије насељени као су били без веће задруге, а даље им је, по увећању исте, немогуће остати и зарадити са тог простора земљишта да се подмире домаће потребе и исхране тако увећана породица, а и на таквом малом простору немају никаквих јавних исправа, чиме би се могла поједиња питања и спорови расправљати и довести у ред.

Поред ових насељеника има их и новијих, који су доцније уредно насељени и јавне неправе добили од надлежних комисија, па их продају и друга сеоска и државна утринска земљишта самовласно заузимају, услед чега се дешавају рђаве последице: убијање, тужакане и казњавање, као и обарање поједињих колеба, које се већином пођу подижу итд. што услед таквог рада и уређења у једном крају

никад не може бити развијах и побољшања при-
вреде.

Бао што је случај у Клајићу, општини бувској, где је општински председник, у задрузи са оцем, заузео самовласно 7—8 хектара општинског земљишта; затим, и поред таквог његовог рада, он истерује поједињце са заузетих утрини а даје их другима који му испуније његове захтеве и подмире нуждаје.

Тако исто и у селу Ивању, на сеоској утрини села Магаша, поједињи су подигли колебе на државном или сеоском утринском земљишту, а сељаци из поменутог села иду и обарају подигнуте колебе и тако долазе до спора и рђавих последица по себе и цео крај, што се исто тако дешава и између села Бошњака и Нове Тополе.

Поред свега наведеног има и таквих људи, преко чијих је земљишта просечен окружни или срески пут, као и на неким војна утврђења (шанчеви), којима би требало то упропашћено земљиште изнадити, бар тиме, што би им се додас тај извесни простор утринске земљишта.

Исто овакво питање упутио сам на Г. Министра у децембру месецу 1909. године, але по њему Г. Министар до данас није предузимао, зато сада тражим: да Г. Министар ово питање путем комисије регулише а да са председником општине бувске, Манејом Рађеловићем, због самовласног заузећа државне утрине, по закону поступи и утрину, коју је са својим оцем самовласно заузео, од њих одузме и за самовлашће их казни.

Овом приликом имам да изнесем једну нову неправилност овога председника Манасија, те да се види како он поступи са другим грађанима који су заузељи утринско земљиште. Он њих осуђује, кажњава и усеве уништава. Тако, у 1910. години уништио је усеве грађанима: Стоши Стојићу, Станојку Стојановићу, Трајку Станојковићу, Златку Трајковићу и Трајку Костићу из села Клајића.

За ове наведене уништене усеве тражим да се поведе истрага и процене штета, јер председник није смeo да поништава ове усеве, ио је требао да их одузме у корист државне касе, — стога тражим да Г. Министар за горе наведено са овим председником поступи по закону.

18. јануара 1911. год.

У Београду.

Питаč,
Михаило Пејић,
народни посланик

Секретар, **Милош Трифуновић** прочита питање посланика Николе Цакића па Г. Министра Унутрашњих Дела, које гласи:

ПИТАЊЕ Господину Министру Унутрашњих Дела

Пре три године Цветку Лазаревићу, бив. кмету из Кутлеша, општине брестовачке, срма лесковачког, учињена је штета 25 дрвећа праске — брескас, које су процене свако дрво по 10 динара; свега 250 динара.

По овом предмету полициска власт среза лесковачког само је учинила унијај и извршила процену

учиљење штете и већ има три године како се по томе предмету ништа не ради.

Питам Господина Министра: које ли наредити да српска власт што пре уради по овоме предмету, те да не би застарело право оном тужиоцу за пакнаду штете? И молим Господина Министра да упита начелника српског: зашто се ништа није урадило по овом предмету.

17. јануара 1911. год.

у Београду.

Никола Цакић,
народни посланик.

Секретар, Милун Лукић прочита питање посланика Јована Стојковића из Г. Министра Унутрашњих Дела, које гласи:

ПИТАЊЕ

на Господина Министра Унутрашњих Дела

У броју 11-том листа „Одјека“ од ове године онтампан је једна белешка из народа под потписом Јована Вељковића, председника и Стојана Стевановића, деловође општине луковске урезу чичињском, у којој се они жале „надлежним“ против начелника среза чичињског, што овај није хтео да поведе истрагу противу мене по њиховој представи, којом су они покушали доказати да сам ја сам противу себе удео покушај убиства.

Питам Господина Министра:

1. Јо ли му је ово познато?

2. Зашто начелник среза чичињског није хтео повести истрагу противу мене и хоће ли је бар сада повести и ако неће, зашто?

16. јануара 1911.

Београд.

Јован С. Стојковић,
нар. посланик.

Секретар, Милош Трифуновић прочита питање посланика Мелентија Божковића из Г. Министра Војног, које гласи:

ПИТАЊЕ

на Господина Министра Војног

Мајстори II конјичког пукова иду сваке године са својим пуком у маневру у Ниш и околину; за ово њихово путовање у маневре њима се ништа не даје осим хране из казнага; дакле, иницијално имају парочиту за то дневницу, па километражу, која се даје г. г. официрима.

Како мајстори пуковски не могу својом најлом платом, са којом надржавају и своје породице, да издрже и трошкове око маневровања, које сваке године бива по месец и више дана, него се за то морају парочито задужити за одржавање своје породице коју дома остављају, и које их дуговање дави преко целе године.

Ако се не варам, њима је пре неколико година, у службеном Војном Листу признато право на парочиту дневницу и километражу која им је раније давата, а која им се ево већ три године не даје, то потписати учтиво пита Господина Министра Војног и моли да одговори:

1. Да ли и он мисли да пуковски мајстори имају по закону права на дневницу и километражу

при маневровању, и ако имају, зашто им се не издаје?

2. Ако по закону немају права, мисли ли Господин Министар да је оправдало учинити измене у закону, те да и ови спроти мајстори добију оволовико колико је право, да маневру не врше само они о свом трошку?

18. јануара 1911. год.
Београд.

Питаč,
М. Божковић,
народни посланик.

Секретар, Милун Лукић прочита питање посланика Михаила Пејића из Г. Министра Унутрашњих Дела, које гласи:

ПИТАЊЕ

на Господина Министра Унутрашњих Дела

Начелник среза пољаничког називо је четири радника Стојана Јовића, трг. из Лесковца, зато, што су на дан Божића превезли на скели преко Мораве грађане који су носили смечарске колаче у цркву. И на тај начин спречава превоз људи, који су припуштени да се превозе и прелазе за свој новац на другу страну Мораве због својих послова, јер другог прелаза нема, пошто је на истој реци Ђурија однесена и сада нема на други начин саобраћаја.

А неки Ђорђе Михаиловић, зв. „Шваба“, превозећи преварио је у Мораву неколико грађана, који су се на неки начин из воде спасли, али доцније један од њих, Шарко Циганић, свирач из села Глогоњица, среза масуричког, премрзнувши мокар од ладиоње, умро је.

Докле поменутом Ђорђу начелник српски ни поред оваквог случаја није забранио превоз, — међутим овоме трговцу, чији је превоз сигурнији, забрањује и омета га, кажњавајући њега и његове раднике и на тај начин уценjuје га.

Овај српски начелник отишао је толико далеко, да се и са својим пандурима коцка по изафама, место да забри и да пример својим грађанима.

Затим, исти начелник присилјава и општинске председнике, самосталце, да подносе оставке на своју дужност, као што је случај са председником општине прибојске, Цветаном Антићем.

Стога тржиши од господина Министра: да са овим начелником за ове наведене кравице поступи по закону и упути начелника на правилнији раз, а за неправилности да га казни.

18. јануара 1911. год.
у Београду.

Михаило Пејић,
народни посланик.

Председник, Андра Николић. — Питања ће се упутити надлежним Г.Р. Министрима.

Прелазимо сада, господо, на дисавни ред.

На реду је да говори о закону о пословном реду г. Симе Катић.

Симе Катић. — Господо, ви сте чула реч Г. Министра и сдлагача и г. известнице, зашто Влада подноси овај предлог. У главном је циљ овоме предлогу, да Скупштина бар у дванаестом часу

приступни интензивијем и плоднијем раду. Да би то могло постћи, музно је било да се пословник или уредба о унутрашњем раду у Скупштини промени и направи савременијом и целисног ходнијом.

Пошто је већина од досадашњих говорника главне измене по овоме предлогу изнела, јо ћу их само летиначно додарити и на оне, које ми се чине важније, ударити њарочито гласом и, да би даљи мој говор имао везе, због тога морам да их поменем. Ја ћу редом брзо да прелистам предлог овог зајона. У новом члану 1., односно чл. 2. старог пословника, има пречињија одредба како ће се поступити Скупштини списак изабраних посланика, и ту је већа новина уведена: да државни одбор тај списак саставља и подноси Скупштини, да је досада то било регулисано пословником, по коме је то подносио Министар Полиције.

Овде има једна одредба, са мого гледишта тужљива, према искуству које смо за време ранијих Скупштина имали, што је врло згодно и фино, неопажено овде стављено у дужност Државном Одбору: да саставља и пошиље Скупштини списак народних посланика који се имају сматрати за изабране. Дакле, Државни Одбор саставља списак посланика који се имају сматрати за изабране, паравно према сматрању, своме нахођењу како он то за потребно нађе. И у томе случају, ако буде диференције приликом избора у корист владајуће партије, онда, према саставу Државног Одбора, зна се врло добро како ће у случајевима, где нису потпуно правилно извршени избори по закону, Државни Одбор да се одлучи: које ће посланике да мете у списак посланика који се имају сматрати за изабране. Зна се како се Државни Одбор саставља; и пошто се саставља из политичких људи, и њему ће кантар бити тадашњи моменат и потреба којој страници треба да се обезбеди са неколико посланика већина, бар већина за први почетак рада скупштинског.

Члан 2., односно члан 6. старог пословника, има измену, односно промену другог става у томе како ће се извештај, пошто протече 24 сата, раздат посланицима без читања, без саопштења Скупштини.

Ова је одредба и у свим осталим члановима испроведена: да су посланици дужни да читају извештаје, те да се не би губило време читањем извештаја који буду дошли па рад у Скупштину. У чл. 7., има измена, како ће се вршити претрес о избору свакога изборног тела и каже се: да ће се гласати понаособ, као о једној целини. У томе истоме члану 3., претпоследњој тачци, каже се, да се неоспорени избори стављају па гласање без претреса. Дакле, овде се каже како ће се о избору сваког изборног тела гласати, а да о неоспореним изборима неће бити претреса, него ће се одмах гласати. Прва предохрана противу оиструкције, она је у претпоследњој тачци предвиђена, а то је: да претрес о сваком изборном телу не може трајати дуже од једне седице скупштинске. Те одредбе, које су управљене против евентуалне оиструкције, оне су готово кроз све чланове проведене, односно кроз чланове који се мењају.

Сад ћу да пређем на даље чланове по овоме предлогу, односно на измену члана 12., чија из-

мена гласи: „Кад Скупштина нађе да је једно послиничко место управљено, она упуњује ствар одбору за преглед вуномоћства итд.“ Ја имам да приметим, да је то неодређени појам „кад Скупштина нађе.“ Ми смо имали у томе ружно искуство за два посланика, од којих је један био из фузионашке, а други из самосталске групе и који су скоро две године седели у Скупштини под сумњом да ли имају право да седе у Скупштини. За две године Скупштина „није нашла“ за потребно да расправи то питање, док није, најзад, јесенас то питање за г. Тасу Продановића расправљено, а за г. Милутину Драговића то питање остало је нерасправљено до данашњег дана.

Питање за г. Тасу Продановића било је у томе: да ли је он унапређен или није, и то је питање стајало нерешено скоро две године; а за г. Драговића није питање, као што рекох, још расправљено, а питање је било у томе: да ли он има 30 година. Наравно, сад се је и за њега сама ствар расправила, јер је Драговић најунијо 30 година. Дакле, ова одредба треба да буде јаснија. Место овога термина „кад Скупштина нађе“, мора се наћи друга реченица и назати: на чији захтев, по чијој жељи и т. д. Видећете и у томе члану проведену ону исту одредбу, да се и ту одлучује по каквим се мандатима одлучује без претреса. Ја мислим, да наје ред да се без претреса решава врстим гласањем према одборском извештају.

Да идемо редом.

Члану 10., односно у изменама у чл. 15-ом, додаје се на крају нов став о хонорарима скупштинског часништва. Дакле, тамо се додаје на крају став, по коме председник Скупштине има додатак од 6.000 динара годишње, који ће му се исплаћавати месечно из скупштинског буџета, а потпредседници имају сваки по 4.000 динара. — Далјим члановима предвиђено је како ће ко нога заступати, па се каже: „Кад потпредседник врши дужност председника, он носи сва права и сва достојанства која томе чину припадају“, али се о овом додатку ништа не каже, јер је у даљим одредбама речено да ће се ови додаци издати свима месечно. У том случају потпредседник Скупштине већ не би имао права на ове додатке у месецима у којима би заступао председника. То је, уосталом, слична ствар и чеће изазвати никакве суренности између председника и оба потпредседника. Ја овим хоћу да кажем: да је завођење овог додатка и ових награда у неколико оправдано тиме што председник Скупштине представља Народну Скупштину, која је, по оном принципу поделе власти, друга половина суперене власти у држави; да и њему многи долазе, тражећи од њега обавештења и протекције; да он мора да учествује у разним паралазама и свечаностима много више по ми народни посланици.

Али како, готово по правилу, на положај председника Скупштине долазе посланици из Београда, који су и иначе код својих кућа те нису изложени неким нарочитим трошковима као посланици, као што је слујај с нама посланицима из унутрашњости, а при том пријају дневнице као и ми, — то излази да овај додатак од шест хиљада динара није само за то да послужи као покриће трошкова, којима је председник Скупштине изложен више него ми,

шега је у извеспој жер и нека нарочита поважна награда, која се хоће да даде, не знам због чега, председнику и потпредседницима скунштинским. Ми би се могли цењати сад око тога: да ли је баш овомику награду требало одредити и можда би се ћијтичики ногајати око тога. Но мом мишљењу, она би се компотно ногла пренаподовити.

У чл. 11., односно у чл. 17., изисана је одредба о функцијама председника, па место да се каже: „да одржана ред у Скупштини за време седница“, као што је до сада било, њему се сада ставља у дужност: „да чува достојанство Скупштине, да одржава ред“ итд.

„Да чува достојанство Скупштине“ за мене је тај термин необјасниви. Ја не разумем како може неко на неки начин да чува достојанство Скупштине. Ја разумем да може да чува слободу Скупштине, да чува ред у Скупштини, али њено достојанство да може неко да чува, то ја не разумем. Само цела Скупштина може да чува своје достојанство, али да неко некоме може да чува његово достојанство, ја налазим да је то један ансурдан израз и да није потребно да он улази у закон, јер је то само парда са речима. Напослетку, то може да изазове код некога и смеђурију, јер је немогуће и замислити да неко нарочито буде одређен да чува своје достојанство; сваки је познат да своје достојанство сам чува.

У чл. 26. има једна нова измена, а то је: „запољењу административног одбора. Ја немам шишти против тога, јер он може бити и корисна једна установа, која ће да служи бољем отправљању послова скунштинских. Али зато што је доцнијом изменом томе одбору административном дата власт да чак корсигира и стениографске белешке и да нази и контролише говоре посланика, који их мењају и допуњују, који по читаве реченице и мисли избацују и допуњују, налазим да за то одбор не треба да постоји. Резон је да тако штогод уопште не буде; али ако би каква негодина реч исцјала у Скупштини, она може и без тога одбора да се избаци из стениографских белешака, у интересу доброг гласа, иако доцније потометво поби и такве речи налазило у стениограф. белешкама. Али да то буде разлог, да због тога неко уноси нове мисли, да му се даде право да међа говоре посланичко, ја сам томе апсолутно противан.

Има још једна мера, која је предвиђена у чл. 30. То је нов став, који је додат на крају тога става и који гласи: „Имена изосталих одборника износе се у штампаном извештају, који одбор поднесе Скупштине“. То је, господо, једна гимназиска предба. Ви знаете да се у годишњем извештају по гимназиској уредби износе имена награђених и хважњених ученика. Слично томе износе се и овде имена оних посланика који не долазе у одборе, као да бајати од тога поти рад у Скупштини.

Имамо и ту искушта, које није донело никакве резултате. Ви знаете да је и са тим покушавано: изношена су имена и преко поинти, и бележено је у протокол, и мислило се да ће то бити довољно, да се штампањем имена затварају посланици да долазе у одборске седнице. Ништа то није помогло, нити ће помоћи. То је само трајење времена. То је једна одредба или укор и опомена, која би

могла још да има утицаја на дену, али на људе зреле и пуполите неће имати, као што смо већ видели, никаква утицаја. Стога та одредба, во моне мишљењу, имала би сасвим да отпадне.

У чл. 41. додати су нови ставови и веће наручите одредбе о раду скунштинском, где се каже: „ако Скупштина другачије не реши“. Ја то подвлачим. Каже се: „всите седнице почину од 8 првог дана а завршују до 1. нојобра, или од 4. првог дана до 8 часова у вече, „ако Скупштина другачије не реши“.

Бије су одредбе и Уставима нашим „штампају се слободна, слободни су зборови, у колико то није законом забрањено или другчије паређено“. Дакле, и она је одредба овде унета: седнице ће се редовно држати. Бад је реч о посланицима ја мислим да се то односи прво на посланичке скунштинске већине, који помажу Владу, који са њоме заједно раде државне послове и који са њоме носе одговорност за оно што раде. А наравно да о томе моменту, кад и како треба радити, и хоће ли Скупштина радити само време одређеном времену, то све стоји у рукама скунштинске већине, а све ове одредбе од 8—1 и од 4—9 да су метнуте онако да се каже да има један утврђен ред и време, и при томе стоји увек на болу скунштинској већини да то време одређује како за потребно нађе и како за целисходно нађе. А у истом смислу — јер је и то управљено противу опозиције ако је јача, ако је упорнија — пазије се увек на њено физичко сајлађивање, пазије се да ли је довољан број њених чланова на окну или није и да се ограничи са оним: „молим да се реши“ или „молим 10 посланика да ме потпомогну да се седница проју“.

У томо случају може седница да се продужи све до краја претреса некога предлога који је на дневном реду. Дакле то је дато већини и Влади оружје у руке да опозицију у сваком времену, кад је потребан јомснат, увек унапред и избришу са лица места као и да не постоји. Ако би хтели то, такав би случај могао применити на предлоге који су оглашени као хитни, јер то речио захтева државна потреба, и Влада то предлаже као нужно да да такве хитне предлоге не би могла опозиција да омете, за те прилике специјално могла би се ова одредба и примити. У том случају, дакле, то би могло бити, али не и за свако питање које је на дневном реду, па да се каже: да се продужи седница 2—3 дана само ако има довољан број људи за то. Та је уредба унесена у цијлу кориснијег, интензивнијег рада у Скупштини, а у ствари је реакционарна, да вредност опозиције гведе на мању меру него што је има по досадашњем Пословнику. Изменом члана 42. уведене су скунштинске коллегијације. Може се га нова уредба примити, али је у њој негодно изражено и незголо је уопште одређено, јер се каже: „Скупштина се може скунити и у конференцију на предлог председника Скупштине, Владе, и 10 посланика“. Ко одлучује о томе и како одлучује? Ја зовијем 10 посланика и поческ да говорим: имамо важно питање, мутни се облаци надвили над нама итд.? А председник Скупштине како би могао одлуку да донесе, да ли може принудити Скупштину да дође на конферен-

ију? Не може. Он има право да нас позове; или не може да нас дотера ту.

А има може бити важних, државних ствари, о којима би се збила требало и морало, и вре по што би се јавно решавало, у конференцијама претходно продискутовати и пославетовати. Ако то видите, онда је нужно да то буде или облагатно, или да буде јасно казано, а сваком посланику стоји на вољу: хоће ли доћи на конференцију позвани од стране Председника Владе или десет посланика. То је већ ствар детаља, али по свој прилици ја нећу да говорим у појединствима, — јер су зато позивани на првом месту правници, па нека они то поправљају. На тим конференцијама могу бити присутни само посланици и Влада и онда је логично, да онда могу бити присутни и Министри који нису посланици. Међутим, по овома члану једном Министар који није посланик, па те конференције не би могао доћи.

На крају чл. 43. додаје се нов став, који гласи: „Ако се дневни ред није могао утврдити због недовољног броја присутних посланика, председник ће објавити да као дневни ред за нову седницу вреди наставак старога дневнога реда са додатком оних тачака, које по самом овом закону треба ставити или за које је сама Скупштина раније решила да се тога дана ставе на дневни ред“.

По изменама овога закона ти остали предмети, које би могао сам председник надовезати, могу бити само решења о интерпелацијама, које долазе четвртком, и решења о поднетим молбама по новом пословнику. При томе не зна се да ли ће у среду или петак бити недовољног броја посланика. То може да буде у понедељак или четвртак, и у том случају председник те тачке не може да наређа док се специјално не буде одредило дневни ред. То је по моме схватању, лаже, једна неоптимна одредба.

У чл. 49., где се говори о давању речи посланицима, Министрима и члановима Државног Савета, долази сад ове она брзина противу опструирања, где се одређује, да они посланици који затраже реч, не могу дуже говорити од пет минута, а о једном случају може говорити само један посланик; и ако би дошло до спора, Скупштина решава о томе без претреса.

Дакле, видите, ово је ове једна предохрана противу опструирања, коју ја само маркирам.

У измени чл. 50. има једна нова одредба: да је, кад се којави за реч, дужан председнику изјавити хоће ли говорити „за“ или „против“. Мени, истини, вису долазили до руку скунштински пословници страних држава, те не знам да ли тамо има тих одредаба, али не верјујем. Ја сам слободан веровати, да нема тако строге одредбе, да је посланик дужан то рећи. Посланик може изјавити ако он то хоће, јер је то за председника или Владу свеједно: да унапред знају у ком ће правцу тај посланик да говори; али доносити одредбу, по којој је сваки посланик дужан такву изјаву да учини, ја mislim да је то једна одредба коју — не знам како да назовем и како да крстим.

Е, сад је учињена једна галантна предсуретљивост опозицији. У члану 53. изишло се са превретањишњу опозицији, јер се дало првенствено њој, да она може да почне говор. Прво ће се дати

реч посланику који је против, да он говори. За мене то све није потребно. То је шарање артије и трпање што пише одредаба, да човек и председник што мучије научи тај пословник; и све то објављивање да ли ће ко говорити за или против, и ова концесија да опозиционар има првенствено право да говори, то је своједна испсолутно непотrebna ствар у пословнику.

У члану 54. има нових ставова који су додати, а за које ја налазим да су незгодно дефинисани. Могу бити оправданi, али су незгодно дефинисани. Напр., каже се да су посланици дужни чувати се да не улазе „у претрес начије личности“. Тај појам „да не улазе у претрес начије личности“ није тачно одређен, а то је парочито ово у циљу — смишљено — да председник у сваком случају, ма да ја најнајљније долиријем једну личност, он ми закрата реч.

То је циљ ове одредбе. Јер у њој није казато сме ли се додирнути његов јаван рад. Дакле, то је ове једна назадњачка мера. Овим се чланом не могу користити посланици, који су упадали некоме у реч или прекидили посланика у говору, мада ја налазим да је и то уперено на то, да председник и у том случају према своме нахођењу одмах тога посланика ујутка.

У члану 55., на крају првога става, додају се речи: „и то најдуже час и по, а по парочитом доношењу председника Народне Скупштине $2\frac{1}{2}$ часа“; а на крају члана додају се нови ставови: „забрањено је читати написане беседе, или акта, или написе, који немају никакве или имају слабе везе са предметом који је на претресу“. Наравно, ово да ли имају „слабе везе“ са предметом који је на претресу, тај мат, тај кантар, та власт дата је председнику, да он пресуђује као директор института и да каже: „Пет! то је у слабој вези што ти читаши“. Например, претрес се трговински уговор са Аустро-Угарском; ја извадим шта је писао један од Министара у „Одјеку“, тада и тада, или извадим из „Трговинског Гласника“ шта је ко писао о трговинском уговору.

Господин Стојан Протић, чим сам почeo читати, он је рекао: „Не могу се овде новине читати“. Ја сам казао: вије још пријајен нови пословник, могу да се читају. То је тако било директно у тесној вези са читањем о дневном реду, да то нико не би могао да оспори. Али сад по овој уредби, чим изнесемо једну ствар, па ма она била у не знам каквој директној и тесној вези са самим ствари која је на дневном реду, председник каже: „То не стоји у чврстој вези, него у слабој вези са предметом, забрањујем реч; ко је за то, нека седи, а ко је против, нека устане“, — а већина седи и Сима Катић не може даље да говори. Ту може бити да не би било велика штета са финансијског гледишта; јер био је овде један Министар, који је сада „бивши“ Министар, који је мени израчунао колико динара кошта такав један говор. Седео је и гледао у сат, било му је дуго време после фруштука и потрудио се да види колико ћу ја говорити и израчунао је: да је дневница толико и толико, а да мој цео говор кошта 700 динара; и онда ми је довиђено одатле: „Баш је то дугачка беседа, али и кошта 700 динара“. При том, колико је зотнички и многа друга г. г.

Министри, не гледајући у сат, колико су стотина и стотина хиљада динара изорчили, ја њима бележак у рабош, ма да им не могу ништа за сада. Казањ зашто и шта је томе узрок.

Да се вратим на ствар. Само ћу казати да сто и ту тврди једну потпуно позадњачку, реакционарну, пласничку меру да нас држите у стези, већ за скунштинску већину већу ништа да кажем, она и иначе мора да слуша и помаже Владу, или, да се рецимо грубо изразим, да држи опозицију па дигнома.

Председник је дужан забранити читање оваких састава и одузети реч говорнику, ако се говорник не покори захтеву председника². Таркин покоравање и непокоравање, то је нов термин у Пословнику и ја вас молим, г. професори и директори, доста сте малтретирали децу са вашом покорношћу и строгошћу и поштедите од тога бар нас, матерје људе.

„Ако се не покори председнику...“ Молим вас шта значи реч покоравање? Та реч покоравање овде треба да појача значај речи послушност. Само се за млађе каже: „Старија да заповедају, а илаји да се покоравају.“

Одмах у члану 56: кад се говорник удаљи од ствари, по нахочењу председништва, он је изгубио право на реч па цело време седница док се о том предмету говори, ма да је он по досадашњем Пословнику имао право да се јави једнинут, динут, а ако је закључено примање говорника имао је право још једнинут, да говори по трећи пут, по одоброву Скупштине, само ако би налазио за потребно да говори.

У члану 57. изменено је: „Сам председника нико други не може прекинути говорника исти та опомињати из ред.“ На крају члана додаје се нов став: „Говорницима је забрањено један другоглично арећати и нападати.“ Али упадање у реч, уплатење у говор туб, то није забрањено. Зашто? — Зато, што је, најда, и г. Стојан Плотић уверен да би то била одредба у новом Пословнику, која би имала прво њега да жалти по глави и наравно зато је то згодно пређутано.

У измени чл. 58., о томе су већ други посланици скренули пажњу зашто се чини та измена кад Скупштина увиђа, односно 10 посланика изјаве, да треба прекинути претрес и да траже да се реши. Г. Љуба Јовановић јуче, ма колико да је покушао то да брани, није могао ту потребу да оправда. Јер и то је једно ново јако оружје дато скунштинској већини, односно председништву, а нарочито Влади преко скунштинске већине, да кад год нађе за потребно буде јој нужно да се прекине претрес, ако дискусија узме изнодан израз о датом предмету, из мига председника кресне оком тоге и томе посланику и он одмах устаје и тражи да се реши, мали 10 посланика да га помогну и прекинда се дискусија. По досадашњој уредби могао се посланик јавити за реч док се не реши да се закључује примање говорника, и то се до тога часа јавио, добро, а ко није може да иде кућу и тамо говори. Каже се, бивало је злоупотреба због тога да, већ кад је цела Скупштина била заморена и обрадовала се: хиљада Богу, кад на једнинут викну неки Гада, да се реши³, да се прекине дебата, кад

у том тренутку устадоне 10 посланика, који се јављају за реч. Г. председник чита листу пријављених говорника, изгледају је да су сви говорници и сад се онепојављују и по други пут да говоре да „онемогуће и отежавају“ рад скунштински.

Тачно, то је било кад је опозиција водила инструкцију. Е, сад ово је једна жера да се смаже инструкција, технички, у коме су смислу могли Чеси у аустро-угарском Парламенту да воде дуге говоре, подпашањем разних предлога да одговарају, могли да изврше ту опструкцију. Овде пошто је остављено да један говорник може говорити 1 и по — 2 сата у начелној дебати, председништво ће пустити 10—15 говорника да говоре, па челик претрес ће бити готов за 4—5 дана и онет нема опасности за опструкцију, да опструкција може да траје колико је трајала самосталска.

Дакле, и ово је једна мера која је упраљена против опозиције.

Сад у истом члану дошла је одредба колико се може говорити у начелу: да се може говорити издаје $1\frac{1}{2}$ сат, а у појединостима 20 минута. Видите, господо, пошто смо ми парод по паради и играл и врло осећав, ма као и сви народи поред врлика имамо и мана. Но овој одредби ми неизграђено треба да једним сајџијом да водимо парницу: има ли говорник још 1 минут да говори, и често законите опструкције заводи се у Скупштини свакијевши перед и кавга, отвара се поље циганској кавги у Скупштини и, паравно, тога ће бити увек кад већина и опозиција дође у оштар сукоб па неком питању, које се решава у Скупштини. Па тај начин председник се терети да не може да нази на ред шта ко говори у Скупштини, који су се јавили за реч, а све због тога што мера да нази на сат кад ће говорник спречити говор. Ви ћете, господо, то усвојити, али тада ће Скупштина бити прана смејурица, иако излед смешими и неповољнији него што данас има, кад дође до таких изгреда и обуставе рада у Скупштини.

„Скупштина може поименичнимгласањем решити, да се то време скрати на половина часа, односно на десет минута⁴, — да онда, даље, казато је: „да то решење може бити анулисани, ако су за њега гласали најмање $\frac{1}{2}$ присутних посланика⁵.“ Тада моменат може се уградити само онда, ако се опозиција заговорила по собама или ако она није у дољењем броју дошла, и онда ће, према састанку да наше Скупштине или будуће увек доћи комбинација, да председништво има две трећине посланика који ће му тај поступак одобрити, — ма да ће и то изазвати чарку и своју међу посланицима. И, као што рекох, уместо да се поправи ред у Скупштини, он ће још више да се поквари. Као једна новина јесте и одредба члана 64., који вели: „Ако 20 посланика затраже да се интерpellација саопшти, онда ће се она прочитати! Скупштина!“ Дакле, ова одредба новога Пословника каже: интерpellације, унапред питања, посланички предлогови, имају се питањати у стенографским беденикама на крају свеске. Е сад, паравно, човек треба да буде један спреман регистратор, кад узима стенографске беденке у руке и кад хоће да их чита и прати рад Народне Скупштине, из во регистру да тражи при-

логе „Аз“, „Буки“, како иду редом, читајућа реч тога и тога говорника о том и том предлогу!

До сад се морала свака интервелација прочитати у Скупштини, и, дозволићете, да бар с тим још ни један посланик, па чак ни опозиција, кад је водила опструкцију у Скупштини, није чинила никакве злоупотребе, није проширавала своја права у тој одредби и онемогућавала скупштински рад. А сад ви хоћете само кратко реферисање о интервелацији тога и тога, о том и о том предмету. Шта ви чините? — Ви овемогућавате контролу јавног мишљања; јер ваши бирачи, ако не могу присуствовати седницама скупштинским, не могу на преко стениографских бележака пратити рад у Скупштини, све док се белешко у целини не штапију. Значи, да они никад не могу прочитати садржину неке важне интервелације, зато што ће та интервелација доћи по крају стениографским бележакама као прилог. У стениографским бележкама биће само као реферат „поднета интервелација о том и о том“ — бар тако се каже — „у случају ако 20 посланика не траже да се та интервелација прочита у Скупштини“.

Дакле, сад кад подносим интервелацију, треба да тражим још 20 посланика, да ме потпомогну да се прочита та моја интервелација. Човек, посланик или ма ко други, ко буде читao белешке, не може да одржи везу и не може да зна у чemu је главна садржина интервелације. Оно што је главно у интервелацији, то се не помиње, него се само реферише: „интервелација о томе и о томе“. Поншто се, истига, у Скупштини и не одговара уредно на интервелације и питања, и пошто Скупштина не доноси своје одлуке увек по закону и по савести, него по расположењу према својим Министрима, — онда сте хтели рећи: кад иначе те интервелације немају никакве вредности, бар нека дођу на крају стениографских бележака!! Па да оставимо бар, параде ради, то што је било и у старом пословнику, да то посланици подносе, јер се та одредба не може изbrisati, зато што је та одредба срећом ушла у Устав!!

Сав претходни рад пре седнице изменом чл. 68. ограничен је највише на час и по, сем ако се то време продужи по нарочитом скупштинском решењу: простим устајањем и седењем без претреса. Дакле, заведена је опет апсолутна диктаторска власт скупштинског председништва, односно скупштинске већине, над целом Скупштином и над опозицијом. И, што је најважније, у таквим питањима нема дискусије, него се каже: ко је „за“, нека седи, а ко је „против“, нека устане. Ето, како се судбина тих питања решава. Нара凡о, може бити неко питање врло важно и врло пруко, али за правилност његовог решавања биће најгоре, — решавање се без дискусије. Та теорија проведена је кроз све измене пословника, нарочито у једној намери свештанашица, ако хоћете да замажете, а самовлашће, да се то свештовање и самовлашће, кад буде потребно Влади и скупштинској већини, преко председништва употреби.

Уз рђаве ствари одбор, који је ради ове измене, спровео је и једну добру ствар: да се законодавне одлуке и законска тумачења читају два пута. Ја сам и у јануару протестовао кад су чињенице милостије и овоме и споме, и ми знам да је са-

кому човеку стало до пару. Поншто је ова Србија састављена сва од партиских „страдалика“, сваке скупштинске сесије има по десет хиљада молби за потпору и благодијање.

У члану 79. додат је нов став, у коме се назави нова реченица: „Сваки Министар и онај посланик, кога за то опуномоћи која од „конституисаних скупштинских група“, има право да укратко и т. дље“. За изјаву једне конституисане скупштинске групе не може се опуномоћити више чланова него само један члан. Напослетку, да не би дуљили говор, у име једне странке може дати изјаву, што је сасвим на свом месту, један човек, или у име конституисане групе. Можемо се ми ради параде поделити у извесне категорије, изизгравати скупштинске групе, или та легитимација наје одређена, па која се начин конституисање скупштинских група легитимише председништву Народне Скупштине. Нека ми каже ко: па која начин? (Министар Финансија, Стојан Протић: Казаће вам се кад тај план буде на специјалном претресу). Овде о легитимацији није пишта казано и ми можемо говорити само оно што мислимо. Они који немају групу, који нису констатуисани, они апсолутно немају права да дају никакве изјаве и овде такав случај може да буде; а то ће бити и за једну партију која је организована, која је конституисана, или случајно у Скупштини нема више од једног посланика. То је социјалистичка група.

И овим случају о тако важном питању, где треба конституисане групе да дају реч, не може у име своје групе никакву изјаву да да, па да го изјаве питају могу што допринети, ниги одузети, нити имају вредности за решење ма каквог питања у Скупштини. Овде се зна само Влада, њена већина и опозиција која се противи, која корегира и која контролише; или пошто контроле у Србија нема, она нема никакве вредности. Дакле, као што рекох, та одредба је још апсолутно да отпадне, или да се бар тачно каже: како ће се и на који начин конституисане скупштинске групе легитимисати. У чл. 88. регулисано је како ће се кратко питања упућивати председништву и Министрима и да то не може више трајати укупно од једног часа, као што рекох, пре прелаза на дневни ред. (Чита):

„Али подносилац питања је дужан 24 часа раније доставити питање писмено најдужем Министру, преко председника Скупштине, с означењем жели ли одговор у Скупштини на седници или се задовољава инсомним одговором, који му се истим путем, преко председништва, доставља. Само у хитним случајевима може се, с пристанком председника Скупштине и Владе, ставити кратко питање и без претходне пријаве.“

Дакле, кад протече 24 часа пошто му је питање достављено, Министар је дужан или да одговори на питање, или да одреди дан кад ће одговорити. Кад се завршија скупшт. седнице, иницијатива једну целу недељу испуњену одговорима Министара на интервелације и питања, и то и пре и после полас.

Тако је бар до сад код нас било. Овде је ушла једна одредба, која је, признајем, изазивала доста сукоба Министара са посланицима, јер су

Министри брачили своје чиновнике, да су исправни и ако су дужно обажени; а нама, иако имате писмене доказе и документе о злоупотребама тих чиновника, зама се забранује да, критикујући рад Министрова, критикујете рад његових органа, по следњом одредбом овога члана. После одговора Министрова, онде се каже, може говорити највише један пут питац, ради каквог обавештења, „али не дискутујући одговор и не критикујући рад Министров или његових органа“. Сам тај одговор је и по нашем схватљу, и по пракси, илузорав, јер ће Министар одговорити; и шта посланик има да каже, него да је задовољан, јер се не сме упуштати ни у доказивање својих навода, ни у обарање Министрових навода, које Министар подноси од својих органа па постављена интава,

У трећем стапу речи: „о свакој се интерпелацији мора дозволити одлука“, — укида се. Па из што су онда ове интерпелације? Онда је боле сасвим укинута ово право интерпелисања. Уосталом, ако примите ову одредбу пословника, ви сте тим самим укинули и ово право интерпелисања.

Министар Финансија, Заступник Министра Унутрашњих Дела, Стојан Протић. — А где то стоји, молим Вас, да Скупштина не може доносити одлуку о интервелацијама?

Сима Катић. — У члану трећем стоји да се та одредба укида.

Министар Финансија, Заступник Министра Унутрашњих Дела, Стојан Протић. — Онда Ви говорите иначе? Ви научите прво добро читати.

Вора Поповић. — А Ви научите одређено писати.

Сима Катић. — Ја ово не говорим иначе, него може бити да ово није Ваша редакција него одборска. Овде је та одредба, која је изражавала жељу да Скупштина донесе одлуку по свакој интерпелацији, укинута. Та је одредба била потребна и она је требала и даље да остане, а разумљиво је сасвим што Ви, којима су те интерпелације доложиле, тако попреко па ту одредбу гледате.

Љуба Јовановић. — Када нема предлога да Скупштина донесе одлуку, онда се одлука не може никако ни донети кад нема предлога.

Љуба Јовановић. — Па то је једно исто.

Сима Катић. — То није једно исто. Кад је једно исто, онда што то јасно не ставите у закон. Уосталом, ја вас добро разумем. Ви овај закон кројите за вас и за ваш интерес, интерес већине. И ја кад бих кројио закон, нија га, може бити, не бих кројио онако како ће годити онаме који ми смешта да радим.

„Изузимајући интерпелације о спољној политици, најдна друга интерпелација не може бити одгођена дуже од месец дана.“ То је време сада, као што видите, сведено на један одређен рок и, напоменута, тај рок од месец дана још се може и сачехати, јер није тако дугачак.

У чл. 101. каже се: „предлоги о буџету, о креитивима и о завршном финанисском рачуну сматрају се по овом законском предлогу као хитне ствари“. У том случају, кад је нека друга ствар из дневног раду, која мало развијише иде а треба да се прониче браза проз Скупштину, онда је Влада у могућности да те ствари изнесе и стави их у свако

доба из дневног реда, а да ове друге изостави са дневног реда као ситне ствари, док не добије времена да ону прву ствар уреди као што треба и осигура јој пријем.

Па, чак, овим пословником остављена је једна стара погрешка, по мојем мишљењу, да се почети претрес једног законског предлога може прекинути, па из његово место иступи други и трећи предмет, тако, да се овај прекинути предлог потпуно заборави; а ипак смо тих случајева имали овде, у Скупштини, где се једно питање помиче на место тога дође друго, па онда треће, све као хитнији и хитнији предмет. Такав је случај био, мислим, са интерпелацијом национализација.

Члан 17. мења се и гласи: „Председништво је дужно унерити се при отварању седнице, и пре пре лаза на дневни ред, колико има у Скупштини посланика. У време кад се Скупштина чине саочићања, кад се бирају одседи, кад се стављају питања и на њих одговора и кад се води такав био претрес, Скупштина ради без обзира па број присутих посланика“. Уосталом, то је у ствари у пракси и бивало код нас.

Ограничавање, па захтев посланика да се изврши пребројавање посланика, отежано је сада двогубо, јер право тога констатовања од десет посланика сада је волето на број од двадесет посланика, и тиме мобилисана опозиција у Скупштини, нарочито изједнакој бројнија, још више ослабљена.

„Ако би се при томе уклонили из дворнице, или се по ба одавзали који од посланика који су тражили прозивку, они ће се сматрати као приступни, као и сви посланици који су у дворници“. Пени! Ово што тражите да је у ред, може бити сасвим оправдано, да не би било трикарања. Само ће се они сматрати као присустви као и сви посланици који су у дворници. За мене није јасно ова одредба где се помиње реч дворница. Ту је употребљена хрватска реч и да ли она не значи што и реч соба? Такле, да не би било, као што се имала намера, која је и мени изјашњена, да се пребројавају посланици који су по собама, ја мислим да ће г. известилац дати коментар о томе: да ли се под речју дворница разуме заседање, како се то обично језиком нашим каже?

У чл. 128., у тачци под 3), после речи: „десет“, додаје се: „присуствних“.

На крају целога члана додаје се нов став, који гласи: „Посланици, по чијем се захтеву гласа поименце, дужни су и сами учествовати у гласању. Ако би који од њих изостао, сматра се да је њихов захтев изгубио предност, и ако се почело гласати“.

Да узмемо један случај — ако пита друго нужно је једно објашњење. Нас 30 тражимо поименично гласање, потписали смо, и нас 29 дође. Шта ћете у том случају? хоћете ли обуставити поименично гласање, или ћете само у оном случају ако 20 посланика траже, чији је минимални број? Али од нас 30 предлазача чим један фали, обуставља се захтев. То може увек да се злоупотреби, нарочито да су у могућности, за своју сигурност, да буду на окну. Може неко изостати послом, може се неко разболести, морају захтев потписати више од 20 посланика, иако него што је минимум. И сада да од тих 20 или 30 посланика не дође један, председник, по овом саставу члана, по овој редакцији

каже: „Молим вас, једног од присуствника пеша и пролазимо даље на дневни ред“.

У чл. 129., дакле, овде се, опет, оставља „крајем седнице“; у почетку другога става долажу срочи: „Покоравајући со председнику, жели да“ заменују се речима: „Ако се претходно покори Председнику.“

Дакле, опет пека понизност и покорност. На који начин да се та покорност уведе: „ако се покори“? На који начин он треба да покаже ту своју покорност? (Чује се: На коленима) Дакле, да изиђе овде и стане да моли.

У чл. 150. су одредбе о недолжини посланика; и тако ће се они кажњавати одузимањем лијурне ако не долазе у скунштинске седнице и одборе, и на крају члана долаже се нов став: „Ако се услед неоправданог одсуства једнога или више посланика, утврди да Скупштина није могла решавати због недовољног броја присутивих посланика, сваком ће се таквом посланику задржати од његове дневнице припут 30 а у сваком популарном случају по 60 данара. У сличним случајевима задржава се посланику због недоласка у одбор по 10 динара сваки пут“.

Уведено је кажњавање по закону као за књижу штету. Ко учини то и то, казниће се толико и толико. Може бити да је оправдана пажара да се посланици држе увек, бар у потребном броју на окуну, јер јужу мучи и Влада и већина што не може да одржи потребни број посланика на клупама.

То се, господо, не може постићи овим полициским изнадима; само се губи једна уредба којом се неће одржати ред. Јер ми хамо особито искуство, јединствено, најљуба, да посланици не долазе по неколико месеци, долазе кад хоће да траже своје могуће концесије од Владе, и да Влада жора једнако да кида жице, да виче, да их сазива и да свемогуће начине да их одржава на клупама, — због чега је нећу да узимам у то, само констатујем факат: то је истина, и сви ти посланици готово су за све те недоласке примали лијурну до паре. Моје је уверење да ће тај случај бити, ако се не измени. То ће зависити од благовољеног г. председника. Но како се чиње ће со извршити: лекарском сведочбој или уверењем, него је остављено њему, председнику, да да оправда привиду овога човеку а противнику да казни. Као што је сада извршено, па је „по сис“ издати.

Унутњијете, на тај начин, маторе људе да се неистином бране, да се због недоласка ради приватних послова изговарају да су били болесни, да су ишли до лекара и шта ти ја знам.

Има још неких склопних измена; њих су посебни остави говорници. Ја њих више нећу да подијеријем, него ћу се вратити на главну ствар, на мотиве Владиће и Владиће већине: зашто она су сред лице иза му време није“ овје посебно, пре много пречких послова, износи пред нас на решавање? — И сад морам да пазим, док имам право на читање ових књига и списа, да пачим људима да их читам да ини не би г. Протић пратио (Ст. Протић: То можете чинити код куће!) Не, не код куће, него овде. Ако ово нема тесне везе са предлогом, сви г. председника на нека пресуди!

Ви хоћете да онемогућите инструкцију и у том смислу изражава се — не башовољно јасно —

г. Стојан Протић, али је г. извостио да у томе био отворенији и казао је: „Јест!“

То је једна беда, несрећа, га инструкција и напака је ствар, која не треба да постоји у једном уређеном друштву. Једно уређено друштво мора да има уредбу, где ће морати сваки да врши свој посао како треба. И напади сте да је то ишло нужно, да то смета свима пословима државним, тај несрећни пословник, који вас држи у страху да једнога лепога дана, због некакве концесије, не донеде Владу до пада. По тоје је старом пословнику једвој групи од 25 посланика било могуће да кочи рад Скупштине! Ви сте, кажуће, нашли лек томе.

Јуче је г. Илиџановић казао: „Остављена је једна одлука, остављена су једна врата. Вам ако дође узлум г. С. Протића, ако он преприши, редико, да се стриво до будета, па да пажом: етој! Не дамо ни маријана и да је тако!“ То су та врата, етој! Али је г. Илиџановић лево нагласио и срдечно пажију на то, да, кад ма спрвило ово, даље Бог, добићемо, може бити, спаге, а волја је ту, — да ик п ту уредбу, по првобитном предлогу г. С. Протића, решимо, ако не сад одмах, а оно летос, па јесен, — и да потпуно буде инструкција укинута, јер је по спадњем одборском предлогу резервисано то за претрес брета.

Наје нама, господо, сметао њини пословници, није ту плаћа привилегија. И што Скупштина интензивно не ради, и што не ради плодно, и што је скунштинска већина ометала у своме раду због великих незаконих тадаља Министра Унутрашњих Дела, Стојана Протића, за све то није њини привилегија. И кад се промени пословник, опет ће државни послови да идејно и до сада и да рамљу, и то није никакво тудо, то је стога што се у свима решењима спију државних питава првенствено имају обзир и интереси чисто партијски. Није, ни у једном решењу да каквог државног питава влађајућа странка није одвојила то питавље од својих партијских интереса. Увек поред решења државних питава мора да иде барабар или паралелно са њим (Чује се: И пре њих) па, као што кажете, и пре њих партијски интереси.

Било је вадан безакоња, било је интервалија због безакоња појединачник Министара и по свакој од њих Скупштина је имала да донесе своју одлуку. Па како је одлука скунштинска већина доносила по тим интервалијама? Долосила је одлуку онакве како је захтевао онај Министар који је био интерpellisan и који је требао да буде осуђен. Зашто? Зато што из ин датас немако запози о министарској одговорности. Ја знам, напр., кад је била интерpellacija о примању засковачке тоје. И ја сам узео учешћа и јасно сам доказао, да тај прајем није био по закону. Ја сам тада поднесао предлог: да се осуди такав рад, који је био хотимачан или нехотимачан, и да Министар подверги казни оце чиповнике који су ту чују призвали. Ја сам, дакле, ту жељу тада изјавио.

На ту моју жељу, која је требала да буде примљена као резултат очигледног тажења и повреде закона, устао је један мој друг и предложио да се преко те интервалије пређе на врсту премда на дневни ред, пошто је, већ, радња Министрова па закону основана. Али, тада је морало тако да се поступи, зато што је ту тоје либеровало један бивши народни посланик. У нападу вак за то, га

иста фабрика морала је да се стара да на првом избору, који буде у Лесковцу, доведе једног владиног пријатеља за посланика у Народну Скупштину. И, иако што сте и видели, та је фабрика и довела у Скупштину чак једнога свога пријатеља. (Љуба Јовановић: То је наш противник). Ја то не знам, али знам да је он члан те компаније.

Ја сам оин хтео да скренем пажњу Скупштини на то, да сва та велика предузећа, која раде са државом, гледају да имају несумњиви утицај на Владу и на одлуку Владе, нарочито у питању инфраструктура, и зато се и они стварају да, било њихове ертаци биле близки пријатељи, уђу у Скупштину. То је јавна тајна и то не може нико одбранити. Чак и данашњи састав Скупштине показује, да у њој има много људи који су, било лично, било преко другога, ангажовани у великом предузећима са државом и селе оаде на плувама да, поред државних интереса, бране и интересе компанија и удружења која раде са државом. —

Господо, ја ћу да вам скренем пажњу на једну радњу, која је требала да буде, изразила се управо жеља, да о извесном посују Скупштина буде обавештена. У питању је набавка ратног материјала у Србији и Влада је томе изашла на сусрет. Изабран је анкетни скупштински одбор да руководи пословима о вооружању земље. Тада је одбор 18. априла 1909. поднео извештај и извештај је изненадан, или тој концепт прошле године раздат и ја сам га од корица до корица прочитао. Може Г. Стојло Протић рећи, да ја не умим добро да читам, или како сак ја прочитио, ја ћу рећи. Сагурно знам, да су тај извештај прочитали чланови анкетног одбора, јер су га писали и састављали, а може бити да су га прочитали још 10 посланика, или то је споројево. Јер је ствар постала беспредметна. Ми смо исто тако имали извештај војне комисије од 1907. год., који никад није дошао на дискусију, а овај је извештај штампан пре две године и посније 18. априла 1909. године и неће доћи, и забадана би било да дође на претрес. Вуци су овде појели, и нијемо водити парнику 20 година и изабрати још једну анкетну комисију да нам напише и наштампи још једну добелу књигу, или нам од тога неће бити никакво вајде.

По томе извештају, ко га буде прочитало, видије лако, у колико сам ја то прочитало и запамтио, да је се комисија трудила савесно да ће у свој послове који су јој замо дати, да их прouчи и испита колико су њени подаци тачни, а то треба да буду, ја верujem. То је једна књига која садржи најјачији историју нашег живота, наших дана, од последњих 2—3 године па до данас. Ја то смех да кажем. Анкетна је комисија извела своје могуће злоупотребе и недостатке. У томе извештају констатовано је подацима саме војне управе, која су вазда посумњиви, да не вадију ни пољски топови, да не вадију брдски топови и да мунисија ни за једне, ни за друге топове не вади, па је чак нађено и најординарнијих злоупотреба, које се радију са нашарским праћима. Комисија је у сконе извештају казала шта треба предузети и урадити. Нећу да кажем да Влада извећа предузећа; она је предузећа, или из једног неодговорајући начин, па начин који се мени не доизда. Незгодно је било да Министар Војни, официр, ставља опри-

влено официре под суд, него је дошао г. Љуба Стојановић, као заступник Министра Војног за неколико дана, и он је дешео одлуку. Мучили су се и радија 2—3 Министра Војна, који су били официри, шта да ради са одговорним лицима и напослетку се дошло на то, да Министар Војни буде грађанин, и „ако“; он је сиршио ствар, оптужио кризло суду.

Судили су сви судови, од малог до највећег, и као што нам је познато, све људе који су највише окриљени по извештају анкетног одбора и по тужби коју је Министар Војни против њих подигао, све те припадају војни судови пустели као не криве или као неизвесне. — То је о ономе што је анкетни одбор од 18. априла 1909. године прегледао, пропратио и контролисао. Шта је из последње време, скоро ће бити две године, рађено, ми само знајмо из новина. За то је често нужно, пошто се те ствари брзљаво крију у државној администрацији, а парочито војне ствари, које морају по уредби да се крију, и да их сазијамо са сокака, из чаршије, и из новина, непријатељска или пријатељска разводожења, када је свакоме остављено из вољу: да о теке и томе писли како хоће. Кад ја имам овај извештај анкетног одбора, који је по претходним многим склонојенијим лефтерацијама тачан, — ја га примам, јер верујем тим људима који су га писали, онда сам слободан па основу таквих тачних претпоставака да верујем, да је и ово што пишу новине о пушкама, пробзим под крагујевачке војне радионице, из највеће радионице, из овог или оног динариског места, о неким официрима, који су може бити случајно присути присути на појединим пушкама, над 20—55%, од извесних партија пушчаних мунисија неће да пади, — а најгоре је ту то, што се не зна: која у сандуку пади а која не пада, па да ону која не пада бацимо, — да је све то истинска и да ми за наше рођене паре видимо да смо од лефтера падли. Кажете ви мили ко сад да одговора, ко да подигне тужбу? Ја не могу. За своје време, од како се врше те избаваке, од г. Путника, познато колико се већ Министар Војних променио. Морала би комисија са истрагом да ради три месеца па да нађе ко би требао, према којој војнобини или лефтерацији, да одговора. [Познато је, да је већ три године на дневном реду и потера над бугарским Министрима. У Бугарској је па управи једна демократска Влада налије на ову нашу, и противу старијим стамбодонијстичкој Влади је поведена истрага.]

Видала сте читали: да је овај Министар оптужен за овако, овај за онолико стотина хиљада динара; овај за милион динара, које је заредио на свиленим бубама, овај па пушчаној мунисији, треби, опет, приликом неког рачуна код Швајцера и за сличне ствари. Шта је за мене главно, то је то, да су те већином злоупотребе опет по војној струци, а то је зато, што најма грошицима у капуту није дозвољено да загледамо у државне војне „тајне“. То није случај само код Бугара и код нас, него скоро код свих држава — општа болест. Већ три године се претреса о томе и бугарска је Скупштина ставила бугарске Министре под суд, који сад има да се изабере да им по њиховом закону суди. У извештају једног нашег омладинског листа, — „Словенски Југ“, ја хоћу само да скренем пажњу на то, — у коме се из-

носи кратак извештај са једве седилице бугарске Скупштине, пред којом одговарају Министри. Ту се за Министре износило све, али о томе ја нећу ише да говорим, него ћу да кажем само сиршетак, хоћу да кажем ово и да осудим, како је неки српски донесник хтео неизако мало да уздигне демократију у кануту, јер у своме извештају каже овако:

„Општубе у одговори у Парламенту теку достојанствено, нема сељака да заурну, ни овог стајеша који у нас постоји и који треба да доскочи такозваним сланим шалама. Све тече достојанствено без милости и љубодести, што се може разумети само у овом хладном и необузданом племену.“

Овој је мали донесник мора да је демократа, и он мисли да је сигурно, да ће Министри на конопку покрети и мислијато, што тамо у Скупштини нема сељака да заурну, или неког комендијаша у Скупштини да прави слане шале. Господо, да сиршај са читавом новином, и ако ће то по новом Пословнику бити мало теже. Како се управља државом? Какав је систем дапас? Нећу да привим систем, али нека свака себе поштено испита па ће видети: да смо ми пошли неким путем кроз неки мрак, кроз неки лут који води у лутање. Сељак нема јестества за то, он иза сама да трип и влаћа све то. Прошло године, 5. фебруара, био је предлог г. Ђоке Марковића о ослобођењу Мачве од воде, и он је 5. фебруара овде чисто кукао, да се тај предлог огласи за хитан и молно да му се то учини да ли што је потребно, или из потребе да се чује његов глас, да он води рачуна о људима који су га послали онамо; тај предлог требао је да буде хитан. Али је тада био Министар Привреде г. Продановић и он се усрптиши томе, зато што Влада иза маку предлога хитних, који пре тога предлога треба да се ставе на решење. Гласањем се одбије хитност тога предлога и задовољи Министар Привреде, изравно, помоћу својих дојућерских противника, али, старијих радикала. Самостални радикали по својој свести напали су: да је то исто тако као и-кај ватра гори и вода дави, да је предлог врло хитан, помогли су га, а, изравно, они су зато „изли ватру“ у своме клубу. Овај закон о пословном реду треба да регулише наш јавни рад. И клуб има своју организацију и по тој уредби морали су самосталски посланици да се извине Министру за незгодан му положај и на неки начин да се оправдају, али то није било са зле воље, и то је вужно било да се објави и овај сутра здји у седници од 6. фебруара, у почетку седнице устаје председник самосталског клуба г. Љ. Стојаковић и даје овакву изјаву: (Чита):

„У почетку јучерашње скупштинске седнице разправљало је: — на предлог једног посланика наше стране, — о хитности извесног законског предлога, који не спада у оно који се по сагласно утврђеном програму даштиње Владе имају саршићи у овом скупштинском салину. — Пра томе гласању присустан је био велики број посланика, чланова клуба самосталне радикалне стране, од којих се око десет њих гласањем изјаснило против гледишта, које је у том питању заступао Г. Продановић, Министар Народне Привреде. Мени је чест у име клуба и да једногласном објашњењу његову циљеви, да клуб и наша странка признају гледиште Господина Министра за своје. Поменута неко-

личина гласање посланици објаснила су на синоћној клубској седници сајротно гласање несторазумом и службеношћу.“

Господо, то је спољна радња Владе и Скупштине и вама то лије потребно објашњавати, јер и то знајете, али ја ово напомињем само стога, што ово треба да зна српски народ. Није мало што Влада држи мајке за своје људе напољу, него је наместила мајке — пићу — и та је фотографија од онога штаба тајно напољу испесена овде у виду „пометености“, као да су посланици дошли са некога бала за се инсе споразумели у истакнутим питањима, која позију чак иначе у себи политичкога. Такле, видите, шта се ради!

Ја сам тим примером хтео само да кажем, како је настало појствво, и да вам ту неће помоћи измена Пословника за лечење тога ала, и да нам гласило стање ствари политичког државног живота пеке поправљати у пород ваше, бајатим, најбоље жеље. Ја вам нећу да одричем и добру жељу. Испрепуће, да концепција изаја да посоче место једнога дрвета три и томе кондесионару не може то спречити ни Влада, ни Скупштина, јер иза њега стоје чет хиљада гласача. И зато што су спољне прилике данас „јутне“ и што су се над Србијом надвиши „јутни облаци“, па видите, да вам не вљају ни шрапнели, ни оружје: узео човек паре унапред на нам лије-рије шта он хоће, и клапао ти се не клапило — ти мораш да кусаш.

Ја сам тиме хтео да утврдим, да ту не покаже измена Пословника. Ту би, можда, клиз стари човек казао, да би ту требало „друго нешто“ променити.

Зло није убихатило једну границу наше државе, него је обухватило све грани, а ја сам додирнуо само војну струку, као најопштијију, као најосетљивију за овластак државе, јер овластак државе не почива толико на овом нашем раду овде, колико позива на ортжану силу ове земље; све је друго из другом, трећем, на деветом месту. И ви знајете каква вам је та оружана сила и онај све декларације и идеале наши, и беседе о томе да прекратимо па да се вратимо на ову ствар, и да поправљамо што се може поправљати, и да набављамо материјал боли, ако има некога који може то поштено да изврши.

Та иста несрећа прати нас у свима границама нашега живота. Јединствен пример дало је сада појављено управљање Министарством Полиције г. Стојана Протића, где један окружни начелник, један од његових љубимаца, склика збор кметова и председника округа рудничкога и на том збору јадикује на развалинама, наојај на развалинама Вавилона; ту претреса старо праједовске kostи, љуте битке и мегдане, па каже да све ово зло и несрећа у Србији долазе од наше Владе и наше Скупштине, браћа кметови; јер Влада у Београду, ко шта ради, највише дају класе својим рођацима, а Скупштина крак по 15 дн. дневно и — један дни држи седнице, траје држи чад, итд.

Господо, да кажем једну ствар још. Г. начелник је последњих дана оглажен као „нова звезда на војску“ у петничкој служби Отаџбине. Али ћу да кажем и ово: ја назим добро и бележим шта ко ради у овој земљи. На десет дана пред Божић изашао је у „Одјеку“ допис Павла Анђеловића, у коме се описује тај начелник и хвали се: како је

он једини начелник који се сетио кметови и посаветовао их: ви се кољете итд. и тако је, онолико колико је имао жаударма на расположењу, дао овим првим општинама, где је лична безбедност најгора, да их употребе, а да остали не тражити. Ја не бих требао, после оделе овога окр. начелника, великог пријатеља Владивог, злобима њеног, да кажем више ни једну реч о унутрашњој политики и нају ни да кажем. Владу не кривим за ово, само будолати овај случај — па то су се жалили оправдано, а може бити и неоправдано. — Кад се понова вратио овој Влади као Министар Унутрашњих Дела, г. Стојан Протић, изгледало је да је паредно мобилизацију полициских чиновника. Једнога дана био, самосталски посланик погиб баш од чланова партије која је у заједници на Влади. (Један глас: Илија Бранковић) Да, Илија Бранковић.

Да кажем и ово: ја добро познајм прилике наше и политички потки за сва убиства само су маске. Снаком је кривицу главно да се спасе, и по нашим развијеним политичким прилаком дава је најгодије да се такав крајиц заклони, да побегне у владију партију. Убив сак, прењи у партију и спасај и је, виша је стражка. То је осековајо пријатеље, да су могла да противнике јаче да кадашу. Ноју да кажем да су то чисто политички убиства, него су ту прво лични мотиви: иржва, освета, напада; нећесни су односи првих узорак, али је дата маска у конвенција, једне и друге стране, да је то политичка иржва. Колико иласти имају учешћа у томе, може бити да ћемо се разговарати о томе доцније.

Онег, једна ствар у невоједној близини престонице, у ерезу посавском, окр. београд-ког. Три пута ти људи бираше окр. посланике. Те, чуло се фузијонаше са фаленгиковима записнике, те самостални су фаленгиковима записнике, те се нашла Влада, и самостални, и фузионали и државни Савет, сви су се нашли у чуду шта да раде. И можда су ти подаци тачни, али у интересу самоуправе, у интересу парламентаризма, за чије се ви изборнике надајете, нужно је да со то пресече и да та гласања, која су прешла у сирдију, решили сте да престану; а како ће даље бити, видећемо; тек то је једна појава из вратницама Београда.

Господо, да се обратимо на „правду“: правда држи земље и градове, али прво је јество, поље лично и имовине безбедности (све је једнако — ма који ранг), учинио да је ражан рангом Министар Правде и Министар Унутрашњих Дела. Они су по рангу једнаки за сигурност и безбедност у овој земљи. Како је дошао садашњи Министар Правде, г. Коста Тимотијанић, он, изгледа, да је коалицијом унео у програм: испречивање казништа, као да су тамо најмените кривице опозиционим новинарима и да их ослободи. То су пајординарни кривици, осуђени на по 20 год. робије а издржали: годину и месец, годину и 6 месеци, годину и 10 месеци.

Људи, који су осуђени на по 20 година, пуштени су — пошто разлог, пошто узорак, који у законодавству по тој струци није предвиђен — болују од „пензлечне болести“! И толики људи болују од „пензлечне болести“, па се држава не стара да им попише лека да се лече. Ово би било у новој држави, и, може бити, било би и корисно и лепо; али, господо, овде се пуштају орли парни убице и разбојници! Може ли гледати сво-

јим рођенима очима народ како се јубице њихове деце и жена, које су ироклијали, може ли гледати како се они пуштају болесни и пензлечни, да умру као пострији људи код куће, а они ће сутра, може бити, потпути, не знају на ком крају Србије, бранећа ову земљу. О виши се није Србија пострадала, као што се постарала за ове разбојнике, да умру код својих кућа.

Наводе се економски или финансијски разлози. На зна се шта да се ради, јер криминал расту, и није ни чудо што расту, како се овом земљом управља. Нема се средстава да се направе асане, него се морају пуштати кућама и они који су осуђени на по 20 година.

Како се то није предвиђело, та „пензлечна болест“ за све, онда ти, г. Министре, да испразниш исказе што кре, да ба други могли да уђу у њих.

Е, господо, тако може да ради „еснаф-човек“, али, он као Министар не сме то да ради. А овако, он шта ради, то је безакоње. Боле онда да се разтуримо сви во земљи па искам сваки пресуђује за своје име, сакам како ви, и нека брами и тражи шта им да тражи.

Ја сам малко, да му олакшам мало терет, да није само г. Коста Тимотијанић заграбо, јер и пре њега то се почело.

То је жалосно за радикализам, да у овом времену вад су владали реакционари ишљо се из руку од стране сличних иласти, сукметица, положарница друшмских, лозова, јатака, да се спасе неки, као пријатељ који је помагао реакционарни режим, и суд најо био ту лабав у тој вери као данас, а још мање био лабав у пуштању тих аликоваца. Ако сте милоради, Ви се високо Министри, онда молим вас, изводите излти ту милост из ваше сопствене рачуне, а немојте на мој и других, нити имате права, нити смете, јер на то Скупштина ћути и по старом пословнику а ћућање и во овом воном.

Јуче сам тек нешто само напоменуо понодом овог кредита од 200.000 динара, па ми изгледа да љаха држава наша не птује правим путевим. Шта је томо узорак, није место овде да говорим, али хоћу да констатујем факт, да спомашњи пословни Краљевине Србије пису како треба, не иду како треба, не врше се како треба и да ту скупштина већина ћута и, извините за израз, само аминује.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Спољни послови били су јуче на дневном реду а сад ипак на дневном реду (Добаџивање националаца и на-наредњака: Па још није уведен нов пословник, ово су покладе!)

Сима Катић (настава) — Што је спољна мајлер Србију задесило, не треба да понављам, али не дао Бог да погодим!, ако и даље овако потраје, можмо да дочекамо ново поразе у свим спољним пословима и одношенима.

У грађевини шта видимо? Влада је па један кратак начин нову звјеру честобродничку пресекла. Ту је се један предузимач ово обвезао да за осамнаест месеци пробуши тунел, да пруга буде готова за три године. Прошло је пет година, хвала Богу! пруга је сиршена и не може да функционише сад због тунела, што се време њему није уговор пра-менио и ономад му је тек концесија одузета, простијато што је шеф наших поверилица, г. Навим, банкар, положио клуцију за тога предузимача Манаж и што он

о своме плану, или изловите га како добетс, мора да води рачуна до крајњих граница. Сад, како ће се то свршити видљево: иш смо ометени у једном посулу и ви, већина, бутице скритех руку.

Али однада под посом најод Београда други пример. Подиже се дом за Народно Представништво; пошто се још двоумимо да ли ће бити Представништво или Скупштина, то не знаамо, хоћо ли бити та палата за један дом или за два дома, али евентујно изрећено је од Министарства, да се израде планови и да се будући скупштински дом изради за два дома. Почело се па проучавању планова за текове, па ово прекројено, па оно прекројено, па темељни високи да се задају до цокља и стали смо јер не знаамо како ће даље бити, да ли ће то бити зграда за један дом или два дома, или ће то бити зграда за један дом и Државни Савет, иш писмо с тим начином, док ова класична земља мора класично да одлучи о својем крушним реформама. Дакле, док ми то планово израдимо, а ја вази кажом ради спокојства, јер имам уверење од начелника Министарства Грађевина да су ти планови готови и сад има да се настави рад; или у овим прекиду рада морамо је да се баци 25.000 динара да се покрију темељи да се не растуре, и на очима Владе, и на очима Народног Представништва и на очима вас и писи и свају овде, стоји то као једно обележје — рушевине. Оно је на Батал-Чапаји, т.зв. темељ за нову зграду, а то у ствари даје изглед једне рушевине, као обележје једног система владавине која се обележава слабом способношћу подизања, — а више способношћу за рушење.

Како смо так „вали с пунке на пашто“, од нормалног колосека на узани, у то нећу да улазим, јер је и то једно обележје нашеј народног и државног назада.

Штаде жељничко, једини део питања жељничког, економског, државног, политичког, то је наша веза са Јадранским Морем. Кад смо онако најлошо пропали са обељашкама, концепцијама и реконцепцијама и економским користима после анексије Босне и Херцеговине, још нам је једна изда вружена од великог нашег пријатеља. Да ће нам се те економске користи пружити остварењем тако зване дунавско-јадранске жељезнице. (Добављање национализација: Нема од тога питања!) Кад што сте чули из одговора Г. Министра Спомашних послова, Турска је пинате у разријопом стању. Турска се иначе дуго иселила шта ће да уради, вели: „сте, хоћемо да видимо, иш писко проштудирали, не знаамо ни ми куда ћемо“, само што пије казала: да ми се и не пинато куда ће га пруга да иде, тек и нико је стапаје у изглед да ћемо да приступимо остварењу те жељезнице, ми стојимо на истом месту, па коле је го пинаве стојају покрепнуто пре три године. И благодарећи пештерноста велико наше рођаке Русије, дошао сам до уверења, да и ту нећемо успети и да ће и та дунавско-јадранска жељезница преси преко Бугарије и Турске и да ће омети обићи и друге користи нашем Србију.

На привредном пољу шта видимо? Та ствар није сад изменљена, она је старога датума да је још главни посланик листе међу истраживањима руда, Г. Председник државног Савета и Г. Председник Министарског Савета Г. — Панић. Он са покртвављем прими те послове; али ми смо радије с томе

говорили, да ће од тога само он имати користи, а баш Србија ништа. Ви знаете, за сю се иш оиде поделили у неке предузимачке групе и ујавном мињу одомаћио се термин: шумска трофејствта; Владаји пријатељи, чак и посланици имају читаве шумске области које експлоатишу, парално, са пајвећим по-властинама које су им могли дати вицова Влада и њихови партизани, на штету државе.

И они имају да гину док та шума траје док се не истреби, да гинуза Владу Панићеву и за ово у истини за њих благословено стање. Ви знаете да Копаоник експлоатишту посланици, ви знаете да Тар експлоатишту посланици, ви знаете да Малчи експлоатишту посланици, ви знаете да Мирот експлоатишту посланици и т.д. ит.д. Да ова Скупштина иши обележје, главно обележје своје слабости, што је њој већина посланика седи као чиновник, који ако хоће да буде изазиван, они има да траје штете, а ако хоће да граби класе, мора да буде Владина пришинетља, ако су трговци, морaju да следају да се грабе за инфлације и набавке, ако су други људи, морaju да гледају да својим положајем, својом протекцијом, извику све користи које та проктакија може да даде. Један човек, далеки пријатељ Г. Панића Председника Министарства, под посом Народне Скупштине, ту па искром острвицу, сенка је непонедно и немилосрдно шуму противно закону, па некаквом праву и није секао него је копао дрвеће, па се не зна да ли је неконко жито сагао, обележје или некогосано дрвеће.

Лепо је рузе поравнило, иш је мраз поравнило а неко робиши за 10 пари дневно, дати под најам овет пријатељу г. Панића (Министар Привреде Јанаца Продановић). То је ствар Министра Финансија а не моја — Вами част и поштовање.

Господо, вужна је слободна радња и конкуренција, потпуна слобода кретања, слоболан рад и надметање, то је најјача гаранција и за рад па популу и за рад у Скупштини, а не онако кирге, какве ви овим наземајама завојаште.

Господо, тешко је време било онога насеља и самовлашћа стarih партија, нарочито реакционарних партија. Али, видите, настало је ново доба, ново време, оно сеправда теоријама основаним, потврђеним статистичком и рачуном! Али од куда тако брзо тај србијански „прогрес“ да снажи Србију, да се из највтомијих и најленијих крајева Србије спроведа мора да иселава у Америку? Та синграција земљорадничког становништва датира се од 1903. год., дакле од времена радикалне владавине. Све то, ја вама из скупштинске већине говорим, ви гледате као да вас се то пинта не тиче, бутице и гласате „за“ и онда чак кад ви се за то баш претом покаже да је тако, а никакво другчије.

Жао ми је, што овде није Г. Стојан Протић, да нази да ли ћу добро „да читам“. Иша једна ствар, која долази у оног јавног жорда, државног чиновничког, парничког, детаљашните како хоћете, а она је у овоме. Ја сам био руковођа општукције под самоетапним, и једнога дана у Скупштини се прозивком утврдило да има 128 посланика. Ја сам са десет посланика устремио и тражио да се изврши прозивка, јер, чини ми се да нема довољан број посланика. Ја сам, под притиском дисциплине, под притиском жеље и молбе другова, пристао, да радије нешто, што се са одлуком моје

сам сти и никога није склало; био сам у мањини и послушао сам глас апсолутне већине. Један човек, једна листа не чини пролеће. Могу се ја напати колико хоћу, цинити ми то неће никоћи, ако ни неко не прати у помоћ. Тако је! И ту сам подлегао, и таки сам био веран, одан и поиздан слуга тога захтева и одлуке моје партије и ја сам морао, гледајући у патос, саниuti главу и тражити да се изврши прозивка, да се види да ли има „довољан“ број посланика. И посланици, и Министри и публика морали су да се настремеју у томе тренутку. То је била инструкција. Ја сам морао, наполу, да објашњавам људима из које партије и да им говорим: немојте долазити у Скупштину, јер смо закучили да Скупштина не ради док је Стојан Протић на министарској столици.

Таква је одлука била донесена против очигледног безаконика, као што је био г. Стојан Протић, кад се на други начин није могао скинути са столице и на тај начин ми смо морали изследати другом свету, који није востојео у процедуре опструкције, ишло смешни (Молентија Божковић). Сад су ти исти људи променили мишљење и траже да и даље остале Министар г. Стојан Протић. Ако су они променили мишљење, ја писам променио своје мишљење и о томо ћу говорити.

Све се мева на овоме свету, само се држало и још се држи, а о томе сам доста читao, све ће се на земљи променити: вдјев одлуке филозофа и писника, само се у Кини ишта неће променити. Сак Кине за свој друго земље у свету важи, да се менјају и исиси и жеље и уверење. И, напослетку, није никакво чудо што ми на министарској столици ишамо људи који су изменили по две, три и четири партије. Такве су данас прилике, такво је данас „изгледање“!!

Ви знаете како је трајала та инструкција. Ви сте водили настиву опструкцију према највишем и само је Којић долазио на галерију, да пас преbroјава, да ли нас има 81. То јој јавна ствар, то не треба крити: да су то јакови мухе са 81 послаником седети овде у шапци. Ви сте послали Којића да се онде задирјује и да пази да ми пешто не изјаширајмо и да не радимо оно, што је, напр., наш концепционар ради секунди нежигосано дреће. Ми то ишамо размисли и трудили смо се да тога не буде. Још и могу да будем сислан за љубав друштва и пријатеља, али да будем несавестан, то ни за чију љубав нећу. И може бити због оне опструкције и омрли су ме так људи, који су ме као своје дете некад полали и то су ме омрли тако, да би ме могли само нечврсто гледати. И борило се, и борило се и старли чекаше да се деца уморе, а деца пису молаз да се уморе, јер је и на вишијој страни било мало људи од старије гарде и једнога дава гадашњи „безаконци“, г. Стојан Протић, кад ско иштили одлазе, уштади ме је: „Је ли, Катићу, ишлите ли ви да престанете с тим?“

А је му одговорих: Боже сачувай! — На шта хоћете? — Да се скинете са столице! — Ништа друго не тражите? — Ништа. — Ода одредите два-три човека, нека дођу код мене и код г. Пашинића, да се паредију. И мы смо решили ко тајко да иде и тај човек је морао сићи са столицом; исле смо се број ногодила. Пазар је био за два дана готов. Г. Стојан Протић дао је оставку, а

самосталци су ликовали. На његово место је до- веден човек заиста потпуно свештани свога поима, „поуздан“ држалац закона — г. Настас Петровић. И после тога таквог „усића“, господо, верујте, жали Боже и ово време и ову дешту што се мучимо, ја вам кажем савесно и поштено, да се икаквога ових својих назена измеђе оног самосталског „усића“, услед кога је онај „безаконик“ морао да се скине са столице и кажем вам да генерацији и потомству које памти то, пеће пасти никада на измет опструкција. (Смех).

Сад долази главни обратун: шта смо, шта казни смо? Седница, држана 20. децембра 1907. године; председавао потпредседник Бока Стојковић, секретар Михаило Јовановић. Потпредседник: Иша реч г. Јаша Продановић. На днењом је реду постављање нашега Путникова за вишијег инспектора.

У колико се сећам, то је узловном био предмет интерпелације. Г. Продановић се обраћа скупштинској већини, као ја сада нама, изкаже овако: „То није испунило г. Богдановић и то је тако јасно и очигледа повреда закона да то нико не може одрећи и никакви изговори и софизми не могу тирати да то није тако јасно. Само г. Путник неће зато да зна. Ја сам, господо, уверен, да никакав закон, да узмем у фигуративном метафоричком смислу, и не сажа да на министарску столицу може добији човек који ће га газити. Наше закони и узловте закони и не сажију да бе на министарску столицу добији г. Пашинић, који обманује Скупштину, да бе добији људе у затвору, да ће добији г. Путник, Пачу, г. Трифковић, г. Јовановић који гази законе, да ће добији г. Николић, који изгради закон или да ће добији г. Коста Стојановић, који закон елиминише. Закони траже да извршиоци њихови буду честити и највиши људи. За коректне људе овај је закон јасан, а за људе у кабинету г. Пашинић никакав закон неће бити довољно јасан.“

Ово је, господо, јасно гажење закона. Г. Богдановић је добио плату од 7200 динара и није испунио нове законске услове који се траже, а то су положени искит и година дана праксе“. На онда наставља:

„Г. Јоксимовић вам је лено казнио; како у ивици земљи због постоји извесна разнооушност према гажењу закона.“

Поводом прашање коју је добијао г. председнику посланик г. Још Селић и у којој је казао да је г. Продановић безобразан, отворила се мала препирка. Потпредседник, г. Бока Стојковић опомиње говорника паред, али г. Продановић заставља:

„Кад би се господи посланици из већине мало одвојили од г. Николе Пашинића...“ Потпредседник г. Б. Стојковић га прекида, али он и даље продолжава: „Кад би се господи посланици мало одвојили од Председнице Министарског Савета, г. Пашинића, онда би тек они могли да виде како је загушљива политичка атмосфера око њега и колико је то кобно за њих што су седели у том кужном ваздуху. Њихов положај је потеска на драму Доктора Окса“.

Ја не знам, господо, да је овај ваздух око г. Пашинића пречишћен каквом превартици, али констатујем да они људи који су пређе ово говорили, сада с њима седе за једним истим столом. (Паја Маринковић: Пома их да седе за истим столом).

Ако сада баш не седе за истим столом они су заједно на истом послу.

Слушајте шта је казао г. Радивојевић: „Пошто је саслушала одговор г. Министра Војног на интервјују о постиздању г. Ђорђа Богдановића за вишег интенданта I класе, Народна Скупштина налази: да је ово постакње противно закону и за то осуђује Г. Министра за гажење јасних законских прописа.“ То је његов предлог за прелаз из дневни ред; тако је он некада говорио; а јесте ли га чуја онома? Он спомида предлаže да се пређе на прост дневни ред. Видите, и он се сада промени!

Ва се сви сејате, господо, тога како је неко подвикнуу газда Максиму и сломену му неке чучке и сатове и да је газда Максим одмах одговорио (Чује се: Кости Тимотијевићу). Јесте олих је он одговорио Кости Тимотијевићу и добро му одмаздио, уврко залепио га. Било је ту сукоба такве природе и личног вређања које се лако не прашта.

Ви видите данас, господо, тешку ситуацију и „мутне“ облако над љубљом, који су дотерали в сада Максима и Костију Тимотијевића да заједно раде. И ви сте их тако једно вече довели овде у једничко заседање. Ви знаете да смо ми људи који лако не праштамо увреде, па чак и кљевете, јер је и газда Максим плаветан због некакве кесице. А он је кљеветан зато што је он некоме сметао приликом избора и зато му је власт и правила сметње. То сам хтео да кажем, да смо ми били у таквом раздражењу да смо пагубили сваки објави само да нанесемо ударе једни другима. Ми смо прећали и напосили опасне ране један другоме, више него да смо најљубији душмани и то у толикој мери, какве не би према нама никад употребљавали један првота Милан или други који старији људи из наше и ваше стране.

Зашто је све то било? Зашта је била та опструкција? Била је зато да би после сви они јели заједно из једног чапка, да би сви могли за добију она неста (Показује министарски сто). Па кад је све то постинуто и кад су саси опростили један другоме увреде које су радије један другоме чинили, ја мислим да сад нема никакве опасности ни од неке групе, ни котерије, ни партије скупштинске, да ће која смети да напије на ту трулу даску да води више инструкцију.

И на основу свега овога изложенога, ја могу да вас сако молим, ако нас уопште могу умолити, да се ни, извините за израз, оканете олога ћоравог после.

(Чује се: Да се реши. Настаје приказање осталих говорника).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Изволите, господо, чути листу говорника.

Још најуј да говоре ова господи: Воја Вадко-вић, Јован Јовановић, Мијаило Срећковић, Тријан Каплеровић, Михаило Радивојевић, првота Милан Ђурђев, Драгољуб Јоксимовић, Јован Стојковић, Алекса Ратаран, др. Воја Марковић, Милан Марковић, Костија Станковић, Љуба Ђерасимовић и Љуба Марковић. Изволите чути г. известнице.

Известнице Љуба Јовановић. — Г. предговорник је много говорио о неким прошлим опструкцијама, али како су оне биле раније, тако да су

људи неке изјаве из тога времена могли заборавити, може бити да би се зато, како рече г. Катић, и оканули овога посла и измене Пословника. Али јутроши његов говор, ја мислим, да је својом целином могао само потврдити потребу ових измена, да у суштини он није говорио против предлога него баш за предлог. Ипаче, нећу се задржавати на појединостима у томе говору; так мислим да то није ни потребно.

Готов сам признавати да ту има неколико казомена о којима треба водити разум у специјалној дебати; али, узевши у целини, замерко и закључци говорникова нису никако оправдани. Али, јесто да их све побијам, ја ћу се само ограничити да вам, узимајући прву предложену измену, покажем, шта је г. предговорник са њом урадио. По овога једном примеру цешице после остала.

Број што знате, господо, до сад је било одређено да списак посланика — који се после извршења општих избора уводе у Нар. Скупштину, списак по коме се Скупштина из првом саставу дели на секције и у којем се после бира верификацијони одбор, — утвђује и спроводи подизања, или, ако има једије, Министар Унутрашњих послова. Овим предлогом, то је признао и г. предговорник, учучије је па боље имена у томе, да тај посао раде лица, којима се, по њеном положају, мора највише веровати да ће савесно и извршити такав један посао, а то су чланови овог државног одбора: чланови председништва скупштинског, председник Државног Савета и председник највишег суда у земљи — Касационог Суда.

Али, господо, није ни њима остављено да ногу тај списак да саставе по својој изби. Г. предговорник је читав: како ће они начинити тај списак? — и одговорио је: паравно по свом нахочењу. Не, господо, у предлогу је изречно о томе речено, и то је г. предговорник случајно прескочио праликом читања, — ја нећу да чујам да он не може читати, али ћу курехи да је читao испажљиво оно место у предлогу где се чита: „Саставиће, према извештајима који ће му бити дужни саопштити главни бирачки одбори списак народних посланика“. Па, молим вас, кад главни бирачки одбори по изборним окрузима и градовима издају пуномоћства за изабрање посланике, шта ће друго урадити, него да и за то исте народне посланике пошаљу извештај државном одбору, који, према томе, има да састави списак народних посланика?

Ја не знај, господо, да ли овде може бити пронађена боља гаранција за правилно састављање списка посланика који треба да уђе у Скупштину. Ако збила ко узе што боље да крошаће, ја смо изјављујем, да ћемо и ја и одбор то драге воље прихвати.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Господо, да ли је волија Скупштине да завршило рад? (Јесте). Ја вам за идућу седницу предлаže да дневни ред продужене данашњег дневног реда. Прима ли Скупштина овај дневни ред? (Прима).

Данашњу седницу закључујем, а другу закazuјем за сутра у 9 часова пре полне.

Саставак је трајао до 12 часова у подне,

Прилог 19. броју „Српских Новина“

БРОЈ 61.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LX. РЕДОВНИ САСТАНАК

20. ЈАНУАРА 1911. ГОД.

— ИЗДАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ —

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
1911.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LX
РЕДОВНИ САСТАНАК

20. ЈАНУАРА 1911. ГОДИНЕ

III РЕДОВАН САЗИВ
ПЕРИОДЕ 1908—1911. ГОД.

LX РЕДОВНИ САСТАНАК НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК:

Андра Николић

СЕКРЕТАР:

Благоје М. Илић

Присути су били Г. Г. Министри: Министар Председник, Заступник Министра Унутрашњих Дела и Министар Финансија, и Министар Правде.

Почетак у 9 часова пре подне.

Председник, Андра Николић. — Отварам LX редовни састанак.

Изволите чути протокол LIX редовног састанка.

Секретар, Благоје М. Илић прочита протокол LIX редовног састанка.

Председник, Андра Николић. — Има ли примадаба на протокол? (Има).

Објављујем, да је протокол примљен.

Изволите чути молбе и жалбе.

Секретар, Благоје М. Илић прочита молбе и жалбе из парода, које гласе:

Бр. 207. — Рајко Петровић, пуномоћник села Рапице, срез расински, моли да се истом селу уступи 80 хектара шуме, зв. „Беласичка“, на уживање.

Бр. 208. — Милан Томић, пуномоћник села Здравина, срез расински, моли да се истом селу уступи 150 хектара шуме, зв. „Беласичке-Суботичко-Шуревске“, на уживање.

Бр. 217. — Цветко Живковић из Марковаца, жали се па ћер начелства крагујевачког по његовим молбама и тужбама о покраденом му новцу из општинске касе.

Бр. 218. — Мијалутин Митић и остали из Чайира, срез трстенички, моле да им се исплати угнујула стока.

Бр. 219. — Суд општине рудничко-расинске, моли да дејство да власти поведу живљу истрагу преко лица која су увронастила црквени новац.

Бр. 228. — Удружење државних службитеља у Краљевини Србији, подноси ветвицују са потврдом службитеља у Краљевини Србији, с молбом да се иста узме у расматрање и решење.

Бр. 231. — Мика Ђелић из Сирогојна, моли да се ослободи плањава војанице.

Председник, Андра Николић. — Упутиће се надлежном одбору.

Изволите чути предлог Г. Министра Народне Привреде о изменама и допунама у закону о помоћи оскудним лицима у хране.

ОПИКОГРАФСКИ ВЕЛЯВИК 1910.

Секретар, Милош Трифуновић прочита Указ и предлог, који гласе:

МИ
ПЕТАР I.
по милости Божјој и вољи народној
Краљ Србије

На предлог Нашег Министра Народне Привреде, а по саслушању Нашег Министарског Савета, решили смо и решавамо:

Овлашћујем се Наш Министар Народне Привреде, да Народној Скупштини, сазваној у трећи редован сазив из дан 1. октобра 1910. год., поднесе на решење: „Предлог закона о изменама и допунама у закону о помоћи оскудним у хране“.

Наш Министар Народне Привреде нека изврши овај Указ.

17. јануара 1911. год.
у Београду.

ПЕТАР С. Р.

Министар Народне Привреде,
Јаша М. Продановић с. р.

Краљевско-Српско
Министарство Народне Привреде
Одељење
за пољску привреду и ветеринарство

ПБр. 14.225.
10. јануара 1911. год.
Београд.

Народној Скупштини,

Чланом 1. тач. б., закона о помоћи оскудним у хране, наређено је да се за набавку хране оскудним лицима у земљи може употребити и сума од 464.468 динара, која се палашила у Министарству Војном као депозит за видије касарне у Паланци.

Чланом, так, 12-им истог закона одређен је и ред, којим ће се враћати позајмљене суме и по тој законској одредби има се, правенствено, паласти Управа Фондова, по том Министарство Војно и, најзад, фонд кошевске хране.

Према тој законској одредби обратио се био и Господар Министар Војни Управи Фондова са питавањем: када му се може исплатити дати депозит, који је назначен видију касарне у Паланци. На то

је Управа Фондова споштала, да је до 15. јула 1910. године наплаћено свега динара 633.576 за њен дати зајам од 2.731.315⁹⁰ динара и да се, према томе, Министарство Војно не може измирити док Управа Фондова не наплати цело своје потраживале, што ће, вероватно, трајати још подужи низ година.

Поводом тога обратио ми се Господин Министар Војни представником својом од 10. новембра 1910. год. Н.№ 4827., у којој је изложио потребу за подизање касарне у Паланци и потребу да приступи њеном грађењу, пошто позајмљени депозит за грађење касарпе не може добити од Управе Фондова, јер се томе противи чл. 12. закона о помоћи оскуднима у храни.

Стога, а да би могао одговорити државној потреби у подизању интереса војске, а и жељи народа окр. подунавског (сада смедеревског и београдског), који је тај повод дао још пре 10 год. једино за подизање касарне у Паланци, молно ме је, да учиним предлог Народном Представништву за измену чл. 12. закона о помоћи оскуднима у храни, у томе смислу: да се од суме, које Управа Фондова наплаћује по томе законском члану, врати пајакре Министарству Војном позајмљена сума од 464.468. дина, па тек по том да се прикупљају суме за рачун Управе Фондова и фонд кошевске хране.

Узеним у оцену наведене разлоге Господина Министра Војног и сам налазим: да су ти разлови потпуно оправдани и да се треба одозвати жељи Господина Министра Војног. Стога ми је част, у согласности са Министарским Саветом, поднети под 1/2 Народном Представништву на озаконење следећи предлог закона о изменама и допунама у закону о помоћи оскуднима у храни.

Из приложеног под 1/2 мишљења Државног Савета, Бр. 11.777., види се да на овај законски предлог више утичења никаква примедба. У прилогу под 1/3, Указ о подношењу овог законског предлога:

Министар
Народне Привреде,
J. M. Продановић с. р.

ПРЕДЛОГ ЗАКОНА

о изменама и допунама у закону о помоћи оскуднима у храни

Члан 1.

Члан 12. мења се и гласи:

Из суме, које су наплаћене непосредно од оних којима је позајмица дата, или би доцније, у облику приреза, биле прикупљене, Управа Фондова првенствено ће исплатити Министарству Војном 464.468 динара, која је суза по тач. б. чл. 1. закона о помоћи оскуднима у храни узета као позајмица; затим, наплатите суме, које је она по тач. в. чл. 1. тога закона дали на позајмицу, а на послетку вратиће се позајмице узете из фонда кошевске хране.

Члан 2.

Овај закон ступа у живот, кад га Краљ потпише.

Државни Савет
Краљевине Србије
Бр. 11777.
21. децембра 1910. год.
у Београду.

Господине Министре,

Државни Савет проучио је „Предлог закона о изменама и допунама у закону о помоћи оскуднима у храни“, који сто му писмом Вашим од 2. децембра 1910. год. ШБр. 11.962 извеле послати за оцену и мишљење, па је нашао: да се противу овог законског предлога нема шта да примети.

Спомињајући Вам ово саветско мишљење, част ми је, Господине Министре, и овом приликом уверити Вас о мом одличном поштовању.

Потпредседник Државног Савета.
П. Велимировић с. р.

Председник, Андра Николић. — Упутиће се секцијама.

Част ми је спомињати, да је закон о трговинском уговору добио пајвишу санкцију.

Изволите чути два писма Г. Г. Министра Просвете и Црквених Послова, кад ће одговорити на питања и интерпелације г. г. посланика.

Секретар, Благоје Илић прочита:

Краљевско-Српско
Министарство Просвете и Цркве.
Послова
Црквено одељење
ЦБр. 91.
13. Јануара 1911. год.
у Београду.

Народној Скупштини,

Част ми је известити Народну Скупштину, да ју на интерпелацију г.г. Алексе Ратара и Милисава Чолића, народних посланика, о доношењу новог закона о црквеним властима, — спроведену актом Бр. 113. од 13. овог месеца, — одговорити када Народна Скупштина изволи то ставити на дневни ред.

Заступник
Министра Просвете
и Црквених Послова,
Министар Народне Привреде,
J. M. Продановић с. р.

Српско Краљевско
Мин. Просвете и Цркв. Послова
Просветно Одељење
П.Бр. 22.784.
11. јануара 1911. год.
Београд.

Народној Скупштини,

Част ми је известити Народну Скупштину, да ју на питање које је на мене упутио г. Милоје Богојевић, народни посланик, а које ми је достављено са актом Бр. 3528. од 15. децембра 1910. године, — одговорити када се стави на дневни ред.

Заступник
Министра Просвете и Цркв.
Послова,
Министар Нар. Привреде,
J. M. Продановић с. р.

Председник, Андра Николић. — Узимамо на знање и назињемо при одређивању дневног реда.

Прелазимо на питања. Пријавио се г. Максим Сретеновић за питање на Г. Министра Иностраних Дела.

Изволите, г. Сретеновићу.

Максим Сретеновић. — Имам да учиним једно питање Г. Министру Иностраних Дела, по незгодно ми је што он није овде. Ствар је у овоме. Глас се ироније још прекијуче, а све престоничке новине од јуче доисле су још једну жалосну вест, да је наш студент, син покојног Симе Костића, бив. уваженог адвоката и пар. посланика из Крагујевца, дјујтом и доброг Србина, погинуо у Паризу — престоници Француске, у томе културном граду. Како новине наглашавају да је овај младић своју кре пролио онест у преними за нашу српску, праведну ствар, ја сам зато и устао да учиним питање на Г. Министра, да га умолим да обавести Нар. Скупштину: је ли истинा да је тај Мирослав Костић погинуо од кога и на који начин, па ако је у истини онако како су новине саопштиле, је ли волјан Г. Министар да се постара, да со Миросављево тело пренесе његовој породици ма и о државном трошку, јер је то његов отац, пок. Сима заслужио? Држим да је и вама, г. посланицима, поznато ко је његов покојни отац био. Као што видите, српска се кре на све стране просине као да је има и суниште!

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Мих. Срећковић за питање на Г. Министра Народне Правреде.

Михаило Срећковић. — Моје питање ово је: Преко распису Г. Министра Народне Правреде, ни један трговац не може кренути из својих обора своје свиње на кланицу београдску без дозволе дотичног Министра. Међутим, ја мислим да не би требало тако да буде и да би требало дозволити трговцима да своје свиње могу дотеривати у клничке оборе, који стоје празни, тим пре што је кланица акционарско друштво па се овим штити. Ту би трговци дотеривали своје свиње не ради клања, него ради смештања; ту би неко можда нашао и јаче купце, који би чекали ред за клање, и да могу у својим оборима купити и држати друге свиње, купљене од народа — производача ради исхране, а Министар да задржи право дозволе ради реда клања. Стога питајам Гос. Министра Нар. Правреде: хоће ли да опозове тај распис, и ако неће, зашто и из којих разлога, јер мислим да је ово врло корисно за наше трговце? Пошто није ту Гос. Министар Нар. Правреде, молим госп. председнику да му ово питање изволи доставити.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Милан Марјановић, за питање на Г. Министра Финансија.

Милан Марјановић. — Јеврем Марковић, трговац из Александровца пожаревачког, представио ми је, да је 15. он. месеца дошао у његову радњу управник пореског одељења из Жабара, ушао у исту и тражио да му трговац отвори касу; кад је то трговац учинио, управник је покупио све монете, извршио преглед, да ли су такспиране према сумама које су илјаначко у меницама. Али том

приликом покупио му је и трговачке књиге, тезере, обратуне и трговачка писма и све то собом однео у Жабаре, а није му дао никаквога реверса да је то његова својина. Човек може претрпети страховиту штету и разик, и мислим да је госп. управник пореског одељења повредио Уставом и законом загарантовано право својине.

То стоји према представци Јевремовој, који се жали и моли да га заштитим колико будем могао и уиско. Сматрајући да је то страховита повреда права овога грађанина, коју је учинио један управник пореског одељења, ја бих молио Г. Министру Финансија, да се распита и извести и да ми одговори: да ли ће што предузети према једном оваквом управнику одељења, ико овако све стоји у ствари? Јер, за ову ствар надовезују се ваздан којекакве друге ствари, о којима ћу говорити тек онда кад добијем одговор од Г. Министра на ово моје садашње питање.

Светозар Стојадиновић. — Ја имам да упутим једно питање на Г. Министру Унутрашњих Дела. Познато је Г. Министру Унутрашњих Дела, да кројачки радници већ три дана штрајкују. Што они штрајкују, то је њихово право, али они не само да се задржавају на њиховом праву, него су окојили кројачко радње, не дају ни муштеријама да улазе у те радње ради својих послова. И поред тога они иду и код кројачких радника који раде на сиду, отимају им рад и враћају кројачима на траг онако исечену робу и тако их граде штете. Поред тога, Марко Петронијевић први кројач у Београду, питају је кројаче да ли могу за његову радњу израдити четири нет фракова. Они су обећали да ће свршити, али кад су били у цели готова, они су посао вратили, и ако су узели цели награду коју би имали да приме за израду фракова. Марко Петронијевић се жалио полициској власти, али је ствар остала на томе.

Ја молим Г. Министра Унутрашњих Дела: да ту ствар извиди и да учини то да је сваком мајстору слободно да може да прима у ралњу раднике који хоће да раде, а тако и муштерије, а они који штрајкују, нека штрајкују.

Пошто Г. Министар није овде, то молим г. председнику да му ово питање достави.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Јосиф Бојиновић, за питање на Г. Министра Финансија.

Јосиф Бојиновић. — Ја имам питање на Господина Министра Финансија и молим Г. Министра Финансија да ми одговори ово: је ли истинा да је српска држава дала позајмицу Извозној Банци од 400.000 динара, и ако је истинा, са којих је то разлагала дала држава в са којим роком и интересом?

Ја молим г. председнику, пошто Г. Министар није овде, да му ово достави те да Г. Министар на то питање одговори.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Берасимовић, за питање на Г. Министра Правде.

Љуба Ђерасимовић. — Пре неки дан ја сам покренуо овде у Скупштини питање о колби Јеврема Спасића, бив. српског писара, који је посвипо осуђен. После тога Г. Министар је био љубазан да не обавести, да је та ствар из скувшинског одбора

отишла Г. Министру на оцену. Међутим, ни до данас та молба није враћена одбору скупштинском.

Стога ма је част упитати Г. Министра: да ли му је познато да се та молба Спасићева још и данас налази у Министарству Правде, и ако му је познато, да ли је Министарство дало своје мишљење по тој молби, а ако није, да ли мисли што пре вратити молбу одбору скупштинском на оцену.

Председник, Андра Николић. — Има рез г. Рибарац за питање на Г. Министра Правде.

Стојан Рибарац. — Ја бих желео да покончим једно питање које сам упутио Г. Министру Правде пре два три месеца о томе како је једна пресуда суда општине средњевске, по истинији кривци за крађу, застарела у градаштанској првостепеном суду. Како ми се чини, ова је пресуда намерно задржана у суду градаштанској само зато да би застарела. Молим, да се та ствар извиди.

Председник, Андра Николић. — Изволите чути интерполацију г. Милорада Павловића.

Секретар, Благоје М. Илић прочита интерпелацију г. Милорада Павловића на Г. Министра Финансија, која гласи:

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

На Г. Господина Министра Финансија

Расписом својим „свима царинарницима“ ЦБр. 631. од 9/1 1911. Господин Министар Финансија наредио је истима:

„ради примене уговорне, односно минималне тарифе и прибирања тачних статистичких података, царинарнице ће редовно захтевати од деклеранта, да поднесе уз декларацију и уверење о пореклу робе.“

Свако, који је имао, за време неуговорног стања са Аустро-Угарском, послал је набављањем и подношењем уверења о пореклу робе, зна врло добро колико она причинавају отежање и материјалне штете трговини и бразом отпрањавају трговачких послова, док, међутим, апсолутно нису у стању да задовоље захтев који им Г. Министар својим расписом у дужност стања. Статистички податци много тачније и исприније дају рачун (фактура) о роби као и уникат декларације, но из које уверење о пореклу робе. И фактура и уникат декларације, који још и остаје по извршеном царинењу робе у дотичној царинарници, садрже у себи много исприније податке за статистику, по уверење о пореклу робе, где се само тврди да је дотична роба пореклом из дотичне државе.

Са ових, као и са разлога које ћу имати прилике да изнесем усмено при дебати о овом питању, питајам Г. Министра Финансија и молим га да ми изволи одговорити:

1.) Какви су га разлози руководили да у овоме имепованоме распису нареди царинарницима тражење уверења о пореклу робе од деклеранта?

2.) Је ли Г. Министар вољан да ту своју неумесну наредбу понови и тиме српској трговини отклони сметњу и отежању у бразом обављању њених послова, коју им је својом бесцрњном наредбом причинио?

12. јануара 1911. год.
у Београду.

Милорад М. Павловић,
народни посланик.

Председник, Андра Николић. — Изволите чути неколико питања.

Секретар, Милош Трифуновић прочита питање г. Мих. М. Чолића на Г. Министра Грађевина, које гласи:

ПИТАЊЕ

На Господина Министра Грађевина

Много и много пута је изношено на јавност и значе следеће:

Да је сиромашни округ ужицки још пре 8—9 година потпуно израдио своју деоницу на овчарско-кабларском путу, која је највећа и најтежа, у тој намери: да што пре дође до доброг и равног пута, који ће га извадити са осталом Србијом, јер је овим садашњим, старим и до зла Бога рђавим путем преко Потајника и Јелице, од ње готово оцепљен;

Да су и сви вештачки радови на истом путу од Пожеге по Овчарско Бане готови одавно;

Да богати окрузи руднички и чачански за толике године нису хтели издати своје и мање и лако израдљиве деонице на поменутом путу, те да се исти пут једном преда саобраћају, а не да најло и празно пропада, у колико је израђен, и ако је коштао силен паре;

Да се у пароду то, што се израда овога пута овако одувлачи, тумачи разво и поглавито овако: На старом путу имају три механе тројице угледних људи и кад би се нови пут одмах пустио је саобраћај, старим путем не би ишао готово нико и вредност ових механа онда би скоро са свим; овако кад се то одлаже, могу ови људи својим механама да се користе још десетину година — па макар се народ и даље мучио старим путем, макар сатирао своју стоку и претурао товаре на Потајнику и Јелици!

И поред свега овог изношења и протестовања, ипак окрузи чачански и руднички ни до данас нису израдили своје деонице на овчарско-кабларском путу, нити има изгледа да ће их скоро израдити.

Јер, као што сам извештен, на истим деоницама (а нарочито на чачанској страни), и кад је време повољно за рад, ради веома мали, незнатај број радника, колико тек да се може рећи: да се нешто ради, чеприка. И лако се оваквом раду буде гледало кроз прсте, онда ће железничка пруга Крушевач—Ужице чре бити готова, него овај пут, који је почет да се гради још пре десетину година. Међутим, овај пут је тако исто нажан за парод округа ужицкој као и пруга Крушевач—Ужице.

Питајам Господина Министра Грађевина и молим га да ми изволи одговорити:

1. Је ли му све ово познато, и ако није, хоће ли се о овоме обавестити?

2. Хоће ли Г. Министар наредити да се убраја рад на овоме путу, како би исти био готов и изашао у саобраћај још у току ове године, те да се народ округа ужицког једном курталаше Потајника и Јелице?

19. јануар 1911. г.
у Београду.

Мих. М. Чолић,
нар. посланик.

Затим

Секретар, Благоје М. Илић прочита питање г. Маринка Марковића на г. Министра Председника и Министра Финансија, које гласи:

ПИТАЊЕ

на Господина Министра Финансија и Господина Председника Министарског Савета

Још од образовања радикалне странке, па у сваком програму исте, а поред тога и из свима зборовима обећавало је народу од стране радикалне странке, да ће се питање о катастру — новом тачном премеру земље, као и поновној класификацији земљишта извршити, о томе донети нарочити закон а у буџет унети потребна сума за извршење истог. То се питање већ годинама на јавним зборовима потрже и народу обећа, разуме се, док се избори не сврше, па се на исто попово заборави и о њему ни на длежни Министар из Владе ништа не предузеши.

Зато сам овим побуђен и питам г. Министра Финансија, као и г. Министра Председника:

1. Да ли се уопште мисли да се спреми закон о катастру, као и о класификацији?

2. Ако се то још ове сесије не испуни износити, какви разлоги руководе г. Министру Финансија и Председнику Владе, да се такво једно важно питање по осталак нашег сељака и привредника једном не изнесе пред Народну Скупштину на решење, како би се на тај начин испунило обећање, давато народу, а поред тога и правда задовољила?

19. јануара 1911. год.

Београд.

Питач,
Маринко Марковић,
народни посланик.

Затим

Секретар, Милош Трифуновић прочита питање Уроша Брића на г. Министру Привреде, које гласи:

ПИТАЊЕ

Господину Министру Народне Привреде

Управа Државне Статистике издала је свој особни распис од 20. децембра Бр. 15.068., којим наређује општинским судовима: да сав попис још по дверед пренапиши и унесе у тако зване табаке за пребројавање становника и табака за пребројавање доноше стоке.

За тај посао послала је читаве рије штампаног материјала, да се тај посао мора свршити до краја овог месеца.

Господину Министру познато је шта сад, при крају године, имају терета судови општински и њихове деловоде, да, на првом месту, тај посао не могу их тачно свршити до краја овог месеца, а поред тога не могу их тачно свршити општински судови и њихове деловоде, који повлаче одговорност за све најслатије радове, а нарочито код партиских пољацких власти, тако су оптерећени разним пословима, па им се сада намеће свакако посао статистичког одељења.

Стога питам Господина Министра Народне Привреде и молим да ми одговори: мисли ли на-

редити Управи држ. Статистике да овај памет држ. Статистике скине са општинских судова.

19. Јануара 1911. год.

Београд.

Урош Брић,
народни посланик.

За овим

Секретар, Благоје М. Илић прочита питање г. Уроша Брића на г. Министру Грађевина, које гласи:

ПИТАЊЕ

Господину Министру Грађевина

На главној пошти београдској публика, која до-лази пословом, изложева је великија непријатностима, како на високоносном одељењу за препоруке, тако и на одељењу за предају почваних писама.

Сви почвани заводи у Београду и све веће радије довршују своју преписку по водне и авијају своја писма на пошту, ради препоруке, после пет часова, јер је пошта отворена до 9 часова у вече.

Препоручена писма прима једна једног поштан-ска службеница. Она мора да прими огромну масу писама, која се тога вечера донесу ради препоруке, да их измери, залепи марке и напише рецепције.

Одмах седи до не друга службеница, скрште-них руку и сасвим беспослена, јер је одређена за пријем заједничке преписке, која се пољу или ретко или никако и не доноси.

Док једна службеница има огромна посла са "приватним" писмима, она друга, одређена за пријем заједничке преписке, седи беспослена.

Сваког радија дана око 6 часова у вече публика долази гомилама на пошту. Навала је то-лиka, да се човек једва може провући кроз ова авокрила врата чије се једно крило никад и не отвара.

Човек, који у то време дође да преда писмо, мора дugo и врло често и читав час чекати док на њега дође ред.

Кад неко протестијује што се рад не убрза и што само једна службеница пријем писма, онда се јавља какав поштар на одговора: да тако мора бити, никако другачије, јер је публика крича, што не доноси писма даљу, шад поштари имају мало посла, него сви навале у вече.

Београђани, којима је позната та брза проце-дира на пошти, не предају лично своја писма, него их нају по својим слугама, шегртима и служав-кама и онда настаје једно тискање и гурање као на вишару.

На одељењу за предају почваних писама на-лазе се прозори са обожијеним пепловидним стаклом. Овај који предаје почвano писмо кроз то стакло не види чиновника, нити чиновник види онога који му почиња писмо предаје. Ту се почиња писмо предаје на један тајанствен, у образованом свету нечуven, начин. Поштавски службеници отвори прозорчић, пружи руку, прими почињано писмо, од-мах затвори прозор, који се после неког времена отвори и на њему се укаже готов рецепције.

Ту је као у католичким исповедаоницама, у којима се лобожни хришћани и свештеник никако не виде.

НАРОДНА СКУПШТИНА

Шта је дотичан са тим писмом урадио, је да га оставио у касу или не, и то не зна.

Ако поштар, који је то писмо повучено кроз прозорчић примио, одрекио пријем, како ће пошиљач доказати да му је одиста предао, кад не зна чија је рука примила повучано писмо.

Пошиљач не види да ли је поштар примљено повучано писмо завео у књигу и да ли је он написао и потписао рецепис, или му је подметнуо рецепис са тубим именом или каквим хијероглифом уместо потписа.

Од овакве тајанствености у пријему повучаних писама, и од оваке нечувене спорности у пријему преворучених писама на београдској пошти, исказа апсолутно нико никакве користи, а публика тражи само велику непријатност и излаже се могућној штети.

Господин Министар може се у свако доба уверити о овим оријенталским резултатима, које је неки поштар завео на београдској пошти.

Кад се зна да публика не постоји ради поштара, него да су поште и заведене ради публике и олакшице у саобраћају, онда је очигледно, да ова поштарска непредусретљивост спрам публике нема разлога да и даље у престоници остане.

Зато јошим Господина Министра Грађевине да ми изволи одговорити:

Хоће ли он у интересу бржег и сигуријег саобраћаја стати на пут досадањем примању повучаних писама, и паредити да се свакоме пошиљачу при предаји повочног писма да могућност да види како је писмо одиста заведено у књигу и да је чиновник у његовом присуству потписао рецепис. Ако је садржина писма тајна, адреса која је исписана па повочном писму није никаква тајна, да би се морала крити од публике. И

Хоће ли паредити што је потребно те да се убрза пријем преворучених писама на београдској пошти, јер ја налазим да грађани с правом могу захтевати да државни службеници брже отпремљују њихове послове, а по да и због такве малености, као што је предаја писма, морају на пошти давнубити.

19. јануара 1911. год.

Урош Бркић,
народни посланик.

Затим

Секретар, Милош Трифуновић прочита пијатица Веље Вукићевића и Станча Виденовића на Г. Министра Привреде које гласи:

ПИТАЊЕ на Господина Министра Народне Привреде

Између Беле Паланке и Новог Села (општине мокрањске) постоји поодавно спор око извесног земљишта. На ово земљиште искључиво плаћа по резу Ново Село. Оно је плаћало и онда, када је било у заједници са Белом Паланком, па је због тога и Министарство Финансија у неколико пута, а и Државни Савет, поводом жалби и тужби између Беле Паланке и Новог Села доносило решење, да право својине и право плаћања порезе припада Новом Селу. У решењима министарским излагају се да Бела Паланка, ако чини да има

каква права, тражи судским путем. Па поред свога тога Министарство Народне Привреде, па молбу општине бело-паланачке, донело је одлуку противу интереса Новог Села и њега упутила на парницу као да је Ново Село слабија страна.

Сва ранија решења су била на страни Новог Села, па стога налазимо да је ова радња Министарства неправилна и питамо на основу чега је овако решење издато?

19. јануара 1911. год.
Београд.

Народни посланици:
Веља Вукићевић,
Станча Виденовић.

За овим

Секретар, Благоје М. Илић прочита пијате Станча Виденовића и Веље Вукићевића на Г. Министра Унутр. Дела, које гласи:

ПИТАЊЕ на Господина Министра Унутрашњих Дела

Бивши начелник среза нишавског, Авта Иванковић, за време управљања срезом учинио је многе неправилности,

1.) Тако, држао је у притвору окованог Петра Милчића, тек из Госомаче, од јуна прошле године, и за оволовико дugo време *није узео* да дело иследи и да га суду спроведе. Више од шест месеци није саслушан ни Петар ни његова жена, која се тајкође налази у затвору. Њихова је кућа пропала, дода су на сокаку и начелник није могао да дело иследи и да их спроведе суду, па да суд каже да ли су криви или не.

2.) Дозволио је да се са Тодором Младеновићем, из Топлог Дола, изврши неко кајшарско поравнање и да се у српској капителарији напишу признанице на шест хиљада и шест стотина динара, којом се сумом Тодор „изправља“ са приватним тужиоцем Миланом Кирићем. Начелник српски дозволио је да се такво поравнање изврши, које је тада тридесет и три пута веће по што износи сума за коју тужба постоји.

3.) По општинама вршио је *прегледе пољу*. Тако је био у сирданској, обреновачкој, а суводавској, расничкој, костурској и другим. Ово није смело чини.

4.) Како је капетан схватио да треба председници да врше своју дужност и да се он према њима пошаши, нека послужи овај пример.

Председника општине орлачке, Јосифа Алексића, који је један од најсавеснијих председника, казнио је због тога, што му лично није донео неки извештај, него га је поштом послао.

И ако су председници оптерећени многим дужностима, он је тражио да му и обичне извештаје лично донесе — на штету других послова. Кажије се је *немилина*, па чак казне и од два динара изрицао.

Анта Иванковић никад није био исправан у радијем службовању. О томе вероватно постоје акта у Министарству, јер је оташтен.

Ми тражимо, да Г. Министар и ово иследи, као и противу грађана среза нишавског, па да наз

одговори: да ли овакав чиновник заслужује да остане у државној служби?

19. јануара 1911. год.

Београд.

Народни посланици,
Станча Виденовић,
Веља Вукићевић.

Затим

Секретар, Милош Трифуновић прочита изгаше Јон. Стојковића на Г. Министра Војног, које гласи:

ПИТАЊЕ на Г. Министра Војног

Још 1903. године подигнута су војна утврђења на српско-турској граници у околини врањској, а на местима „Сама Бука“, „Ртесци“ и т. д.

Одмах затим трасиран је војни друм Врање, Сама Бука и Русци. Овај друм почиње од Врање са једним краком до села Златокопа, а одавде се дели у два крака, и то један за Русци а други за Саму Буку.

Ова два крака саграђени су и одржавају се у исправном стању, али онај први део од Врање до Златокопа не само што није на њему ни кључено, већ је он сада у много горем стању него што је био 1903. године, јер га Морава толико искварила, да је зими, и иначе при појмавању придоласку реке Мораве, прекинут сваки саобраћај.

Поводом овога друма ја сам у неколико снушићинских сазива упућавио неколико питања на Господина Министра Грађевина и на сва та питања добијао сам одговоре: да ће се пут оправити чим се време пролепши.

Зиме и лета пролазила су, али овај пут није оправљен.

Како сте и Ви позвани да водите строго рачуна о исправности војних путева, то Вас питам:

1. Је ли Вам ово поизнато?

2. Хоћете ли бар Ви настати са своје стране, да се овај војни пут доведе у ред, ако нећете, то зашто?

19. јануара 1911. год.

Београд

Јован Стојковић с. р.
народни посланик.

Председник, Андра Николић. — Сва ћемо питања упутити надлежним Господи Министрима.

Сад прелазимо на дневни ред: продужење начелног претреса о пословнику. На реду је да говори г. Др. Војислав Вељковић.

Д-р Воја Вељковић. — Господо, у овој дискусији расветљено је више тачака. Тако, пре свега, утврђено је, да за промену пословника није дала повода данашња ополиција. Довољно је бачити макар и један лестимичан поглед па пројект закона који је сада пред нама, па видите да је он у суштини својој и у главном наперен противу употребе, коју су од пословника, у своје време, чинили самостални радикали. Према томе, и природно и логично је било очекивати, да се у овој дебати на првом mestu чује реч самосталада. Тога, као што видите, до сада није било. У парламентарном режиру — а видају је из већине већ виши пута замерено што се не владамо по парламентарном реду других земаља, у којима се представ-

ници група у првом реду изјашњавају — по томе парламентарном реду, о ком је онда из већине говорено, требало би да се баш он група, која се овим предлогом закона у првом реду мора осетити погођена, јави и своје гледиште изнесе. Јер са вијеје природно, да ми не можемо сматрати као представника и говорника самосталних радикала, — г. Стојана Протића, човека кога су самосталци највише нападали и због кога су и онструкцију водили. Истине је, да је овај пројект законска поднесена од заједничке Владе, у којој су и самостални заступљени. Али ми имамо већ ранијих случајева, преседава, у којима су ове групе, заступљене у Влади, налазиле за потребно да се изјашњавају, макар да је ствар била таква да их се гидала обеју.

Кад је пре кратког времена председник нашог клуба дао изјаву поводом избора саветника, онда је устао и одговорио му изјупре г. Пашић. Али самосталци нису сматрали, да је г. Пашић, макар да је Председник заједничке Владе, квалификован да и у њихово име говори, те је поред њега устао и говорио један од самосталних Министара. Ја држим да је такав ред био и сада; нарочито новодом пословника, који специјално удара на самосталске рапире поступак.

Г. Протић је пре неки дан замерио покојном Ристићу, што је у време своје Владе водио политику „по будапештима“, т. ј. не јавно и отворено. Он је ту замерку учинио Ристићу, за једно време када јавност ни из далека није била развијена као данас и кад није постојао обичај да се општи послови у овој мери јавно претресају као сад.

Кад је ту замерку учинио Ристићу, ја мислим да ће бити праведно, да ту замерку учини и самосталцима. У овако важном питању самостална група мора да изјави и да се изјасни отворено, да каже своје гледиште, тако, да не постоји никаква сумња о државу њеном у погледу пословника. Она је дужна да то каже баш и онда ако се потпуно слаже, што је на сваки начин случај са поднесеним предлогом закона, јер без њиховог пристанка не би могао бити закон поднесен. (Чује се: Да ће још нешто!) — То не знам. (Чује се: Чујете) — Оnda је то политика по будапешти. (Стојан Протић: Ја висам говорио о Ристићу, него сам говорио због тога што сам био изазван). — Молим Вас, то сте Ви рекли, а када не мења ствар да ли сте били изазвани или не. Речите то исто и о самосталцима, пошто сте ево и сад изазвани.

Господо, за овај пројект закона речено је, да се вије овемогућава онструкција; други су тако рекли, да се њему онструкција не овемогућава, него само отежава; ово што је несумњиво, јесте то, да сва пословник садржи једну здраву онструкцију против онструкције. Ја висам пословник проучавао специјално са гледишта онструкције, јер закон један, који у првом аспекту да не допушта онструкцију, ако се станове анализати са тога гледишта, да ли допушта онструкцију или не, може врло лако показати неке празнине и отворе, кроз које се онструкција ипак може прозвући.

Али оно што је војне минијајеу јасно код овог закона, то је то, да ако онструкција војнију још и остане могућа, он ипак даје могућности једној Влади, која је противни онструкцији у на-

челу, да ту опструкцију једним врло простим средством онемогући. На то је учинио већ алузију један од посланика, кога сам ја онокад чуо. По овом пројекту пословника, један од господе из већине рекво је, да се опструкција може водити на сваком закону а може се водити и на буџету. То је тачно. Може се водити и на буџету, који има неколико стотина партија, може се водити и на законима, ако су они већи. Али ако је, по тврђењу тога пословника из већине, опструкција само у том облику могућна, онда се она врло лако може начинити немогућном.

Влада, која би хтела опструкцију да спречи, изаби ће пред Скупштину не са предлогом закона од сто чланова, него са предлогом закона од једног јединог члана, у коме ће стајати ово: „О предложима законских и по буџету Скупштина може доћети одлуку, да се и законски предлози и буџет морају спречити у року од 10, 15, 20 дана“. То би био додатак једном члану овога пословника. И опозицији, ако би хтела ту нову измену пословника да спречи, остало би само то, да опструкцију води на предлогу закона који садржи једни члан, јер јој се не би дало времена ни да дође до других предлога или до буџета.

Ја питам ма кога од господе народних посланика, нека каже да ли би на томе једном члану опструкција била могућна дуже, реците, од 15 — истине 20 па и месец дана, па ма сви опозиционари говорили по сат и саг и по, ма и сви постављали виташа о пословнику и давали тумачења.

Кад ово говорим, ја не бих хтео да будем рђаво схваћен, као да сам ја брашилац опструкције у начелу и пошто по то. Напротив, циљ наше државе и изјаве, које је у више махова г. Рибарац у име свију нас чинио, показују да ми опструкцију не сматрамо као редовно средство опозиције у борби против већине. Напротив, мы признајемо да већину, кад је она слободно изабрана и докле год ради у границама Устава и закона, треба оставити да слободно ради баш зато да би она једино понела сву одговорност за последице које из њенога рада произиђу. Али мы сматрамо, такође, да у земљама као што је Србија, опструкцију не треба у начелу онемогућити. Њу треба резервисати за извесне крупне и важне ствари, за случајеве кад је у питању Устав, кад су у питању основна права грађана или какво основно начело парламентаризма.

С тога гледишта, ја сматрам да је опструкција, коју смо ми проглашовали 1908. године, пристајући уз другу опструкцију самосталца, — да је та опструкција била уместна и оправдана, јер је имала за циљ да одбрани једно основно начело парламентаризма. Ми смо тада имали да брашимо начело: да једна Влада мора увек да води рачуна о расположењима, која се казују у име већине бирача у Србији. Једна парламентарна Влада мора у првом реду да води рачуна о већини у земљи; она по правилу треба на већину у земљи да се ослава; Али, кад је подела партита таква, да једна већина у Скупштини не представља у исто време и већину бирача, онда она може да остане на Влади, али само дотас, ако против ње не устану и не поставе

заједнички захтев групе које, скупљене једно, представљају већину у народу.

То је био седија 1908. год Опозиција је тада у Скупштини била у мањини, или број гласача, који је уз ју стајао у народу, био је већи него ли број гласача који је стајао иза већине скупштинске. Док је опозиција била у сваку подељена, несумњиво је било право парламентарне већине да сама пада. Али, кад се та опозиција сложила у једном захтеву, а то је било да се Скупштина распусти, пошто више није израз воле народне, Влада, која хоће да буде парламентарна, била је дужна да води рачуна о томе захтеву, јер је тај захтев скупштинске машине испазан у име већине бирача у народу. Да ли је тај захтев био оправдан, да ли је већина бирача доиста тако мислила као што је то претпостављала мањина у Скупштини, која је ту већину бирача у датом моменту представљала, то је имало да се покаже на избору. Онданима изјавама, која је имала већину у народу, тражила је распустање Скупштине, и кад Влада није пристала на то, онда је опозиција била у праву да поведе опструкцију и да у име једног парламентарног начела тражи распустање Скупштине и излазак пред народни суд, који је имао тај спор између скупштинске мањине и скупштинске већине да расправи.

У таквим и у другим случајевима, одмах додајем, у правним земљама ретким случајевима, опструкција може бити оправдана и легитимна. Ја додајем да у Србији, специјално, треба резервисати могућност опструкције већ и због тога, што је у нас злоупотреба власти чешћа него у другим земљама, које политички животом дуже живе и које су културније. Власт, као што знаете, звло лако поквари човека. У земљама политички развијенијим и културно напреднијим но што је Србија, људа ће долазити на власт за то да изврши неку мисију, неки идејни задатак или да врше неки национални или државни послос, који се без власти не може спровести, или, најзад, да ради обично државне послове без личне и материјалне заинтересованости. У мањој културним земљама људи долазе на власт само власти ради, ради снаге и моћи коју она даје, без никаког идејнијег циља. Ви знајте како наш народ каже: „Подј Циганину власт, па ће оца ћити“. Тако Циганин схвата и појима власт. Између та два екстрема у схватавању долазе сада нијансе. У једној су земљи људи на власти били ближи једном, а у другој онет другом од она два схваташа. У нас се, као што знаете, власт неизмерно злоупотребљава и зато је потребно да има један баланс, да има могућност да се злоупотребе власти што је могуће потпуније спречи или бар уклоне.

Тако баланси код нас, нажалост, у доволној мери нема. Јавност још није довољно јака, да може утицати на Владу у тој мери да злоупотребе власти спречи. Други фактор, који би могао да утиче на Владу и да, по правима која му Устав даје, спречава злоупотребе власти, Краљ, разуме Устав и своје дужности тако, да своје функције никако и не врши.

Нека мисла шта ће хте, али, за мене стоји јасно то: да баланса противу злоупотреба власти

код нас нема ни у јавном мишљењу ни у Краљу. Једино још остаје опструкција у Скупштини као средство, које се може употребити противу Владе која злоупотребама власти преврши меру. И зато је држан да ону могућност опструкције не треба уништавати. Напротив, њу треба олакшати више у српским пословницима него у пословницима других земаља у којима су злоупотребе власти иного мање могуће него код нас.

Господо, у корист овога пословника речено је то: како он онемогућава већину да ради.

Ја сам мало час казао: да је овај захтев већине потпуно оправдан и да ми, са своје стране, никад нећемо сметати већину да, у границама закона, ради. Али, господо, поред тога права за већину, али као последица тога права, наподено је још и то: да већина треба да има могућност и браћа да ради.

Ми против тога немамо ништа. И ја налазим да је било да се законски предлози брже решавају и да дебате у Скупштини уопште буду краће, само ако је то могуће, без штете по предмет који се решава, без штете по добруту закона који се довоље. Само, господо, ја не налазим да је то био довољан разлог да се због тога пословник скупштински мења. До сада, као што су већ више посланици напоменули, злоупотреба са другим говорима уопште није било, и после ако је тих злоупотреба и било, они су тако неизнатне, да је, по мојем мишљењу, правичније ту злоупотребу и даље допуштати, него ли због ње спречавати слободу говора. Људима који искрено воштују слободу изказивања мисли и у Скупштини и наизути, исклесали да треба да буде прече да заштите слободу говора, па макар то било и то ценује због злоупотребе, која је усталом ретка код нас, него ли да због тих ретких злоупотреба вређамо и само начело слободе говора.

Мени, господо, изгледа да тај разлог, брзина рада и ограничавање говора у Скупштини, није разлог који је пријем из нашеј сопственог искуства, него је то разлог који је позајмљен са стране. У Енглеској у последње време налазимо па прописе да се говори могу ограничивати. Али, разлог зато није био овај који је код нас наведен, него је био сасвим други. Тамо је разлог био тај, што енглески парламентар има толико атрибуција и послова, да не би стигло да их све сршава, ако не би дебату ограничавао. То признаје тамо и сама опозиција и зато се ограничавање дебате махом врши споразumno назећи већине и опозиције тако, те ансултно и никаквог насиља нема.

Шта више тамо се врло често дешава то, да Влада излази пред опозицију и каже јој отворено и лојално: „Ево ту нам је будет, али ако дебатујете дуго о њему, не можемо да га сршимо до тог и тог времена кад он треба да буде готов; зато остављамо вама — опозицији — да одредите тачке по којима желите да се води дискусија, па ћемо на тим тачкама само дискусију и водити“. И опозиција те разлоге Владине прима, да је овај фактор, који у ствари одређује и предават дискусије, па чак у везносној зери и рок њенога тријаља. Сасвим су, дакле, другчије побуде тамо, од оних које су код нас изнесене и које су у ствари унесене противу слободе говора. Ево вам за то доказа. На кратка питања, ни интерpellације, ни други

говори насу узрок што ова сесија није сршила више него два до три закона: закон о српским судијама, закон о судовима на приом читању и трговински уговор и сад овај Пословник.

Узроци томе су виши пословници и они ће остати и онда кад се овај нови пословник усвоји. На пр.: зашто војни закон није изнесен пред Народну Скупштину кад се о њему већ тако давно говори? Није изнесен зато што пвиј још готов или зато, бар, што се Влада није сложила у свима тачкама тога пројекта законског. Защто није изнесен закон о порези који је готов и закон о штампи? Зато што је група у Влади пису међу собом потпуно споразумела. То су узроци који су потпуно виши пословника, те пословник није крив што Скупштина није посвршавала више послова. А ти узроци постојају, као што рекох, и онда код овога пословника који сад важи не буде било. И онда ћо, напротив, још јаче налазити у очи ово што се назива наредом скупштинским. Јер су досадашње скупштинске седнице могле бити испуњене бар издавања, интерpellацијама, више изјавама или беззначајима, и у Скупштини је било рада бар по форми, и кад то не буде било могућно, онда Скупштина неће моћи никако радити и онда ће напади на Скупштину да изради, бити још оправданији него да сада.

Требаће онда, те због Митров-дана, те због слава о Св. Николи, те због Божића, давати још дуже распусте, који ће се у ствари давати зато што неће имати шта да се ради.

Уопште, господо, та дужина говора, која као што више код нас није тако честа да би се могла најавити злоупотребом, јесте болест од које пате сви излади Парламенти изреда. У Парламентима, који су старији и искуслији и који знају шта преди говорити и колико то има практичног значаја, много се мањи говори него што се говори код нас и у Парламентима још мањим него што још наш. Позната је изрека оног француског парламентарца који је рекао: „Ја сам у Парламенту чуо врло много лепих говора. Неки од тих говора изменили су моје раније уверење, али ниједан није утицал на моје гласање“. Значи: да је он гласао онако како је било раније у његовом клубу решено. Он је гласао и против убеђења, што у исто време показује колико су налини говори који се у Скупштини држе ма колико убедљиви били.

У Амерци се пословни сршивију поглавито у одборима у које је Скупштина подељена, а који споразумно са Владом и утичући на њу, доносе одлуку. И оно што се у одборима реши, кад се изнесе у плenуму, пролази скоро без дискусије. Сви они се обећају као практични људи, да је у плenуму илажио говорити о једној ствари која је у паду у одбору сршена. Стога се тамо relativno врло мало говори. У Енглеској се, исто тако, не говори много, и да тамо не постоји тај систем управе. Исто је тако и у другим Парламентима. Код нас се говори више, јер оно убеђење још није довољно прорадо код посланика, а после говори се не држи само ради посланика него и ради обавештења народа и бирача, који имају права на то и који очекују од посланика да своје мишљење у извесним стварима казују.

Али узмите, с друге стране, један сасвим млад парламентар, руски. У руском Парламенту, у првој

Думи, која је трајала свега неколико месеци, но једној статистици која је публикована, један је посланик држао 180, други 150, трећи 170 говора, сасвим супротно, дакле, ономе што је у Америци или у Енглеској. А зашто? Зато што су у том Парламенту још верује у мој речи и беседа. Али искуство ће само донети лека томе, и зато држава ће и она други говори под нас, у колико их има, са повећаним политичким искуством, сами по себи отвости. Преко томе, и ова одредба у пословнику биће валидна, а по моме мишљењу је она и сад већ непотребна; она сасвим излишно ограничава слободу речи, дакле, једно право које је симпатично, а то чини без икаквог практичног разлога и користи. Приликом израде овога пословника, чини ми се, да су се имало у виду одредбе пословника других Парламената, старијих и искуснијих, а то, међутим, није уник било оправдано.

Можемо ми, ако хоћете, превести од речи до речи цео енглески пословник и пресадити га овде, па ипак ће он у нашим рукама исплати нешто сасвим десето, него што је у рукама Енглеза, и то просто зато што, и ако текст буде исти, људи који га примењују неће бити исти. Другчији су наши појмови и наши осећаји, и о дужности, и о праву и о слободоумљу, него ли код Енглеза. Ево једног примера. У Енглеској ције ретка ствар да приликом избора председника, Председник Министарства устане и предложи за председника Парламента човека који не припада његовој партији, предложи опозиционара. То се десило баш прошлог сазива скупштинског и дешавало се и раније у врло много прилика. Тај председник Скупштине остајао је често на свом месту годинама, мада су се политичке партије мењале. Зашто? Зато што Енглези од свога председника не очекују никакве партиске услуге. Они њега сматрају као човека који треба добро да познаје пословник, који треба да има такта и авторитета и који уме објективно да руководи седницама, и ишта више. Они не очекују од председника да у једном моменту ускокешаности у већини закључује седницу, да би се ствар о којој се говори могла потпуно расправити у клубу. Они не очекују од председника да, у моменту кад питање једнога опозиционара забуни Министра, разним ситним средствима и вештицама притече у помоћ Министру а против опозиције и т. д. Такве услуге Енглези од свога председника не траже. С друге стране, председници њихови имају велико осећање свога достојанства, те се ни у какве ситне партиске услуге и не уштадију. Код нас су појмови о свему том сасвим другчији и, према томе, апсолутно је немогуће да се једно правило, које је у извесним Парламентима у обичају и које тамо даје добре резултате, пренесе код нас, а да не да сасвим друге резултате. Појмови су другчији и људи су другчији. Док се то не измене, текстови не помажу ишта. Поред права за мањину да решава, постоји још и право за мањину да контролише. То је право признато од говорника који су говорили у корист пословника. Али, господи, ја не видим да је у овом пројекту о том праву мањине вођено и приближно ополико рачуна колико о праву већине.

Међутим, по нашем Уставу треба да буде још у јачој мери заступљено право мањине, него ли у земљама у којој представништво мањине није ген-

јено. Наш је Устав хтео, као што znate, да појача мањину у Скупштини и зато је и усвојио систем претставништва мањине. Мањина долази данас у дапашњу Скупштину у већем броју, него ли што би био случај по систему избора по апсолутној већини. Значи, да је уставотворац био симпатично расположен према мањини и због тога се мора извести, да је у духу Устава да се право мањине, да контролише рад Владе, гарантује што више и што потпуније. У досадашњем пословнику, међутим, то није био случај, а и ове садашње измене у томе погледу не мењају ишта. Тако, напр., један од облика за контролисање рада Владе јесу питања, која имају право пословници да постављају Министрима. По досадашњем пословнику, знаете да су та питања могла бити постављана неограничено. Овим пројектом то се право скупштинске мањине ограничава.

Ова се питања, међутим, постављају у највећем броју случајева само због тога, што постоје такве злоупотребе власти, каквих у другим земљама нема. Кад би власти у већој мери изрили своју дужност, и кад би претпостављене високе инстанције водиле више рачуна и кажњавале самовољу наших органа, ја сам уверен да би се ова кратка питања, ако их не би вестало, а оно би се у великим проценту ре-дущирала. Према томе, побуде које изазивају кратка питања, пису неосноване и зато палазим, да су све мере, које се против кратких питања предули-мају, неизправдане. У садашњем пројекту пословника заводи се опај исти систем за кратка питања, који је у садашњем пословнику постојао за интер-пелације. Министар мора у року од 24 сата, од кад му је кратко питање саопштено, да се изјасни кад ће на њега одговорити. Таква је слична одредба постојала и у садашњем пословнику за интерпелације, а ви znate како је та одредба у пословнику изигравана. Министар рекне да ће на интерпелацију да одговори при крају сесије, и ода се на крају сазива све интерпелације сабију, тако рећи, у последњу седницу, када су и посланици заморени, кад се код њих интересовање за интерпелацију из-тубило, те се тако интерпелација утиче у онитој апелији и посланици и публике. Иста таква злоупотреба са питањима могућа је и сад по овом по-словнику, пошто је систем, заведен за питања, исти који је постојао и за интерпелације, бар у толико у колико се даје могућност Министру да одговоре на питања бација на крај сесије. То исто важи и за интерпелације. За интерпелације се, зодуше, одређује дан у педељи кад се има одговорати, али се Министар ипуколико не ограничава у погледу из рок, у коме има на интерпелацију да одговори. Рок му је трајање сазива, као и до сад.

Кад су већ разије чињене злоупотребе са оваквом одредбом пословника и право мањине изигравано од стране Владе, ја мислим да је дужност одбора била, да то питање мало обильније прогресе и да га реши у корист мањине. А пословник са оваквом одредбом није јаче гарантовао то право мањине.

Најзад, господи, има извесних одредба. — Ја ћошће нећу узимати у дискусију никакве детаље, јер је ово начелна дискусија, па ћу говорити о духу који веће кроз пословник и тежњама које се у њему опажају. Има одредба у овом пословнику које су против-уставне. Као пример ја ћу навести

ону, по којој се, у извесним случајевима који су ложенуту у пословнику, посланици за недолазак у седнице могу казнити са вишем него што износи дижурна. Наш је Устав усвојио истем дневника и посланик има право на дневницу кад год је у Скупштини; кадак у Скупштину не дође, може се логички извести само то, да нема права на дневницу. Али, ни по том члану уставном не може се извести право, да се од једнога посланика који на једну седницу не дође, могу одузети две дневнице.

Тиме се на сваки начин хтело да се натерaju посланици да долазе у Скупштину. Ако је Влада до тога стапло, нека другим средствима, или пословника, натерује своју већину да јој долази у Скупштину и помаже јој. Ми, који по самој Владиној теорији имамо друштву функцију него ли њена већина, најмао дужни да јој стварамо чвогота за рад. За наш рад и наш начин вођења контроле им ћемо одговарати народу и нашим бирачама.

Најзад, господо, све ово што сам говорио, ја сам говорио у начелу. Са гледишта, на коме наша партија стоји, ми се од овога пословника у погледу практичном немамо бојати. Али овом приликом хоћу да поменем једну ствар:

Судбина има својих пронија. 1903. године, када је мењан Устав, један посланик је нарочито писастирао на томе, подибо је так и предлог у том смислу: да се из Устава избаце остаци, по којима су посланици могли долазити у Скупштину. Његов је предлог пријећен, и избори су по тој одредби и извршени. Али већ на првим изборима једна од првих жртава то измене, био је баш сај њен предлагач.

Ја нећу да чиним никаква злурада предсказивања, али је у тој прилици судбина оправдала тајност ове изреке: што ко чини, себи чини. Чувате се, да оно, што са овим изменама пословника спремате другима, по учините себи самима.

Председник, Андра Николић. — Има реч Г. Министар.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Милан М. Протић. — Допустите ми, господо, да кажем неколико речи поводом говора г. Вељковића, који је дискусију о овом предмету који је на дневном реду, подигао мало па виши ниво, него што се обично она креће.

Ја сам јуче морао да побегнем из Скупштине; данас сам добио воле да говорим.

Г. Вељковић је додирнуо врло многе ствари у свом говору, и ја нећу жићи да се у своме одговору свих тих ствари дотакнем.

Ја ћу изабрати неколико ствари из његовог говора, које ми се чине да су важније, и гледајући да сијаје мишљење о њима изнесем зато, што сматрам да треба Скупштина и наша јавност да имају правилно гледиште на те ствари; а правилност гледишта може се једини изјати на тај начин, или до правилности може да се дође само тако, — кад се и ако се чују разна мишљења и разна гледишта о тим стварима.

Чини ми се, г. Вељковић није био правизан када је казао: да смо ми ноглавито или само — не сећам се тачно како је рекао — учинили и предложили ревизију пословника да опструцију отежамо или спречимо. Ја сам у свом првом говору казао, и после једнавут и дванавут поновно, да имају

два разлога за ревизију пословника: један је тај — ми га писмо кријем, ја сам га у почетку дискусије изнео — разлог, да се опструција отежа; други је разлог, господо, који је исто толико важан, по љубите настојењу и настојењу мојих другова, што пословник наш има толико празнина да, без никакве опструције, он рад млатави, развлачи, отежава; а пословник не треба да има тај задатак да, који је могуће, регуларне послове скупштинске што боле и да их у разумним границама убрза.

Јер, и ако је истина да Скупштина никад нису скуне, нарочито према режиму апсолутистичкој, истина је и то, да свако тело, свака заједница, колико је то год могуће, треба да што боље, а у исто време и за што краће време, спршава своје послове; јер и ми, у Србији, и ако смо млади, треба да се научимо да цефимо време онако исто као и други, образованiji народи од нас.

Ви сте имали јуче, господо, један пример предвама — ја нећу да кажем да је то био опструциони говор — али је то био један говор такве природе, који сасвим омета скупштински рад без никакве потребе и никакве невоље. Ви сте јуче чули један говор, који је за $\frac{1}{3}$ био говор о пословнику, а за $\frac{2}{3}$ о свему и свакему што нема апсолутистичке везе са предметом о коме се говори; и он је такве природе, да ставља у положај Министра, који има да брави предлог, и већину која, као што рече г. Вељковић, има дужност да помаже Владу — да, или мора да слуша градње и неоправдане прокоре без одговора, да не би дискусију развлачио, или мора да је у дискусију, па да остави предмет и рад који је на дневном реду.

Ја не бих могао да се сложим са гледиштем г. Вељковића, које је изнео о опструцији. Ја сам казао раније, да може бити моментата кад је и та писмомржна војава на своме месту; казао сам да, у врло ретким случајевима, она може бити политички и оправдана. —

Али пример, господо, који је навео г. Вељковић чини, и да се да, ни у колико није тачан ни правилан. Он је, наприје, казао: да је опструција легитима онда кад за собом има већину бирача. Тако речено то је тачно, али применето на овај случај који је он навео није тачно, а ево зашто није. Ја нећу да правим никакве рекрименације да ја ово сасвим академски расправљам и молим да ме тако и г. Вељковић и друга господи тако разумеју.

Да би се могла већина узети у обзор као већина, она мора да има и познатизан а не само не-тативан карактер. Није довољно да се коалира опозиција и да као коалиција у опозицији стоји према Влади, па да се може рећи да представља већину, него она мора у томе моменту да изјави готовост да пријема Владу (*Boja Вељковић: Има да тражи нове изборе*). Али пре избора она то мора да каже, јер се само онда може она узимати као један такав фактор, с којим треба да рачунају Влада и већина, Владац, земља.

И кад то она уради, онда тек постоји тачно оно што је казао г. Вељковић, а пото докле то не уради, не може бити тачно. Јер скупштина аритметички само гласове, који износеју себе никакве друге заједнице, то није допуштено ни у политици. Већина

која у Скупштини седи има свој програм и има одговорност за свој рад, а други који кажу: „Ми смо већина — либерали, самосталци, напредњаци итд. — им смо се коалирали и хоћемо да вас оборимо“, морају, такође, имати један заједнички програм и примити одговорност за управу свентуалну, па да се с њима озбиљно рачуна, као с могућном већином, способном за управу. Имате право редовним путем оборити Владу, али над вас оборите, онда и да примите Владу, и то унапред да кажете, да то зна и Владаљац и земља. Оnda се тек скупљени број гласова коалираних странака у опозицији може упоређивати с бројем гласова странке или странака у већини. Ово што саски казао ја, зато одговорам. То је саски тачно; а онако како је г. Вељковић казао, није тачно.

Други је притвор г. Вељковића: да у овом пословнику изјде довољно обраћена пажња на то да се право мањине обезбеди, загарантује, колико се то законом једним може учинити, а он налази да је у нас много потребније да се право мањине заштити, него у другим земљама.

Ја налазим да то није тачно, а ово последње нарочато зато, господо, што мањина снуда има једнака права, а код вас она не може да рефлектује ни из кљука већа права, зато баш што су наше институције довољно слободне и много слободније него на другим местима. Ја нећу да спорим г. Вељковићу да је наш живот млад, да смо дуго и дуго времена бил под личним режимом; нећу да спорим да је у највишој земљи злоупотреба власти била честа и да услед тога и отпорна снага наша није онако јака као што је, например, у Енглеској, или стоји, као што сам рекло, то, да смо и још на почетку нове слободније ере дали нашој земљи много институције, којима се грађани, јавно мишљење и опозиција могу користити за чување и одбрану својих права. Тих институција има, као што рекох. И према томе, ја драм да и наша мањина може да рефлектује с правом само на она права, која се у овима мањинама снуда дају и обезбеђују. А мы, господо, који смо у већини не само што немамо питања против тога да се ова права мањине обезбеде, него то је основни поступак и за већину, да су права мањине обезбеђена, јер је мањини разлог опстанка већине, као што је већини разлог опстанка мањине!

Парламентарног плодног живота не може бити гао писа и већине и мањине. И не само то, него њега не може бити ни онде где не може ратујати да редовним путем може одмешати већину и доћи на узрасу земаљску чим испуни услове који се за једну већину траже, чим добије већину на изборном међдану или биралишту. Овако приликом ја могу да уверим све, да смо се ми трудили да саски истинска права, па која свака мањина с разлогом положе и има разлога да полаже, обезбедимо.

Да ли смо у томе успели свуда у потребној мери, ми ћemo најпосле то видети код појединих одредаба. Ако би се десило, или ако се десило, да смо где у томе погледу погрешили, будите уверени да ћемо изнади на сусрет да ту погрешку исправимо. Примери, које је г. Вељковић давео као локал да писмо то учинили у довољној мери, чини ми се да пису добри. Ја ћу са мало речи моја одиши да кажем, да су, напротив, све ове ствари које је г. Вељковић поменуо боље гарантоване по-

словником који се предлаже, него ли што су гарантоване садашњим пословником.

Господин Вељковић се парочито задржао на питањима и интерпелацијама. Господо, писмо се ми ни до сада борили против питања уопште, па против, ја делим то уверење, и делом сам га увек од времена од кад сам ове ствари по дужности морао мало више гледати и проучавати, да су питања врло важно право, и ја врло велику важност полажеј на питања, баш зато да би наш парламентарни живот на почетку свога младога живота могао да заузме правилно следеће у питању о интерпелацијама, а не онако као што су заузели Французи.

Ја мислим да пракса, коју су усвојили Французи у том погледу, није добра и да је много боле оно што имају Енглези, од којих сам и ја то научио. Они питањима дају врло велику важност. Није тачно да Енглези не употребљавају људа питања, напротив, Енглези за врло велики део ствари, за које се обично употребљавају интерпелације, употребљавају облик питања. Ово против чега смо се и бунили, то је вергулансост питања, она непарламентарност у том погледу која се од стране опозиције показује. Право је правило у парламентарном раду: да не сме бити изненадјени од стране Владе и већине, ни од стране опозиције.

Господо, парламентарни рад, цео политички систем који поси има парламентарност, такозвани начин управљања земљом дискусијом, састоји се у томе, да се људи обавесте, да се чују разни мишљења и гледишта.

И кад ји чините Министрима питања из пећуха, изненадно, о чему они ништа не знају, о кому не могу дати одмах одговора, онда је то, господо, неправилно. И то је оно против чега се ми бунили. Ви из опозиције устанете, а то чине и наши аријатели, — ја не кажем само једним него и другима, — и стављате Министру питање на које он апсолутно не може да одговори, а, међутим, то је питање често пута важно и преставља, и пр., једну ствар која тајгира безбедност земаљску. То се питање штампа, износи у повијама, за то често и стране новине изнесу. Ви знate, да иза повијама које те рђаве ствари веома ревносно штампају. Они то чине више пута необјективно а добро ствари неће да штампају. Министар ћути и није одговорио питања, па зато што не би могао да одговори, него што је апсолутно у немотљивости да ма шта каже и онда: в Скупштини и јавно мишљење остају под утиском да се све то догодило у исцрпнијемако је дотични посланик изнео, тј. како је њему достављено. Ја мислим, господо, то није у интересу наше земље, то није ни у интересу већине, то није ни у интересу мањине. Ми смо дапас већине а сутра можете ви бити мањина. Те ствари кратких питања треба регулисати тако, да сваки посланик има право ставити кратко питање, или да Министар за то унапред зна. Надлежни Министар ће рећи: „Молим вас, ја не могу одмах на то питање одговорити, одговорију сутра-прекоустра“, тако, да кад питање данас буде постављено, да се чује одмах и одговор; и онда тек земља може цењити, знајући и одговор и питање; онда тек може казати ко има право и да ли треба да се чини извлаја, истрага итд.

То је једно.

Друго је ово. Често пута цела седница потроши око тих питања и не добије се никакав одговор. По садашњем закону Министар није дужан да одговара на такна питања, и то је г. извештилац врло лепо казао (*Воја Вељковић*: Дух је за-кона да Министар одговори на таква питања). Не може да буде дух захона, да Министар одговори на нешто, па шта апсолутно не може да одговори. Ми сад у пословници уносимо: да је Министар дужан да одговори на питања. Ви сада имате кратка питања и, друго, писмена питања, и за друга се каже, да је Министар дужан да одговори а за прва се не каже „ништа“. Пословник се ивије падао садашњој практици кратких питања, што је мислио да кратка питања могу бити такве природе на која Министар може одмах да одговори. Неки пут захтева интерес земље да се стави питање и да се одмах на њега одговори. Министар неки пут може да жели да се чује право ставље ствара, или го се извршило тако, да се стављају питања, за која со унапред зна да Министар не може одговорити одмах у овоме тренутку када се стави питање. Овако, како су сад те ствари предложене и регулисане пословником, ја мислим да се у ствари боље обезбеђују права опозиције, него ли досадашњим одредбама.

Тако исто и у погледу интерпелација г. Вељковић је компону: како се на интерпелације одговара на крају сесије, како ту има неизгода и како се више пута изгуби актуелна вредност интерпелација. Владите, господи, ми смо сада метнули у пословник, да се свако недеље одреди један дав за одговор на интерпелације. Зато што уопште налази дискусију ишмо до сад регулисали, па често из бојазни да не би, тако да кажем, још иницијативе обесподили скупштинске сесије, морамо да прибегнемо там средствима, те предложено одговоре на интерпелације за крај сесије. Јер, као што znate, о једној интерпелацији може се дебатовати у нас десет до ветијест дана; ми смо иквали таких прилика, и то не може порећи г. Вељковић. Ја мислим, да се ни у једном Парламенту не може утровати на дискусију о једној интерпелацији десет до ветијест дана. Обично се сршавају у једној, две или пајвиште у три седнице. И то питање, по моје нахоењу, сасвим је боље регулисано предложен пословником него садашњим, баш са глађишта права мањине.

Иако, господи, једна друга ствар, која се погрешно схвата, погрешно цени и услед чега и сама наша скупштинска дискусија по правилу врло често лута.

Многа господи која су већ говорила, па и г. Вељковић, рекла су како треба заштитити право говора, слободу говора. Тако је, тачно је.

Али, господи, где год има заједнице, где год има друштва, ту ви имате две ствари са којима морате рачунати. Морате рачунати са целином, са скупом, са заједницом и са индивидуом која ту целину чини. Ви морате да удесите државу, рад тога друштва, те целино, тако, да не страда ни индивидуа, њено право, ни право целине; а и често пута заборављамо на то, па узимамо да је Скупштина један више један, више један — равно сто шесет посланика; али губимо из вида, да тих

сто шесет посланика чине целину, да та целина има да се креће тако, да своја права чува, да своје право брани, а, с друге стране, да у извесним границима та права држи тако, да се права целине не пашују повређена, да она не постану илузорна.

Ми у Скупштини не треба да чујемо сваког посланика, јер то је апсолутно немогуће. Кад би тако радили други Парламенти, никад не би могли никакав посао свршити, пошто би право говора, тако разумено, ишло ad absurdum. Ако се хоће да изведе право слободе говора посланика па тај начин, да сваки који се буде јавио за реч, да говори о једној ствари колико хоће и сколько хоће, онда је немогућност рада очигледна. Г. Рибарац, п.бр. говори о једној ствари, држи говор, сад сваки од 160 посланика хоће да има право да говори о томе и чим се које не допуста да говори, да се каже: његово је право повређено! Ми морамо онде да нађемо критеријум један, који ће да брани и право посланика и право Скупштине као целине. А који је тај критеријум? Тај је критеријум у овоме. У свакој заједници, у сваком друштву, ви немате индивидуе него имате групе, заједнице, корпорације, па тако је исто и у Скупштини. Шта треба ми да чујемо у Скупштини? Да ли треба да чујемо сваког посланика, или треба да чујемо сваку разлику мишљења? — Ја мислим да је ово главно, да ми треба да чујемо разлику у мишљењима.

Ви сте пардна либерална група, има вас 20—30. Кад ја чујем г. Рибараца и г. Вељковића, зашто треба сви да говоре? (*Воја Вељковић*: Зато што ће други можда боље да каже своје мисли.) — То се ни у једном Парламенту не ради, вити може да ради. Кад је једно питање на дневном реду, онда шефови партија, или они које партија одреди, изађу и кажу у име партије своје мишљење и онда ми знамо: да либерална група о томе питању мисла тако и тако. Кад имају да говоре самосталци, очи из своје средине одреде једног, два, три или четири говорника, који говоре у име своје партије. Тако исто ради и радикали.

Сад долази оно, што г. Катићу изгледа нејасно: ко ће да даје изјаву у име једног неконституисане групе, која има само једног посланика? У свакој Скупштини, па и у нашој, има „дивљака“ који не припадају ни једној групи. (*Чује се: Зашто сте их изјурили?*) — Не морамо ми да их јуримо, они просто кажу: ја не припадам ни једној партији. Такви људи који не припадају ни једној групи, називају се „дивљацима.“ Треба се и за њих постарати, јер и они представљају једну разлику у мишљењу, не слажу се ни с једном групом и њима треба дозволити да говоре. И ако израз „конституисана група“ није згодан, наћи ћемо ћедници. За слободу говора у једвој заједници, дакле, из и у Народној Скупштини, ми морамо имати један критеријум. Тај критеријум је, како рекох: да се чују сва различна гледишта о једном питању. Јер ви, ако хоћете да једна Скупштина или заједница ради, и не само Скупштина него свака заједница, узмите, пир, банку или акционарско друштво, ви ћете видети да се по овоме критеријуму мора да ради, ако хоће то друштво уопште да ради. Не може се дозволити свакоме да говори кад хоће и шта хоће, него само о овој ствари

која је по дневном реду и да говоре само они, од којих има да се чује какво аркучије мишљење или неко друго схватање. Међутим, шта ми обично радимо? Ту погрешку чинимо и ми с наше стране, а ви у опозицији већ редом: говоре 30 људи о једном истом предмету! То није згодно ни за галерију; тако мија образованих људи, који знају шта је парламентарност. Ја мислим да то није згодно, опростите ми израз, јер не мислим никога да вредијан, кад се аржираје једно исто, кад се слушају од 30 људи исти разлоги, исти прекори, исте речи. То, молим вас, нема ни за кога никаквог интереса, исти може да користи што Народној Скупштини. То не служи ничему, отуда нема никакве користи. Те понижава ниво скупштинске дискусије и убија углед Скупштини, а убијавају угледа Скупштини по убија се само већина, него и мањина, и нео систем владавине.

Ја мислим, господо, кад тако те основне ствари пречистимо, и ако смо за то да забиља наше јавне послове уредили тако да иду лено и правилно, будите уверени да ћемо се сложити, и ако ту има опозиције. Ако хоћемо то, да сметамо једни другима, да задобијамо за себе нека особита права, која нису права него привилегије, јер оно што рецедују врло често наша опозиција, то није право мањине, него злоупотреба права мањине или, другим речима, она тражи привилегије за себе, онда парнице, могу нашти гешкоће, али оне онда нису у заштити права мањине, него у другим побудама и разлогима.

Ја мислим, молим вас, привилегију не треба да дајемо и ако је реч о привилегији, онда је ред да је пре добија већина, која је добила већину на биралишту, него мањина (*Стојан Рибарац*: Ми тражимо стриктно тумачење пословника). Ви тако кажете, али кад иште да радите, ви тако не радите. Ви сте онокад говорили какав је пре био кворум, како су у прошлости Скупштине било много боле посећавање, исјутам, Ви лично врзо често тај кворум квартите, не прешћи Вашу посланицу дужност, јер често пута иште у Скупштини. (*Стојан Рибарац*: Ко?) Ви! (*Стојан Рибарац*: То је којешта!)

Друго, г. Вељковић је казао: „Ми несмо да опетурирамо, то није правило, јер већина има право на то и ма то и т. д.“ Међутим, кад сте ту скоро тражили прозивку, ви сте онога часа сви изашли (*Михаило Ђорђевић*: Ви хоћете да заме изгласимо Пословник.)

То је једна неправилност па коју нема право, ни једна мањина. Ви кажете да иште дужни као мањина да дајете кворум. Кад је у питању кворум, нема ни већине, ни мањине; кворум су дужни по закону и Уставу да дају сви посланици. Ту дужност има и мањина, као и већина. Ту се не помаже нашта Влади, него пословима скупштинским. Помаже се или одмах се Влади онда кад има да се гласа и кад се има да каже своје мишљење; а то право које тражи мањина да не прави кворум, то је у ствари тражење привилегије. Ви пећете, ипр., да правите кворум својим присуством, а хоћете да се рачунате за кворум. Ви пећете да седите овде, а хоћете да се рачуна ваш број у кворум. То је чиста једна привилегија.

Сима Катић. — Ја хоћу да одбијем од себе једну неосновану напомену од стране Г. Министра Унутрашњих Дела. Не замерам нашта Г. Министру старији је човек, човек са великим дужностима итд., само хоћу да кажем неколико речи. Није праведно било — нека начини за израз — није било потпуно поштено, што је Г. Министар, у своме одговору, казао како сам ја изнео толико увреде и кленете и како би човек сада требао да води парницу са мном, а да се главни ствар остане на страну.

То је смисао речи Г. Министра.

Ово наје први пут да, кад ја дирнем у изјаве жице, г. Протић шмутне у оно „подрумче“.

Заступник Мин. Унутр. Дела, Стојан М. Протић. — Извините, ја сам седео овде јуче до 1/2 12; ја се Вас не бојим то да иде, да бежим.

Сима Катић. — Није што ме се бојите, него од „досаде“.

Заступник Мин. Унутр. Дела, Стојан М. Протић. — Е, то јесте истине; признајем да сам због досаде неколико пута морао напустити седницу.

Сима Катић. — Кад сам ја само у кратком изводу помену извештај г. Петра Милића и осталих чланова ликетног одбора о Шијадеру и почeo да ређам шта је све тамо написано, г. Протић јо одмах побегао у собу. А кад сам само регистровао стање наше унутрашње политике и о томе написао, не своје мишљење о њој, него оно што је о њој казао г. Протићев лубимац, начелник окружног рудничког г. Панчеворић, као и о раду Владе и Скупштине, — г. Протић је за то казао: да су то увреде и клевете. Ако, господо, ту има какве увреде и клевете, онда их пасам учинио ја, него један виши чиновник г. Протићев. Јуче, так, Г. Министар ми је упадао у реч и вређао ме. Он ми је добацивао: како не умем да читам, како треба то да читам код кње итд. Ја га добацивао, господо, од другога не бих отрио, али сам према г. Протићу имао обзира, јер је он старија човек а био је и мој професор — предавао ми је српски језик и друго. Нуја, и ако писам никога па га Г. Министар вређао, могу бити још и задовољан кад је Г. Министар наје са онога леста, као једном другом посланику пре 2—3 године, онако још и оца.

Стојан Рибарац. — Ја сам дужан истини да учним једну кратку исправку на грешење Г. Министра Унутрашњих Дела. Он же беди да ја врло ретко долазим у Скупштину и да је моје одсуство један од узрока што чешће у Скупштини нема кворума. Ја мислим да имам права рећи да ово није тачно. Ја сам сваког дана овде.

Но имаједна друга ствар, коју је Г. Министар тачно поменуо, али коју сам ја дужан да објасним. То је онај момент кад смо ми овде тражили да се помажемо гласацима, кад се почело гласати, ми смо се удаљили са седнице да би овемогућили решење. То је тачно, али ми смо то учинили у нуној осећању права и дужности: да им не треба да правимо кворум једној већини, која у то време јури по Министарствима и свршава своје посланачке рачуне. Јер, господо, кад се Министри налазе побуђени да нарочитим паредбама затварају врата посланицима да им не досађују, онда им не можемо бити назарени па да вам чинимо узлуго.

Председник. **Андра Николић.** — Дајем десет минута одмора.

Исплаје одмор

После одмора.

Потпредседник. **Јаков Чорбић.** — Постављамо рад, господо. Има реч г. Жика Хаџић.

Живојин Ђакић. — Ја ћу, господо, претходно да укажем на једну интересантну појаву, која није усамљена и која се периодично, са времена на време, чешће јавља.

Кад год се узрјуја скунштина већина, кад у њеној средини није све потаман, није као што треба, а у овом случају не иде као што треба у њеној заједници, — увек мора да се иронија и измисле неке сметње које онистају раз Владин. Пашић увек мора нешто да измисли. То је систем његове владавине и један већ карактеристичан знак. Ви сте могли запазити, господо, у последње време, због неуспеха и споља и изнутра, опште нездовољство, које се онажа у народу, како код старијих и млађих радикала, тако и код напредњака и либерала. Слаки ће вам рећи, да онако као што се ради не ваља. Питајте га шта је то што не ваља, не уме вам рећи! За такво ставље мора да је неко крив и, како је у групи старијих радикала повећано нездовољство у последње време, то је бачена кривица за све неуспехе на Народној Скупштини.

Ова је сметња по изуму Пашићеву. Има више од половина године, како се у јавности и штампији проптују гласову и клевета и Народна Скупштина и народни посланици: те не долазе уредно, те не испре своје дужности, те сметају раду Владину и вадају којечита друго! Тако, да дадасмо свому злодежи узрок у Народној Скупштини. Па и Влада се трудали, непосредно, да бацију сву одговорност на народне посланике, забрањујући им улаз у Министарства, као да су они онај отрован бакција, који загриза нашу државну организацију. Све је то, као што рекох, систем његове политике. Њему су некад сметали неодговорни чиниоци, кад му је то требало; па нај су ти неодговорни чиниоци уклоњени, онда тај стари барут није више могао да пали. Затим му је сметао принцип Борбе, и онда нај је земља била у најкритичнијем консенту, онда се нашло разлога да се сарпашава са његовом абдикацијом. После тога сметали су му самосталци и наводило се, да ли земљом текао млад и млеко, само да није њих; па кад су доцније припомињени самосталци, онда је требало да се пађе неко други, ко је крив за сва ова зла.

На и тј је пафен узрок. Нађено је: да је за све крива Народна Скупштина и њени посланици, и да ове треба добро везати пословницијом. Сад је пословни крив! Доцније, најви ће се што друго.

Међутим, господо, ви сте баш из саме посланице Пашићево могли видети, да се нај Србијом виду ири облаци, да непријатељи Србије ликују и да је дадас момент, кад син синови ове земље треба да употребију све своје сile, да се спасава што го може счасти. И место да у тако тешкијим тренутцима, бар како вели Пашић, Влада поклони сву своју бригу одбранијијија, она се расправља, — ворам да употребим тај израз, — да уређује Народну Скупштину, она да ће рецент како да се ми овде понашамо и радимо. Међутим, да је онет то

оставила самој Народној Скупштини, она би умела и видела како ће своје послове да уреди.

У другим срећним земљама Влада се и не брине о унутрашњем поретку Народне Скупштине, него она сама ствара своју уредбу, као што је то и г. Стојан Протић казао, и тамо, уместо онаквог закона, постоји само уредба, по којој сама Скупштина у току времена допуњује недостатке и мане и то не онако као што мисли скунштина већина, него у скоразуму са самим политичким групама. И даје тако и овом приликом угађено, не би се ометао рад Скупштине, него би се ми, место мењања пословника, бавили питањима која засецају круничке већинске и националне интересе, па би уштедели и ову даншубу и ову дарму.

У срећним земљама, које је мало пре именује доктор Воја Вељковић, и о законима се не брину Министри. Он је именује Америку, али тамо сама Скупштина прави и буџет и законе и Министри не могу бити ни посланици, нити улазити у Народну Скупштину; а код нас, код толиких послова законских и осталих, Влади је била прва „брига“ да она предлаже предлог за унутрашњи рад Народне Скупштине. Узрок и тенденција зато јесте, као што рече г. Стојан Протић, лабав рад Народне Скупштине, који треба да се убрза и да се спрочи инструкција. Ми данас радимо лабаво на доношењу законских пројеката, вели г. Протић. Међутим, и г. Протић и већина с те стране и данас је зато да имамо Горњи Дом, — она бар то нису опореки — па, господо, кад су они за Горњи Дом, она знају то да би онда рад био много тежи него да пас; и шта би се онда радио, кад један закон треба да прође и Горњи и Доњи Дом и да се држи изван и заједничких седница. Сад да отежате мосућност инструкције, а Горњем би Доји дали и права „veto“. Не, господо, ви нисте за брже рад, јер не би били за Горњи Дом, него је вама потребно да Скупштина буде кривица за све недаће.

Ја верујем, да ће бити други узрок за дапашњи народ и да су друге највеће Владине. Ја ћу, господо, прво, да браним Народну Скупштину: да у њој није све зло. Изнећу примере рада Владине, па да видите да и овaj народ, за који се напада Народна Скупштина и који се њој у грех увишује, није у спречу, него је зато кривица сама Влада. Навећу доцније и друге узroke.

Господо, треба се само сетити како је образована ова Влада, и инђете одмах видети и во њеним изјавама, које је овде дала, да је образована картелем данашњих Министара. Министар Привреде је ту скоро казао, да сви послови пролазе кроз одлуке министарских седница. Сви пројекти и сва витална административна, круничка и ситнија, морају да прођу кроз Владу. Пrolазећи на тај начин кроз Владу, цела Влада и поси одговорност за све послове. Тако је бар Министар Привреде онде једном приликом казао. Даље, у колико је мени поплато, господи су се у Влади картелисали на тај начин, да им један Министар не може да надле саим него па сваком питању пада и цела Влада, још су се заверили да им једни од њих не улази у нову Владу, ико они задне, и да се против сваке друге Владе боре. У Влади су шефови партија, бар старијих радикала, г. Пашић и Стојан Протић, и онда ситуација постаје још тежа. Да је среће шефови

не би ни улазили у Владу. Они треба да улазе само у тешким моментима у Владу, а овако од њих пати и сама Народна Скупштина. Како ће скупштинска већина да изјави неповерење својим шефовима, да демантује себе? Она, так, нема обзира према већини, јер нема ко да ее истави пред њих, као јачи ауторитет. Вар тако је у нас. — Снана друга Влада морала би много више водити рачуна о расположеној скупштинској већини. Погледајте само како постоју законски пројекти.

Законски пројекти, господо, из потичу из скупштинске већине, него из онако картелисане Владе. О сваком пројекту треба да се сагласе обе групе Министара, па кад се постигне у Влади споразум, он се и по износу клубовима већине, већ право пред Скупштину, па сад настају погађања и цењења. Сад се дивљуби, сад тек треба много времена да Министри групе присиле претњом распуштања Скупштине и растурањем коалиције, да се ти законски пројекти попушто пото приме.

Даље, господо, Министри самосталне радикалне странке, поуздују потребе слободе у раду, већ су стављени под контролу Пашићеву, јер самостални Министри не могу ништа да ураде, док се не изнесе пред Министарски Савет. Таква пракса отежана рад, јер се често месецима једна ствар производи изрез министарске седнице, док се не реши. Ви сте, господо, сведоци, бар колико сте изложили читали, да се скакодневно држе министарске седнице, а често пута после подне министарске седнице а увече конференција. Мислио би човек да се бог зна шта тамо ради.

Ја сам слушао од једног бившег Министра за Пашића, како често од сличних седница заборави и сам зашто је звао министарску седницу. Али тако и мора да буде, кад Влада и најбеззначајнија питања мора да претреса и кад таква питања морају да ироју изрез министарску седницу. Па зар ту, господо, не отежаваја рад себи сама Влада. То одузимање послова и отежавање рада постало је већ неспособно у Скупштини и јавном мишљењу. Има, господо, питања која се годинама провлаче кроз министарске седнице и ишил решења, напр.: о дворском статуту слушам већ има две године, како је предмет рада на министарским седницама па, ипак, Пашић се још није коначно одлучио и то питање привође крају; још се о њему мисли. Па онда, исто је случај са законом о војсци.

И ако је 98 посланика у познатој колби, за време алексије изјашло жељу да се међу осталим пројектима и војни закон реши, ево већ даје године прође а тај закон не изађе пред Народну Скупштину. Стално је предмет расправа у министарским седницама. Довољна карактеристика, да Влада отежава рад законодавни и да не стоји оно тврђење да је Скупштина томе изрази.

Да је Влада хтела радити парламентарно, она би питање о пословнику прочистила у скупштинској већини пре но што га је и поднела Скупштини, па би радије и брже и било решен, а не бацила пред Скупштину, па сад тужи клубове да га приме. Сад се тек клубови погађају а дебата настави разилачи, док се не спречи погодба. И ту сад треба бедити Скупштину да она успорава законодавни послоса. Ја не знам да ли је већ погодба у клубовима владајућим довршена, јер сам видeo код самосталца

неке хектографисане измене, којака ће да измене многе одредбе и у овом одборском извештају. Та-која је карактеристика свих пројеката г. Стојана Протића: баци неке кваке пред Скупштину, па их одбор измени без анања клубова, па онда настају измене клубова, па троје у Скупштини, тако, да треба по месец и више дана док се дође до закона, који и не личи на првобитни пројекат. Такви Протићеви поступци морају онда да одведу и дебату у недоглед.

Није бржи рад ни у административним пословима.

Ја сам радије у једном свом говору панименуо случај, да је требало Влади два месеца да буде изабрана један члан Апелационог Суда и један извршилац Управе Фондова. Један „наш“ а други „наш“. То је систем Пашићеве политике. Други пример. Управљено је место комесара Народне Банке. По природи положаја, самосталски Министар треба да да то место самосталну, али онда треба да се нађе компензација и да се да једном фузионашу разне место по рангу и питање ће то да стоји отворено бар два месеца, док се не нађе компензација на другој страни, те начелник Министарства Примреде за то време мора да врши дужност комесара. И г. Пашић почива да памчије једном, другом, дванаесторици, који ће добити за комесара Народне Банке и стога се то проссто питање мора вући месецима. И зар је онда Скупштина крича што се послови споро врше? Но, крича је Влада. Стите се попуњавања саветничких места. То је питање стајало отворено месецима, све дојде док г. Пашић није ушао и док г. Стојановић није напорео да се и он прими, те да заједно уђу, да не изследа да је само г. Пашић за се радио. Исто се тако ради и са попуњавањем места у Главној Контроли. Ја сам давно читao да је управљено једно место смрђу једног члана Главне Контроле, па се са попуњавањем сачекао да се и друго управљи и све толико време облеђу поједини кандидати као гавранови око Пашића, а он још то питање разилачи. И кад је Државни Савет извршио избор за оба кандидата, Пашић предлаже Скупштини да се само једно попуни, а друго место још држи отворено.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Ја бих Вас молио, г. посланиче, да говорите о предмету који је на дневном реду. Данас није на дневном реду избор државних саветника.

Живојин Хаџић (пастаља). — У колико је имао права г. Протић да напада опозицију и да па њу баца кризицу да отежава рад, у колико ја сам у праву да брамим Народну Скупштину и да кажем где лежи прави урок за нерад у Народној Скупштини. Колико се споро ради, а колико се отежава рад у Народној Скупштини кризицом Владе, најбоље може да послужи овај пример. Ви знаете да је изгледао закон о српским судовима на првом читању. Он је одавно изгласан. По парламентарном реду у року од 5 дана требало је да буде друго читање тога закона. Стога сам ја у два маха писао преледништву зашто се не износи тај закон. Е, али сад се погађају у Влади. Не да Пашић закон о српским судовима, јер је самосталска уставописа и у њих ће се наместити самосталци, него упозије самосталце да изгласају пословник.

Стога се сад мора да изврши прво читање посланика, па тек онда друго читање закона о српским судовима. Па то је, господо, неискреност и неповерјење у самој Влади! Па зар и сама јавност не види ту ствар погодбе! Ако је устанака српских судова потребна, вуј треба што пре у живот увести. Па та неискреност у Влади и њихово нејубобно неповерјење мора се пренети и међу ове две групе, које су коалисане. Мени изгледа, да између самосталца и старих радикала сада већ иницијативе разлике и да би обе ове групе број постале једна ла није Г. Пашић, коме треба баш да постоје две групе, како би лакше вршило своје манипулације. Влада је изазвала незадовољство код посланика већине и тиме што није извела програм рада; отуда исхранавају ствари, о којима и није било помена при образовању коалиције. Истини, г. Пашић је пред овај свој избор изнео неки програм, али свог, који може бити и за будућност, али ио и коалиције ове. Уосталом, ја сам тај његов програм читao, — даде миг. Катић сад једну књижницу, да је држава још 1881. год. у Зајечару, па је сад само преписан са истим фразама и речима.

А кад се не зна шта коалиција има да сврши, онда мора да буде и већега рада по клубовима и нова питања да изазивају сукобе и незадовољства, па је природно да та незадовољства морају рђаво утицати и на рад у самој Скупштини.

Влада је посвршавала све послове па је дошао ред и на унутрашње уређење саме Народне Скупштине? Међутим, целокупни рад Владе мора да изазове незадовољство и скупштинске већине, те да слабо посећује и само скупштинске седнице.

Немогући изјавити неповерјење непосредно, исклjučuju га недоласком у седнице посредно. Зар може бити и сама већина задовољна радом Владе око војних набавака? Толико су војне набавке извршene, па ни једна како треба и без штете. Па чиме ће већина да натера своје шефове на боли и правилнији рад? Па зар није Влада изашла са лажним буџетом пред ту исту већину, кад јој подноси око 3,500.000 сада накнадних и напредних кредита за ишошу годину?

Погледајте предлог закона о непосредној порези, који ја востао већ историски, како га Влада вуче из године у годину а не сме да га изнесе Скупштини на решење, па ћете се уверити да га она држи као бауљ, да плаши њиме незадовољне елементе своје, који чекају да се ово спроведе па да Владу оборе. Међутим, Пашић не налази на ту тоцилајку, већ га развлачи и држи над главама незадовољника. И место новога закона о порези, прогресивној, непосредној, износи се повећани посредни порез у закону о таксама, против којих су данака радикали годишњим викили.

Не ради се боље ни друге ствари. Забрањен је извоз кукуруза, услед чега је пала цена кукурузу за два динара. Не прође много пошто су шекуланти позакљувачи конешне, дозволи се извоз, али сувог кукуруза што се имао пре гледом да утврди, те су производици знатно оштећени. Сличан је случај био и са забрањом живине, те је велики део посланика упутио акт Министру Приграде, да се забрана дigne као штетна за производица.

Даље, господо, Влада је нашла за потребно, да стави на дневни ред пре свију законских пројеката

СТАНОГРАФСКЕ ВЕЛЕЖКЕ 1910.

та: о организацији српских судова, финансијских закони, па и пре буџета, законски пројекат о новој фабрици шећера. Као да је после пословника то најпотребније, и као да је та фабрика готова па не може да отпочне рад. Баш и ако је потребна, могла је да очекне да се посвршавају много важнији послови скупштински.

Такав раз Влади мора да изазове незадовољство, и оно постоји, баш у групи која подржава Владу. То незадовољство се манифестије недоласком посланика. Да је ова Влада парламентарна, она би дала толико пута до сада оставку, а не би пословником новим приоризовала опозицију да јој ова чини кворум. Зар се не сећате да Влада прошле године није имала кворума при гласању буџета у начелу, па иако није дала оставку, већ је кујила посланике по вароши и по подне је примљен буџет у начелу.

Шта даље бива? Излазе два Министра из кабинета, обавда виђена приказа и из једне и из друге групе, и Влада остаје, и ако ови излазе демонстративно пред састанак Скупштине. Влада није нашла начина да ова места попуни, а по изјавама председника Владе неће та места попуњавати до краја овог сајма. Зар се овако крњи кабинет не одзива рђаво и у земљи и на страни, и зар његова временост не утиче рђаво и на сам рад скупштински? Да није ни ово неки начин плашије народних посланика: како сваког часа могу отићи куји? И скупштинска већина нема могућности да даде бољи правци рада и пресече овако штетну политику.

Још један узрок незадовољства које се рђаво одзива на рад скупштински лежи у томо, што је скупштинска већина остала без функције. Закони не излазе из скупштинске већине, већ их ствара Влада без знања ове. Влада је узурпирала и извршила и законодавну власт, пројекте подноси са претњом да се приме или куји! Какву функцију онда врше посланици скупштинске већине? Они постају скупштински мебл и машине кворума за изгласавање. Такве скупштинске већине нису постојале никада у радикалним владавинама. Ја сам поглављати и иступио из клуба због таквог рада Владиног.

Сад, госпољо, треба све то незадовољство бацити на Народну Скупштину, као да су посланици за све то криви. Стојану Протићу криви су посланици што много говоре. Међутим, ја сам жељао да чујем посланике, самосталске као и старих радикала да говоре у Скупштини. Они су постали живе музије, те се и не чују. Место казна, које је Влада предвидела овим пословником, да пагна већину па и опозицију да долазе у Скупштину, боље би било да се постара и врати скупштинској већини, њеној парламентарној функцији, па ће она и без казна ући у живљи рад.

Један део незадовољства и переда, који се оважа у Нар. Скупштини, долази и од склона дашњих политичких партија. Наше партије садрже у својим редовима: индустријалне, трговине, занатлије, раднике, земљораднике и чиновнике — људе из свих друштвених редова, које не везују истоветни економски интереси. Док се је требало борити за политичке слободе, дотле су их политичке партије могле држати у заједници. Ну, кад су ове задобијене, класне интереси почину све више да их раздвајају, као што се првие везе наших задруга кидaju, чим се сукобе нејубобни економски интереси.

Мени погледа да ни најкрућа десницана партијска неће бити у стању да одржи у заједници наших политичких давашњих партвија тако разнородне елементе, чији се економски класни интереси сукобљају. Уосталом, прогрес друштвени креће се у том правцу и једног дана извршиће се ново груписање по економским класним интересима, како је то и у других народу извршено. Ако је француски радикализам, јер они сада воде социјалну политику, као одвајање цркве од државе, колонијалну, европску и др., или су они свршили са свима класним економским питањима. Тамо има земљорадник и катастра, и кредити, и осигурувања, као што су задовољене и потребе заплатија, трговине и др. Кол нас пак немогућно је доћи до свих тих економских напредака у политичком будущем, како су склоплење давашње наше политичке партије, јер неће бити јединства, нити се таква заједница може одржати на таквим питањима.

Ево, право, порески закон. Чим се изнесе у Скупштини, оплакиће се одмах све класиске разлике. Зато се он и не изложи на дневни ред, што се Владина већина боји да он не разбуђује партвије и разбуцање их. И природно је, господо, да се наши друштвени редови групшу по економским интересима, да се сваки побрише изјашре о своме опстанку, па после тек да води социјалну политику, као што је воде срећни народи, који су пребрдили то прво време.

Ја искључу, господо, да не призnam: да један део криптише има и до самих народних посланика, и то један приличао део, и они посе за то одговоријест, само та одговорност долази тек на треће место. Ја сам запазио да наши народни посланици негољују, да су пезадоволни, и да и сама признају да им послани не иду како треба, али — ту и стају. Господи народни посланици дужни су да натерају Владу, те да паће боли правица рада. Не ради то у Скупштини, него гуњају по улицама, по културним скупштинским, по штампама, а никако неће да изашу отворено и да кажу шта не вади.

И онда, природно, када се види једна таква лабава већина скупштинска, која није свесна својих парламентарних права, поред тога што је Влада присвојила и сву законодавну и извршну власт у своје руке, покушава да народним посланицима одузме и контролу над радом њеним. Њој, господо, не допадају се кратка питања. Но овоме пословнику видимо, да треба написано доставити питање и онда пита: да ли се посланик заловољава да му се писмено одговори и, природно је, свака већина скупштинска дозволиће да јој се писмено одговори, и зато ће функција народних посланика бити сужена. Даље, господо, пословник није криптише што су ограничена кратка питања. Устав је предвидео питања, поглавито писмена, и парефтињао Влади да на њих одговора, али је Влада уништила то право народним посланицима тиме, што је та питања писмена, која народни посланици подносе, бацила на крај сесије, тако, да она прстају изузорни. Зато су и довила кратка питања да замене писмена питања, којих Влада хоће посредним путем да се отгресе.

Даље, овај законски пројекат, као што рече г. Протић, има да онемогући опструкцију. Ја, господо, не видим, бар од оваквих наших нарави, од па-

шег оваквог пословања, потребу за то, сем ако не мислите да одузмете опозицији право да може да брани своја права. А ако не дате могућности опозицији да нагоди Владу да води рачуна о њеним захтевима, да ли ће Влада икад узети у обзор тражења мањине? Као је Устав, као што рече г. Валковић, да представништво мањине, он га није ставио само да маркира опозицију, него да она има права, да има могућности да нагоди Владу, да она води рачуна о њеним захтевима и тражњама. Тако је Устав хтео, а некако је овако пословничком скројено, јер по овоме опозиција ће бити само један фигурант, који ће видети напослетку своју бедну улогу и понући ће се, и онда остаје само већина скупштинска, те ће, преко томе, и уставна одредба о представништву мањине бити изгледана. Циљ је Влади да такав систем владавине и створи.

Ја сам, господо, противан у начелу сваком примијена измене пословника кад их Влада подноси. Ја ћу да примим само оне измене скупштинског пословника, из које се унапред сложе све политичке групе и тим се путем требало и ињ. Г. Љуба Јовановић, кад је био претпрошло године председник Народне Скупштине, хтео је да прави неке измене, којима би се ишло на то да се омогући бржи рад у Скупштини, споразумно са свима политичким групама, направио је један елaborат сагласно са свима партвијама, који би могао врло брзо да прве кроз Скупштину. Али тај елaborat није изнет. На те измене г. Љубе Јовановића, колико се ја сећам, јер сам онда био у заједници са самосталним радикалима, пристали су самостални радикали пријатељом образовања коалиционе Владе да ју у програм коалиције измене за које су добивени пристанци свих политичких група.

Мене изменајују самостални радикали сваког дана све више и више; откуд они да напусте то начелно гледиште, које су некад заступали, па да силој натурају пословник преко Владе, са киме није целокупна Скупштина сагласна, те да на тај начин и они сами тим својим поступком омогућеју дугу дебату и данигубу. Али, господо, оно што није могао да постигне раније г. Пашић, постигаје сад преко Јаше Продановића. Самостални груп ће би Пашић никада натерао да прими овај пословник, али ју је натерао г. Јаша Продановић! Ја се само чудим, кад су се већ коалирани, кад су се већ помарили са мишљењем да владају заједно са старијим радикалима, по систему Пашићеве владавине, зашто то раде преко посредника, зашто не приђу Пашићу сви и не образују једну партију. (Чује се са лепице: То ће временом и бити).

Ја не само да нећу да узимам у детаље овога пројекта, него ни за један пословник нећу да гласам за чије примање није добијен пристанак свим политичким групама и, да је среће, требало је још у Уставу казати: враћа се пословник од тог и те године у живот с тим, да се измене пословника могу вршити само у сагласности са свима политичким групама; и најбоље би било да је Устав предвидео место пословника уредбу о пословном реду и да је казло да се уредба доноси и мења по споразуму и пристанку свим политичким групама. И ја мислим да ће се са првом уставном променом узети и та одредба и зато ћу у начелу гласати против ових измена пословника.

Потаредседник, Јаков Чорбић. — Има реч т. известилац.

Известилац, Љуба Јовановић. — Морам изјавити да не бих па говор г. Хадића одговарао, да писам запазио да је он свој говор раније спремио и да је те белешке стално држао пред собом кад је говорио, што је скакаво по моме мишљењу лен обичај, али у исто време то утврђује да су ово неке смисаљене, дубоке мисли г. Хадића које смо ми данас овде чули, и према томе да је ред по-клонити им пажњу. И кад г. Хадић смисаљено испреда шта сам ја радио са свима скунштинским групама, онда, господо, ја не знам шта управо да мислим: да ли ја не знах шта о себи или да г. Хадић говори са свим напамет. Да сам ја радио некакав елаборат као председник Скупштине са групама политичким у Скупштини, то, господо, сад први пут чујем, а то вадља и да први пут чујете. (Извојин Хадић: Ви сте спремали неке измене.)

То је некакна велика пометња која сведочи шта се све код нас може притати. (Добацивање национализације; Запита било је неког споразума!) Ви ме, господо, услед тога што говор г. Хадић најави потпоре код једне друге групе посланика, наводите да о историји пословника кажам неколико речи више.

Уопште, опозиција хоће да покаже како је ту потребу пословника измислила радикална Влада или г. Пашић. Тако је говорио и г. Хадић: да је од последњих 6 месеци г. Пашић обележио Скупштину, као год ово пре подговорне чињенице, па после самосталце као систему скунштинском раду и да то треба лечити пословником. Зато хоћу да вам кажем кад је управо први пут поникла мисао о времену овога пословника и ко је то први речима исказао. Можда вам то ће бити познато: да је та мисао најлајније што је овај пословник 1890. год. написао у „Српским Новинама“. Још се у Скупштини водила дебата о њему и кад је ондаква радикална већина показала склоност да нешто гради у смислу у ком и сад хоћемо да урадимо, онда је један тадашњи либерални посланик именем покојног Велизара Кундовац казао:

Ја видим шта је: ви се бојите инструкције, али то је излишно планити се, јер ако се појави инструкција, ви ћете ароменити пословник и пеће бити инструкције. Онда се толико разумела ствар, да се та искрена утха лозничког посланика примала као озбиљна, и пису усвојене одредбе које су предзатане у интересу правилијујет скунштинског рада.

И после тога, да видите кад се још почело на то помињати. Господо, први пут доцније после 29. маја измене пословника предложио је Народној Скупштини као Министар Унутршњих Дела, Стојан Протић. А то је измене он још раније спремао, пре него што је оваква инструкција појавила. И познато је да је у томе ишао сарадњу г. Слободана Јовановића, и доцније, кад се инструкција појавила, г. Протић је почињашо неке измене у пословнику и том приликом заподео гилотину

Др. Воја Вељковић. — Сарадња г. Слободана Јовановићу није позната, то није разон помињати човека који није овде; то није дојално.

Известилац, Љуба Јовановић. (Паставља). — Ја сам био дојалан, а не дојалност одбијам.

Рад Слободана Јовановића био је познат, он је сам писао о томе своме учешћу и ја бих то

све испричао, да ме је хтео г. Вељковић пустити да докријем реченицу. Ја сам почeo казивати да је г. Стојан Протић „заподео гилотину...“ и ту сте ме пресекли. Дакле, да паставља. Заподео ту гилотину и још неке одредбе, г. Стојан Протић учинио је нешто са чиме се г. Слободан Јовановић није сложио и тиме дао повода г. Слободану да се јавио од тога отради. Овако ствар стоји и ја апсолутно никога не клеветам (Др. Воја Вељковић: Само он није сарадник на овом пословнику, то је једна инсинуација.) Ја нећу да тражим од вас запитке код г. председника — јер ја не инсинујам него као поштен човек причам истину, и то изазван, а ви сте имали могућности да овде после мене или преко новина узмете у запиту човека, који уосталом може и сам да се брини.

А кад је, као што рекох, онда настала инструкција онда је г. Протић измислио праобртни предлог и онда га је изнео пред Скупштину. Затим кад су се ствари све више заљетале, г. Протић је дао оставку на положај Министра Унутрашњих Дела. Г. Настас Петровић, као његов наследник, попино је исти предлог изнео пред Народну Скупштину. А како се један велики део посланика — ако хоћете и ја међу њима — нисмо слагали са свима предложеним изменама, па ниса оном гилотином, али као председник Скупштине мислио сам да треба предузети мере, да се рад у Скупштини поправи, — то сам се онда због разговора са неким члановима Нар. Скупштине о тим изменама.

Али да сам ја каквак други корак чинио, да сам ја писао, штампао каквак пројекат, то не стоји. Али, господо, да наставим историју овога пројекта. Кад је склоњена коалиција Владе — а главни дух те Владе није могао бити г. Пашић, бар то да сад није никад речено — онда је објављени програм утврђено, да међу другим законима, које ће Скупштина имати под коалиционом Владом да донесе, буду и измене пословника. И кад је под том Владом настала нова скунштинска сесија, ја сам као Министар Унутрашњих Дела поднео овај исти предлог, који су подносили г. Протић и г. Настас Петровић. Али, одмах да кажем: поднео сам овај пројекат закона и ако се нија ни остали другови нисмо сви слагали да све оно треба праћити онако како је предложен, него смо из практичног разлога примили тај готов пројекат, зато што је он био прошао кроз претходне мене, што је био пред Државним Саветом, те смо имали саветско мишљење о њему, и Скупштина га је могла одних узети у поступак. Међутим, лајске сесије, како је било неколико других послова, које је онде требало савршити из мого ресора, за пословник није остало времена, и зато се сад приступило томе.

Из овога, што сам рекао, јасно је зашто се сад приступи изради пословника, јасно је, да то нема никаква што је измислио г. Пашић, онако као што рече г. Хадић да је Пашић измислио и постајање самосталца, него је ово предмет чија се потреба још много раније осетила, коју су признали људи, који су били далеко личнији од г. Пашића и који је природним током ствари домаћа сад на дневни ред. Дакле, као сама потреба и сама историја овога послана стояју друкчије него што представља г. председник, онда нека цени Народна Скупштина оправ-

давност његових замерака, које је у том погледу учинио.

Што се тиче овог гледишта његовог, да би посланик требало радити у оштотјагајности Народне Скупштине, морам признати, господо, да сам и ја, и пре и сад, био тога мишљења да би такав начин несумњиво био најбољи. Али он није и једини. У сваком случају Влада има да бира начин, којим ће она једну политичку ствар извести, разуме се, на своју одговорност.

Могу још додати, да је овај одбор проучавајући овај посланик добро пазио да га објективно процени и да при томе има на уму и један и други захтев који овим законом треба задовољити: и овај захтев о коме се јутресово говорило, о заштити потребних, основних уставних права опозиције, и о заштити задатка који има да врши целина. Али морам признати, никако писмо имали на уму текућу коју је предговорник г. Хаџић истакао: да се опозицији послаником обезбеди могућност, да она патера Владу да поступа по њеним захтевима и тражењима. Ми, господо, писмо прочитали да имају такав задатак некакви посланици, некакви закони, некакви Устави, било у Америци, било у Европи, било у Аустралији, па онда немојте се чудити, што писмо ни ни то предложили.

Живојин Хаџић. — То није тајна. Ја сам онда био посланик у самосталском клубу кад је програм коалиционе Владе уравнен и познато ми је, да је било договора да се имена посланика у оном смислу, како се га ви, као председник Скупштине, удесили у договору са представницима политичких група, па је то мало пре и г. Јовановић признао: да је водио преговоре о изменама посланика по споразуму са осталим групама. Ја сам противан свакој измени посланика која се чини онако, као што се ове измене чине.

Ја писам казао да је Џашпић измислио посланик, већ да је све чинио да баци крионицу за све неуспехе на народне посланике, па му је посланик био добро дошао да ту текућу и манифестије њиме.

Мих. Срећковић. — Корак г. Министра Унутрашњих Дела, Владе и скупштинске већине, опозициони посланици о мењању овога посланика називали су републиканским. Они су наводили, да су посланици, па и закони за време њиховог режима били много слободнији него сада и наводили су, да они нису дали понода за мењање овога посланика. Ја ћу се за часак осврнути и питати: да ли је све то тако.

На замерке и наизводе које су господи из опозиције имала већине, за њихов, како они кажу, поштен, а по нашем нахочењу скроз непоштен рад, чинила, одговорио је посланик г. Михаило Чолић, и ја бих имао томе додати: да су раније ти људи са својим политичким друговима радили скроз ван закона, доводили у Скупштину двогласце, стварали закон о бирању посланика са црвеним листићима, ван Народне Скупштине, листићи се по канцеларијама без гласача попуњавали, па на службитељима у торбе на барањиште доносили и у гласачки

сандучић пуштали и на тај начин изабрани за посланике били. Овде у Скупштини чинили штура и беззначајна питања.

Тражењем прозивке посланика, па онда бегање од прозивке да нема кваријум посланика у Скупштини, другим говорима који се никако нису тицали предмета, који су били па дневном реду, изазивали тучу, драку, шегачење, свирљавом диллама итд., и таким радом господи из опозиције ометали су парламентаризам да не иде својим током и послом, да би тиме доказали да парламентаризам не може да живи, а у исто време, да би доказали, да народна свест није дозрела за самоуправљање, већ да му треба бичем заповедати. Господо, све то они су могли да кажу народу на зборовима, а овде су требали да пусти већину да ради свој посао, и ако већина не ради како треба, да они народу то кажу и да народу онтуже већину, па да њима народ да поверије, да они узму већину, па да раде. Али они не смеју пред народ изаћи, јер ћо им народ рећи: „Вук длаку мења ћуд никако“. И због тога раде што не одговара дужностима исправног посланика, тиме су и своју заклетву погазили.

Земља преко нашег народа и бирача тражио да се у Скупштини убрза рад и заведе ред, те према томе није истина да се овим изменама посланика укидају права посланичка, већ се само ограничава инструкција, да се њоме не може сметати парламентарном раду и чинити злоупотребе од свога права. Ма да се, по мом мишљењу и по досадашњем посланику, рад у Скупштини могао радити брже да се није попуштало толеранцији и да се није уводила пракса место пословног реда.

Ја са своје стране имао бих да приметим овоме посланику то, што је у њега унесен додатак председништву Скупштине и што су унете неке сталности скупштинског особља, што би то коштало скончано и увећало трошкове скупштинске, и ако се зна да Скупштина по ради целе године, сем ако би господи те скупштинске служитеље по закључењу Скупштине узимала за покуђаре на рачун народа. Али ја то остављам за специјалну дебату и гласају да то отпадне. Што г. Хаџић рече да је кривица за тешкоју рада у Скупштини и до Владе, и ја то признајем, али је то допло због опструкције, јер да није раније било опструкције, не би дошла заједничка Влада него би дошла једна хомогена Влада, за коју и ја верујем да би много боље и брже рад по народне интересе радила. Према овоме, гласају у начелу за овај пројекат, а кад буде у појединостима претрес, ја ћу гласати онако, како најем да је целиснодавање.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Пристаје ли Скупштина да завршимо рад? (Пристаје).

За идући дневни ред предлажем продужење данишњог дневнога реда. Према ли Скупштина? (Према).

Данашњу седницу закључујем, а другу заказујем за сутра у 9 часова пре подне.

Састапак јо трајао до $12\frac{1}{2}$ часа по подне.

Прилог 21. броју „Српских Новина“

БРОЈ 63.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LXII. РЕДОВНИ САСТАНАК

22. ЈАНУАРА 1911. ГОД.

— ИЗДАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ —

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1911.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LXII
РЕДОВНИ САСТАНАК

22. ЈАНУАРА 1911. ГОДИНЕ

III РЕДОВАН САЗИВ
ПЕРИОДЕ 1908—1911. ГОД.

LXII РЕДОВНИ САСТАНАК НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК:

Андра Николић

И ПОПРЕДСЕДНИК:

Јаков Чорбадžић

СЕКРЕТАР:

Благоје М. Илић

Присуствали су били сва Г. Г. Министри сем Министра Војног и Мин. Грађевина.

Почетак у 9 часова пра подне.

Председник, Андра Николић. — Отварам 62. редовни састанак.

Изволите чути протокол прођашњега.

Секретар, Милош Трифуновић, прочита протокол 61. редовног састанка.

Председник, Андра Николић. — Има ли примедбада из протокола. (Нема).

Објављујем да је протокол приједан.

Изволите чути молбе и жалбе.

Секретар, Благоје М. Илић, прочита молбе и жалбе, које гласе:

Бр. 260. — Јездимир Сталовић, агент из Гуче, жали се на власт среза љубињског.

Бр. 261. — Ивојин С. Ивановић из Буковца, среза левачког, жали се на Симу Пауновића, чувара шума.

Бр. 262. — Милутин Г. Радовановић, земља из Лапова, моли да му се одобри сеча у Роготу.

Бр. 263. — Михаило Јовановић, пушкар из Ниша, моли да му се одреди пензија, јер је радно при војно-техничком заводу.

Бр. 269. — Даница Милојевовић, овд., моли да јој се повећа издржавање, пошто јој је сума од 300 динара подовољна за издржавање.

Бр. 270. — Милета Насић из Војске, срез ресавски, жали се противу рада начелника среза ресавског.

Председник, Андра Николић. — Упутиће се одбору.

Г. посланик Драговић пише ми, да због слабости не може долазити у седницу скупштинске.

Премазимо на читања.

Има реч г. Агатоновић, за читање на председништво.

Рад. Агатоновић. — Ви ћете со поменути, г. председниче, да сам или ја скоро упутио једну молбу: да Ви својим положајем и ауторитетом, као

један од наших истакнутих просветних радника и као бивши Министар Просвете, који најбоље znate школске прилике у Нишу и околини, настапите код Владе да она даде какву помоћ нишком округу за издање гимназије, а коју он није у стању као посве спромашан да подигне.

Ја сам обавештен, да је нишки округ учинио све са своје стране што може један спромашни округ учинити, да дође до потребне суме новака да се подигне гимназија. Извештен сам, да је и једна дебата дошла да умоли Г. Министра Грађевина, да се пожури са израдом плана за гимназију. Крајње је време да се ова гимназија подигне. Ја мислим да је право и Богу драго, кад су гимназије из унутрашњости за ових десетак година давале своје школарине и помогале да се у Београду ове лене гимназије подигну, да се бар трећа гимназија подигне у Нишу, у тој „другој престоници“ Србије. Ја Вас молим, г. председниче, да ми одговорите: да ли сте чинили какав корак код краљевске владе, да се са грађењем те гимназије пожури? А ако ипак, ја Вас молим да будете добри да учините један озбиљан корак код краљевске владе како би се помагао округ, то и Ниш могао доћи до своје гимназије.

Председник, Андра Николић. — Ја Вам могу обећати да ћу, и поред онога што сам и до сад радио, радити и даље на томе. Мислим да ће и Народна Скупштина у томе помоћи Владу, јер ствар је одиста потребна и добра.

Сад има реч г. Јован Татић.

Јован Татић. — Ја имам да унутри читање на Г. Министра Народно Припредо, или пошто он није овде, ја молим председништво да му исто достави. По чл. 69. закона о шумама сваки српски грађанин има права да се пријави за сечу до 1. октобра сваке године. Тај списак пријава општинском суду упућује се окружној шумској управи и она га спроводи Министру Нар. Припреде на одобрење. Како је већ конап јануара, у округу тоналчком ниједна шумска објава није издата грађанима општинским, како би могли да добију потребну грађу за домаћу потребу и огрев.

Ја питам Г. Министра: да ли је по списковима, поднетим од стране шумске управе, дао потребно одобрење и да ли их је вратио шумској управи, и зашто шумска управа не издаје потребне објаве и да ли је ово све њему познато, а ако није, да ли ће после овога мога питања наредити, да грађани дођу до потребне грађе за домаћу потребу, на коју по закону имају права?

Молим председништво да му ово моје питање достави.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Јосиф Војиновић, за питање на Г. Министра Правде.

Јосиф Војиновић. — Ја питам Г. Министра Правде да ми одговори: зашто испедни судија Шабачког Првостепеног Суда не испељује кривицу бирачког одбора општине белешке, учињену на изборима општинских часника, кад му је Државни Савет још пре два и по месеца послao акта по овоме делу.

Молим да се ово питање упути Г. Министру Правде.

Имам још једно питање на Г. Министра Унутрашњих Дела, које је у овоме:

Маргита, жена Миленка Пантића из Горње Љубовије, срез азбуковачки, а ћерка Петра Савића, председника општине горњо-љубовијанске, под 13. новембра пр. године родила је у кући свога оца ванбрачно дете, јер јој је муж био 18 месеци у стапном кадру.

Лекарским прегледом утврђен је порођај, али детета никде нема.

Миленко, муж Маргите, оптужио је свога таства да је он куповао отровне ствари и дете затровао и по порођају да је са својом женом Станом дете бацио смрћама те га појела.

По овоме позвао је се на више сведока који ће ово утврдiti.

Власт среза азбуковачког низита до сада није градила, већ, шта више, позвала га ревијем својим од 2. децембра пр. год. Ар. 9036. да плати таксу у 10 динара па да поведе истрагу, у противном, зема, прекинуће даљи рад по овом.

Питај Г. Министра да одговори:

Зашто власт среза азбуковачког не води истрагу по овом злочину?

И хоће ли предузети законе мере над нерадом окакве полицијске власти. Тај председник општински сајкосалин је радикал и наисти је врло тешко да над њиме води истрагу.

Молим да се ово моје питање достави Г. Министру.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Алекса Жујовић.

Алекса Жујовић. — Ја сам већ упутио питање Г. Министру Правде и обавестио га, да је вршилац дужности секретара окружног одбора приједоша изборна акта општине лесковачке о избору окр. посланика за срез поставки и да на тражење Првостепеног Суда после 15 дневног бутана симпено се још да изборна акта потражи. Како сам још јуће у питању казао, жалосни секретар окр. одбора с тим актим је побегао. Полиција Стојана Протића не може сада никде да га нађе.

Чудновата је ствар, да сви људи у округу све више почивају добијети уверење да је Влада на

Државни Савет имала утицаја на решење избора окружних посланика. Јер се очигледно види, да она фалсификацијом иде на руку, пошто суд, коме је кривична тужба предата пре 15 дана противу бирачког одбора лесковачког који је акта фалсификовала, никада не ради, докле окружни одбор непрестано изборна акта поноси по округу и стара се на све могуће начине да овај фалсификовани записник ошири, лесковачко ушити и замени другим, на којем ће бити оригинални потписи представника листа којима се огромне суме новчане од стране самосталца иду, те да увиште траг учваљено кривице. Ја се, господине, више не чудим Влади, по чудим се наиспиности Народне Скупштине: како може мирно да слуша 15 до 20 дана питања по овоме предмету, па нико ни малим прстом да мрди...

Председник, Андра Николић. — Господине посланиче.

Алекса Жујовић. — Ову је Владу понео ћаво па хоће сад и Скупштину да понесе.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Драг. Радуловић, за питање на Министра Унутрашњих Дела.

Драгомир Радуловић. — Ја ишам да упутим једно питање на Г. Министра Унутрашњих Дела. Пошто Г. Министар није овде, молим да му со достави ово питање.

На Чукарици влада опсадно стање. Власти нема. Изгледа да је настала нека врста револуције. Молим Г. Министра да ми одговори: да ли је државна власт у стању да васностави ред тамо и да се живи, који тамо живи, стави у сигурност, а не да изгледа као да је тамо објављен рат?

Председник, Андра Николић. — Изволите чути интерpellацију г. Уроша Бркића на Г. Министра Унутрашњих Дела.

Секретар, Милош Трифуловић прочита интерpellацију, која гласи:

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА на Господина Министра Унутрашњих Дела

Пре три месеца поднео сам тужбу Господину Министру противу начелника среза кључког, г. Константиња Ђорђевића: што је сам, без знања суда и одбора општине љубичевићко а у очи самог избора кметова и одборника поменуте општине, вођу, у својој канцеларији променио председника бирачког одбора и time повредио закон о избору општинских часника.

По мојој тужби Г. Министар одредио је окр. начелника да учини испсење.

Окружни начелник био је на лицу места, испедио је ту ствар и, како ми се чини, кривица је г. Ђорђевића утврђена. Али Г. Министар ни до давас није испитао предузето да кривац искуси законску казну. Стога интерpellацијем Г. Министра Унутрашњих Дела в молим да ми одговори: је ли шта по тој кривици Ђорђевића урадио?

21. јануара 1911. год.

Београд.

Интерpellант,
Урош Бркић,
народни посланик.

Председник, Андра Николић. — Изволите чути два писмена питања.

Секретар, Благоје М. Илић прочита питање народног посланика Јосифа Војиновића на Г. Министра Просвете, које гласи:

ПИТАЊЕ

Г. Министру Просвете и Цркв. Послова

1. У години 1909. и 1910. био је управитељ школа у Љубовији Живко Тешић, учитељ, а председник школског одбора Нико Тадић, председник општ. љубовијске, све до 1-ог јануара ове 1911. године. Од овог дана је управитељ школа Драгутин Гајић, учитељ. Када је г. Гајић примио дужност управитеља, као и све књиге и рачуне школске, нашао је да у школској каси недостаје 1250 динара и да су ову суму утајили или потрошили на своје потребе председник школског одбора, Нико Тадић и управитељ, г. Живко Тешић. Овај слутај садашњи управитељ доставио је српској полицијској власти и окружном школском одбору, и до данас по томе није рађено пишта в каса није попуњена.

2. При школи јадранско-лешићкој установљен је фонд спротивних ученика, чија су на данас износи преко 2000 динара. Овај новац без ичјег одобрења држи код себе Живан Новаковић из јад. Лешнице и о истом никоме не показује рачуна, и ако по правилима, која је Г. Министар Просвете оверио, фондовским повремен рукује школски одбор а не приватна лица.

Питам Г. Министра да одговори:

1. Је ли му о горњем познато и хоће ли се са одговорним поступити по закону?

21. јануара 1911. год.

Београд.

Питаč,
Јосиф Војиновић,
народ. посланик.

Затим прочита питање народног посланика Рад. Филиповића и другова на Г. Министру Унутрашњих Дела, које гласи:

ПИТАЊЕ

Господину Министру Унутрашњих Дела

У округу подрињском, који је један од најмноголудвијих округа, имају свега три болница, и то две, у Ђубовији и Лозници, српске и окружна болница у Шапцу. Ова болница у Шапцу већ од дужег времена не одговара свом задатку. Она је мала, влажна и тања.

У овој (шабачкој) болници, која је сазидана још 1866. год., нема довољно одељења, а болесници је сваки дан све више и више. Услед тога — а противно свим хигијенским правилима — у шабачкој болници често се виђају случајеви, да у једној истој соби лежи туберкулозан човек са човеком оболелим од зашапљења плућа; у другој, так, лежи оболело дете од шарлаха или дифтерије са особом која болује од сасвим обичне (неепидемичне) болести.

А сви ти болесници, поред свега тога, још су, као што напред рекосмо, у нездравим собама. Преза овога, према је потреба да се у Шапцу што пре подигне нова болница, која би одговарала свим условима, потребним за успешно лечење болесника.

Стога нам част је замолити Господина Министра, да нам одговори:

1. Је ли и шта до сада рађено на подизању болнице у Шапцу?

2. Ако и да до сада ништа ко томе урађено, да ли ће Господин Министар са своје стране, у што скоријем времену, оточети рад, да Шабац што пре добије награду за болницу?

21. Јануара 1911. г.
у Београду.

Народни посланици:

Рад. Филиповић, Миленко Петровић, Јосиф Војиновић, Драгић Самуровић, Ђорђе М. Петровић, Ђокија Марковић.

Председник, Андра Николић. — Узутиће се надлежним Министрима.

Предлазимо па дневни ред, господо.

На реду је да говори Г. Министар Народне Привреде о закону о пословном реду.

Министар Народне Привреде, Јаша Продановић. — Да се дебата скупштинска није овако развила, ја бих, господо, говорио о пословнику, и то само у начелу. Али, дебата је скренута с правог пута и у њој су учињене неке напомене на рачун странке којој ја припадам, и неке пооправдане замерке од којих сам дужан да одбраним своју странку. Ја се нећу упуштати у све појединости. Лакше ће ми бити да докажем, да су све те замерке, јер су по неке истоветне, биле поосноване и да су многе од њих већ дано завршене у Скупштини, јер су нале и у ранијим приликама, на ћу било побијене. Једна од главних замерака која је нала у Нар. Скупштини јесте та, што смо и самостални радикали данас у коалицији. По неки од г.г. говорника усудили су се да томе припишу нечисте побуде и да то обележе као поступак, учинен ради same власти и ћара.

Један је чак говорник употребио израз „чанак“, као да говори па сеоском збору, а не у Народној Скупштини. Ја сам имао прилике, да у једној општини полемиси са г. Кацлеровићем браним коалицију и да докажем, да је она корисна за земљу. Ја имам личнога уверења, да је у земљи са овако бујним нараџама, у земљи у којој је парламентарни систем од скора, у којој се води огорченца политичка борба, и у којој се Устав брже мења него у другим земљама закони и расписи, да је у таквој земљи коалициони владавина једно од јаких средстава за ублажавање политичке борбе. (Павле Маринковић: Зар сад фузионаши немају већину). Каџају вам и то. И кад би, господо, једна странка данас била у већини, те могла и сама владати у Србији, не би било рђаво, код оваквих прилика и после 30 година овако зађене борбе, да се приступи коалиционој Влади.

Ја сам о томе питању већ говорио у Скупштини, а писао сам и у „Одјеску“. Али и кад то моје глађиште не би било тачно, данашња је коалиција по миновној потреби и неопходна, јер никаква друга владавина не би могла сад постојати. Да претпоставимо да су избори и били слободни, а ја остајем при оном што сам и разлије рекао, да они нису били слободни, ја сумњам да има већине која може

дуже владати са 83 посланика, колико данас имају старији радикали. Ми смо владали са 81 послаником. Та је наша Влада трајала кратко време, и владала с врло великом напором. Чак су онде на-
дале досетке, да су посланици па седнице долазили увејени у огтаче, док, међутим, нима треба баш признати то што су остављали болесничку постелу и долазили да раде скунштинске послове. У свакој другој земљи таква пожртвованча би се признала за заслугу.

Данашња је коалиција веома потребна, јер ни једна странка у Скупштини нема већине да може сама владати. Сад је само питање између којих ће група бити та коалиција састављена. Да јо, господо, група старијих радикала саставила Владу са либо-
ралном и напредњачком групом, ја у начелу не бих низата казао против те коалиције. Једино могао бих да се упитам: има ли између тих група до-
дирних тачака, и ако има, ја бих признао такву коалицију као корисну, иначе бих казао да је неприродна и да не може дugo остати. Ја сам и раније рекао, да се спајање националне и напредњачке странке не може да изврши докле год обе остану на својим па-
челиним тачкама. Докле год једна од њих од свога начела по одступиц, тога спајања неће бити. Оне могу привремено бити у коалицији, али да се споје, то апсолутно не може да буде, јер је једна од њих конзервативна а друга демократска.

Коалиција садашња мора да постоји, а кад не-
што мора да буде, то јармо врамати, јер иначе не може Парламент радити. Сад је питање: из каквог елемента данашња већина треба да састави Владу. Ја сам био мишљења, да је требало саставити Владу из умеренијих елемената оба крила; јер би они стајали ближе један другима и во раду и по личним односима, што између њих има ве-
лико заоштреношти као између шефова група.

И ми смо такву Владу имали, или се видело да таква Влада, састављена из умерених елемената, не може остати у Србији, због тога што није у ставу да задовољи и једну и другу групу, што нема до-
вольно ауторитета код коалиране већине. То није само код нас, то се онажа и у Француској, где су коалиције врло честе. Кад год је шеф једне странке у Влади, Влада је јака и моћна, јер има опре-
дељен правац. Ми смо имали такву Владу без ше-
фова, али је она морала брзо да падне. Онажало се, да се без шефова партиских, или бар без оних у које странке полаже веру, не може саставити јаку Владу. Зато со приступило ономе чему се морало приступити: да Владу саставе људи у које обе странке имају потпуно поверење да ће добро водити државне послове. Но може се, дајте, пама-
замерити што смо приступили коалицији, због тога што данашњи Парламент не може без тога бити, ипак би нови избори, наравно слободни, дали какав други резултат.

На реду је друга замерка: зашто ми нисмо го-
ворили у овој дискусији и зашто смо допустили да говори Г. Министар Унутрашњих Дела а ми се нисмо изјаснили. Врло проста ствар, господо. Ни ја сам нисам хтео да говорим и не бих ни говорио, да писам вали прекори против наше странке и да писам осетно потребу да браним странку. Влада ради као једна целина у свим законодавним ин-

тицијама; само у изјавама партиске природе, које дају шефови странака у Скупштини, може радити свака група за се. Г. Д-р Вељковић је нагласио, да смо ми правили извесне изјаве, али с међа с ума, да су се оне тицале уласка наших шефова у Државни Савет и да мотиви за тај поступак могу бити различити за једну и другу странку. Али овде није такав случај. Ово је питање Владе и њене већине, а не ових двеју партија, и ту смо ми као један човек. Колико је ко попустив у појединим одредбама, то је наша унутрашња ствар, а ми пред Скупштину излазимо као заједница и сви зато под-
једнако одговарамо.

Тако је, господо, било и са законом о радњама; то је велики закон и врло важан. Ви сте видели да ми један од Г.Г. Министара сеје имене, као ре-
спонзог Министра, иако говорио. Ми сматрамо да је од стране Владе и њене већине доволно кад го-
вори Министар, који је поднео закон, и известилац одборске већине. Ја сам тог мишљења, да и из других странака не треба да говоре други, него шефови. Тако сам мислио док сам био у опозицији, тако сад мислим кад сам члан Владе.

Овде су у име већине говорила два пајнадлежија човека: Министар, који је поднео предлог, и известилац одборске већине, који представља скун-
штинску већину и њено мишљење. Тако се ради у свим земљама и ми треба да желимо да се тако ради и у нашем Парламенту, ако хоћемо да одржимо прави парламентаризам.

Трећа је замерка, господо, како смо ми допу-
стили да се овим пословником спреми пож који ће нам посећи главу. Ја верујем да је од стране опо-
зиције таква примедбашла од појединих људа као досетка а од појединих као озбиљна пријатељска реч, упућена нашој страници.

Тако, који су нам сабљиво упутили замерку да обратимо већу пажњу, ја ћу да кажем: хвала! Ми смо о томе водили ратуна; наша ће странка бити и проћи, она се може растварити, али та замерка важи за ми какву странку, која висли да ради озбиљно и да спречава све оно што се може сматрати као злоупотреба власти од стране већине. И дајући извесна права већини, задржана су извесна права и за опозицију, да и она може да одбрани своја права и праведно захтеве своје и народа кога пре-
ставила. Остављено јој је доволно средстава да може у текшим моментима употребити то своје право, спречавајући злоупотребе власти од стране већине. (Павле Маринковић: „Ви тако мислите!“) Ми мислим. Кад бих могао г. Маринковића да уведем у нашу лабораторију, у којој смо ми ово израдили, видео би да нема права и да је опозиција доволно обезбеђена.

Четврта замерка односи се на партиску дис-
циплину; она је нала од стране г. Илиџановића. Г. Тосић ме је предухитрио и казао сасвим та-
чију мисао: ако у овој Скупштини има кога који нема права да се жали на дисциплину, то је у првом реду г. Илиџановић. Нема овде посланика који је мање потчињен дисциплини, него што је г. Илиџановић. Кад би се овлаштио посматрала по-
дисциплинованост г. Илиџановићева, он би изгледао као човек који има велике, оригиналне, смеле, реформаторске идеје па па у једној страни није

могао да нађе другове који би га потномогли да их оствари. Свуда само ситничарство, свуда духовни слабе културе, свуда ситни политичари, а само он један отсаче високо од свих! Међутим, он се одваја само у ситним, споредним стварима и неизнатним питањима, као и г. Сима Катић и Ж. Хадић.

Господо, за такве људе, који се за ситне и споредне ствари одвају од својих другова, не може ни да постоји дисциплина. То су немирни људи, велики опозиционари и номадоволници, којима се чини да је боље бити онда где су пре били, него где се сад налазе. Ја знај шта је партијска дисциплина. Добро схваћена дисциплина, то је морална солидарност и заједница извесног броја људи који напуштају своја специјална, ситна, споредна гледишта и мишљења, да би се могли споразумети у главним питањима, од битне важности, која хоће да уведу у живот и остваре.

Дисциплина, то је жртвовање индивидуалности у извесној мери у корист целине друштвене; то је ово што чини изнадреак друштва и његову радну снагу. Колико се год друштво више развија, у толико се јаче развија и осећање солидарности, а с тим и прогрес друштвени. Кад би сви посланици хтели да остваре све своје идеје, никаква се одлука не би могла доћи; кад би сви људи хтели да остваре све општо што желе, не би постојала никаква заједница. У тој и таквој дисциплини треба пазити па ово: да ли се уверење, које појединач жртвује да би се прилагодио једној заједници, тиче битних политичких и социјалих начела или не. Ако се један посланик разликује од својих другова у битним питањима, која власирају у начелу партије или у питањима високога морала, он треба одмах да поруши дисциплину и гласа по свом уверењу.

Али у том случају тај човек налази из партије и оснива нову партију, па новоме темељу, макар био сам самит у Парламенту. Али да један човек седи у Парламенту, да ужива сва морална права своје странке, да се користи њеним именом и успесима а да се у свима неконзерваторним питањима, у ситним стварима одваја и гласа против — то се не допушта никад у свету и то не ради ни један прави политички човек. И ако г. Иларионовић налази да се он разликује од нас у битним питањима, нико му не би замерио да осније нову странку. Али г. Иларионовић неће тако учинити. Сутра ће он опет заједно с нама да ради и кад дођу избори да прави заједничку листу.

Нама се, господо, даље пребадају, да смо оставили свој партијски барјак и дошли у службу г. Пашићу. То нам казују из левице данис пама и другом ће се приликом казати старијим радикалима, да су дошли под власт Љубе Стојановића. Нас и наши пријатели коре: ви много попуштате старијим радикалима, а у њиховом клубу њихови пријатељи онет кажу: ви јакога попуштате самосталним радикалима.

Стивар, међутим, стоји онако: попуштамо и једини и други, јер нема заједнице где нема попуштања. Заједница у којој би једна страна потпуно изазвала другом, не би била заједница него снајање. Морам и ја нешто да попустим, мора и други нешто да попусти. Кад није могуће да једна странка сама

изводи свој програм, онда је добро и корисно да свака попусти по нешто и да створи са другом странком заједнички програм, док не наступе прилике да хомогена Влада дође на управу земље. Ја се тога попуштања не бојим, не стидим, њега има и онде где смо прво почели да учимо шта је парламентаризам. Кад би ово питањи људи који познају ове ствари, они би вам могли рећи, да се данашњи Председник енглеског Министарства не слаже у свему са начелима свога колеге Чорпа Лојда, али онेत пристаје на његове финансијске реформе, јер иначе тешко да би се могла створити јака Влада. Важа је познато да се Балтур није у свему слагао са Чемберленом у погледу запитне царине, па се видело да не може једна странка живети са два противна начела и најпосле је победио Чемберлен. Зна се каква је разлика била у начину извођења првогеног питања између Бријана и Клеменса у Француској, па је Клеменс попустио Бријану. Не слушамо ни г. Пашића, анти старији радикали г. Љубу Стојановића, него се узајамно споразумевамо и узајамно слушамо. То ће посланицима који знају шта је парламентаризам бити јасно, али то, нажалост, није јасно г. Жики Хадићу.

Г. Хадић говорио је такве ствари, о којима не треба да говори један озбиљан посланик. Г. Хадић је почeo износити такве идеје од кад је престао бити члан самосталне странке. То је једна врста ината који он води према нама. Он се чуди зашто у Владу улазе шефови странака а не споредни људи. Ниједе у свету нема случаја да шефови стоје код Владе а споредни људи да управљају земљом. Шефови странака први улазе у борбу и најјаче се атажују, јер они су глахи преставници извесне политике. Г. Хадић замера што Влада израђује закон, а не скунштинска већина. У свима земљама сматра се, да је Влада дужна да руководи скунштинским пословима, да износи законе, а скунштинска већина, ако се стим слаже, прима их, а ако се не слаже, онда обара Владу. А поред Владе да прави пројекте и скунштинска већина, тога нема ниједе у свету. Право законодавне иницијатива постоји за опозицију, а за Владину већину ради то свуда Влада. Ако јој већина верује онда она покаже њене предлоге, ако јој не верује, она обара Владу па доволи другу којој ће да верује и којој ће да помаже. Али да Влада стоји као коловоз Турчин а да законе пиши посланици из већине, тога ниједе нема у свету; то може говорити само човек који те ствари не зна! Ја сам овако мислио кад сам био у опозицији, па тако и данас мисли.

Даље, г. Хадић замера, што Министри не раде оделито сваки за себе. То није никако за похвалу. Свему што изађе из Владе треба да верују сви Министри и да су склони у томе, а кад бих ја изнесојо једно, г. Протић друго, г. Пашић треће, г. Тимотијевић четврто и не би узајамно знали за наша решења, то би била права анархија! Ја сам из опозиције замерао г. Пашићевој Влади, што њен шеф говори једно а Министар Грађевина друго. Само једна Влада јака, склони, може да изврши свој програм ако су њени чланови који раде у кабинету склони у питањима која износе пред Скупштину, а где тога нема, нема ни доброг рада.

Напоследку, господо, замера нам се што смо неколико критиковали рад старијих радикала а данас с њима заједно радимо. Ја сам, говорећи о коалицији, казао да се мора радити у заједници, да морaju радити шефови представници странака који имају верују. Зашто смо ми критиковали рад старијих радикала, ми смо у своје време казали. Ако ми на овоме месту заједно с њима радимо оно против чега смо се борили кад смо били у опозицији, онда имате право да нам замерите. Ако наши поступци не одговарају ономе против чега смо се у опозицији борили, можете нас за то критиковати и против тога викати. Сам тај факт, што радимо са људима противу којих смо викали, нема важност, ако друкчије радимо него што се онда радио. Ако радимо, так, по једном компромису, који не вређа морал и интересе земаљске него је у духу добrog законодавства, онда апсолутно нашој коалицији нема никакве замерке. Треба замерити ономе што се ради, а не ономе који ради.

Ја сам исцрпео све главније замерке учињене нашој странци. Ја налазим да се нашају странци не може ни у ком погледу замерити за рад. Ако има појединачних закона, који су непотпуни, нејасни, погрешни, то не долази отуда што је наша странка изневерила свој програм, него то долази од исказаних спреме појединачних људа. Наша странка може да збаци Министра који не уме да ради и да доведе другог, али наша странка у коалицији ниједно питање, које је заступала, није изневерила и све што је могла, то је учинила. Она је оставила за будућност оно у чemu се није могла сложити са старијим радикализмом и изашла је са оним у тему се могла сложити са њима. Наша странка пита се одрекла свога програма, пита је урадила кад је била на власти, пита ради сад кад је у коалицији, оно што би било супротно њеним начелима. Она мирно може погледати па ове две године заједнице, јер ниједан од битних првицина, па и морално гледиште наше странке, није ни у колико демонтирана. Све што је радила, радила је у духу свога програма, може бити спорије него што би би радила да је стана на власти, али овако у овоме духу. Она не стоји пита удара странутином него иде напред!

Сад ћу, господо, да пређем на пословник и државу се само начелне дебате, испуштајући се у у појединости, о којима ћу говорити кад пређемо на специјалну дебату.

Господин Рибарац дао је тачну одредбу кад треба мењати закон. Ја нећу цитирати Рибарчеву изјаву, она је свима вама позната и ја потпуно примам његову одредбу. Само та његова одредба важи за добре законе, за оне који су били добри кад су прављени. Закони се мењају онда кад другијство за које је закон прописан, излаже из оквира дотадашњих законова, кад се развије јачи и добије нове потребе, нове тешње и створи нове односе.

За рђаво законе, за оне који су били рђава кад су донесени, то не важи; рђави се закони мењају онда кад се осети да не вљају и чим законодавно тело добије временса за њихово мењање. Да је овај пословник био добар онда кад је рађен, ја бих, може бити, нашао да још није време да се он мења, јер се још није Скупштина тако развила,

да показашње добре одредбе постају данас рђаве. Али овај пословник није ли онда, кад је првачен, био добар, него рђав до зла Бога.

Ја, господо, не бих морao да се упушtam у доказивање тога. Тај труд уштедио ми је г. Маринковић у једном врло лепом говору, којим је окарактерисао пословник. По овом пословнику један једини посланик може да прави опструкцију. Не може се замислити да се међу 160 посланика неће доћи човек, који не зна шта је парламентарност, и који неће да зна ни за какве земаљске интересе; човек, који се изгубio и који има ваздан мана, такав човек ће, познајући како је тешко за земљу кад се без велике неволje прави опструкција опструкцијати без разлога и оправдања. Један једини посланик ако би хтео могао би правити опструкцију. То је најтежа ствар, то је најважнија ствар, због које би корали да мењамо пословник. Не може се допустити да два-три посланика, недовољно морално развијена, који су добри пријатељи парламентаризма, зауставе рад скupštinskog било намерно или несвесно.

С друге стране, господо, овај закон има пуно других мана, због којих и добри посланици, под добним председништвом, не могу да раде. Г. Ђошић и други посланици говорили су у овоме, а ја ћу само поменути укратко, да је цела прва глава о верификацији сасвим нејасна, у противречености с Уставом, да има у овом закону и таквих ствари да се и. пр. пословник позива на чланове: 85., 86., 87., овога закона, а у тим члановима говори се сасвим о деветим стварима — уместо да се позива на чланове: 75., 76., 77. Овај, који је преписао тај пословник, није смeo то да мења, кад је законодавci тако донео. Питања о хитности, име је беспредметно, јер се не скраћује процедурa. Даље, једно важно питање, питање о рачунима скupštinskim, о биrou скupštinskog по овом пословнику није добро регулисанио. Једно председништво може чинити какве хоће трошкове, одбор који то буде после прегледа, нема начин да то сужбије. Он има само да констатује какво је стане. По новом пројекту прави се прорачун унапред, одређују се границе председништву, у којима ће се кретати.

Питање о молбама и жалбама тако је регулисано, да данашња Скупштина може решити највеће незаконитости и поганити позитивне законе. Нов пројекat то сужбија. Ми смо имали велику полемику о томе, кад се посланик оптужи, кад се казни од стране председништва, има ли права да говори само тај посланик или и други посланици. То питање није расправљено и подељено су мишљења о томе. Слободан Јовановић, професор државног права, не мислим о томе онако како мисли Вељковић, и како ја мислим. Ствар се мора решити онако или онако, јер је двосмислена, те и због тога пословник мора да се мења. Што се тиче кратких питања, која су за цело код нас била злоупотребљена, и која су била сасвим рђава, било је крајње време да се у Народној Скупштини треде. Треба упсти у пословник оно, што је у другим земаљама практика од које се никад не оступа. Треба да Министар зна, уочи тога дана, кад ће се поставити питање, шта ће га посланик

ијати. То је за Министра мање важно, него што је за посланика важно. Ако посланик хоће да зна право стање ствари, он треба Министру да обрати пажњу, треба да му омогући да проучи ту ствар и тек онда да одговара. У француском Парламенту свако се питање уочи тога дана доставља надлежном Министру и сутра дан он одговара. Ако је ствар хитна, ако је питање важно, ако посланик сматра да кратким питањима има да обележи значајне појаве које се не могу одлагати, и по овом новом пословнику то је допуштено.

Била је, дакле, потреба да се овај пословник мења, јер је рђав. Ја то, господо, не говорим као члан Владе, већ сам ја увек говорио, да никде нема овако рђавога пословника, и да га треба што пре менати. Ја остајем и данас при томе.

Сад је питање, које г. Рибарац помиње, цитирајући говор г. Пашњев, у томе: да ли је овај пословник промена на горе или није? Том приликом г. Рибарац је навео рези г. Пашњеве, изговорене 1878. године па пишкој скupštini, приликом претреса закона о штампи: да сваки закон који се мења у назадном духу, да је реакционаран. Ја верујем, да је г. Пашњев то казао, али ја мислим да је он погрешио. Ја питај, шта се има разумети под речју *назадно* и под речју *изнадно*? То су изрази неодређени, релативни и маловити, јер сваки сматра своје идеје као напредније, као прогресивије. У томе питању мора да се нађе добра основа, и јаснија одредба.

Ево, каже се, овде: ширење и сужавање права. Ширење права може да буде сматрано као прогрес, али тако исто може и сужавање права да буде сматрано као напредак. Демократе сматрају да је сужавање права Владаочевих један знак прогреса, и иде напред онда, кад Владалац има изјаве а народ више права. Што важи за Владаона може важити и на сваког појединца. Сужавање извесних права појединца у корист целине, то је идеја која је прогресивна. Социјалистички посланик може вас у томе уверити, да он увек своје лично мишљење потчињава мишљењу своје групе. Значи да је његово лично право сужено у корист целине којој припада.

И што год је једна партија демократичнија, у ње је тај принцип јаче и боље одржаван: да треба интересе појединца и њихове слободе у извесној мери сузити у корист слободе, снаге и јачине једне извесне целине. Ту су две школе политичке: школа индивидуалистичка и школа солидаристичка. Индивидуалисти сматрају као крајњи циљ потпуно развије слободе појединачних личности и што шире право појединца у свим, па и у економским односима. Они ишају и у философији своје представнике. Демократи солидаристи сматрају да: треба дати слободу појединачним личностима само толико, да се тиме не паруни интерес једнине, интерес већег броја људи (Драг. Јоксимовић: То је модерно схватање).

Господе националци су представници тога солидаризма, те идеје да треба извесна права појединачних приватних личности сузити дотле, да не буду од штете по величину народа. Ја ћу да наведем један пример. Националци наши, например, траже оштеће обавезно право гласања, али оно руши прин-

цип слободе. Ја признајем да је тај принцип добар, али је права индивидуална слобода онда, кад би се могло да каже: нека се остави сваком човеку да по својој личној воли гласа или не гласа. Не треба му спречавати ту слободу и нагонити га да својим гласањем одлучује: ко ће бити Министар и посланик, ко кмет и одборник.

Што сам ја противав томе обвезному праву гласања и ако сам присталца демократизма? Зато, што је оно за Србију несостављиво, што би власт, па штету праве слободе гласања, силом истеривала слабе, необразоване и плањиве гласаче да гласају за њу.

Што спречава овај пословник? Он спречава извесна индивидуална права и слободе за рачун заједнице. Он каже једном посланику, Марку или Павлу: по старом пословнику, ти Марко, или, ти Павле, могао си говорити у Скупштини докле хоћеш, колико је твоја вола; могао си да се јављаш за реч два пута код свакога члана, могао си да постављаш кратка питања колико ти среће имате и сви други 159 посланика могу бити сложни у мишљењу, они ипак не могу имати да ураде од тебе, стога, што ти имаш велику индивидуалну слободу Ја ту и таку индивидуалну слободу недам никоме: ни посланику, ни Министру, ни Монарху. Ја хоћу слободу ширега круга противу злоупотреба мањега круга; хоћу, тако исто, да заштитим слободу мањега круга од злоупотреба већега круга. (Један глас: Хоћете диктаторство). Но, то нећу. Ово што ја хоћу то се гледише може наћи у свакој доброј демократској књизи.

Па, господо, како би се могло иначе протумачити то, да две најслободојује земље у Европи, једна република а друга монархија, имају клотиру много оштрију него ми. У Енглеској кад председник нађе да је предлог о скраћењу дебате, који је по-две пеки посланик, учвлен у доброј намери и да се чиме не иде на изигравање посланичких права, он га може сам изнети на решавање. То исто може бити и у Француској, али се тако може дебата заједнички, ако је само један посланик говорио.

То су, господо, две најслободојује земље и оне су завело то, оне траже лишавање права појединачних посланика ради заједничке целине.

То се, доиста, могло тамо учинити, јер ни у Енглеској ни у Француској није било примера, да је председник злоупотребио своју власт да изигра посланичка права или да прошиверије какав Владин предлог.

У принципу, дакле, то ограничење, у Француској није никаква система, ако само иза њега не стоји недојална употреба права која се већини даје и којом се чини злоупотреба. То је битно питање, то је главно питање.

Шта је циљ парламентаризма? Ради чега постоји парламентаризам и ради чега постоји пословници, као регулатор парламентарнога рала? Ради само једне једне идеје: да народ добије добро законодавство и добру управу.

Шта се разуме под тим: добра управа. То је један реалитиван појај; за то не можете наћи друго поуздано мериле, осим броја, против кога је писао у своје време икоњин Гарантијин у својим Договорима, неправедно или духовито. Добро је оно

што већина хоће и нађе да је добро. Другог начина зато нема. Али се оставља Владводу или Скупштини или референдуму да одреде шта ће бити закон за једну земљу и да тако пресуде шта је добро. Чак и у академијама, кад се одлучује о једном спису: да ли га треба наградити или не, ту ондје пресуђује већина. Ако је једна већина слободно изабрала и ако ради у границама закона и Устава и у духу јавног морала, нема начина да се њен рад спречи.

Г. Љуба Ђорђевић, у једном свом говору, изразио се супротно теорији конзервативне групе, како Краљ по нашем Уставу има врло много права, али да Он од њих не чини употребу. Донста, кад би се само читало Устав и кад би се буквально тумачило уставне одредбе, изгледало би да Краљ има много права а Скупштину врло мало. Али, господо, нема земље, сем тамо где је деспотска власт и где нема никаквих Устава, у којима би Владаоци практиковали власт у смислу како то тумачи г. Ђорђевић, Краљ, заиста, има формално сва права, али Он тај своја права може практиковати само дискретно. И енглески Устав даје много права краљу, више него наш. По томе Уставу чак и Министри нису друго него лични саветници круни. Тако је по форми, али не и по суштини. Не може Владаљац да употреби своје право како хоће, јер се то право скобљава с једним другим правом, — правом скупштинске већине. Краљ може да уклони Владу или да распусти Скупштину само онда, ако буде уверен да је народ па Његовој страни и ако има уверења да ће добити већину она струја, коју Он штити. Али кад једна скупштинска већина има 140 посланика а цела опозиција 20, а нема никаквих изгледа да је народ променио своје расположење, онда нема тога Владаоца који ће лака срца ставити вето Владиним предлогима, распустити Скупштину и Владу поверити опозицији. (*Чуде се: Тако је!*) Зна се, па пример, да енглески краљ има по тексту уставних закони огромна права, по којима би могао увек да стави своје вето свакој одлуци Парламента. Али, господо, до данас нема ни једног примера у популарној историји Енглеске да је он чинио употребу од тог свог права или да је ма шта урадио без споразума са Владом, која је поникла из скупштинске већине. Ту се, господо, права Владаоца и Народне Скупштине, тако рећи, секу, улазе једно у друго и чине једну целину.

Оно, пак, што г. Љуба Ђорђевић замера данас нашем Владаону, како он не врши своја права по Уставу, то апсолутно не може овде да остане. Изјротив, Краљ прихи потпуно своја права по Уставу и у духу Устава. Он ради у овом случају као енглески Краљ и ја мислим да је он памао добар пример па који ће се гледати. Он неће да дође у скобу са скупштинском већином, кад за то нема никаквих разлога, а нарочито са већином коју представља овако велики број посланика. Било је прилика кад је у овој Скупштини на страни опозиције било оприличе 70 посланика, а на страни већине око 90. Кад је тако мала разлика између већине и мањине, ту би се још могло допустити право Краљу да може, у случају врло велике заинтересености у Скупштини, распустити Скупштину и позвати народ да бира другу Скупштину и да се

изјасни коме ће да повери већину. У Скупштини може да дође и до опструкције и до јаке заинтересености и луте борбе између већине и мањине, и тада Краљ има потпуниот разлог да распусти Скупштину. Али, да Он по томе своме праву распусти често Скупштину или одбија потирду њених одлука, то не може да буде.

Ево, например, у Енглеској има једно крупно питање, које данас највише деле две највеће стране у Енглеској. То је питање: да ли треба да постоји заштитна царина или слободна трговина? Кад су либерали енглески на власти, онда остаје у важности принцип слободне трговине, а кад би на власти били конзервативци — онда би био остварен принцип заштите царине. У оба овај случаја Краљ енглески не би у то питање уносио своје лично мишљење, него би потписао оно што реши већина.

Данас наш Краљ, по моме мишљењу, прихи своју краљевску власт потпуно у духу Устава, у духу у коме прихи своја власт Владари у другим уставним европским државама. То и јесте разлог да Владаљац не врши своја права до оних крајњих граница до којих то данашња опозиција хоће. У осталом, господо, то и јесте дух парламентаризма: да у Скупштини нико не употреби своје право до крајњих граница.

У Скупштини и већина и опозиција имају своја права, али оне морају да раде у извесном компромису, јер ако би слака од политичких група хтела да употреби своја права до крајњих граница, ту не било ништа од рада. Зато пословник скупштински треба тако да буде израђен, да мањина скупштинска не може према своме тренутном расположењу да омета рад већине, а тако исто ни да скупштинска већина не може своју власт да злоупотреби и да скучава права мањине. Зато је потребно да и већина и мањина раде у извесном компромису и да покажу пример међусобне толеранције. То што важи за Скупштину, то важи и за Краља. И Он тако исто не сме да влада као какав деспот и да чини употребу од свога права и онда, кад томе разлога нема. И Он мора да влада у духу компромиса са Владом, која со ослања на скупштинску већину.

Циљ је овога пословника, да осигура и скупштинску већину да може да влада, а тако исто да и опозиција има право нужне одбране у опасности. Другим речима: да и већина и мањина раде са узајамним обавештењем, како би од таког рада народ видео стварне користи. Да раде онако како раде Французи и Енглези, у којих већина употребљава своја права, не апсолутно, него дојално и дискретно. Ми, господо, можемо тако исто радити. Народ од нас тражи да и ју дајмо добар законодаван рад; народ каже: и спор, и брз рад, него одмерен и добар. Да законодавац и уставотворац ису желели брз рад, види се по одредбама како се закони допосе. Право један закон треба да потекне од Владе. (*Чуде се: По дзвет месеца!*) Ја кажем да тај рад не треба да буде брз, и то иде у корист нога мишљења.

Дакле, прво законски предлог подаје је Влада, иде Државном Савету да га он проучи, па Државни Савет има права да пошаље свога представника овде да брани своје мишљење и да скрене пажњу Скупштини да се не занесе погрешкама. За

тако се законски предлог упућује сесијама да га они пруže. Сесије га шалу одбору, а одбор Скупштине. У Скупштини се воли начелни претрес, затим специјални. После пет дана од спреченог специјалног претреса, попово се законски предлог износи пред Скупштину, ту се попово чата, претреса и поновни гласа и чак, ако штогод није добро редиговано, упућује се по трећи пут одбору да се боле редигује, и затим изнесе пред Скупштину ради коначног усвајања.

Све је мере законодавац предузев да један законски предлог не иде брзо, да се ис произаше штогод што не би требало унети. Преко те границе спорости не треба иницијативу, као што смо до сад чинили, ни намерно. Признајем да се у овомо грешило често ненамерно, него што смо још почетици у овом послу, па можливо да сваки од нас треба да говори о сваком питављу.

Законодавац није хтео да се у нормалним приликама при раду Владе, који би био основан на закону, праве веће процедуре него што је Уставом и пословником предвиђено. И добро чини законодавац што не отежава послове кад теку онако како дух Устава захтева. Већина треба да буде заштићена у своме раду, који има на остварење доброга законодавства, ако је та скупштинска већина изабрана на слободним изборима од стране народа, који има овакво право гласа, или право гласа што ближе општем. Само у изузетним случајевима опозиција има права да спречи рад Владе и пеће већине.

Могу бити две врсте случајева кад опозиција има права да спречи рад скупштинске већине. Један је случај онда, кад скупштинска већина није права скупштинска већина; а други је случај, кад је већина изашла из оквира њенога права, које јој даје сисао и дух пословника. Ако је једна скупштина са већином изабрана насиљем, онда та већина не представља праву већину и против такве већине опозиција може да прави инструкцију, али не као средство да се створе слободни избори. (Александар Жујовић: То је несугубо.) (Стојан Рибарац: А каква сте на већину?) Казаћу вам и то (Стојан Рибарац: Ја то чиним у најбољој намери и хоћу да Вам дам прилике да заокруглите мисао). Може већина бити слободно изабрана, али са лажном паролом. Например, узимају да енглески либерали иду на изборе са паролом: да су за заштитну царину, па такав принцип буде само изговор да задобију већину, онда је то доводно да морално оправда инструкцију. Тада опозиција може Влади казати: „Ти си добила већину са лажном паролом; али на изборе са правим програмом, а не са туђим“. У оба случаја скупштинска опозиција има права да прави инструкцију такој Влади и такој већини.

Али може већина бити слободно изабрана па онот да мањина има права на инструкцију. Каже се, да енглески Парламент има највише власти, па иако сви важнији гласи, који добро схватају шта је прави парламентаризам, веле да ни енглески Парламент нема права на извесне акције које су упротив јавном моралу или су у супротности са основним осећањима народним. Они кажу да та употреба права већине не може бити бескрајна,

Не може већина, и ако је слободно изабрана, да се онаго ограши о јавни морал, па да доноси законе по којима со њеним присталицама дају разне награде у државној имовини и новцу. Не може скупштинска већина, чакар била изабрана на слободним изборима, да чини дела која вређају најдубља осећања народна. Напр., да времени, религију, народ своју религију јако воли. Опозиција може спречити такав поступак већине и натерати Владу да са тим предлогом иде пред народни форум. Кад Влада заведе систем насиља, кад се јављају насиља не спорадично, или што нема добрих чиновника у даном тројутку, него шта Влада намерно хоће да тони опозицију, и онда је допуштена опструкција као пужна одбрана од насиља.

То није само моје мишљење, то је мишљење и других људи много боље упознатих с овим питављима, који живе у добро уређеним и развијеним парламентарним државама.

Дајући морално право опозицији на инструкцију кад дођу онако очите незаконитости, било при избору Скупштине или у раду Владе, кад дође вређање јавнога морала и осећања народних, најсветијих, најдубљих, онда се може водити опструкција. Али је законодавац дужан да онда инструкцију, начини тешком, да каже онима који је воде: ако сте дубоко убеђени да имате право на инструкцију јер је Влада непредала битне интересе народне, им је водите, али ипак не допуштамо да је лако водите. Јер, ако се она може лако водити, онда ће се њоме користити и елементи који не раде то у име угрожених интереса народних, него само ради обарања Владе или распустљавања Скупштине. То се не сме допустити. Кад се има оправдана разлога за инструкцију, мора бити велики број оних који су пројекти уверењем о оправданости њеној. Они тада морају у инструкционом раду поднети велики напрезања и жртве, јер онај који се бори за велике идеје, који жељи да спасе народ од велике несреће, тај неће жалити ни спагу своју, ни време своје, ни здравље своје, ни спокојство своје, него ће повести одлучну и напорну инструкцију. И онда јавност има да престуди ко је у праву: или они, који су изазвала инструкцију, или они, који је воде. Прави политичари, који воде народ и који раде за његово добро, неће улазити олако у инструкцију, него тек онда кад су дубоко пројекти идејом да у овом интересу треба оборити Владу. (Један глас: Кандаркић је изјутри) Нека буде и то. Читао сам неко, а не знам је ли било у истини, да је један посланик у Паризу за време револуције изишао да говори против париске светине, и светина му је скинула главу. (Један глас: Али то је револуција).

Други посланик који је то видео, попео се на трибину и продужио онде где је први стао и казао: ја износим своју главу пред светину, али хоћу да сачувам народна права. Срећом по њема, светина се била задовољила оном првом жртвом и извукла се из скупштинске граде, коју је била заузела да би приморала посланике да гласају по њеној ћуди.

Ако код наше опозиције — били ми у опозицији или ни — буде не толико хероизам колико у оних Француза, него бар толико енергије да долазимо на све седнице, да говоримо у сваком, иза и пајситијем ветају сваки пут, — (Глас из опозиције: Ви само

шефовима дајте реч кад се јаве), ако се буду употребљавала и најмања права које пословник даје — успеће се у опструкцији. Ја вас уверавам да данашњи пословник странци, којој припадам, и ако би се смањила на 20 посланика, не ће сматрати да она врши опструкцију, ако буде потребно. Скупштински пословник, господо, прави се за редован скупштински рад. За редован скупштински рад он није окрио ниједно право посланичко, није учинио ништа што би ишло па уштређе правиле дискусије, правилног решавања ствари. Он је у том погледу сасвим добар. За нередовне прилике, он оставља такак опозицији срећство да се — до дуже са великим напором, са великим трудом, са жртвама, може борити, да може водити опструкцију, да имете у изнапредним приликама рђав и неизведенити рад у Скупштини.

Кад један пословник то обухвата, кад може у нормалним приликама да гарантује слободну дискусију а за иенормалне прилике оставља опструкцију, онда је такав пословник добар, онда ја могу мирно свестри да гласам за њега, а уверен сам да ће то учинити и други чланови наше странке. (Гласови: Тако је! Врло добро!)

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Маринковић.

Павле Маринковић. — Господо, г. Продановић има несумњиво једну лену одлику, зими својих другова у Влади, да се не устеже покретати дискусију о идејама. И ја зато жалим што г. Продановић, а и замерам му, што г. Продановић није у почетку дискусије и дебате узео реч, — кад је хтeo да покрене толике политичке идеје и начела, штитања, колико је покренуо у овом одговору, јер би се, па тај начин, дала прилика да и ми о томе дискутујемо. Могло се, господо, констатовати, од колике је важности његов говор, — што му служи на част — у осталом — по реагирању којо је дошло са различитих страна. Реагирања с његових страна није било, није било одговарања на личне исцаде, лична прекореваша, него је било проповедања идеја. Ја ћу се користити у најужем облику правом које ми даје пословник, за само неколико ствари које се мене непосредно тичу, и зато што ме је г. Продановић поменуо, дотакао не се. Г. Продановић је мени непосредно казао: кад бих ја знао у каквом се лабораторијуму овај предлог прекувао и створио, ја не бих тако лако њима упутио замерку ни прекор да су поступали олако, и да се пису обзирни шта ће бити после, кад они падну са власти. Је ли тако?

Ја, господо, не примак то објашњење, управо то изјашњење од стране Г. Министра, јер су раније били режими који су тако исто имали лабараторијуме друге врсте. То су били дворови, конаки где су се тако исто, и са већом муком, израђивали пројекти и савлађивале текоће и нико, господо, о томе није водно рачуна са ове стране па којој се најавио г. Продановић. Напротив, највећи напори, похвални напори, су били код оних људи који су у томе лабораторијуму остављали не само сва свој добар глас, и не само сву своју политичку бузуност, него чак и своју главу. Оно што је некада, господо, био двор, а што су осуђивали и они и ми, да се ради тајно у том лабораторијуму, то су сад постали клубови и ја, господо, осуђујем тај начин

тајнога расправљања. У другим земљама, господо, те се ствари расправљају у одборима скупштинских где је свакоме допуштено да присуствује и да види разлоге и побуде због којих су учинене извесне концесије. Ја нећу да импунтирам да је Влада, да су поједини чланови Владе учинили извесене концесије из себичних побуда, али сваки има права да претпостави, да су се она развијале у одборима, кад се неће да се развијају у Скупштини. Да је г. Продановић и његов колега развијао те своје побуде и разлоге овере пред нама, сасвим би друг чији обим добила ова дебата. Загни, господо, г. Продановић је казао, да је добар овај систем промене и измене закона коју је г. Рибарац у својем говору означио као добру и тражио да се по њему поступи. Али г. Продановић је то објаснио, па је рекао: он је добар за измену добрих закона а не и за измену рђавих.

Министар Народне Приредбе, Јаша Продановић. — Не за добре, него за оне који су били добри кад су прављени.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић (Маринковић): То се најмање посредно вас тиче.

Павле Маринковић. — Знам, али из моје партије нико други није до ја.

Председник, Андра Николић. — Молим вас говорите о ствари, јер се то вас не тиче.

Павле Маринковић. — Примам примедбу г. Протићеву и г. председниковој: да се то не тиче мене и нећу о томе даље говорити.

Најзад, хоћу да завршим објашњење са овим, да је г. Продановић и овога пута рекао да не сматра прошле изборе као слободне, али је опет пристао да као Министар ради са том већином која није слободно изабрана и да са њом изглазава најважније законе.

Министар Народне Приредбе, Јаша Продановић. — Објаснио сам и то.

Павле Маринковић. — Објашњење је недовољно и нећу па њега да се враћам, већ само констатујем.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Живојин Харић.

Живојин Харић. — Господо, неколико исправака хоћу и ја да учиним.

Г. Продановић је тврдно да сам ја почeo овако да говорим и радио од како сам престао да будем члан самосталне радикалне странке. Међутим, господо, замаје познато да, док смо и мы сви још били у заједници, сви смо вршили борбу и опструкцију противу владавине радикалине, у којој сам борби и ја учествовао. Само ја сам и сад противу овакве Пашањеве политике, а г. Продановић није. Друго, господо, не стоји да сам ја рекао да Скупштина по прави законе. Не! Ја сам тврдно ово: да је Скупштина остављена без своје функције, што значи: да се Влада, која прави законе, не обзире на гла-дите које заузима Скупштина. Најбољи је доказ за то порески закон, који је још прошле године спремљен, и који се мења и он неће бити решен онако како Скупштина мисли, него како Влада предлаже.

То значи, да Влада није имала куражи да изнесе пред Народну Скупштину на решавање, а то је бла-
ниш за Владу да ради што са чиме се скуншти-
ска већина не слаже, па она исти пада, исти то
износи на решење. Г. Продановић је мени даље на-
поменуо, што сам замерио Влади, што и најсентија-
лита проводи кроз министарске седнице, те су
у њима Министри свакодневно; па каже како се
спако питање тамо братски расправља. Болико је
то тачно, вејбом је доказ то, што су из тога
братског друштва излетели г. Ј. Јујовић и г. Ђ. Јовановић, и што се у том братском друштву и
дан данас не могу да нађу истину заменици.

Председник, Андра Николић. — Има реч г.
Стојан Рибарац.

Стојан Рибарац. — Има, господо, много, врло
много ствари у говору г. Продановићем на ко-
јима би било вредно задржати се ради потврде,
да је у његовим идејама паступно обрт у десно.
Али ја нећу да говорим о томе, да бих био до-
следан себи кад сам у раније, као и у свом говору
о пословнику, изјавио да су прављене злоупотребе
са оним чланом пословника који говори о праву
на исправку погрешнога навода. Обратно тврђењу
г. Продановића, како законска иницијатива припада
само опозицији а не већини скунштичкој, и како
је сужавање праца народних зрак напретка, ја бих
имао само да приметим, — ако би било тачно то што
је он казао, — онда што су осуђивани људи који
су пре 40 година исто тако радили, и индустрија су
употребљаване оне, како један од г. г. пословника
реče, „лађе“ луних 40 година. Али о свему точе
ја нећу да говорим. Ја ћу само да се задржи
стриктно права да субјект што је г. Продановић
погрешно извеле из мојега говора о томе како се за-
кони и због чега мењају. Нека ми допусти г. Министар
Привреде, али мени се чини да је он погрешно
схватио мој говор. Ја сам извеле начелно гледиште
о томе шта уопште може бити мотив ревизији је-
днога закона.

Г. Министар Пар. Привреде мисли, да они мо-
тиви вред за један закон који није био добар ни
онда кад је био грађен. Ја, међутим, мислим, да
се не може казати да има закона који нису добри
у моменту кад се граде, а г. г. најкање може
казати за овај пословник, као што г. Министар
каже, да он није био добар ни онда кад је грађен.
И у томе је његова погрешка мого излагања. Ја мис-
лим да је овај пословник био добар и онда кад је гра-
ђен и да се то потврђује његовом применом за
прво четири године, као што г. показује и примена
његова од 1903. год. до сајосталске инструкције.

Ја сам што је најважније у своме говору расправ-
љао и мотивисао тулу, којом се у примени једнога
закона даје већа надмоћност људима негонистигуди-
јама. То је моје уверење и ја и сад кажем, да послов-
ници није крија, већ злоупотребе његове у Скупштини.

Председник, Андра Николић. — Има реч г.
Министар Пар. Привреде.

**Министар Народне Привреде, Јаша Прода-
новић.** — Ја бих могао да кажем, да сам и као
Министар и као опозиционар у важним политичким
питањима апсолутно подједнако мислио. И баш ово
гледиште, да опозицији припада право законске ини-
цијативе, а не Владиној већини, ја сам брзо из-

опозиција. Ја то мишљење исповедам и одавде
с овог места, јер се право законодавне иницијативе
у парламентарним земљама врло ретко употребљава, а ретко га употребљавају и сами опози-
ционари, јер они налазе, сасвим умесно, да треба
да врше само контролу над радом Владиних а не
да и сами подносе предлоге.

Ја се по сећај примера у Енглеској или Фран-
цуској, да је неки посланик из Владине већине, кад
ту већ постоји његова Влада, износио предлог, јер
онај који осећа извесне способности да прави
законе, нека сам дођа у Владу па нека подноси
предлоге. Према томе, мисли да је моје мишљење
тачно и опозиционари имају права на законодавну
иницијативу, али у свима Шарламентима они врло
ретко употребљаву то право. То је што се тиче
првога излагања.

Сад да кажем неколико речи односно овог друг-
ог излагања. Ја не знам шта је Скупштина радила
преће, али од времена откако сам ја дошао као
посланик, ја сам пишао да пословник не вади ни-
шта, и још онда кад је грађен био је једно мртво-
рођено дете и мени је жао што га раније нисмо
променили.

Известници, Љуба Јовановић. — Ја сам
у једном делу свога уводног говора дао по-
вода, те су се многа господи изјављивала о јез-
ном излагању које сам тада покренуо, изјављујући да
овај законски предлог има за задатак, да највећи
земљи, која имају мало савремених закона, да
у што краћем року потребне нове законе за
многе гране њеног државног живота. Та моја изјава
изазвала је опозицију, која је тврдила да имамо
довољно добрих закони, али немамо добрих људи.

То мишљење у каквим другим приликама може
бити и колико толико оправдано, али, свакојако,
по моје мишљењу, у нашим приликама није и не
може бити оправдано. Пите су наши људи који сад
земљом управљају рђави људи; људи такви, да би
лако било наћи бољих људи, пак су наши закони
такви да се у њима нема шта поправљати. Ја у
ово излагање теориски, као што је г. Министар
Привреде третирао друга излагања, нећу узасити.
Јер, господо, то су две разне школе, које постоје
одавно у човечанству, и ја се не могу поузданати
у себе да њихов спор сада теориски расправљам.
Оне су једна и друга имале својих одличних пре-
ставника. Ја ћу се ограничити да само изјавим
то: да је ова школа, која је тражила да се зако-
нима и установљава поправља друштво, имала најбо-
љих престанника међу државницима, док је она
друга школа, која је тражила личне промене, уса-
вршавање људских душа, имала најбољих својих
престанника међу пророцима, апостолима, оснива-
чима вере и новог моралног човјека. За ово јак
је у наше време најлонни пример рад Лава Тол-
стоја. Али, господо, докле проповедање Толстојево
тражи да поправља човека појединца, дотле они
земљаци Толстојеви, којима је поверена судбина
целога народа и препорођај Русије, израђују данас
у Думи просечно за један сазив по 300—400 за-
конских предлога, а мы се, господо, задовољавамо
са 20—30.

Помислио би човек да смо ини то све, што би
смо имали, посвршавали. Господо, ја ћу само у

најкрајим потезиза избројати, да се види, — јер изгледа ми да се то довољно не зида, — шта све ми имамо у том погледу тек да спремамо и да радимо. Колико би у непосредном времену имала Скупштина да ради, само кад бисмо само имали, тако да кажем, техничке, пословничке могућности, да то свршило! Ево, господо, нека то најпре посведоче готови, спремни закони олатег карактера, које је спремило наше Министарство Правде. Ту је кринички законик са преко 400 параграфа, стеченими законик са преко 200 параграфа, ту је закон о извршењима са преко 100 параграфа, па трговачки законик са преко 400 параграфа, а ради се увекико на грађанској законику од преко 2000 параграфа, па треба што пре дати да се изради грађански судски поступак и кривични судски поступак. Ја исклесам да не треба да доказујем како је потребно што пре ово израдити.

Сви сте ви, ја верујем, прочитали, кад смо скоро имали један политички претрес у Београду и кад су на њему присуствовали људи са стране који знају шта је спремени кривични поступак, како је било њихово запрезашћење кад су видели какве одредбе још у нашем закону трају.

На, господо, ви знаете какво је устројство ове наше централне управе; ви знаете да је трећијан тај део наше администрације у оно време, кад је и власт Владаочева и власт Народне Скупштине била сасвим дружица него што је до сад, кад је уопште и политичко и културно ставље, на и нећународни положај био кад и камо дружици ио сад. А то је један од захона, који чини то много што шта код нас не иде како треба и због чега се многи људи окривљују за ово зашта они пису анисолитно криви.

Ми најбоље стојимо са законима у просвети, јер је просвета имала увек својих арестанника у Скупштини, те имамо савремене законе о основној, средњој и вишој настави. Па и том ресору — то баш жељим да покажем — још много имамо да радимо закона. Тако је прошлих сазива био поднесен предлог закона о задужбинама, па то питање ни писмо регулисани, а тако исто ни поднесени закон о старинама. Ни ту Скупштина није ни пепром клучила, шти што год уградила. Ми вијамо музеје, којима и сад рукују и у чијим управама седе људи који ни по каквом закону не би могли да буду на тим местима. Ме имамо Народно Позориште, коме смо устроили субвенције а оставили са оним старим и прастарим законом. А кад је тако у просвети, где се на законима највише радио, шта је са другим струкама?

Да ли треба да споменем закон о црквеним властима? Треба ли да говорим о закону о санитету? Треба ли да споменем, да ли ни у каквом закону немамо шпита одређено што треба одређивати о савременим бањама. Наше су баше готово све по слично, и тако може сваки као у најобичнијем селу да види шта хоће, и нема власти која би смела забранити, да се икакав део зграде може дружице подићи но што је ћеф кога било непрослећенога газде. Тај је исти случај и са неким законом полициске струке. Имате уредбу о Управи града Београда, из 1860-те године, у коме има одредаба које су несавремене у тој мери, да су у

очевидној противности са тенденцијом Устава и симболом парламентарног режима. И то и дала стоји! — кло што стоји и стара полициска уредба, стоји као и механске уредбе! Ви нећете многи веровати, да се ни у једном нашем закону не спомиње реч „хотел“; за наше законодавство „хотел“ не постоји. И онда се не треба чудити зашто код нас хотели пису овакви какви треба да су.

Узмите Министарство Грађевина. Ту се тек сад нешто спрема, и о централи и о поштама, телеграфима и телефонима; али кад ће то Скупштина решити? Министар Спољних Послова поднео је одавно веома хитан предлог о преуређењу свога Министарства. Ни то Скупштина није могла решити. Из Министарства Призреде колико је само законских предлога поднесено, који пису могли бити решени! Каже се да Скупштина такве призреде законе доноси, да смо их после кратког времена и сами јорали укидати. То је укидање дошло по невољи, јер су место укидања најпре од стране Министрова било предложене измене у закону о осигурању стоке и закону о осигурању од града, али те предлоге Скупштина због тромости и других невоља није могла узети у поступак, и онда је дошла врло неизгодна мера, да се два по тенденцији корисна закона сусвештјују. О финансијским законима, на којима нам треба радити, говорено је ових дана толико, да нас не морам и ја на њих потешћати. А шта би имало да се каже о потреби наше спољашње државне одбране, о закону о устројству војске и другим војним законима за чије је решење у многом погледу возана егзистенција земље! Ми ни ту не урадисмо ово што треба. И после свега тога у Народној Скупштини се каже: ми имамо добрих закона, али нема ко да их врши.

Ето, господо, још сте се уверити из овог кратког излагања, колико су било искрено побуде кад сам ја највео да је разлог овим предложеним изменама потреба нових савремених закона, јер многе наше струке кукају због садашњих престарелих и несавремених закони.

Председник, Андра Николић. — Господо, приступићемо решавању. Гласање се поновљично. Господа која у начелу усвајају законски предлог, извлеће гласати за; а господа која у начелу не усвајају законски предлог, извлеће одговарати против. Молим да г. г. посланици пазе на прозивку, а г. секретара молим да прозава.

Гласати су за:

Алекса Ратарац, Алекса Трајковић, Андра Николић, Андра Ј. Цветковић, Анти Радосављевић, Антоније Мутановић, Атанасије Продановић, Аристон Маркомић, Благоје Антић, Благоје Илић, Богдан Јашковић, Божидар Ц. Јелићић, Васа М. Гавровић, Веља Вукићевић, Владислав Радић, Доброта Петровић, Д-р Драгољуб Аранђеловић, Драгомир Божиновић, Драгољуб Јоксимовић, Д-р Драгољуб М. Павловић, Драгутин Т. Васић, Драгутин Д. Јелић, Ђока Марковић, Ђока С. Стојковић, Ђорђе Благојевић, Ђорђе Петровић, Ђорђе Рајчић, Иван Иковић, Д-р Илија Коловић, Јаков Чорбић, Јана

М. Продановић, Јована Вељковић, Јован М. Жујовић, Јован С. Јовановић, Јован Б. Татић, Јоца П. Јовановић, Јоца М. Селић, Коста Борисављевић, Коста Станковић, Коста Стојановић, Коста А. Тијотијевић, Д-р Лаза Паљу, Љубомир Јовановић, Љубомир Марковић, Љубомир Стојановић, Маринко Марковић, Маринко Станојевић, Марко Н. Трифковић, Мелентије Божовић, Мика Даниловић, прати Милан Ђурић, Малиса Богојевић, Милинко Петровић, Милосав Ж. Чолић, Милован Т. Недић, Милосав Б. Радојковић, Милош Рађић, Милош Санчић, Милош Трифуновић, Милош Ђосић, Милун Малинић, Милутин Станојевић, Митић Исајовић, Михаило Јовановић, Михаило Косовљанић, Михаило Минић, Михаило А. Поповић, Михаило Р. Радивојевић, Михаило Срећковић, Михаило Стојаковић, Михаило М. Чолић, Настас Петровић, Николаје С. Милетић, Никола Живковић, Никола Ш. Панић, Никола Џакић, Паун Ђорђевић, Пејча Ћебегаловић, Петар Великијановић, Петар М. Дидић, Петар Мишић, Радомир Т. Филиповић, Рашић Нинић, Сава Раденковић, Светозар Богдановић, Светозар К. Поповић, Светолики Михаиловић, Сима Златићанић, Сима К. Радовићанић, Станко Петровић, Д-р Станојло Вукчевић, Стапча Виденовић, Стеван А. Јанковић, Стеван Новаковић, Стојан М. Протић, Тодор Стојановић, Урош Брић, Урош Ломовић.

Свега 98.

Гласали су против:

Боривоје Поповић, Будимир П. Самировић, Драгомир Радуловић, Живојин Рафаиловић, Живојин Хадић, Јосиф Ђорђевић, Љубомир Ђерасимовић, Михаило Ђорђевић, Навле Д. Маринковић, Радослав Агатоновић, Стојан Д. Рибарац, Тришка Каћлеровић.

Свега 12.

Нису гласали:

Алекса Жујовић, Андрија Ђорђевић, Вита Радовановић, Војин Ђаковић, Др. Војислав Ст. Вељковић, Др. Војислав Д. Маринковић, Гаја Милорадовић, Димитрије Илиџаповић, Драгић П. Самировић, Драгутин Рашић, Живојин Ђерић, Илија Илић, Илија П. Михаиловић, Јован М. Васић, Јован Ш. Јовановић, Јован Ж. Јотић, Јован С. Стојановић, Јосиф Ст. Јанујевић, Коста Ризић, Љубомир Ђорђевић, Максим Л. Сретеновић, Милан Маринковић, Милан И. Марковић, Милан Петковић, Милош Петровић, Милија Батлић, Милошан Лазаревић, Милорад Дрљиковић, Милорад Наводар, Милош Милојевић, Милук Лукаћ, Милутин Драговић, Михаило Пејић, Михаило Ранковић, Михаило Шкорић, Никола Казимијровић, Никола Т. Узуновић, Никола Ружић, Петар Вагић, Петар Станковић, Радисав М. Митровић, Сава Богојевић, Светозар Стојадиловић, Сима Д. Ђакић, Сотир Балтезовић, Сотир Илић, Сретен В. Којић, Стојан Новаковић, Др. Тома О. Милић, Чеда А. Радовић.

Свега 50.

После гласања.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Изволите, господо, чутије резултат гласања.

Гласало је свега 110 посланика. За законски предлог гласало је 98 а против 12. Према тоје

објављујем да је овај законски предлог у парелу пријавлен.

Сад ћемо прећи на претрес у појединостима, но пре тога дајем 15 минута одмора.

Настава одмор.

После одмора.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Настављамо рад, господо. Молим известиоца да заузме своје место.

Известилац, Љуба Јовановић. — Ја ћу, господо, опде где буде требало код појединих чланова објашњавати разлоге зашто је тако предложен, а код оних чланова где смо имали прилике у начелној дебати да се објаснимо, ја сматрај да јо го излишио.

За овим г. известилац прочита чл. I. предлога одборског о изменама у чл. 2. пословника. (Види састанак II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Милош Ђосић.

Милош Ђосић. — Овај наслов чл. I., а тако исто и наслови нових чланова код свију других чланова треба да отпадну, јер то доводи у забуну онога који буде препријатавао закон; ту ће бити онда и чланова нових и чланова старих. По досадашњој пракси, коју смо ми завели, увек су измешне биле тако писане, да со додју извесни старим члановима а не стављају се сасвим нови чланови, као што се то овде учинило. Ја мислим, да би било лепо и да не би то доводило у забуну при тумачењу и читављу пословника, да овај пислов: чл. I., отпадне и дасе одмах каже: на крају чл. 2. додаје се нов став: „Државни одбор предвиђен законом о изборима народних посланика итд.”

Сем тога треба прецизије казати: „који ће списак бити добијен од бирачких главних одбора”; то треба да се стави, да се зна да ће то бити списак оних, којима је главни бирачки одбор издао пуномоћија, да не би било злоупотреба. Треба рећи: „списак народних посланика, којима је бирачки одбор издао пуномоћија.“ Ја мислим да ће г. известилац ту реч уметнути и да ће бити боље и сигурније.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Драг. Пећић.

Драг. Пећић. — За прочитани додатак код члана 2. закона о пословном реду имам да учими дно напомене. Прва се напомена односи на употребљену реч „саопштити“. Под појмом „саопштити“ разумеју се непосредне радње, читање и давање на потпис. Прека томе, Државни Одбор мориће поступити по овоме термину само онда, кад изборни одбори непосредно изврше саопштење Државном Одбору. Међутим, изборни одбори су растурени по земљи, а један је Државни Одбор који седи у Београду. Уместо термина „саопштити“ требало би ставити термин „доставити“.

Другу примедбу на прочитани члан чиним у томе, што није јасно престављено време, кад ће Државни Одбор то доставити привременом председнику. Привремени председник, по својој функцији, чисто је тренутног карактера. Он се јавља после повратка

посланника из пркве и заузима своје место док се не приме пуномоћја, и њега одмах затим и нестаје. Да по би неки Државни Одбор спровео акта и тиме завршио функцију, добро би било прецизирати ту радњу и избечи незгоду, исагласност, ту могућност за извршење времена предаје и онда додати па крају прочитаној редакцији још ово: Државни Одбор привременом председнику предаје списак, чим овај заузме своје председничко место.

Разуме се, дакле, да ће Државни Одбор, имајући пред собом овакву редакцију, бити приморан да направи овакав списак пре отварања седилице Народне Скупштине, да упути свога члана овде у Народну Скупштину, чим привремени председник заузме своје место, да му одмах преда овај списак.

Ја чиним те две примедбе и молим г. известиоца да их прими.

Павле Маринковић. — Господо, одмах изјављујем да се и ја придржужам предлогу г. Пећића у погледу измене израза. Ја налазим, да би било потпуније рећи „доставити“ место „саопштити“. И унеколико се слажем и са оним његовом другом напоменом и налазим да је потребно ставити у закону време кад треба доставити тај списак посланика председнику. Али се сад овде одвајам. Ја налазим да моменат, изабран од стране г. Пећића, није подесан. Ја налазим да тај списак посланика треба доставити у очи оног дана привременом председнику (Драг. Пећић: Кome?) — Привременом председнику. (Драг. Пећић: нема га). — Он ће бити упућен на адресу привременог председника, без обзира на личност, тако, да се тај списак налази састављен у Скупштини, и да не могу да се граде посланици који су изабрани неправилно или са измишљеним, фалсификованим пуномоћствима.

Али сад, пошто сам направио те две примедбе, ја хоћу да говорим о том органу који има да изправи тај списак.

То чиним једино због тога што сам окупражен једним позивом г. известиоца, који је у једном одговору своме реагирао на говор, испасли г. Хаџића, и казао је овако: „Ми смо предложили да тај орган, који ће саопштавати списак изабраних посланика, буде Државни Одбор; зато што смо misлили да је то много боље, него да то узме Министарство Унутрашњих Дела. Али, ако би когод знао неки други начин, који би му изгледао бољи, ми би га радо примили“. Ја сам примио и знању његову изјаву и размишљао сам о томе и пашао сам један начин, који ми изгледа много згоднији, него да се тај састав спискова повери Државном Одбору. Ја ћу овога пута учинити тај предлог, да видим да ли је г. известиоца то збиља говорио у доброј вољи и намери, да прими један предлог који би се ишло на то да се само што боље организира та власт или је то била једна, иако да кажем, дијалектичка вештина, да се у ономе тренутку отклони прекор и темка замерка дотичног говорника.

Ја, господо, налазим, да у Државни Одбор улазе политичке личности и не би требало поверавати Државном Одбору толико велику власт, да он саставља списак посланика, (Драг. Пећић: Они праве списак на основу извештаја). — На основу извештаја, али они могу бити интересовани. Ја нала-

зим да није добро да у тим пословима ради људи заинтересовани. Интересовани су и до сада били, јер су ту људи били потпредседници и председници у Скупштини, а од сад ће бити много интересованији, кад овај поступак буде поверен председницима и потпредседницима, који имају велике додатке. Та људи, ако не буду изабрани, биће озлојеђени, повређени у њиховим интересима и поће бити расположени да безпристрасно и у вуној свести врше закон, састављају те спискове и прије тај врло важан посао.

Хоћу да скренем Скупштини важњу на прошlost и да приметим, да је јасно, колико је било згодније парећи ње у Уставу од 1901. год., којим се парећем овај посао поверио Касационом Суду, опоном телу које је ван страсти партиских, које ће умети тај посао да обави и да улије свакоме веру, да се посао добро врши. Ја бих, дакле, имао да учиним овакав предлог: да уместо Државног Одбора саставља тај списак одбор који ће бити састављен од свих председника главних бирачких одбора. То су умахом људи или државни саветници или чланови Касационог Суда. То су људи веома великог угледа и људи од закона; и кад они будеју састављали своје послове по окрузима, да се састане да у Београду у једну седницу и да саставе на основу извештаја, који су они сами радили један списак повоизбраних посланика. Само да би они састављали списак, он би могао бити апсолутно тачан и ван сваког сумњичења од стране опозиције или нездовољника. Ако би се оставила оваква редакција, да Државни Одбор саставља тај списак, онда би инак могло да једнога дана наступи један критички тренутак, где би могле доћи направдане замерке. Мој се, дакле, предлог састоји у томе: да уместо Државног Одбора списак саставља одбор, састављен од председника свих главних бирачких одбора, и да се реч: „саопштити“ измени на речју: „доставити“, и најзад, да се пренапира до ког тренутка треба да се тај списак достави привременом председнику Народне Скупштине.

Молим г. известиоца да овај предлог прими.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Иза реч г. Драг. Пећића.

Драг. Пећић. — Господо, власт која се овом редакцијом конституише у корист Државног Одбора није она какву је некад имао Касациони Суд, о којој говори г. Маринковић. По Уставу од 1901. год. Касациони Суд у питањима ове врсте имао је већу власт. Он и да имао само списак посланика, него је имао и надлежну верификацију; међутим, да нашаји Државни Одбор искака то право. Његово је право, да просто извештаје појединачних бирача одбора среди у једну целину и ишига друго. За таки срећивање не може се истaćи као приговор исти ресованије оних који ипак су изабрани, јер за једну заинтересованост, да једна ствар испадне ови или онако, потребно је да заинтересовани о њој одлучују; међутим, овде нема никаквог одлучувања већ само срећивања једнога списка. Ко ће олакшити посланике, то одлучују бирачки одбори таки у пароду, где су избори, и тамо може да заинтересованост да допаде добру или рђаву страну, а

де тога нема. Државни Одбор има карактер преносиљања и то преносиљање врше њих петору у бору, али он нема никакво одлучивање, тада се једино некакве заинтересованости, да нам списак волако испадне. Напослетку, господо, имамо од вог обезбеду у члану који долази мало доције, да се каже, да ће у дискусији и у раду скупштинском учествовати сваки који преда чуномоћије привременом председнику.

Дакле, не значи да онај који није ушао у списак да тај неће учествовати, значи, да ће дакле сваки учествовати. А ако би било и погрешних спискова, ако би што погрешно испало, то исправља сам онај који је испало; он се пријављује са својим чуномоћијем и каже: молим вас, ја писам уведен и зато ме уредите сада.

Дакле, нема разлога да се ово због тога не преда Државном Одбору. Напротив, више има разлога да се не ствара какав нов одбор, који предлаже г. Маринковић. Установа тога новог одбора од свих председника, да сви они дођу овде па да сви они ту праве парочити нов списак, то је само публикација. Ако Народна Скупштина увиди да одбор неће бити тачан у овом преносиљању, она може онај посао пренести на Државни Савет. Али, стварати парочити одбор то би била излишна ствар, пошто имамо више постојећих одбора по садашњем законодавству који са успехом могу пријати ову мисију.

Павле Маринковић. — Није ово баш тако називна ствар, као што узима г. Пењић, у којој Државни Одбор и личности које га састављају не мају баш никаква утицаја, нити је њихов рад баш тако без никаквог одлучивања. Напротив, он ради, чарано према посланим извештајима од Главног Бирачког Одбора, али он волако одлучује кога ће да идсе у тај списак. И сада, господо, за нормалне ријалике то је један сасвим паиван посао, и то можемо ми без зазора да уступимо садашњем председнику или потпредседнику. Али, господо, дође јуненат кризе, дође момент узбиђења, дође моменат заслепљености партијске, и онда је, господо, јо важно хоће ли у списак ући неки посланик и има права или нема. А што ће се то после атити и утврдити, да га Државни Одбор није са логом ни могао уврстити у списак посланика, то је доцкај, беше му. И кад би то била тако ста, тако паивна, и тако без опасности ствар, то онда ми то одузимамо од једног Министра, важније личности у држави, па дајемо Државном Јору, једном неодговорном чинилац, јер то је један неодговоран чинилац. И зато ја, кад већ имам да бирам коме скону неодговорних људа имам да поверим овај посао, више волим да га поверим људима ван политике, који су стално у преносиљању закона, т. ј. члановима Касационога Суда или члановима Државнога Савета. То неће бити пишта комплицирано... (Драг. Пењић: Али Ви сте казали да се овде у Београду сијује сви председници Главних Бирачких Одбора из унутрашњости). Сви ти председници и јесу чиновници из Београда, и они су у Београду са службом, то и није тешко скупити их у седницу.

Они сав овај посао, који су радили у унутрашњости, имају да заврше једном општом одлуком

у Београду. Ја не видим да је то нешто комплицирано, а уз то имам гаранције да су у тај одбор ушли људи ван политике, а не председници и потпредседници Скупштине који су, може бити, на тим изборима тучени и унесе у тај посао узбуђење и нерасположење, које ја не волим у том послу да видим.

Известилац, Љуба Јовановић. — Господо, овде има код овог првог члана неких пет предлога. За добар почетак! Прва је г. Тосићев: да ли да се изостави ово нумерисање чланова овог законског предлога: први, други и т. д. члан. Ја налазим да овде та формална страна није тако важна, и да не смета пишта ако остано и овако као што је предложен, и да то неће изазвати никакве заблуде.

Друго, г. Тосић почиње да треба једном допуном означити да се у списак, о којем је реч, имају увести она лица којима су издана чуномоћства. Ја мислим да и то није нужно, јер је то у ствари једнини смисло овога члана. Ја не кажем да би било неправедно то додати, али не видим да се баш не може бити без тога. Исто тако мислим да је и она напомона г. Пењића, да треба додати на крају: да се привременом председнику скупштинском продаје списак, да се дакле тој предлажи одреди време. То не би било неоправдано, али мислим да би то било излишно. Ми знамо, господо, кад неко постаје привремени председник. Догод он не заузме ово место овде, (показује председничко место) он није привремени председник. Тако исто: пошто се избере верификациони одбор, он није више привремени председник. Он је дотле председник док ради тај посао. А докле год не добије он тај списак, неће се моћи приступити никаквом даљем послу, ни подели Скупштине на секције, ни избору верификационог одбора. Он постаје привремени председник пошто Скупштина констатује да је он најстарији посланик по годинама. Мислим да је то потпуно јасно за свакога и да та одредба не треба да се мења.

Четврти је предлог да се замени ова реч „саопштити“ речју „доставити“. Не бих рекао да то штогод мења ствар, али, ако је Скупштина расположена да ту замену прими, изјављујем: да је и ја примам ту замену.

Највишнији је овде пети предлог, о коме је говорио г. Маринковић. Ја сам доиста казао, а о некрепности моје изјаве могли сте се уверити из досадашњег југа рада, да ћу ја примити сваку умесну измену која би боље прецизирала извесне одредбе законске, а која не би мењала суштину предложенih законских измена. То исто изјављујем и онде: да ћу увек такву, а умесну напомену да прими, само ако се она слаже са духом овог законског предлога.

Ја имам овде да изјавим, зашто смо ми баш ставили „Државни Одбор“, а не како друго тело, и могу да вам кажем, да смо ми и у самом одбору напомињали на Касациони Суд. Тих би се остало у традиција Устава од 1901. године. Али је тада имала у одбору напомена: како у ове политичке ствари не би требало мешати Касациони Суд.

То је један разлог био зашто ми висимо предложили Касацију. Зато се онда нашло да овај посао сврши државни одбор. Зајто баш он? Зато, што

Државни Одбор руководи уопште пословима око избора, па овде има да састави само списак, који се предаје привременом председнику, па да се даљи рад о формирању скупштине преда верификацијоном одбору. Та ствар није од неког превеликог значаја, јер верификацијони одбор је ово тело, коме се предају пуномоћства посланичка, а сама Скупштина решава да ли су мандати исправни или не. Ми смо ово решење избрали, као што сам рекао, због тога, што је и сам Устав предвидео уопште такву функцију Државног Одбора. Кад би се од тога одступало и иренела власт на председнике бирачких одбора, онда би могле неке неизгоде настати. Пре свега, овај се посао не би могао предавати председницима бирачких одбора за изједначивање изборна тела. Кад би и тако било, ондес би ту било људи, јер поред председника окружних бирачких одбора постоје председници градских бирачких одбора, тако, да би њих било укупно преко 40 људи.

То би био један гломазан апарат, који не би могао брзо да објави овај посао. Зато би се морало казати, ако би се усвојио предлог г. Маринковића, да се не узимају у бирачки одбор и председници из градова, него само из изборних округа. То би тако било састављено од седамнаест људи. Али да се предложена власт Државног Одбора преда телу овако састављеном, против тога има један разлог који није без вредности. По Уставу, а и по закону, Државни Одбор одређује ове председнике окружним бирачким одборима, они њих поставља, они су као орган његов.

На кад ми хоћемо тим председницима бирачких одбора, које је постављао Државни Одбор, да дамо неку власт, зашто да ту имаме не смено да поверијмо Државном Одбору? Није оправдано да некоме који је створио некога не дамо ону власт, коју дајемо оноге који је од њега постало. Зато овде може бити само две могућности: или да се та власт остави Државном Одбору, или да се пренесе на Касациони Суд.

Павле Маринковић. — Господо, разлог, зашто се одговара да се тај посао повери Касационом Суду, није довољан, јер кад смо дали Касационом Суду да решава о иного деликтацијум стварима, зашто си не би могао да врши и ове много неслажије а мање колаптиране политичке послове, те да састави овај списак посланика.

То је једно. Друго, врло је слаб разлог известиоца, којим је брањено Државни Одбор. Он је највећи као једни разлог то, кад смо ми дали Државни Одбору власт да бара председнике бирачких одбора, зашто ми не би поверили њему да он састави и сам списак посланика.

Господо, вошто овде није место да се ошариро дебатује, ја ћу само да нападем пример, који ће обесважити мишљење г. известиоца. Скупштина и земља дали су право Влади да поставља чланове Касационог Суда па зато ондес ми нећемо дати Влади да она решава у Касационом Суду. Она, господо, има да бира људе способне и савесне, достојне да врше један посао, и они кад дођу да врше тај посао, они га врше по својој савести, не обликују се на овога који их је поставио, нити

на утицај његов. Зато ја налазим, да не би било рђаво, већ много коријеније и боље, да тај посао врше људи од закона, који цео век проведу у прихрђивању закона, да опије врше тај великан и кратак посао, у толико пре, што би то био завршетак радија који су председници гласног бирачких одбора започели, него поново да се оставља главном Државном Одбору, у коме су председник и потпредседник Скупштине, који су изгубили додатак.

Милон Ђосић. — Кад се прочита члан 5. и 6. за измену члана 7., види се да је овај додатак излишан. Јер по њему народни посланици предају пуномоћства, а кад који не преда пуномоћство, нема права решавања. Много би боље било да се место списка стави: бирачка акта достављају Народној Скупштини, а најбоље би било да ово остане по досадашњем. До сад се није могло десити да је неко дошао у Скупштину и гласао а није имао пуномоћства, иницијатива би то могла бити. Ја мислим да је допуна овог члана апсолутно излишна.

Алекса Ратарац. — Ове се измене чине да исправе оно што је се показало као штетно. До онога члана 6. ништа се није до сад у практици показало штетно, па чак ни онда кад је г. Рибарац пришао изборе 30. марта 1893. године. И ово давање онога посла људима без никакве је важности. Државни Одбор поставља председнике бирачких одбора на основу изборног закона. Чланови главног бирачких одбора сређују сопствени материјал, објављују у Званичним Новинама ко је изабран за посланика и њема издају пуномоћија. Зашића ће сад тај Државни Одбор да доноси акта, да купује званично новине и да прави списак. Испледа да је он ћата, јер ништа друго нема да ради него да направи списак. Ко долази у Скупштину, мора да донесе пуномоћије, што значи, да он носи озакашење од народа да буде посланик. Без пуномоћија овде не може нико бити пуним и онда шта ће нам тај списак? Да датас у практици није било злоупотреба у томе погледу, и кад тога није било, ја сматрам да је овај додатак члана 2. потпуно излишан и ми њиме само установљамо једно тело коме дајемо посао да буде ћата у Скупштини и да подноси списак. Мислим да Скупштина треба ово просто да избрише и да пређемо на други члан; јер кад би се примило ово начело да председнице бирачких одбора треба да добију да праве спискове, онда имате ово. Имају 21 вишион на, дакле, и 21 председника бирачких одбора који имају да издају пуномоћија, и онда ту долазе још 17. из округа, што чини свега 38. Узмите сад за њих 38 свакоме по три банка да се даде, па ћете видети колико га износи. Зашића онда да им то дајемо? Зато што имају да рађе један излишан посао. Ја тражим да се овај члан врати одбору.

Павле Маринковић. — Господо, ја сам казадо да мислим само на 17 председника бирачких одбора. Тако је г. известиоц схватио, чој о томе је било речи. Мени сад г. Ратарац дотура неке нове одборе а ја о томе нисам говорио. Ја сам о овоме члану говорио, зато што сам у њему видео једну тежњу за обезбеђење, па сам напао једно срдечство које, по њеме мишљењу, још боље обезбеђује. Ја нисам видео разлога томе неспорећу, јер до сад, овако како је рађено, како су издавани пуномоћија

од страна Главних Бирачких Одбора и како су посланици долазили с тим пуномоћјима у Народној Скупштини никаквих злоупотреба није било, а ако се због тога хоће какво обезбеђење, ја мислим да је јој предлог боље обезбеђен, а ако нам није потребно да се од тога обезбедимо, онда нека остане по старом.

Известилац, Љуба Јовановић. — Господо, ја призывајем да није било парочито таквих злоупотреба које би пале у очи. Али, кад се један закон у основи ревидира, онда је уместо да се том приликом предвиди и оно, не само што је бивало, него и ту треба да се мисла и о ономе што може бити. Зато сам ја објашњавао прави смисао ове одредбе. Г. Костић мисли да није знао за ово моје објашњење. Реч је, господо, о списку по коме нају да се извлаче листићи и тим називањем има Народна Скупштина да се поделе у секције. Ако се тај посао уради наопако, ако ту не буде каквог фалсификовања и удешавања, онда имате променен изборни резултат. Ето, то је био разлог.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч т. Станко Петровић.

Станко Петровић. — Ја код овога члана видим, да поред пуномоћија треба да се подноси и некакав списак Пар. Скупштине, кад народни посланици долазе у Скупштину. Ја, господо, мислим ово: ако је шта иначишно у овом закону, овај је списак потпуно излишао. Само опај може да уђе у Скупштину као посланик који има у целу посланичко пуномоћје. Посланичка пуномоћија даје сваки надлежни окружни бирачки одбор, и зашто онда ми сад да правимо један нов посао? Тако, може други пут да дође измена и да се само тако ствара нов посао. Ја мислим да је ово излишио, и ми не треба да изгледамо смешни па да ово донесемо, јер нико не може да уђе у Скупштину без пуномоћија. Ако би који посланик имао неисправно пуномоћје, онда о томе претреса верификацијони одбор и он решава хоће ли да остане као посланик или ће да изле кући. Молим 10 посланика да ме потномогну (Потномажу га).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч Г. Министар Пар. Привреде.

Министар Пар. Привреде, Јаша Продановић. — На првој седници на којој се бира верификацијона одбор, посланици пису ником предали своје пуномоћије, већ то они чине донације. Г. известилац је добро рекао: да се по списковима морају састављати листићи. То је веома важно, јер тај списак треба да буде добар. Ја наверјем да ће бити председника или потпредседника Скупштине који ће у такве ствари улазити и правити фалсификације. Али ипак је боље поћерити тај посао телу, које је удаљено од политичке борбе и од могућности да се огорчи, него ли ономе телу које је близко политичкој борби и које мало дружише гледа на људе и странке који долазе у Скупштину.

Ја мислим да би ми могли мирне савести то да пренесемо на Касациони Суд, јер су у њему ставложењи људи. Сен тога, треба да се приближимо бар мало тој идеји, да се пренесе један део верификације посланичких пуномоћија на Касациони Суд — јер дефинитивно остаје то право Скупштини

— као што је у Енглеској и Мађарској. Та мисао, да се тај посао пренесе на једно тело, које није политичко а није партиским струјама зависено, по мино минијењу, лобра је. И Касациони Суд по изборном закону има да каже: они и они су посланици, а Скупштина остаје свакако да каже дефинитивно, да ли прима минијење Касационог Суда или не. Али много је јасније и чистије кад се Скупштина сложи са Касацијом, него кад то касира са партиских разлога. Ја мислим да је добро ово што је г. Маринковић предложио и да ово право пренесемо на Касациони Суд.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Нема више пријављених говорника. А пошто нема никаквог предлога приступићемо решењу. (Чује се: Има предлог Ст. ико Петровић).

Јосиф Војиновић. — Молим за реч.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Претрес је сађен, г. Војиновићу, и ја сам казао да нема више пријављених говорника. Предлога нема никаквог. Г. Станко Петровић предложио је један предлог, који није био, чипи ми се, потномогнут. (Чује се: Јест). Али он није дао написено тај предлог. Ја стога стављам Скупштини на гласање: прима ли Скупштина прочитани члан? (Чује се: Прима. Не прима). Ко је за прочитани члан тај нека устане. (Већина седа).

Објављујем да је прочитани члан примљен пошто је већина седела.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 2. предлога одборског о изменама у члану 6. пословника. (Види саставак II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Није се веј јавља за реч. Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима). Објављујем да је примљен. Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 3. предлога одборског о изменама члана 7. пословника. (Види саставак II и XLIX).

О овоме члану било је речи у начелној дебати и како је тада било с њим неспоразумљавања, сматрам да ја потребно да га објасним.

Ја сам и онда казао: да је томе неспоразумљавању крича можда неагодна стављања онога члана.

Овде се у другом ставу каже: „О избору сваког изборног тела претреса се и гласа попаособ као о једној целини. Извођити се могу само избори оних посланика којима се оспорава субјективна посланичка способност.“ Па се затим у шестом ставу каже: „Неоспорени избори стављају се на гласање без претреса, али ако двадесет посланика затраже да се који од њих извођи, па о његовој избору засебно претреса и реши, онда ће се о њему водити засебан претрес, увек с погледом на други став овога члана“.

Дакле, у ранијем ставу каже се, да ће се водити претрес све по листама, а у овом се каже: како ће се о свима неоспореним изборима водити претрес, ако га буде, заједно. Услед тога чује се да је то једна контрадикција. Господо, контрадикција није.

Другим ставом утврђено је опште правило: да се не може засебно водити лебата с једном делу

мандата са једне заједничке листе, него да се, ако буде говорило о једној листи уопште, мора говорити о целој листи, о целом изборном телу. Али, ако се уопште о једној листи не буде говорило, а то ће бити случај ако та листа није оспорена, онда се о њој неће водити претрес. То је смишљено одредба. Ја мислим да је то јасно.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Рад. Агатоновић.

Рад. Агатоновић. — Ја сам у начелној дебати, у својим проповедима и замеркама на овај пословник, додирнуо и овај члан и казао сам, да се предложеном називом члана 7. сужавају стечена права Народне Скупштине о начелном претресу извештаја верификацијоног одбора.

Г. известници је доцније у једном склоном говору алудирао на мој говор и казао: како онај мој говор није стваран и како нема разлога, јер се тек сад, по његовом мишљењу, та права и гаранције проширују.

Према томе изгледа, да сам ја у начелној дебати ту замерку неоправдано учинио. Стога сам дужан, да сада своју замерку објасним и докажем да је моја замерка основана, и то чиним овога пута.

Право о начелном претресу извештаја верификацијоног одбора ја сам извео из друге алијасе члана 7. постојећег пословника, која каже: „О свима опим изборима за које одборски извештај предлаже да их Скупштина оснижи, претрес се може водити, и о њима се може решавати укупно“.

Предлог верификацијоног одбора за оснижење избора једне масе, једног великог дела избора, обично је много већи део, него други део о осниженим изборима, и о том делу избора по овој реализацији члана 7. може се говорити укупно. Дакле, може се говорити о изборима и у једном, и у другом и у трећем кругу — дакле, о свима укупно. Само тако тумачећи, могли су самостални 1908. године да извођују у Скупштини један преседан: да се уопште у начелу говори о изборима које једна влада врши.

У свима Скупштинама постоји уредба, да и поред постојећих одредаба, јасно обележених појединачним параграфима, има често пута и Скупштина права да створи, и мимо тих параграфа, извесне одлуке, које се сматрају као корисни преседани. Та преседани важе као корисни у свима Парламентима и на њима се све доцније Скупштине постављају као и на сам пословник и на параграфе, који су допесени у законској форми.

Ја сам имао на уму и поступак који имају сви старији Парламенти од нас. Ја сам се позвао парочито на Енглеску и Француску и, с обзиром на стварање тих преседаних и у нас, имао сам право кад сам казао, да во чл. 7. ми смо ималиправо и до сада да подимо начелни претрес о извештају верификацијоног одбора.

Према томе, остаје сад да оправдам и оно друго што сам казао: да се чланом 7., по моме мишљењу, то право сужава. Г. известници мисли, да се то сад проширује. Г. известници има право, кад се само промиња трећи став чл. 3. који гласи: „По парочитом скупштинском решењу, које се доноси без претреса, пре посебног претреса, може се водити начелни претрес, итд.“

Сад се, дакле, гарантује у једној форми тај начелни претрес; али у једном ставу истога члана доцнија долази овакав један став: *Извештајни избори стављају се на гласање без претреса, али ако двадесет посланика затражи да се исти од њих издвоји, па о његовом избору засебно претреса и реши, онда ће се о њему водити засебан претрес, увек с погледом на други став овога члана⁴.*

А други став овога члана гласи овако: „О избору свакога изборног тела претреса се и гласа новособ као о једној целини. Издавати се могу само избори оних посланика којима се оспорава субјективна посланичка способност“.

Та субјективна посланичка способност по Уставу је: ако посланик нема 30 година, или ако је слуčajno пао под стечај, или не има довољно пореза, страни је поданик итд. Према томе излази, ако би цео овај члан био изменео како је предложено, онда се њим самим именом одредба у трећем ставу, по којој може Скупштина донети решење, да се и начелни претресију избори. Ја ту налазим једну контрадикцију и право које се једном руком даје, уисти мах другом се руком одузима.

Јер, претпоставимо, господо, овакав случај. Затражиће неко од посланика да се говори у начелу кад почне претрес. Влада је на изборима починила масу неправилности. Има у појединачним окрузним читавим фалсификатима и, као што видите, ти се фалсификати потчили да одомаћију код нас; онда Скупштина, односно председник, ставиће на гласање, да ли да се допусти начелни претрес; а зависи од председника хоће ли и ставити на гласање тај захтев или ће доћи један председник који ће казати: не може се становити на гласање, „јер о неспорности избора се не може водити претрес“. И шта онда? Поступак председника је у духу одредбе пословника; и ако је захтев 20 посланика о начелном претресу оправдан, по мора се дати с погледом на овај VI став предложеног измена. А све је то у старом пословнику јасније. Стога г. известници нема права тврдећи: како се тем сада проширују и гарантују права начелне дебате о верификацији мандата. Стога ја и тврдим, да се овим изменама та права сужавају. Сужава се право о томо што се може говорити само о једном изборном телу, и то само о субјективном недостатку посланика. Према томе, не допушта се критиковање општега избора, не допушта се претрес и о објективним неправилностима. Ја не полажем много на ово „право“ о већину начелног претреса са оваквом одредбом, јер из досадашње практике ишли су: да ни једна влада нема ратуна, да се уопште о њеним изборима говори.

Свака влада која је на управи земље жели да има већину у Скупштини, те ако неће баш јасно, она ће да ће тајну поруку својим лудима за избор и учиниће неправилности, зато неће пустити да се говори о томе. И сама већина, кад једном уће у Скупштину, жеди да не буде начелног претреса из различних обзира, из обзира највише пруга владе, из обзира да се што пре пређе на посао рада кога је Скупштина и сазвана итд. Те према томе, и ова одредба III става, о неком начелном претресу изв. верије, одбора, не вреди много поред онај каснија

одредбе у VI ставу, који с погледом на одредбу у ставу II писани право начелне дебате.

Ја мислим да сам имао право што сам у начелној дебати говорио да се не прошириша ово право, него да се и право и преседан, створен у Народној Скупштини, овим сужава.

Да говорим сад о контрадикцији, која се налази у овим одредбама.

Пре него што бих то учинио, ја ћу да кажем, да стилизација овога члана не вља. Обично, кад се једна идеја спроводи кроз који члан, онда се даје првом ставом писани појам, а некод њега долази пододредба или изузетци, ако хоћемо да се та идеја ограничи или специјализира. Овде, међутим, учинено је обратно. Други став каже: да се о избору свакога тела претреса као и целини. Трећи став допушта и начелан претрес свих избора и свих изборних тела. Ја мислим да треба обратно да буде. Кад се говори о начелном претресу у једном ставу, онда тај став треба да буде напред. Трећа алинеја треба да је пред другом и тек она да треба да дође одредба: да се може говорити и о изборном телу попаособ.

То је што се тиче реда идеја.

Што се тиче контрадикције, ја не налазим контрадикцију само у оном што је г. известилац посено, него је, по мојем мишљењу, контрадикција и у оном смислу.

Кад онај, шести, став каже јасно: да „неоспореним изборима стављају се на гласање без претреса“, и „ако 20 посланика затраже да се који од њих издаје, па о његову избору засебно прогреса и реше, онда ће се о њему водити засебни претрес“ увек с погледом на II став овога члана, тј. на субјективну способност. (Известилац: Не!). Јост! Јест! То иште овде то значи: да се не може водити начелни претрес о неправдности избора, већ само о субјективним неспособностима посланика. И онда господо, највише ово: „по парочитом скупштинском решењу... може се водити начелни претрес“. Кад не може о неоспорним изборима да се води начелни претрес, него само о једном телу или о једном посланику, и то само о његовој субјективној неспособности, ако 20 посланика то затраже — онда нашто ова друга одредба, која стоји у контрадикцији са првом?

Ето, ту је та контрадикција.

Ограничавање дебате начелног претреса и сужавање права посланикових изведене је и у последњој реченици последњег става, где се каже: „начелни претрес, ако би га било, не може трајати дуже од три скупштинске седнице“, то је једно ограничење; али, ишто се зна, начелни претрес 1905., и преговори о верификацији одбора 1908. године, трајали су не три седница него све дотле, докле нису убедили владу да се они тргне са немаковитог пута: да поништава и оне мандат опозиције који су исправни. Па се ограничавање тога скупштинског права спроводи и у протпоследњем члану: „Претрес, у овом случају, у скликом изборном телу, не може трајати дуже од једне скупштинске седнице“. У једном изборном телу, ту се може, ако се допусти, говорити не само на једној седници, него и на две и на три. Овако — то је отрави-

чава. Друго је питање: јесмо ли мы сии за ограничење или не, треба ли да буде то или не.

Кад су избори правилни, и кад ба било то да свака влада врши законите изборе, без обзира на то каква ће већина изићи, ја бих био за то, да се забиља води претрес што мање, да се претрес што више ограничи, да се што пре иреће па рад скупштински. Али, кад наје није могу то да буде ни у новој историји, ни у новој ери, и изгледа, да неће доживити Скупштина време, да изборе неће моћи критиковати. Ја мислим да у овакој члану има и контрадикције и сужавања права. И могло би се избегти и то ограничавање и проширење, ако се из другог става изоставе ове речи: „Издвојити се могу ови избори само оних посланика, којима се оспорава субјективна посланичка способност“. То дакле да отпадне. Г. известилац то вади да може примити и без мата формалнога предлога.

Ја ћу да лодам још неколико речи о томе, да су овакве одредбе у нас пова ствар.

Уоните, наш је пословник прилична колија француског и словеначког труда за Парламент. Али је гдеđde ова колија и рђала. У француском пословнику и Парламенту обичај је, који је већ век парламентарног живота санкционисао: не да треба 20 посланика да траже па да се може издвојити један мандат или да се може издвојити једно изборно тело па да се о њему засебно решава; већ је обичај створен из виших практика: да и кад један посланик затражи да се издвоји било један мандат или једно изборно тело, да онда председник одмах без дискусије а прима тај предлог и за идућу седницу ставља га на дневни ред. 1878. године био је један такав случај. 18. новембра председавао је скупштинским седницама чуvenи председник Грени; и један посланик устао и казао: оспорава мандат тога и тога г. посланика и тражим да се о њему засебно решава.

Наравно, да већина скупштинска није била зато и дигла се граја: То не можемо да прихватимо; председник прекида грај и каже: да бих сачуво о право и господина посланика који оспорава мандат дотичног посланика, а тако исто и право тога г. посланика да брани свој мандат, — јер кад му се не допушта право одбране у Француској се сматра да то није часна ствар, — дакле, да бих сачуво и његово право да докаже правилност свога избора, ја примам посланичка предлог и за идућу седницу ставља га као засебну тачку на дневни ред. То што је радио 1878. године Грени и данас бива у француском Парламенту. То се право не укида. Тежња је свог посланика да се не одвоји један мандат који је правилан него који је неправilan.

Може се десити код нас да се у једној вароши почина наса изборних неправилности, и да је влада прорада са својим кандидатом, и да тај кандидат чини потребну већину владину. У ти случају, господо, верификацијни одбор не предлаже да се поништи његов мандат; а онда треба тек 20 посланика да затраже, па да се издвоји мандат. Претпоставимо да не може да се наје тог момента 20 посланика него 19, и у том слу-

чју, зато што нема свих 20 посланика, не може ни да се говори о једној повреди закона. Ја ипак сим да би то било неправдично и да, са обзиром на нашу младу парламентарност, треба да остане практика да не треба 20 посланика да траже па да се дискутује о њему, него да се тај број сведе онако како је и у другим великим Парламентима, где је већи број посланика и где се виак поред свега тога брже и лакше ради.

Министар Финансија, Заступ. Мин. Унутр. Дела, Стојан М. Протић. — Ја ипак да кажем неколико речи поводом говора г. Агатоновића, које ће управо да се односе на целокупан претрес, а то је управо из начин: како да водимо овај претрес, ако хоћемо да лакше сршавамо и не одувлачимо ствари више, него што саме захтевају.

Ја мислим да је потребно да сваки посланик, који има какву примедбу, какву измену да учини, да је потребно да изнесе предлог на тај предлог да образложи, и тек онда да разговарамо, а не онако: да неко држи дуг говор, да критикује и на крају да седне.

Оном изостављању, о коме говори г. Агатоновић, ми не знајмо пишти; немамо предлога о коме треба да решавамо. Ја држим да ми не можемо ствари лако изводити, ако тако будено радили.

Ја разумем да г. Агатоновић има извесних примедби, али те примедбе мора да буду редиговане и изнесене: „Ја сам мишљен да треба ово и ово ставити, из овога члана ово изменити итд.“, и онда неко то образложи, па ћемо онда да разговарамо шта ћемо да усвојимо а шта не.

Из онога што је г. Агатоновић говорио, ја сам могао да изведем овај закључак: да треба трећи члан изменити, и у томе можемо да се сртвоме да се ове речи: „које нарочитом скупштинском решењу, које се доноси без претреса, пре посебног претреса може се водити начелни претрес“, избришу; да ово што је остало остане, али само да се измене речи: „начелни претрес не може трајати више од три седилице, после кога ће се гласати о томе, да ли ће се за основу посебног претреса узeti одборски извештај“.

Ако господин с тим није сагласан, то би могло тако да буде, ја против тога немам пишти, да се не каже нико ни исјемо никакав начелни претрес. Да ли ће тај став да остане ту или да дође место оног првог, а овај да остане, то је ствар споредне важности. Друго, што се тиче преседана, ја ћу да учиним господину ову примедбу. То је засебна ствар и о томе се засебно може говорити, а не можемо у исто време говорити и о једном, и о другом, и о трећем.

Што се преседана тиче, ми морамо да назимо ово: преседани имају свој смисао да се наводе као разлог само онда, кад се закон тако тумачи, кад је оно, што правници кажу, реч о тако званом *de lege lata*; а кад је реч о *de lege ferenda*, кад се закони праве, онда преседана не може бити; јер закон се гради како се хоће да начини те да не буде преседана. Преседани су дозвољава да се протукачи један закон, а па преседане се не поправи онда кад се хоће да прави закон.

Слушајеви, које је цитира г. Агатоновић из француског Парламента, могу да остану тамо, што

у француском Парламенту неће да ради ово што се ради код нас и од чега ми корамо да се бранимо. Тамо ће се видети ретко случај да се мандат тога и тога посланика засебно решава, или ће то бити од стотине мандата један; а код нас један опозиционар излази би и казао: ја предлажем да се тридесет мандата избриму. Ми од тога ипак да се чувамо, да се бранимо. Због тога не можемо пристати да један посланик има то право, а можемо онај захтев, 20 посланика, спустити на мањи број; али никако че можемо пустити да сваки посланик може устати и тражити да се издвоји тај и тај мандат. То издвајање мандата може бити само онда кад је каква крупна ствар, коју јавно мишење подржава и где се већина ретко противи томе, и такви мандати се збила издвајају, а не тек онако да устане један посланик и да каже: ја имам да издвојим ове и оне мандате и да претрес о верификацији траје двадесет дана. Француски Парламент онога дана, кад се састапе, има да ради, па у току свога рада Парламент на једној седници говори и о једном мандату који је издвојен; али Скупштина је оснособљена да ради и сршава послове.

Ја молим да се то има на уму, да ћемо тако боље пословник израдити, а онако ћемо се само вражати и управо оне измене, које мислимо и жељимо да унесемо, оне ће бити растурене и опет ће остати погрешне релакције појединих чланова. Најбоље је да сваки посланик, који има нешто да предложи, нека поднесе формалну измену, па ће онда од тога бити користи.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Агатоновић ради личног објашњења.

Радослав Агатоновић. — Само две-три речи ради објашњења, да одијем замерку Г. Министра Протића коју ми је учинио, пребапујући ми да сам говорим а не предлажем пишти, те према томе изгледа да нема правне подлоге да се може долети коначног одлука. Г. Протић нема право што каже да ја пишти не предлажем. Ја писам предложно пишти искрено, али сам предложио усмено. Међутим, г. Протић ће ми допустити да сам има разлог што писам поднео писмен предлог. Писам поднео писмен предлог због тога, што је практика до сада била, да од стога случајева само један је где буде пријеен предлог који један опозиционар предлаже. Ја претиостављам да је извршен између обе радикалне групе потпун споразум и да ће се оне примедбе, које нарочито одређени посланици међу радикалним и самосталним предложе, пријати. А пошто ми не припадам томе споразуму, ја писам могао стећи уверење да ће мој предлог бити пријеен, те зато говорим да обележим своја гледиште а излишише предлоге не чиним.

Према томе, ја ћу убудуће, примајући ову замерку г. Протића, збога и чините предлоге, са уверењем да ће им г. Стојан Протић поклонити више пажње (Министар Финансија, Стојан Протић. Колико они заслужују). Разуме се, колико они заслужују.

Међутим, да одговорим још на једну примедбу г. Стојана Протића, односно броја посланика који траже да се мандат издвоји и да се о њему за-

себој розива. Збога јесте у ствари оно што каже г. Протић. У француском Парламенту неће се десити, да устане један посланик из опозиције па да каже, да се издвоји тај и тај мандат и да наређа 30 мандата. Ама код њих неће да наступи ни они случајеви поништавања мандата, који су били код нас; ја вас подсећам па онај случај која се одиграо самим. 1908. године мени је одузет мандат па један изјевривалији и изјевезаконији начин: поништени су гласови у корбовској општини, да би само јој мандат могао да надне; а то у француском Парламенту, као и у другим Парламентима, никад писје било. Изборних неправилности има, али никде се не каживају брачни за изборне неправилности, него се кижанају дотични органи који су ту неправилност створили. Код нас је тога било до сада а може и доције да буде. При претресу прошлог извештаја верификацијоног одбора за ову Скупштину, чим је прочитан извештај верификацијоног одбора, устала су нека господи из већине и предложила да се ти и ти опозициони мандати издвоје.

Наравно, кад се то појавило из већине, онда је требао да следи и одговор из мањине, да се ти и ти мандати већине издвоје. Ниши је избор био врло проплан и у верификацијоном одбору прошао је као проплан, али нека господи из већине нашла су за сходно да издвоје ниши избор и, наравно, ја сам на то одговорио и тражио да се издвоји избор нишког округа. Ето, видите, те ствари треба на неки начин да се регулишу; и ја не мислим да ће се оне регулисати овом одредбом пословника, него попрвом нашим нарави, да се ипак не појављују случајеви који су се појављивали. И кад смо сигурни, да владина већина неће злоупотребити свој положај већине, да оклasi један законити избор за позаконит, онда из мањине писјем се излагати осуди јавног мјења, да оспоравамо и мандате који су законити.

Према томе, ако би остало ово што је данас г. Протић изнесо и мисlio, онда у томе случају ја не бих тражио да се сиљни број од 20, нити бих тражио да се свеđe проседам, да један посланик има права да тражи издвајање мандата, него бих казао да се сви правилни избори не оспоравају и да се о њима не претреса. Али како наше нарави нису ногодине да се своје може увести у живот парламентарни, онда бих ја молио г. Протића, ако не пристаје да се онај број од 20 сведе на један, онда бар да гај број преолови, да десет посланика имају права да затраже да се о једном мандату засебно решава.

Нека г. Протић буде уверен, да тих десет посланика из опозиције неће злоупотребити то право, као што га ни до сада пису злоупотребили.

Извештајац, Ђуба Јовановић. — Ја сам сматрао да треба да усвојим, колико се тиче трећег става, измену коју је предложио г. Министар, тако, да би трећи став гласно овако: „Пачељни претрес не може трајати дуже од три седница скупштинске, после кога ће се гласати, да ли ће се за основу већег претresa узeti одборски извештај.“

Што се пак тиче даљег питања, како да се избегне привидна несугласност која постоји између

2. и 6. става, то би могло когод да предложи или оставите времена мени, па бих и ја исказао да предложим, да по буде никаква несугласност.

А сад само да објасним какав је смисао става 2. у вези са 6. ставом. Не влчи ои, дакле, да се при томе издвајању може издвојити само избор посланика који нема посланичких квалификација и да се не може претресати ни решавати о овим другим посланичким мандатима, чији посланици имају лично квалификације, али је код њиховог избора било какве друге неправилности, због чега би требало водити претрес или би чак требало њихове мандате поништити. И ови се мандати могу претресати као год и они први.

То је смисао ове одредбе, али видим да је она дала повод неслагању у схваташњу. Стога ја обећавам, ако би ово Скупштина данас примила, да ћу за друго читање спремити редакцију када би Скупштина задовољила.

Међутим, само једну исправку да учвним у говору г. Агатоновића. Ја сам се надао да ће он после наше обавештавања у начелној дискусији загледати стенографске белешке, али ми се чини, да он то није учинио, кад је онет данас причао да је била инструкција самосталска па начелном претресу 1908. год. Господин је позаборавио и помешао, јер дојде докле се ми, обе групе, нисмо споразумели, Скупштина није ни сазивана и није било ни инструкције, нити никаквог начелног претresa о верификацији мандата. Уочите није било никаквог начелног претresa о извештајима верификацијоног одбора од 29. маја до данас. Ја сам ових дана пажљиво прегледао све стенографске белешке и писам нашло трага таквом претресу. Нека г. Агатоновић прегледа стенографске белешке па ће се о томе уверити.

Али поводом многих објашњења, које онај члан извршио, ја сам готов да повучем у одбор овај члан.

Заступник Министра Унутр. Дела, Стојан Протић. — Члан ми се да не би добро решеве да овај став сад иде у одбор. (Чује се: Па онда да још о томе говоримо).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Петар Милић.

Петар Милић. — Господо, ја имам да учвним неке промене на одредбу чл. 3. овога пројекта. На први поглед, одмах, нада у очи да Нар. Скупштина у начелном претресу може да одбаци одборски извештај. Истина, Нар. Скупштина има права да одбаци сваки предлог Владин у начелу, било за то што није користан, нецелисодан итд., или због тога што је Влада изгубила позверење Нар. Скупштине. Али, мислим да то не може да буде код извештаја верификацијоног одбора. Ствар је овде у томе, да Нар. Скупштина хоће да приступи своме раду, а да би то могла да учини, она треба да се конституише; да би пак ово извршила, Устав је упућује да одреди одбор који ће да прегледа изборна акта, посланичка пуномоћства и да јој извештај поднесе. Па, кад је Скупштина избрала верификацијони одбор и паредила да јој поднесе извештај о изборима, онда како може да буде па да она у начелу и одбаци тај извештај? Ја разумем да за ово нема никаквог оправдања.

Разумо се, да се Скупштина не мора сложити са извештајем одборским у појединостима и, у том случају, решавање онако како нађе за потребно, а не како одбор каже. Ја, дакле, никако не могу да разумем, да Скупштина може да одбаци одборски извештај у начелу; јер, чим је одбор изабрала и тражила од њега извештај, онда га у начелу мора и прихвати.

Поред тога што за ово нема правдања, излази још и то, да се, на овје начин, рад у Скупштини оспорава; међутим, ако сте виделе да је задатак овог пројекта баш у томе, да убрза рад Скупштине, Бад се извештај верификacionog одбора одбаци и кад се — као што ће се даље видети — мора да одреди пон одбор, онда ће рад новог одбора трајати исто оподико времена колико и рад првог одбора. За све то време Скупштина неће радити.

Даље, излази да није оправдано ни то, што се забадује овај одбор од стране Народне Скупштине. Народна Скупштина сама је изабрала одбор у који има вере и сама му је покверила ту мисију, па га после забадује, зато што је он евришно посао и подвео извештај; међутим, до сада није забавицала оне који неће никако да раде и да поднесу извештај. А зашто то? Ако се Скупштина не слаже у неким појединостима са одборским извештајем, решиће онако како она искли и излази, или то не може да буде повод да се одбор забади. Збадивање одбора бесцјело отежава рад Скупштине.

Даље, имам да напоменем још и ово: по Уставу и по закону о изборима народних посланика, и по досадашњем пословнику — и ако се свуда напомиње да Народна Скупштина има да даде коначну одлуку о изборима — никде није познатично истакнути мисао, да Народна Скупштина има право да попишти избор целокупног изборног тела и да изреди накнадни избор после тога.

Напротив, свуда где се говори о избору, и у Уставу, и у пословнику, и у закону о избору народних посланика, увек се каже да решава о избору појединог посланика и никако о избору изборног тела. Чак и у досадашњем чл. 10 пословника, који је остао неизромењен и по овом пројекту, вели се: „Ио, место посланика чији је избор по попишти, Народна ће Скупштина одлучити да се издотичне кандидатске листе, ако она није испричана, позове за посланика први по реду кандидат итд.“. Дакле, увек се говори о попиштију избора само појединости посланика. Устав води рачуна о изборном телу док се избор не изврши, а чим се избор изврши, Устав не говори о изборном телу, него само о чуношћству појединости посланика. Оно што је овде стављено у овоме пројекту о томе, попина је. Овде је, дакле, јасно истакнута мисао, да се може попишити и избор целог изборног тела. Разлога за то има и за и против.

Али, ако се хоће стварно да гледа из ову ствар, оправдања за то нема, јер вршење накнадног избора олмах после претходно извршеног избора у изборном телу ишти и државу и народ и материјално и морално. Накнадни избори, после извршених избора, стварају корупцију и деморализацију која се вреноси после из све изборе. Чини ми се, да је због тога закон о изборима народних посланика детаљан до најмањих ситница, како би се

избор што правилије извршио и како не би изступила та могућност, да Скупштина попишти избор целог изборног тела. Истине, има разлога да и ова одредба уђе у закон само с обзиром на наше специјалне прилике, или то је једно зло. Јер ако се после тако детаљисаног закона о избору народних посланика деси да избор у изборном телу буде тако неправилан да га Народна Скупштина мора да попишти, онда то поклзује јавље станови у народу. Али кад је већ ова одредба стављена у пројекат, она је неизблудна. Поншто се признаје иштетност накнадних избора целог изборног тела, онда поништавање тих избора треба да буде у редним и изузетним случајевима. Међутим, како је овде у пројекту ова ствар регулисана, може избор изборног тела да се поништи и онда, ако је неки ватрени партизан јачко бацио куглицу у кутију втадакле, може се избор изборног тела поништити ако је у ја чеку повређен изборни закон.

Под оваквим околностима Скупштина ће да лута при решавању о изборима, па ће се дешавати и такве пепиродности и нелогичности, да Скупштина у једном случају поништи један избор због једне неправилности а у другом да га оспажи.

Ја излазим да, кад је већ ова одредба о поништавању избора у изборном телу укинута с обзиром на наше прилике, онда треба да се одреде и случајеви у којима се може избор целога изборног тела поништити и паралити накнадни избор.

Поред овога имам да кажем још и то, да, кад је већ ова одредба ујесена у пројекат, онда треба јасно казати, да ли при решавању избора једног изборног тела имају право да гласају посланици дотичног изборног тела и да ли се тај избор сматра као њихов лични избор или не? Ја мислим да би у овом случају требали да гласају и ти посланици, зато што овај избори интересују у главном њихову политичку организацију, па се азбог тога може да деси да они гласају да се тај избор поништи, према тежњама њихове странке, и ако би њима било у интересу да гласају да се избор не поништи. Прена овоме, ово би у овоне члану тројало јасно одредити.

Даље, у једној одредби се каже: да се прво реши о оним изборима које одбор није оспорио, а после о оним које је оспорио. Мислим, с обзиром на ову нову одредбу о поништавању избора у изборним телима, да не би било излишно да се напомене: како ће се првост водити ако вероватно одбор поништи своје изборе свих изборних тела или већи део. А тај случај може да се деси. И у мало што се није десио 1908. год., кад је опозиција гласала да се сви избори поништи. Дакле, и то треба на неки начин овде предвидети.

Даље, овде видим да није још једна ствар наредена.

Ви знаете да, по Уставу, сваки кандидат има право да се кандидује на три места. Ако он буде изабран на сва три места, онда ће он добити три чуношћства. Значи: да је Устав дао кандидату право да се кандидује на три места, а бирачима да га на сва три места бирају. Бад је тако, онда како ће овако изабрани посланици, приликом решавања о изборима, да гласају? Хоће ли гласати

са једним гласом, или ће гласати са три гласа, пошто и три иунакојства имају? Ако се то неће, онда то треба нарочито напоменути, како та ствар веби доције излишила забуну.

Имам да поменем још и ово: да Уставу, где се налази да се неоговорни избори стављају на гласање без претреса, има једна позгодна стилизација. Ред речи: „Ако двадесет послапика затраже да се који избор подвоји за о његов избору заједнички претреса и реши...“ ирдо је позгодно стилизована. Место ове речи: „О његову избору“ треба ставити: „О њему.“

С обзиром па све ово, овај је члан недотпуни, и стога бих ја и молио г. известиоца да прими да се он врати у одбор, те да се допуни и правилније и јасније радију.

Председник, Андра Николић. — Господо, хоћемо ли да закључимо седницу?

Министар Унутрашњих Дела, Стојан М. Протић. — Ја немам ништа против тога да овај

члан оде у одбор, само хоћу да вам схватим пажњу па једну ствар. У одбор једна ствар треба да иде онда, кад одбор зна шта треба с њим да уради, кад се дискусије исприре. Овде, међутим, има још говорника, па стога не може ствар још и да шаље у одбор. Кад се сви говорници чују, онда ћемо видети: да ли можено ствар скршити овде је чорамо слати у одбор.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Дакле, сподо, да закључимо данашњи рад. За идућу седницу која ће, наравно, бити у понедељак и то у девет часова пре подне, ја бих предложио као прву тачку: друго читање ванредног кредита од 200.000 динара и даље: продужење данашњег дневног реда.

Прима ли Скупштина ово? (Прима).

Данашњу седницу закључујем, а другу заказујем за понедељак у девет часова.

Седница је трајала до $12\frac{3}{4}$ часова.

Прилог 22. броју „Српских Новина“

БРОЈ 64.

НАРОДНА СКУПШТИНА

—
—

LXIII. РЕДОВНИ САСТАНАК

24. ЈАНУАРА 1911. ГОД.

—

— ИЗДАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ —

—

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЈЕВИНЕ СРБИЈЕ

1911.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LXIII
РЕДОВНИ САСТАНАК

24. ЈАНУАРА 1911. ГОДИНЕ

III РЕДОВАН САЗИВ
ПЕРИОДЕ 1908—1911. ГОД.

LXIII РЕДОВНИ САСТАНАК НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ПРЕДСЛДАВАО ПРЕДСЕДНИК:

Андра Николић

И П-ГИ ПОТПРЕДСЕДНИК:

Јаков Чорбадžић

СИГНТАР:

Милун Лукић

Приступни су били Г. Г. Министри: Министар Председник, Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Министар Народне Привреде и Министар Правде.

Почетак у 9^{1/4} часова пре подне.

Председник, Андра Николић. — Отварам 63. редовни састанак.

Изволите чути протокол пређашњег састанка.

Секретар, Благоје М. Илић прочита протокол 62. редовног састанка.

Председник, Андра Николић. — Има ли приједлаба за прочитани протокол? (Нема).

Објаснијем да је протокол примљен.

Изволите чути молбе и жалбе.

Секретар, Милун Лукић прочита молбе и жалбе, које гласе:

Бр. 273. — Лазар Савић, геометар, моли да му се врате обустављених 434,83 динара.

Бр. 279. — Зорка Трифуновић, удова из Београда, моли за инвалидску помоћ.

Бр. 280. — Анка Јовановићка из Београда, моли да се њена молба, раније позната Скупштини, узме у поступак.

Бр. 289. — Грађани села Бргулза и Лисег Песе да се не одвајају од општине радњевим и даље остану у саставу исте општине.

Бр. 290. — Годор Јосифовић из вароши Лешница, жали се из пласт ероза јадрансог.

Бр. 291. — Сава Видаковић, бив. каферија, моли за помоћ, пошто је као закунац биза-а склопио узубно 1.200 динара.

Председник, Андра Николић. — Узетиће се одбору.

Изволите чути два министарска саопштења.

Секретар, Благоје М. Илић чита:

Краљевско-Српско
Министарство Просвете и Цркве
Послова
Црквено одељење
ЦБр. 158.
21. Јануара 1911. год.
у Београду.

Народној Скупштини,

Част ми је известити Народну Скупштину, да ћу на питање г. Милана Марјановића, народног посланика, о рукоположењу г. Поп-Храстића, до стављено ми актом од 21. овог месеца Бр. 243. одговорити када се то буде ставило на дневни ред.

Заступник
Министра Просвете и Цркве,
Послова,
Министра Нар. Привреде,
Ј. М. Прслановић с. р.

Министарство Правде
Бр. 1199,
21. јануара 1910. године
у Београду.

Народној Скупштини,

Част ми је известити Народну Скупштину, да ћу на питање, постављено ми од стране г. Јосифа Бојиновића, народног посланика, на LXI састанку, одговорити кад у Народној Скупштини буде стављено на дневни ред.

Министар Правде,
К. Л. Тимотијевић с. р.

Председник, Андра Николић. — Узима се на знање и назиље се при одређивању дневног реда.

Изволите чути извештај одборски по једном посланичком предлогу.

Секретар, Милом Трифуновић чита извештај одборски о изменама и допунама у закону о најутрици, а по предлогу г.г. Маринка Станојевића и Паула Ђорђевића, који гласи:

Народна Скупштина
20. јануара 1911. г.
Београд.

Народној Скупштини,

Одбор је проучио законски предлог г. г. Маринка Стапојевића и Паула Борђенчића — о изменама и допунама закона о плавнадржима, највећим делом да је уместан и препоручује Народној Скупштини да га изврши усвојити, како у начелу тако и у појединостима.

Одбор је изабрао за известиоца Михаила Стојаковића.

Секретар,
Мих. Стојаковић. Председник одбора,
М. Исааковић.

Чланови:

Никола Живковић, Никола Цакић, М. П. Мицковић.

Председник, Андра Николић. — Наредиће се штампање извештаја који ће се раздати, и у своје време ставити на дневни ред.

Предизвик на питања председништву.

Има реч г. Урош Ломовић.

Урош Ломовић. — У прошлодијеву сазиву нас неколико посланика поднели смо предлог за измене и допуне закона о средњим школама, којим смо тражили да се закон измени у томе, да и она места у унутрашњости која немају ниже гимназије добију гимназије, јер по досадашњем закону број гимназија је ограничен. По нашем предлогу изје довесено никакво решење због тога, што је тадашњи Министар Просвете г. Љуба Стојаковић, а доцније г. Јован Жујовић, изјасли, да се Влада интересује тим питањем и да се са време предлог закона о изменама и допунама закона о средњим школама, који ће се одмах још те јесени поднети Скупштини на решење, и да се по тим изменама може надати, да ће у свима тим местима, где нема гимназије, гимназија бити отворена.

Ја питам г. председника, да ли ће тај предлог законски доћи пред Скупштину и ако не, да се постара да тај закон што пре дође на решење. Како сам сазнао он је пред Државним Саветом, и ако је тако, да се дуго задржало тамо, ја молим г. председника да се о томе обавести од Г. Министра и да учини што може те да се тај важан предлог што пре изнесе пред Народну Скупштину на решење.

Председник, Андра Николић. — Скупштина још није дошао тај закон. Шта је с њим и како, ја ћу то сазнати и потрудићу се да он што пре дође на дневни ред.

Тријан Кацлеровић. — Да унутим једно кратко питање на Г. Министра Просвете.

У државној Штампарији радници имају, по правилима, право на лекарску помоћ. У слушају болести, по чл. 55. б. гарифе, радници за време док су болесни добијају пуну плату, према годинама проведеним на раду. Тамо је сад лекар Др. Платон Папакостопулос, и он се од првих дана службовања па до данас незгодно попушта према радницима, како кад их прегледа, тако и кад утврђује

да ли су радници болесни или нису. Он готово стално утврђује да радници нису болесни, или их шаље другим лекарима да их прегледају, а да ће он тај преглед да овери, како би радници имали право на плату. Међутим, он то неће да чини и тако радници трче, прво и право, у том ногледу што плаћају својим парцама лекара, и друго, што не добијају плату за време болести, јер Управа Штампарије неће да им исплати зараду чим нема извештај тога лекара. Да наведем 2—3 примера, колико да Господин Министар може истрагу на конкретном случају да поведе.

Један кочијаш јавио се да је болестан и он га јој отерао. Међутим, тај човек се после неколико дана разболео па и данас лежи од запаљења плућа. Један се је опет јавио да има јаких болова у глави а он га шаље у луду кућу. Једном раднику је држао термометар више од пола сата у устима и изјазду му је рекао да је здрав као „кон“, док су други лекари констатовали да болује и да две године иде у бању. Једну раднику није хтео да прегледа и да је поштади од рада и после три дана она је умрла. Једном раднику који се јавио за помоћ да га прегледа, казао је да му није ништа, док се овај истога дана шлогирао, па је и избачен на улицу као неспособан за рад.

Достављајући ове случајеве г. министру, жељео бих да г. министар узме у заштиту раднике и да се постара да радници добију тамо и доброг и савесног лекара.

Сад икад да унутим једно питање на г. министра иностраних дела.

У државном буџету има једна позиција од неколико хиљада динара на име помоћи оним радницима који иду у иностранство, па се отуда враћају и који се у иностранству разбољевају.

Има већ неколико година како стално практикује наша полиција да од оних јемаца, који су јемчили за часопис, тражи ону суму коју су радници у иностранству добијали од послаштва ради путовања или ради лечења у болницама. Држим да је то незаконито, да јемци плаћају трошак који ти радници учине, јер у буџету стоји, да је та суза одређена на име помоћи и онда радници нису дужни да је враћају, према чему ни сами јемци, који су за часопис јемчили, нису дужни да је враћају.

Ова ствар сигурно није позната г. министру иностр. дела и ја му је достављам да је извиди и да поради да стане на пут, да губуђује јенице не оспорењују за оно што нису дужни да плаћају.

Председник, Андра Николић. — Питања ће се доставити Г. Г. Министру. Има реч г. Агатоновић за питања на Г. Министра Иностраних Дела.

Рад. Агатоновић. — Ја сам још 21. октобра проконсул преко председништва Скупштине доставио Г. Министру И. Дела једно питање, очекујући да ће идуће седнице доћи и на то моје питање одговорити. Али Г. Министар није дошао 22. октобра месецда и ја сам, у споразуму са председништвом одложио питање за данас, а Г. Министар, међутим, нема ни данас! То је најбољи доказ, колико ће предсти одредба новог пословника, да се писмена питања

достављају Министрима па 24 часа раније, како би на њих одговорили. Ово је питање, међутим, звома важно, оно се тиче примене трговинског уговора који нација производила од стране Австро-Угарске.

Пре неколико дана било је у јавности вести, које пису са надлежне стране демантовање, да Аустрија не примењује одредбе давашњег трговинског уговора према извозу нашем у Босну и Херцеговину, него примењује оншу царинску тарифу. На ова дана касније у јавности исто тако сазнатено је, што такође није демантовано, да је Аустро-Угарска вратила неколико вагона наше прерађевине, саламе, из Пеште. Да ли је она ту саламу вратила због тога, што у уговору нашем није предвиђен изрично и тај артикал, или је нашла ма какав недостатак ветеринарних погодаба, или је уопште предузела попозија упражњавање свог старог заната, да шиканираше извознике и нашу робу — ја не знам. Због тога молим Г. Министра да дође и да ни одговори на ова питања: зашто Аустро-Угарска не примењује одредбе трговинског уговора на нашу робу и како се она извози преко Дрљве у Босну и Херцеговину? Зашто јој враћена наша роба из Пеште? Уз то питање дошло је као један колапсиденс још једно много важније питање, које нас све у Србији јако интересује.

То већ више није питање примене трговинског уговора, него питање нашег политичког односа прека Аустро-Угарскеј. Рекло се, да ће са обављањем трговинских односа наступити и редован политички однос. Међутим, има неколико дана како кружевести, које се не демантују, које су пажањост истините, бар тако изгледа, да је Аустрија понова отпочела у Босни према нашој граници напомилавати војску, испражњавати школе и куће приватне, напуштати војску по њима и дојлачти ратни материјал. Сво те вести нису пријатне за политички мир. Оне тзвбују духове и стварају уверење: да наши политички односи са Аустро-Угарском не стоје добро. Стога пунђам ово питање Г. Министру, молећи га да ми одговори: је ли вила у стању да објасни нашта се односе те војничке спреме, у времену кад су политички односи између нас и Аустрије изравнати, и кад нема изгледа да ће између нас и Аустрије доћи ускоро до конфликта или каквијој ратној походу.

Префедник, Андра Николић. — Изводите чути једну интервјуацију.

Секретар, Милун Љукић чита интервјују г. Алексе Ратарца, упућену па Г. Министра Народне Привреде, која гласи:

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

На основу закона о акционарском удружену постали су попечни заводи, са задатком „међусобно помагање“, Паламички и Азњински (смедеревска Јасеница).

Кад се ставје којо постоји упореди са законским прописима из тога доба, онда се може да види, колико пропалија раздавају обазрите тежње таководнице да уобичајене садине инакте.

Пошав од племените идеје, коју су законодавци имали, рад ових новчаних завода спустио се на једну веома ниску тачку; у место нећусобног помагања, међусобно плаќање. „Племенити“ акционари, чија су срца окорелија и од срца чуvenих хајдука Десиља, Солдатовића и Бркња, изумели су нов начин уропашавања земљорадничког ста-лежа; нашли су да је задужење на менице и брже и боље. Они, без надлежних судова, очак протоколишу, без решења и без плаќања такса, за трговија; као „трговица“ потпишу га на меници пред два писмена свидетка, и §§ 77. и 78. трг. закона и § 471. грађ. суд поступка налази.

Интересна је стока обично из почетка 50—100 за 100, и постепено се спушта на 12%.

Капитало су уплатили из овај начин:

а. Отворе упис и одмах дају понад на мене
не зајмове, поделе процентално предају акција и
при зајму од 200—300 динара увек паметну и по
једну акцију и од зајма је наплате по номиналној
вредности.

6. Одмах истога тренутка купе акцију за 30—50 динара, па је још једна продају, то не само да је царе узму, него још и Ђаре.

и. Кад на овај начин уплате основни капитал, онда цензурише поставе форма; они растуре капаље по селима, те се они погађају за интерес 50—100 за 100 и узимају менике, па те исте менице уносе у завод, као бајаги на редовно отплатањавање.

г. Сад су изумље поја начин упрашавања, пајсигурацији. Препесе земљорадник код Правостепеног Суда тајнију од извесне парцеле на завод, исту преда заводу, затим изда мениши (обично на велику суму) и, као бјдага кад исплати земај, да му се препесе тајница (разумује се о трошку дужине).

а. Одобрења, потврду правила добијају за један
ниј, па га одмах промене. Један пример:

У бр. 248 „Српских Новина“ (1909. г.) објављен је упис акција „Паланачког Акционарског Млни“ и одобрење Министар. Парао. Припреде од 17. октобра 1909. год. Бр. 7356. Они су — оснивачи — отворили међутим банкарску радњу, протоколисали код Правостивеног Смедеревског Суда под фирмом „Есконтна Банка“ са још три јала слова „И В К“. Зајмове дају на лепице на начин горе означен, з али мада нема ни помоћа.

Акционара је тајни толико колико чланова управног и највишег одбора.

Наплате се врше на овај начин:

(На следећих извештајима података јаснија санка)

1. „Палаташка Штедионица“ у 1909 год. имала је протеста 478 у вредности динара 110.012;

2. „Јасеничка Задруга“ у 1909. год. имала је протеста 536 у вредности динара 145.384;

3. „Кредитна Банка“ у 1909. години имала је протеста 385 у вредности динара 131.236;

4. „Природна Банка“ у 1909. години имала је протеста 288 у вредности динара 79.496;

5. „Трговачка Банка“ у 1909. год. имала је
55. 132

протеста 251 у вредности динара 50.468;

6. „Шумадиска Банка“ у 1909. год. имала је
имовине 1377. у вредности динара 64.084.591.

8. „Авањска Банка“ је 1909. год. имала је протеста 36 у вредности динара 11.690.

9. Приватних протеста 159 у вредности динара 39.944.

Дакле, свега је било протеста у 1909. год. 2.308, у вредности динара 729.814.^{59/60}

У 1909. год. било је забрана судских 670.

У прошлјој год. до 10 маја било је протеста 596, а забрана 110; од 10. маја до краја године си-
гурно је више по 1909. г.

Кад се узму просечни трошкови за регулисање
менџица због протеста и забрана, најмање се налази
по 50 динара.

10. Менџица нека испод 100 динара, те се от-
плаћују на дужну књижаду, од дужника напла-
ћују интерес на 110 дни, а улагачима не дају инте-
реса штите.

Докази су:

За тачку а. и б.: што су акције у садашњем стању
све у рукама чланова управног и пъдзорног одбора,
а на какав су начин куповали и продајали, утвр-
ђују интерес на 110 дни, а улагачима не дају инте-
реса штите.

У скорашњим заводима нека се испитају зајмо-
држаци под речју „прими“ или негде „признајем“
— по свима менџицима.

За тачку в.: овет нека се испитају зајмо-дрижи;

” ” г.: утврђује се тапијама, које постоје
у заводима и менџицима истих лица, које су тапије
пропела.

За тачку д. и е.: постоји коријес деликти.

За тачку 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 и 9: запади акта
начел. среза јасеничког (Палана).

За навод става III овог акта поводити пониш-
тео сипиле менџицима и исте позвати пред власту
ср. јасеничког, па ће се утврдити да ли су по то-
тову сви потписи на менџицима земљорадничка лица,
која је трговачки закон изузев од потписа, а још
бољи доказ да су то, — нека се преко среске изда-
ти од општинских судова и одбора пријаве уве-
рења о сталном запишавању. Увидеће се један злочин
— у делој Смедеревској Јасеници.

Најпосле, за навод под 10: коријес деликти
скоро сај трговац.

Сви ови заводи имају преко 1.200.000 динара
укупног капитала. Испод нају кредити код На-
родне Банке и они овет заводе по књигама као
бајаги интересну стоту 12% / o у место 9% / o . Из пла-
хоних обрта увидеће се, колико пута обрну поје-
данце — на све могуће начине — и колико има
менџица са пролонгацијом интересом — где се нај-
пре погоде.

На основу изложеног а с погледом на закон о
акционарским удружењима — част ми је замолити
Г. Министра: а. да изволи одредити комисију, послати
је по лицу места, све паведено испитати и по том
одговорити — какво је стање.

б. Да ли искли законом путом обуставити снажи-
дали рад, који је противан интересима народа и
закона, или ако томе има какве сметње, онда које су.

в. Мислили поднета измену закона о акционар-
ским удружењима, те да се оваке радње сузбију и,
ако не мисли, зашто?

20. јануара 1911. год.

Београд.

Интервјуант,
Алекса Ратарац,
народни посланик.

Преоседник, Андреј Николић. — Јаволите
чути два питања.

Секретар Благоје Илић прочита питање г. по-
сланика Др. Станојла Вукчевића на Г. Министра
Грађевине:

ПИТАЊЕ

Господину Министру Грађевине

Самоуправни одбор окр. пожаревачког одузето
је од грађана израз пожаревачког и плавског имања
за грађење опружних железница још пре скоро две
године, и ни до данас комисија није дошла да
изврши процену тога имања.

Имања су одузета од грађана у добу године
када су усеви били засејани и виногради почили
роđ, а радови на одузетим имањима почели су тек
прошле јесени, те су грађани претрпели две штете:
извршили процену тога имања.

По члану 9. закона о експроцијацији имања
за железнице, процену требало је извршити најдуже
за месец дана после извршених радова (трасе из-
нова, предратуни), које је Министар одобрио.

По чл. 18. поменутог закона требало је одмах
предати све акте начелству окружном, које треба,
најдуже за месец дана по пријему акта, да објави
убедљавајућим путем, а и преко званичних новина,
а захтевесавши да саопштити на потпис време
и место где ће се процена вршити.

По чл. 32. истог закона, процене најнада
предаје се опоме кога припадају, најдаље за три
месеца од дана решења.

На, пошто је од изузета земљишта протекло
већ велики рок, а и рокови до исплате имања тра-
јаје још најмање 5—6 месеци, те ће сопственици
имања изгубити три барбe и тиме претрпiti ве-
лику штету, а комисија се још ни до данас није
саставља, то чини Г. Министру Грађевине:

1. Зашто се комисија за процену имања није
до сада саставља, кад је законити рок одавно
прошао?

2. Ко ће да Г. Министар паредити и када да
се комисија састави и изврши процену?

3. Ко ће платити штету сопственицима имања:
што им се није по закону на време проценило и
исплатило имање?

4. Тражим од Г. Министра да што пре по-
ступи по чл. 9., 11., 18. и 32. закона о експро-
цијацији имања за железнице, ако то већ до сада
није утишено.

22. јануара 1911. г.

Београд.

Др. Станојло Вукчевић,
народни посланик.

Секретар Милун Лукић прочита питање г.
посланика Михаила М. Чолића на Г. Министра
Унутрашњих Дела и на Г. Министра Народне Пра-
вредбе:

ПИТАЊЕ

на Господу Министру: Народне Привреде
и Унутрашњих Дела

Извештен сам о следећем:

Општина рожајанска у среду златиборском дугује
Управи Фондова 524.90 од 1886. год. Тај дуг је

општина направила у циљу, да буде посредник између Управе Фондова и својих грађана, те да би они што лакше и што брже дошли до кредита, који им је био потребан у оскудној години. Но после тога општина није ни покушавала да новац од кредитованих лица прикупи и дуг измени Управи по својој обавези. Међутим, дуг је растао. Напоследку, Управа, преко свога филијала у Ужицу, прода зајужно ненекретно имање 2. децембра пр. год. за суму од 2550 дин. Зајужно имање је шума у простору од преко 150 хектара!

Продаја ова је вршена сасам неправилно и, као што сам извештав, несавесно, јер сам општински суд није хтео ни обавестити своје грађане о продаји, те је мало ко и знао за ту продају. За то није ни било лицитацијата, већ су дошли и лицитирали само они који су себе били ангажовали да на сваки начин то имање купе; и зато је исто имање отишло у бесцјене. Одузимањем ове шуме село Алин Поток је лишено услова за живот, јер никакво друге шуме и испуста нема. Тако је изашло да једно село плати дуг целе општине и да се велико мучи и злопати због познаког и несавесног рада општинских управа, које су из другог два пута већег села, Рожанства, и из кога се села општинске управе увек регрутују.

Ова шума, звана „Омар“, и не припада цеој општини, јер воли шуме је издвојено између селана села Рожанства, а друга половина, која припада селу Алином Потоку, остало је општинска својина и сада продата за дуг целе општине.

Питам Г. Г. Министре и молим их да ми извеле одговорите:

1. Је ли им ово познато, и ако није, хоће ли се број узловати се овом ствари и учинити шта треба да се ова незаконита продаја не одобри, чије ће бити спровед један недовољен пазар?

2. Хоће ли Г. Г. Министри патерати ову општину да путем разреза плати свој дуг?

3. Хоћете ли познати одговорне часнике општинске за овакав незаконити рад, којим су ишли на руку војединицима а противу интереса целога села?

23. јануара 1911. год.

у Београду.

Мих. М. Чолић,
парод. посланик.

Председник, Андра Николић. — Интересација и питања упутиће се Г. Г. Министрима.

Предлизмо на дневни ред.

На дневном је реду друго читање законског предлога о ванредном кредиту од 200.000 дин.

Молим г. известиоца да заузме своје место.

Предлизмо одмах па следнијали претрес. Изволите чути члан I. —

Известилац, Драгутин Васић прочита члан I. како је усвојен на првом читању. (Види саставак ЛII).

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина члан I.? (Прима) Објављујем да је примљен.

Известилац, Драгутин Васић прочита члан II. како је усвојен на првом читању. (Види саставак ЛII).

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина члан 2.? (Прима). Објављујем да је примљен.

Известилац, Драгутин Васић прочита члан 3. како је усвојен на првом читању. (Види саставак ЛII).

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина члан 3.? (Прима). Објављујем да је примљен.

Са овак је, господо, примљен овај закон и на другом читању. На реду је дефинитивно пријеме целокупног законског предлога. Гласање се понимично. Господи који законски предлог усвајају у начелу, одговарају за, а господи који законски предлог не усвајају, одговарају против. Молим господу посланике да се из прозивку одозву, а г. секретара молим да прозива.

Постаје гласање.

Секретар, Благоје М. Илић прозива посланике по алфабетном списку и они су гласали овако:

Гласали су за:

Алекса Ратарац, Алекса Трајковић, Андра Николић, Андра Ј. Цветковић, Антоније Мутаповић, Аталасије Продановић, Артон Марковић, Благоје М. Илић, Богдан Ј. Јаковић, Божидар Ц. Јеличић, Васа М. Гавровић, Вита Радовановић, Владимира Радић, Гаја Милорадовић, Димитрије Илић-Чаповић, Добрисав Петровић, Д-р Драголуб Аранђеловић, Драголуб Божиновић, Д-р Драгољуб М. Павловић, Драгутин Т. Васић, Драгутин Д. Пећић, Драгутин Рашић, Ђока Марковић, Ђока С. Стојковић, Ђорђе Благојевић, Ђорђе Петровић, Ђорђе Рајчић, Илија Илић, д-р Илија Коловић, Илија П. Михаиловић, Јаков П. Чорбић, Јана М. Продановић, Јевта Велковић, Јован П. Јовановић, директор, Јован Ђ. Тагић, Јоца М. Селић, Коста Борислављевић, Коста Станковић, Коста Л. Тикотијевић, д-р Лазар Петрутић, Љубомир Јовановић, Љубомир Марковић, Љубомир Стојановић, Максим Л. Сретеновић, Маринко Марковић, Маринко Стаповић, Марко Н. Тричковић, Мелентије Божовић, Мика Џаниловић, Проста Милан Ђ. Ђурин, Милија Богојевић, Милешко Петровић, Милесав Ж. Чолић, Милован Лазаревић, Милован Т. Недић, Мијош Рајић, Мијош Трифуновић, Мијош Ф. Костић, Мијуја Луквић, Мијуја Малићанић, Мијутин Станојевић, Михаило Јовановић, Михаило Милић, Михаило А. Поповић, Михаило Р. Радivoјевић, Михаило Срећковић, Михаило Стојаковић, Михаило М. Чолић, Михаило С. Милетић, Никола Живковић, Никола Казимијорић, Никола П. Пашић, Никола Цакић, Павле Ружић, Павле Ђорђевић, Пејца Цветановић, Пера Велимијорић, Петар М. Дидић, Петар Мишић, Радомир Т. Филиповић, Раша Нинић, Сава Раденковић, Светозар Богдановић, Светозар К. Поповић, Светолик Михаиловић, Сима Златничанић, Сима Ћ. Катић, Сима К. Радовановић, Сотир Илић, Станча Видевановић, Стеван А. Јанковић, Стеван Новаковић, Стојан М. Протић, Тодор Стојановић, Урош Бркић.

Свега 95

Гласали су против:

Боривоје Поповић, Кисојин Хаџић, Јован Стојковић, Јосиф Војиновић, Љубомир Ђерасимовић, Павле Д. Маринковић, Радослав Агатовић, Сто-

јав Новаковић, д-р Тома О. Милић и Триша Кацлеровић.

Свега 10

Нису били на гласању:

Алекса Жујовић, Аилра Ђорђевић, Анта Радо-
саљенци, Благоје Антић, Будимир Самуровић, Веља
Вукићевић, Војин Ђарковић, д-р Војислав Ст. Вељ-
ковић, д-р Војислав Маринковић, Драгић П. Саму-
ровић, Драгољуб Јоксимовић, Драгомир Радуловић,
Живојин Перећ, Живојин Радовановић, Иво Ико-
вић, Јован М. Васић, Јован М. Жујовић, Јован Ж.
Јотић, Јован С. Јовановић, Јосиф Ст. Јанушевић,
Јовић П. Јевановић, Коста Радић, Коста Стојано-
вић, Љубомир Ђорђевић, Милан Марјановић, Милан
И. Марковић, Милан Петковић, Миле Петровић,
Миљана Батинић, Мијорад Драшковић, Мијорад Па-
вловић, Милосав Ђ. Радојковић, Милош Милојевић,
Милош Савчић, Милутин Драговић, Мата Исаковић,
Михаило Ђорђевић, Михаило Косовљанић, Михаило
Нејић, Михаило Ранковић, Михаило Шкорић, Настас
Петровић, Никола Т. Уауновић, Петар Васић, Пе-
тар Станковић, Радићев М. Митровић, Сава Бого-
јевић, Светозар Стојадиновић, Сотир Балтезовић,
Сретен В. Којић, Станко Петровић, д-р Станојло
Букчевић, Стојан Рибарац, Урош Ломовић, Чеда
Радовић.

Свега 55

После гласања:

Потпредседник, Јаков Чорбин. — Изволите
чут рејтат гласања.

Гласање је свега 165 народних посланика, од
којих су 95 гласали за, а 10 против.

Према томе, Скупштина је коначно прихватала овај
законски предлог.

Сад ћемо преби из другу тачку дневног реда:
претрес посланика у појединости. На реду је
члан трећи. Молим г. известнице да заузме своје
место.

Има реч т. Пећић.

Драг. Пећић. — У дискусији, која се на про-
шлoj седници Народне Скупштине водила поводом
измене код члана 7., приметило се да је Народна
Скупштина обратила пажњу на две ствари: на уно-
шење у закон начелног претреса верификације и
на оцену питања о могућности довољне дискусије
о изборима. Тако је, господо, и требало да буде.
Члан 7. у главном садржава те две најглавније
срвари. Уношење у закон начелног претреса нова
је ствар. По садањем закону о пословном реду
питање о начелном претресу стајало је на распо-
ложењу скупштинске већине. Од не је зависило
хоче ли једнога слизић бити начелне дискусије или
не. Из досадањег живота Народне Скупштине ви-
дело се, да се је та редакција до данас двојако
 примењивала.

Некад је већина допуштала начелни претрес а
 некад није допуштала начелни претрес, и према
 томе, господо, добра је ствар што се питање о
 начелном претресу верификације избора регулише
 самим законом, и што се убудуће даје право на-
родним посланицима, да поводом верификације из-
 вештаја воде и начелни претрес о политичкој Влади-
 лијо и о изведенем изборима народних послан-

ника. Али у околности, што је тај начелни пре-
трес у данашњој редакцији положен тако, да се
 он може само прострети на три седице, не па-
зази се гаранција о којој је г. известила говорио
 из прошлой седнице Народне Скупштине. Ограниче-
 ње начелне дискусије бројем седница је једна
 ствар, по којој може већина да злоупотреби право
 мањине. Утврдiti ограничен број седница по јед-
 ног питању, значи ставити у положај мањине, да
 тај број седница исцре, заузму својим говорима
 само чланови већине. Влада је у положају и да
 допусти потребну начелну дискусију у верификацији,
 и да што пре дође до краја те верификације;
 Влада, као предлогач, налази се у положају
 да одржи постојање два права, да постоји и начелни
 претрес и да се опозиција у начелном претресу
 потребно определи, изјасни. Да Влада има
 ту намеру, види се из тога, што унеси начелни
 претрес у закон; до сад га је Влада, преко своје
 већине, могла пустити з могда и не допустити. Реда-
 цијом, од које је г. известила одступио, та-
 кође се одржава старо стање, ишто су и г. извести-
 вица и Г. Министар полиције дали изјаву, да
 они пристају да се одмах решава без претреса о
 томе, хоће ли бити или не бити начелног претреса,
 онај се увек та бојазан отклања; али треба за-
 држати право да се може у начелном претресу
 опозиција довољно определити, па да се онет дође
 до краја претреса.

Унесеном редакцијом о броју седница, то се,
 господо, не постизава. Три седине могу да испуни
 својим говорима чланови већине. Опозиција се за-
 се три седине не може јавити и онда народ и
 јавно миње немају мишљење мањине о тим и тим
 изборима. А за сваку оцену таквога питања, кад
 је Скупштина положена у већину и мањину, потребно
 је да се чују мишљења обе стране, и већине и ма-
 љине, а под мањином разумем опозицију.

Ја, дакле, признајем онст старање Владе, да се
 не допусти опозицији толико употреба права у своме
 определивању о изборима народних посланика, те-
 да споредно удаји главно, да споредно постане
 главно а споредно.

За то сам ја, господо, сајеком поводом овога
 става трећег у пројекту један други предлог, који
 би, по мое мишљењу, могао да измири обеје и да
 одржи оба права, тако, да разумно оба употребљена
 дају жељени циљ. Мој предлог гласи: трећи одељак
 мења се и гласи: „Претрес извештаја отвара се на-
 челним претресом, у коме посланици изузетно од
 чл. 58. пословника могу говорити само једнапут о
 ствари која се решава“. Начелни претрес није огра-
 ничен по броју седница, али је ограничен по јав-
 љању посланика за реч. Док се по чл. 58. послов-
 никова допушта народним посланицима, да могу и два
 пут говорити о истој ствари, дотле се изузетно за
 начелну верификацију даје посланицима право да
 само једнапут говоре.

Мимо овог јавног и отвореног законског огра-
ничења, већина и Влада имају друго ограничење,
 које се у истом члану каже, а то је, да, кад Скуп-
штина види да је довољно убеђена о ствари, да
 онај може казати „да се реши“, и кад се реши,
 закључује се пријава говорника. И онда, господо,
 ово видите, како су оба права заштићена. Према

тome, што није ограничен број седница права мањине или опозиције ограђивана су у толико, да сваки, који се осећа способним, који има докази за ствар о којој хоће да говори, да свака група, свака партија може довољно да се определи, а у томе што се може сваки посланик само једнинут јавити за реч и што већина има право да прекине дебату тражењем да се реми, лежи гаранција Влади и већине, да не допусте да се то право до краја употреби, те да се претвори у злоупотребу. Ја именем, господо, да се оваквом редакцијом постиже двоје: даје се право општем јавном миешњу да довољно чује мишљење и већине и опозиције и даје се право целини, Влади или Народној Скупштини, да она што пре и што брже вазде из овога посла са једним мишљењем, — с једним решењем.

То је, дакле, примедба о уношењу у закон начелног претреса приликом верификације. Моје је мишљење да то уношење треба положити онако, те да се постигне обоје. Јер, господо, опште је правило начело, кад у једном послу имају да постоје два права, оних из треба тако једно поред другог положити, да се оба разумно могу употребити. Никад не треба једно да удави друго, нити веће да постоји на интересу мањег. Али, господо, и дискусија није према извесној редакцији добро положена. Добро су извесна господи на прошлoj седници Народне Скупштине уочила, да је став б. права која даје други одељак, сужава, да не речем изнаграва. Изјава г. известника на вројлој седници увирила је Народну Скупштину. Г. известник је отворено изјавио да он сам став шести тако не разуме и да он жели да му се да значај како су желели говорници који су га расветалавали т.ј. да и поред његовог постојања може бити дискусије, може бити извођења идеја из другог одељка. Али поред тога има нешто што ниједан од господе говорника није уочио. Оно што баш по моя мишљењу чини те прваче унесена у други одељак, имају сасвим минимални, да не речем пепојављујући се карактер. То је у седном одељку прочитаног члана и он гласи: „Претрес у свом случају о сваком изборном телу не може трајати више од једне скупштинске седнице.“

Кад со у другом одељку даје права двадесеторица посланика, који су тражили да могу издржити зовао се сваки избор и да се може о њему водити претрес и решавање, онда то право у седмом одељку постаје илузорним, исто онако, као што се то право изнаграва у погледу уношења идеје по начелном претресу, тако се овде и мимо вољу изнаграва, јер ако се у једном изабарном телу издржије три или четири посланика, па се поставу другом, шестом и седмом о свима треба попаособ решавати, па се код првог посланика јаве неколико чланова из већине, да предложе, нека је тај избор правилан и нека не стоји субјективни incident за поништење тога избора, а то се мора све троје спречити за једну седницу, онда камо гаранције да ће се о томе првом избору изјаснити мањина, камо гаранције да ће доћи на дискусију други издржени и трећи издржени посланички избор? —

Господо, и овде има да се примене опште правило начело и овде важи иста идеја. Влада нема намеру да теме учини слободно и разумно опре-

дељивање у појединачним изборима; Влада жели да се чује и мишљење већине и мањине мањине — опозиције, јер је, господо, опозиција регулатор рада већине, опозиција може да запази оно што не види већина захуктана положајем власти, а да би се све то чуло потребно је дати физичке могућности да се она најасни. То, према оваквој редакцији, није могућко, зато сам и за овај трети прочитани став спремно другу редакцију и у другом одељку тачка друга мења се и гласи: „По избори појединачних посланика могу се издржити, и о њима засебно решавати и претресати ако то затраже 20 посланика“.

Треће, у 6. одељку речи: „унек с погледом на други став овога члана“, избацати.

Четврто, 7. одељак сасвим избацати. И онда, господо, имате једну нову редакцију члана 7. која гласи тако: да у начелу претрес постоји; да се у њему може јавити посланик само једнинут да говори; да се појединачни избори могу издржити, и да тако издајање избора може трајати само једну седницу.

Ову су, господо, ограничева и за већину и за мањину, разумно је употребљена и према већине и према мањини; довољно је дато времена већини да се одбрани, а опозицији да изнесе сваки оправдан резултат на начин постојећу неправду.

Због тога ја чиним предлог Народној Скупштини да прими ову измену и донесу и молим 10 посланика да ме потпомажу га. (Потпомажу га).

Потпредседник, Јаков Чорбин. — Има реч Г. Министар.

Заступник Мин. Унутрашњих Дела, Мин. Финансија, Стојан Протић. — За саслушао говор г. Пењића, и могу одмах рећи, да се са његовим општим разочаровањем сдажем; али ми се не чини ветовом конкретни примери да су добра. Допуна, која се тражи у члану 7., да дебата траје три седнице, не може, по мое мишљењу, бити никакво ограничавање права мањине или могућност да се угуши слобода љенога кретања.

То, што жељи г. Пењић да постигне, то се постиже једном одредбом овога предлога законског, где се говори о пријављивању говорника за реч. Тако је место да о томе говоримо и, у колико се ја сећам, тамо има унесена одредба, да се посланици пријављују за реч тако, да један за другим говоре из већине и из мањине, и да не могу говорити посланици из већине један за другим, па да на тај начин буду доведени они из мањине у положај да се оно време исцрпи, те да они на тај начин не дођу до речи.

Тога до сада није било, и то се сад гиши у пословнику и као једно ледо правило за карактерисање и плодност дискусије скупштинске и обезбеђење права мањине. Премда, колико је мени поизглед, никада се није догодио такав случај у Скупштини, да су говорили само посланици већине, и ја бих рад био да видим тог председника Скупштине, који би могао толико да се спусти, тако да кажем, да он само посланицима већине или само посланицима мањине даје реч. Нојутим, као што рекох, за сваки случај, као лепа норма да би дискусија у Скупштини била илобна као што се и у

другим Парламентима на то нази, унесена је изарочита одредба у једном делу пословника, о којој ћемо у своје време дискутовати, где се изрично каже: да ће се председништво старити да увек иза једног посланика мањине говори посланик већине и да иза једног посланика већине говори један посланик мањине. На тај начин се постизава, по мон схваташу, из једног много згоднији и много лепши начин, опо што г. Пењић жели.

Кад басмо поступили по његовом предлогу па само казали: да само посланик може једанпут да говори, ми не би постигли опо што г. Пењић жели, јер исто тако, молим вас, ако хоћемо да претпоставимо, могу се јавити сви да говоре подједнако или се могу са једне стране изједапнут јавити 30 говорника, па ће сви говорити и само ће се чути или мањина или већина, и онда шта смо учинили? Јер ако хоћемо и другој страни да даво реч, онда ће се јавити још 30 говорника, и онда ће отићи опо што се каже: „Ad kalendas graecas“ и мы ћемо дискутовати, а то је баш опо што желимо да избегнемо, што не треба да буде у оваквим случајевима. Ми треба да обезбедимо право мањине у извесним границама, али да не допустимо злоупотребе ни већине ни мањине.

Дакле, због тога ја не бих могао да се сложим са тим конкретним предлогом г. Пењића и мислим да тим, што је казао да ће начелни претрес, који се начелно допушта, трајати три седнице, да из тога несумњиво никакве злоупотребе не могу изићи за право мањине, са оном напоменом коју сам казао; и ако тамо код онога члана илје то доволнојасно или доволно категорички казано, тада ћемо то учинити. То исто вреди и за опо, што је г. Пењић напоменио, о трајању дискусије кад је реч о једном избору за једну скунштинску седницу. Исто то правило вреди и у тојједној скунштинској седници; исто тако је овим начином, који сам сада поменуо, обезбеђена мањина да може казати своје мишљење и обележити своје гледиште.

Што се тите последњег става, — ако сам ја добро разумео г. Пењића.... (Драг. Пењић: претпоследњи став). Дакле то је ово, о чему сам сад говорио; а за сам последњи став, ако ипак не казали, онда ја да кажем. Ту збила може да буде једна изла опасност, коју можемо да отклонимо; може да буде једанпут за мањину, други пут за већину, како кад: да се у последњем ставу обележи да само они посланици не могу гласати, — претпоставка је да могу учествовати сви, — о чијим се изборима решава, а њихова је лична, субјективна способност упитању, међутим, ако су друге замерке у избору, онда да могу и гласати.

Драг. Пењић. — Господо, једно кратко обавештење. Има право председник да посланике „за“ и „против“ распореди, али то није заштита мањине. Тиме се чини нешто само у погледу распоређивања говорника, али ако два три говорника утроме све време, онда немате могућности за друге групе, које су на реду да се определе.

Тако исто и ово. До данас, каже Г. Министар, није се десво случај да о једној ствари говоре само посланици већине. Признајем да није било тога случаја, али то није било не зато што није

хтела већина само да говори, него зато што није било овога рок. Како је утврђен рок, онда се парничари противних страна стварају да потроше то време и у колико га ипак потроши једна противна страна, у толико друга противна страна има мало времена. Од онога времена, кад конституијемо рок, морамо да исплатимо и на злоупотребу тога. Злоупотреба је могућа, и то је могуће баш овим роком. Та околност, што до сада није била злоупотреба, није доказ околности да од сад неће бити злоупотреба.

Ово последње, што г. Протођ каже, да у последњем одељку можемо додати „издавање онога чија је субјективна способност упитању“ — то се стално повлачи кроз овај члан и каже се: „издавати се може само онај посланик, чија је субјективна способност упитању.“ Други се не могу издавати. Али зато што је то стављено у ставу седмом, да се сви изложени из једнога изборног тела морају на једној седници решити, онда не мате могућности за три посланика из једног изборног тела да расправите на једној седници, ако су у питачу три посланика разних партија из једног округа, напр., социјалистички, напредњачки и национални, и они против себе изјаву већину и не могу се определити, и онда је ово посредно утешавање права мањине; а ред, оншта волја, онши интерес захтева стварање могућности да се и они изјасне.

Заступник Мин. Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протођ. — Јасно објашњење! Мени се чини да је неспоразум између мене и г. Пењића. Кад је реч о издавању једног изборног тела, рецимо, једнога округа, онда не може ту да се, изузимајући случај код је у питачу лична квалификација посланикова, да се говори о једном као о другом, него се говори о свима. Ако је неправилност избора у њинском округу, та неправилност вреди за цео њински округ; не може вредети само за Станку Петровића и Бости Стојановића, него за све. Тако се говори о једној целој јединици. Ако је у питачу лична квалификација, онда је то засебно питачење, други случај, и о њему се засебно говори. (Драг. Пењић: А мора се свршити у једној седници) О једном ће се говорити за једну седницу. (Драг. Пењић: Претрес се, у овом случају, води о сваком посланику, али се мора свршити у једној скунштинској седници. Видите, генерални Министар тумачи то друкчије, него ја. Ја пристајем да папишемо како Г. Министар жели).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч Г. Министар Народне Правреде.

Министар Народне Правреде, Јаша Продановић. — Забуда је што се мешају ове две ствари које су различите, а то је: кад се оспорава правилан избор у округу и кад се оспорава лична способност једног посланика. Кад се оспорава правилност избора једног округа, онда ту не може бити речи о посланицима, него о изборним радњама, и ту нема да се дели Скупштина на групе: социјалистичку, националистичку, радикалну итд., него се дели на оне који су за избор, дакле, за правилност његову, и на оне који су против избора. Ту се не говори о правима на мандат једнога по-

сливника, него о правилности изборне радње. Ту долазе по реду говорници: један из већине, који је „за“, један из мањине, који је „против“.

И ту начије право шаје погажено, јер сваки говор може трајати један час или један час и по. Скупштинске седнице трају по четири часа, што за три седицаде чини 12 часона. У томе времену могу говорити најмање четири опозиционира и четири посланика из већине Владина. Ако посланици не говоре по $1\frac{1}{2}$ час већ мање, онда их може и нише говорити. Кад се тиче избора једнога посланика, онда се не говори о окружу, и ви можете тај избор изврсити; јер један посланик не представља округ већ личност, и онда се о свакоме томе посланику може говорити за једну седницу. Јер, азбила, случај који је био са г. Мишићем, не може се решити за већа сахата, него целе једне седнице, а таквих седница поће бити иштога, пошто се претпоставља да ни таких случајева не може бити иштога. Таквих је случајева било свега три-четири из овај период: г.г. Мишићев, Продановићев и Драгонићев. Сваком таквом случају мора се посветити бар по једна седница.

Ово питање о годинама г. Драгонићевим могло би се решити за краће време; али случај са г. Мишићем и Продановићем не коме. Ја не видим разлога да седница траје свега 4 сахата, јер председник има права да седницу продужи и после подне. Ја не верујем да ће бити и једнога председника, који ће једну тако интересантну дискусију прекинути после 2 часа а да је не продужи чак и после подне. У томе случају седница ће трајати 8 часона, а за време од 8 часова може једно такво питање да се реши.

Драг. Пећнић. — Господин Продановић прави напомену за ствар коју ја писам истидио. И Ви, а у почетку Г. Министар Унутрашњих Дела, тврдили сте како се може изврсити иштога округ. Будите, господо, начисто с тим да се цео округ, по овој редакцији, не може изврсити, јер смо како она гласи: „изврсити се могу само избори оних посланика, којима се основава субјективна посланичка способност“, а став 7., који каже ово: „Претрес у овом случају, о сваком изборном телу, не може трајати дуже од једне скупштинске седнице“, уноси код нас забуну, зато што ви мислите да се овде о целом изборном телу говори. Овај се случај односи само на пртходећи став, где се каже да се и за неоспорене изборе могу изврсити избори. Преко томе, оваква је логика: не могу се издавајати цели окрузи (Министар Финансија, Стојан Протић): Ево Вам првог става, г. Пећнићу. Даље, не могу се изврсити појединачни окрузи; могу се изврсити само појединачни посланици, и о издавајању неколико посланика из једнога изборног тела, мора дискусија трајати само за једну скупштинску седницу.

Известилац, Љуба Јовановић. — О овоме смо се толико јуче разговарали и објашњавали, да не би требало више да губимо време; али кад се хоће да се разговарамо, онда можемо. Ја сам још јуче казао — и то је познато г. Пећнићу — да сам готов, пошто се слажем у намери, да усвојим предлог који би ту намеру остваривао. Ја сам зато

сајамо јуче један такав предлог, у коме је вођено рачуна о свим напоменама те врсте које су се на прошлом састанку појавиле. Ја ћу вам тај члан прочитати и ево како он гласи:

„У одборском извештају може се предложити: да се избор оснижи, или увршти или да се пријевремено одложи одлука о њему.“

Пошто се извештај прочита, почиње се начелни претрес, који не може трајати дуже од три седнице скупштинске, а затим ће се гласати о томе, да ли ће се за основу посебног претреса узети одборски извештај.

На случај да Скупштина одбаци скупштински извештај као основу посебног претреса, бира се нов одбор по прописима члана 3.

Пошто се извештај припи у начелу, стављају се на гласање неоспорни избори без претреса; али ако десет посланика затраже да се који од њих изложи, па о њему засебно претреса и реши, онда ће се о њему водити засебан претрес. Претрес у овом случају о сваком изборном телу, односно о једном посланику, ако је упитају његова лична квалификација, не може трајати дуже од једне скупштинске седнице.

После свих неоспорених избора претресују се и решавају они избори које је одбор оспорио.

О избору једног изборног тела (изборног округа или вароши које бирају за себе посланике) могу се чинити предлози, претресати и гласати само укупно, као о једној целини. Из такве целине могу се понаособ решавати само избори оних посланика, који лично не би имали своје потребне законске погодбе за пародне посланике.

У претресу могу учествовати сии они посланици који су предали своја пуномоћства, само и један од њих не може гласати о своме властитом избору, ако су оспорене њихове личне погодбе.“

Овде би могао да дође и овај додатак у сми-слу жеље г. Пећнића.

Милош Ђокић. — Због тога, што до сад није било предвиђено у пословнику којим ће редом да се говори приликом верификације посланичких пуномоћстава, падало је више пута у Скупштини више предлога о начину, па који се има решити то питање. По неколико сати водила се излишна дебата о томе, да ли треба начелно говорити о извештају одборским, или ће се одмах преша на претрес појединачних изборних тела. Искада је о томе вођена начелна дебата, која је трајала по неколико седница скупштинских, а некада није било начелне дебате, а сад је то питање регулисано. Сада тога, није се знало тачно којим ће се редом решавати та питања: да ли да се решава пре о избору целог једног изборног тела или о избору појединачних посланика. Сад се и то овим пословником предвиђа. То је потребно због тога, да би се Скупштина могла што пре конституисати, јер то је врло важна ствар да се Скупштина што пре конституише. И овом изменом, о којој је до сада вођена дебата, није било све то лепо постављено. Сад овим предлогом, који је прочитан г. известилац, то је тачно предвиђено: да начелни претрес мора бити и да он траје највише три дана. О томе колико тај претрес треба да траје, говорио је г. Пећнић, али ја мислим, да

је то доста да он траје три дана, јер ико мањина скупштинска, односно опозиција, нађе да је то кратко време да прокритикује владине изборе, она има још пута и начин да о тим изборима говори.

Тако, например, она о изборима може да говори приликом буџетске дебате, а септембра опозиција може путем интервештаја да претресе Владину изборну политику. Дакле, опозиција има прилике, ако не буде имала времена да у начелном претресу извештаја вертилизацијоподобра доволно говори о изборима, да о тим изборима говори на другом месту. Међутим, за скупштинску већину врло је важна ствар, да Скупштина буде што пре конституисана и зато треба ограничити време дискусије. Септембра, Скупштина може и после начелног претреса у специјалном претресу да говори о избору воједних тела, као и о избору воједних посланика. По досадашњем начину дебата је могла да се отежне и 20 дана, па онеп да се не довољи. Дакле, саставља редакција овога члана у том погледу је добра. Даље, у овој састављој редакцији и то је добра страна, што је предиџен и опај ред којим треба да се решава у Скупштини. То је боље стављено него што је у састављеном пословнику било.

И, напослетку, добро је још и то што је на крају овога члана изостављено ово да посланици воједних изборних тела, којима је избор оспоршо одбор, не могу гласати у Скупштини приликом решавања, јер има округа који дају 13 и 14 посланика и тај број утиче на решење питања ко има већину у Скупштини. Кад се у Народној Скупштини створи таква ситуација, да је већина добијена од 85 посланика а мањина са 75 и кад се већина одузме 13 посланика, онда ће мањина надгасати већину у том случају или, да не буде надгасавања, мањина ће изненаđа скупштинске седнице а већина иће имати кворум за решавање. То је г. Министар уочио и наменој коју је г. известилац прочитao поправљена је та ствар. После овога што је сад г. известилац прочитao, ја не бих имао друго ништа да предложим до то, да се усвоји оваја редакција.

Алекса Ратарац. — Молим вас, господо, ја, узимајући реч да говорим о овој измененији члану 7., унапред изјављујем да имам супротан поглед како Влада, односно г. Министру, тако и г. известилацу, а слажем се са г. Пећићем; но ако и он тражи да начелна дебата буде само три дана, онда се ни са њима не слажем. Овде се од стране наше, од стране Народне Скупштине, а може бити од јавног ињекције — а то се ради у свима Парламентима — опажа потреба да буде инструкције. Сад је само питање: кад и где је њој место. Да ли овде... (Чује се: На буџету.)

Неко рече из буџету, али о томе ћемо после говорити.

Изборни посланици који су се вршили у Србији, ипак нисмо из прошлости некији моту да буду. Њих нема таквих после 29. маја, али ми, кад правимо овај закон, не правимо га само за нас док смо онде па кад одавде изађемо да кажемо: он се брише па да остане по старом. На основу овога правилника имају да дођу нови избори и друга Скупштина. То може да буде, јер је ово Србија а не је Енглеска. Може да буде преокрета, да кажем баш

горе у врхунцу, да се доведе једна Влада, узимају пример, као што су 1892. године 9. августа донели намесници Рибарица и Авакумовића на управу земље и онда су 3—4 милиона грађана прешли у његову партију. Она су онда извршили изборе и ви знаете какви су тада били избори. Онда сам ја имао част да будем посланик са нас, може бити, 20 који су овде — чини ми се био је и Рашић. И шта је имало да буде? Дошло се тако приближно до „пата парга“. Кад би ми оставили овај пословник у овом смислу, онда би овега могло да буде такво ставље. Сад молим вас, господо, и питам: је ли место инструкцији кад избори не буду слободни? Треба ли Влади, која је вршила те изборе, стати на њут инструкцијом или рећи: да сириш за три дана посао, а ми да идемо кући? Господо, ја мислим да је овде место за пуну инструкцију и ја сам зато да се ту не каже ни један, ни два, ни три дана, него да се у овој одредби пословника, за начелни претрес о изборима посланика, не говори о ограничавању времена.

Ако хоћемо да будемо доследни, тако треба да радимо у овом случају, а друго је за будет. Ви жејете да се инструкција може водити на буџету; али кад можемо да вршимо ту инструкцију приликом буџета? Кад је Влада дозла из слободних избора. Влада ради добро, саставља буџет правилно, све иде како треба. Али у течају њенога рада, пошто скупштинска сесија траје 3—4 године, у првој години може бити све добро, али у другој години може да наступи терор у земљи, и онда Скупштина може казати Влади: стој, ти не радиш како треба, иди кући, па да идемо и ми и својој кући и пред суд народни! Ја заступам начелно два случаја, у којима треба водити инструкцију. Први је случај онда кад после избора пародних посланика дела земља треба да зна да избори нису били слободни. Ту, дакле, не сме бити никаквог ограничења. Ја мислим да ћете се ни сложити, да се оне речи: „и не може трајати дуже од три седница скупштинске“, замене речима: „одредба у овоме пословнику о ограничењу времена не односи се на овај претрес“.

Дакле, ове праве речи треба да се избрину, па ипак зрајаш; јер Влада, која изврши насиљно и незаконито изборе у земљи, зна да је начелни претрес о изборима чејка, а кад то зна, она онда нека отвори оти кад врши изборе. Она пак Влада која у трећој, или четвртој години изврши какав терор или безако је неко, нека зна да је чека инструкција на будету. Све ово друго су, међутим, ситнице о којима ћемо се лако споразумети, и колико тих ситних ствари не треба да буде никакве инструкције. Дакле, ја заступам гледиште, да начелно може бити у два случаја инструкције: у овом случају који сам поменуо после избора и на будету.

Дакле, ја предлажем да се речи: „и не може трајати дуже од три скупштинске седнице“ замене речима: „одредба у овом пословнику о ограничењу времена не односи се на овај претрес.“

Молим 10 посланика да ме потпомогну, ако их има, ако их нема, онда нико ништа. (Помажу га.)

Председник, Андра Николић. — Има реч г. известилац.

Известилац, Љуба Јовановић. — Овим смо сад почели један велики претрес уопште о опструкцији и о Влади. Ако хоћемо тако да идемо, онда се враћамо на начелни претрес. У начелном претресу изјављен је, а гласањем утврђен и одобрен главни правац и намера, која се имала предложеним изменама посттиње. Преко овоге што се онда говорило, утврђено је да је опструкција могла бити само у изузетним случајевима. Споменито је да се то може радити на прегресу буџета, затим је Г. Министар Нар. Привреде казао у прошлој седници, да је резервисан још један начин за тешку, али ипак успешну опструкцију коју једна група од само 20 посланика може водити. Изгледа, да сад и то није довољно и да сад треба да уведемо опструкцију у Скупштини и онда кад Скупштина још и не постоји. Господо, тешка и природно је, да се најпре мора анати али Скупштине или нема; јер оно што води тај начелни претрес, то још вије Скупштину, то је само томила људи са допсесијим пандатима. Ти људи нису чак ни заклетву положили, нити имају још сви они друге квалификације, по којима они чине Народну Скупштину. Још се не зна, још вије утврђено јесу ли они народни изабраници, чак ни они који треба да воде опструкцију. Може бити да су већином баш они, који треба да воде опструкцију, дошли незаконито и неправилно приликом избора, и сад таквим лудима дати право да коче рад у Скупштини и земљи, то апсолутно не може бити.

Најпре се мора расправити питање о конституисању Скупштине. У делом свету гледа се да то буде што ире; то је било и код нас до сад као правило и томе ни закон није до сад сметао. Кад ми сад идемо даље и долуштамо три дана начелно дебате, и за тој се рок како да је мали и да треба да оставимо један изогранични рок, и то људима који још нису народни посланици, онда ја морам да изјавим: да за онакав предлог па могу апсолутно да пристанем.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Ја већу да одговарам г. Ратарцу, јер исклесам да му је врло добро и довољно одговорно г. известилац. Ово што тражи г. Ратарац, то би било оно што је г. Маринковић казао, да пословником уволнимо опструкцију, а ја исклесам да ни један пословник то на треба да ради. Ја хоћу у име Владе да изјавим: да је редакција Владиног предлога, коју је г. известилац прочитao и о којој је г. Костић говорио, потпуно исправна и да испуњава своје захтеве, који су се чули у три маја, и молим Народну Скупштину да је усвоји с тим додатком, као што се види из моја говора, да при издавању преди једна скупштинска седница за себе за једног посланика, кад су у питању његове личне особине, као што преди и за изборно тело. Молим г. известилаца да понова прочита редакцију тога члана.

Павле Маринковић. — Г. Министар Унутрашњих Дела, у своме говору којим је преставио овај законски пројекат, казао је да Влада сматра овај предлог најнажнијим предлогом, који има да реши не само овај сазив, него уопште наш југословенски парламентаризам. Мада, господо, ја не сматрам да у ово добе, кад се око Србије кује таква облаци

да нико не зна из кога ће каква муња шинути Србију, да је овај предлог од велике важности. Ја иже овом приликом да се заустављам на дискусији о његовој важности, али ћу да направим једну приседбу, да кад је он био од толике важности, зашто се, чини ми се, пуних осам година није износио на дневни ред, по тек данас, кад је било много важних пројекта којима се Скупштина занимала толико. И пајзад, треће, кад је тако важан овај пројекат, онда ја се чудим, како је могао да се са овога ипак неизбјегљи ради, јер овај члан трећи састављен је тако неизбјегљи и тако популарно, да је губимо две седнице само због њега.

Овакво рада пева из у каквој Скупштини. Ово, што ми радимо, то свуда у свету ради одбори. Одбор је ово израдно немарљиво и она одредба није добра, и због тога морамо да дајемо, и зато ми не можемо израдити тако добро као што може израдити слободна дискусија у одбору.

Ја, дакле, иже да говорим дуже, пошто је сад г. известилац поменуо нову редакцију овога члана трећег, која је по моме мишљењу боља, из првоглед, — ја немам времена да је испитујем, али ми се училила боља и јаснија. Само имам да учиним једну замерку и да донум подвесену редакцију.

Г. Министар Унутрашњих Дела, каже да не треба бити толико поповерљив и тражити да се унесу детаљности, због тога што не може један народни посланик уобразити да ће се један председник повлаштити неујутно, пристрасно и партизански. Ја делим његово мишљење, да се то не може претпоставити у нормалним приликама, у овако стварним дискусијама, али сам видeo и код људи, од којих смо најмање могли очекивати, једно претерано партизанско државље: жестина дискусије, државље с једне и друге стране може довести човека у један такав положај, да он уради нешто што нико не може претпоставити. Зато ја мислим, да треба овој предложеној редакцији од стране г. известилаца додати још и ово. У другом ставу после речи: „Пошто се извештај прочита почине се начелни претрес, који не може дуже трајати од три седнице“, треба додати овако: „сам ако означен представник конституисаних група нису имали могућности дати своју реч“. И ја сам, господо, против палинских говора и растезање дискусија и никад не бих говорио да правим опструкцију. Господо, ја бих хтео, да се овим додатком обезбеди да се не може спречити једна дискусија, док представници опозиције не имају могућности да кажу своју реч. Обезбеђење које је изложио Госп. Министар и госп. известилац, што ће се редом пријављивати говорници за реч и да ће сваки добити прилике да говори, то за мене, господо, није довољно. Ја ћу вам казати нешто из искуства.

Ја сам доживео да су људи, који нису правници, у овој Скупштини пропали такве ствари у овом пословнику, које мени, апсолутно, никад не би најете. Ја сам као адвокат имао додира са, такозваним, ћатом јединицким, и кад сам као адвокат давао своје мишљење за неку ствар, мени је такав ћата одговорио: то не може тако да буде; и кад сам га упитао зашто, одговорио ми је: зато што сте ви учили „право“, аја сам учио „криво“

и знам као то може да буде, и зато Вам ја не шаљем овога клијента, јер ја знам српшти што треба, а Вама бу ја послати клијента онда кад морате да браните право.

Ја не знам, господо, шта може да донесе живот и какве се смидалице могу наћи у глави једног посланика, и може да се паће начини да, поред пријављених говорника за и против, онет дође да тога да представници опозиције не могу дати реч у извесној прилици. У четвртом ставу чл. 7. пословника, истоме смислу, ја бих додао па крају ово: „али председник мора позвати конституисане групе да се изјасне“. Хоће ли оне да се изјасне или не, то је њихова ствар, али кад претрес траје свега једну седницу, онда је право да се да опозицији могућност да преко својих представника каже своје мишљење о томе дискутованим предмету. Немојте, господо, мислiti да ће то непрестано трајати, да ћете ви бити у вођини; немојте да се после 10—20 година и за овај нови пословник, као и за овај који је сад у важности, каже да је недовољно. Немојте доносити законе који су недовољни, него доносите законе који ће бити добри и после 20—30 година и немојте да се после извесног времена представници опозиције жале да не могу добити реч о извесном скором изтаку. Ја молим 10 посланика да ме за овај предлог потпомогну. (Не потпомажу га.)

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч Г. Министар Финанса.

Министар Финансија и Заступник Министра Унутрашњих Дела, Стојан М. Протић. — Мада г. Маринковић није потпомогнут од довољног броја посланика, ја ћу изложиће да кажем две три речи, зашто није добро ово што он предлаže. Пресвета, ја не мислим да би ово била кључна гаранција за оно што он жељи, да се дискусија не српши пре но што се представницима група даје прилика да се изјасне. Шта је то? То апсолутно није ни изјашње одређено, или, нека ме извини г. Маринковић, то на крају крајевна питања не значи. Ако хоће да се то право опозиције изигра, баш се и тада може изиграти. И да, молим вас, представници група долазе у Скупштину, они знају дневни ред, и онда шта хоће, какву прилику хоће да изјашњавање? Дакле, питања се ново тиме не казује.

После тога, г. Маринковић предлаže додатак код става четвртог, да је председник Скупштине дужан да позове представнике група да се изјасне. Извините, г. Маринковићу, то просто изгледа, да тим представницима група председник скуша ручак, да им кашник уусте и да каже: изводите да једете. Зашто ја да позивам представнике група да примије своју дужност? Ако представници група не знају своју дужност, то значи да они нису за то место. Представници група дужни су да прате дискусију, и они су у правом реду у положају да добу да се изјасне. Пре може бити речи о томе, да се који други члан странке не изјасни; али за представнике група апсолутно је искључена могућност, да могу да добу у положај да се не изјасне.

Павле Маринковић. — Ја сам одиах у прешањем говору изазао, да је то тешко радији један

посао у Народној Скупштини, који је требао бити сршен у одбору, и да је г. Стојан Протић о томе дискутовао у одбору, он не би могао да замера моме предлогу, јер он није дошао због моје кривице него због кривице одбора. Друго, г. Протић није цитирао моје речи онако како сам ја предложио; он је другачије схватио ствар, зато што се тако брзо решава. Није чудо што се све ово решава, јер не може једни закон да се направи за пет пута. Код другога става ја сам предложио додатак: „сам ако представници група ишчу могућности дати своју реч“. Овде се каже: „Чим је изашао предлог из одбора, одмах се може ставити на дневни ред“. Према томе, одмах се може јавити гомила посланика председнику за реч: могуће је, може врло лако наступити да ови означени представници група, и кад се јаве за реч, не могу да дођу на ред да говоре. Ако се јаве 30—40 других посланика за реч, председник може да направи листу какву хоће и да изостави до представника опозиције. Онај драстичан пример, који је Г. Министар извео, није могао убедити. Ја не тражи да тих представника изеко ми се могућност да исказу своје мисли и да се због тога ја не корам за борња и гушам са посланицима кад бу да добијем на ред да говорим.

Четврти став није, такође, безнатајан, као што је рекао г. Стојан Протић. Ја сам предложио додатак: „али председник мора позвати конституисане групе да се изјасне.“ Ви знате, господо, како је то до сада било код нас, да се дебата продолжавала за неколико седница, и онда може један посланик не доћи на једну седницу, искљећи да ће уградити прилику да говори издуће седнице, и искљијут се дебата продолжи десет до петнаест дана и он увек угради прилику да говори о томе. Али онде где се ствара српшавају за једну седницу, право је да председник има обавезу, да да могућности групама да се изјасне. Јер ни не можете тражити од озбиљних људи, да чете цео дан у клупи и да вребају момент да се јаве за реч. (Министар Привреде, Јана Продановић: Они морају да буду онде.) То значи да ни идете на ово што ми нећемо.

Министар Финансија, Стојан Протић. — Истине је, што је казао г. Маринковић, да им идеоно на оно што они исје. Овај предлог г. Маринковића није ишта друго него једна прикривена опструкција. Треба да има 40 посланика па да им каже представник њихове групе: „Ви ћете се сви јавити за реч“, па ће онда шеф групе да каже: „Ја нисам добио прилике да говорам“, и јавиће се за реч. Извините, г. Маринковићу, им то забиља нећемо.

Павле Маринковић. — То доказује, шта све може да никне у глави једног посланика.

Министар Финансија, Стојан Протић. — Ва сте сад мислили онако као онај Ваш ћата.

Павле Маринковић. — Ако је ко од нас двојише ћата, ја нисам.

Министар Привреде, Јана Продановић. — Господо, упитав ја верификацији неће имати прилике да се изјашњавају поједине групе, него ће бити свако. Ви знате да је на једној страни већина,

и на другој мањини. Међу представницима мањине, ма из колико група она била састављена, увек може бити споразума, да она истакне најаче говорнике, да говоре у име мањине, — опозиције, а већина нека поступи како хоће.

Има једна предохрона, која се може учинити, а то је ова. Понеко једна седница може трајати највише 4 сајата, — ако председник не допусти иште — да се не би десио случај, да посланик из већине говори час и по, па за њим посланик из највећине говори час и по, трећи говорник из већине да говори један час, онда треба удеоити онако: да прву реч, може добити говорник, који говори против, и на то је Заступник Г. Министра Унутрашњих Дела пристао.

У том случају код једна седница траје само четири часа, онет ће говорити из опозиције двојица, а од стране већине један. На тај начин се гарантује изјавни, да цела опозиција без обзира на партијске разлике може истаћи једног или два човека, да говори о верификацији. То смо ми додали, а то се практикује и у свим Парламентима код верификације посланичких мандата, а друга је ствар код других начелних питава. Код верификација посланичких нема група, него су посланици за или против, јер или су избори правилни или нису правилни. Опозиција каже да пису правила, Владина већина каже да јесу. Ту сад опозиција може истаћи најаче говорнике.

Павле Маринковић. — Господо, види се из говора Г. Министра Припреде да и овај поноредован члан вије потпун, и то је опоштамо што сам хтео да кажем: да се овако не праве закони, они је једна комедија и не прављење закона.

Илија Илић. — Господо, приликом специјалног претреса првих чланова, види се да ограничења ове гарантије које су дате већини и које могу у неколико спречити инструкцију, — види се, да ће та ограничења и те гарантије готово бити изузорне, а то се најбоље види из говора г. Пећина и г. Маринковића.

Господо, код избора народних посланика, важно је то, шта ће народ да каже на изборима и какав ће резултат да буде. То је важније од онога шта ће се рећи у Скупштини о тим изборима. Због тога у неким земљама иницијатива да се верификација не поверија Скупштини него општој седници Басајоног Суда, да би се избегле излишне преносе у Парламенту. (Павле Маринковић: То је било а ви сте то укинули). Ми смо усвојили савршенији систем: да Народна Скупштина о конституисању Скупштине сама говори. То је савршенији систем.

Господо, ми смо приликом избора народних посланици усвојили такав систем, такве гарантије за изборе народних посланика, да се може однаху препоставити, да ће избори народних посланика бити слободни. Ми имамо по изборном закону тједно спасава и мање оброђне дужности, које нам ћемо и општинским властима и Првостепеним Судовима и веријекапоним одбору и са таквим системом насујутно се може очекивати да избори буду законски и правилни.

И, господо, поред свега тога што је такав систем усвојен, изврш одбор који је претресао овај пословник, водио је рачуна о томе да се у Скупштини броји правденик.

штави води широка дискусија о верификацији: јесу ли изборни правила или не, али је рачуна о томо да овај начелни претрес траје у Скупштини три седици. Затим да се онот води неки начелни претрес о целокупном изборном броју, који онот траје седамнаест седница, то је свега двадесет и једна седница, и посље да се води још претрес о томе, кад се подвоје појединачни избори пародник посланика и о субјективној способности њиховој да се говори у једној седници. На тај начин г. Слободан Јовановић изразио је, да по овом предлогу може начелни и појединачни претрес о верификацији да траје 44 седнице. То је сувише опширна дискусија за један посао, који није законодавни посао, него посао од споредног значаја; није посао Народне Скупштине, него посао њеног конституисања. Тада посао се у другим земљама поверио Касационом Суду, а не Народној Скупштини. А мы не само што смо дозволили тако опширна право, да мы тај посао вршимо, него смо дозволили да се може по оваквом предлогу водити дискусија 44 седнице о извештају верификацијоног одбора! Ја мислим, да је сувише опширно дати право народним посланицима, да се могу изражавати и о политици Владиће приликом избора народних посланика. И кад је дозвољено толико опширно право, ја мислим да је налишни сваки други предлог, па и предлог г. Пећића, што тражи, да уопште може сваки посланик говорити о начелном претресу. Кад би се то допустило да о начелном претресу може говорити сваки посланик, то би значило, да се на једном послу, који није скупштински, који је споредан, може водити општукција у почетку, кад још није Скупштина ни конституисана.

Ето то је, госпољо, једно место где се тражи од једнога спореднога послла да се дебата толико прошири, да она оде у бескрајност и да се уопште и не дође до Народне Скупштине. Кад се овакви прохтеви и предлог појавији код оваквога спореднога послла, онда шта ће доћи доције код других важнијих послова, који иду на то не да снемогуће опструкцију, него да је отежају. Нарочито с по-гледом на то, да су говорници напомињали да опозицији не треба да се скраћују права. Кад се могу седнице продолжити и после подне по пристанку председниковој, онда је то довољна гаранција и онда не би требало мењати овај члан, него треба да остане овакав какав је.

Живојин Хардић. — И ако би се могла прихватити ова ограничења, то би могло бити само за питања мањега значаја. Али, господо, ограничења о начелној дискусији о избору народних посланика, не би требало примити у толико пре што је то веома важно питање. Ограниччење начелне дискусије кроз овај пословник није спроведено ни за једно друго питање; ви немате ограничења о појединачним предлозима законских, ни о буџету, а мислим да има само једно јасно ограничење, а то је ограничење о интервјујадијама.

Кад нема ограничења о испитањима, која су од врло малога значаја, како се може ограничавати начелни претрес о правилности избора, кад избори могу да дођу по радовима путем, него могу да се прире и запредви избори, кад је потребно да Народна Скупштина оцени и сам акт расчуштања Народног

родне Скупштине и да ли да се остави већини да пријави избор, кад има да се оцени: је ли Влада дошла до већине правилним путом.

Свршили сав тај посао за три седнице немогуће је. Ја мислим, кад се овај начелни претрес води једанпут из четири године, јер је толика скупштинска периода, онда ја мислим да је то ограничење сувине велико, сувине тесногруду, једнострano, и мислим да би требало прихватити предлог г. Ратарца, да се начелни претрес не ограничава, а посебни претреси и они о појединим телима, а нарочито о појединим посланицима, зато је довољна по једна седница.

Потаредседник, Јаков Чорбић. — Господо, претрес је свршен. Нека инише пријављених говорника, и стога ћемо сад приступити резију. (Чује се: Да се прочита овај члан).

Известилац, Љуб. Јовановић. — Ради јасноће ја мислим да ће бити довољно да прочитамо четврти став, јер је ту додатак, а остало сте чули.

Четврти став гласи овако:

„Пенто се извештај прими у начелу, стављају се на гласање неоспорени избори без претреса: али ако десет посланика затраже да се који од њих издијви, па о њему засебно претреса и реши, онда ће се о њему водити засебни претрес. Претрес у овом случају, о сваком изборном телу, не може трајати дуже од једне скупштинске седнице“. (Борко Поповић: Да се прочита трећи став).

Трећи став гласи:

„На случај да Скупштина одбаци одборски извештај као основу посебног претреса, бира се нов одбор по прописима члана 4.“

Бора Поповић. — Молим Вас, прочитајте став 3., а подела у секције биће члан 4.

Известилац, Љуб. Јовановић. — Не, него ће се из секција брати одбори. — Можемо да спомнимо 3. и 4. члан.

Боривоје Поповић. — Четврти члан говори о избору у секцијама.

Известилац, Љуб. Јовановић. — Добро, ја примам ову исправку.

Потаредседник, Јаков Чорбић. — Код овога члана има још два предлога. Један је предлог г. Пењића; и г. Пењић, ако бисе сложио с овим што је унесено, мислим да ће одустати од овога предлога.

Драгутин Пењић. — Код овога члана унесен је у почетку члана један став о начелној дебати. Стога одустајем од свога предлога.

Потаредседник, Јаков Чорбић. — Према томе не важи предлог г. Пењића и неће се о њему ни гласати.

Има други предлог г. Ратарца, који предлаже да у првом ставу после речи: „Начелни претрес“ додује реч: „Одредбе у овоме пословнику о ограничењима искрена не односе се на овај претрес“, а реше: „Да претрес не може трајати дуже од три дана“, да се изблане.

Дакле, господо, и ћемо иро ставити на гласање предлог г. А. Ратарца: тако је по закону. Господа која су за Ратарчев предлог устаће, а која су против, седеће. (Већина седи). Дакле већина је седела и према томе Ратарчев је предлог

отпао. Стављам на гласање предлог г. извештиоца. Прима ли Скупштина прочитани чл. 8.? (Прима). Објављујем да је примљен. Изволите чути даље.

Известилац, Љуб. Јовановић прочита чл. 4. о изменама члана 8. који гласи: (Види саст. II и XLIX).

Господо, досад није било предвиђено шта ће да се ради кад анкета скупштинска сврши свој извештај. Овак је сад и то предвиђено.

Мелентије Божовић. — Господи извештилац је говорио о некој анкети, међутим, овде је реч о одбору, и зато сам и устао. Мени се чини да овде има једна празница, али све ово иако требало да дође или је требало све допустити. Члан 8. говори:

Народна Скупштина може такође или оснажити избор или уппити или предложити одлуку о њему и наредити да се учини потребна истрага. Помоћмо да истрага чине следне и судске власти, онда одакле одбор? Члан 8. који се допуњује са овим чланом, говори о избору, а г. извештилац говори о анкети. Ја бих могао да г. извештилац објасни на шта се односи.

Известилац, Љуба Јовановић. — Господо, ако је реч о обичном прибирању података за извештај који може чинити скупштински одбор преко надлежних Министара, онда то није реч о скупштинској истрази и о томе овај допуну не говори. Али, ако се овај стари члан 8. у његовој одредби, где се говори да Скупштина може наредити да се учини погребна истрага, схвати у оном смислу, у коме се говори уопште о истрази скупштинској, а то су истраге које Скупштина чини преко паро-чног одбора или анкете, онда се за тај случај ово допуњује. То су ретки случајеви; ја не знам да ли је био који такав случај, али је сада предвиђено шта да се у таквом случају ради и сад се овај процедура, шта би се радило пошто одбор поднесе извештај.

Мелентије Божовић. — Из израза г. извештиоца ја ипак сматрам да овако члану није овде место, него тамо где буду остали одбори за бирање, где се они бирају и где се одређују, јер члан 8. говори о верификацији и уппитавању избора. Дакле, ове њему нема места.

Потаредседник, Јаков Чорбић. — Стављам на гласање. Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима). Објављујем да је примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић прочита чл. 5. о изменама члана 9. који гласи: (В. саст. II и XLIX).

Ја сам овде додao још реч „исти“ уз „одесак“. Мислим да је то згодније.

Потаредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Петар Мишић.

Петар Мишић. — У овом члану изгледа да има штампарских погрешака. Овде се тражи да се у чл. 9. место прва три става дода нов став, па се у тај нови став унесе и четврти став члана 9., који се не користи и који остаје по старом закону. Па тај начин у истом члану остаје у важности дозвољена један исти став. Према томе требало би да се каже: „Члан 9. мора се и гласи,“ па онда нова измена да остане до краја.

Известилац, Љуба Јовановић. — Овде је пријеком преписивана начињена погрешка, а ово што каже г. Мишић врло је уместо и ја прихам његову исправку.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина чл. 5. по одборском извештају са овом исправком? (Прима).

Изволите чути даље.

Известилац, Љ. Јовановић прочита чл. 6. извештаја о изменама чл. 10. пословника. (Види састанак II и XLIX).

Петар Мишић. — Господо, у овом члану одређује се шта се ради са овим изборима, односно како се попуњавају посланичка места оних избора, који су од стране Народне Скупштине поиништени. Тај члан 6., то је чл. 10. садашњег пословника и у њему се одређује: како се попуњују посланичка места оних избора, који су поиништени. Како је сад овом новом изменом чл. 7-ог уведено као новина, да се сад може да поиништи избор целог изборног тела, а не само избор појединачних посланика, онда је природно да би, време овој новине, требало додати нешто у чл. 6. Поред онога, у чл. 84. закона о изборима народних посланика предвиђа се случај: ако неки избори не буду извршени, Народна Скупштина има да реши да ли ће се напредити нов избор или ће се одредити накнадно гласање у појединачним местима, где избор није био извршен, одређеног дана. Према томе, ја мислим, да треба овде учинити ову допуну:

Члан 6.

Члану десетом додаје се нов став, који гласи: ако избор изборног тела буде поиништен, или није извршен у смислу чл. 84. закона о избору народних посланика, Народна Скупштина ће решити да се изврши нов избор у року од месец дана".

То би било као допуна зато, што чл. 10. садашњег пословника говори само о томе, како се попуњавају места посланика чији су избори поиништени или чија је листа испријешена, а ова се допуна тиче случаја, кад је избор целог изборног тела поиништен. У Уставу, закону о избору народних посланика и садашњем пословнику, сугра је предвиђен само случај поиништавања избора једног посланика, а ишоде тема целог изборног тела.

Известилац, Љ. Јовановић. — Ја сам, господо, радије скватио први састав чл. 10. тако, да се ово може односити и на целу листу и изборно тело, пошто је изборно тело збир посланичких кандидата, и ако је листа поиништена, онда је то нешто више него кад је испријешена. Ако се, ради потпуности, хоће да прихам овај предлог г. Мишића, ја немак напушта против.

Заступник Мин. Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — И ја немам напушта против тога.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Изволите чути како ће да гласи ова измена чл. 10. пословника.

Известилац, Љ. Јовановић чита:

На место посланика, чији је избор укинут, Народна Скупштина одлучује, да се из дотичне кандидатске листе, ако она није испријешена, позве за

посланика први по реду кандидат; а ако је испријешена или ако је у целом изборном телу поиништена, да се преко Министра Унутрашњих Дела пареди нов избор према члану 100. Устава.

Посланци о чијем је избору одложана коначна одлука скупштинска имаје привремено, док се та одлука не донесе, права да учествују у претресима скупштинским. Али они неће моћи ни гласати ни подвласти предлоге Скупштине, пак управљати интервалије и питања на Министре.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина овако прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић чита чл. 7. извештаја о изменама чл. 12. пословника. (В. састанак II и XLIX).

Павле Маринковић. — Ја мислим да је корисно у првом ставу чл. 12. одредити рок кад се то може учинити.

Известилац, Љ. Јовановић. — Неки г. Маринковић учини предлог. О томе је говорено и у суботу. Г. Маринковић треба да напише свој предлог, и да моли да га посланици потпомогну, јер овако изгледа као да од известиоца зависи који ће предлог да се прими.

Милош Тосић. — Да би се довео овај члан у сагласност са чл. 7., треба додати ово: да и посланици са покладних избора могу гласати.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Стављам на гласање овај члан. Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љ. Јовановић чита чл. 8. извештаја о изменама чл. 13. пословника. (В. састанак II и XLIX).

Павле Маринковић. — Изволите чути и овај приложак како се ради у одбору. Чита: „на редовним и ванредним сазивима којима се почиње скупштинска перода, приступа се избору председништва одмах, пошто одбор буде прогледао и оверио доволан број посланичких пуномоћстава и Скупштина о њима решила и пошто они положе заклетву“ — Који „они“?

Известилац, Љ. Јовановић. — То се разуме да посланици полажу заклетву.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љ. Јовановић чита чл. 9. извештаја о изменама чл. 14. пословника (В. састанак II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Петар Мишић.

Петар Мишић. — Господо, у овом 9. члану предложенih изменa изгледа ми да је пешгодно да се употребе речи: „председништво скупштинско“ јер, ако се те речи употребе, онда ће, кад се збирши сазив скупштински, и председник и оба потпредседника и секретари, имати за све време до новог сазива дијурну, пошто сви спадају у председништво. То није право да они имају дијурну кад неће имати шта да раде. Јер, кад је доволно да за време сазива, дакле кад Скупштина ради,

имамо једног председника, два потпредседника и седам секретара, онда за време кад Скупштина не ради, рачунам да ће то бити и сушине. Зато ја мислим да би довољно било да административну власт, за време кад Скупштина не ради, врши само председник, а не и остали.

Поред овога изгледа ни да је и овде остала велика сложеност у избору председништва скупштинског, што само отежава рад. Међутим, ја по видим зашто се ово не би скратило, нарочито кад се има у виду да је избор тајним гласањем врло сложена ствар, и да одузима много времена, нарочито кад се бира по трима листама.

На основу тога ја бих предложио измену трећег става чл. 14. садашњег пословника овако: „Најпре ће се брати председник Скупштине и оба потпредседника једном листом, а за тим сви секретари такође једним листом“. Ако се ова редакција не усвоји, онда у том тројешем ставу има једна погрешка, по свој прилици случајна, јер је остала у важности реч „тога“ из старог пословника, те би зато овој ставу по пројекту гласио овако: „најпре ће се брати председник Скупштине, а затим први и други потпредседник једном листом „тога“ и најзад секретари једном листом“. Дакле реч „тога“ остала је у важности случајно и зато треба да се избриши.

Ја мислим да би било оправдано да се председник и оба потпредседника бирају једном листом, а секретари такође једном листом и тиме би се скратило у многоме гласање.

Известалац, Љуба Јовановић. — Што се тиче ове речи тога, она је случајно штампарском грешком остала, и ја примам предлог да се она изостави.

Што се пак тиче овога да у административном погледу остане председништво Скупштине да врши послове скупштинске и после сазива, имам да кажем да се ту пише што мислило да ће цело председништво седети у Београду, него се мислило да ће у Београду седети само председник, а ако он буде на одсуству, да га заменију један од његових другова. Јер, може да се деси да председник изгуби квалификације председника, услед промене положаја, или да је у баци, па одсуству и у том случају треба да може неко да га замени. Ако пак неко мисли да је ово несигурно стилизовано, нека предложи другу стилизацију како треба да место гласи.

Што се тиче трећег предлога: да се и председник и оба потпредседника бирају једном листом, ја вас молим да то оставите за друго читање, да видимо нема ли какво сметње за то.

Министар Народне Приреде, Јаша Продановић. — У председништву скупштине не разумоју се секретари скупштински. Они образују секретаријат скупштински а заједно с председништвом чине часништво. Под председништвом скупштинским разуме се председник и два потпредседника. Отуда кад председништво има да по чл. 117. пословника одреди има ли корума председник, не зове због тога и секретаре, него само два потпредседника. Због тога је потребно да остане овде реч председништво; јер кад председник вије у Београду или је болестијан, треба неко да дође да га замени.

А како су обично један или и оба потпредседника из унутрашњости Србије, то нећете већада тражити да ониј дође са Рашке или из Ужица и да о свом трошку врши дужност председника. Овде је главна ствар функција председника Скупштине, а остало је споредно.

Оставите ми те реакционарне изразе да Скупштина кончи. Најјентиција усталова у земљи је Скупштина, и без ње све скупље кончи.

Што се тиче избора председника засебно, ја се са г. Мишићем не слажем. Председник је најважнија личност у Скупштини; то је личност, којој се даје велико поверење и указује највиша почаст. Председник треба брати засебно, и оба потпредседника могу се брати заједно. Они су само помоћници председникова и треба да имају своју листу. Ја јас молим да се председник сам бира једном листом, потпредседници другом, а секретари трећом.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Петар Мишић.

Петар Мишић. — Да кажем само неколико речи ради објашњења са Г. Министром. Ја ипак овде износио своје мишљење о томе шта под председништвом разумем, него кад сам говорио о савету председништва ја сам читал закон, где се у чл. 14. каже: „Председништво је састављено из председника, два потпредседника и седам секретара“.

Министар Народне Приреде, Јаша Продановић. — То је погрешно.

Петар Мишић. — Ако је погрешно онда нека се промени. Кад то није новим пројектом промењено, него је остало овако као што прочитах у чл. 14. пословника, онда ако по новим изменама остане то да административну власт председништво задржава за све време до новог сазива, онда ће у председништво улазити и секретари, па ће и они преко лета имати дијурну, јер врше посланичку дужност.

Што Г. Министар Приреде вели да је председник највећа личност у савету Парламентарима, ја то признајем, али то не значи да ће се оваквим избором смакнути значај председника тј. ако он буде биран на једној листи са потпредседницима, јер потпредседници ипак скоро ишта није од председника пошто они њега редовно заступају и тада имају сва права и дужности као и он. Ја никако не могу да видим да ће се оваквим избором уникнути важност председнику.

Известалац, Љуба Јовановић. — Господо, када се већ помиње дијурна, морам и ја нешто изјавати. Ја сам три године вршио ту власт кад Скупштина ипак била на скону и никад ипак си сањао да за то треба да наплаћујем дијурну и налазим да ни од сад неће бити таквих људи који ће у таквим приликама наплаћивати дијурну. Но ако хоћемо да цела ствар буде јасна онда, место речи: „председништва скупштинског“ треба метнути речи: „председника Скупштине и потпредседника“ тако да ониј пасус гласи: „у административном погледу власт председника Скупштине и потпредседника кад га који од њих заменију траје...“ итд. и онда је исклучена свака забуна. Цео дакле овај члан са овом изменом гла-

сио би овако: У чл. 14. додаје се на крају другог става: „у административном погледу има додатак председника Скупштине и потпредседникâ, ако га који од њих замењује, траје све док се у новом сазиву не избере ново председништво скупштинско. Исто тако док се не избере ново председништво скупштинско, старо председништво представља Скупштину у свечаним приликама и врши дужности предвиђене посебним законима.“

У ставу трећем речи: „потпредседник, после других потпредседника“, замењују се речима: „и други потпредседници једном листом“.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прика ли се ароцитани члан? (Прима.)

Објављујем да је примлаен.

Извештајац, Љуба Јовановић чита члан 10. извештаја о изменама чл. 15. пословнику (Види саст. II и CLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Мелентије Божковић.

Мелентије Божковић. — Господо, и онда је одбор узео једну власт и учинио један издатак који, по моне мишљењу, није имао права да учини. Још је један одбор, који је радно на закону о судијама, био тако слободан да издатак учинио што је предложено и самим пројектом. Овај је одбор отишао још даље. Он је овим изменама учинио издатак кога ниса ни у старом закону, ни у пројекту Министра Унутр. Дела. Ја мислим, господо, да овај чл. 10. одбор није требао овако да ствараје, нити да одређује ове плате, тим пре, што у овој години имамо један дефисит од 2,500,000 у буџету, а друго, што радикална странка, којој и ја припадам, сматра да не би требало да се одређују додатци ни председнику ни потпредседницима. Ја знам, господо, да председник збила треба да пререзентује Нар. Скупштину, али знам и то, да па то нешто председничко долазе људи из више интелигенције, која свакако имају по једно звање добро плаћено, и да ће па то нешто долазити лица из више интелигенције.

Ја у одређивању овој награде, која се сматра као додатак, првијам још нешто. Ја назирим, господо, да ће, кад се овај додатак установи, место председничко и потпредседничко заузети ипак људи из више интелигенције и да ће се тешко изабрати који човек из народа да буде потпредседник Нар. Скупштине, кад буде овај имао 4.000 динара додатка.

Ја, господо, узимам слободу да назирим одбору, што је ово увео као повину, и слободан сам да учиним предлог да се чл. 10. из извештаја одборског о скупштинском пословнику избрише. Молим довољан број посланика да ме потломогу. (Потпомажу га.)

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Министар Нар. Причреде.

Министар Нар. Причреде, Јаша Продановић. — Ја подам, господо, да предлог г. Божковића није добар, бар у једној својој тачци. Председник Скупштине треба да има додатак, јер су трошкови везани с његовим функцијама много нешто ћео трошкови кога другог посланика. Да не говорим за нашу Скупштину, већ да, као пример, наведем ћео друго место, на које се ми једино гледа-

дамо кад говоримо о правом парламентарном разлу, а то су Енглеска и Француска, које дају додатак својим председницима.

Тако у енглеском Парламенту посланици немају двинице, а председник Парламента има 150 хиљада динара годишње на репрезентацију. У Француској посланици сад имају 9—10 хиљада и 15.000 динара годишње, а председник Парламента има, чини ми се, 30.000 динара као додатак, дакле, три пута више него посланици, а позај је некад и много више. Па кад је Енглеска, у којој се сматрало да посланици треба да врше послове без награде, нашла за потребно да председника награди богато и да му да 150.000 дина., онда не можемо ни ми да бежимо од ове мале награде, која се даје председнику. Господо, ако је председник на висини свога положаја, ако је председник у Скупштини прави руководилац скупштинских послова, а не присталица једне странке, ако руководи по закону о пословима једних оваквим телом као што је Скупштина, онда је ово мала ствар која му се даје. Али, грешко, ако је председник партијски агент једне Владе; ако се нађе председник који представља само партију, а не Скупштину, будите уверени да свака Влада има стотину начина да тога председника пенидничким путекима излати нешто него што га ми овако плаћамо. Зато нека му Скупштина да награду, ако хоћемо да не буде само Владин преставник; јер Влада ће, као што рокоч, паћи начин да такног председника багато награди. Мени је јасно што се поведа дебата у погледу на председника. Председник има толико много трошкова, да не треба да га ставимо иза других чиновника, који често пута и имају извесне додатке. Председник треба да се уклони од свих места, па којима данас један државни чиновник или грађанин може зарадити новац. Председник Народне Скупштине не треба да буде ни члан управног одбора Класне Лутрије, ни Управе Фондова, ни Самосталне Монополске Управе, нити да има икакву другу хонорарну службу, коју може други ко да прими. Према томе, додатак онај не само да није велики, него је мали према висини положаја председниког. Што се тиче потпредседника, ја се ту слажем са г. Божковићем, да они не треба да имају додатак. Они га и у другим Парламентима по мају. Потпредседници само заступају председника, кад је он болестан или одсутан. И у том случају, кад председник одсуствује 15 дана, онда право на додатак има потпредседник, који га замењује.

Ја налазим да би се овај предлог могао овако модификовати, да ми задржио председнику овај додатак, а да не будемо прва земља, која ће заћести тај додатак и потпредседницима, јер се бојим да после не дође додатак и секретарима и члановима финансијског одбора, па и другог одбора итд. Само једна јединија личност стоји над свима посланицима тако високо, да се њена функција сматра као једна од најважнијих у држави, и чији ранг долazi оних иза ранга Председника Министарског Савета, као шефа управне власти. Сви су остали посланици разни између себе, па био неко секретар, члан финансијског одбора или ког другог одбора или потпредседнико. То су све потасне дужности које не изискују парочите трошкове, и зато мислим да би требали да оставимо то по старом.

*Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч
г. Мелентије Божовић.*

Мелентије Божовић. — Господо, г. Министар Приграде, замерајући моме предлогу, упоредио је и сравнио нас са двема најмоћнијим и најкултурнијим државама. Он је узео за пример Енглеску и Француску. Ја сам се бојао да не узме коју између државу, али кад је узео за пример Енглеску, ја ћу да одговорим Г. Министру: да ћемо и мы дати председнику кад овде буду седели лордови као у енглеском Парламенту. Али, пошто мы именујемо Енглези, нити смо мы лордови, вега имамо још дефицита у буџету, ја мислим да ће Г. Министар признати да је мој предлог уместан и оправдан. То исто важи и за француски Парламент. Ја иако људи дају томе није време, а кад мы будемо имали суфицијата у буџету, онда ћемо и мы одређивати према личности плату. Г. Министар каже да је то једна највећа почаст за једину личност. Ја сам у своје малопрећашњем говору казао, да су то место заузимали и да ће заузимати људи из више интелигенције, који свакако имају по једну плату од 8—10 хиљада динара. Такле, сматрам да је мој предлог славним оправдан и молим Народну Скупштину да га приеми.

Министар Нар. Приграде, Јаша Продановић. — Ја писам говорио о Горњем Дому енглеском, него о Доњем Дому, у коме могу бити председници и спромешнији људи, а не само лордови и врло богати људи. У Енглеској дају председнику Парламента додатак не 4—5 или 6.000, него 150.000 динара годишње, и према релативном ставу Србије и Енглеске овај предложени додатак председнику од 6.000 динара ни мало није велики. Друго, господин Божовић замисао на положају председника људе са највећим излатама, са 10.000 динара, или човека богатог које овај додатак не треба. Демократија, међутим, истиче да је спромешан човек може вршити функцију народног посланика.

Овај се додатак ставља зато, да Скупштина може, нпр., изабрати за председника и човека са мањим приходима, нпр., г. Косту Стојановића, чија плата износи само 4—5.000 динара. Ја вам кажем, да председник Скупштине по својим функцијама и репрезентацији, коју мора одржавати, не може бити на томе месту посланик са малим приходима, јер он мора тражити и друге зараде, које смо и мы сви други као чиновници са малим платама тражили. А срањото би, господо, било, да се председник Скупштине одваја од свога важнога рада, који не траје само за време седница, него који тек настаје после скупштинске седнице, па да тражи разне зараде да би могао пристојно живети на свом високом положају. Или бисмо били пријорани, да у Скупштину не можемо имати за председника спромешног човека, само зато што неће јоши вршити ту дужност скончалу са великим издацима.

Ја хоћу да за председника може доћи и чуви спромах па да достојно представља Народну Скупштину. Ја, у интересу Скупштине, гледам само на човека, на личност, а не само на његове приходе, и тражим да му дамо пристојан приход. Са ових разлога, ја молим Народну Скупштину да једно-

гласно усвоји овај додатак и да то изиђе као једнодушно мишљење Народне Скупштине.

Госп. Божовић није се ограничио само да се не сложи са овим предлогом, него је отишао и даље, да замера одбору што се и усудио да ову ствар предлаže, јер, вели, тога није било у предлогу Министровом. Господо, ја мислим да је баш то, што посланик из посланичке клупе замера скупштинском одбору што он предлаže нешто што није ни Министар предложио, чудан доказ о демократској свести смију нас. Али допустите ми да објасним, замјето је одбор био тако слободан да учини такав „грех“ према Народној Скупштини. Одбор се, у томе погледу, преварио, што је прва пут о томе пао предлог од Народне Скупштине, и то неједан пут, него је два пута, чини ми се, о томе било речи при дискусији буџетској; и колико ми је познато — а уверен сам да ми је добро познато — кад су ти предлови издали, ни једна се реч противна томе није чула у Народној Скупштини. И, господо, ако за нас преди што год дискусија, и ако је ово место где треба да се тује чинише, да јавно кажемо шта мислимо, онда је то била прилика да се та мисао чује; и кад предлог није против себе изазвао никакву опозицију, одбор је сматрао да одговара тежњама и жељама Народне Скупштине, кад овај предлог чини.

Он се у томе предлогу ногао и превариле, али, свакако, нећете имати право да говорите, да се одбор превариле на своју штету кад је овај предлог учинио, јер какве су мисли могле руководити одборнике? Могле су га руководити те мисли, да треба у томе појачати углед Народне Скупштине и да се као чувар његовог угледа не може истаћи нико други него њен председник. И кад се овим законом уопште председнички углед и власт и иначе значи подиже, него што је до сад било, онда се узело да то подизање његове власти и угледа треба да прати и ова мера. Јер кад се једном човеку поверила власт, каква му се овим изменама поверила, онда је дужност једне Народне Скупштине, која увиђа значај свога рада и својих мера, да онда тога свога председника потпуно независним лицем начини, а једна од јера за ту његову независност, и та је која нам се овде предлаже.

Немојте заборавити да су наша Скупштина и председништво, које из Скупштине пониче, млади. Ви знајте како се раније председништво бирало: да се тек од шест скупштинских кандидата бирао по један председник и потпредседник, и да тек седам година Скупштина бира сасвим слободно свога председника и да тек живот има да створи од течности, од тога фактора једину чињеницу врло важну и за наш и друштвени и политички живот. Сад, господо, ако се у том погледу одбор преварио; ако Народна Скупштина тако не мисли, онда је друга ствар. Ту онда ни одбор, ни извештила одборски неће практиковати велико питачење, ако већина народних посланика вализи даје ово излишно и да председник Скупштине не треба уопште да буде шуколовко дружији него као и сваки други народни посланик. Ако тако Народна Скупштина схвата демократизам и једнакост, онда нека тако и буде.

*Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч
г. Божовић.*

Мелентије Божовић. — Молим вас, г. известилац у говору своме једнако тврди, да је некакав предлог постојао и да су они из тога предлога извукли конзеквенце, некакав ослонац, да у овом пројекту унесу нов предлог и одреде додатак председнику и потпредседницима. Ја сам, господо, посланик од 1901. год. Сваке године сам био посланик од тога доба, изузев 1905. год., и не сећам се да је никад поднео такав предлог, сам ако је неко по собама о томе разговарао, али предлога није било, из кога би се могло то прочитати: да је неко то критиковao и да је то послужило као ослонац одбору за ову одредбу о додацима председнику и потпредседницима. Г. известилац каже како се радио при избору председника Скупштине пре седам година, и да се тек од седам година на звамо архи правилно бирао председника. Ја знам, господо, да је 1901. и 1902. године за председника биран човек, као што га бирамо и ових седам година. Ни једном посланику измеđу онда падало је на имет, да тражи и предлаже какав додатак председнику и потпредседницима, као што је то одбор сада учинио. Ја се не сећам, а за Скупштину је да реши и прими ове додатке или их не прими. Менј је сасвим своје једно, ја се одужујем својој свести, а хоће ли Скупштина примити ове додатке, то је њена ствар.

**Заступник Министра Унутрашњих Дела и
Министар Финансија, Стојан М. Протић.** —
Ја осећам потребу да кажем неколико речи по овој
ствари, што се г. Божовић возвао на мене, као да
сам ја против додатка и што ја у своме предлогу
писам предложено да се тај члан мења и даје до-
лжак. Ја мислим да није тако и да су г. Илија
Илиз и г. Божовић могли лако да виде да није
тако, што је тај предлог изашао из одбора, а ја
сам у одбору саслушао и није никде речено да сам
ја противан додатку, а то значи, да сам се сагла-
ско са одбором (*Медентије Божовић: Друго је
шешто променити, а друго је нешто пријмати.*)

Сад може бити разговор о томе, да ли треба, као што је Г. Министар Природе казао, да оставим овај додатак само као знак пажње према Председништву, или да буде и за председника и потпредседника. Ствар стоји онако, као што је Г. Министар Правде казао. Обичај је да се тај додатак само председнику даје, а потпредседнику не. Јак ћу оставити Скупштини да ради како хоће, а морам обратити пажњу на разлог који је изнео г. Божовић, и морам да кажем, да је било потребно да ми у томе погледу не претерујемо. Ја поштујем мишљење свакога посланика и потпуно сам уверен да је г. Божовић говорио по својој савести, али не треба да будемо свише демократе, довољно је да будемо демократе; а друго, молим вас, и демократија има разлога и рачуна потпуно, са тога демократског гледишта, да своје изабранике представише држи увек на достојној висини.

То је у њему интересу. Њен глед, њено до-
стојанство и њен интерес захтевају да њени пред-

седници пред сваким буду на што достојнијој ви-
сини и што лепшем и бољем положају. У томе по-
гледу нема места никаквој штедњи. То није ште-
ња, чега, како ћу да кажем, непаметно циријање,
циријање, јер српска државна благајница пишта
неће страдати од тога, што ће председници паро-
дног представништва имати додатак од 6000 ди-
нара, који ће узек воторити ако своју дужност
врше као што треба. Па баш, господо, и ако буду
долазили за председнике људе који изјују изјвеће-
нице, сваки који живи у Београду зна, да су они
изложени велијим трошковима, и по своме друштвеном
положају и по своме свакидашњем кретању, и да
им према томе пишта не остаје. Где сте ви, молим
вас, видела ма кога од нас да се обогатио; ако
нема коју леницу, он зависи нема што год уште-
ћено. Ја држим, дакле, да је у интересу Народног
Представништва да се овај додатак одобри, а за
потпредседнике то је друга ствар.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч
г. Божковић, ради личног објашњења.

Мелентије Божовић. — Г. заступник Министра Унутрашњих Дела, одговарајући на мој предлог, казао је да сам ја сувинше далеко отишао (*Чује се докле ће г. Божовић говорити?*)

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Он има да се обавести са Г. Министром и добио је реч ради личног обавештења.

Мелентије Вожовић. — Г. Министар је казао, да је на овај предлог, и ако га он није предложио у одбору, пристао. Али ја сматрам да није све једно предложити и пристати на нешто. Ја сматрам да је то сасвим различно. Ако је он пристао, може бити да је пристао по неким обавештењима, може бити да је пристао по својој скромности и доброти, можда није хтео да изиђе из воље одбору. Ја, даље, сматрам да то није све једно предложити и пристати.

Г. Министар се у даљем говору допуслио приближно још предлогу, јер и он сам и Г. Министар Привреде кажу, да допусле има места још предлогу, да се може избрисати додатак за потпредседника и да треба да остане додатак за председника.

Овде је, господо, чео члан тако стилизован, да обухвати и председника и потпредседника, па они, ако сматрају да ово није правилно и да се донекле слажу са мојим предлогом, треба да кажу, па да извештилац присе то у одбор, па да се у одбору поправи и стилизује. Ја остајем при њему предлогу, да се и једно и друго избрише, а они исказ предлажу како ходе.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Господо
код овог члана има велики број првијављених го-
ворника. Понито је сад подне, ја бих замолио На-
рочну Скупштину да прекинемо рад, пошто треба
данашњу седницу да продужимо и после подне у
4 часа. (Прима се). — Онда ћемо, господо, у 4
часа по подне наставити седницу.

Седница је прекинута у 12 сати у подне.

Продужење седнице

Почетак у 4¹/₄ часова по полно.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Настављамо, господо, данашњу седницу.

На реду је да говори г. Никодије Милетић.

Никодије Милетић. — Кад је овај законски пројекат претресан у начелу, и кад се у начелу дебата о њему водила овде у Скупштини, ја нисам тражио реч на простога разлога, што сам налазио да у новом пројекту законском има доста добрих одредаба, које правилно регулишу рад у Народној Скупштини. Само ради тога ја сам у начелу и гласао за овај законски пројекат, задржавајући себи право да се користи приликом специјалног претреса. Али, у колико сам ја, приликом претреса овога законског предлога, у начелу видeo његове добрe стране, ја сам пашао и на извесне одредбе, које ће ме пагнати, ако се не буду измене у току специјалног претреса, да не останем доселдан радијом гласању, него да гласам против овога предлога, што налази да има и таквих одредаба које, по моеј дубоком уверењу, не би требало сада да се у пословнику увосто. Једна од тих законских одредаба јесте и члан 10. овога пројекта, који у ствари допуњује члан 15. старога пословника скупштинског.

Члан 10., како се предлаже са овом допуном, уноси једну пожижу у пословнику, за коју ако се упутило нема никаква оправдања с попледом на разлоге изнете од стране Владе, којима су правдиве радње Владе у погледу ових измена пословника, јер она одредба не односи се ни у колико на првијалајо регулисање рада у Скупштини, него са овим хоће само да учини један нов финансијски податак, који ће свакојако торетити скупштински буџет, а преко њега и сам државни буџет.

Кад су се изасили разлоги да, само ради бржег рада у Скупштини и скраћивања времена, треба усвојити законске измене које се предлажу и да ће то скраћивање дојети уштеду у буџету Народне Скупштине, онда су по моеј ишњењу они говорници који су то заступали, требали остати до следни при решавању ових предложенх измена, а не да се сада од тога одступи, јер збиља не тражи се измена чл. 15. пословника да се заведе нека хрија процедуре и да се уштеди штогод у времену и раду и поштеди Народна Скупштина од оштака у раду, него се овим уноси један нов излатак који до сад није востојао. Ја налазим, господо, да ову штетну одредбу не би требало принети још и са ових разлога. Прино, што је већ у неколико председник добио само осталих посланика награду у дневници, која му по 127. члану Устава припада. Тим, што смо ми већ усвојили предложени чл. 9. овог пројекта, ми смо ставили у дужност председнику, односно његовим заступницима, да врше дужност за време време докле се не изборе нов председник т. ј. нов председник и потпредседник. Шта се тим хоће? Тим ни вишо не може него се тражи да они буду као парменентни, да воде рачуна о свима скупштинским пословима и кад Народна Скупштина није на оклу, а на сваки начин да је то вршење извесних дужности

за које им по Уставу и изборном закону припада право на дневницу.

Сад, кад смо ми већ изузетно од осталих посланика начинили председника Скупштине усвојењем одредбе члана 9-ог парменентним, и обавезали га да врши ту дужност непрекидно и кад Скупштина не ради, зашта ће и да прима дијурну? Ја мислим да ће та дијурна, која, му непрестано тече — мислим на председника — бити довољна за репрезентацију, а у исто време и за награду оног посла колико он вишо ради од осталих посланика. Господо, ми никако нити можемо, нити смо прећи на то земљиште, да се часништво скупштинском, које Скупштина из своје средве бира, одређује нека стапаја плати. Но Уставу то не може да буде. Посланик не може имати стапају плату у Скупштини што ради, а тако исто и они који поверењем same Скупштине врше неку парочиту дужност, него само могу имати посланичку дневницу која је Уставом и законом предвиђена. Ја верујем, а и не делим противно мишљење у томе, да је дужност председничка једна мало тека ствар него ли дужност посланичика; јер, у колико посланици морају долазити само на скупштинске седнице, улазити у појединачне пословне скупштинске седнице, узимати у извесним случајима претресима, дотле председник има дужност да руконоди целим радом Народ. Скупштине и при седницама а и ван седница да то иде онако како пословник прописује. Но и то није новина, господо. И досадашњи су председници вршили ту дужност, али досадашњи председници сматрали су да то врше из почасти према оном великому поверењу које им се тим избором даје.

Сви су досад сматрали као особито одликовање и као част поверењем Скупштине да се приме те дужности да раде, одговарајући том поверењу, онако како пословник налаже и како сам буде налази да треба да буде са тог високог места.

Ако би сад ми, за те тако почасне дужности, одређивала нарочите хонораре и плате, онда, господо, морам изјавити, да пису само та лица којима те хонораре треба одредити, него да има још лица у Скупштини, која ради по поверењу њеном скупштинском послове приближно председништву. Има и секретара скупштинских који врше и тешку дужност и деликатну дужност, па ако ми усвојимо за правило да те раднике треба награђивати, који заузимају положај председника и потпредседника, ми морамо, на основу тога, погледати и на оне друге раднике, који ради као секретари у Скупштини.

То што се каже за секретаре и председништво могло би се, на основу тога принципа, ако би се исти усвојио, иницијативом парменентним одборници, који за цело време скупштинске периоде и скупштинског сазива остају да врше неку дужност ван обичне посланичке дужности, и време њима би се то исто могло применити, да они, вршећи ту дужност, треба да буду вишо и награђени.

Ја мислим да би ми веома далеко отишли ако бисмо тих путем пошли, да данас усвојимо једно, а сутра ће добији захтев за друго, и ми ћемо учи-

иши то, да, посланици који представљају председништво, који представљају за какве одборнике у Скупштини и врше парочите дужности за извођење скупштинских послова, стављају у неку руку као чиновнике, који ће специјално да налну на терет државног буџета.

Ја верујем, господо, да председник Скупштине има и неке извесне издатке, када хоће, да се у приликама, кад Скупштина није на окупу, покаже као председник Скупштине, управо да репрезентира ту установу. Ала, господо, то су парочити моменти, парочите прилике, за које се и парочити кредити траже и одобравају.

Никад, ни у једној прилици таквој, не може се захтевати да те трошкове, приликом таквога једнога свечаног чина, подноси сам председник парламента, па он то и не чини, него то иде на овај општи разум, који се сиреши искључиво за то прилико и послове. И тако председник онда није изложен својим личним издатцима, него све то долази у ону општу спрему. Баш, кад узмете и то да он има и личним некаквих већих издатака, визу, као мало пре што сам напоменуо, усвојењем чл. 9. им смо дали доволно покрића председнику за те издатке, јер прстоставка је да у години дана Скупштина неће бити на окупу 5—6 месеци, а председник и за то време — пошто му се најмеће дужност и за то време — имаће ово што му Устав даје као народном посланику.

Ја сам чуо Г. Министра Привреде, а затим и Г. Министра Унутр. Дела, да су се и они одвојили у минијењу од одбора и предложени члан 10. како га је одбор овде предложио и пристали, да се он у неколико измена у томе, да се председнику одреди извесан додатак, али да се потпредседницима то не даје. Међутим, господо, то је само изјава Г. Министра која није у потпуности прихваћена од г. известиоца, која није пропраћена некаквим предлогом ни од стране Г. Министра ни од стране посланника: да се ради боље редакције овај члан врати у одбор, па да он по минијењу Министровом овај додатак у последњој реченици овог члана изостави. И кад тога нема, мы не можемо о томе ни говорити. Можемо само сматрати као добру вољу Министрову, да изиђе на сусрет, ако би се некакв предлог појавио; међутим он се до сада није појавио и ја мислим да би г. известиоцу сам требао да испуни тај недостатак и да се изјасни да ли и он налази да ту реченицу треба изоставити и да се овај додатак односи само на председника, а не и на потпредседнике. О томе ја нећу да говорим док не чујем реаг. г. известиоца, али ја сам у основи целој овој одредби чл. 10. противан. Противан сам, јер се заводи један излишан издатак и гласају против предложеног чл. 10. а за предлог г. Мелентија Божовића који гласи: да се ова измена чл. 15. сасвим укине.

Известиоц, Ђ. Јовановић. — Имам да учиним две исправке у говору г. предговорника. Он је казао како ранији председници нису „тражили“ овај додатак, тако да по његовом говору изгледа да га сад веко тражи. Ја морам изјаснити да то чинко не тражи; ово је законодавни предлог који се у општем интересу предлаже, а не на основи некакног

тражења. Свако је друго минијење погрешно и не-тачно.

Друго, г. предговорник говорио је и о једном ранијем члану, у ком се каже да председник врши власт и онда кад Скупштина није на окупу. Г. предговорник каже како ће се и за то време издавати дневнице. Да се не би услед тога што је он прогуличио тако тај члан доцније неко позивио на то за неко тулачење закона и издавао дневнице, ја изјављујем, као што там и јутрос казао, да се за то време нису ни досад исплаћивале дневнице ономе који је вршио тај посао, и да се није памтеравало овом изменом да се председнику или потпредседнику, кад би га заступао, исплаћују дневнице кад Скупштина није на окупу. Јер, председништво по врши тада какав велики посао, него ситније административне послове, за које налазимо да не треба парочито човека излажти.

Милутин Станојевић. — О овом питању прилично је говорено, једни су били за, а други против. Но моншије, пако није велика суме која се овде даје, ово витање заслужује пажње по томе, што се Влада није никако ангажовала и што је и из скупштинске већине велики број посланика противан томе предлогу. Ми тводимо опо што је и про било, јер су до 1908. год. и команданти дивизија и џукова имали извесне суме на распореду за репрезентацију. Те репрезентације биле су појачавање виших плати, међутим, од тога није било никаквог успеха. Наш Министар Спољних Потоца прилично је потрошно на репрезентацију у иностранству.

Али да загледамо изло: да ли смо ми видели каког успеха од тих трошкова и тих репрезентација. Нису, господо, наши неуспеси долазили отуда што ми нисмо трошили доволно на репрезентацију него су долазили због нас самих. Ако ми будемо добро организовани, ако будемо моћни финансијски и војнички јаки, онда нама и не треба репрезентације. Пека један сиромашни трговац из унутрашњости обуче свилу и кадифу код своје куће, он ипак у Београду неће добити ништа на кредит. С друге стране, нека Никола Спасић обуче у Београду суклено одало, кад он оде у Беч даље му се појвећи кредит. Не тражи се, дакле, форма, него се тражи стварност. И Србија, господо, да је у болим приликама, она би показивала вишу успеха. Наш Министар Спољних Потоца није, грешко глуп човек. Он је, може бити, паметнији него ли његове колеге који у страним државама воде спољну политику, али он не може да покаже успеха, стога што иза њега не стоји држава тако јака финансијска и тако моћна војничка као што иза њих стоји.

Дакле, ја долазим до закључка: да нама не оскудова репрезентација него озбиљан рад, оскудева нам штедња, због чега треба да се уређујемо и штедимо и онда ћемо тек да видимо што на страни. Ми се можемо обути како хоћемо, можемо нашим државницима давати на име репрезентације много веће суме него што на тај начин дају много веће и јаче државе од нас, па то све, по моншије, неће нисало подићи нашу вредност на страни ако ми само у земљи не видимо. Гледајући тако на ову ствар, ја мислим, да ми од овога додатка

и ово репрезентације нећемо Бог зна шта добити. Али ја не мислим да се ова репрезентација сасвим избрише, као што то предлаже г. Божовић. Ја мислим да би се ова ствар могла регулисати тако, да се попусти и једним и другим и да се, на тај начин, нађе једна средина. Ја мислим да би се та средина нашла на тај начин, кад би се председнику дalo три а потпредседницима по хиљаду динара. Стога молим десет посланика да ме помогну. (*Не помажу га*). Хвала вам! Ја саму чинио своје.

Станко Петровић — Господо, у Скупштини се непрестано претреса о класика, лодацима и репрезентацијама, па се ове час са једнога скidaју час на другога пень.

Господо, времена се мењају на се и људи мењају. Мени је незгодно кад се сетим како се је код нас радило пре тридесет година и кад погледам како се данас ради: како се онда иску тражиле повочне награде за скупштински рад, него се радио вине из патриотизма и осећања дужности настрам брата, а не да се наплађује за све што се у Скупштини ради. Али од неког времена почело је тако да се ради. Прва је дјурна била 8 динара, после је повећана на 12, док није најзад повишене и на 15, па чак и у Устав унесена. Кад по била толика дјурна од 15 динара, ја сам уверен да би, врло често, избори у народу сасвим дружије испали.

Те репрезентације с друге стране казују, као да посланик има малу дјурну и да не може са њом да подмирује своје потребе, те да то смета достојанству скупштинском. Господо, па и пре 30 година било је Скупштине, када су посланици са пуно достојанства вршили свој изазив а имали су дјурну само 8 динара; међутим, данас имају дјурну 15 динара, и ко хоће да води рачуна о свом животу, он може лепо да прође с там новцем, а ко ће да баца новац, то је друга ствар. Ја зnam, господо, ранијих година иску ни били председници скупштински из реда чиновничког а данас и председништво и велики број посланика састављен је из чиновника, и то из виших реда чиновничтва. Онда су све то били људи из народа и председник и потпредседници. Пре је био председник Скупштине пок. Тодор Туцаковић, који је био један од најбољих председника скупштинских, па он није имао пати додатка, пати репрезентације; затим је био председник Риста Поповић, па покојни Паја Луковић, па пок. Димитрије Катић итд. Све су то били људи из народа, па њима није ни падало на уз да траже репрезентације.

Међутим, господо, давас на председнички положај долазе људи са положаја вишег чиновничког реда, они имају приличну своју плату, а имају и дјурне као посланици; они су већином из Београда и они пешају никакве нарочите трошкове, јер живе код својих кућа, и ја мислим да је њему доボљно почасти коју смо му дали. Па напослетку, господо, кад би се и стало само на председнику скупштинском па и да нешто учинимо и да му дамо известан додатак или, као што је учињен већ предлог од једног посланика, да се овај пројектован предлог од 6000 сведе на 3000; ту би још требало да се размишљимо. Али, господо, ту није само председник, ту одмах долазе и два потпредседника;

а ако би узели потпредседнике, ту одмах долазе и секретари; а кад узмемо секретаре, ту се у пројекту предвиђа и један чиновник који треба да чува Скупштину, са платом од 5000—6000 динара, па после њега долазе још 10—15 чувара, као што је било прошлог лета, што би све изазвало врло велике трошкове.

Међутим, ја зnam, ранијих година био је свега један чувар целој згради, коме је дат био квартир, и он је лено чувао опу зграду а Скупштина није морала да плаћа онолико колико сад плаћа. Ако би се уопште усвојио овај принцип награђивања, онда би се то доцније проширило и на разне одборе, као што мало пре рече Накодије, јер, например, и финансијски одбор стадан је и онда би требало и њему дати репрезентације. Скупштина то не смее да ради. Ми смо закасали, господо, далеко. Ми хоћемо да имамо и добре дјурне, и добре репрезентације, и бесплатне годишње железничке карте. Ми, господо, морамо да се обазремо мало и на своје посланичке дужности, и на поверење и почаст које нам је народ дао. Наје овде упитају само председник, него и сваки народни посланик има своје достојанство и почаст које му је народ дао, па он кад хоће да почи почаст, треба нешто и са своје стране да жrtвује, а овде нема шта да жrtвује, јер га је народ добро платио. Зато је потребно да сваки од нас, само кад је здрав, посећује редовно скупштинске седнице, и кад нема седнице, да ради у одбору као што је то некад било. Ја зnam да, кад су некад били одбори, да није никада прошло ни једно после подне а да одбори не држе своје седнице, а, међутим, данас прође и по 15 дана а одбори се не састају. Према свему овому ја сам противан да се председништву дају ове репрезентације.

Јер имајте уверења, мисли ви видимо а и ви видите, да је велика агитација пред изборе народних посланика незгодна. То је, господо, само зато што посланици имају 15 динара дјурне. Тако исто ја сумњам да, ако уведемо 6000 динара као додатак председнику Скупштине, да неће Скупштина да се поцене па 6 фракција па ће свака фракција да има свога кандидата за председника, јер су у цитаву 6.000 динара, па ће свака фракција имати свога човека коме треба да се даде и онда ће тек да настане оно зло због кога ће да се страда. Мислим да ово треба да изостане из овога пројекта. То је моје мишљење, а ви можете одређивати како хоћете, то ја вам кажем да, што сам год до сада предвидео да ће претрпти штете, па било да у погледу рада које странке или појединог посланика — писам се превариво. То је што сам имао да кажем.

Потпредседник, Јаков Чорбић — Има реч Г. Министар Унутрашњих Дела.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Молим вас, господо, неколико речи да кажем. Мени се чини да ова дискусија, која је данас вођена о овој ствари, показује да се врло тешко ослобођавамо једне наивке, која није добра. (*Драгомил Јоксимовић*: Оша је врло мирна).

И ја видим да је мирија. И ја видим да ако ви овако продужите дискусију, да ћемо око овога

једног члана, који много мање преди него други чланови, провести неколико седница. Да тако не би било, ја мислим да ће и јефтијије и боље бити, ако Народна Скупштина буде примила предлог који ћу сад изнети, а то јо: да се овај члан врати у одбор, па ћемо покушати да се споразумимо на други начин. То ће свакако бити брже и угодније, па, ако хоћете, и приличније за Народну Скупштину. (Прима се).

Овом приликом дозвустите ми још и ово да кажем. Ја ћу одмах да изјавим како сам овако још нешто, а то јо то: да о редакцији чл. 14., који овако претходи, изгледа ми, има нека забуна код народних посланика и да се они прибогавају од тога решења, да се не тумачи тако и да не напесе онег јакије штете финансијама. Видим да се овако други много нише брину о финансијама него ја, који сам познат за то.

Ја могу да изјавим, да ћемо ми код другог читања, пошто смо тај члан јутрос примили, ту забуну умањити, да ћемо и томе члану дати такву редакцију, да неће никога бунити и да ће она исплати таква како ћено њом сви бити задовољни.

На завршетку још да учиним једну малу напомену њом старом пријатељу Станку Петровићу. Он је овде говорио како су и до сад председници били уважени и свој понос радили из почасти, и како председници треба да се задовоље тим што их Скупштина бира за председнике, па та почаст да им буде и сва награда.

Молим вас, господо, да се разумемо. Има неких ствари, код којих се човек може задовољити и са поштављују, што је ип љуба ствар. Има где људи чак бесплатно подносе све те дужности; али код нас то није случај. Код нас се те дужности издају. Зашто? Из једног простог разлога. Онамо, где се те дужности изме бесплатно, они, који те дужности врше, богати су људи. Међутим, овде код нас, где се они издају, издају се зато што људи нису тако богати. А тамо, где се те дужности изреће бесплатно, људи, који их врше, издају чак и друге људе који им помажу.

Ми, господо, иницијатива да тражимо од свакога нашег друга, да буде задовољан са почању која му се даје; али он не треба да буде тиме стапљен у гори положај од положаја који је имао, пре него што је ту почест изашао. То јо, видите, та је разлика. Председник има такве дужности, за које он мора да троши своје паре. Ја држим да то не треба да буде, и кад ви хоћете да имате за председника човека који ће своју дужност вршити како треба, онда изволите: одређите кесу и издајте.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Пошто је Г. Министар тражио да се овај члан врати у одбор, ја мислим да Скупштина треба то и да прими.

Прима ли Скупштина да се овај члан врати у одбор? (Прима).

Онда ћемо сад да здено даде.

Ђокеј Марковић. — Пошто је Г. Министар изјавио и тражио да се овај члан врати у одбор, онда о томе не може вишко да се говори.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Ја сам због тога и изнео предлог, да разговарамо о зечему што можемо да сајшимо сад.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Изволите чути г. известиоца.

Известилац, Љуба Јовановић. чита чл. 11. извештаја о измене чл. 17. пословника (В. саст. II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Милош Ђосић.

Милош Ђосић. — Кад председник жели да говори о ком предмету, до сад је било да председник не може председавати само дотле док се то питање не реши: ако је био начелан претрес, док се начелно не реши тај предлог, а ако је био специјални претрес, док се не реши члан о коме је било говора. Сад се међутим каже, да председник не може председавати и даље све дотле док се цео закон који се претреса не сврши. На законима као што је буџет биће потребно често пуга да председник, ако је говорио у начелној дебати, заузме своје место у специјалном претресу, јер може бити да потпредседник који га замењује неће моћи да издржи до краја. Због тога ја мислим да треба да остане, да председник не може председавати дотле док се буде говорило о ономе о чему је и он говорио, т. ј. да остане по старом.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. известилац.

Известилац, Љуба Јовановић. — Ми смо, господо, и овом изменом хтели и налазили да, по нашем схватљају, председник и потпредседници треба да посталу дружији по што су до сад били и да буду они што су те личности у земљама, чија народна представништва свим другим Парламентима служе за пример. Онде је баш за време изчелие дебате споменуто како се у Енглеској председник по неки пут бира из противничке партије, из парламентарне мањине, али то може бити само зато, што такав човек, пошто буде изабран, несумњиво неће припадати ни једној ни другој парламентарној групи, него ће бити председник целога Парламента за све време док је на томе месту. Код нас то још није могло да буде. Али, ако желимо да ствари иду иако треба, онда морамо гоне тежакти, а док то у свему не буде, морамо се старате да председник што вишко изгуби партијско обележје, да може што ређе долазити у сукоб, било са којом групом било са целом Скупштином, а он може на разне начине долазити у такве сукобе. Између осталих начина један је начин и то, што председник може да исказе у претресу мишљење по коме се неће сложити са другима.

Могло би се десити да председник у дебати, у којој учествује, износи иницијатива које се не слаже са иницијативом већине и, ако хоћете, са целом Скупштином. Зато би, може бити, било добро, али — ни у предлогу ипако хтели толико далеко да идејо, — да се уведе оно што је уведено у другим Парламентима, да се председнику забрани упознати да говори. Има Парламената где је председнику забранено и да гласа, да се не би ни тим обележио. Ми сваким гласањем председника доводимо у неиздан положај. Председник по своме положају, ако неће да се најасни против Владе и већине, мора не само у куријим и изчелим питањима гласати по гледишту које је узела Влада и већина,

нега и у ситницама, тако, да и у крупним и у ситним стварима председник, због тога што мора гласати, гласа по некад против своје савести. Сад, кад се иде даље и даје му се право да говори, а он, кад има то право, може доћи у положај да и он сам и други сматрају да му је дужност да говори, — онда га ту још изводијо на једно клизаве поље, да се он изјашњава и да заузме гледиште са којим се више или мање посланика неће слагати.

Да се све то правилно уреди, то је оно чemu ми треба да тежимо и што ми искамо хтели да у свему урадимо овим предлогом. То смо оставили као ствар будућности, да би бар колико толико урадили, предложили смо да, кад је какав предлог на дискусионом реду о ком се он изјашњавао, док се тај предмет не оконча и не сврши он не председава. Врло је незгодно, господо, ако се у начелном претресу председник изјашњава о различним питањима, да после председава, кад је следијаш претрес. То је врло незгодно и може имати незгодних последица. Ја ћу споменути то, да председник, кад је почет претрес а он мисли да говори, одмах се у себи спрема да говори, те не може бити хладан и неаристрасан председник; јер већ, слушајући дискусију, он заузима једно гледиште једне групе посланика. Да је тако, ја вас могу уверити из своје практике. Кад сам се ја једном приликом спремао да узмем учешће у дебати, ја сам председавајући сасвим нехотице дошао у сукоб са посланицима из опозиције, тако, да су ми се чудили питајући ме после: шта ми је било и зашто сам био онако проган. Ја сам се после сетио шта је. Да тога не би било, ми ово и предлаожемо.

Међутим, сасвим је оправдано што каже г. Косић, да је при великој дебати, као што је дебата о буџету, врло незгодно да се један члан председништва искључује из председавања, али онда просто неки син чланови председништва искључује себе из дискусије — нека не дискутују и онда ће сви моћи председавати. (Чуј: се. То је највишније право). Јесте, али они имају толико других права, да тога једног права треба да се одрекну у интересу онштет.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Ја хоћу да изјавим, да као предлагач стојим па гледишту на коме је одбор у овој ствари и да, по мојој мишљењу, председник не треба да учествује у дебати, ни у начелу, ни у војединостима. Ако хоћемо, да председник буде збила председник и да се што више приближи уједицу који председник има у другим Парламентима, онда ми од нашег председника не треба то ни да тражимо, и онај који се буде тога положаја примио, не треба да жели да учествује у дебати. (Лобаџивање: Ни онда је боље да председник и не гласа).

Чак је боље и да не гласа; јер да би председник Скупштине могао да врши дужност и да буде само судија, — јер је председник у ствари судија, а ми смо сви као наричне стране, што важи и за нас Министре, — да би, дакле, председник могао увек да буде првичан, праведан судија, он не треба да буде у овој галери и да казује своје мишљење. Чим председник каже своје мишљење, он ће се замерити мањини или већини. То је велика дужност и, право да кажем, управо се и не зна кад председник го-

вори, осим у свечаним приликама кад има да представља Скупштину, или кад у име Скупштине има нешто да каже, или кога да поздрави у име Скупштине. То све треба; али да он учествује у дискусији и да исказује своје мишљење, то не. (Никодије Милетић: Кад гласа он исказује своје мишљење). То је још најмање, и ја долажем да је жељети да председник чак и не гласа. Ако ви хоћете и у том правцу да идете до краја, и то је добро; али за сада можемо стати на овоме. А што се тиче гласања, у томе ће се време своме такту сам председник определити.

Милош Косић. — Мало пре тога, Јоксимовић је казао, да је ова дебата поучна за нас и да сваки треба да изводи потребан закључак за себе, јер смо мало пре видели да ово није ни енглески, ни француски, него српски Парламент, и да речи које су наше у дебати треба да нам буду за поуку. И кад је ово српски Парламент, нека се ради онако како српски народ хоће и жели. Нехе се наћи ни један председник, који ће седети само зато да прими гласове а своје мишљење да не исказује, јер је он у исто време и народни посланик. На тај начин могао би бити председник и какав чиновник а не народни посланик. Али, кад се председници бирају од народних посланика, а ти су председници обично носиоци листа, велики политичари, државници, — они треба да кажу у извесним приликама своје мишљење, напр., с неком питању њиховог изборног округа, где он као посланик треба да узме реч о ствари која се тиче његовог округа и своје мишљење каже.

Какви су разлози постојали за ову измену, шта би се могло повести све у томе погледу? Је ли било до сада неко штете у раду, што је председник некада говорио о неком предлогу овако или онако? Ничега тога није било; председник је узимао реч ретко да говори о некоме предлогу а заузимао је председничко место онда кад је тај предмет био оврштен. И, заслутно, нека ничего што би дало повода да се ова одредба у пословнику мене.

Ја вас уверавам, да ће наступити при дебатама такав случај, да је први потпредседник болестан а други толико заложен да ће бити питање ко ће председавати.

Министар Народне Приредбе, Јаша Продановић. — Г. Министар Унутрашњих Дела трудно се да достојанство председника Скупштине уздигне што више. Г. Косић, и ако је стари парламентарац, па је био и потпредседник, хоће да се председник изравна са осталим посланицима. Тежња је у свима Парламентима, да се положај председника, неучествовањем у дебати скупштинској, па чак и у гласању, тако уздигне, да стоји иза свима посланицима, како би могао бити праведан судија у свим споровима посланицима. И зато у неким Парламентима председник и не гласа, сем онда кад од његовог гласа зависи доношење какве одлуке. Иначе се уздржана и од говора и од гласања, и уздржава се од снажног рада који га може довести у сукоб са другим посланицима или скупштинским групама. Зашто се, напр., члановима Краљевског Дома не допушта да се потпуно изолишу за Министре и чланове Скупштине? Зато што хоће да их уздигну изнад дневне борбе, да би своју функцију могли што независније вршити. Ми овде, господо, делимо

негдане, оштрома копља и крупним речима полемишео о питањима која су врло сунтична и која имају анахизан резултат, у току дебате ни најхладнији човек не може увек остати у границама кирпича исказа. Зашто? Зато што онда онде у Скупштини падају оштре речи, уредљиви изрази, или тешки прекори. При дебати може да се створи таква атмосфера, да ни један посланик не може рећи за себе: бићу хладан и говорићу оно што је строго у кругу објективне критике.

Не, господо, и најхладнији човек плане и узбуда се, а ни хоћете председника Скупштине да спустите на улогу обичног посланика, да и он клес некоме посланику, или групи посланика, нешто што не треба да изјави. И после таквог једног говора председника Скупштине, који је ушао у партијску борбу и комбатирао разна изиђашња посланичка, да ли се може одржати добро мишљење о њему, да ће он потпуно праведно руководити скупштинским пословима! Хоћемо ли му подједнако веровати и да, чије је разлог спорио и обеснажавао, и они чије је мишљење подржавао и бранио? Зацело не! Међутим, никакве штете нема ако се један једини човек од 160 посланика издаји и не учествује у дебати! У другим земљама још у шире извесна права председника, али су тамо његова посланичка права стварно најлаја. Председник Скупштине је изнад свега оног што нас може завидити; он је зато да мери, а овај који се бори, не може у него време бити и борац и судија. Кад би могао бити, ја бих био зато да председник и не гласа, осим случаја кад се поделе гласови подједнако. Так онда ћемо ми бити уверени да ће председник, далеко удаљен од разлара политичког, бити правичан судија за ствари које од њега зависе и да неће држати страту ни једвој групи и ни једном посланику, осим ономе чије држање одговара закону о пословном реду у Скупштини.

Драг. Васић. — Мени се чини, да Г. Министар Привреде није добро разумео г. Костића. Није он желио да се положај, достојанство и углед председника не чува, него је председнику, као члану Парламента, хтео јаче да омогући, да му да прилике да учествује у дискусији, ако он то нађе за потребно. Нико не може чувати достојанство председника ако га он сам не чува. Сваки човек сам себи чува углед; ако га он сам не очува, не може му га ни други очувати.

Заступник Мин. Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Не радимо ни то само због председника, него и због нас.

Драг. Васић. — И ако председник није толико увиђаван и свестан своје дужности и положаја у Скупштини, ви колико хоћете браните му, он неће то бити што из овом изменом желите да постигнете.

Али та жеља овом изменом не постиже се, јер му се шак оставља право говора. Доследно би било да он никако не учествује у претресу, па ни гласа, и онда да се зна да смо га сасвим од тих ствари одвојили, да може учествовати и као посланик у Скупштини, чиме би се могло постићи оно што се жељи. Ја најазим, да њему апсолутно ништа не смета да буде такав и нико не тражи да

буде другачији, али може доћи такав тренутак, да је потребно да председник узме учешћа у дискусији. И зашто постављати те бране, које могу само шкодити ствари и це користити? Ова дискусија то већије је разумљава.

Председник Скупштине обично је човек који надмаша својом интелигенцијом остале посланике, или је међу првима, а тако исто својим знањем и подношјајем, бар тако треба да буде; и он ће знати кад треба да се јави за реч, и треба му оставити да он сам размишља и реши. Ову редакцију треба оставити онако иако је и до сада била, јер нема разлога за онаку одредбу, којој се не постиже штита. Ако председник ће у дискусију, он неће већије толико заборавити за себе и свој положај. То су већином ладни људи, који разумеју свој положај, људи који су имали великог искуства, и као јавни радници и политичари, и онда се не може претпоставити да ће председник довести себе дотле, да заборави свој положај. Ако ли он заборави свој положај, онда он не треба да буде на томе положају. Али ако он збива умездне да се уздрији у таквим приликама, а то је већи скакави сумња, онда на шта стављати брану и пречагу, да председник, као политичар, проговори коју реч о оним стварима за које најави да треба да се чује његов глас, и као председника и као посланика, а да после по великој потреби не може да председава.

Ја мислим да је предлог г. Костића уместан, и ја молим да се остави стара одредба и у томе циљу молим 10 посланика да ме потпомогну. (Потпомажу га).

Заступник Министра Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Кад би конзервативно, доследно, провела мисао, која треба да буде проведена у овоме члану, онда би збила требало да чини гласи тако; али став гласи тако, да председник учиште не учествује у дискусији, а мы смо учили једну средину, отишли смо један корак даље од онога што је до сад било, а искључиво отишли до краја. А ако је Скупштина расположена да иде до краја, ја искам иштица против тога, ако би то било боље; али не бих могао пристати па то, да се ирићамо па оно што смо до сада имали.

И г. Васић, који важи иначе као врло бистар и скретан човек, ја се чудим иако он може да каже, да председник може водити рачуна сам о своме достојанству. Ја се сећам једног каметног и ученог човека, који каже ово: да и најинтелигентнији човек половину својих поступака прихи несвесно. Г. Васић заборавља на психологију људске. Малопре је говорио г. Љуби Јовановић, који је био председник Скупштине, и казао је шта му се доследи једном приликом. Мислио је да ће он да говори и због тога расположења за говор он се зајачко с једним послаником и с другим послаником.

О таквим стварима морамо водити строга рачуна, да се не доводи председник у такав положај. Кад га твогодиште у незгодан положај, то је незгодно не само за њега, него за све нас. И ако нећете да идео до краја, онда се зауставите на ономе кораку који смо учили, да председник учиште не учествује у дискусији, кад је један предлог изашао у начелу и у војединствима на претрес. Кад председник хоће да говори, нека не седи на

председничкој столици, него нека дође у клупу. Уопште, ја бах бло зато, да председник по учествује у дискусији. Г. Косић каже да ми треба да радио како српски народ хоће. Немамо ништа особато да стварамо за српски народ, за српски Парламенат, већ имамо да се користимо искључивом других народа. То је оно исто што смо радили са судијама и председницима судова. Ову одредбу диктовали су разлоги, који вреде за све Парламенте и народе. Нема ту да за српски Парламенат има једно правило, а за француски, енглески друго правило.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч ради личног обавештења г. Васиљ.

Драг. Васиљ. — Молим вас, господо, нема сумње да има момената у којима човек несвесно нешто уради. То, господо, је претностављам: да је даји човек, кад хоће као председник да говори о једној ствари, да је он добро размислио, и кад се укљања са свога места и долази у клупу посланичку, он је на сваки начин свестан и зна зашто то чини. Оно пак што је г. Јовановић, известилац, говорио, то су друкчије ствари. Има сукоба који се сваки дан дешавају у питањима из председништва и дужностима његовим са посланицима, или то није случај кад он као председник говори. У тој прилици, кад председник говори, он збила има да говори као један мудар, васпитан и интелигентан човек, и он ће бити у толико учитивији и пажљивији, у колико има осетљивијег противника његовог мишљењу. То се може с правом очекивати од председника, и време томе ја налазим, да она мера неће имати користити, јер она иначе није потпуна него нешто средње, половно.

Ону одредбу или треба до краја извести, или је оставити онако како је била, јер оваква половна мера неће имати користити. (Министар Унутрашњих Дела, Ст. Протић: То значи дупло или ништа).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Јаша Продановић.

Министар Народне Приредбе, Јаша Продановић. — Кад г. Васиљ предлаже да треба до краја извести ово, ми не би погрешили кад би то извршили. Могао би се иći у Скупштини човек, који ће да каже: кад већ Скупштина треба председник, ја хоћу да будем председник, макар и не имао обична посланичка права. Имам већа права него остали посланици, имам поверење Скупштине. Али што г. Васиљ није доследан у своме говору. Зашто он не изведе до краја свој предлог? Зашто председник не може да учествује у начеларој дебати, и ако председава. Кад се принципи, да сваки посланик па и председник може учествовати у специјалној дебати, потпуно изведе, мора се допустити председнику да учествује и у начеларој дебати. Г. Васиљ је заборавио једну ствар, да човека не чини скуп његових норалних и умних способности, него и утицај околнине. Нема тога човека, ма колико морално спажав био, који ће да каже: мене не може средина никад да поремети.

Ја верујем да човек може бити поштен, али да човек увек хладно собом влада, ма ушао у најопштију борбу, то не може да буде. Сваки је човек од нерава, и он не може да буде хладан и да

влада собом у свим приликама. Таквога човека нема, ја га никад познавао. Сваки од нас има нерава, и што је човек интелигентнији, он је гориво нервознији. Један примитиван човек можда би могао и да траји хладор, ларму, прекоре, али што је човек интелигентнији, он то изаље може. Њemu је теке уздржати се у извесним приликама. И онда кад председник Скупштине мора у дебати да деза мегдано, да употребљава ошtre изразе време противнику и да оспорава важност његовог гледишта, да ли тиме расте његов углед као председника и вера у његову непристрастност? Кад говори један посланик, ствара се често узбуђење, изазива се љутња и поканта и иржља на њега, нарочито ако су његови разлоги јаки и ако поуздано поглађују разлоге његових противника. Ако председник буде говорио тако, да воторе и у прах сатро противничка мишљења, могу ли они имати поверење време њemu, које је неопходно за добар рад у Скупштини?

Примите, господо, сад ово прелазно ставе, а ја искљем да ћemo ми доћи дотле и до одлуке, да председник никадо не треба да учествује у дискусијама, нити у гласањима, сам кад је његов глас решавајући, него да одговара са онога места, губачи пословник, да заштићава права посланичка и да даје изјаве од оните важности по земљу. То је његова дужност, а све кавге наше нека остану међу нама посланицима.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Драгутин Васиљ.

Драгутин Васиљ. — Ја никад сумњао ни најмање, да на човека не утиче околина и да стоји ту ладан као стена, али ја налазим да човек, који заузима такав положај, мора имати војска јаку воју која ће га умеравати да савлада своје осећаје и да пази шта говори.

Ја вас уверавам, ако оставите ову одредбу, онда сте оставили положај који је и радио бло, а ако ову одредбу изведете до краја, онда је друга ствар.

Ја налазим да ова половна мера не може имати користити па и због тога мислим да треба да остане одредба која ће омогућити слободнији рад председнику, као посланику, а без неће штете по раду у председништву.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Драгољуб Јоксимовић.

Драгољуб Јоксимовић. — Господе Косић и Васиљ бране теорију апсолутно слободног крегања председника у Скупштини, међутим, та теорија не може се апсолутно примити.

Баш г. Косић, приликом претреса закона о судијама, доказивао је, и ту смо се слагали, да судија не треба да буде посланик у оном округу где је судија, стога што не може бити праведан према онима с којима се политички бора. А сад г. Косић тај принцип потире, допуштајући председнику да улази у расправу и, на тај начин, допуштајући да он смањи свој ауторитет у моменту кад треба да ири завађене групе у Народној Скупштини.

Зна се за извесне регуле и правила, која морају постојати у Народној Скупштини. Например,

посланик из владајуће партије не може бити осорлив и заједљив као посланик у опозицији; не сиси ни толико много говорити, него мора оставити Влади да отаљава послове. Зна ге да Министар не може много говорити као да је у клубу посланик, јер он треба да нађе средину између разних мишљења. То исто важи и за председника, он је ту и мора да мери нас.

Замислите овај случај: председник Народне Скупштине спље у клуб да изјави своје мишљење против једнога предлога, и у својој речи он избаци разаз који направи узрјајност међу групама, а потпредседник да неколико минути одмора. Сврши се та ствар и пустимо председника да заседава. Деси се други инцидент, непосредно после десет минута и исти председник, који је изјавио мало пре ону ларму, треба да мери посланике из разних партија и да их сложи. Сваки ће рећи за председника: од кад се он сад појављује као неки примиритељи судија, кад је маловре дајо повод да се позавајамо. Зато се тражи од председника да буде потпуно ограђен и ми ово не тражимо због њега да сачувамо његово достојанство, него то тражимо и то мора бити због достојанства Народне Скупштине.

Не тиче се нас само он лично, него хоћемо да искористимо његов велики углед и аукторитет за ретке моменте који се дешавају у Скупштини, а најзад и ово удешишавамо тако, као да ће председник непрестано да говори у Народној Скупштини, као да ће он свакога часа да узника учешћа у дискусијама поводом предлога који долазе од стране Владе и посланика. Он ће само у неким приликама да се јави као говорник, рецимо поводом једног закона и може не председавати док се тај начелни или специјални претрес не спрши у Скупштини, а после тога много предлога о којима он може да говори.

Зато ја држим да треба да остане редакција оваква каква је предложена.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Нема више пријављених говорника. Стављам на гласање.

Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).
Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 12. извештаја о измени чл. 18. пословника који гласи: (В. саст. II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Нико се не јавља за реч. Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита чл. 13. извештаја о измени чл. 22. (В. саст II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита чл. 14. извештаја о измени чл. 26. (В. саст. II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Пењић.

Драг. Пењић. — Овде је учињена једва реч, кад одбор може оцењивати посланичке предлоге.

Треба додати реч „за оцену умесности посланичких предлога“, пошто је сваки одбор за оцену посланичких предлога.

Известилац, Ђ. Јовановић. — Ја примам исправку пошто је умесна.

Драг Јоксимовић. — Ја бих могао да говорим код чл. 27., али мислим да је згодно да поменем овде г. известиоцу, да би згодно било да се редакција новог члана 27. стави овде као последњи став чл. 26. Овде је избрисан чл. 27. и каже се: „Овај одбор“. Незгодно је да оваква стилизација буде у једном засебном члану. Који су ти одбори? Зато треба укинути овај чл. 26. и да додати 27-ом, па да се стави: „Овај одбор“ у члан 26.

Известилац, Ђ. Јовановић. — То ћемо учинити кад пређено је чл. 27. Ту ћемо место: „Овај одбор“ казати: „Одбор скупштински“ па у загради „Чл. 26.“.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина овај члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић прочита чл. 15. извештаја о измени чл. 27. (В. саст. II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић прочита чл. 16. извештаја о измени чл. 28. (В. саст. II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић прочита чл. 17. извештаја о измени чл. 30. (В. саст. II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Милош Косић.

М. Косић. — Господо, често пута се у одбору не ради само стога, што нема довољан број одборника да дођу. У практици је освештаво правило да ради онолики број колико их дође, али ја мислим да треба ставити овде: да се на прву седницу позвоји сви одборници и ако не дођу сви, да се не ради, а на свакој осталој седници да ради онолики број одборника колико их дође. Иначе, не можемо да спршивамо послове, као што знаете, а пужно је да их спршивамо. Само је луžност председникова да саопшти одборницима седнице. Ја мислим да г. известилац треба да прими ту редакцију.

Министар Народне Привреде, Јаша Продановић. — Овај предлог, који је поднео г. Косић, сасвим је на свом месту. Ми смо Уставом везани и не можемо менјати кворум скупштински, а и њега би требало променити. Но треба пустити да они, који хоће да раде, да не могу да раде због оних, који неће да раде. Само је главна ствар да се седница држи у одређено време, да сваки зва кад је седница, и да му је то достављено. Ако он инак неће да дође, онда се ради без њега. У Горњем Дому у Енглеској довољна су 3 члана па да дом може да ради, а у Доњем Дому, чини ми се, 40.

Али, ако је онакав пропис за скупштинске седнице, онда одбору, чије одлуке пису дефинитивне, него морају налазити пред Скупштину, треба дозволити да ради са ополико чланова колико дође. Ја мислим, да треба прихватити предлог г. Косићев, јер ће послови, који треће много, виши онда брже. Ако одбор не спријеше лено један посао, Скупштина је ту па ће га каснити. Мера, коју је г. Косић предложио, врло је корисна и не иде из штете правилности рада.

Драгиша Васић. — У истом смислу ја сам устала да проговорим неколико речи. Само ја мислим и желео бах да у тим одборима буде присутна бар већина чланова, јер би то било врло потребно због важности одбора. Ако један одбор има 14 чланова, па седнице треба да има бар 7 као председником. Мањина никад не треба да доноси наважне одлуке, јер и у њој може имати известан број, који су противни дошаљеној већини. За финансијски одбор треба да има бар 7—8 чланова. Ја велим, кад се решава, да буде бар половина присутих. Врло би најдобро било да само двојица од неколико афтересају један закон и да га изнесу пред Скупштину као одборско мишљење! Ја мислим да треба ставити још једну донуну. Овиј, који се налази на путу или није хтео да дође, треба да се може запенити другим јединим из исте сокапије, да би се посао могао брже спречити и па време. Та одредба, па мозе мишљењу, омогућава би да буде одбор што потпунији и да се може брже да ради. Свакако предлог, који је учинио г. Косић, несама је користан, јер ми смо имали таквих случајева у извесним приликама, да никад нисмо имали потпун одбор, него вочито кри, и кад је кри, иека онда бар има и законског основа за свој рад. Ја несам ишта против, ако хоћете иека у том броју буде и жаве одборника, али је то погодно ствар за спречавање посlova. Збога је потребно наћи основу, која ће омогућити да се брже спречавају послови у одбору.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Ово што је изнео г. Косић и по мое схватању је врло важна ствар. Садашње ставе ствари је онако. Ако нема половине и један виши, одбори не могу иштати да раде и често путу се дотажу да поједини одбори — ја ћу да кажем да то не бива због неодказивања своме позвану, него просто због тога што су спречени својим посlovима — не држе своје седнице. И онда кад скупштинска одбори не раде, в сами скупштински посlovi трио. Да пе би тога било, ми треба да пајемо један начин, један модус који ћа нам олакшати ствар, а који нам неће довести никакве штете. Ја сам и у почетку био тога мишљења и мислио сам појединое чланове одбора, да се то виткање реши, или се они пису сложили с тим. Тако је, вердите, свуда где људи полажу па то да њихови посlovi не застизују.

Ја мислим да без икакве забеље можемо ово да усвојимо, слагајући се строго буде пазио на ово, што је и Г. Министар Привреде посмену, да је за свакога члана апсолутно сигурно да је познат на седницу. А то изноје ради предвиђено: да се свакоме члану мора лично позват доставити, поред онога што је на скупштинској згради залеђен.

Чим буде два три злана, иека раде. Ако не буде дошло одмах у почетку седнице, он ће се на крај седнице са друговима споразумети, а ако не дође ни тада да потпише протокол, он ће своје одвојено мишљење написано ставити, и ни никада нећемо доћи у тај положај да Скупштина не може да ради зато што одбори не могу да се састану. То важи нарочито за финансијски одбор, па и за друге законодавне одборе. Ја бих вас молио да прихватимо онај предлог, јер он абила олакшава посао у Скупштини, а и немамо бојазни да може бити какве злоупотребе.

Драгиша Васић. — Ја мислим да треба да се ограничи бар број и да се каже да могу да буду најмање три члана.

Петар Мишић. — Господо, ја могу да се сложим с тим што је г. Костић ово питање покренуо, јер је оправдано; али не могу да се сложим са предлогом, да одбор може да ради ма колико лица дошло у седницу, дакле, макар то било и два или три члана. Овде је зло што чланови одбора не долазе у седнице, али место да изјемо томе леска и да принудимо чланове одбора да долaze, икада хоћемо сад да пристимо вредност одбора, те да он не буде оно што треба да буде. Одбор је референт Скупштине, зато што Скупштина не може ниједно питање у овога великој маси лица детаљно да испита, него често пута дискусија скреће у страну и изгуби се из вида најглавнија ствар. Због тога Скупштина одређује једно мало тело, један мали број људи, који ће слободно и свестрано да се споразуму и да прикупе податке, тако, да једну ствар, свестрано претресону, могу изнети пред Скупштину.

Скупштина се не мора сложити са том одлуком одбора, али ће она имати све податке да може, на основу њих, да донесе правилну одлuku. Напротив, ако се не буде онако радио, већ у одбору буде свега два, три члана, чији извештај памењен Скупштини веће бити свестрано оцењен, онда се може десити случај да какав ватрени говорник повуче Скупштину на страну, па иако да му у Скупштини не може нико парирати неоправдане разлоге, јер чланови одбора пису свестрано испитивали предмет који је на претресу и пису дубље ушли у ствар. Дакле, ако у одбору буду радили свега два, три члана, одбор ће бити слаб и немоћан и дебата ће се у Скупштини кренути у правну како је буџица буде захватали, а не онако како је одбор реферирао, те ће бити вести резултат као да одбора и није било.

Ја бу да вам наведем само један пример. Ја сам члан у одбору за закон о пошти и телеграфу. И друга господа која су у томе одбору, као и ја сам, врло мало знајмо о тој струци. Ми морамо сав да прикупљамо податке, морамо да се објашњавамо и обавештавамо го да у тај посао ућемо. Нама зато треба подуже времена. Сад замислите шта може да се деси ако ту деје само један посланик, па и он не зна шта треба да ради. Како ће сам да се оријентише? И онда, ако се сматра да је довољно, да тај може да ради један или двојица и ако их по закону треба да буде па броју четиринаест, зашто се онда одређују у одбор 14 лица. Ја мислим да

једно зло не треба лежити другим, већији злом, него треба наћи средстава и начин да се сви чланови принуде да долазе у одбор. Поред овога, противу оваке одлуке говори и једна друга неизгода, која се састоји у томе што никад у седницу одборску не долазе једини исти чланови: једнога дана дођу двојина или тројица, а уопште никад не долазе у седницу једини и исти људи.

Која ће група поднети извештај?

Ја мислим да би се на овакав начин, какав се предлаже, изиграла предност одбора, тако, да одбор неће бити ваше референт скупштински, него ће наступити то, да се дебата у Скупштини води онако каква се бујица у Скупштини појави, и као и да не постоји одборски извештај.

Да кажем и то, да има једна паредба у овим изменама која гласи: „Имена изосталих одборника изнеће се у штампаном извештају, који одбор подноси Скупштини“. Тенденција те одредбе је та, да се учини моралан притисак на одборнике који не долазе радо у седницу. То и треба да буде, јер се од њиховог изостанка осећају забља велико незадовољство. Али, изгледа ми, да ова одредба није доволно јасна и да се њоме неће постићи очија што се жели. Ја бих ту одредбу јасније редиговао па бих казао овако: „Број седница које је одбор држао и број неоправданих изостанака појединачних одборника изнеће се у штампаном извештају који одбор подноси Скупштини“.

Дакле, врло је важно да се види, нарочито кад су зрозисане казне за изостанаке, и да се оцени: колико је који члан имао неоправданих изостанака, према броју седница које је одбор држао. Може бити, да ће то пошто још и угцијати на чланове одбора. Иначе, ово нема вредности како је овде редиговано.

Даље, имам да учним примедбу на став у овоме члану, који гласи: „председник одбора, ако би био спречен, може заменити најстарији одборник“. По чему се цеви које је најстарији одборник: по годинама старости или по годинама посланичке службе? (Известилац, Љуба Јовановић: По критерију).

Министар Нар. Приреде, Јаша Продановић.
— Господо, ако г. Министар зна како се ради у одбору — а ја верујем да он то зна — њему ће бити познато, да никад у одбору не ради сви посланици. Ја чак могу тврдити, да у њему не ради ни половина одборника. У одбору обично ради само онај коме је назначено да буде известилац одборски. Њему се поверава у одбору да изради извештај одборски и он и у Скупштини пајвиши и учествује у дебати. У одбор обично долазе од седам чланова тројица. И кад од њих седам долазе само тројица, то значи: да су њих тројица највреднији у да ће њих тројица и иначе да проуче предлог у одбору и да изнесу ствар пред Скупштину. Један је од њих известилац и он нарађује извештај а друга га двојица помажу. Они остали, који не долазе на седницу, тим самим показују да се не интересују за ствар. Стога, ако би они и долазили у седницу, од њихова присуства не би било Бог зна какве користи. Ми би имали други начин да их дотерамо у седницу. То су новчане казне за оне одборнике који се приме одборничке дужности

а неће да дођу на седницу, чли то не би било правилно, чли бы одговарало појму о посланичкој дужности.

Ово што ми бранимо, то је један принцип, да предни чланови, који хоће да раде, могу доиста и радити а да им у томе не сметају нерадни и неуредни одборници. Може, например, у једном одбору од 7 чланова да се нађу троје који хоће да раде, али она друга четворица поће да раде, и онда треба омогућити ову тројицу да раде. Стога треба овде казати, да она четворица не морају ни да присуствују, јер ми не можемо никога да натерамо склоном да ради. Само требало би овде казати, да свакоме мора лично да се достави позив за одборску седницу па ако хоће да дође, пока дође, ако неће, не мора. Треба и ту да се држимо оног народног принципа: „кога нема, без тога се може“. Кад у другим Парламентима то важи чак и за Скупштину, која одлучује о законским предлогима, онда овде у толико пре може да важи за одбор, чије одлуке вису обавезне за Скупштину, јер одбор не одлучује у крајњој инстанцији, него само спрема предлог о коме Скупштина одлучује.

Милош Ђосић. — Ја сам, господо, и до сада овако разумео закон: да одбор може да ради са опоником чланова колико дође на седницу. Није у закону није казано са колико чланова може одбор да ради. За Скупштину је казано да може да ради кад у њој буде половина и један виши посланик, али за одбор никад се ништа не помиње. Ви знаете да и сад одбори не ради са половином чланова, а готово у свим одборима се практикује, да се један предлог законски повери једноме или двојици чланови одбора, који треба да проуче тај предлог па реферишу одбору, који им по одлуци повери да израде извештај; јер је немогуће да сви чланови одбора ради. Отуда се и одређује једно или два лица, који су обично и известници одбора, те они после тај предлог и у Скупштини бране. Ако би се па сад ставило, да у одбору мора да буде већина одборника то би било још горе него што је до сад било, јер до сада, као што рекох, паје био предвиђен број одборника и радио се како је кад било могуће.

Сем тога имам да кажем о овом позивању посланика на одборске седнице, како је у овом предлогу стављено:

То није рђаво за ове посланике који су у месту, али шта ћемо са оним одборицима који нису у Београду и којима не може лично да се достави позив за седницу? Шта ћемо с њима да радијмо? Стога треба ставити, да се овај позив има доставити оним одборицима који су у месту онога дана кад се сазива одбор. То би требало нарочито овде напоменути. Ови посланици, чланови одбора, који су овде у месту а нису хтели да дођи на рад у одбор, њихова ће се имена спомиштити Скупштини и она ће те одборнике да разреши и па њихова места друге да избере. Али је зато потребно да омогућимо да они чланови одбора који хоће да ради, а њих икакво двојица или тројица, да ти људи могу и да ради. Стога би требало овде да се каже, да у одборским седницама може да се ради ако у одбору буду најмање три одборника.

Стога сам ја спремио овај предлог која гласи: „да одборска седница може да ради ако у њој буде најмање три посланика“.

Молим 10 посланика да потпомогну овај мој предлог. (Помаже га довољан број посланика).

Илија Илић. — Предлогом г. Косића иде се на то да се у одбору макар ради.

Ја мислим да иштреба да се стварамо да што више појачамо рад у одбору а не да га слабимо. Г. Министар рече како у другим земљама не постоји кворум и да и ми треба у томе смислу да изменимо наш пословник. Заштета, господо, има Парламентата у којима нема кворума, али, господо, у тим земљама појачан је рад одбора. У тим земљама у одбор се називају и комисије састављене од најпризнатијих стручњака за појединачне законске пројекте и ту се у одборима најдаталније претресају сви предлови законски, тако да кад један закон изађе пред Скупштину он је изашао потпуно израђен и зато за одлуке скупштичке није ни потребан онај кворум. Тамо одбор назива све чиновнике и остале стручњаке који су му потребни да даду мишљење о појединим законским пројектима, и зато се тамо рад у одбору појачава.

У колико се дакле тамо у Парламентима не води дискусија о појединим законским предловима, у толико се више у одборима ради и на вишим седницама претресају се појединачни законски предлови и према статистичким подацима и према законодавству у другим земљама, и према потреби и приликама у земљи, и према напретку науке.

Молим вас, господо, да држим да се овога гледанта треба држати, да је оно напредије и много корисније за добату и рад у Народној Скупштини. Узмите један закон који има 300 одредбама и тај предлог хоће да се претресе у Народној Скупштини. Ако се сви посланици јаве за реч онда се не може доћи до закона. Због тога се практикује да се то, што посланици не могу да јаве у Скупштини, испакају у одборима. То је много лакше, боље и корисније. Ја држим да су одредбе које су изнесене у чл. 17. измена, и у чл. 30 старог закона, корисније и боље него што предлаже г. Косић и да ове одредбе треба задржати. Кад се рад прошири у одборима, интензивнији је и мораће се ради, а Скупштина има право да одбере, који не ради у одређено време своје послове, разреши и да одреди други одбор.

То ће утицати да одборници долазе на седнице и да раде. Дале се предлаже да кад се седнице скупштинске закључе могу одбори да раде. Те су одредбе довољне да се рад у одборима појача и да се посвоји што брже сарни. Овако, так, ако и учимо да дозволимо као што су Министар Унутрашњих Дела и Министар Правде хтели да сведemo одбор на једног одборника, онда то више није одбор. Чак он може да одреди известиоца да овога референса и онда би ствар била свршена. Тако брзо не треба прелазити преко ове одредбе и прекинута, јер је ово важна одредба и велика гаранција за бољи рад у Народној Скупштини.

Министар Народне Привреде, Јаша Продановић. — Ја не видим шта у ове две ствари имају заједничко: у опоме што сам говорио ја и

што је говорио г. Илић. Он говори како треба ствари да иду правилно, а ми говоримо како ћемо доскочити овој невољи у нашем Парламенту где се тако не ради. И у Француској и у Америци комисије врло много раде, али ни тамо није обавезно да мора доћи већина, али обично већина долази. Стога се тамо послови брзо свршавају, јер се обично прима онако како одбор то сврши. Међутим, кол нас ствар стоји друкчије. Пројекти иду Држава. Савету па мишљење: он даје своје примедбе и Министар се слаже или не слаже с тим. Затим Одбор прегледа закон и поправља га, па ипак сваки посланик сматра за дужност да да и своје примедбе макар да је закон врло пажљиво рађен. Не можете ви претворити Српску Скупштину у Француску Скупштину. Ма како да је одбор добро нарадио један пројекат, онет ће се изјви посланика да говори о њему, па не само да говоре, него ће говорити чак и са омаловажењем.

Такав је састав наше Скупштине. Слуда се поклања поверење одборима који раде, само код нас тога нема. Допустите ми да кажем и ово. Није никаква сметња одборима — то није случај ни у другим земљама — ако се допусти изњем броју одборника да раде. Главно је да они који раде могу да раде. А знаете ли шта то кошта ако се буде чекало па одборе који неће да раде? Прво морате дати рок 5, 6 — 10 дана, па кад прође тај рок онда разрешити тај одбор, па бирати други, а како се одбори бирају по секцијама, онда се онепак може саставити передан одбор, па пошто протекне десетак дана мора се разрешавати и бирати трећи одбор! А ако и он не ради, шта ће се онда? Много је боље ово што предлаже г. Косић, него оно што брани г. Илић.

Ми данас, господо, овако по можемо радити. Ми смо, господо, заборавили на секције, да и оне имају да дебатују о пројекту пре него што он изађе пред Скупштину. И само секције врше извесну функцију дебате, и оне, бирајући одбор, изабирају у одбор онога човека, који се у самој секцији показао да највише суделује у дебати и да најбоље познаје ствар. И кад такав одборник дође у одбор, он ће и да ради, господо. А како ми бирамо одбор? Сакупимо се сви који припадамо једној секцији па бирајмо: буди ти, нека буде онај, и тако лепо изгуримо у одбор човека који вије ви сањао на то. Ми смо так и у одбор бирали и одсутне посланике.

Док тако код нас постоји, ова је мера корисна, а једнога дана кад ми будемо вреднији, ова мера неће ништа сметати. Ако дођу шесторица у толико боље: онда ће толико радити, а кад нема шесторице, онда нека раде само тројица (Илија Илић: Молим за реч).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Хоћете ли за лично обавештење или да говорите?

Илија Илић. — Хоћу да говорим.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Лепо, али пре вас има други да говори. Има реч г. Пећић.

Драг. Пећић. — Поднети предлог није добар. Задатак, намера, која хоће да се постигне, изнагдева се предлогом г. Косића. По предлогу и мотивима које је он дао за тај предлог изгледа да

треба одржати једну форму и ништа више. Треба само да један прође кроз одбор и дође пред Скупштину, и како је он прошао, да ли је остварен циљ, и ради кога се циљ доноси, о томе се не води рачуна. Одбору је задатак, као што су запоје објаснили г. г. Мишић и Илић да предани му пројекат свестрано проучи, да га разради, да изнађе неправилности и да све то скупи и изнесе пред Народну Скупштину.

Међутим, у дискусији, која се данас после подно овде повела, нагледа да г. Ђосић води рачуна само о околности радних људи и околности нерадних људи, и онда из разлога да нерадни људи не би ометали радним, он прибегава излазу да дозволи онима који су радни, па макар их било тројица, да држе седницу. Међутим, за овај посао нису само те две околности о којима треба водити рачуна. Није сва ствар у томе да има радних и нерадних људи, па да због нерадних треба дати право радним да раде. Ако то усвојите, онда немате заштите о злоупотреби радних. Камо гарантије да ту неће бити изнаправљање, да се та тројица неће договорити, па да кажу да су пројекат прогледали, те тако да се трује мишљење не може чути? Јер та тројица могу да се договоре, као да су посао свршили, па кад дођу чланови мањине, после рецимо пола сата, они да кажу да су посао свршили.

Задатак је, господо, одбора не само да предлог прође кроз одбор, него да га и проучи, и ако је одбор неизгодно сложен да не може радити, онда тај одбор треба избацити. У случају, да одборник не дође на две узастопне седнице, после те две седнице треба га разрешити од дужности, или само због те претпоставке, што има нерадних људи, лати могућност већини да изнаправи мањину, те да се никако не чује у одбору имено мишљење, то није право. Идеја правде то не захтева, најпосле идеја самога посао то не тражи. За сам посао потребно је да се чује мишљење мањине, јер се већина увек заустави и она не може сама себе да контролише и регулише. Она стално иде напред и тежи да свршава послове и да одговори захтевима Владе, а мањина је та која нази да већина у томе раду не погреши. Због тога не треба усвојити предлог г. Ђосића, јер он опомогуја мањину да се и она у одбору изрази.

Заступник Мин. Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Ја ћу неколико речи да кажем, господо, и те неколике речи биће, као што се надам, довољне и г. Илићу и г. Пећићу. Но може мишљењу овде нема никакве бојазни за мањину, нити уопште предлог овај, који је г. Ђосић изнео, има везу с тиме да већини помогне, а мањини да одмогне. Она тројица могу бити сасвим три опозиционара, као што могу бити тројица из већине. Сва је ствар у томе, као што сам казао, да рад и послови иду правилије и да не застају, као што су застајали до сада; а то, верујте, господо, говорим из општег искуства. То су искуство уопште имали и други народи. Ја ћу сад павести примере против онога што г. Илић каже, како у другим земљама тога нема. Нали одбори у Скупштини, молим вас, имају задатак да предложене предлоге припреме и да буду, као што је рекао г. Мишић, референти у Скупштини и да јој кажу како су

предлог проучили, па да резултат тога проучавања извесу, како би се Скупштина могла боље да оријентише и да буде о ствари боље обавештена. Међутим, господо, има земљама, које много више време, него ми у Србији и за које је време много скупље. У тим земљама правило је, не за одборе који прстесају неки посао за већу јединицу, који су дакле референти, него за одборе, који дефинитивно ствар свршавају, да ради чим их има тројица. Та тројица доносе дефинитивну одлуку.

Тога има и у Енглеској, и то вреди и за општинске одборе, који дефинитивно одлуке доносе, и никад немате те муке и невоље, које имате за све општине. Угађали смо сре и никако иначе могли да угодимо. Имате београдску општину као првокласну, где су људи, као да кажем, највише свикинути на врсту тих послова, па и ту имате ону исту војаву коју имате по најлипим варошицама и селима. И, као што видите, не разликују се у том погледу ни Енглези, само што су они практичнији људи, па су тој невољи, том педостатку природе људске, доскочили на један практичан начин. Они веле: ипак је дужност да то позовем; ја твоје право поштујем на тај начин, што те позивај: тада и тада има тај посао да се ради и ипак смо изабрани да у то време тај посао радимо; изволните доћи. То се свакако на један несумњив начин саопшти и у томе је поштовање његовога права. А сада, када ли он то право употреби, то је ствар његове воље и његовога нахочања према другим пословима: да ли ће он то своје право претпостављати свима другим правима и дужностима, и према томе се он одлучује.

Али практични Енглез каже: Ако ти нећеш своје право да употребиш, онда не треба мени да сметаш. Ја сам вршио своју дужност, позвao сам те и ако нећеш да доћеш, ти твоје право ниси употребио, а ја хоћу да радим. Ако је то, господо, тако, а овако је као да кажем, онда ја налазим, да овде, апсолутно, никакве бојазни нема ни за већину ни за мањину, и да ће се посао, међутим, убрзати и регулисати боље него што је до сада било. И према свому ја сам тога мишљења, да то правило усвојимо не само за одборске радове, него и за све послове друге природе.

Драг. Пећић. — Господин Министар Полиције позива се на живот других народа. Напр., на живот у Енглеској, на парламентаризам у Енглеској. Али, господо, дан пре овога такође смо се позивали на Енглеску новододати начине дискусије и казали смо: да су нарави тога народа далеко од скочили од наших нарави, и да оно, што се при мењаје тамо, није могуће признati за наше прилике.

Ми овај пословник пишемо ради спречавања злоупотреба, а те злоупотребе долазе као од већине тако исто и од мањине. И кад је тако, онда треба положити та два правило тако, да ова могу једино поред другог постати, и бити разумно употребљена. У томе, што ја позивам вас на седницу, писам ја испуњено све, јер за један посао који треба извесна колегија да реши може бити решена онда, ако је већи део те колегије заступљен. У једној ствари већине ствар представљену ако је већи део ту, али у мањини она никад није представљена. Већина представља целину а мањина допуњује не-

лину; а овде је обратно: мањина представља целину з већине допуњује целину. Ја налазим, генерално, поред све своје добре воље и поред свега што желите, да је рано и далеко од нас то време, да ћемо морати због рада или верада овакву одредбу доносити.

Министар Народне Привреде, Јаша Продановић. — Има прилика и случајева кад мањина представља већину. Ја узимам пример само згласање за изборе народних посланика. На овим изборима гласа онолико колико дође, а ко не дође не мора гласати. Има људи који траже да буде обавезно гласање, а има људи који кажу: па нека дође и 30 од сто или ма колико, они имају право да изберу посланика. И овде не треба заборавити већину да ради, или кад већина неће да дође, нека и мањина ради. Да нема уставног наређења о кворуму ја бих био зато да се у Скупштини решава са онолико посланика колико дође. Ви тражите само форме, а не гледате на живот. Погледајте, господо, како све наше институције паде због тога што се при решавању тражи половина и један глас више и одлажу се седнице што већина чланова није дошла. То треба паметнији људи да сузбију што више. Ја држим да ако се не може то сузбити у овим стварима где се решавају новчана питања, да се то може учинити бар у овим стварима где се решавају начелна питања, и треба допустити да решавају они који ходе да ради, али, паравано, и ту треба спречити то да неко добије позив кад је седница већ сршена.

Драг. Пешић. — Господо, наје овако по новчаним заводима. Кад се у једном новчаном заводу не може да одржи једна седница онда се број од 7 чланова своди на пет чланова, а затим у поновљеном случају од пет на три. Ви стадио говорите о томе како неко неће да ради и да омета они који ходе да ради. И ја сам, господо, за то, али дајте за они који ходе да ради не буду изиграни од оних који такође ходе да ради, да већина изигра двојицу или једнога из мањине, ако се случајно један члан одбора за четврт часа одочио и да дискусија о једном члану буде завршена. То би значило од једнога зла правити друге зло, а зло се злим не лечи.

Прота, Милан Ђурић. — Ја сам малопримагао предлог г. Косића; чуо сам говоре за и против његовог предлога. Дозволите ми да кажем и ја неколико речи како мислим. Ми овај посланик доносимо зато што хоћемо да убрзамо рад у Скупштини, да рад иде брзо и не трошимо народни новчићи и време за бадава. Нема бојазни, господо, да се при позивању господе посланика у одбор учини некома посланику исправда. Кад би се бирали одбори из једне политичке групе, то би још и могло бити, али ви знајете, кад се бира одбор за важан пројекат, бирају се за одбор посланици из свију политичких група, и онда ће се свака посланичка група тrudити и ићи да једна другу контролише да не буде преварена. Крајње је време, господо, да и ми радијмо оно што ради паметни народи, паметни домаћини у својој кући. У вас се осведочило и то: нећу да радим и не дам ти да радиш. Али, господо, треба да буде овако: ако нећеш ти да радиш, ја хоћу да радиш. Господо, ако примимо предлог г.

Косића, онда ћемо покренути послове у напредак, да Скупштина врши послове у корист земље и преко свију људи који се интересују својом дужношћу. И на овај начин ублажиће се партијске страсти, да никоме не пада на памет да каже: ни смо већина, да изберемо своје људе. Прима овоме даје се прилике свима групама да из свију партија буду заступљени чланови у одбору, они ће један другога контролисати, наглашавају њихове партијске власти да референшу својим клубовима шта је у одбору рађено. Нема, дакле, никакве бојазни и ни треба да примимо предлог г. Косића, он је у интересу рада Народне Скупштине.

Известилац, Љуба Јовановић. — Овај је члан свакако један од најважнијих чланова у целом законском предлогу, јер досад со обично замерало у јавности за спор рад и евентуални нерад скупштински и највише се зато иривила сама Скупштина. У ствари слаб рад, нерад у Скупштини, у већини случајева, био је последица слабог рада у одборима и ако нађемо правилно решење за добар рад у одборима, имаћемо врло много поправљено стање у Скупштини. Поправићемо га и зато, што ће онда из самог одбора излазити предмети боље проучени и боље спремљени у сваком погледу, него што су до сада излазили, и онда ће дискусија тешко и правилније и брже, па ће и сама скупштинска решења излазити боље него до сада. Ми смо то питање у том смислу и схватили у одбору, и о њему се прилично дуго бавили, и не само да смо сами тражили решење, него смо се споразумевали и са другим народним посланицима; а у томе стајала су нам два отворена пута: овај пут, који предлаже г. Косић, или онај пут, који смо Вам ми из одбора предложили. Ми смо нашли да треба избрати овај други пут. Разлози су о томе питању у неколико већ споменути, и ја ћу Вам одмах рећи да ценим и уважавам све разлоге, које су изнели г. Косић, г. Министар и остали говорници, који су његов предлог поднели, али не треба заборавити и оне друге разлоге, који говоре против тога предлога и препоручују овај одборски предлог.

Несумњиво је, господо, да је брзина рада нешто о чему треба водити рачуна, а да ми водимо рачуна о брзини рада сведочи цео наш одборски извештај и предлог законски који Вам се износи. Само питање је: да ли треба у томе преторати или је довољно само дотерати. Овакојако, да би било претерано кад би се рад убрзао на штету добrote рада, на штету проузавања предлога. Није овде реч о томе, као што је у другим члановима, да се спрече излишни говори, инструкисање или бесконачно говорење не ради онога добра, него ради посланика из извесних партијских или личних интереса.

Реч је, господо, о томе: како да се тај рад у одборима најбоље организује. Предлаже се, дакле, да буде довољно, ако у одбору буде присутио 2—3 посланика. Пре свега допустите ми да кажем, да је то суштински апсолутно речено. На први поглед се види, да је неизгодно да у финансијском одбору, који по самом закону има 14 чланова, поверавамо тројици, да решавају о милитарима. О томе по може бити речи, и предлог г. Косића може имати на уму само мање одборе. У томе смислу г. Косић

треба да измени свој предлог и да за финансијске одборе тражи више чланова. То је једно.

Друго, по ономе, како предлаже г. Косић, може се и ово десати. Преда се позив једног дана потпуно уредни и објави се потпуно уредно за све одборнике, али то се уради баш онога дана, случајно, нећу да кажем намерно, али може да буде и намерно, кад један део одборника није у Београду. Кад, парочито, не буду четири одборника у Београду, а то се сазије из списка за позивљење, допустило би се да дођу трећи одборници и спроведују посао. То је противно и ономе, што се тражило за општинска одбор, где се каже: да се без онога целог кворума може радити тек на седницама које други пут сазванијо, али се не долушта, да се на првој седници може радити са недовољним бројем одборника.

Али да још идемо даље. Господо, кажо се, па нека ради та тројица и онда ће Скупштина ценити; па ако Скупштина не буде повољан извештај, она га може одбацити. Да, али може бити и нешто сасвим друго. Тројица ради једног дана и спрове један део послана; дођу другог дана петорица, шесторица или седморица и сасвим се промени однос међу одборницима, промене се разне мишљења и сасвим имате нове људе који пешто сасвим друго хоће и почињу.

И онда, господо, је ли то убрзавање рада? Није, него квачење брзине тога рада и почињање из почетка. Зато се мени чини да ово овакво, како г. Косић предлаже, не би требало усвојити. Ја признајем његову добру тежњу, али ми се чини, да би прома ономе, како се ипаче стварају да се рад убрза, требало ову ствар да оставимо онакво како је одбор предложио. Зато, господо, има још разлога. Пре свега, ако је у одбору заступајен већи број одборника и ако је одбор иницијатива, онда бе и сам рад бити јачи, проученији, биће више заинтересованости, биће разних мишљења заступајућих, те ће се, ако има неспоразума, разбити неспоразум и људи обавестити.

Али има још нешто о чему треба водити рачуна. Ми смо, господо, предлажују многе одредбе ових измена, мотивисали те предлоге тиме, да не дамо да буде препада у Народној Скупштини, не дамо да се врши препад према Влади, према већини, али не дамо да буде препад и према мањини.

Е, видите, ако се допусти да се може спровести посао у одбору са недовољним бројем одборника, то може сваки час бити препад и према већини и према мањини, како кад ветар дуне. Зато бих ја запршио са молбом, да примијете ово овако како је из одбора изашло.

Ја се слажем с г. Милићем, који је изјаша да треба прецизирати, по кому ће се ценити најстарији одборник. Ја сам на то већ одговорио и доцните да прочитам како би у том случају гласио тај став: „Председници одбора, ако би био спречен, може заменити одборник најстарији по годинама“.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч Илија Илић.

Илија Илић. — Господо, и ако је г. Косић модификовao свој предлог и свео предлог на то, да могу три одборника да раде, а пре тога био говор о томе, да може један посланик да и реферира Скупштини о законском предлогу, ипак ћу да

кажем неколико речи о томе, да не треба овај предлог усвојити. Г. известилац рече, да је узрок нерада то, што одбори не раде. Не спорећи такво тврђење додајем, да узрок нераду често пута долази од саме ситуације. Често се у одбору спроведе предлог, на се никак у Скупштини не ради. Ми смо се малоје позивали на Енглеску и Француску, кад смо говорили о председнику Скупштине и о његовој награди.

Међутим, сад, кад хоћемо да донесемо овај предлог, који је од необично важности, ми се не позивамо на Енглеску и Француску; систем по коме се више ради у одборници а мање у Скупштини, бољи је и савременији, зато га треба усвојити, а, међутим, ми усвајамо њихову форму, а не усвајамо њихове резултате; не користимо се практичним резултатима њиховога рада у Парламенту.

Ми губимо из вида, да у одбору има свега 7 чланова, онда је претрес у одбору сведен на минимум; а тражи се да у одбору ради више чланова зато, што више очију више виде; што више људи више знају и што више људи могу боље ствари да размотре. Кад би се могло да један члан реферира у одбору, онда ми не би могли да имамо доста вере у њега. Што је јачи одбор, то се свестранije претресе сама ствар, што одбор уђе у суштину ствари, тиме му више верујемо и мање је после претреса у Скупштини, јер налазимо да је оцењено све што је требало оценити. Због тога се тражи шири одбор, који би могао са свих страна да размотри један законски предлог.

Код нас има много закона, и ти закони нису добри, па шта више закони се скобљавају један с другим, и један другога потире; има и таквих случајева: да се један закон о једној струни доспи, а други није укинут. И, напослетку, имамо градно много и много измена у законима. Од тога долазе врло рђаве последице, јер нема стапајност у животу. Например, један грађанин добија неко право, и он шије сигура да му то право идућа Скупштина неће укинути.

Кад се ради један закон, то је важан посао и треба га добро урадити; иако се то у одбору ради, а не у Скупштини. Ми то по овом пословнику, какви је сада, ипак досад вршили. Ми не практикујемо разматрање предлога у секцијама, јер се изговарајмо на то; што немамо зграде. Ми сад не вршимо закон, а дужност је председништва да предлог пошире секцијама, у онолико примерака, колико их има; да га секције размотре, проуче и изберу једнога члана, који је стручан да га проучи, а овако, како ми раздимо, радимо површио, бирајмо члана који није стручан да проучи предлог.

За овакав рад није крива ни Скупштина, ни скupштинска зграда, него смо ми напустили ту корисну практику. Није се практиковало да председништво предлог шаље секцијама. Зато секције никакав предлог не читају него бирају члана случајно. Потребно је да се све то врши скрупулозно. Треба сваки предлог законски да пређе кроз секцију у Министарствима, па кроз секције у Скупштини, па кроз одбор и кад се свестрано проучи тек онда

такав закон може бити користан. Кад ми тај рад сведемо на минимум и у секцијама и у одбору, онда ћемо имати рђаве законе, као и до сад што смо имали.

Држим да не треба усвојити предлог г. Ко-
сића, него је боље усвојити предлог онако како
га је предложио одбор, јер се по њему и боље и
брже ради.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч
Коста Станковић.

Коста Станковић. — Ја не замисли да има
одредбе у закону да може да испадне решење из
између броја чланова у одбору.

И у Скупштини, и у судовима, и у комисијама
решава већина. Може се рећи да у Скупштини већина
допоси дефинитивно решење, а онај одбор не
допоси такво решење, већ се о томе решава овде.
Али инак, кад би одбор радио са својом већином
тамо, он би свестрано простудирао предлог и онда
би ми у Скупштини могли да радио брже. Ако се
узме један предлог из одбора из мањине, ту ће да
дођу људи који воле да буду један председник и
један известилац и њих двојица да саставе на-
карадан предлог, те да ми морамо после ваздан да
дебатујемо и тиме више да ометамо рад у Скуп-
шини него до сад.

Г. известилац је напоменуо, како смо ми ра-
мали у скунштинском раду, само зато што одбори
нису радили. То пије зато што нису могли да се
конституишу и што нису долазили у седнице у већини, него нису долазили никако, по месец дана
шије се радило; а кад се води надзор од пред-
седништва, онда се одређује један рок у коме мора
да ради један одбор, — ако не ради, да се бира
други, и онда, кад се што чешће одбор састије, види
се лепост и хитрина појединих. Ја мислим да у
сакону послу треба да решава већина. Г. Мини-
стар Продапонић упоред је напоменуо како се
ради на изборима: да се објави да сваки иде на
биралиште, па ко дође, дође. То је правило. Нека
дође половина, нека дође испод половине, у Скуп-
шину не може доћи мањи број, јер ма колико њих
дошли, онет се изабере исти број. Ту нема што да
се размле. Ма колики број да дође, ми решавамо
са колико колико дође. Рад избора не би требао
да се сравни са радом одборским. После тога, Ми-
нистар Унутр. Дела каже да је то наша почаст.
Ми позивамо поједине на рад, па они дошли по
дошли. Ја мислим, кад смо ми позивани да вршимо
какву дужност, да онда ту нема почасти да се по-
зивамо, него да морамо ту дужност да вршимо, и
мислим да би било погрешно, ако се установи да
у одбору израде један предлог ма колико њих
дошли, него да треба да буде већина, као што је
свуда.

Живојин Перић. — Ја сам у говору г. Про-
тића чуо један аргумент, који мислим да не треба
да прво неопажим, зато што је, како ми изгледа,
нетачан. Г. Протић је, помињући Енглеску, казао,
како је, тамо, дужност онога ко руководи једним
телом само то, да позива чланове тог тела на
седнице, а право је тих чланова да се позиву
председника одазивају или не одазивају, да, дакле,
дођу на седницу и да решавају, или да не дођу и
да не решавају. Г. Протић, изгледа ми према овоме,

претпоставља, сквата, то као право једног члана
скунштинскога одбора да долази на седницу од-
бора и у њему решава, право од кога он, по своме
нахочењу, може употребу чинити или не. И, вада,
по тој логици и по тој концепцији, г. Протић
пристаје да могу, најма, пуноважно решавати, у
једном скунштинском одбору, и само три члана
одбора: они други чланови, који су са седнице
изостали, нису хтели да учите употребу од свог
права да дођу и решавају. Међутим, ја мислим да
се тако ова ствар не може скватити. Није овде у
питању никакво прислатно право, од кога онај
кому то право припада може не чинити употребу.
Г. Продапонић је, у малочашњем свом говору, па-
правно једну компанију, која, такође, мислим, није тачна: позадећи пример акционарских дру-
штава, г. Продапонић је рекао, да ту, на крају
крајева, решава ополични број акционара колико на
акционарску скунштину дође. То је тако, али то је
стога што су то таква друштва чији је предмет
приватно право, дакле, то је једна приватно-правна
установа, и, према томе, сасвим је разумљиво што
један акционар може да дође на скунштину акцио-
нара: то је власта његово право да на ту скун-
штину дође или не. Када се он може и самих
својих акција одрећи, укинути их, онда он, па-
равно, може учипити и мање: да скунштини акци-
онара не присуствује. Међутим, решавање у одбору
скунштинском то је једна дужност, и стога се и
не може казати да онај члан који не дође у одбор
не чини употребу од свога права, и да се може искро
његовог недоласка прећи. Напротив, свакога је члана
одбора дужност да дође на одборску седницу и да
у њој гласа, и ми овде имамо за задатак да пајemo
начин како ћемо те људе, чланове скунштинских
одбора, нагнати да ту своју дужност врше; онако
исто као што поротник мора доћи да суди и гласа,
тако је исто и са једним скунштинским одборником:
и он мора долазити у одбор. То пије, дакле, његово
право да у одбор дође или не дође. Колико је то
мало његово право види се и по томе што је у овај
пословници унесена илоја, да се посланици који, у-
след неоправданог одсуства, не дођу на скунштинску
седницу, па због тога Скупштина не може, поизјуту
довољнога икоруми, решавати, кажњавају повлачом
казном; а та је идеја унесена зато што је то дуж-
ност наша да посећујемо скунштинске седнице и
у њима решавамо. Ако је то наше право да не до-
ђемо у скунштински одбор, онда ми имамо и право
да не дођемо ни на скунштинску седницу. И слично
овоје што је г. Протић казао за председника скун-
штинских одбора, тако би и председник Народне
Скупштине имао једино да посланике позове на
седницу, а ови би могли на седницу доћи или не,
вршећи у томе само једно своје право.

У пројекту пословника, међутим, као што рекох,
посећивање скунштинских седница од стране парод-
них посланика схваћено је као дужност, скватане
правилно, па се тако мора скватити и долажење
чланова скунштинских одбора на седнице оних:
одборници се позивају да врше своју дужност, као
што се, понављам, и поротници зову на једну дуж-
ност, када се зову на сјећење.

То се мора скватити као јавна дужност, а не
као право, и зато што, ако би се скватило као

право, још мање било у одборику рада. Ако је то моје право да, као члан одбора, у овај долазим или не, онда ја сасвим могу не долазити у одбор, онако исто као и избор акционара што не бих морао доћи, ако бих био акционар. Напротив, свака члан одбора треба да зна да му је то дужност радити у одбоју, као и то да неизвршење те дужности за њега мора повући извесне последице. Не велики да одбор мора бити потпуни па да може решавати, то не тражи ни Устав за само скупштинске седнице; али не треба ни толико одбор може пуноважно решавати, и ако у њему није присутна ни половина чланова више један, т.ј. већина. Према томе, ја се, код овога питава, слажем са мишљењем г. Пењића и г. известника.

Заступник Министра Унутр. Дела, Министар Финансија, Отојан М. Протић. — Господи, ја сам волјан да узмем реч не сако због овога што су г. Пењић и г. Перић нагласили, него и због онога што је г. известник говорио. Морам пријавити, да писам очекивао да ће г. известник говорити против. Ја ћу неколико речи да кажем не због тога што сам се необично много заљубио у предлог г. Костића, него зато што ми се чини, да није добро да оставе без одговора приговор који је г. известник учинио.

По мени мишљењу, поново морам да нагласим, то апсолутно не може да буде. Кад се каже да одбор може радити кад има 3 члана, то никако не може да буде, јер томе претходно стеји стављено, да сви чланови одбора који су позвани, и то повзвани на један несумњив начин, морају бити у Београду. То што неко ивије у Београду, доказ је да је потребан у додатак одборима, јер они у Београду морају да буду. И кад се константује да они пису у Београду, онда се констатује да су ван; а кој је у Београду, а не дође на седницу, значи да не врши своју дужност.

Сам тога, г. известник је заборавио и ту околност, да одбор може радити и са једним послаником. Ја верујем да може један другог у одбору да замени; али не верујем да ће један Министар да пристане из то, да изнаграва парламентарни систем на тај начин, што ће да врши ескамотажу. Кад се имају три одборника у одбору, већа имати на уму да они могу радити, да посно не стоји; али ће се врло ретко десити да само њих тројица буду. Данас је врло чест случај да је текмо скунти већину одборника, и често пута морате да откажете седницу одборску, само зато што се није могла скунити већина: половина и још један више. То важи за одбор мање од 7 чланова а за финансијски је одбор још потребније, и врло би незгодно било да финансијски одбор, који има 14 чланова, може радити и кад су свега тројица присутна.

Г. Перић поменуо је овде када мој аргумент не може да остане, јер овде идије реч само о праву одборника, него и о његовој дужности. Ја имам да одговорим г. Перићу само ово, да су то две ствари. Одборник за неизвршење своје дужности биће казијен, а он своје право може да употреби, и шта онда излази из тога? Јесмо ли разправили ствар? Нисмо, спет смо па овој истој тачци, на којој смо били. Неће само он бити казијен ако не врши своју дужност, него и ми, кад

има њих више; а ја кажем да ми не смено бити казијени, него само он. Ми због тога не смено остати у положају да не можемо да радимо.

Што се тиче разлике између јавног и приватног права, ја се већ упутисти у дискусију са г. Перићем; он је професор Универзитета, а ја писац; али и ја знам пошто мало од тога и знам да има држава и правника, који тврде да суштансне разлике између приватног и јавног права нема.

Право је право: било јавно, било приватно, и правна разлика, каква се данас прави, она је постала у ономе времену кад су Владе, које су имале у рукама власт, хтели да напразне разлажу у корист своју из суказе: ово је јавно право, јер је упитању државни интерес, то није обично право; а ово је спет приватно право, јер у питанју није државни интерес; и онда су после тога почели и правници да говоре и да кажу: ово је јавно, а ово је приватно право. Енглези практично кажу, да је то једно исто и да је право право: било оно приватно, било јавно.

Министар Народне Приредбе, Јаша Продановић. — Господин Перић је додирнуо једно питање, које се у правним и политичким наукама сматра као спорно. То је питанје: да ли је судељовање у јавним пословима и гласање у изборима право или дужност? Ја признајем да већина правних писаца тврди да је то дужност. Али то није дужност у правном смислу, за коју постоји казна ако се не изврши, него је то чисто морална дужност. А таквих моралних дужности има врло много у животу, па их једни врше, а други не врше и никакво казне за њих нема. Да је моје мишљење тачно, види се из тога, што се једав човек, кога кандидују за посланика, не мора прихватити те кандидације; а кад би то била правна дужност, он би се морao прихватити, а ако не би хтео, он би био казијен.

То је некад важило за општине, одборнике који су казијавани повочано ако се не приме одборничке дужности. Даље, и забрана императивног мандата најбољи је доказ да посланички рад није правна дужност, јер бирачи не могу и не смеју своме кандидату да кажу како ће он у Скупштини да говори и ради, него остављају то његовој савесности. Трећи је доказ у том погледу недолжење у Скупштину, јер један посланик може бранити народне интересе баш онда кад не долази у Скупштину, јер сматра да је његова дужност да апстиницијом, каоједном врстом опструкције, спречи какву опасну одлуку скупштинску.

Напослетку, један посланик може дати оставку на мандат.... Никаква казна за то не стоји. Нема примера ни у другим земљама, да један посланик буде казијен што није дошао на седницу, него само може да изгуби дневницу. То је по принципу: ако не радиш немаш дневницу, јер дневница је везана за рад. То није казна, него једна погодба, да се не добије дневница кад се не ради, али казна не постоји.

Има земаља у којима један гласач може да гласа и може и да не гласа, али има и таквих земаља у којима је гласање обавезно. Ако ту не гласаш, бићеш казијен за то. Али не можемо ни бити први, који ћемо иставити вредње посланичким дужностима, било у Скупштини било у одбору, као неку правну дужност, за чије неизвршење треба да

дође као санкција извесна казна. И ипак, као и други народи развијенији од нас, где постоје Парламенти дуже него код нас, можемо посланичку дужност сматрати само као моралну дужност, и кад један посланик ту дужност не врши, можемо га нападати за то у повинама, говорити његовим бирачима да га више не бирају или га прекоревати и у самој Скупштини, али ту морамо стати и не чицити чињата више. Ако, дакле, г. Перећ сматра посланичку дужност као неку моралну дужност, онда се посланик не може неким казнама натерати да ту дужност врши; ако ли је, ипак, сматра као правну дужност, онда за невршење те дужности мора постојати нека база, као санкција: било новчана казна, било изгњавање са извесног броја скунштвских седница, било ма шта друго што се може сматрати као казна за његов вред. Како тога нема ни у другим државама, него која хоће, они раде, а који неће, они и не раде, то и код нас треба оставити могућност да нерадници не сметају радницима и не усврдјавају скунштвски посао.

Живојин Перећ. — Ја ћу само са неколико речи да одговорим г. Протићу. Протић је казао: када се рад у скунштвским одборним схвата као дужност а не као право, онда онет ствар није решена, а па име за случај када одборници ипак неће да долазе у одбор; они могу бити и кажњени па онет не дођи. Међутим ја налазим да ће ова ствар бити решена, чим се на чисто изведе да ли овде имамо право или дужност. Јер, ако је то право, онда ја не одговарам за неупотребу свога права: кад ја имам право да не дођем, онда ипак се не може ни правити замерка, што висак дошао. А ако је то моја дужност, онда ја морам отићи у одбор, и ако то не урадим, ја ћу бити кажњен, бар јавном осудом и негодовањем, ако не каквом другом казном. Према томе, ако се рад у одбору схвата као дужност, тада се могу применити и средства да се одборници пагају да своју дужност врше. У сваком случају, као што мало час рекох, јавно критиковање оних који своје дужности не врше, биће, сумње нема, извесна гарантija да ће одборници бити тачнији у долажењу на одборске седнице. Та гарантija наје отпада, ако узмемо да смо овде у присуству једног права: пошто за вршење или невршење свога права ја ником не одговарам ипак ту може бити речи о каквој јавној осуди, то ћу онда ја мање бити брижљив као члан одбора.

Г. Протић је казао још да нема никакве разлике између јавног и приватног права. Прво да се споразумемо. Реч право има два смисла, и ја не знам у ком је смислу г. Протић тај израз употребио. Има право са субјективног и право са објективног гледишта. Са гледишта објективног постоји јавно и приватно право. И једно и друго је право. Све чим се закон бави то је право. Оно се дели на јавно и приватно. Али, са субјективног гледишта има велике разлике између јавног и приватног права. Са субјективног гледишта има права само у Приватном Праву а не и у Јавном Праву, где има само дужности.

Према овомо, дакле, има велике разлике, са гледишта субјективног, између једног приватног права и тако званог јавног права које је, у самој ствари, само једна дужност. То се најбоље види онда, кад

је питање о Краљевим прерогативама. Краљеве прерогативе спадају у јавно објективно право. Са субјективног гледишта оне нису право него дужност. Јер, ако би Краљеве прерогативе биле његово право, онда би Краљ сасвим могао, без икакве одговорности, дакле чак и без моралне одговорности, те прерогативе не вршити. Међутим, Краљеве су прерогативе његове дужности које ов, по Уставу, мора да врши. Ако Краљ своје прерогативе не би вршио, он би тиме препретегао своје дужности. Како би, ипак, он за то одговарао, ја у то не јогу, наравно, сада глазити.

Господин Продановић је говорио о праву, односно дужности бирања. Рекао је да онолико колико њих дође на биралиште ствар и реше, а што се тиче оних који не дођу на биралиште, сматра се да су они пренели своје право па они који су гласали. Г. Продановић је у своме првом говору извешао и тај пример, који, у осталом, може да буде и тачан, а специјално онда, ако се бирачко право схвati, са субјективног гледишта, као право, — што у ствари није —: тада г. Продановић може да има право. Али, ако се за бирачко право може рећи да је право само са објективног гледишта, онда оно, са гледишта субјективнога, представља само једну дужност, као што је то на пр. случају у Белгији, а тако на ту ствар гледају и народњачки посланици, у своме акту у коме траже ревизију садашњега Устава. На основу оваквог схваташа, које ми сматрамо за правилно, бирачи би се могли, извесним принудним мерама, натерати да гласају. Као што видимо, овај аргумент г. Продановића није конклузиван. Када се, махом, узима да је гласање, на изборима дужност, онда г. Продановић не може, помоћу тога што би он сматрао да је то право, у овом питању односно должевија на седнице скунштвских одбора, аргументисати и браћи гласаште да би ти одбори могли нуноважно радити и са три члана, и ако тај број не би представљао већину чланова.

Министар Народне Привреде, Јаша Продановић. — Ја имам да одговорим г. Перећу, да филозофске концепције не иду увек упоредно са стварним животом. Што је већа и развијенија култура једног народа, толико је и целокупни живот тога народа и савршенији, ближи добним теоријама. Писци, који бране ту теорију, да је бирачко право као и посланички рад у Скупштини правна дужност, имају, може бити, право у теорији, али ни у тим земљама, у којима живи већина тих писаца, није остварен тај њихов идеал. Тамо се то само жели. Што се тиче наших посланика и њихових посланических дужности, кад би хтели да остваримо тај принцип, требало би претходно код нас завести обавезност бирања па тек онда обавезати посланике да врше своје функције. Кроз политичке законе мора у свој њиховој просторности да провеђавају један исти дух, зато не можете ви да усвајате један принцип за посланике а сасвим други, супротан томе, за бираче.

Не знам има ли још које друге земље која је заведа тај принцип обавезности, сем Белгије. Ја мислим да би таква ствар била за нас претерана; јер би, ако би се тај принцип усвојио, свакога часа можда би били и бирача и посланика, јер код нас по-

јам о јавним политичким дужностима није још до-
вально развијен, те да се може завести казна за
невршење. Ту би требало кинити огромну масу би-
рала и велики део посланика за неиспупњавање дуж-
ности, а то не би било добро.

Што се тиче Краљевих прерогатива, ствар стоји
овако. Краљ има дужност да врши прерогативе
али не правцу дужност, него моралну дужност. Ако
он изврши ту дужност, или је врши злоуногребљујући
своје прерогативе, за њега пама друге казне него
морална осуда или револуција. (Жив. Перић: То
ја писам казао). Али ја то кажем! Према томе,
Краљу је остављено на искључиву његову вољу вр-
шење његових прерогатива: ако их он не изврши како
троба, онда долази морална осуда. У многим зем-
љама показало се да су улоге политичке ствари
које су у теорији биле добре, кад су примењене у
животу, постале рђаве, и обратно. Зато се данас
у готово свима земљама ради на томе, да се од
политичких и социјалних теорија примењују само
оне, чија пријена повећана материјално благостање
народу, његово интелектуално и морално усавр-
шавање и побољшавање његов социјални живот у
свима принципима.

Живојин Перић. — Молим, само једну малу
примедбу па прије део говора г. Министровог. Г.
Продановић је казао да схватава бирања као
дужности нахтева већа степен културе у народу
неко што је то вод нас, као и да многе др-
жаве још то пису изрез законе спроводе већ да јо
и њима то идеал коме се теми. Један земља, до-
дао је г. Министар, где је то заведено јесте Бел-
гија. Међутим, Белгија је замља чији је Устав ми
код нас прецели, и онда се намеће то питање:
када је Србија била доволно културна да узме бел-
гиски Устав, замито онда ишће примила и схватавање
белгиско да је бирање дужност? А ако наш народ
није доволно културан да би се у њему то схватавање
могло применити, замито ми је онда дат бел-
гиски Устав који премаша његову културу? Само
сам још то хтео да кажем.

Министар Финансија, Стојан Протић. — На
другом mestu ћемо о томе расправити.

Известилац, Љуба Јовановић. — За сада је
расправљао закон код нас, да ли су посланице ду-
жни вршити своју дужност. То је први члан по-
словника који каже: „Сви су посланици у очи
отварају сесије дужни бити у месту где ће Скуп-
штина држати седницу и радити своје по-
слове, све док Скупштина не закључи рад. Дакле,
дужности одборничке и посланичке потпуно су ја-
сне. Преба овако, не треба да се чуди г. Мини-
стар Упутр. Дела и нико, замито ја заступам ово
гледиште, и да се чуди што известилац одборски
заступа одборски предлог. Већ, напротив, он треба
да се чуди, да Министри онде заступају гледиште
противно одборском.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Претрес
је, господо, сиршен и приступићемо гласању. Код
овога члана постоји предлог г. Косића, који гласи:
„Да се у плану 30. дода на крају последњи став,
који да гласи: „У одборској седници може се ра-
дити ако у седницу дођу најмање три одборника“.

Ставићу прво па гласање предлог г. Косића.
Господе посланици који су за предлог г. Косића,
извлаче устати, а који су против, нека седе.

(Чује се: Већина седи! Већина је устала!)

Дакле, господо, већина је седела и предлог је
одбачен.

Признали су Скупштина прочитани члан како га
је известилац прочитao? (Призна).

Објављујем да је пријављен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 18.
извештаја о изменама чл. 41. пословника. (В. састр.
П и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч
г. Драгутин Пећић.

Драг. Пећић. — Овде би требало унети, да
се седница не држи у недељне дане, да се у 7 дана
има један дан одмор и да се тако одмори мо-
жемо друге недеље бацити на посло. Овде би тре-
бalo унети још и то, да рад дневно може трајати
највише 8 часова. Пеногују је, господо, претпоста-
вимо, да може бити и више, а према редакцији изгледа
да може — ако Скупштина реши — бити и више
и могу се скупштинске седнице држати преко не-
деле и пре и после водне. То је немогуће извести.
Ми жељимо да радимо, али жељимо да можемо ра-
дити корисно. Ја сам спремио један додатак, да у
последњи стан уђе да се недељом седница не држи,
али да ни дневно седница не може трајати више
од 8 часова. Молим 10 посланика да ме потво-
рдите. (Потпишаху га).

Тај би додатак имао овако да гласи:

„У недељне дане седница се не држе. Али
дневно трајање седница може бити само 8 часова
или укупно на недељу највише 48 часова.

Министар Пороџне Правореде, Јаша Продан-
овић. — Ја сам био и раније за то. Ми смо у
Скупштини и раније решили, по предлогу Катиће-
вом, да се и радије затварају празником, да људи
могу изјати одмор, па да то време употребе или
на одмор, или на друге које послове или, ако хоће
да се моле Богу, да иду у цркву. То, господо,
треба завести и овде у Скупштини, да треба да
радимо шест дана и седми да одредимо за одмор,
када ћемо се предавати другим пословима: њи у
цркву, па предавања, па концерте итд. Што се тиче
оног другог предлога, да се ради осам сати, и ту
већ постоји један принцип. Тежи се да се у свима
пословима заведе осмочасовни рад. Наравно, то се
не може свуда спровести, али ми, народни по-
сланици, можемо то бар за себе спровести, јер до сад
нисмо радили ни осам сати. Ми можемо мирне са-
вести усвојити, да се недељом по ради и да се
радници дана не ради више од 8 часова.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч
г. Драг. Васић.

Драгутин Васић. — Ја мислим да би било
неагодно примити предлог г. Пећићев, јер могу ис-
кренuti такве пралике, кад ће послови бити такве
природе да се не могу прекидати и да могу тра-
јати врло дugo. Преко томе, може се казати да ово
вреди уопште и да изузетно радно време може
трајати и дуже, према напредним потребама и ро-
шевију скупштинском, јер ако се овако категорички

забрани дужи рад, може се Скупштина довести у положај да сама гази своје одлуке, зато бих мораш да се предлогу лода још и ово: „а изузетно, кад реши Скупштина, могу и дуже трајати.“

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч Г. Министар Народне Привреде.

Министар Народне Привреде, Јаша Продановић. — Има начин да се и то оствари, да се каже да рад недељом неће бити већи од 48 часова, па нека једна седница траје и по 12 часова и друга само 4 часа. Јер ако хоћемо да држимо седнице дуге, онда ту човек мора да се премори и опасспособи за добар рад.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч Г. Драг. Васиљ.

Драгутин Васиљ. — Ја сам казао да могу наступити изузетне прилике кад седнице морају дуже трајати. Може бити таквих прилика у земљи, које ће напетати Скупштину да мора да ради више него обично. Начелно ово, како се предлаже, може да се прими, али у запредним приликама Скупштина треба и мора више да ради и зато сам и предложио да се на крају предлога дода: „а изузетно, кад реши Скупштина, могу и дуже трајати“.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч Г. Председник Министарског Савета.

Председник Мин. Савета, Ник. П. Папић. — Немојте ви овде мислiti само на редовно стање. Има некипнут приликар кад је потребно да Скуп-

штина треба дуже да ради. Напр.: за време рата и мобилизације не гледа се на сат, онда мора дуже да се ради. Због тога вас молим, да се у закон стави да се може изузетно и дуже радити.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч Г. Мин. Нар. Привреде.

Министар Нар. Привреде, Јаша Продановић. — Ми смо правили пословник тако, да створимо могућност за редовни рад. А за неподобне прилике може се решити да рад траје и дуже од 48 часова недељом, или да то реши бар три четвртине присуних посланика. Ако је прека и по одложна потреба за продужење рада, онда ће то увидети не три четвртине посланика, него цела Скупштина, и онда нема опасности да ће пословник омети Скупштину у важним и значајним тренутцима, које помиње Г. Председник Министарства.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Попшто има већи број пријављених говорника, ја прелажем Народној Скупштини да данашњу седницу закључимо. (Чује се: Врло добро!)

За сутрашњу седницу предлажем продужење данашњег дневног реда.

Прима ли Скупштина предложени дневни ред? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Данашњу седницу закључујем а другу заказујем за сутра у 9 часова пре подне.

(Седница је закључена у 7 час. по под.).

Прилог 23. броју „Српских Новина“

БРОЈ 65.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LXIV. РЕДОВНИ САСТАНАК

25. ЈАНУАРА 1911. ГОД.

— ИЗДАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ —

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1911.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LXIV
РЕДОВНИ САСТАНАК

25. ЈАНУАРА 1911. ГОДИНЕ

III РЕДОВАН САЗИМ
ПЕРИОДЕ 1908—1911. ГОД.

LXIV РЕДОВНИ САСТАНАК НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК:

Андра Николић

И И ПОТПРЕДСЕДНИК:

Јаков Чорбид

СЕКРЕТАР:

Благоје М. Илић

Присути су били Г. Г. Министри: Министар Унутрашњих Дела и Министар Народне Привреде.

Почетак у $9\frac{1}{4}$ часова пре подне.

Председник, Андра Николић. — Отварам LXIV редовни састанак.

Изволите чути протокол пређашњег редовног састанка.

Секретар, Благоје М. Илић прочита протокол LXIII редовног састанка.

Председник, Андра Николић. — Има ли примедаба на прочитанији протокол?

Има реч г. Драг. Пећин.

Драг. Пећин. — И нам једну малу примедабу да ученим. Нисам ја предложио да се додају речи: „за оцену заслуга посланичким предлогом“, него само, реч „заслуга“.

Секретар, Благоје Илић. — Примам ту исправку.

Председник, Андра Николић. — Има ли још примедаба на протокол? (Нема)

Објављујем да је протокол примљен.

Изволите чути молбе и жалбе.

Секретар, Милун Лукић чита:

Бр. 299. — Сељани села Стогацница, у срезу заглавском, моле да се пронађе њихова молба за одвајање од општине ваденске и изнесе Скупштини на решење.

Бр. 300. — Јован Т. Јанковић, трговац из Београда, моли да му се исплати његово потраживање у 23.324·20 динара.

Бр. 301. — Илија Часарковић, економ из Штула, моли да Народна Скупштина одреди једну аукциону комисију, која би извидела злоупотребе Димитрија Протића, бившег начелника среза трето-плзаког.

Бр. 302. — Станоје Марковић, бивши чувар пруге српске државне железнице, из Прокупља, моли за државну помоћ.

Бр. 303. — Цветко С. Ворђевић, из Ораовице, жали се противу нерада власти среза лесковачког.

СТЕНОГРАФСКЕ ЗАЛЕШКЕ 1910.

Бр. 304. — Суд и одбор општине костојевачко, срез разански, округ ужицки, моли да се општини костојевачкој исплати дужна реквизиција у 20.000 гроша пореских, или учини помоћ оскуднија у храни.

Бр. 305. — Љуба Комадинић и другози из Лисе, срез драгачевски, моле да им се исплати штета почињена градом 1907. године.

Бр. 306. — Миладин Батобанин и другози, из Оџака, моле да им се исплати експонирисано имање.

Бр. 307. — Стана, удова Антонија Ковачевића из Ријата, срез стјепанчики, моли да јој се обустављена инвалидска потпора продужи издавати.

Бр. 308. — Живка Станковић, удова из Београда, моли за сталну државну помоћ.

Бр. 309. — Јанко Звиљић из Златара, срез коповички, моли да се узме у поступак његова тужба противу Герасима и Јездимира, браће Радојевића из Ковиока.

Председник, Андра Николић. — Упутиће се надлежном одбору.

Премазимо на питање. Има реч г. Стојан Рибарац, за питање на Г. Министра Просвете и Црквених Послова.

Стојан Рибарац. — У јучерашњем броју „Самоуправе“, дакле, у органу једног дела Владе, има пријава чланак за који, држим, није претерано рећи да је страшан: страшан и по констатацији извесних факата моралног расула, који запрећајују, и по томе што се то налази у владином листу. Ја некако куражи да прочитам цео чланак, али ћу обратити пажњу Скупштини само на извесна места, како би она могла признати да је уместно питање које ћу упутити Г. Мин. Просвете и Црквених Послова.

Оаде се у чланку говори о неким наставницима, које свој позив разумеју у смислу преступа према школи и држави. Говори се, да је једна од тих наставница, која је држала саблажњива предавања женској деци, један „изјезбодралцији и изјесомучнији“ тип, кажњена премештајем, и

одмах (срамота је бруку и кавати) одсуством од неколико месеци.

Друго, тврди се у чланку, да је сад о Светом Сави једни скупљенат крагујевачке гимназије, Музикравић, држао пред 730 грађана и 30 наставника као директором на челу, пред многобројним постима, најодбранјијим грађанима и њиховим женама и кћерима, једну скандалозну беседу.

Ја молим Г. Председнику да достави Г. Министру Просвете ово моје питање:

Боја је то наставница „најбосимутнија и најбезобразнија“ из тога, како Самоуправа каже, наставничког јата? Који је Министар казнио ту наставницу премештајем и који јој је Министар одмах дао одсуство? (Павле Маринковић: За Париз као бољу најаду за такву робу).

Је ли Г. Министар предузео какве мере против наставника Музикравића за његову светосавску скандалозну беседу? Је ли се обавестио, да ли је директор гимназије знао о чему ће његов колега говорити том приликом? Је ли ушите волан да поступи према овом скупљенату онако како он то заслужује?

Председник, Андра Николић. — Прелазим на интерпелације и писмена питања г. г. посланика г. Г. Министре.

Изволите чути интерпелацију г. Ж. Хадића.

Секретар, Милун Љубић прочита интерпелацију г. Живојина Хадића, која гласи:

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

на Господина Министра Унутрашњих Дела

Г. Министар Унутрашњих Дела, решењем својим од 27. новембра прошле год. СМ 15.128, дао је концесију за отварање седамнаесте апотеке у Београду г. Петру Б. Ђорђевићу, прељ. апотекару.

Како је г. Ђорђевић већ имао једну концесију радије у Лесковцу, па је продао, то питам Г. Министра:

1. да ли му је било познато, да је г. Ђорђевић имао радије концесију па продао; и

2. да ли је најдужа апотекарска пракса једино мерило за добивање нових права, па отварање апотека?

23. јануара 1911. год.

у Београду.

Интерпелант,
Ж. Хадић,
народни посланик.

Председник, Андра Николић. — Изволите чути још још писмена питања.

Секретар, Благоје М. Илић прочита питања: Проте Милана Ђурића, Станче Виденовића и Веље Вукићевића и два питања Благоја Антића, која гласе:

ПИТАЊЕ

на Господина Министра Грађевина

Има три године дана како је Указом Н. В. Краља проглашен за срески, пут који води од Пожеге преко Расне, Рупњева, Рогу, Дрежника, Равни,

Сирогојне и везује са окружним путем на Владајама.

Одатле може да се скреће и за Ужице и за Пожегу, преко напред побојаних села, а највише идући преко Љубинца, Беле Реке, из Бокиног Броја.

Овај је пут у сваком погледу врло важан, јер неколико општина из среза златиборског имају своје њиве и привремене куће око Пожеге, у Расној, Бакопинци и још опде околним селима.

Да би људи могли што имају у својим селима лако однети на нијаде и што им треба са нијада у своја села и својим кућама доћи, и то на којима, потребно је у интересу бржег и лакшијег сабирања и у интересу онога сиромашног краја, да Г. Министар Грађевина, као врховни надзорник над путовима, изволи наредити да се овај пут што пре направи.

Пита Г. Министра:

1. Је ли му ово познато?
2. Је ли волјан наредити да се овај пут што пре направи?

23. јануара 1911. год.

у Београду. Народни посланик,
проте Милан Ђ. Ђурић.

ПИТАЊЕ

на Господина Министра Народне Привреде

Има више од шест месеци, како је за економа среза бело-палачаког постављен г. Буриничевић. Овај економ за ово време наје на дужности био иниједнога дана. Због овога среска и окружна скупштина правила су сметње при уношенију плате економа, паводећи сасвим оправдано разлог: да није на дужности. Но ово не долажење на дужност и, вероватно, задржавање на другом месту противно је одредби чл. 123. закона о државном рачуноподству и зато тражим од Г. Министра Народне Привреде да нам одговори: зашто до сада није био на дужности економ Буриничевић, и кад ће га упутити?

24. јануара 1911. год.

Београд. Народни посланици:
Ст. Виденовић,
Веља Вукићевић.

ПИТАЊЕ

на Господина Министра Народне Привреде

Милош Кузмановић, економ из Раброва, среза рамског, прома претпису Г. Министра Народне Привреде од 14. јула 1909. год. Бр. 5290. — био је члан комисије за преглед хране у Дубравици. За ово време и рад у комисији њему је припадао, по праву и правилу за преглед хране, пугни и подвозни трошак са километражом, — али му Министарство Народне Привреде ово није исплатило, ни одмах, ни по предатој писменој молби од 22. новембра 1910. год. до данас, а зашто и по ком праву, ја не знам.

Зато питам Господина Министра Народне Привреде и молим га да ми одговори:

1. Шта је узрок те Кузмановића, као бив. члана комисије за преглед хране, није ни до данас примио путни и подвозни трошак са километражом, кад на ово има права? и

2. Хоће ли му се овај трошак и километража исплатити, и кад, или неће, и зашто неће?

23. јануара 1911. год.

у Београду.

Питаč,
Благоје Антић,
народни посланик.

ПИТАЊЕ

на Господина Министра Нар. Привреде

У државној планини „Мајдан Кузјани”, округа подзаревачког, налази се врло велика количина стarih букових дрва, која на земљи лежи и трупе па штету државну, јер је из пете продаје дрва учините забрањена сиротном и оскудном народу из срезова: земишлак и мланског за огрев и друге грађевинске потребе, као и пажижнију домаћу му намјеницу. — Заго у интересу државном и речелог сиротног народа, — питам Господина Министра Народне Привреде и молим га да ми одговори:

Да ли му је све горенаведено познато, — па ако јесте, онда зашто па штету државну постоји забрана продаје дрва сиротном народу, из поменуте државне планине, и од када иста постоји, — као и хоће ли се и када иста забрана скинuti, и дозволити продаја дрва по државној тарифи, — или то неће да се учини, и зашто неће?

23. јануара 1911. год.

Београд.

Питаč,
Благоје Антић,
народни посланик.

Секретар, Милун Лукић прочита питања Николе Џакића и Милинка Петровића, која гласе:

ПИТАЊЕ

Господину Министру Унутрашњих Дела

Пре три године Живку Стојановићу из Чекина, општине печеневачке, среза лесковачког, учинена је ирача три кошнице ччела. Тужба је поднета одмах чим су постале кошнице.

На како по овом предмету полицијска власт среза лесковачког до сада још није учинила нити увиђај, нити је ник извршила процену и већ има три године како се по томе предмету ништа не ради.

Питам Господина Министра хоће ли наредити да среска власт што пре уради по овом предмету; и молим Господина Министра да начелника срезског узме на одговор; зашто по овом предмету није ништа урадио и зашто се овако одговорачи рад у том случају?

23. јануара 1911. год.

Београд.

Никола Џакић,
народни посланик.

ПИТАЊЕ

Господину Министру Војном

Командант шабатице окружне команде, убијајио је да на врло груб и претерано сруп начин поступа са мирним и поштеним грађанима, који долазе по своме послу, и који се позивају окружној команди. А зво како:

Позива преко дотичне општине актом својим појединачним грађанима да му одређенога дана представљују 8 сати пре подне. Међутим, никога не прима, како позване, тако и непознате који сами по своме послу долазе, до 11 сати пре подне. Људи који су подолазили, морају за то време од пуне три сата да стоје склонијем од лиме и па најгорем времену пред капијом дворишта, где војник стоји и никога не пушта у круг. Тако у 11 сати отвори капију дежурни и пушта дошаље у круг; построји их затим у тројицу, и то овеје панољу, и остави их да чекају док не изађе командант. Сваки мора држати свој акт у руци, па кад командант изађе, он са деснога крила узима један по један акт, отвара, чита, и даје унутство војницима где до воде поједине; и тако редом, док не сарпи, и онда се одмах враћа у своју кинделарију.

Ако је коме досадила зима и киша или снег, па се усудље да оде од капије, нађе склоништа и спасе живот, — јер их има много слабо одевених и готово полу golih — те се по деси ту у оном моменту кад се капија отвара, тај не може ући унутра, па му задодио свега за 10 секунди. Он мора остати до 11 сати идућега дана, излагати се трошку и чекати у вароши, па још уз то, сутра да добије и казну, што прошлога дана није дошао како је у акту упућен.

Питам Господина Министра Војног да ли о овако рђавом, сувом и недозвољеном начину поступања зна итогод, и да ли му је когод што о томе до ставио, па ако није, онда га лепо молим, да се о томе сам увери, и поток да уради шта треба ради спречавања овакога поступања, те да се не би стварало огорчење грађана наспрам војске и војних старешина?

24. јануара 1911. год.

у Београду.

Милинко Петровић,
народни посланик.

Председник, Андра Николић. — Упутиће се надлежним Министријама.

ПРЕЛАЗИМО на дневни ред, господо. Дошли смо до члана 18. по одборском извештају, који говори о називу чл. 41. пословника у Народ. Скупштини.

Има реч да говори г. Илија Илић.

Илија Илић. — Господо, код овога члана 1. Пећаји предложио је да се не ради у праузничне dane и да се свега недељно може радити 48 часова, дакле дневно по 8 часова. Скупштински одбор при претресу овога закона био је врло пажљив и дубље је ушао у ову речорију. Тако у чл. 17. унео је да Скупштина може у појединим случајевима да доноси неке резолуције, којима би се скупштински послови у даном моменту решавали. Тако исто је у члану 18. учинио; а тако исто и у другим члановима многе и многе ствари остављене су да Скупштина у даном моменту одлучи, како ће тај и тај предмет да реши. Дакле, пошто се скупштински послови регулишују код пас законом, а, међутим, послови су суштине заплетени и замршени, тако да Скупштина у појединим случајевима не може по самом закону, који постоји, да нађе метод и модус како ће тај случај да реши и, ако би законом биле везане руке Скупштини да се не може у даном моменту да креће, онда она не може да нађе

излаза из тогог момента. Због тога је пробитачно да се не везују руке Скупштини, да у случају, кад буде потребно, Скупштина може да реши неко питање онако како за сходно паће. То је потребно, и друге државе увидеље су ту потребу и због тога се гредбама трећују пословни скупштински. То је и одбор за пословник ундео и у војединим случајевима тако поступно. Као што видите, у овом пословнику има много одредба по којима се оставља широко поље да Скупштина решава поједине случајеве. То се може видети и у члану 17. и у овом члану 18.

У члану 18., у коме се одређује радио време, каже се: „ако Скупштина не реши друкчије“. Дакле, дозвољава се Скупштини да одређује сама радио време, или да ради пре подне или после подне пет или десет сати, како она нађе за ходно. Скупштински послови су разноврсни, заплетени, они се не могу да узападу, ни може се за њих наћи једна одредба па да се каже: тако и тако може у даном моменту да се реши. Због тога је одбор вишко за ходно да одреди: да скупштинске седнице трају од осам часова пре подне до 1 час по подне, ако Скупштина друкчије не реши. То јест, ако Скупштина нађе да су послови такве врсте да се може радити и мање, онда се може радити и мање, али су послови такви да се морају радити и дуже од тога времена, онда се дозвољава Скупштини да реши и друкчије. Ово је једиз од оних еластичних одредаба, која оставља Скупштини право, да у даном моменту може да реши како хоће. Узимте текше моменте за Скупштину, кад је баш потребно да се ради и кад има Скупштина у друго време извадређено да се састане, може ли се тргти одлагање послова? Не може! Мора да се реши да Скупштина ради и пре и после подне, да ради десет или дванаест сати, и у том случају Скупштина се оставља да сама одреди кад и колико времена да траје њен рад.

Господо, Г. Министар Привреде, упоређујући Народну Скупштину и одобре, упоредно је скупштина-
ске одборе са акционарским управама, а јуче је
упоредио Скупштину са фабрикама и хоће време
скупштинског рада да упореди си временски рада
у фабрикама и индустријским предузећима.

То је врло не-годио упоређење. Он као демократа, који тражи да се чува достојанство народне Скупштине, код ове одредбе упоређује Скупштину са новозваним заводима и фабрикама. Господо, не сме се дозволити да се Скупштина упоређује са приватним установама. Скупштина је једна установа еманципативна, изјављуји, из ње излазе најважнија питања; то је установа где је општи прогрес добио највећи параз. И та установа, где је другачији живот добио највећег израза, не сме се упоређивати са приватним установама: са новозваним заводима и индустриским предузећима. Ако је могуће утврдити радио дан, радио време на осам и десет са схата у фабричким и индустриским предузећима, то се не може у Скупштини утврдити. Скупштина ради према савременим приликама и потребама и због тога треба оставити потпуно овакву редакцију како је из одбора изашла. Може бити потреба да треба радити у радио дане, у недељно дано, у празничне дане, као што смо радили на

Светог Николу претироше године, кад је био по-следњи дан да се изгласа зајам. Такви моменти долазе и за такве моменте је направљена ова редакција. Ја бих молио Народи Скупштину да остави одборску редакцију онакву изказује и да је не мене.

И кад предлог г. Пењића доведемо у везу са разнијим његовим предлозима, може да се учини једна констатација и ја гу констатацију остављам за други пут, кад потекне други предлог г. Пењића.

*Преосседник, Андра Николић. — Има реч г.
Песнија ради личног обавештења.*

Драг. Пењић. — Молим вас да објасним ствар.

Господо, у моме предлогу задржи се могућност да се у потребним случајовима ради и више. Мој предлог има за задатак, да одговори изванредној потреби и да задржи могућност да посланик осве- жени и одморени улазе у послове и решавају. Кад се у предлогу каже, да трајање дневног рада може бити пајвише 8 часова, или укупно недељно пајвише 48 часова, то значи, да у изузетним прилицима дневни рад може трајати 15 и 16 и свих 24 часа, или да укупно за недељу дана не пређе више од 48 часова. Као што видите, нема ту никакве скриене намере, нити неке нарочите констатације коју је г. Илић требао да пређут. Он је требао да укаже баш на то, ако има какве погрешке, да је расветаним, да је уклоним, да исправим то. Намера моја била је, дакле, ово двоје: да задовољим потребу Владе да у изузетим прилицима може задржати Народну Скупштину и преко 8 часова, али, у исто време, да то задржавање из недељу дана не пребади 48 часова и да је редовно стање пајвише 8 часова, тако, да може човек одморен улазити у послове. Јер, господо, и после 8 часова то већ није рад, то је једно зло, прљавост. Ја у канцеларији после 8 часова ради њемам снаге да смесно и разумно отварајам послово, нити да примијем кога човека у канцеларију ако би искрстано и посље 8 часова радио. Полазећи од физичке основе, ја мислим да моме предлогу има места.

Г. Илић је напоменуо како настају моменти да треба радити у нразничне дане и помине празник Светог Николу, позивајући се на прошлост, како је тала рађено. Мој предлог не противи се томе да се на Св. Николу може радити. У мојем предлогу стоји: да у недељне дане не треба радити, а на Св. Николу, Св. Јована, Св. Саву, у те дане се може радити. Такле, само недељног дана не треба радити. Ја сам ишао од начела, које траје од памтивека, да шест дана треба радити а седми се одморати и да је хигијенски изнађена једна златна средина, да организам може радити шест дана а седмога да се одмори, па сам тај седми дан називо недељом; ипак хтео да употребијам седми дни, него сам казао недељни дан. Ја ипак ту замислица свете и празнике, него сам ишао од једног хигијенског правила, да је седми дан потребан организму за одмор. Тај одмор ивије расипање и оштећење Народне Скупштине, исто прибијање снаге, да у других шест дана ћемо освежени и снажни за рад. То су били моји разлоги и ништа друго.

Напоменя г. Илића, да је то негодно што се Народна Скупштина срањује са фабриком, са овим и са оним почваним заводом, нека места. У фабрици што је тврето то време рада, то је унето за освежавање, за прибирање снаге, а чиуколико није унето ради неког шареника. И указивањем на тај пример није укњижен достојанство Народне Скупштине, него је то само једно хипијеско прашнило.

Илија Илић. — Ја бу да говорим мало ради личног обазештења. Мени је главни замера код овог члана 41. и код ове измене била та, да се оставе слободно Народној Скупштини да утврђује радно време, било пре подне било после подне, према приликама и потреби. То је најважније. То је одбор овде констатовано и утврдно. Ја тражим да остане онаква редакција као што је предложена, јер она оставља Скупштини да одреди радно време. Међутим, г. Пењић императивно тражи да се утврди: да се никад не може друкчије разити него онако како се каже у закону. Ја мислим да то време не треба законом определити.

Известилац, Љуб. Јовановић. — До сад је било остављено председнику Народне Скупштине да он одређује кад ће бити седнице. Њему је готово било остављено и да одређује не само кад ће почети седница, него и кад ће да се заврши. Ма да је то по закону Скупштина морала да решава, чим ли знаете да је у пракси бивало како је председник хтео. Ми смо испалили, међутим, да то треба регулисати, из разлога, што је овим изменама време претреса и другога рада у Скупштини ограничавано и да је то време и за већину, и с погледом на право изјаве, ограничено, па се зато није хтело да се евентуално изигра то њено право што ће се у време које је негодно за опозицију одређивати седнице. Дакле, видите, да је у интересу и скупштинског рада и права посланичким групама овако предложено. Г. Пењић је јуче покренуо два питања: питање о раду у недељи, евентуално и у некоје празнике, и питање о ограничавању радног времена у текујујућој недељи.

Што се тиче првога питања о раду у недељу, ствар стоји овако. Ми ни до сада нисмо радили у недељу и главније празнике. Од тога смо правила одступали само у изузетним приликама. Дакле, то би имало по предлогу г. Пењића да се само законски утврди, да би се посланици мањим заштитили од евентуалних злоупотреба. Ја сматрам да то гледиште није неоправдано и зато сам спремио једну редакцију, који би имала његову да замени. Ја сам у смислу онога што је говорио Г. Министар Привреде предвиђео, да се одступања могу доносити по скупштинском решењу, али да то решење треба да буде донесено са ², присутих посланика. Још је г. Пењић нарочито истако недељу. Понеко ми иначе смотријемо и друге празнике. Г. Министар Унутрашњих Дела је претпао да се са недељом могу наједначити и други празници у којима су радње по закону затворене, и ја сам у том смислу саставио редакцију и тај додатак имао би да гласи овако: (Чита) „Ако по паролиту појављеној погреби Скупштина не донесе друкчије решење“, које се доноси са две трећине свих присутих посланика, седнице се иће држати недељом и празницима, кад су по закону затворене радње.“

Што се тиче броја сати, колико дневно или недељно да се ради, ствар стоји овако. По овоме предлогу у редовним прилицима ради се само 5 сати, од 8 до 1 или од 4 до 9. Ако парочита потреба захтеве, онда се то време може продужити од 5 до 8, као што и г. Пењић тражи. Али може, господо, настата потреба да се од тога одступи, да се једно недеље ради ишче, и ту је сад предвиђено да тај рок не може ни по воли председника, нити по изменећу бити међан, него само по одлуци скупштинској. А ја мислим да не треба Скупштини да иде такодалеко, па да себи забрани могућност да употреби то време и да сама себи везује руке.

За то бих молио да се овај предлог са овом изменом прихвати.

Председник, Андра Николић. — Прихвати Скупштина члан 18. са изменом која је сад предложена? (Прихват.)

Објављујем да је чл. 18. примљен са овом предложеном изменом.

Прелазимо на чл. 19.

Известилац, Љуба Јовановић прочита чл. 19. одборског извештаја о измени чл. 42 пословника. (В. саст. II и XLIX).

Господо, као што нам је познато, у начину дебати нека господа говорници сиратили су важњу на то, да по овој стилизацији не би могли у конференцији присуствовати она Господи Министри који нису народни посланици, што ће за Министра Војног бити готово редован случај. Стога је потребно да учимо једну малу измену у овом погледу и зато сам ја ту измену и учинио. Она обухвата не само Министра Војног и друге чланове Владе, него и лица која би била за рад конференције парочито потребна а за које се без овог додатка не би знало по ком праву она долазе у конференцију. По овој измени на крају последњег става, који каже да на конференцију могу доћи само народни посланици, треба да дођу и ове речи: „И лица за које конференција нарочито одлучи.“ Та би лица могла бити Владими поверили.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Стојан М. Протић. — Ја бу да кажем прво неколико речи о овом додатку који је предложио г. Известилац, а после ћу говорити о целом члану. Ја мислим, господо, да је довољно да се место овога што је г. Известилац казао дода само оно: „Сем Министара“. То значи, да Министри могу доћи и ако нису посланици. Значи, да се код нас може десити да по који пут буде неко Министар који није посланик, и њему се овим даје право да и он може доћи.

Сад може бити питање: зашто смо унели ову новину? Ја сам ту новину предложио и мени се чини да је она врло корисна и потребна за сви скупштински рад и за боље отправљавање послова па, ако се хоће, так и за бољи карактер закона који ће из скупштинског рада изаћи. Неко је у начину диједући учинио прекор нашем парламентарном животу учинио у томе, што смо ми подељени не само партијски, него и клучевски, тако, да ми по свакој ствари засебно донесемо одлуку како ће која група или странка у ком питању да се

држи, па да у Скупштини само једну свечану седницу држимо, да ту испољимо своју одлуку коју смо раније донели, тако, да од дискусије која се држи у Скупштини нема правога резултата, који дискусија треба да има, т.ј. да може једну или другу страну убедити, да неко може своје мишљење које је дотле имао, па се са разлога који су пали у дебати о противном уверио, да он то своје мишљење може променити.

Дакле, положаји су већ пре тога били заузети и тешко је од тога одустати, и онда често по читаве групе и поједини посланици иду за овако потешким мишљењем а то, па крају крајева, бива само од штете по законе и остале ствари о којима се у Скупштини говори и одлучује. Да тога не би било и, управо, да би могли слободније да искључимо, да примамо и да сводимо разлику између нас и појединих група на праву разлику, из ове начелне разлике којих може да буде, или које им морамо да сводимо да буду што мање, — за то су ове конференције врло згодна ствар. Ту смо и као у својој кући, сама, група партиских нема, можемо слободније да разговарамо и да искажемо како која група мисли, чега се прибојава и од чега вазире, како би било боље; и онда кад у једној таквој конференцији о једном законском предлогу или о једној ствари изменамо мисли, ми можемо све ове разлике, које између група постоје, да сведено на мањи број или на мању меру, по што се оне, иначе, могу догодити и што их данас видимо.

То је, по мојем схватљању, у интересу саме ствари и послова које Скупштина има да ради. Онаква једна ствар није уведена ни у једном другом Парламенту, осим у енглеском. Они сваки закон у та кним својим конференцијама претресају. Они тамо формално претресају цео закон у конференцији, па га посle у јавној седници само усвоје. С тих разлога је сам искључио да је за наш Парламент, који је још млад, у коме постоје тако јаке међусобне политичке заонутреношти, у коме је живот још тако буран, да мислим да ће ова новина бити корисна, јер ће ове конференције у многоме утицати на ублажавање партиских страсти и припомоћи да се све странке приближе једна другој и да срчијају послове скупштинске са много мање жучности.

Драгутин Васић. — И ја сам хтео да проговорим о овом члану, а нарочито о 4. одељку. Ми морамо сви да поздравимо ову новину, која је несреће корисна, која ће благотворно утицати на наш рад у Скупштини и која ће ова наша партија пепријатељства у многоме преправити и наше узбуђљиве перве ублажавати.

Стога сматрам да је забиља ова редакција, која је поднесена, врло добра. Али да би она имала забиља и своју вредност онако како ми желимо, ја мислим да би требало да се на крају овог члана додаду речи: „и Министри а не осем Министара”, као што је Г. Министар предложио, јер би таква стилизација била несгодна. Према томе, ова ће редакција последњег става гласити: „на конференцији могу присуствовати само народни посланици и Министри.” Молим десет посланика да потпомогу овај мој предлог. (Потпомаже га довољан број посланика).

Председник, Андра Николић. — Вам је предлог потпомогнут.

Известилац, Ђуба Јовановић. — И ја усвајам овај предлог.

Председник, Андра Николић. — Стављам на гласање чл. 19.

Прима ли Скупштина овај члан са допуном коју је учинио г. Драгутин Васић, па коју је пристао и г. известилац? (Прима)

Објављујем да је члан 19 примљен.

Известилац, Ђуба Јовановић чита члан 20. по извештају одборском, а о изменама члана 43. по словнику (В. саст. II и XLIX).

Петар Мишић. — Господо, по члану 43. по словнику који данас важи, Народна Скупштина имала је искључиво право да утврђује дневни ред за сваку седницу, и то на крају седнице. Ако се тога приликом не би показао довољан број посланика за решавање, онда се идући састанак одређује само ради тога да се утврди дневни ред, и тако је онда по једна седница увек била истубљена, што је за рад скупштински било врло неизгодно.

Ове измене хтели су ту посгоду да уклоне на тај начин: што председник Скупштине, ако би се показао недовољан број посланика за утврђивање дневног реда, одлучује и објављује да за идућу седницу важи стари дневни ред, што је већ па при поглед сасвим природно и логично, зато што је тај дневни ред већ утврдila сама Народна Скупштина.

Кад се, откад сам ја посланик, десило први пут да је седница прекинута, и ако дневни ред није био исцрпан, и следећа заказана само зато да се дневни ред утврди, ја сам се сам запитао: шта је руконошеље законодавца те није одредио законом да за идућу седницу важи стари дневни ред, него да мора једна седница нарочито да пропадне око утврђивања дневног реда, који је de facto био утврђен од саме Скупштине? Разлоге за то писам могао да паљем, али доносије, у току скупштинскога рада, ја сам уочио да је ова одредба законска имала своју логику и своје оправдање и да је имала један практичан и моралан значај.

Истини је да смо ми изгубили десетину седница око тога што није могао да се утврди дневни ред, због недовољног броја посланика, али имено измједа, да бисмо ми изгубили толико исто, а можда и више седница, да такве одредбе у закону није било. Ја сам био очевидац у много случајева, кад се поједини посланици готово у групи спремали су да изађу у варош у току скупштинске седнице, па да су сачлали своје горње капуте и одустајали од те своје намере па изјаву својих другова: да, ако они оду у варош, онда у Народној Скупштини неће бити довољан број посланика да се утврди дневни ред. Из овога излази, да је ова одредба на неки начин причујавала посланике да остану све до краја седнице у Скупштини.

Даље, ја сам видeo и то, да, кад се деси случај да седница буде прекинута због недовољног броја посланика, да је већину посланика то јако женирало, револтирало, па чак и ожалостило, те су приватним путем предузимали мере да своје другове, који не долазе редовно у седнице, опомену и по-

зову да долазе редовно у седницу. Чак сам уочио и то, да су осећали грижу савести и они посланици, који врло ретко долазе у седнице, јер су они после оваквих случајева долазили редовно па следеће седнице све дотле, док се тај испријатан моменат не заборави.

Све ово, господо, показује, да начин досадашњег утврђивања дневнога реда, и ако у појединим случајевима изгледа чудноват, има свој практични и морални значај, јер је принуђавао посланике да остају у Скупштини до краја седнице и доводио је небрижљиве посланике у положај да осете грижу савести и осуду јавнога мњења, а посланици из већине још и да осете и притисак same Владе.

Овим изменама, које су предложени, учиниће се то, да највеће пропасти изједна седница, због недовољног броја посланика, за утврђивање дневнога реда, али је врло вероватно да ће изазвати једно друго зло, по коме у Народној Скупштини још од $10^{1/2}$ часова пре водеће неће бити довољан број посланика за решавање, јер ће сваки отићи из Скупштине изврше савести, звајући да је дневни ред за идућу седницу утврђен самим законом. Ја мислим да ће ово много горе изгледати.

Дакле, овим изменама учиниће се још и то, да ће из овога закона постати једина морална одредба, која је доводила посланике у такав положај, да осете осуду своје савести, да осете осуду јавнога мњења, па и осуду народа, што је нарочито важно баш за посланике, јер, као што сте јути могли видети из дебате, посланици икојим законом не могу бити принуђени да приступију седницама. Поред овога овом изменом учиниће се и то, да в сам закон признава могућност да у Скупштини не буде довољан број посланика, а то је врло позгодно.

Због свега овога ја се бојим да ове измене не учиније већ, штету него корист.

Ја лепим намеро да у смислу овога мој говора учиним сад какав предлог, исто износим само моје опажање пред Народну Скупштину, те да господе која имају вишко искуства у овом погледу од мене, промисле о овоме, па ако је потребно предузимати штогод у смислу југа говора, онда да се то учини на другом члану овог законског пројекта.

Напослетку, да напоменем и то, да ова измена није противна Уставу, као што је један од г. посланика о томе у вачелиој дебати говорио, јер Устав не само да никада вишта не говори о дневном реду, него, напротив: својим 128. чланом парећује да се ред и рад у Скупштини утврди парочитим законом о пословном реду. Према томе, доношење одредби законских о дневном реду и о утврђивању дневног реда, Народна Скупштина може да чини потпуно по своме паходиству.

Заст. Мин. Ун. Дела, Мин. Финансија, Стожјан Протић. — У говору г. Мишић има врло лепих, духовитих опажања. Ја ћу то одмах да констатујем, али су га опажања вишке критике на досадашњи наш рад, па кретање и држање појединих посланика, и ако хоћете целе Скупштине, него што имају, по мом мишљењу, разлога у себи за праву, стварну бољашину, да овом изменом не учинимо нешто што не би желели.

И по досадашњем пословнику, господо, кад се добро он разгледа, у самој ствари, у истини, било је овако: да кад се није узмогло ма из кога разлога да утврди дневни ред, дневни ред који је већ утврђен, остаје. После се — како је то дошло ја немогу сад да испитујем — доцније увела пракса, да кад се није могао да утврди дневни ред, да треба да се зове парочита седница да се утврди дневни ред. У самом том ви видите једну пелогтичност. Са таквом праксом, коју смо и мали посље неког времена, искључујући у почетку, резултат је или логика те праксе била у овоме: да један недовољан број посланика може да поприми решење једног довољног броја посланика.

То је пелогтично, јер сваки дневни ред је утврђивао Скупштину; довољан јо број посланика пополовина и један више; и онда кад се на крају седнице покаже да има 50 посланика, онда тих 50 посланика поништавају решење стотине посланика, и онда ће да се зове парочита седница. Али, кад је та пракса почела тако, ми морамо водити рачуна о њој и да не би било тога, онда је у овом члану казано: ако се догоди те на крају седнице није био довољан број посланика ма из којих разлога, онда остаје дневни ред који је већ ту, и — толико увек можемо дати власти председнику, — да он поред тога стави на дневни ред само оне предлоге и ствари које су готове, а унапред су самим законом обележене да долазе, дакле, за које не треба одлучивање Скупштине. Оно што г. Мишић жели да постигнемо, ми то постизавамо оваки пословником, различним одредбама, па један лакши начин него што је онaj врло груб. Ми искамо друге одредбе којима желимо да постигнемо, а и надамо се да ћемо постићи, боље положаје Скупштине и боље вршење посланичких задатака.

Сем тога, господо, ја сам овом приликом хтобо да обратим пажњу на другу једну околност. Мислим да неће бити никаква потреба да се неком парочитом речју, или неким изразом у овој редакцији то наглашује и да се сама редакција мења, него да ће бити довољно ово што ћу ја као предлагач да изјавим у Скупштини, и што ће па сваки начин, ако Скупштина буде са тим сагласна, бити коментар самог закона.

Било је случајева код нас, да се сматра да, управо, ово што предложи председник, да Скупштина има право да прими или не прими, да дискусије о дневном реду не може да буде. Ја то сматрам — и преће сам сматрао, а и сад сматрам — као погрешно. Одређивање дневног реда је једно врло велико право скупштинско и ми, ради тога да само дискусија иде лепше, разуме се, поверијамо, као и други Парламенти, председнику, да он узима иницијативу у том погледу и да учини предлог; јер он зна некви пословни стаје пред Народном Скупштином, који су готови у одбору, који пису; он може да зна шта у том погледу жели и Влада. Премда у другим Парламентима — ја говорим отворено овде, вишке као посланик него као Министар — кад Влада има жељу односно дневног реда, она је каже јавно, у седници, а не преко председника. На тај начин често пута дође и председник у мало позгодан положај. Ја држим да је од председника по овом члану, довољно да он у

том погледу, има иницијативу и да Скупштина може на том инспектирати. Врло редак је слутај да постоје разлике између већине и мањине при одређивању дневног реда; већина узима сама на себе да реши дневни ред, али је правилио, неодоливија је потреба, да се дневни ред саставља између већине и мањине, и да не би било препада — као што није било више пута, него само два, три пут — да не би било тих препада при одређивању дневног реда, мора да стоји то: да дискусије може бити, разуме се, дискусије разумне, у разумном времену, а не да се држи нова седница од једнога сата, да сви посланици говоре, него да само представници група исказују своје мишљење. Ја то жели да нагласим: да се при одређивању дневнога реда разуме, да Скупштина не само прими она што предложи председник, да прими без дискусије, него да о томе управо свакога пута можемо дискутовати.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Бора Поповић.

Бора Поповић. — Ја, господо, говорим поново само због тога што је г. Мишић реагирао на мој говор.

Ја сам онда, при првом говору, икао прилике да додирнем једну одредбу овога члана, која даје карактер, која допуњава карактеристику новог пословника. Мислио сам да је утврђивање дневног реда право Скупштине и да не може председник са недовољним бројем посланика, нити може сам, без и једног посланика, објавити дневни ред. Сматрао сам да се то коши са 109. чланом Устава; јер одређивање дневног реда није ништа друго него решавање: износи се предлог од стране председништва и о том прелогу решава Народна Скупштина. А кад Народна Скупштина решава, онда је потребан минимум од 81 посланика, па после одређује релативна већина. Сматрао сам и сматрам и сад да је ово противно Уставу и био бих за то, да се изостави оваква одредба о дневном реду и да буде као и раније.

Усну, тражим обавештење од г. известиоца. Имао права да га питам о овоме, због тога што је стилизација у свим члановима овог пословника таква, да изазива оваква или онака тумачења.

Дакле, у предњој алијанси вели се ово: кад се претрес није могао у једној седници свршти, онда се оставља за другу седницу па се ставља као првачка дневнога реда, осим слутаја кад има неки хитан предлог који има првостепено. Па се даље каже: ови предмети долазе одмах после хитног предмета на друго место; на једно ниже место могу се ставити само на основу скупштинског решења. Да ли се ове „једно ниже место“ сматра после предлога који је оглашен као хитан, или може бити друго које место.

Молим г. известиоца да ми то објасни а после објашњења, ако не будем обавештен, ја ћу говорити.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Петар Мишић ради личног обавештења.

Петар Мишић. — Ја опет морам да изјавим, да у Уставу није ниште ништа речено о дневном реду. Напротив, Устав паређује да се то регулише пословником. Што вак досадањи пословник изређује да „дневни ред одређује сама Скупштина“,

то, господо, само показује да је пословник слободоузан, иначе, по принципу којим се ради у Народној Скупштини, где само већина има право да изводи своје идеје и програм, требало би да се стави у закон о пословном реду: да председник Скупштине одређује дневни ред по жељи већине. Ово стога што опозиција има само то право да критикује рад већине, а већина има да решава шта ће се у Скупштини радити, а шта не. Према томе, као што рекох, одредба да дневни ред утврђује Народна Скупштина само показује да је пословник слободоузан, и зато је хтео да ћа прилике и опозиције да учествује при утврђивању дневнога реда. Ипак, дневни ред треба да утврђује сам председник.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. известилац.

Известилац, Љуба Јовановић. — На питање посланика г. Поповића имам да одговорим, да ово поменавање „за једно место ниже“ може бити двојако. Једно је оно, кад један предлог који је оглашен као хитан потисне остале предмете, а други би био случај, кад један од осталих, не хитних него ибичних предмета, одлуком Скупштине буде помакнут напред за једно место, само на штету других предмета или на штету њиховог првостепена.

Бора Поповић. — Да ли само на једно место ниже или на друго које?

Известилац, Љуба Јовановић. — Ма на које. Од петог на шесто или од седмог на осмо.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Драг. Васић.

Драгутин Васић. — Само неколико речи да кажем на примедбу г. Поповића. Нигде се не каже у Уставу да ће се сваке седнице утврђивати дневни ред. Кад је један дневни ред решен он, већ постоји; Скупштина је дала своје решење о томе дневном реду и он има да иде у употребу. Има један случај и у грађанској поступку где стоји одредба: ако би пријавник одредио рочиште случајно у недељни или празнични дан, онда се сматра да је први дан по празнику одређен за рочиште, које је било одређено у аразнику. То су ствари појмови и ја се чудим како је могло да се промакне то у редакцији ранијој. Ја рачунам да се није могло мислити, да неће бити доволjnог броја посланика за одређивање, или да се то само по себи разумело да остаје одређени дневни ред и за идућу седницу и због тога о томе није ништа ни споменуто. Ова је измена корисна и мислим да је треба примити.

(**Бора Поповић:** А иако је исприен дневни ред?)

Онда се мора одређивати нови.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. известилац.

Известилац, Љуба Јовановић. — Овде се предвиђа парочити случај, ако не буде довољно посланика, а међутим буде већ раније, или по одлуци Скупштинској или по законским одредбама, готовог материјала за нову седницу. То може бити: или услед тога што ја већ раније Скупштина била ставља на дневни ред неки предмет, а он није исприен, или што је по закону неки предмет раније био оглашен за хитан, или ако је раније Скупштина решила да ће се тога дана одговарати на интерpellације које је поименице одредила, или ако

настапе дан кад треба по самом закону решавати о молбама и жалбама. Видите, господо, сасвим јасно, да је све то нешто што је већ раније било законом или скунштинском одлуком предвиђено.

Дакле, ту се не даје председнику нека алат да он решава место да Скупштина решава, него он само има да констатује да је раније о том истињиша већ донета одлука, било скунштинска, било самога закона. Према томе, о тих тачкама дневнога рада не треба понова решавати; али ако нема таких предмета, онда се мора сазвати парочита седница да одреди дневни ред.

Председник, Андра Николић. — Нико се више не јавља за реч. Стављам на гласање. Прима ли Скупштина прочитани чл. 20? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути члан 21.

Известилац, Љуба Јовановић чита чл. 21. извештаја о изменама чл. 44. пословника. (Види саст. II и XLIX).

Председник, Андра Николић. — Нико се не јавља за реч.

Стављам на гласање. Прима ли Скупштина прочитани чл. 21? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути члан 22.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 22. извештаја о изменама чл. 45. пословника. (Види састанак II и XLIX).

Председник, Андра Николић. — Нико се не јавља за реч.

Стављам на гласање. Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Собјављујем да је примљен.

Изволите чути члан 23.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 23. извештаја о изменама члана 49. пословника. (Види састанак II и XLIX).

Имам, господо, у овој прилици да учиним Нар. Скупштине једно објашњење. О овој одредби међу члановима одбора било је несагласности о томе: колико може трајати дискусија или замерка о повреди пословника или повреди дневнога реда. И најпре је већина била одлучила да та приредба, коју би један посланик учинио председништву, може трајати 5 минута. Међутим, други су посланици заузели гледиште да то треба да траје дуже, 30 минута, а евентуално чак и један сат.

Том приликом је сам, и то, ако хоћете, својој природи био склон, да се витије реши на тај начин: да такав говор може трајати свега 20 минута и како је преда именом стајала коректура целог овог предлога из штампарије, ја сам чак био почeo да кажем ту реч 20. Ово причам зато, што је случајно тај примерак, па коме сам писао, дошао у руке г. Рабарцу и он је то још пре начелне дебате био споменуо. Међутим, како је у том моменту, већина се у седници изјаснила да остане онако како је предложено и штампано: 5 минута, а да остало господи, која се не слажу, своје мишљење изнесу пред Скупштину и да она реши о томе, — ја сам прекинуо писање исправке, те је штампан предлог као и дотле.

Ја сам сматрао за дужност да овом приликом то саопштим Скупштини.

Заступник Министра Унутр. Дела, Стојан Протић. — Ја ћу одмах овде да кажем своје мишљење како гледам на ту ствар. Ја несам ништа против тога, а и сам сам запазио ово место, где је реч о томе: да говор, односно реч о повреди пословника траје 5 минута. И ја мислим да такав говор може трајати 20 минута, а ако Скупштина хоће мордо би и пола саехата; али преко тога нема смисла. Јер у говору од пола саехата може се толико много казати, тако да је преко тога сваки говор изливан. Толико сам имао да кажем, да би господи, која хоће да говоре о томе, знали и моје мишљење о томе члану.

Драг. Пењић. — Господо, има две ствари због којих треба обратити пажњу на редакцију чл. 49. Њиме се констатује само стање ствари које је и до сада било: да се о повреди пословника може у свако доба говорати; али новина коју данас овај члан заводи поред овога времена још је и то: да ту повреду може истaćи само један народни посланик. Ја сам, господо, мишљења да је и повреда пословника исто тако парочити факт који заслужује пажњу да се сместирано и пуно расветли у Народној Скупштини. Слажем се са говором г. известиоца и г. Министра Унутр. Дела: да је време за расветљење тога факта довољно у 30 минута. Оно што господи у својим говорима не помињу, а што ја парочито истичем, и молим да се обрати пажња на то, то је: да се да право да Нар. Скупштина за то време истакнути факт расветли. Није довољно да један посланик по ономе говору истакне да постоји повреда таква и таква, а председник Скупштине или руководећи потпредседник да укаже да то није никаква повреда и да се одмах после тога пређе на дневни ред прости устајањем и седањем.

Добро је, господо, задржати ово исто време, јер време неће да воједе главни рад Нар. Скупштине, али је потребно допустити дискусију за пола сата, у којој ће учествовати и други посланици, јер немогуће је да један човек тај факт расветли. Стога нека остане исто време за које могу ишице посланика о истој ствари говорити; јер ишиче очију боље виде.

Заступник Министра Унутр. Дела, Стојан Протић. — Молим вас, господо, ова ствар, како је овде регулисана, тако је регулисана и у сима Парламентима. Има један парочити разлог зашто се те ствари тако разде. Код ових ствари никад се не води дискусија. Председник Нар. Скупштине позван је да тумачи и применjuје пословник. Ако који посланик опази или му се учини да који члан пословника у конкретном случају ишице правилно примљен, онда он тражи реч, и по овој редакцији, као што видите, она му се мора дати да своје гледиште о томе изнесе.

Г. Пењић налази, да за 30 минута може посланик довољно обележити своје гледиште. Увек у таквим приликама, кад један посланик излаже своје гледиште против метода рада од стране председника, устаје председник и своје гледиште објасни, зашто он држи да је онако, како он ради, правилно, а ишице правилно онако, како је дотични посланик изнео. Скупштина има одмах пред собом објашњење и гледиште председника Скупштине и гледиште до-

тичног посланика, и кад Скупштина то има, она одмах решава и дискусије ту не може бити. Стога бих ја молио г. Пењића да одустане од тога захтева о дискусији пола састава. То је правило у свим Парламентима, иницијатива ту ново писмо проширили; јер кад се дозволи дискусија од 30 минута, онда један посланик може сам цело време да заузме, а кад говоре 2, 3, 4 посланика, тешко је одредити колико ће сваки од њих моći да каже. Међутим, ово се право даје, то бива за сваки случај. Ако се деси нешто код једног члана, код другог члана то исто бива, тј. да посланик опет има права да говори о повреди пословника. Овде је, дакле, реч само о једном случају и објашњење председника, које затим долзи, може трајати $\frac{1}{4}$ часа. И кад имато то двоје, онда је довољно времена за дискусију на да Скупштина тај случај реши. Ја бих молио да примите овако како је предложено.

Милош Ђосић. — Није било до сада регулисало када се може говорити о повреди пословника. Бивало је случајева да говоре 10—15 посланика о повреди пословника и тиме је Скупштина по читаве седнице била заузета, и на крају крајева остајају је опако како то председник тумачи. По садашњој измени пословника то се питање регулисава тиме што ће моћи један посланик да упозори председника да пословник не примењује како што треба, и зато му се даје 5 минута времена. Ја сматрам да је довољно 5 минута времена једном посланику да образложи своје примедбе о повреди пословника. Ја мислим да је том изменом пословника убрзан рад скупштински и онемогућено оно злоупотребљавање права посланика, да па тим питањима повреде пословника воде опструкцију.

Али има у овим изменама пословника пошто што даје мања да се у извесним приликама може рад Скупштине да отеже, и онда кад Скупштина то не жели, тиме што се даје реч известиоцима кад год хоће. Кад нас известиоци већине и мањине говоре и кад нема потребе зато.

Могло би се рећи да и Министри говоре и кад није потребно. Али, пошто су они Министри, чланови Владе, који носе одговорност за рад у Скупштини, најпосле, њима се може и допустити да говоре кад год хоће. Али известиоци не треба допустити да говоре кад год хоће. Било је случајева да је известилац мањине говорио о буџету више него ли сии посланици у Народ. Скупштини. А ви знате, кад треба, одбор има права да одреди два известиоца и та два известиоца могу водити формалну опструкцију. Стога треба то питање боље уредити: да известиоци имају право да говоре кад потреба захтева и кад председник сматра да треба дати реч известиоцу и мимо реда. Иначе, ако овако остале да известиоци говоре кад год хоће, онда ће известилац мањине, један или два — колико буде известиоца, колико кад одбор одреди — водити опструкцију.

Илија Илић. — Господо, и ја сам хтес покренути исто питање које је г. Ђосић покренуо. Из практике и искуства ми смо видели да често пута известилац злоупотребљује своје право говора наполутно увек после сваког говорника без потребе говори. То је било нарочито кад смо претресали извештај одбора о члану 18. закона о изборима народ-

них посланика. Тада је г. известилац злоупотребио своју власт и говорио пола сата о истој ствари. То се потврдило, ако хоћете — нека извани г. Љуба Јовановић — и са главашим законом: потребили се и Министар и известилац па говоре после сваког говорника; било потребе или не — они говоре. Дакле, господо, као што рекох, опет из опструкције ово сам приметио, да је г. Јоксимовић као известилац говорио више једне седнице него укупно сви посланици. Дакле, као што видите, право говора известиоци могу увек да злоупотребе. Требало би да се паје начин да се то право скрати: да известиоци могу да говоре у почетку да изнесу побуде, рефериму о коме предлогу, па да сачекају говоре посланика и износлетку на завршетку дискусије да кажу оно што треба. Кад се дозвољава Министри да говоре кад хоће, онда бар известиоци може да се скрати да он говори на завршетку. То је једно што сам хтес да кажем.

Друго јо, што се дозвољава свима посланицима да могу говорити увек о повреди пословника кад год примете повреду пословника. Овде се каже овако: „...Исто се тако даје реч, кад год је затраже, оним посланицима који су ради да говоре о каквој повреди пословника или дневногреда, коју су приметили...“ То значи, да могу о истој повреди да говоре сви. Па и поред овако широке одредбе, којом се дозвољава да се третира повреда пословника, иледара се да се то време говора повиси на пола сата. Повреде пословника дешавају се пред Скупштином; мы знамо сви пословник, а председнику Скупштине дато је право да он објашњава посланицима своје поступке. Кад се деси повреда пословника, она је сунтине јасна, мы је сви знамо; и кад устане да говори посланик који је приметио повреду пословника, он може за пет минута да искаже своје гледиште и у чему је повреда. И кад председник на то да свој одговор, онда је сасвим јасно да Скупштина може одмах, без даље добате, да приступи решењу.

Ако се дозволи говор пола сата, то ће бити на штету главнога рада и да оскудевамо у времену да се спореди рад сарадња. Није потребно пола сата времена, што је свима посланицима јасно каква је то повреда пословника; није потребно да се дозволи дуже време од пет минута да се разјасни повреда пословника, тим пре, што и други посланици могу тражити да исто тако говоре по пет минута кад су приметили какав случај повреде пословника (Чује се са више страна: О једном случају само један посланик може говорити.) Иако зато, и ако нејацију права више посланика да говоре, него само један, тиме једноме посланику довољно је пет минута да објасни повреду пословника. Према томе, држим да треба да остане члан овакав као што је из одбора изашао.

Председник, Андра Николић — Молим за допуштење да обратим пажњу Скупштини на ово: текст је сас једно, а господе посланици додирују сва питања. Неће ли бити згодно да раставимо члан па одељак? Један је г. посланик говорио о известиоци, други о трајању времена, а трећи, па не само један, него више посланика могу дискутовати о повреди пословника. Ако је, дакле, Скупштина вољна да раставимо текст и разделимо на

одељке, па на тај начин да оставимо теда се редом говори о једној ствари. (Једни вачу: Да се не раставља текст, а други: Да се растави текст). Ако желите да дам одмора па да то разрадите и да боље разгледате за болу деобу?

Дајем четврт часа одмора.

Пристаје одмор.

После одмора.

Председник, Андра Николић. — Настављамо рад, господе.

Има реч Г. Заступник Министра Унутрашњих Дела.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Ова примедба, коју је учинио сад г. Ђошев: да се ово право, које се овим чланом даје известионцима, може злоупотребљавати и да у том погледу треба учинити неку коректиру, она је збила оправдана, само бих ја ову замерку проширио мало више, да она вреди и за друге категорије — и за Министро. Чини ми се, да, збила, треба ту нешто да се учини, само треба да се договоримо у коме облику и у којој мери то треба да буде, да не би отишla даље по што треба. Ја мислим, да ће бити згодно, да редакцију о томе оставимо за друго читављу расправљањем, како треба да буде, то да известилац не може да говори кад хоће и колико хоће, него да и томе праву има извесних граници. Да ли ћemo оставити да ту коректтуру води председник или неко други, о томе треба да размислимо.

Што се тиче друге половине, ја мислим да се задовољимо са овим, што је рекло г. Пењић, да се нет минута може продужити на тридесет минута, и, после објашњења председника, да Скупштина без дискусије реши: да ли је право на страни председника или је право на страни посланика, који је учинио примедбу на повреду пословника.

Председник, Андра Николић. — Је ли вољна Скупштина, да реши овај члан са изменом, да се време од пот минута продужи на тридесет минута са задржавањем, резервисањем права, да за прву половину учини извесне измене на другом читављу (Вољна је).

Пристаје ли Скупштина на ово. (Пристаје).

Објављујем, да је са овом резервом примљен овај члан.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић прочита члан 24. по извештају одборском о измени чл. 50. пословника (Види састанак II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима). Објављујем да је примљен. Изволите чути даље.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић прочита члан 25. по извештају одборском о измени чл. 53. пословника (Види састанак II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Драг. Пењић.

Драг. Пењић. — Овде би требало додати у другом реду код речи првом пријављеној говорнику

„против“: „ако га буде билог“. Јер има дискусија кад се нико против не јавља него се сви јаве „за“.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — То се разуме.

Драг. Пењић. — Нека то дође да не би било разлога за говор о повреди пословника.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли се прочитани члан са допуном г. Пењића? (Прима). Објављујем да је примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић прочита чл. 26. по извештају одборском о измени чл. 54. пословника. (Види састанак II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима). Објављујем да је примљен. Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 27. по извештају одборском, о измени члана 55. пословника. (Види састанак II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима). Објављујем да је примљен. Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 28. по извештају одборском, о измени члана 56. пословника. (Види састанак II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима). Објављујем да је примљен. Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 29. по извештају одборском, о измени члана 57. пословника. (Види састанак II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима). Објављујем да је примљен. Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 30. по извештају одборском, о измени члана 58. пословника. (Види састанак II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Пењић.

Драг. Пењић. — Господо, ја мислим да је у новом додатку члана 30. последњи став прочитане редакције тежак да њега не би требало применљавати при свим законским пројектима, па пр. при законском пројекту о пословнику и при испољању Устава. Немогуће је, господо, скратити време на пола часа и за толико време довољно се изразити у појединачним дебатама о важним законским предлогима и немогуће је изразити се довољно у року од 10 минута при специјалном претресу. То се може допустити за питања мањег значаја, за ситније ствари, али то се не може допустити кад имамо случај мењања Устава, кад имамо случај мењања пословника, или ако је на решавању какав порески закон, ако је на решавању какав закон којим се заводи какав нов терет, ако је на решавању питање о зајму или каква важна одредба. Да би се у том важним стварима што боље обавестили већ не може се оставити тако кратак рок за говор од пола сата односно 10 минута.

Ја мислим да је довољна заштита и довољна гарантија Влади, да ће брже доћи до срштеља

послова, у томе што има први део последњег става који гласи: „Кад се овако наставља претрес у на-
челу, говорник може говорити најдуже један час а
када се претреса у појединостима — 20 минута.“ Али
во другој, и последњој, тачки овога новога става
немогуће је у тако кратком времену исказати своје
мисли о каквом важном законском предлогу. Ако
би ово остало, значило би: имати само једну форму,
да се једна важна ствар проведе кроз Скупштину,
али решити је правилно, исказати све своје мисли
и определити се правилно — то је немогуће. Зато бих
ја предложио, да се овај други део последњег става
не прими.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч
г. Стојан Протић.

*Министар Финансија, Заступ. Мин. Унутр.
Дела, Стојан М. Протић.* — Ако сам добро разумео г. Пењића, он би желeo да ове последње две
реченице, у последњем ставу, не вреде за предлоге
о изменама Устава и пословног реда. (Арг. Пењић:
За зајам и за друге круније ствари). Ја ћу да
кажем неколико речи. И ако одбор није пријино,
и ако саз ја у начину дискусији пријечно нападај
због онога 101. и 102. члана, у којима је
била тако звана гилотина, како кажу г. Капле-
ровић и Љуба Јовановић, мени се чини, а то ћу
и сада да поновим, да је она боља него ово. Зашто?
Тамо се оставља председништву Народне Скуп-
штине и групама да оцене где оне сматрају да
треба нарочиту своју важњу да обрате, и онда,
у томе случају, они имају доволно времена да
своје гледаште и опозицију испоље. Овако, ако
сте принуђени да дјелете редакцију која ће вре-
дити за сваки члан закона, онда се морају при-
менјивати оваква средства. Зато је овде и ре-
чено онако, што један закон, као што је, напр.,
норески закон, може имати 200 чланова, или, као
што је закон о војсци, у коме има 400 чланова.
И сад замислите, ако сваки посланик код свакога
члана говори 20 минута, ако хоће да прави сметње,
онда ће на крају крајева испести онако као што
је и до сад било. Те тако незгодне ствари до-
веле су одбор и све нас до овакве редакције. Ако
би се г. Пењић могао да задовољи да те две ре-
ченице не вреде за Устав и пословни ред, ја бих
могао да пристанем на то: да те две последње ре-
ченице не вреде за предлог законски о пословном
реду и кад со мења Устав.

*Министар Народне Привреде, Јасна Про-
дановић.* — Ма ћемо ову ствар испрати да оста-
вимо за друго читање, јер се овде, недовољном на-
живом одбора и свију нас, није предвидело све што
треба. Питање о промени Устава тако је важно,
да никакво ограничење не сме бити везано за ње-
гову дискусију и да мора најшира дискусија о њему
бити допуштена. Јер, од добrog Устава зависи пра-
вилно вођење свих послова у државном животу.
Тако исто и посланик скупштински сматра се као
дело компромиса између појединости политичких група
у Скупштини, без обзира на њихову бројну снагу.
Сматра се да оно што је Устав између Владаона
и Скупштине, да је посланик између скупштинске
машине и већине.

Онако исто као што се пријеком промене
Устава саветују све политичке групе, сем случаја

кад се он октроши, тако исто се саветују политичке групе и за пословник, који треба да задовољи и оправдане жеље већине за добрым радом, а тако исто и да створи могућност мањини да може, ако нађе да тај рад већине не одговара принципима морала и законитости, да га спречи. За та два за-
кона, за Устав и за пословник, треба оставити слободну дискусију. Чак, господо, има пасаца који мисле да никаквна већина скупштинска почва права да мења пословник скупштинске противно мишљењу осталих група и да пословник не може постати као дело једне групе.

Овај пословник је изашао као једна ствар која се може принети, јер нити је на леница, нити је на десницу због чега било много приговора. Видели сте си да је дебата ишла мирно и правилно. Али, када би се десило да једна Влада каже: „Укидају се сва права предвиђена пословником и оставља се председништву право да ради како хоће,“ и да проприји тај параграф законски, ја бих у том случају признао мањину право да то спречи. Да би се то избегло, треба да за измену Устава и пословника остане све по старом, да се дискусија може водити као и до сада.

Како се сада, овога часа, не може наћи друга стилизација, ја мислим да сада примимо ово овако, па на другом читању да то назовемо другом, згоднијом стилизацијом. Господо, нити би ова Влада, нити ова Скупштина тако што учинило, али се може десити да дође нека друга Влада или нека друга Скупштина која то хоће да учини, и зато је и потребно да ју у пословник предохране против могућих злоупотреба.

Известилац, Љуба Јовановић. — Ја сам, го-
сподо, па брузу руку написао један додатак који би
имао да изрази ову мисао коју је изнесо г. Министар Унутрашњих Послова, а с њим се сложио и г. Министар Привреде, и која би одговарала идеји коју је изнесо г. Пењић.

Ја мислим да је боље да примимо привремено једну редакцију, баш ако она и неће бити најтачнија, него да не урадимо ишта. По могућству, треба избегавати да за друго читање оставимо не-решена важна питава. Ја бих, дакле, додao на крају ово: „Ово скраћивање времена на пола часа, односно десет минута, не може се применити при претресу законског предлога о пословном реду у Народној Скупштини, нити при претресу Устава“.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина цео прочитани члан са овим додатком? (Прима). Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић прочита члан 31. одборског извештаја о изменама члана 59. по-
словника. (Види саст. II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима). Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић прочита члан 32. одборског извештаја о изменама члана 60. по-
словника.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима). Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 35. о изменама у члану 64. пословника (В. састанак II и XLIX).

Потаредседник, Јаков Чорбић. — Нико се не јавља за реч. Питам Скупштину прими ли прочитану измену у чл. 66. пословника? (Прима).

Објављујем да је измена у чл. 64. примљена. Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита чл. 34. о изменама у члану 65. пословника (В. састанак II и XLIX).

Заступник Министра Унутршњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Ја мислим да се овде онако случајно омакло одбору, те је ову реч „кратка“ оставио. Ја сам још у једном свом разнијек говору казао како нема смисла да делимо питања на кратка и дугачка, него су врошто питања питања, а интерpellације интерpellације. И онда се регулишу ствари о питањима на један начин, а ствари о интерpellацијама на други. И онда све што вреди за питања, вреди за сва питања. Зато бих ја молно да се свуда реч „кратка“ изостави. Ово је потребно у толико пре, што смо се ми већ сви сложили да се у извесном случају могу да поставе питања и па самој седници у току рада, ако то надлежни Министар и председник Скупштине нађу да је потребно. Кад смо то, дакле, уредили, ја онда мислим да не треба да оставимо ову реч „кратка“, за коју су и иначе незапе рђаве успомене.

Известилац, Љуба Јовановић. — Господо, овде није реч о оним питањима о којима Устав нарочито говори.

Уопште, то и нису питања која посланици упућују па Владу, него су питања о којима посланици треба да добију обавештења од председника скупштинског.

Одбор је сматрао да треба председник Скупштине да буде заптвиен од свишишног, тако да речем, мучења да одговара на ова питања. Он је хтео да председник буде једна неутрална личност и да се он не увлачи у какву борбу, ако би је било.

Потаредседник, Јаков Чорбић. — Прика ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је Скупштина усвојила измену у члану 65. пословника.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 35. о изменама у чл. 66. пословника (В. састанак II и XLIX).

Господо, потребно је да објасним овај члан у смислу у коме је мало час говорио Г. Министар Унутрашњих Дела. У овом предлогу законском има само једна врста питања из Г.Г. Министре. То нити су питања усмена, нити писмена, нити кратка, нити дугачка, него су питања о којима може да се води реч у Скупштини. А каква је процедуре са њима, о томе говори нарочито чл. 88., у коме је све то прецизирено. Да не би тако забуне, одбор је обратно нарочиту пажњу па је избрисао свуда речи: „усмена“, „писмена“, „кратка“, дугачка; него је оставио да стоји само реч „питање“, без икаквог придева. Ми смо пазили свуда и свуда сио изостављали ове речи; али ако их, поред све наше пажње, до краја

претреса најemo још где год, ми ћemo их и тамо изоставити. Главно је да постоји само једна врста питања, о којима говори чл. 88.

Потаредседник, Јаков Чорбић. — Понито се нико не јавља за реч, питам Скупштину прика ли прочитану измену у чл. 66. пословника? (Прима).

Објављујем да је измена у чл. 66. примљена.

Известилац, Љуба Јовановић. — Прочитана члан 36. по извештају одборском, а о изменама члана 67. пословника. (Види састанак II и XLIX.)

Потаредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Драгутин Пећић.

Драг. Пећић. — Господо, члан 36. треба да је у разумној нези са чл. 33., јер по последњем одељку члана 33. право двадесет посланика је: да затраже да им се прочита свака интерpellација која је поднесена; а по члану 36. би изашло, да то право могу практиковати само онда ако ишаје истекао овај час и по; дакле, право, дато им горњим чланом, постала би илузорно према одредби редакције овога члана.

Дакле, ако се има озбиљно решавати и ако је потребно читаве интерpellације, онда бих овај став изменио и удесио тако да гласи: „Сваки рад од почетка седнице до читава интерpellација може трајати један и по час“.

У томе смислу молим десет посланика да ме потпомогну. (Потпомажу га).

Потаредседник, Јаков Чорбић. — Има реч Г. Министар.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Морам казати да не бих могао да прихим ово што је г. Пећић тражио, јер би онег уградио оно што је г. Маринковић казао, да уводимо на друга врата латентну инструкцију. Ова је одредба уведена због тога да се не може правити инструкција, а она одредба у члану 33. уведена је онег због тога да се на захтев двадесет посланика приступи и читаву интерpellацију. Ви знаете како се обично интерpellације пишу и знаете да они могу бити свакад у оно време прочитаване. То неће бити за све интерpellације, него само за оне за које се чак двадесет посланика интересују и желе да се у нарочитој седници скупштинској чују, и ако ми имамо другог начина да их саопштимо, да их штампамо и т. д. Ако то желите, онда се то овим одредбама, које су унесене, постиже.

Ја не мислим да је г. Пећић желео друго што овом одредбом коју је предложио. Ако бисмо то усвојили, онда бисмо отворили врата злоупотребама; јер ко хоће да прави злоупотребу, он може да донесе интерpellацију од педесет табака, и тих педесет табака могу бити написани с брда с дола и може у њима бити написано шта се хоће, — а може бити интерpellација и од сто табака.

Ја бих молио г. Пећића да одустане од овога свога предлога, и што вреди да се прими к знању, то се може посттићи овим. Свака интерpellација не може бити већа од пола табака, табака и табака и по.

Потаредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Драгутин Пећић ради личног обавештења.

Драгутин Пећић. — Ми стојимо на гледишту, да треба допустити да се свака озбиљна интерпелација прочита, ако то читаве захтева двадесет посланика. И Г. Министар те изузетне појаве одобрава и изузетак гледамо у томе што у ту интерпелацију има и захтев двадесеторице посланика.

Ја сам објаснио да се, и поред те жеље за те изузетне прилике, према редакцији члана 36., не може допустити да се тај изузетак ради. Нека времена, јер кад погледамо шта има да се ради про читава интерпелација и кад видите да је то време одређено и определено са једним и по часом, то ће, ако интерпелација дође при крају, и двадесеторица посланика затраже да се у изузетним приликама интерпелација прочита, — то ће председништво одмах изјавити да је одређено време прошло и да се интерпелација не може прочитати, и онда ће законско право, које је дато двадесеторици посланика, у ствари бити пренешено на председништво да оно то допусти или не допусти.

И ја сам зато да се дође до дневног реда, да се ради, или да се да могућност да се и изузетне ствари могу чути. Напр., десно се данас или јуче или јутрос какви важни догађај, поднета се интерпелација и јавност захтева да се она чује. Онда је потребно да се важнија интерпелација прочита, а не да председништво јавља: пријали смо интерпелације те и те, и упутићемо Министрима на рад. Напр., случај који смо имали о убиству 16. септембра, или други важнији случајеви, — кад се заталаса јавност, кад је потребно да шире јавност види иако се интересује Народно Представништво. Дакле, потребно је направити такву редакцију. Ја мислим да смо то постигли тим, што смо ове речи „до прелаза на дневни ред“, заменили са речима „до читава интерпелација“, и онда бисмо били у положају да чујемо те изузетне ствари. То је ако се то хоће, а иако се ово не жели него се жели да стоји право двадесеторице да затраже питање а да га не добију, онда може овако да остане.

Заступник Мин. Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Ја сам казао да нећу и да не желим никакво право — које се помиње, које се гарантује овде, — да остане илузорно; јер могу да кажем, и имам изрази да кажем, да ја не само то не желим, него и нећу да допустим. Али нећу да прикривам ни ово: ја напротив жelim да се свако право оствари и зато сам, — па извлачење мојих другова — учинио попуштање да се допусти да се интерпелација, кад 20 посланика изјаве жељу, и прочита. Г. Пећић каже да је то илузорно. Ако г. Пећић мисли да може бити илузорно, ја немам ништа против да га и другчије осигурам; али молим г. Пећића исто тако, да, због тог осигурања, због те, напослетку, оправдане жеље, не одемо у другу кријност, па да отворимо врата злоупотребама, а иако је он предложио баш се отварају врата злоупотребама. Кад кажемо да се сахат и по може читати једна интерпелација, онда то значи да се може читати и три дана.

Ако г. Пећић нађе другу редакцију, којом ћемо боље да се осигурамо и да затворимо врата злоупотребама, ја немам ништа против.

Драг. Пећић. — Једно читаве интерпелације, које читање може трајати један сахат.

Заступник Мин. Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — То значи сахат и по и један сахат, а то је два и по сахата.

Известилац, Љуб. Јовановић. — Ја хоћу изјавити да срватим пажњу г. Пећићу да он предложи нешто па шта није ни он мислио. Ми смо се сви сложили да она стара кратка питања на Министре треба некако регулисати. Међутим, ако би се усвојило ово што предложе г. Пећић, онда би настало опет старо стање, јер постављање питања на Министре по овом предлогу долази после читава интерпелација, и кад бисмо одредили да сат и по траје време до интерпелација, онда после тога, не само да се могу читати интерпелације, као што рече Г. Министар Финансија, три дана, него после могу опет да се настављају питања бесконтинуирано. Ја сам одмах у почетку казао да идеја г. предлагача по себи није рђава, а намера коју хоће г. Пећић да постигне, ја признајем, да има својих оправданих узрока, али се са наведених разлога онај његов први предлог не би могао примити, а како би други место њега могао стилизовати, ја не бих могао казати овако одмах.

Илија Илић. — Господо, у начелној дебати говорили смо о значају интерпелација и видели смо да посланик, који хоће да поднесе интерпелацију на Министра, мора да изнесе факт, који је познат, мора да изнесе злоупотребу, која је јавности позната; јер господо, кратком питањем тражи се одговор за факт, који није познат, а интерпелацијом се констатује злоупотреба. Та злоупотреба је толико важна да повлачи над Министровима за собом и онда тај факт треба да је познат и јавним радницима и јавности. Кад се за такав јавни факт интерпелације, онда тај факт мора бити познат. Поред тога, пословник дозвољава да се одштампа таква интерпелација. Међутим, шта тражи г. Пећић? Он каже да ће бити интерпелација, које ће интересовати и јавност и посланике и да их због тога треба прочитати у Скупштини.

Таквих случајева нема. Интерпелација је поступак, који констатује злоупотребу која је позната, јер интерпелација сама по себи садржи констатацију, која је мора бити позната јавности и посланицима, јер посланик, који подноси интерпелацију, мора да има факта у рукама којима ће да обелодањује незаконитост. Ако хоће да констатује какав незначајан факт, то може учинити питањем. Кад хоћемо да утврдимо да се интерпелацијом констатује један познат факт, онда не треба тај познат факт да се чита у Скупштини, кад постоји то, да се свака интерпелација штампа.

Може да дође ово, да се не би дошло у контрадикцију, да се са оним $1\frac{1}{2}$ часом, кад 20 посланика буду тражили да се чита интерпелација, заузме све време и нема ништа да се употреби за кратка питања председништву. Ако дозволимо да се интерпелација чита, и, значи хоћемо да оснажимо споредан рад на штету правог рада, законодавног рада. За тим не треба тежити и не треба да дозволимо да се на тај начин пре дневног реда води опструкција, тако да се и не пређе на законодавне послове.

Ја мислим да се најнина може задовољити тиме што је апсолутно, кад се пређе на дневни ред, осигурана опструкција у најширем смислу, осигурана је дискусијом о законским предлогима, а највише budgetom, који има толико много позиција да, кад би се хтела водити опструкција и имала се намера за то, може се водити. Право је мањине, дакле, осигурано.

Све измене које тражи г. Пењић од почетка до сад, види се, иду па то да се ове измене у пословнику начине илазорним; јер се њима хоће право најнице и Владе да доведе на минимум. А кад је тако, наша онда мењамо пословник и тражимо интензивнији и јачи рад у Скупштини; због чега хоћемо да га именамо, кад хоћемо овим изменама претходне послове да пропишимо толико, да не можемо ни да пређемо из законодавни рад. Такве су све његове измене, и код члана 1., и код чл. 3., и код чл. 45. Све измене иду из то да се опструкција оствари.

Драг. Пењић. — Господин Илија Илић је сад извршио констатацију коју је мало пре мислио да изнесе. Он је мало пре казао да има нешто да констатује, или да ће то констатовати код другог члана; међутим, то је сасвим потрошно, то ми личи на оно: да ониј који би желео нешто да уради, боји се од нечега што има да уради.

Ја сам отворено изашао са папиреном код дискусије о верификацији и тражио сам да се и најнина слободно и оправдано може изјаснити. Овде сам изашао отворено да се може употребити право које сам закон даје. Другим речима, да со другим чланом дато право претходни чланом не угушује, а г. Илић каже да је то наонак рад и да је се управо хтело да се измена учини илазорном. Пије тако. Кад се констатуише извесно право, оно се констатуише у томе да се у употреба разуме. Кад ви констатуиште право да 20 посланика могу тражити да се интерpellација може прочитати, то сте учинили ради тога да они то могу урадити; а кад унапред то констатуиште а другим чланом изнаграте, онда значи да г. Илић нема добру намеру, а ве ја. Ја тражим да се унесе право измене. Ја сам одмах па говор Г. Министра Унутрашњих Дела дајо пристанак, а да не би овот и да употреба права отишла у злоупотребу, ја сам био добро расположен за саму ствар и изјавио сам да пристајем да се обележи рок и да се каже: да читање може највише трајати један сат, — и онда нема злоупотребе права од моје стране. Ја не пледирам у корист злоупотребе, него у корист могућности употребе проглашених права.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Претрес је евршен.

Код овога члана постоји предлог г. Пењића, који гласи: „Речи „предаска на дневни ред“ замењују се речима „читаве интерpellација, које читање може трајати најдуже један сат.“

Гласајемо прво о предлогу г. Пењића. Господи који су за предлог г. Пењића, извеле је устави, а који су за првобитну редакцију, извеле је седети. (Већина седи).

Већина је седела и предлог г. Пењића одбила.

Сад питајмо прими ли се прочитани члан 36. по одборском предлогу? (Прими).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 37. извештаја о изменама члана 72. пословника. (Види састанак 2. и 49.).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прими ли се прочитани члан? (Прими).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић чита чл. 38. извештаја о изменама члана 73. пословника. (Види састанак 2. и 49.).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прими ли се прочитани члан? (Прими).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић чита чл. 39. извештаја о изменама члана 75. пословника. (Види састанак 2. и 49.).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прими ли Скупштина прочитани члан? (Прими).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић чита чл. 40. извештаја о изменама члана 77. пословника. (Види састанак 2. и 49.).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Драгутин Пењић.

Драгутин Пењић. — Ево, господо, једног предлога који у неку руку иде на одузавање рада, и своје једне моје примедбе која иде на скраћивање рада. Одбор, у коме сам се ја одвојио, предлаже да се и законодавна тумачења и законодавна решења прогласе да посе карактер закона. За законски предлог визнате шта се ради. Он мора да иде у Државном Савету, мора да се отуда врати, да се овде двапут чита итд. Имате, дакле, дуплу процедуру, а, међутим, господе, разлика је између законодавног решења и тумачења закона и доношења закона.

Донети један закон, значи решити главну ствар. Донети законодавно решење и тумачење, значи решити споредну страну главног питања. У расправи једне ствари увек се споредна ствар расправља решењем а главна ствар главном одлукој. Донети закон — главна је ствар, и ту треба испунити пуну форму, а законодавна решења и тумачења не треба да иду у Државном Савету и не треба да имају два читања, него треба па једном читаву да се реше и да имају онен карактер обавезне одлуке. Ја налазим да има разлике између законског и законодавног решења. Та је разлика у природи ствари и значењу њеном. Закон је главно, а решење је подређено закону. Не треба решење решити као и закон.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч Г. Министар Унутрашњих Дела.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Ја држим да г. Пењић греши. Разлике између законодавних решења и закона нема. Мене је та ствар интересовала и нарочито сам гледао да пронађем узорак како је то постало да имајамо, тако рећи, две врсте закона: једну врсту закона, који иду брже и са другачијом процедуром, и другу врсту закона, који иду тежом процедуром, а који су тежег ка-

либрз и више вреде. Господо, иорам да кажем да је то наш специјалитет. У другим земљама нема никаквих законодавних решења, него само закон, и кад би то била нека редовна појава, онда би и у другим земљама било тога: да има законодавних решења и закона, па да се они разно решавају. Код нас је то постало, тако да кажем, историски. Ми смо раније имали један Устав, који је био врло широких груди при одређивању тога: којим начином има да постане један закон.

Он наје одређивао пиканку тешку процедуру, него је једну широку харбину поставио, и на тај један начин су постала и законодавна решења и закони. Кад је постало код нас израз „законодавно решење“, онда, дакле, није било некакве процедуре за законодавна решења, а друге неке за законе. Тако је било под Уставом од 1869. год., и онда су они људи, кад су стварали тај израз, ставили израз „законодавно решење“ за оне ствари, које су краће, да направе разлику од ствари дужих. Има ствари са 50., 60., 30., 40., параграфа и т. д., и то су закони; а име „законодавно решење“ давали су стварима, које су краће, које имају један или два параграфа. Кад је дошао нов Устав, који сад имамо, ми смо поставили нарочиту процедуру за законе и казали: да један закон постане, мора да иде Државном Савету, те да овај да своје мишљење, па да се враћа у Скупштину да га Скупштина претреса члан по члан на једном читању, па после пет дана и на другом читању, и најпосле да иде на одобрење Владаону, и тада тек да постане закон.

Међутим, ми смо задржали тај израз, који нам је остао из старина, па смо се мучили, градећи стари пословник, како ћемо сад име да му дамо. Помишљали смо једни овако, други онако, и онда се нашло да ће онако најбоље бити; али то нема никакног законског ослонца, и како се дешава код нас, да понека врло важна ствар, која тантрира државну касу и интересе других грађана, пролази кроз ова вратаница, која се лако могу отворити да се до известних ствари дође, а да, међутим, имају те ствари исти карактер и важност као и закони, — ми смо исклесали да та врата треба да затворимо.

У интересу угледа нашем законодавства и у интересу правилног рада у Народној Скупштини, ми смо поставили као правило да Народна Скупштина, као што је утврђено правило и у другим парламентарним земљама, прома трећим лицима може доносити одлуке само у облику закона, а никако другаче. Било то да се тиче једног случаја, било то да се тиче онога каквог правила. Ја мислим да је то тако добра ствар, да И. Скупштина треба, после овог мог објашњења, да ово прими без дискусије; јер ми то треба да избришемо из наше законодавне процедуре. А што се тиче тумачења закона, свуда се тумачење закона само законом доноса, а никако другаче. Тако је, г. Пењићу. Тумачење закона није ништа друго него закон о разумевању тога и тога §-а законског. Никад се неће у земљама, где је уредно законодавство и где влада парламентарност један закон на други начин тумачити, него законодавним путем и другим законом, а никако решењем.

Драг. Пењић. — Молим вас, господо, овде има разлике. У тој околнosti, што су стари наше државници и носиоци јавнога права ово подједнако решавали, не лежи никаква аргументација да и ми тако радимо. Данас су витана и ствари из јавнога права пречиšћена и зато се у последње време и појавила ова разлика. Ево да виљате, да има разлике; тумачење једнога закона не треба вршити никако новим законом; јер онда не би било разлике између измена и допуна закона. Ми би на тај начин уништили сваки значај измене и допуне закона кад би измене и допуне изједначили са тумачењем закона. Протумачати закон значи утврдити између два или више разумевања једног истог закона, разумевање које преди, а измените или допуните закон значи незаписио од већ постојећег разумевања дати сасвим нов други значај већ постојећем правилу. И кад се доноси и даје нов значај једном правилу, управо кад се пише ново правило, онда мора да се прођу све инстанције које су прописане за доношење нових законова, а кад се код постојећег разумевања усвоји једно разумевање, онда не треба да имамо више форми, зато што је и то једно разумевање ирошло ту форму, само се аутентично треба да каже да се тако има разумоти. Због тога ове ствари о тумачењу закона не треба двапут радити а оне треба двапут радити. Због тога треба гледати из оправданости да се ствари о законодавном тумачењу на једном читању одлучују, док за ове друге ствари треба две одлуке.

Даље, господо, има разлике између законодавног решења и закона. Г. Министар каже да се Народна Скупштина према трећима не треба да се појављује друкчије него само у форми закона. Закон расправља читав ред ствари будућности; државни живот у једном тренутку показује да један ред послова није регулисан, да један правиле рада треба тако и тако регулисати и онда се пише једно правило које ће важити за будућност по коме ће се перегулисане ствари определити, а код законодавних решења одлучује се за један једини случај који се више неће ни појављивати и важи за једну личност, и онда зашто те ствари двапут одлучивати кад оне немају значај будућности. То је та разлика и због тога треба задржати да ове ствари иду како су и досад ишли, а да главне ствари иду као што су и до сада ишли. Јер, постоји разлика између главног и споредног, и оно што је главно расправља се главним одлукама и споредно решењима.

Милош Ђосић. — Ова допуна је нова и по мое мишљењу то не би требало да буде. Г. Пењић је изнео разлоге против ове допуне коју сам и сам хтео извести те их нећу понављати. Пошто има везе оваки члан са следећим, о коме ћу имати да говорим, то овде напомињем: да овде не треба да остане реч „читају“, јер ми овима изменама желимо да избегнемо излишно читаве. Читава ће бити у споредној дебати, и ја бих молио г. извештника да у речима: двапут се читају и законски предлози о тумачењу појединачних чланова и т. д., реч „читају“ замени се „гласају“.

Сад да кажем неколико речи у допуну онога што је г. Пењић говорио. Тачно је да све оно што има у Скупштини да се реши а по томе решењу

нема шината што би регулисавало какво односе у друштву у будућности а да то није закон већ одлука или решење које предмет коначно за-вршио.

Молбе и жалбе сад долазе и на друго читање и расправљају се као и закони, и по таквом тумачењу те молбе треба да иду и у Државни Савет па ишлесце. Осим молби и жалби, ви знаете да имамо решења о груписавању и разгруписавању општина.

Питање је сада, хоће ли и ту бити за општине два читава. Па сепак тога, ви знајете да имамо и издавање посланника суду, и још разних решења која не посе форму закона. Када се нека одредбе да се ти случајеви одвајају, онда је у питању да ли ће се и то све два пута читати и решавати. Ја сам био противник читаву вонредних и вакнадних кредитата два пута и шилану тих кредитата Државном Савету; јер, као што знајете, и буџет не иде Државном Савету, а кредити су у вези са буџетским питањем, и мени изгледа да овим што сада доносимо по овој изменам само заплићмо и отежљивамо рад, а овако бајати хоћемо да убрзамо рад. По моме мишљењу, ова измена треба да отпадне и да се ове ствари решавају као што су до сада решавано.

Илија Илазић. — Господин Ђељић и господин Костић испришли су готово све оно што сакају имао да кажем. Слажем се с њима и ако хоћете да убрзамо рад, не треба да га комилишрамо: да се поједињи предмети, поједињи случајеви решавају као закони. Као што је лепо речено, закон обухвата комплекс, циклус разних односа који с треба регулисавати, и због те заплетености потребно је да се Скупштина дуже занима са таким законима, два пута, са два читања. Јер се на првом читању често пута нешто изостави и на другом се читају то поправи. То је због заплетености односа које ишају један закон да регулише не за један случај, него за све могуће случајеве који ће наступити и који се имају нормирати једном законском одредбом.

Овде имамо да говоримо о форми. Ми разликујемо законе, одлуке и законодавна тумачења, и за законе, због сложености, заплетености, тражимо два читања, а за законодавна решења или одлуке за поједине случајеве, који обухватију конкретни случај, ту треба једно читање, а тако исто никако не треба дозволити да се то пролужавање са два читања односи и на законодавна тумачења.

Законодавно тумачење наступа онда кад је извесни законски пропис нејасан за оне власти које га примењују, и због те нејасности долази Скупштина да то противчи иначе како је прави смисло закона, да му даде првобитни смисао, да се закон тако примењује, а донде докле не заседава Скупштина, Касациони Суд ту дужност врши. Не може се таквом облику раздати форма закона. То мора да се разликује од закона, пошто је и ради тога различан.

Касационни Суд може вршити то исто што и Скупштина и сида се за то не може рећи да је то закон, јер законе не решава Касационни Суд, него Народна Скупштина. И како се закони праве према развију живота, то се онда прави разлика во законе од важности, које треба два пута чи-

тати, и на законодавни тумачења и законодавне одлуке које треба једногут читати; и онда је сасвим потребно да се усвоји овако како је предложено г. Пељеш.

Министар Нар. Причреде, Јаша Продановић. — Ја сам сам већ о овоме говорио. Хочу ипак само да нагласим, да ми подизамо са извесно поставке кад чинимо измене у пословнику. Кад смо говорили о злоупотребама, ипли смо говорили о замени злуоптребама времена које стоји на расположењу да Скупштина може брзо и добро да ради. Испјемо да допустимо да један посланик, било намерно или из нехата, забавља Скупштину стварима које никакве вредности немају. Ту треба тражити брз рад: у спречавању налишних говора, да један посланик ради оно што не служи ни Скупштини ни корист а ни њему. Међутим, у законодавству, били закони сигнији или крунији, ту не треба тражити убрзан рад. Главно је, што ми тражимо, да се не додги већко што би могло бити штетно по овим интересима. Ми имамо два дома, и зато треба да имамо два читања. Ја сам, господи, уверен да баш у питањима молби и жалби често ипак се дешава да Скупштина учени при решавању такву незаконитост од које Скупштина треба да се спали.

Ја знат случајена да је попски посланик при резавању молби и жалби устао и спрочио неку ствар која је била скроз неправилно решена. И баш зато што је наша Скупштина тако болеснива кад се тиче државне касе, можемо се надати да ће и даље бити таквих Скупштина, зато треба обратити већу пажњу да и јавно мњење између првог и другог читања, за оних пет дана, промотри да није промакла која молба која није правилно решена. Зашто бекати од процедуре која је корисна за скупштински рад? Јер ако при другом читању молби останемо при истом мишљењу, по мари пиншта, а ако пак изменимо, неправилно првобитно мишљење, то значи да поправљамо једну погрешку. Ја сам уверен да је врло добро што има ових пет дана и за друго читање ових молби, јер се може десити да се па првом читању реши једна молба противно захтевима јавнога морала. Ја исклум да ово примите, јер је боље добро урадити, него брзо и плаво.

Заступник Министра Унутрашњих Дела,
Стојан Протић. — Ја се већ пењу врљати па
оно што сам рекао; остајем, и после говора г. Пе-
чића, при оном што сам ја казао, с тим додатком
да ово, што сам ја говорио, није само моје ми-
шљење, него да је та ствар свако уређена свуда
у парламентарној пракси. Употребљују свега две-три
речи о ономе што је г. Косић казао. Ја ћу радо
признати да ова редакција није довољно потпуна
и да ту редакцију треба боло стилизовати, те да
предвидимо све случајеве. Ти случајеви лако се
предвиђају. Ја ћу казати принцип и мислим да ће
бити најбоље вратити оваки члан у одбор и сми-
слити редакцију која ће се расирострети на све
случајеве, који се могу јавити, и тако направити
редакцију са којом можемо бити задовољни. Ја
остајем, даље, при томе, да Скупштина према трећим
лицима може говорити само у облику закона, од

чега не треба одступити, а Скупштина може допо-
стати још и резолуције.

Зашто резолуције, у каквим приликама, за какие
случајеве могу оне вредети, то ћемо казати. Ја
мислим да ће то бити најбоље решено кад стили-
зувамо овај члан тако, да он обухвати све случа-
јеве, и онда ћемо га изнети на решење. А овај је
члан и излази чисто пословни, а не каквог поли-
тичке природе.

Потпредседник, Јаков Чорбадж. — Овај ће се
члан вратити у одбор по захтеву Г. Министра.

Је ли вољна Скупштина да закључимо рад? (Јесте)

Господо, за идући дневни ред предлајем про-
дужење данашњег дневног реда. (Прима се)

Данашњу седницу закључујем а другу заказујем
за сутра у 9 сати пре подне.

Седница је закључена у $13\frac{1}{4}$ часа по подне.

Прилог 24. броју „Српских Новина“

БРОЈ 66.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LXV. РЕДОВНИ САСТАНАК

26. ЈАНУАРА 1911. ГОД.

— ИЗДАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ —

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1911.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LXV
РЕДОВНИ САСТАНАК

26. ЈАНУАРА 1911. ГОДИНЕ

III РЕДОВАН САЗИВ
ПЕРИОДЕ 1908—1911. ГОД.

LXV РЕДОВНИ САСТАНАК НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК:

Андра Николић

ПОТПРЕДСЕДНИЦИ:

Јован Жујовић и Јаков Чорбić

СЕКРЕТАР:

Рад. Филиповић

Присутни су били Г.Г. Министри: Министар Председник, Заступник Министра Унутраш. Дела и Министар Финансија, Министар Иност. Дела, Министар Народне Привреде и Министар Правде.

Почетак у 9 $\frac{1}{4}$ часова пре подне.

Председник, Андра Николић. — Отварам 65. редовни састанак.

Изволите туту записник проплога састанка.

Секретар, Благоје М. Илић прочита протокол 64. редовног састанка.

Председник, Андра Николић. — Има ли примедба па протокол. (Нема).

Објављујем да је протокол примљен.

Изволите чути молбе и жалбе.

Секретар, Милун Лукић прочита молбе и жалбе, које гласе:

Бр. 318. — Станиша М. Богдановић, земљоделац из Сивчине, срез моравачки, жали се на власти.

Бр. 319. — Милорад Петровић, теж. из Венчана, среза колубарског, моли да се одреди један судија за испељење убиства његовог оца.

Бр. 320. — Грађани села Винци, среза голубачког, моле да се од Г. Министра Унутрашњих Дела затражи изборско решење, да се село Винци одвоји од среза голубачког и прида срезу рамском.

Бр. 321. — Милун Д. Ивановић, кмет села Наунаре, срез расински, жали се на решење Г. Министра Народне Привреде, којим се осуђује на повлачу казну због горосече.

Бр. 322. — Јаникије Петронијевић из Витановца, жали се на рад комисије за ограничење држав. шума.

Бр. 323. — Никко Драгић из Дубља, среза начинског, моли да државну помоћ као стари ратник.

Бр. 330. — Светозар Стојадиновић, учитељ у Орешковици, срез. пожаревачког, моли да му се

урачују извесне године службе у сталне године учитељске службе.

Бр. 335. — Јелена, удова Јеврема Симића, бин. вешад. поручника из Београда, моли да јој се обустављена инвалидска потпора продужи издавати.

Бр. 336. — Суд и одбор општине витаначке, срез деспотовачки, моли да се општине исплати реквизиција у 52.782 гроша чаршиских и 20 пари.

Бр. 337. — Суд и одбор општине текеришке, моли да се установи у Текеришу тродневни панаџур.

Председник, Андра Николић. — Унутри се одбору.

Изволите чути извештај финансиског одбора по законском предлогу о вирманизма и накнадним и напредним кредитима у 1910. год. и ранијим буџетским годинама.

Секретар, Благоје М. Илић прочита: (Види прилог на крају овог састанка).

Председник, Андра Николић. — Пројекат је раздат посланицима а у своје време Скупштина ће одлучити о стављању на дневни ред.

Изволите чути извештај одбора по законском предлогу о помоћи оскудним у храни.

Секретар, Милун Лукић прочита:

Рађено у седници одбора за оцену предлога закона о изменама и допунама у зак. о помоћи оскудним у храни.

I

На данашњој седници одбор за оцену овога предлога конституисао се изабрав себи за председника: г. Николу Живковића, и. посланика; за секретара: г. Владимира Радића, и. посланика.

II

Одбор је оденио предлог за измену закона о помоћи оскудним у храни и налази:

да га треба у смету усвојити како је предложен, па стога и препоручује Народној Скупштини да га приеми.

За известиоца одређен је г. Рад. Агатоновић
члан одбора.

Секретар,
Влад. Радић.

Рад. Агатоновић, Мил. Т. Недић, Љубомир
Марковић и Јован Стојковић.

Председник, Андра Николић. — Скупштина ће одлучити о стављању на дневни ред.

Изволите чути извештај по предлогу г. М. Јовановића о попису земљишта.

Народні Скульптури.

Одбор изабран за оцену уместности законског предлога Михаила Јовановића и другова, народних посланика, о попису земљишта у Србији, проучио је посменут предлог, па је изашао:

1. Да је овај предлог закона написан у законском и да не само што има места његовом решавању у Народној Скупштини, већ да је користан по интересе народне и државне, и

2. Да нека потребе слати овај предлог Државном Савету на оцену и мишљење из ових разлога:

а) што је овај предлог закона онај исти од речи до речи, који је г. Јовановић са другонима већ подносио у сазиву за 1908. годину, в

б) што је Државни Савет по њему већ дао своје испиљење, које је достављено Народној Скупштини актом Председништва Министарског Савета од 7. марта 1909. год. ПМБр. 82., а које је прочитано на 64. редовном састанку Народне Скупштине, државном 9. марта 1909. године.

Према овоме одбор предлаже Народној Скупштини да овај предлог закона као по све користан усвоји, зашто се је указала извлачила потреба.

За известника Ј.

Председник одбора,
иначе Михаил Е. Тимкин

Секретар,
Сава Радонковичъ.

Установки:

Алекса Трајковић, Ђ. Благојевић, Михаило Јовановић, Милен Малињани, Сава Раденковић, Михаило Срећковић.

Председник сесија:

Анта Радосављевић, прота Милан Ђ. Ђурић,
Стојан Новаковић, Др. Коловић.

Председник, Андра Николић. — Такође одлучишће се о стављању на дневни ред.

Предлагамо на читатъл председателству.

И на реч т. Максим Сретеновић.

Максим Сретеновић. — Господо, 22. овог месеца, приликом гласања у начелу о предлогу о пословном реду, ја сам одсуствовао и то сам

одсуствујао са знањем председништва. Понито сам морao пыи у Суд Првостепени града Београда у 8 часова, а т. председник није био у то време у Скупштини, па ни потпредседници, ја сам се јавио 1 секретару, г. Милошу Трифуновићу, и отишао пре 8 часова. Претрес на који сам позват, као пријатељ тужилца, отпочет је у $11\frac{1}{2}$ часова; према овоме није имало места пребацивању од извесног лица да сам избегао назадице ту седницу. Ствар је од интереса и ја бих молио Вас, г. Председниче, и Народну Скупштину, да ме саслуша зашто сам био у суду.

Председник, Адриа Николић. — Имате ли
питанье на посланика?

Максим Сретеновић. — Питање је у томе, да ли, после мога објављења, одговорите да висам одсуствовао по својој воли, него сам питао председништво, а у исто време да учиним саопштење зашто сам био пријед судом. Она ствар, која ми је пре 5 година набљена, због несталих аката из Горњо-Милановачког Првостепеног Суда, та ствар протезала се је дуго и онда када сам умolio Иар. Скулптиру да ме дам суду, дође четворна коалиција и да упаднем у опо помиловање, аболицију г. Рибарац. (*Ст. Рибарац: Није моје, него Краљево.*) Кад је био г. Рибарац Министар Правде, поднео је предлог Њ. В. Краљу за помиловање око 100 кривица за крадене акта и друге кривице разних лица. У ту аболицију ушла је и моја назива кривица, те ми је тиме неома јак љорали шамар ударен. И тако, опо што ми је нашаодио г. Рибарац, услугу ми је учинио „Даевин Лист“, који је у своме броју 81. од 23. марта прошле године, говорећи о једном посланику који чини чуда и ала у рудничком округу, али за њега, вели, нема власти ни суда, јер га брани по-слапнички мандат, као и Максима Сретеновића који не одговара за покривено акта.

Ја сам тужно "урдник" и власника „Дневног Листа“, г. Миљутине Радуловића, суду и он је од ишца из Гор. Милановића тражио доказе, па ишта ишцу могли паћи; суд је, као што рекох, 22. овог месеца, истину благо, али ишак осудио клеветника Радуловића на месец дана затвара и да плати трошкове." Овим сам хтео да кажем, да је и последња ирља са ишче, вашег друга, скинута: што сам такој луго клеветао о краденим актама, што ми је избачено приликом кандидације пре пет година, када ми је један избор верификацијони самосталски одбор попиштио том приликом. И ако су ову кринулу судили пријатељи оних који „Дневни Лист“ ишак крајца ишцу ослободили и тако је са овог парнија са мене и последња ирља скинута. Хвали суду!

Председник, Андра Николић. — За питавање на Г. Министра Унутрашњих Дела има реч г. Михаило Ђорђевић.

Мих. Ђорђевић. — Мени је жао што морам скончано да занимам Скупштину једним питањем на Г. Министра Унутрашњих Дела, нововодом поновољеној области и чистакилука који врши полициска власт на Убу. Ја сам раније упознао Скупштину, како је полициска власт на Убу уочи самог избора општинског часнинштва ухвасила кандидата председника, бившег председника и још једног кафезију. Суд је почињенско решење о пропитују као неизаконито по-

ијаштво и затворене грађане пустно у слободу. Међутим, полициска власт продужује и даље доказивати како су ти људи криви, па су чак и у властином органу излазили увадни чланци који су писани на основу судског решења. Ја сам о томе скренуо пажњу Г. Министру Правде и питao: је ли вољан узети суд ваљевски у заштиту, односно судије, ако су радили по закону, и обрнуто: је ли вољан казнити их, ако су радили што против закона.

Јуче сам добио деношну, да полициска власт и даље иде у обест. Ова је вонова исте људе, које је суд пустно, по истом делу ухапсила, јер се помињу исте личности: Мих. Петровић, Милија Живановић и катедрија Ратко.

Ја бих молио Г. Министра да ми изволи саопштити: да ли му је што о овом исповеденом хапшењу познато и на основу чега је полициска власт ово људе ухапсila? Менк, господо, изгледа, да се полициска власт толико ахабалирала, да је толико ушла у ову ствар, да је почела да тера шегу са личном слободом војединих грађана. Ма какве то биле побуде, било лично било осветољубља, ја мислим да то нико не може допустити. Ја мислим да нико не може такву мешавију услугу да тражи од својих полициских органа.

Ако полициска власт продужи и даље да ради онако и да се титра са слободом војединих грађана, онда можемо лотерати доле, да и гађани, према којима се ово врши, пошто исприју сва законска средства у одбрани својој, прибегну оним средствима којима се полициска власт служи према њима.

Ја молим Г. Министру да ми одговори: да ли му је што по овој ствари познато и хоће ли учинити крај овој обести полициске власти на Убу?

Председник, Андра Николић. — Прелазимо на дневни ред. На дневном је чл. 41. измена.

Изволите чути чл. 41.

Известилац, Љ. Јовановић чита чл. 41. извештаја о измени чл. 78. пословника (Види саст. II и XLIX).

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љ. Јовановић чита чл. 42. извештаја о измени чл. 79. пословника. (Види саст. II и XLIX).

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима)

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љ. Јовановић чита чл. 43. извештаја о измени чл. 81 пословника (В. саст. II и XLIX)

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љ. Јовановић чита чл. 44. извештаја о измени чл. 85. пословника. (В. саст. II и XLIX).

Известилац, Љуба Јовановић. — Пошто смо у једном ранијем члану већ примали допуну коју је предложио г. Цећић, потребно је да је прихимо и овде, код првог става овог члана. Дакле, има да се дода реч умесност у првом ставу овога члана,

тамо где се спомиње одбор, па да се каже: нарочитом одбору за оцену умесности посланичких предлога и т. д.

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан са допуном коју је предложио г. извештилац? (Прима). Објављујем да је примљен са предложеним изменама г. извештиоца.

Известилац, Љуба Јовановић. — Прочита чл. 45. одборског извештаја о допуни члана 85. пословника под „а“, који гласи: (В. саст. II и XLIX). Пошто се, господо, у овим речима: „Она ће касније донети предлог“, реч донети може сматрати као начин неодређени а не као глаголски приказ, то је потребно да се каже: „касније донесени предлог“.

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан са предложеном изменом? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић прочита чл. 45. одборског извештаја о допуни члана 85. пословника под б., који гласи: (Види саст. II и XLIX).

Бора Поповић. — Код овога члана, као и код већине чланова овога пројекта, видите погрешке двесте. Једне су погрешке стварне, које задиру у сумњину, у сама факта из војединих одредаба, а друге су погрешке формалне природе, погрешке рђаве редакције, но и оне су такве природе да могу изазвати незгодна и супротна тумачења.

Ја ћу то одмах показати на овом примеру. Дакле, кад народни посланик чини предлог за измену Устава, за оцену тога предлога то се чини по четвртом ставу чл. 85., који гласи овако: „овакав предлог председник ће одмах упутити парочитом одбору за оцену посланичких предлога“, па се после позива на чл. 26., који гласи овако: „У почетку свакога сазива, чим се образују одседи, свака ће одсек изабрати из своје средине по једнога члана у разне одборе и у одбор за оцену посланичких предлога“.

Према томе значи да и овај предлог за измену Устава треба да иде у тај одбор, који је образован у почетку сазива, тако да свака секција да по једнога члана. Међутим, ова друга одредба из чл. 85. б. каже даље: „и за оцену тога предлога... изабраће се парочити одбор у који ће одседи изјати да изберу најбоље по делу одборника“.

Дакле, упуњује на чланове где се говори да се бирају стални одбори у почетку сваке сесије, где свака секција има да избере по једног одборника. А кад посланици чине предлог за измену Устава, онда се бира парочити одбор који има по 2 одборника из сваке секције. То је контрадикција која не може да опстане, то је галиматијас.

Друго, на крају се вели — ово сам говорио и у начелој дебати —: „У свему осталом с посланичким предлогима за измене у Уставу поступа се као с њиховим законским предлогима“. За примање законских предлога посланичких доволна је релативна већина а Устав тражи апсолутну већину, која ће примити предлог закона о промени Устава. Не може, дакле, ни то да остане, јер директно удара на члан 200. Устава. Ја сам у више прилика го-

ворио како се овај пројект у неким одредбама коши са Уставом.

Заступник Министра Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — До сад висте били срећни, сад да видимо.

Вора Поповић. — Био сам, него се Ви чините неочекани на примедбе из опозиције.

Известилац, Љуба Јовановић. — Господин предговорник је свомену неколико ствари и цитирао толико параграфа из Устава и пројекта, да их нисам могао све запамтити.

Вора Поповић. — Чланови 85. и 26.

Известилац, Љуба Јовановић. — Али ово последње нарочито нисам запамтio.

Вора Поповић. — То је чл. 200. Устава.

Известилац, Љуба Јовановић. — Ми се називамо па чл. 200. Устава, пре свега, зато што чл. 200. говори о начину и поступку како се чини предлог за измену Устава, а нарочито што у том члану Устава има пропис који између осталог говори и ово: „Ако је так предлог такав потекао од Народне Скупштине, Скупштина ће два пута гласати о њему, остављајући од гласања до гласања најмање по 10 дана“. И пошто се то појавља у своме члану 85.б., то се онда на ту одредбу Устава позива предложени члан.

Вора Поповић. — Има ли још штогод у томе члану?

Известилац, Љуба Јовановић. — Има.

Вора Поповић. — Кад се поднесе предлог за промену Устава, за тај предлог мора да гласа апсолутна већина, минимум 81 посланик, а за обичан предлог гласа релативна већина: 81 посланик мора бити у Скупштини а релативна већина решава. У томе је разлика. Устав тражи апсолутну већину а овај закон релативну већину.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Милош Ђосић.

Милош Ђосић. — До сад, господо, није било у нашем пословнику одредбе како се поступа са овим предлогом који се односи на промену Устава, али смо до сад имали два предлога о промени Устава. Мислило се онда како да се ради: да ли да иде одсечима или на други начин да се реши. Стога је и предложено да се у пословнику првише кроз такву процедуру има да прође тај предлог о промени Устава и онде се постигло то што се хтело, или само требало би у последњем ставу да дође место речи: „поступа се као с осталим законским предлозима“, „поступа се по члану 200. Устава“. Само је сада онај претходни рад, како ће се ради: да ли ће предлог ићи Државном Савету као и остали предлози на тек онда у одбор прописан. Ја мислим да би најбоље било да се у последњем ставу каже: „у свему осталом поступа се по чл. 200. Устава“.

Известилац, Љуба Јовановић. — Господо, онде се, ако сам добро разумeo, замерка тиче овога. Пре свега, г. Поповић налази да је контрадикција у томе, што се у првоме ставу позива на чл. 85., и по том члану 85., четвртом ставу његовом, предлози посланички имају најпре да се оцене јесу ли умесни или нису умесни. Дакле, во нашој намери,

и по тексту самог предлога, имао би и предлог о изменi Устава, као и сваки други предлог, бити најпре испитан је ли он формално исправан или није. (Борислав Поповић: Изволите прочитати 4. став). Лепо, да га прочитам овако како има да гласи по изменi (Чита): „Овакав предлог председник ће одмах упутити одбору за оцену умесности посланичких предлога“. (Бор. Поповић: За оцену умесности посланичких предлога).

Овај одбор, дакле, испитује да ли има места да се о томе предлогу решава у Скупштини и да о томе подвеше образложен извештај Скупштини. (Бор. Поповић: А члан 26?) Господин не сад потсећа на чл. 26. Да га прочитам. По том члану у почетку свакога сазива Народна ће Скупштина свакад из своје средине изабрати по једног члана у одбор: одбор административни, одбор за молбе и жалбе, одбор за образовање нових општина и одбор за оцену умесности посланичких предлога. (Бор. Поповић: Знам, али овде се каже два). Како су овде предвиђена по два члана у одбору, признајем да је то контрадикција. Али, могу вам казати, да је та контрадикција последица тога, што је оваква редакција чл. 85. била написана време старој редакцији чл. 96., која је после промењена. (Чује се: Шта је са Ђосићевим предлогом?).

Председник, Андра Николић. — Г. Ђосићу, хоћете ли дати писмени предлог.

Милош Ђосић. — Хоћу. Мој је предлог ово: да последњи став гласи: „у свему осталом поступа се по чл. 200. Устава.“ Може бити да предлог потежне од стране Владиша да ишак треба да се поступа подјелано и с њим као и са предлогом посланичким... (Драг. Пећин: Па другаш није ни могао да се поступа) јер овај је став редигован тако, да се може поступати с тим предлогом као и с другим предлозима, а међутим, овде се тражи нарочито гласање.

Драг. Пећин. — Ни најмање није било сумње како ће се поступати са предлозима о изменi Устава, те да је потребно сад у закон унети да ће се поступати као и са осталим законским предлозима; јер другачије поступања нема у Народној Скупштини, нити је ма по тему неко могао заклучити да ће се, може бити, другачије поступити, па је потребно да се каже, да ће се поступати као и са осталим законима. Ја сасвим другачије разумео назмеру предлагача од овога што се сад данас овде говори. Предложена редакција чл. 85. б. има за задатак да издаји решење извештаја о изменi Устава од начина решења обичних законских предлога, и то издавање врши се у томе, да одбор за оцену умесности по овој редакцији иди редован, него изузетан, нарочити одбор искључиво за тај случај, ад hoc, који има души број него редован одбор. Предлагач је тиме хтео да даде већу важност овоме пројекту и зато његова редакција чл. 85. б. и тражи нарочити одбор од већег броја, али да он не ради по чл. 85.

Овде по прочитаној редакцији у тај одбор треба да уђу по двојицу и да ради шта је казнато у чл. 85. Ја сматрам да је ово што је г. извештаја предложено много боље, него ово што г. Ђосић предлаже. Међутим, напомена г. Поповића заслужује пажњу у једном свом делу, а то је, о последњем ставу ове редакције која гласи: „У свему осталом с послан-

ничким предлогима за измене у Уставу поступа се као с њиховим законским предлогима¹; јер г. Поповић чини оправдану напомену кад каже: да за измену Устава треба изврсити број за решавање, а не овај број као за остале законске предлоге. Та је напомена г. Поповића умесна. А што се тиче напомене о саставу самог одбора, његове надлежности и функције, чому се придржује г. Косић, томе нема места.

Милош Косић. — Господин Пећић није разумeo мој предлог. Мој предлог је у смислу захтева г. Поповића, и г. Поповић одобрава претходне радове. И он је за то да се састави одбор за оцену предлога, али ово последње што сам ја предложио, то је за рад и прогрес у Скупштини. Дакле, кад се састави одбор и предлог издаће на претрес, онда се поступа по овом пропису. Обични предлози доносе се релативном већином — а за Устав г. Поповић предлаже нешто друго. Све уставне одредбе и измене његове пролазе све процедуре које и Устав тражи, а то све задовољава се овим, што је г. Поповић изнапо, те се његов захтев овим задовољава.

Известилац, Љуба Јовановић. — Господо, мислим да вам могу учинити предлог, који ће задовољити све оно што се овде са разлогом жели. Али пре свега дозволите ми да довршим оно што сам казао: да је ова редакција чл. 85. б. била написана кад је из оцену посланичким предлогом и њихове умесности била задржата стара процедура. Али је доцније изменљен чл. 26. и услед тога је постала ова контрадикција. Дозволите ми да прочитам како ће да гласи овај члан, према потребној изменi. Чита:

Чл. 85. б.

Кад народни посланици чине предлог за измену Устава (чл. 200. Устава), за оцену тога предлога по четвртом ставу чл. 85. онога закона изабраје се изврсити одбор у који ће одеси имати да изберу најмање по два одборника, а између првог и другог читава треба да протече најмање по десет дана (чл. 200. Устава). Ни о једном одборском извештају о оваквим предлогима Скупштина не може решавати пре него протече најмање три дана од кад је извештај штампан и раздан посланицима.

У свему осталом са предлогима за измене у Уставу поступа се као са законским предлогима у колико није Уставом другачије парећено.

Председник, Андра Николић. — Је ли Скупштина сад јасан овај члан? (Јесте).

Прима ли Скупштина прочитани члан по редакцији како га је т. известилац сад прочитao? (Прима).

Објављујем да је члан 46. пријмљен. Изволите чути члан 46.

Известилац, Љуба Јовановић прочита члан 46. према извештају одборском о изменi члана 87. (В. саст. II и XLIX).

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина пропитани члан? (Прима). Објављујем да је пријмљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић прочита члан 47. према извештају одборском о изменi члана 88. (В. саст. II и XLIX).

Известилац, Љуба Јовановић. — Господо, јуче сам изјавио, да се овим предлогом законским заводи једна јединица врста питања. Зато треба изоставити реч „кратка“ уз „питања“. То треба изоставити у првом ставу у првој врсти, а тако исто и у средини другог става.

За време начелне дискусије господа, која су говорила против предлога, истицила су како оваква стилизације може изигравати одговор Министрова, и може се удејсти да Министар никако не одговара, или сасвим на крају сазива да да одговор; јер, веле, није одређено у коме року Министар има да одговори. Изјављујем, а с тим се сложио Господин Министар Унутрашњих Дела, да смо волни примити предлог који би тежко томе да ограничило тај рок и препозиције одредимо доба кад ће Министар дужан бити да фактички одговори.

Бора Поповић. — Одбор, господо, стално пома среће, позива се на раније чланове, који показују толико непажње, да се то спушта у педантскистичка народној Скупштини, извините за ову израз. Кратка питања у почетку скупштинске седнице могу трајати пола часа пре преласка на дневни ред по прописима члана 51. овог закона. Тај члан 51. говори колико се пута....

Известилац, Љуба Јовановић. — Добро сте се сетили, то је штампарска погрешка.

Бора Поповић. — Што писте поправили то сад?

Известилац, Љуба Јовановић. — Био сам заборавио да то кажем док сам ово читао.

Бора Поповић. — Ми смо одмах у почетку тражили да нам дате те штампарске грешке. Ја имам разлога да рачунам овако. Уосталом, кад је тако, ја прелазим преко тога.

Друга је замерка у овоме: да онај посланик који ставља кратка питања, не може дискутовати у одговору самога питања, и не може критиковати рад Министra и његових органа. У таквом питању може бити садржана осуда рада Министрова и незаконитост његових органа. И према томе, кад посланик ставља кратко питање, а не може износити рђав рад органа Министрих, онда ја не знам како се такав поступак може бранити? То се коши са Уставом; то је баш права реакција!

Заступник Министра Унутр. Дела, Стојан М. Протић. — Мени изгледа, ако хоћемо ствар хладно да ценимо и испитујемо, да се г. Бора Поповић неправедно жести. Никаква ограничења не желимо ни да чинимо пак тога има. Ја допуштам толико, да је на крају израз мало незгодан и ко има воље и расположења, он може да прави општо је г. Бора Поповић направио.

Кад један посланик пита Министra онда шта он у ствари жели? Он жели да чује да ли је његово обавештење тачно, и према одговору Министровом питању то може сазнати, па ће се онда одредити, и ако је задовољан с њим ствар ће на томе остати. А ако није задовољан и види да из одговора Министровог излази да није добро обавештење, он ће се прома томе управљати да ли да прави интерpellацију. А овде кад је питање не може имати друго да буде, јер ви знаете и до сада је таква пракса стојала и свуда постоји, зато што је то разговор између двојице.

Не може се Скупштина пагнati, натерати у положај да слуша како се двојица, ако хоћето, пренапи: један посланик и један Министар, а она у томе да не може учествовати. Шта Скупштина од тога може имати кад не може ништа да пресуди? Та ситуација је незгодна, и она се не допушта даљи говор и зато што су прављене злоупотребе и Скупштина задржавана на хитну углед и до стоењства њеног. То је узорак што се ово сад овако одређује, да не може ту једнако да се говори: него питање пита, а Министар одговора, и онда питање може да тражи накнадно нека обавештења, према одговору које је добио, а на место ових речи могу да се ставе друге, па да се каже: „и у кратким изјавама: био он или не би задовољен одговором Министром“. Тако се то ради не само код нас, него снуда у свим Парламентима; и г. Бора Поповић не може тражити од нас да заводимо нове обичаје који никаде не постоје. (Бора Поповић: Постоје). Нека ми покаже г. Бора тај Парламент у коме ти обичаји постоје.

Бора Поповић. — Ви видите да ја то немам код себе, па зато тако смело и говорите.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Немате код себе! Ви треба да знate, а не да имате код себе.

Бора Поповић. — Ја Вас уверавам члановима, ја Вам јасно цитирам, а Ви ми оисте не верујете.

Председник, Андра Николић. — Имате ли, г. Поповић, изјуну?

Бора Поповић. — Немам, јер знам да се неће примити.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Пењић.

Драгутин Пењић. — Поред примедбе г. Боре Поповића на последњи став, ја имам да учиним једну примедбу која се налази у средини првога питања, а која је упесена као нека гаранција за брже отпрањавање послова, а у ствари је једна могућност да већина увек спречи мањину да се у важнијим случајевима определи, да се уопште право на питање онога дана, кад треба посланику да се јави, онемогући. У првом ставу, у његовој средини, налази се ова реченица: „Само у хитним случајевима може са пристанком председника Скупштине и Владе ставити кратко питање без претходне пријаве“. Став првог предвиђа да се питања у редовним приликама стављају на 24 часа раније, тј. са западом Владе, а изузетно допушта се да се у хитним случајевима то чини одмах, или за то треба да се добије дозвола од председника Скупштине и од Владе. Господо, ако се признаје постојање хитних случајева, ако се призна постојање изузетака, мора се одмах признати и околност да у изузетима није окупљена Влада и председник Скупштине заједно, да посланик и за тај изузетак добије њихову дозволу. Удружење Владе и председника ствар је случаја, и у том моменту да буду заједно, то је завршено немогуће, то је ретка ствар и мени изгледа да је то опшо о чему је г. Мишић говорио.

Ја, напротив, сматрам да је ово само незгодна релаксација и сматрам да је расположење предлагача да треба допустити у изузетним случајевима да се

посланици могу јавити за питање. Има таквих момената кло, ипр., онај случај на Чукарци, где је потребно тога јутра да се одмах чује у Народној Скупштини, па чак и поједини чланови Владе да желе да буду питањи и да дају обавештења, да се невоједно из уста Министра чује одговор о тој ствари и Министар одговором умири народ.

Ја сам за то случајеве спримљо редакцију која гласи овако. Предлајем да се речи: „са престанком председника Скупштине и Владе“ избаце и да наступи то да се у хитним случајевима могу чинити кратка питања и да та кратка питања не могу трајати дуже од пола сата. Унапред, дакле, имате рок да не могу трајати више од 20 минута, а ако би било злоупотребе, та злоупотреба уклања се са овим роком од 20 минута.

Али тих двадесет минута су довољни да се у изузетним и тешким случајевима чује то. Ако министите да ће се даље тачке овога члана злоупотребити, онда је слаба најда од тих двадесет минута.

Ја молим десет посланика да ме потпомогну. (Потпомажу га).

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Министар.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Ма како г. Пењић жеље да представи да је ова измена, коју он жели, безазлена, она није таква у ствари.

Ако се таква измена примпи, како он жели, онда неће уопште бити других случајева, него ће то све бити хитни случајева, и онда ћемо се вратити на оно што смо до сад имали: да ћemo само место кратких питања, која су до сад отеријала у који сва друга обична, прави питања, изнети то да ће сад хитни случајеви отерати у који и у позадину она најпоразнија питања, — и онда ће се сва питања стављати изненада и изнебуха, као и до сад што је било.

Ја мислим да ми не треба на тај терен да изјазлим; не треба то да желимо, него, напротив, од тога треба да се чујамо. Стога бих молио г. Пењића да од тога одустане.

Кад смо допустили хитност случајева као изузетак, то је довољно, а још нешто, што можемо учинити, било би то: да место речи „Владе“ ставимо реч „Министра“. Не морају бити сви Министри, него један Министар и председник Скупштине, а, паравно, најбоље је да буде то надлежни Министар, чијега се ресора то питање тиче, који, разуме се, може најбоље и знати да ли тако питање веће да тангира државне интересе, јер и таквих случајева има.

Ја бих молио г. Пењића да одустане од тога и, ако се жели, у овоме члану место речи „Владе“ можемо да менемо реч „Министри“. У другим Парламентима тога уопште и нема.

Ми смо, да би изашли на усред и да би показали добру воду како нећемо ништа да кратимо, допустили све што год је потребно за права посланика, и допустили смо ову хитност случајева. У другим Парламентима тога нема, него се скако питање мора унапред пријавити, скакад се питање поставља по споразуму Министра и посланика.

Преко онога даље да се иде, ја мислим да би било штетно и да не би било добро.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Михаило Ђорђевић.

Михаило Ђорђевић. — Ја сам и у начелној дебати вомену, да овај члан 47., овакав какав је, садржи у појединим одредбама један од најачих ограничења посланичким права, и нарочито што се тиче претходних питања на Министра.

Стога сам мишљења да је уместна напомена, коју је учинио мој пријатељ г. Боривоје Поповић, као и измена коју је учинио г. Пењић. Не може се, господо, тражити да у хитним случајевима, — кад један посланик из округа добије неку вест или дешавом или телефоном пре почетка седнице — да тај посланик јури и тражи председника Скупштине и да јури за члановима Владе где ће кога да нађе. И ако тај посланик успе да нађе и г. председника Скупштине и чланове Владе и ако се, како је овај члан стилизован, постигне сагласност између председника Скупштине и чланова Владе: да је то витије хитне природе, тек га тада посланик може изнети пред Скупштину.

Господо, ја држим да ће се веома тешко моћи постићи та сагласност: да се и председник Скупштине и чланови Владе изјасне о хитности дотичнога питања и стога сматрам да је овај члан, овакав како је стилизован, једна аномалија и да га треба одбацити. Може се председник Скупштине сагласити и казати: десло се убиство.

Похашена је општина управа, питање је хитно. И Министар може казати: ако је за вас питање хитно, за мене није хитно. Може се наћи Министара српских, да, и ако се председник сагласи са послаником, Министар на то не пристане и онда је посланик у немогућности да учини то питање.

Стога бих био мишљења: или да се прики измена како је предложио г. Пењић или, — ако се г. Министар суните боји или плаши да се сасвим не вратимо тврђе из стару практику, како он вели — онда би могли оставити овај члан бар најдужном председништву да оно цени уместност хитности тих питања која чине посланици. Ја мислим, кад председништву поверимо толике друге дужности итд., да их прики, и кад смо уверени да ће их опо вршити како треба, ја држим да ће и ту дужност вршити председништво како треба, али се та напомена, коју чини г. Пењић, ја сматрам да је и напомена, коју је учинио г. Бора Поповић, мој пријатељ, сасвим уместна.

Последњом алијејом чл. 47. забрањује се посланику да може, после одговора Министровог, у опште дискутовати одговор Министров и критиковати рад Министров и његових органа. Молим вас, ово је и суните много речено. Често пута пита посланик Министра о неком чиновнику, и Министар са онога места констатује да је тај чиновник збила погрешно, и зар онда посланик да нема права да осуди у одговору таквог органа и да тражи казну? Ја не знам зашто закрајнати посланику право да не пружи прст на чиновника, који не врши дужност како треба. Кад се то не да посланику, коме ће се дати то право?

Ја сам и данас учинио једно питање, на које сам раније скренуо пажњу, да се наши чиновници полициски показују такви, да ја, који сам раније био мишљења: да им треба дати извесна права, видим данас да су се изједначили и школовани и нешколовани и да та своја права злоупотребљавају и до често пута из материјалних интереса терју љегу, комедију, са слободом појединих грађана, апсе их, и — сад одузимати посланицима право да траже казну за њих, ја мислим да је то везивање руку самом себе, а Скупштина то не треба да допусти.

Председник, Андра Николић. — Има реч Г. Министар.

Заступник Мин. Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Ја молим господу да разговарамо хладније и онда ћемо извести ствар начисто, а ако продужимо тако, сама ће ствар страдати.

Нико не штити никога чиновника, и ја сам први који то нећу да ради. Али, разлика је како треба у потребном случају да поступимо. Г. посланик каже: може Министар сам изјавити, у одговору на питање посланиково, да посланик има право да је дотични чиновник погрешио. Молим вас! Кад се такав случај деси, сваки Министар, који чоле има осећања, достојанства — а вада можете код јединог Министра то претпоставити — он ће, у исто време, казати шта је предузео према томе чиновнику. И у таком случају посланик може, ако не верује Министру, казати: ја сам за сад задовољан; очекивају ваш даљи рад, па ћу се преко тоге одређивати. Али, каквога смисла има то, да посланик стане да грчи чиновнике, а ми да седимо и само да гледамо шта се ради. То нема смисла, иначе се то где ради. Ми овим писмом правили никакву новину овде, него смо хтели да се и код нас ради како цео свет ради.

Што се тиче напомене: да није потребно у хитним случајевима припитати и председника Скупштине и Владу, ја ћу да кажам: да је то зато, што смо стали на то гледине, а ви ћете видети да ја немам ништа против да изађем, у том по-гледу, господи на сусрет.

Ми смо ставили због тога што се на тај начин може само боље Министар обавестити, може се ствар видети и оценити, да ли треба да се у том тренутку одговор даде; јер председник Скупштине не може бити у положају и стању да то увек зна. Често пута ствар зависи од ресорног Министра. Али ако господа па то положу, ја ево изјављујем, немам ништа против тога, јер верујем да ће се председник потрудити, ако сам не би могао да оцени, да потражи обавештења од Председника Министарства или дотичног Министра, и толико могу да изађем на сусрет: да без знања председника Скупштине не може се ставити питање; а ово и Влада да се избрине.

Драгутин Пењић. — Ја управо одговарам и дајем обавештење на прошли говор Г. Министра.

Про свога, ово прво објашњење, ова прва напомена Г. Министра Полиције, да ових појава парламентарних, да ових случајева нема у другим Парламентима, да смо ми јединствени у томе погледу,

на ту напомену Г. Министра имам да дам изјаву, да тако у ствари није. Ми нити смо јединствени у томе, нити смо ми пропалазачи кратких питања. То је дело белиског Устава, то је коштрано отуда, а ми смо само последници радње других народа, наш изјетак у овоме није; а то што га ти други народи прекрајају на други начин, само је доказ друге свести и друге културе других народа и наша друго.

Односно друге напомене, да је ради саме ствари потребно да буде Министар ту, да Министар да дозволу, пристанак, то је лепо тако, то је згодна ствар. И донста, у изузетним стварима, хитним стварима може да се пребади говорник и да напесе какав вред. То би, ради опште логике догађаја, требало помало да зна онај који хоће да одговори. Господо, не заборавите да мы пишемо законе, да покључујемо злоупотребе, а злоупотребе, тврдило се, долазе од народних посланика, а народни и посланици су и већина и мањина и Министри.

Ми међу Министрима немамо друге људе у већини такође немамо друге људе, сви смо ми деца једног те истог народа српског, једног смо истог васпитања, културе и исте нарави, и као што је могуће да то злоупотреби мањива, тако је исто могуће да то злоупотреби и већина. Дакле, нема, господо, гарантије, да ће у тренутку кад треба тај Министар да је ту, кад треба да даде одговор, да ће бити ту. Треба право, кад га положамо, положити тако, да га може разумно употребити и једна и друга страна. Ја признајем предлагачу Г. Министру ту тежњу, и даље сам од тога да ствари вучарам на ту страну, да се то азсолутно употреби на супрот његовој тежњи.

Моја је тежња: да дата вправа за ситне изузетне случајеве не буду злоупотребљена. И онда би се то могло измирити само на тај начин: или да се избаци оно што сам ја предложио, или да се каже: „са знањем једнога од Министара“, који би био у времену отварања седнице у Скупштини. Дакле, ако има Влада добру намеру, добру вољу, да допусти појаве ових изузетака, онда нека се то унесе. Али, господо, није ни ово згодно што је предложио г. Борђевић. Мислим да није згодно да председник даје дозволу. Председник један може и не доћи, и онда нека коме да саопшти питање. Зато бих ја метнуо: „може се са пристанком председавајућега“. Председништво чине тројица, а председавајући је један који руководи седницом. То је чист и определjen термин и онда ту је чиста ситуација и ту нема злоупотребе. Дакле, господо, ако бисмо желели тако да изхиримо обе стране: да се допусти постојање изузетака, и да за те изузетке зна председавајући, — онда прихватите предлог такав, да се у хитним случајевима „са пристанком председавајућега“ може ставити питање и без претходне пријаве.“ итд. (Министар Финансија Стојан Протић: Ја примам то одмах, само није добра та стилизација). Треба да најемо погоднији израз.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Михаило Борђевић.

Михаило Борђевић. — Ја сам разузео г. Пећића. Он је тражио да кратка питања у хитним

случајевима не могу бити вичам ограничена, и пристанком председништва ни пристанком Господе Министара. Ја то разумом: он хоће потпуну неограниченост у кратким питањима у хитним случајевима; али ја не разумем сад овдјеко повлачење г. Пећића на свим линијама; повлачење г. Пећића, које је наступило после речи Г. Министра, који је пристао на то да се та процена о хитности кратких питања остане председништву Народне Скупштине. (Араг. Пећић: Ја сам за то да метнисмо реч „председавајући“). Зашто онда, велим, оступати толико, кад се већ од стране Владе показује добра воља, да се питања „процени хитности кратких питања остане самом председништву. Ја, господо, опет морам да се вратим на то, да је изједно у овом случају оставити председништву да то процењује, а не тражити чланове Владе. Јер, чим се стави то да треба и неки члан Владе да буде ту, одмах морамо претвоставити да ту треба да буде и сагласност, а ми баш ту сагласност хоћемо да одстранимо. Нећemo да ставимо то да мора Министар и Председник да се сагласе о томе да ли је питање хитно, него хоћемо да чујемо реч нашеја председника. Нама је председник Скупштине нешто ближе него Владе, бар тако ја гледам. Ми са Владом често пута долазимо у сукоб, а председништво нам је нешто ближе. Због тога бих ја био за то да се оцена о хитности питања остави председништву.

Министар Народне Привреде, Јаша Продановић. — Господин Министар Унутрашњих Дела попутно јо сасвим довољно кад је пристао да се у овоме члану 88. избаце речи: „али не дискутујући одговор и не критикујући рад Министров и његових органа“.

Даље, господо, Г. Министар је добро учинио што је попустио и овде, да се не мора за усмена питања тражити одобрење од Министара, јер се може десити да не дође ниједан Министар. Председник Скупштине је тај коме треба сви да верујемо. Војазан г. Пећићева да ће се овде подразумети само председник који знају, а не онади који врши председничку дужност — излиши је. И потпредседник кад председава зове се председник. Тако се практикује у другом свету, тако и ми сад тумачимо и тако ће и остати.

Што се тиче самих питања, г. Пећић има право. Ми кратка питања нисмо изумели; њих има и у другим земљама, али тамо се разуме тако да се кратка питања постављају само онда кад један посланик хоће да добије обавештење о једној ствари, и увек се сматра да треба тај посланик претходно да јави Министру шта ће га питасти.

Војазан да Министар неће одговорити на питање, неоправдана је. Горе је за Министра ако не одговори на питање, јер посланик има права да поднесе интерpellацију, и место споразума само између Министра и дотичног посланика о тој ствари, наступа после дебата у Скупштини. Сви Министри једва чекају да сврше са кратким питањима, те да не дође до интерpellација.

Кад Г. Министар Унутрашњих Дела пристаје да се у овим случајевима пита само председник Скупштине, ја мислим да Скупштина може с тим да буде задовољна, јер председништву сви верујемо.

Драг. Пећић. — Ја се писам повукао са својим предлогом и не знам у чему сам сеја повукао од свога предлога. Ја сам предложио да испадне ово: да се дозволи у хитним случајевима даје са пристанком председника и Владе. Од тога предлога одустао је и сам предлагач и он је казао: „Нека буде само један Министар“, и г. предлагач је пристао на ово. И ја, на крају крајева, могу да се сложим да може давати дозволу онај који председава. То је слагање са предлогом г. Торђевића и није никакво залажење.

Известилац, Ђуба Јовановић. — Ја ћу да замрочитам како ово треба да гласи. Пре тога морам казати да ово „председавајући“ не могу да примим. Ту је реч у своје време употребљавао Јоаким Вујић и они који су тада писали законе, а ја то не могу да примим. (Чита):

Чл. 47.

Чл. 88 мења се и гласи:

„Питања у почетку скупштинске седнице могу трајати један час пре прелаза па дневни ред, по процесима члан 66. овог закона. Али подносилац питања је дужан двадесет четири часа раније до ставити питање написмено надлежном Министру преко председника Скупштине, с означањем жељи ли одговор у Скупштини на седници или се задовољава писменом одговором, који му се истим путем преко председништва доставља. Само у хитним случајевима може се с пристанком председника Скупштине ставити питање и без претходне пријаве. За сваку седницу председник утврђује ред којим ће се на она питања одговорити за која је тражен одговор Скупштини, стављајући питања која су му рапорте достављена пре питања која су му достављена најниže.“

Кад протече двадесет четири часа пошто му је питање достављено, Министар је дужан или да одговори на питање, или да одреди даје код ње то моћи учинити.

После одговора Министрона може говорити највише једапут питаč, ради каквог обавештења и да у кратко изјави је ли задовољи одговором или иже.“

Председник, Андра Николић. — Скупштина је чула измене, и зато ћу ја ставити питање: призна

Драг. Пећић. — Мени је мало неизријатно било ово што је сада казао г. известилац, јер код он доказује да она речи само по Јоакиму Вујићу, он тиме показује како му није познато да је овај термин „председавајући“ суштествен у правним односима, јер, без те речи дашас се не можете ни мрднути у другом одељењу судском.

Известилац, Ђуба Јовановић. — Верујем да је тако у суду али и ми смо овде у Скупштини.

Драг. Пећић. — Ако ни за овај правни термин не знаете, то је ваша ствар. Да сте то знали не би се позвавали на Јоакима Вујића.

Председник, Андра Николић. — Скупштина је чула у колико је измене чл. 87. Ако жели да чује то још једашут, онда г. известилац може још једашут прочитати овај члан. (Гласови: Није потребно). Онда стављам питање: Прима ли Скупштина

овај члан са изменом која је предложена? (Прима). Објављујем да је примљен.

Известилац, Ђуба Јовановић против чл. 48. одборског извештаја о измена чл. 89. пословника.

Вора Поповић. — Господо, овде имамо једну нову ствар. Овде стоји да се свака интерpellација пре претреса мора штампана раздати посланицима. Овде није тачно одређен рок. Према томе она се може предати и истог дана, кад је интерpellација па претресу, а, међутим, питање које се интерpellацијом долираје може бити врло важно, тако, да је потребно дуже времена да се ово добро простируја. Стога мислим да овде треба одредити рок бар од 24 часа пре него што ће Министар на интерpellацију да одговори. Мојих пријатеља овде нема, а ја ово не могу предлагати, јер знам да ви по правилу никад не примате оно што опозициони посланици предложе.

Министар Народне Призреде, Јаша Прозановић. — Предлажите ми само.

Вора Поповић. — Ја сам казао шта треба овде да се уради а мојих другова овде нема да то помогну.

Сматрам за потребно да изјавим, да моји пријатељи нису овде, стога што смо ми решили да не учествујемо у специјалној лобати. Ја сам и изазван напишао из те обавезе, јер код нас и није тако велика стега као код вас.

Драг. Пећић. — У прочитаном предлогу за води се једна новина. До сада, према данашњем пословнику, одговор на интерpellацију састојао се у усменом реферату Министровом о ставу ствари, а сада се интерpellација мора раздати штампана посланицима. Пејава овога рада представља намеру да се народни посланици уведу у објективна факта о којима ће да суде и решавају. Желело се да се народни посланици ставе у положај сазнавају ствари да би могли што правилније дати свој суд о њој. И кад та намера постоји, онда за њено потпуно извођење не треба оставити да се само интерpellација оштампа и преда посланицима, него да се оштампа и сви материјал који је Министар употребио у одговору на ту интерpellацију. Например, интерpellација се односи на неко решење, па неку одлуку, на неки рад Министров. Да би народни посланици могли сада правилно оценити да ли су наводи у интерpellацији тачни или су тачни наводи у решењу, онда треба поред интерpellације раздати штампан и цео материјал на који се интерpellација односи.

Онда је тек посланик у положају да правилно суди о ствари, јер онда саслушава обе стране, и онога који интервенише и онога који одговара на интерpellацију, и сазијаје како стоји та ствар. Увођење ове нове ствари врло је добра појава; то је давање могућности народном посланику да правилно суди о ствари и стављање у положај да још боље умотри ствар, и онда треба извести ту идеју до краја и на крају овога члана додати ове речи: „са материјалом који Министар као доказ у говору употреби“.

Известилац, Ђуба Јовановић. — Изјављујем да усвајам напомену г. Поповића, тако, да заврши так овога члана гласи: „Свака се интерpellација

мора штампати и посланиција раздати најкасније 24 часа пре претреса⁴, мада је то по нашој највиши излишњи, јер претпоставка је да ће се свака интерpellација штампати у стенографском белешкама, у седницама кад буде поднесена. Али, за сваки случај, писам противан да се и овако каже и ја зато предлажем прочитану допуну.

Што се тиче предлога г. Пећића, мислим да је он неизводљив, јер ни сам Министар неће морати тај материјал пре него што се отвори претрес о интерpellацији. Том приликом изнеће се материјал и онда би требало чекати са наставком претреса док се сви ти прилози штампају и раздају посланицима.

Драг. Пећић. — Он то треба да добије на 3—4 дана раније. Ја не мислим да се штампа Министров говор, него објективна факта па која се предмет односи, јер ово је једна нова појава, која ће бити само тако потпуна ако се уради ово што сам ја казао.

Потпредседник, Јован Жујовић. — Има реч Г. Министар Унутрашњих Дела.

Заступник Мин. Унутр. Дела, Мин. Финансија, Стојан Протић. — Мени се чини да би било то сумње много што г. Пећић тражи; јер и ово што смо ми сад узели, да се интерpellације штампају и раздају посланицима, тога у другим Парламентима нема. Интерpellације се штампају у новинама. Посланици обично о томе пита Г. Министра и каже му: „Ја ћу Вас интервјујати о томе и о томе, тада и тада“; онда према томе подноси интерpellацију. Али да се интерpellација нарочито штампа и раздаје посланицима, тога никде нема. Ми смо го сад пустили; али да се штампају и акта, ја мислим да је то једна ствар са којом не би требали да се правико толико оригинални. Обично се сва акта стављају интервјујанту на расположење, а и сваки други посланик може та акта да разгледа; али да се штампају, то никако нема смисла. Јер ту може бити ваздан закачки: да ли је наметаман овај акт, што није ово, што није она, и онда се онда отварају једна нова врата за одговорачко послова.

Потпредседник, Јован Жујовић. — Признајте се прочитани члан са предложеном изменом? (Прима.)

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић прочита чл. 49. измене о измени чл. 90. пословника (В. саст. II и XLIX.)

Потпредседник, Јован Жујовић. — Има реч г. Бора Поповић.

Бора Поповић. — Мени данас случај изваже иде на руку, те изгледа као да сам се тврдо решио да говорим и доказајем како господи не умеју да пишу законе. На крају чл. 90., са изменом која је овде предложена, тај ће став овако гласити: „... па раније интерpellације Министар је дужан одговорити у току истога сазива (чл. 121. Устава), изузев случаја кад Краљ распусти Скупштину“. То исто говори се и у чл. 89. који смо сад примили, а чија права алијеја гласи: „Сваки посланик има права управљати Министрима интерpellације. Мини-

стру су дужни дати на њих одговор у току истога сазива (чл. 121. Устава)⁵. — Кад се пису, господи, али они, његове одредбе треба да су одређене, конкретне, да немајуничега сумњиштва у себи, а још мање да имају елемента који могу изазвати сударе и разне тумачења у једном и у другом члану. Члан 89. позива се на чл. 121. Устава, да су Министри дужни дати одговора на интерpellацију у току истога сазива. То се исто задржава и у чл. 90., где се вели да је Министар дужан одговорити у току истога сазива, само има једно ограничење, један изузетан случај, кад Краљ распусти Скупштину. Господи, овде треба да буде или једно или друго, али не да једно исто буде понављано и у једном и у другом члану, са разликом што само у другом члану има нечега што може доносије да изазове конфликте. Ја бих се ове обратно дојалности г. известиоца и предложио бих да став 3. у чл. 90. потпуно одбацимо, јер је о њему било речи раније.

Потпредседник, Јован Жујовић. — Има реч Г. Министар Унутрашњих Дела.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Место овога што је сад г. Поповић говорио, мени се чини да би боље било да се обрати пажња на нешто друго, на један случај који је раније споменут и који нам се дешавао у практици, а за који изгледа да овде није расправљен. Треба да се објасни овде: какав смисао имају извесне одредбе Устава или закона, које законодавац хоће да измени. Какав је смисао овде сад ове одредбе: да се у току сазива одговори на интерpellацију? Ви сте видели да је г. Маринковић у своме говору поменуо како се њему догодило, па је после и Г. Министар Приједре споменуо да се и њему догодило: да су поднели Скупштини интерpellацију у тренутку кад је Скупштина била, тако рећи, у очи самог завршетка својих послова.

То завршавање послова може бити па два начина: распустањем Скупштине и редовним путем — завршењем сесије. Ја мислим ово: у тој невољи, тако да кажем, без доволног законског одређивања, практично решавање тога питања треба да се сад унесе у закон. Јер, збила, не видим да се то питање може другачије решити; а кад се ово већ јавило, онда је боље да га законски решимо, него да га оставимо нерасправљено па да се после оног препремо. Моје је мишљење да треба да се каже: да је Влада дужна одговорити у току тога сазива, — и да се ту позове на тај члан Устава, — али да се дода, да се тај члан Устава има да разуме тако, да се ту треба да разуму све ове интерpellације које су пријављене председништву на 5 дана, или не из мање од 5 дана пре него што је одложен или распуштен сазив. У том смислу треба да буде редакција. Да је правилно ово тумачење, имаје доказ то што по Уставу постоји неоспорно право Владаочево да може редовни сазив закључити кад је најславнији послоједног сазива спршен, кад је буџет спршен.

Друго, исто тако Владац може распустити Скупштину, и то право истога не може сеничим окрњити. А онако како стоји, и како је г. Маринковић говорио, и што се десило г. Продановићу,

ногло би то да буде да се Министрима каже: „Е ви морате да одговорите на нашу интерpellацију“, а ми да одговоримо: „Ми смо спремали Указ да се сесија запључи“; а ви на то онет да нам кажете: „Ви то не можете да радите док не одговорите на нашу интерpellацију“. Ја мислим да је очигледно да такво тумачење тога чл. Устава не може бити, и кад је то тако, онда је боље да се то законом реши и расправи.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. известљавац.

Известилац, Љуб Јовановић. — Ја, господо, признајем да има, али само пошављања у чл. 90. и чл. 89., и примајући в знању уместну напомену г. Поповића, мислим да ћемо најбоље то питање решити ако на другом читању изоставимо другу реченицу првога става чл. 89. Ја сам то прибележио и кад овај закон буде на другом читању, ја ћу то предложити Народ. Скупштини.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима). Објављујем да је примљен. Изложите чута даље.

Известилац, Љуб. Јовановић прочита чл. 50. време извештају одборском о донуви чл. 90. пословника под а. (Види саст. II и XLIX).

Петар Мишић. — Господо, у последњем ставу овога члана стоји једна онаква реченица: „Интерpellант је обvezан да пре Министрова одговора узме реч и мотивиште своју интерpellацију“. Ја нећу да испитујем побуде које су диктовале да ово уђе у пројект, али несумњиво је да су неке побуде биле. Но те побуде неће се моћи остварити, из простога разлога што тражење речи и говор у Нар. Скупштини наје дужност, него право, з са правом се неко може испретати и не користити. Кад је то право а није дужност, онда се се не може једном посланику наредити да устане и да говори, и ако он то неће и не жели. А ако му то закон наређује, он ће устати и казати две до три речи, и онда је цео тај став изигран, као и закон; а Н. Скупштина не треба да уноси одредбе које ће се одмах још у почетку изигравати.

Народна Скупштина не треба да уноси у закон одредбу која ће се одмах изиграти.

Са обзиром на ово, ја мислим да је потребно да се стави да интерpellант има права да узме реч и мотивиште своју интерpellацију.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан 50? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић прочита чл. 51. во извештају одборском о изменама члана 91. пословника. (Види саст. II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић прочита чл. 52. во извештају одборском о изменама члана 92. пословника. (Види саст. II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић прочита члан 53. во извештају одборском о изменама члана 95. пословника. (Види саст. II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љ. Јовановић прочита чл. 54. во извештају одборском о изменама чл. 96. пословника. (В. саст. II и XLIX).

Бора Поповић. — Код овога члана има једна штампарска погрешка. Место речи „ново“ треба да стоји „позива“.

Известилац, Љуб. Јовановић. — Г. Бора Поповић схватио је пажњу на једну штампарску погрешку. Збили, овде стоји реч „ново“, а место тога треба да стоји „позива“. То треба да се прими к знању.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан 54. са овом напоменом? (Прима).

Објављујем да је чл. 54. примљен.

Известилац, Љуб. Јовановић прочита чл. 55. во извештају одборском о изменама члана 97. пословника.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић прочита чл. 56. во извештају одборском о изменама члана 99. пословника.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић прочита чл. 57. во извештају одборском о изменама члана 100. пословника (В. саст. II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Петар Мишић.

Петар Мишић. — Господо, друга реченица овога става доста је магловита и нејасна, а нарочито овде где се вели: „из закона“. Ту би требало учинити неку исправку, али ја писам то смислио, него само напомињем да је појасно. Ја ћу да говорим о овом другом ставу. Овде се вели да скупштинска анкета не може ни у ком случају сметати и задржавати рад скупштинске истраге.

Ако скупштинска анкета буде одређена за време истраге, онда је то незгодна ствар, јер нити може истрага нити анкета да ради и само се време целе проводи. Ја то знам из искуства. Ми смо били у анкети за време док је истрага радила и отежан је био рад и нама у анкети и истраги, и врло је ту тешко удесити тако рад, да анкета не смета истраги и обрнуто, да истрага не смета анкету. Међутим, уопште говорећи, исправилно је одређивати анкету баш онда кад већ ради истрага. Анкета треба да се одређује или пре наређене истраге, те да се па основу њеног извештаја пареди истрага, или да се анкета одреди после свршене истраге, ако се посумњава да је истрага правилно извршена. Нијакад не може настati потреба да се једновремено одређује и анкета и судска истрага. То је неправилно. Него се или пре истрага врши, па ако

се што посумња онда се одређује анкета, или се пре одређује анкета, и после на основу њеног извештаја одређује истрага. Ако тако буде, онда ће то посао повољно да се обавља, а ако је једновремено парефова и истрага и анкета, онда се прави забуна, јер неће правилно српши посао ни анкета ни судска истрага.

На основу овога ја молим г. известниоца да прими да се стави таква одредба: да се анкета не одређује апсолутно ни у ком случају кад већ ради судска истрага на дотичној ствари.

Известилац, Љуба Јовановић. — Господо, г. Мишић је пре свега споменуо, како му је нејасна у првом ставу она реч: „или закон“. Морам да објасним, да би остало трага у етнографским белешкама, да су те речи: „или закон“ у вези са речима: „да Влада предузаме мере према појединим недостатцима... закона“. То је смисао.

Што се тиче другога предлога, ја право да кажем, овако не бих могао прихватити. Чини ми се, да би тај предлог г. Мишића ограничио Скупштину у томе праву, нарочито у случајевима кад се водила каква истрага од стране администрације, која је после пренесена на суд, да може бити потребно да и Скупштина види шта је. Према томе, уопште избацити за такве случајеве скупштинску анкету, исклесан да је незгодно; а ово што је унесено, довољно је да сиречи евентуалне злоупотребе и укаже прстом: да они који ради у анкети не ометају рад судске истраге, да не закључују акта у њијеке, те да за то време суд не може да ради, него да разумно употребе своје право.

Петар Мишић. — Ја ову допуну нисам предложио да ограничим Скупштину у њени одлукама, него да кажем да не може радији једновремено и истрага и анкета. Ако ради истрага, не може анкета, и обратно: ако ради анкета, не може истрага. Дакле, апсолутно једновремено, упоредо не могу да ради и анкета и истрага, и сад би то требало избеги, а како ће се то учинити, то је ствар боље редакције.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Мене се чини да је текстом овим, како је овде предложен, избегнуто све што избеги треба и да је казано све што казати треба. Оада се једна ствар регуларне, која до сада није била регулисана, а исклучиво нам је показало да је потребно да се она регулише. Може да буде случај да Скупштина одреди анкету о некој ствари о којој се истрага води, и онда може да се догоди, као што се додатило при једној анкети, да анкета извесна акта, која је назазила да су јој уопште потребни, узме од истражне власти и онда истражна власт мора да чека. Овиј окривљени, који је у латању, он често путу може да буде у притвору. То, господо, треба избеги, то не сле да буде; и да тога не би било, онда се каже: да су то две ствари независне једна од друге. И друго, ако се истрага води, она ни у ком случају не може бити ометана ни задржана ради анкете скупштинске.

Кад то стоји тако законски регулисано, онда може бити случај да анкетни рад за то време

стане. Зависи од природе случаја. Али може бити и такав случај да анкетни рад сасвим лепо иде. Међутим, ако би он за извесно време морао да стане, то може да буде само у случају ако анкета не може да ради своје послове без оних аката која су суду потребна; али ако она послова које без тех аката може да ради, она ће и мимо тога да ради те послове, па доцније, кад добије акта од суда или последне власти, она ће и те послове да српши.

Овде се никако не одређује: које послове анкета има да ради. Она ће, дакле, да обустави свој рад у толико, у колико се он односи на она акта која су код последне или судске власти.

Известилац, Љуба Јовановић. — Ја сам, господо, за ово време спремљо једну аругуцију реченицу код овог другог става и мислим да ће она тако бити јасна. Она би гласила овако:

Скупштина ће према њему или позвати Владу да поднесе извесне предлоге и предузме извесне мере према показаним недостатцима или ставу појединих закона или грана администрације појединих државних или самоуправних установа, или према осуђујачном или окривљеном особљу, или, ако би било дела, које кривично закон казни, а судска истрага о њима ће бити поведена, предати их преко надлежног Министра судовима на испитање и суђење.

Илија Илић. — Господо, у овом члану предвиђено је одређивање анкете од стране Нар. Скупштине, ради истраживања злоупотреба власти. Ја мислим да, ако се хоће да од те анкете има користи и да нам покаже неки резултат, да би онда требало да се тај извештај анкете у Скупштини претреса. Ви знате, господо, да смо ми до сада одредили неколико анкета, међутим, нисмо имали ни једног извештаја тих анкета, нити је и један од тих извештаја претресан у Скупштини, те да се по њему донесе резултација која би дала какав користи резултат. Ја о томе нећу да говорим, али знам само то: да ми нисмо ниједан извештај анкетни претресали (Л. Пећин: Претресли смо извештај о сељском руднику). Може бити, али то је био свега један. Међутим, ми смо имали, сем тога, још других анкета, чији извештаје нисмо претресали, те тако нисмо ни дошли до одлуке како да се поступи са оним чиновницима који су чинили злоупотребе од власти. Овде се каже да ће се извештај анкетни износити на решавање Нар. Скупштине, али ја мислим да то није довољно, јер нам анкета не гарантује да ће се заиста тај извештај и претreste у Скупштини.

Као што видите, овде се каже: „резултат рада скупштинске анкете или истраге износи се увек пред седницу скупштинске, пошто председник Народне Скупштине у споразуму са анкетним одбором одреди штампање извештаја.“ Дакле, ту не стоји императивна наредба, до кога рок се да се тај извештај претреси у Скупштини. Кадко тако треба да буде извесног резултата од тих анкета, ја мислим да је ова одредба суштински слаба, јер није стављен рок кад треба претрес тог извештаја да буде, па да се ствар коначно српши и Скупштина донесе своју одлуку. Зато ја мислим да би тре-

било да се каже да Председник Скупштине, пошто прими извештај анкетне комисије, да ће он у том и том року тај извештај изнегти на дневни ред или предложити Скупштини када ће се тај извештај ставити на дневни ред.

Дакле, ту треба ставити једну императивну одредбу, како би те анкетне комисије имале стварне користи и резултата.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч Г. Министар.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Да се одговори жели г. посланику Ивићу Ивићу.

По моме мишљењу једна јединица ствар може да се допусти да се измене. Место: „Скупштина може време њему . . .“ треба да се каже: „Скупштина ће време њему . . .“, и то је одређено речено.

Што се тиче осталих напомена г. посланика, ја мислим да оне немају оправдања, јер дела се ствар своди на то да Скупштина извештај анкетног одбора стави на дневни ред, а Скупштина има права да стави на дневни ред ту ствар као и сваку другу.

Овде је главно да се рогулише то: ко има да се брише о томе да се извештај анкетног одбора штампа кад буде готов. Ту се стара председништво заједно са анкетним одбором да то уради, и кад буде готово све то, онда председништво о томе извештају Скупштину, а Скупштина после тога има да одлучи о томе стављају извештаја на дневни ред, као и о сваком законском предлогу.

Овде стоји: „Резултат рада скупштинске анкете или истраге износи се увек . . .“ (Плија Илић: Али нема рока!) Па рок се не може унапред ни одредити.

Известилац, Јуба Јовановић. — Према овој изјави Министровој, ја сам почетак друге реченице у првом ставу измене и она има да класи овако: „Скупштина ће прома њему или позвати Владу да поднесе извесне предлоге и т.д.“

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Никола Узуновић.

Никола Узуновић. — Ја мислим да бисмо изјавили сва гледишта, ако бисмо нашли један термин који би садржао ово: да је дужност да Скупштина бар је време грађава те сесије, која је изабрала анкету, буде извештена о резултату, јер ми ипамо искуства из прошлости, где смо имали анкету које су поднеле извештај, и тај извештај није пред Скупштину изашао. — па да се то и у будуће не би десило, да Скупштина у једној сесији изабере анкетни одбор па да се тај извештај не поднесе тој истој Скупштини, него да се дотера дотле да се Скупштина промени и да та нова Скупштина решава о резултатима рада анкетног одбора која је ствара Скупштина изабрала.

Прома овоме, ја мислим да се у првој реченици овога првога става поред речи „увек“ ставе и речи: „за време једне сесије“, па да се то чостише.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина овај члан како га је г. известилац прочитао са примедбом г. Министра? (Прима.)

Објављујем да је овај члан пријеложен.

Дајем 15 минута одмора.

После одмора.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Настављамо рад, господо. Изволите чути известнице.

Известилац, Јуба Јовановић чита члан 58. о измене члана 101. пословника. (Види састанак II и XLIX.).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Нико се не јавља за реч.

Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима.) Објављујем да је пријеложен.

Изволите чути даље.

Известилац, Јуба Јовановић прочита члан 59. о измене члана 103. пословника. (Види састанак II и XLIX.).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима.)

Објављујем да је пријеложен.

Изволите чути даље.

Известилац, Јуба Јовановић чита члан 60. о измене члана 104. пословника. (Види састанак II и XLIX.).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Пећић.

Драг. Пећић. — Молим вас, господо, ја мислим да прочитани додатак, први став, може да учини препад Народној Скупштини. По првом ставу, додатку, може се одмах на једној седници отпочети дискусија о једној ствари кад се прочита извештај одборски. То је мало неизгодна ствар; посланици немају размак у времену да се спреме за такав предлог. Ја бих предложио да остане као што је за све предлоге: да се после 24 сата може отворити дискусија о њему. Ја молим господина известнице да ово ублажи и да остане други додатак.

Известилац, Јуба Јовановић. — Господо, ја и сам увијак признајем да овде може бити злоупотреба на штету појединачних чланова и група скупштинских и на штету правилности самога рада скупштинског. Али, исто тако значи, да ми господин предговарњник неће поридати, да може бити и таквих случајева у животу једнога народа, који захтевају врло бра рад скупштински, и да не би требало, нарочито у малим земљама, као што је наша, и дати могућности Скупштини: да, у акутним случајевима, пружи помоћ коју треба да пружи. Зато би требало, може бити, наћи нешто што би сложило и овај захтев преке невоље и захтев г. Пећића. Ја писам сада формулисао таки предлог, као што г. Пећић што га пама, али, може бити, да би се у њему могло предвидети: да се такве одлуке доносе не простом већином гласова, него јачом већином, рецимо са $\frac{2}{3}$ гласова. То би била моја мисао, а не знам шта о томе мисли Г. Министар.

Заступник Мин. Унутр. Дела, Минист. Фин. Стојан Протић. — Ја сматрам да треба да објасним: зашто смо ипамо ту одредбу: да се у случајевима хитности може тај рок од 24 састава укинути.

По нашем Уставу ми имамо одредбе, апсолутно за све законске предлоге, да морају имати два читања, а у исто време да измене ту два читања мора да протече рок од пет дана.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — То је нарочито код нас добро, који имамо једнодомни систем који је изложен бразом раду, и могућност је да учини изговорку или Скупштину или да и ко други погреши.

Има случајева где је потребно забиља да се мало брже ради. Међутим, као што сам рекао мало пре, ми се можемо послужити овом малом ситном олакшицом и због тога сам држао, да такве хитне случајеве треба да обогућимо, да се користимо и ситном олакшицом, кад више никако не можемо да учнимо. И зато ја држим, да је добро што слој овј рок од 24 часа у случајевима хитности укинули. Никаквих великих злоупотреба ту не може бити. Јер један законски предлог пролази кроз одбор, тамо се чита, посланици имају права да долазе у одборске седнице, знају у коме се стадијуму претрес тога предлога налази, затим се и у седници појављују, раздаје се посланицима, закazuје се дневни ред, води се дискусија о дневном реду и најпосле раздаје се извештај посланицима. Само се каже: може се ставити на дневни ред пре по што прође 24 сата.

Драг. Пећић. — Чам се зврчита, са читања се не ставља на дневни ред.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — На крају седнице ставља се на дневни ред, зато не може седница да буде на дневном реду, него тек друге седнице.

Драг. Пећић. — Може то исте седнице.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Одборски извештај најпре се разда посланицима.

Драг. Пећић. — Не, не! Претходни став чл. 140. по предлогу одборског гласа: „са пристанком Владе и предлагача, Скупштина може решити да претрес почне исте седнице кад је одбор Скупштини извештај поднео.“

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Да, да! Претрес почне исте седнице кад је одбор извештај поднео.

Драг. Пећић. — Узмите да је одбор данас поднео извештај и председник је наредио те је извештај прочитати и наједанпут каже. — Пошто је овој предлогу нажал, Влада са пристанком предлагача тражи да се о њему реши, — и председник пита Скупштину хоће ли одмах о њему да се решава и Скупштина одмах о њему решава.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Кад је извештај поднесен, то значи: кад је извештај пред Скупштином прочитан и раздан посланицима, а међутим, тај извештај је увек раније готов, и кад и председништво буде раније добило, увек се о томо зна. То се увек зна пре тога; и по уobičajenom реду тражи се да, пошто се извештај одборски разда посланицима, треба после тога да прође још 24 сата; а то се сада укида за хитне предлоге.

Ја остајем онет при томе, да препада не може бити у толико пре, што је то само почивање ди-

скусије. Ако, међутим, ипак и при свем том, за такоје настојавате у томе, ја мислим да би се могли задовољити са овим што је рекао г. извештилац, да то буде нека већа јача сагласност, па да се може тај изузетак учинити под условом: да буде то решено са двоје трећине присуних посланика.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Пећић.

Драг. Пећић. — Може бити, господо, предпада у томе, што сваки предлог има своју начелну дискусију, а за начелну дискусију треба знати да 24 часа раније да ће је бити, па доји тога момента и јавити се за реч. Ќако Влада има права у току седнице да чини сменшења и да износи одборске ствари према члану 55., то се може у почетку једне седнице прочитати предлог да се одмах ради, и одмах се о њему ради, и пређе се на начелни претрес. Нема говорника, нема интереса ни спреме, и тако пређе без дебате тај законски предлог. То је тај препад.

Међутим, постоји оправдан захтев Владин, да има крајних случајева кад то треба допустити. То морамо признати: сваком своје треба признати. И са пристанком Владе и предлагача Скупштина може само за изузетне случајеве са $\frac{2}{3}$ присуних гласова решити да претрес почне, или то само за изузете случајеве. (Министар Финансија, Стојан Протић. Изузетно је и $\frac{2}{3}$, гласова!) — То није једно исто. Например, није то исто кад би имали да предложимо измене и доцуну једног параграфа грађанског законика о својини, или нешто друго. Оно значи: нема места измене ове одредбе, него има места измене само у изузетним случајевима, у изузетним приликама.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч Г. Министар Народне Приграде.

Министар Народне Приграде, Јаша Продановић. — Ми смо имали прилике да говоримо о хитности и видели смо да се хитност код нас доста ретко тражи, и то је добра ствар.

Хитних предмета има у ствари врло мало. Помињати реч „изузетно“ — нема смисла. Јер на Скупштини је да реши, шта је изузетно а што није. Кад се исте $\frac{2}{3}$ посланици, гимим тим тај случај се изузима од других случајева, јер другим случајима решавају прости људи, а чим има $\frac{2}{3}$, значи да је то неки изузетак. Помињати реч „изузетак“, то је идеопазам, сувишност. Ја мислим да се може са пристанком $\frac{2}{3}$ посланика, и кад захтева Влада или предлагач, решити да претрес почне исте седнице кад је одбор извештај поднео.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Пећић.

Драг. Пећић. — Према говору Г. Министра Приграде, изгледа да нема изванредних и редовних прилика, него да су све прилике једне. Ја сам тражио само да изванредне прилике да Скупштина може решити одмах да претрес почне исте седнице кад је одбор Скупштини поднео извештај, или тако ако то реше две трећине посланика. Значи: ако нису изванредне прилике, по може се тражити од Скупштине да одмах решава, а не могу ни $\frac{2}{3}$ посланика да решавају.

Министар Народне Привреде, Јаша Продановић. — Г. Пењић би био у праву кад би се у неком другом специјалном закону казало шта је појава изваниредна, а шта није. Кад тога нема, по чему може да се каже да ли је једна појава изваниредна или није? Нема смисла да овде метнемо те речи, кад смо већ пристали да се та ствар решава са $\frac{2}{3}$ гласова.

Известилац, Љуба Јовановић. — Молим вас, господо, да видите како ће да гласи тај први став у додатку чл. 104. са једном допуном: (*Чита*)

„Са пристанком Владо и предлогата, Скупштина може са $\frac{2}{3}$ свих присутних посланика решити да претрес почне исте седнице кад је одбор Скупштине изнештиј поднео“.

Хитност је изузетна, па и у хитности, која је сама по себи изузетна, укидају се новим изузетком она 24 часа између подношења извештаја и почетка начелног претреса. Већ је тиме обележено да је то изузетни случај. Али ако би Скупштина примила предлог г. Пењићев, ја номам писма противу тога, а мислим да неће имати писма против тога и Господи Министри.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љ. Јовановић чита чл. 61. извештаја о измени чл. 105. пословника (В. саст. II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љ. Јовановић чита чл. 62. извештаја о измени чл. 108. пословника.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љ. Јовановић чита чл. 63. извештаја о измени чл. 111. пословника.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић чита чл. 64. извештаја о додуни чл. 111. пословника под а. (В. саст. II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић чита чл. 65. извештаја о измени чл. 112. пословника. (В. саст. II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић чита чл. 66. извештаја о измени чл. 113. пословника. (В. саст. II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић чита чл. 67. извештаја о измени чл. 115. пословника (Види саст. II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић. чита чл. 68. извештаја о измени чл. 117. пословника (В. саст. II и XLIX).

Милош Косић. — У овом другом ставу овога члана каже се: да се може приликом решавања седињем и устајањем решавати и онда кад би био довољан број посланика, рачунајући ту и посланике који из седнице изађу. Дакле, да они посланици који би тражили прозивку да изађу из седнице, да се рачунају као да су на скупштинској седници. То, господо, не може да буде. У седници кад се решава мора да буде 81 посланик. Само други пословни, као: дебата, разна читања и друго, могу се водити и без тога броја, али се без њега не може решавати.

Заступник Мин. Унутр. Дела, Мин. Фин., Стојан М. Протић. — Ову примедбу коју је сада изнео г. Косић ја сам чуо још у начелној дебати. Ја нећу порицати да се противу не може војевати, али свакако смираје што јасно зашто је та одредба унета. Они посланици који су у седници кад се о једној ствари говори и решава, па се оспори да има довољан број посланика, ја мислим да се ти посланици морају рачувати да су ту.

Њиховој злоупотреби, што они у моменту кад се оспори присуство довољног броја посланика изађу из једне собе у другу, мора се стати на пут. Питање је сада само у томе: који је начин најзгоднији да се томе стане на пут. О томе може бити речи и ја допуштам да је ово мало неизгодан начин; али ни г. Косић, ни ико други неће порицати да је веома потребно: да се оваквим злоупотребамастане на пут. Ако се неће то што сам ја предложио, онда се може тој господи забранити да изађу из седнице, па у место да се прозивано и да та прозивка траје пола сајата, и да се поделimo у групе па се онда преbrojimo, што и та господи могу да проконтролишу. Тај посао траје свега 5 минути. Ако нећете да примите опо прво, онда примите ово друго, које постоји и у другим Парламентима. Друкчије не може бити.

Неможе се допустити да ти посланици кажу: ми јесмо ту и нисмо ту; они ходе да не чине кворум, а да се њихов број рачуна за кворум.

Известилац, Љуба Јовановић. — О овоме је говорено у начелној дебати и ја сам онда изнео како се ова ствар има разумети. И онда сам изазао да се ова ствар не може разумети онако како је данас разуме г. Косић. Није, господо, реч о томе да се прозивка изврши пре гласања, па кад се њоме констатује да нема довољног броја посланика, да се после стиха педовољних бројем гласа.

Не, господо, ово се односи на решавање, при ком је већ био нуј број посланика, и се само опозиција хтела да послужи једним кајишем, тако да се просто изрази, како би изиграла одлуку скупштинску. Да нам наведем овакт пример који сам већ наводио. Узимамо да је при решавању о једној ствари седињем и устајањем било у Скупштини 110 посланика, али после приликом прозивке изађе из сале њих 40, тако да остане свега 70. Оних 40 послан-

ника на тај начин хоће да изиграју једну чувајну скупштинску одлуку. Они на тај начин хоће да оспоре важност те одлуке. Дакле, о том оспоравању овде је реч, које не треба дополнити. Дакле, није овде реч ни о каквом решавању, него се овде има само да утврди да је онда било довољно посланика, кад је та ствар била решена, а то се утврђује тиме, кад се просто преброји колики је број посланика био онда у сали, кад је та ствар онда била решена. То је дакле смисао предложеног члана.

Милорад Ђосић. — Онда у овом случају или господин известилац није меше разумeo, или ја њега. И ја сам зато да со омај број урачуна у дотле спречени рад скупштински, али писам зато да се може даље да ради. Зато ја мислим да овај члан није довољно у том стилизовани да га треба друкчије стилизовати.

Известилац, Љуба Јовановић. — Ја сад видим да г. Ђосић буни овај крај, где се каже: „а после тога се може наставити претрес и остали рад“. То не значи, господо, да ће се решавање наставити, ако не буде довољан број посланика, него ће и сва поточна решења важити ако буде довољан број посланика; јер може да се деси случај, да се после прозивке или преbrojavanja врате они посланици који су изашли из сале скупштинске, или могу да дођу други посланици који нису ни били присутни при првом прозивавању, тако, да буде довољан број посланика за решавање, и онда зашто да Скупштина не решава даље послове? То је смисло овога члана, а ако он није јасан довољно, а ви учините други предлог.

Министар Народне Привреде, Јаша Продановић. — Господо, овако стилизована ова тачка могла би се донекле сматрати да је у колизији са Уставом. Скупштина мора сне своје послове да решава са довољним бројем посланика. Ако неко од посланика није ту, или стога што се уклонио, или што је болестан, он не може да се рачуна да је у Скупштини, иначе могло би да се изигра уставно паређење о кворуму, те би могло и 25 посланика да донеси решења скупштинске. Дакле, овде о рачунању одсутних посланика не може бити речи. Али ипак има право и Г. Министар Унутр. Дела, који каже, да треба спречити оне посланике који хоће да ометају рад скупштински на тај начин, што траже прозивку па после изиђу из сале. Ту је добро стављено да се онда и ти посланици преbroje и урачувају у број првеутних посланика, али само док су ту, у сали, а не и кад изиђу из сале. Има један други начин да се ствар добро изведе. Кад се први прозивка не се не одазове један од оних двадесет који су прозивку предложили, одмах се прозивка обуставља, јер нема довољног броја предлагача за њу. У ток случају Скупштина наставља свој рад као да није има примљена прозивка. Има у овом члану још једна ствар о којој ја имам своје мишљење, које, може бити, неће истићи на одобравања у Скупштини. Ствар се тиче уздржавање од гласања или мотивисања. Може се десити, например, такав случај, да свега један посланик донесује потребан кворум за решавање у Скупштини.

Међутим тај један посланик из својих сопствених побуда није ни за, ни против извесног

предлога. И онда како ће он гласати? Он из је може изаћи из сале, јер ако изађе он квари кворум, а ако остане, не може да гласа ни за ни против. Ја сам, например, имао један такав случај. Писам могао да се определи да гласам ни за ни против једног предлога. Била је на решавању једна одлука скупштинска, ако се не варим о регуловању става поштарки и телеграфисти. Али у тој одлуци била је једна одредба која је гласила: да „Народна Скупштина моли Владу.“

Ја писам био противан самој одлуци, али сам био противан томе, да Народна Скупштина моли Владу, и ја сам онда нашао за потребно да са мотивацијом гласам против тог предлога. Дакле, ја мислим да треба дозвути или уздржавање или мотивацију гласања, јер има прилика, кад због форсажа човек не може гласати за један предлог, а због суштине не може гласати ни против њега.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Петар Мишић.

Петар Мишић. — Ја сад не знам хоће ли се оставити ова редакција или ће се примити предлог који су нали. Јер од тога зависи како ћу да говорим.

Известилац, Љуба Јовановић. — Ја сам рад да најпре саслушамо примедбе које ће учинити господи посланици, па тек после да вратимо члан у одбор.

Петар Мишић. — Ја немам примедаба, него имам да говорим противу овога члана како је предложен.

Ја, господо, било да се усвоји овај предлог како је предложен, било да се усвоји ово што су Г.Г. Министри сада предложили, налазим да је то литање неома важно и да ће добити парочит значај ако се усвоји. Безусловно је право већине у Скупштини да она по свом нахиђају, у границама Устава, своје идеје и програм и да је нико у томе сем народа не може спречити, али је исто тако азсолутно право опозицији да Владу критикује, контролише и да тежи да добије поверење народа, те да добије на управу земљу и да изводи своје идеје и програм. Да би опозиција испунила свој задатак и да би дошла до тога свога циља, користи се у првом реду слободом дискусије а под повољним условима и острукцијом. Али острукције има двоје врсте. Једна је тако, да је називом, парламентарна острукција, а друга је техничка. Прва се састоји у томе да опозиција има право да изађе из Народне Скупштине, те да у једном моменту излази учини јачи ефекат код јавног мисија у корист своју, или да својим издавачком опомогући рад у Скупштини, те да на најочигледнији начин покаже Влади да она нема већине или да има неподједнаку већину. Техничка острукција састоји се у злоупотреби принципа слободне дискусије и критике и других посланичких права те да се уочи рад у парламенту и у целој земљи и да се не дозволи већини да ради.

За извођење прве острукције потребан је велики број посланика у опозицији, а за извођење ове друге то није битни услов. Спор између опозиције и Владе у првом случају расправља народ

мерним путем, путем избора, а спор између опозиције и већине у техничкој опструкцији у већини случајева не може се исправити и зато она и јесте велико зло. Прва парламентарна опструкција легална је и дозвољена радња, а друга опструкција нелегална је и недозвољена, а кад је буде, онда тек кад дође до свога циља она се правда сама по себи. Са обзиром па оно што је револуција у држави, то је техничка опструкција у Скупштини. Дакле, техничка опструкција, то је револуција у Парламенту. Па кад је овако, господо, онда, као гоđ што у држави револуција не може имати подлоге у закону, не може потицати из закона онога режима против кога се диже револуција, исто тако и техничка опструкција не може имати подлоге у закону о пословном реду у Парламенту. Са ове тачке гледишта не могу да делим мишљење г.г. посланика из опозиције, који су овде захтевали да се у пословнику остави одушек за техничку опструкцију, а не делим ни мишљење посланика из већине, који, бранећи се од напада опозиције, доказивали су како намера овога пројекта није та да се спречи техничка опструкција, него да се само убрза рад Народне Скупштине.

Ја рачунам, господо, да законодавцу не сме на усну да дође на памет, да се може дозволити законом техничка опструкција у Парламенту. Законодавац ту радњу мора да сматра као хидру у Парламенту, и да рачуна да није доволно да јој се отсече глава, јер изместо једног одсечене расту две, него да је потребно да се и место пресека, као што је урадио Херкулес, још и спирки. Кад се ово има у виду, онда не може бити оправдано оно што су захтевали неки говорници, да се техничка опструкција омогући законом, јер је то аксурд, исто тако као што би био аксурд и захтев да се законом дозволи подизање револуције у земљи. Лепо би, господо, изгледало да со у једном гвозденом режиму деси то, да они који триле оду код стубова тога режима падну овакве изјаве: „Чујоте ви, народ више не може да трии ово зло и наслеђе од вас. Ми би подигли револуцију да вас срушимо и ослободимо народ од вашег зла и насиља, али не смемо, јер ћемо бити стрељани. Хоћете ли да унесете у закон да они који су незадовољни вашим режимом неће бити стрељани, ако покушају да подигну револуцију па не усну у томе“. Наранџо, господо, да би се па овакве изјаве оваквих револуционара стубови тога гвозденог режима само слатко пасмејали и пинша више.

Према овоме, господо, као што видите, техничка опструкција не може бити дозвољена законом. Она мора бити ван закона, исто тако као и револуција. Али то што техничка опструкција може бити само ван закона, још ништа не значи да она и неће да се деси, јер су у револуције забрањено па се инак дешавају. Али, господо, кад се техничка опструкција појави, као дело ван закона, онда они који ју воде веће одговорност пред земљом и законом. У противном случају, они који ју воде вршили би једно законско право на штету земље, што не може да буде. Баш зато што је ова опструкција незаконито дело, она се догађа у крајњем случају, онда кад се или земља доведе у опасност, или део поредак у њој, непатриотском или

незаконитом радњом Владе и већине. Она, дакле, мора бити прво незаконито средство опозиције у борби са већином кад већина хоће да упропasti земљу.

На друго место долазе репресалије, које се предузимају у земљи, и на трећем месту долази револуција. Дакле, господо, апсолутно мора да се стави во то гледиште: да техничка опструкција не сме имати ослоњу у закону. Законом то мора бити забрањено. Што то у овом пројекту није изведено, као што су неки господи из опозиције говорили, и што није изведено ни у пословницима других Парламената, није разлог у томе што се техничка опструкција сматра као легално и дозвољено средство, него у томе што се тежи да се не повреди ни најмањем степену принцип слободне дискусије и критике, који је услов за правилан рад у Парламенту, и у тешкој да се тај принцип очува, отвара те бреше за техничку опструкцију. Не, дакле, зато што се она одобрава, него за то што се тежи да се сачува тај принцип слободне дискусије и критике, који неповређен отвара брешу за техничку опструкцију.

Има још један разлог по коме се техничка опструкција мора да сматра као недозвољено средство. Понито је техничка опструкција зло, или се бар има да сматра као зло све дотле док не успе, то, ако се она законом дозволи, са њом ће се чинити злоупотребе, јер они који ју воде неће одговарати, понито у томе врше само једно законско право, па ће зато она непрекидно у Скупштини трајати. Кад је техничка опструкција законом забрањена, онда се неће чинити злоупотребе не зато што опозиција има обзира према већини, него зато што има обзира према самој себи, јер она поси одговорност и пред народом, и пред земљом, и пред законима, ако у томе успе. Али, као што је задатак законодавчев да у главу углече техничку опструкцију, тако му је исто задатак да у начелу не спречи парламентарну опструкцију, која је легална и дозвољена, и да јој да пуну слободу и полет.

Међутим, овим пројектом, као је написан, в новим предлогом који учиниша сада Г. Г. Министри, спречава се природно право опозицији, — дакле забрањује јој се да употреби једно легално и дозвољено право: да извје из Скупштине кад она паће да је то за њу добро. То, господо, као што рекох, не може бити по самом природном праву опозиције. Јер, господо, право опозиције да својим излascком спречи рад у Скупштини, кад Влада неца дозвољну већину или има несигурну већину, може за опозицију да има много већи значај него и сама критика у Скупштини. Да вам назведем један пример. Кад се пише у штампи и кад поједини опозициони посланици говоре, како Влада ради са Скупштином која пеша кворума, онда нико на то не обраћа пажњу. Међутим, када 20 посланика из опозиције затраже да се изврши прозивак и кад та прозивака покаже да је недовољан број посланика, онда председник после учињене прозивке каже: *Дниашњу седницу закључујем, а другу замазајем за сутра ради утврђивања дневног реда.* То чини јачи ефекат на јавно мњење и на посланике и на Владу, него ма какав говор опозиционог посланика о томе. Није, господо, овде још само то. Како је овде ова

ствар стилизована, и ако се тако није мислило, и како Г. Г. Министра учинише предлог, испашће го да се законом принуди опозиција да потпомаже Владу и њену већину дакле насплано. А то већ по самом појму о опозицији не може да буде. Овај члан пројектата, господо, отишао је још даље, па тражи од опозиције не само да потпомаже Владу и њену већину, него тражи да опозиција потпомаже и нерад већине. Не да потпомаже рад већине него нерад већине. Јер, ова стилизација и нови предлог то значе: да већина неће да долази у селнице, дакле неће да ради и онда тражи се од закона да опозиција начини кворум.

То је противно Уставу, јер се у Уставу никде не каже да посланици морају да присуствују седницама, а нарочито се то не може да односи на опозицију, која врши дужност посланика и тада кад изиђе из Скупштине, као и кад је у Скупштини, како је то лепо онима приметио Г. Министар Привреде.

Поред овога, оваква редакција, као што је у пројекту, противна је и Уставу, јер, као што рекох, у Уставу се никде не каже да посланици морају бити присутни у Скупштини, али он наређује да ће решење бити само онда пуноважно, ако га донесе потребан број присутних посланика. Како посланик није духовна личност, јер је он човек који је физичка а не духовна појава, то се не може да разчуша да је он посланик у седници кад он ту фактички није. Са обзиром на ово, ја бих молко г. извештио да прихватимо овога предлога: да се ова тачка 2-ог става изостави и да у погледу прозива остане оно што је до сад било, јер налази да није мудро да се због мало плода, који у данашњим приликама може бити и прљив, обара цело плодоносно дрво које ће нам бити потребно у будућности.

Министар Народне Привреде, Јаша Продановић. — С једним делом говори госп. Мишић да се могу потпуно сложити, а један део говори његовог није тачан. Уосталом, цео говор госп. Мишића није писао места ове код овога члана него у начелој дебати. Г. Мишић је помешао две сасвим различне ствари. Говорећи о техничкој опструкцији, опструкцији која потиче из пословника, помешао ју је са оном коју не треба допустити. (Илија Илић: Није тако, то је погрешно). Ни из, госп. Илићу, ни госп. Мишићу, не можете оборити она што сам казао, јер овако мисле аутори који знају ове ствари боље и од вас и од мене. Јасам казао у начелој дебати да Скупштина може правилно радити само ако се дискретно употребе права и већине и мањине. И онда када већина употребљује своје право дискусије и када мањина врши опструкцију, то не треба допустити. Али кад већина хоће да употреби до краја сва своја права и без обзира на права осталих група, а то ће рећи кад врши злоупотребу својих права, онда мањина има да стави насупрот томе своју абсолютну употребу права: кратким ниташтима, читајући интерпелација и овима осталим средствима. Тако, г. Мишићу, не мисле само бујни Французи или ватрени Талијани, него тако мисле и хладни Енглези, а тако мисле и практични Немци. Један писац за кога се не може рећи да је какав велики демократ, него је, напротив, врло умерен, а то је Је-

линек, у расправи о праву мањине казао је: кад већина злоупотребљује своја права, мањини се не може оспорити право да врши опструкцију.

Оно што је г. Мишић говорио важи за физичку опструкцију: за ларму, чвркавање, лунање и т. д. Таква се опструкција осуђује и таква опсегруја је злу дикторију која се субјекта злоупотреба права већине, вршењем права предвиђених у пословнику, које друго по нужна одбрана права од злоупотреба које већина чини.

Што се тиче апстиненције, дакле, изласка посланика из Скупштине, г. Мишић дописке има права: да је већина дужна да свакад има само за се кворум, т.ј. да може радити и без опозиције. Али има случајева када ће опозиција у редовним приликама злоупотребити то своје право и изађи из Скупштине и омети рад, јер нема Владе која има увек кворум од својих људи у свакој селници. Могу се наћи начини да се у изваниредним приликама допусти ово, али у редовним приликама не може се допустити да опозиција па овај начин има право да изиђе и да изиграва рад скупштински. Не може ни на овоме да остане, да се броје гласови посланика који насе су ту, али се мора наћи средстава да се оваква злоупотреба субјиције. Прече је право посланика да раде него да не раде, мада има момената кад је нерад посланика једна врста протеста. Ако се призна апстиненција као правило, онда се мора тим пре признati и опструкција као једно право посланика.

Петар Мишић. — Пре свега имам да кажем неколико речи о ономе што ми је Г. Министар Народне Привреде замерио, што писам говори у начелој дебати. Ја сам говорио овде зато што овај члан пројекта, и ако није именовао опструкцију, он се нају односи, и да би то објаснио, ја сам по-делио опструкцију на две врсте. Једну сам окарактерисао као злоупотребу права дискусије а другу као легално и дозвољено средство у рукама опозиције. Да би ствар јасније представио, ја сам морао мало дуже да говорим, јер сам уочио да се ова два појма мешију. Што се тиче онога што Г. Министар вели, да има опструкције у Енглеској и свуда где има Парламента, имам да изјавим, да ми изгледа да Г. Министар није разумeo мој говор. Ја сам казао да се техничка опструкција не признава као легално средство и она треба да се забрани, никаква злоупотреба не може се одобрити. Али у тежији да се сачува основни принцип дискусије, пословници, осигуравајући то начело, отварају само броју за опструкцију, а не дозвољавају је.

Даље, Г. Министар Продановић налази да је оправдано да неко из ма каквих мотива, које он сматра да су врло јаки, устане овде и да не да већини да ради; и да тај има право. Е, то, зидите, не може да буде! Мотиви за техничку опструкцију морију да буду врло јаки, а да ли су они одиста јаки, то ће се тек видети ако опструкција успе, и по одговорности коју је волила опозиција да поднесе — ако је опструкција забрањена законом. Нпр., самосталци су водили опструкцију; они су тада говорили да су им мотиви јаки, а већина је говорила да су им мотиви ништани. Ко ће то да расправи? Већина! и опозиција не могу то да расправи у Скупштини. И онда кад би

инструкција била законом забрањена, и да због томе поиздаче одговорност они који ју воде, онда би ствар била сасвим другачија; јер само појављивање одговорности задржава опозицију да не чини злоупотребу врата са инструкцијом. Ко хоће да подigne револуцију, он мора да изађе из круга закона, јер налази да се зло не може више трети; али за то он мора да одговара ако не успе, јер они најкоји држке режим налазе да је све добро у земљи, да револуција није потребна и да је она једно зло. Због овога онај који хоће да дigne револуцију каже: ја призим одговорност ако не успим и узмим у револуцију. Тако исто и опозиција треба да призим одговорност за техничку инструкцију коју води, а не, водећи је, да врши само једну законом дозвољену радњу на штету земље. Због овога техничка инструкција не може бити дозвољена законом, јер би сваки мотивисао инструкцију како хоће и онда настаје зло ставе, јер се он у Парламенту, па у земљи не може да ради. Ја не сматрам техничку инструкцију као закониту па зато налазим да она треба да се спречи. Што вако није сачиним спречена, то наје зато што се сматра као законито средство, него зато што се неће да повреди принцип слободне дискусије, који отвара брешу за ту инструкцију.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Молим вас да и ја неколико речи кажем о овој ствари, мада је Г. Министар Привреде од своје стране казао све што треба. Мени се чини да г. Мишић стоји сам са собом у једној великој контрадикцији. Он је прилично дugo говорио како је инструкција забрањена, како је она опасна, штетна, како њо не смје бити, а најлуђу инструкцију што може бити не само допунта, него тражи да се уведе у пословник. Ово, што је г. Мишић говорио о овоме члану, ништа друго није, него ово што сам сад казао. Г. Мишић тражи да већина мора да долази у Скупштину, а мањина не. А ја кажем: правило је снуда да сви посланици имају једнака права и једнаке дужности да долазе у Скупштину, били они у већини, били они у мањини. А ко хоће да води инструкцију, онда, као што је казао Г. Министар Привреде, он мора јасно и гласно да каже да се ти разлози за инструкцију могу ценити, а ово је немушта, потајна инструкција, што је најгора и најопаснија инструкција.

Дакле, ја налазим да сви разлози, које је г. Мишић против овога навео, апсолутно никакве вредности немају. Друго је питање о томе: да ли је ова редакција згодна, да ли треба болу, згоднију редакцију правити, и о томе можемо да разговарамо.

Још једну ствар имам да напоменем, а то је ово. Кад се критикује права идеја овога члана, каже се: то је неправилно да се рачунају гласови посланика у Скупштини а они нису ту. Ствар је у томе: не да се рачунају посланици у Скупштини кад они нису ту, него да нисмо права рачувати да су били онда кад су запоста били у Скупштини, јер ми после решавамо, и ту и они спадају. То је г. известил да врло лепо казао: „Председник ставља на гласање и гласа се седењем и устајањем“. Сад устане г. Ри-

барац или који његов колега и каже: „Не може да се решава, нема довољан број посланика“.

Гледа, рецимо, Председник па каже: по мом мишљењу има; устану двадесеторо па кажу: пардон, по нашем мишљењу нема. Траже да се пребројимо. Тада г. Рибарац, као опозад што је урадио са целом својом партијом, изиђе из Скупштине. Тада, кад је он изашао из Скупштине и кад је говорио да неца довољан број посланика, ми хоћемо да видимо: је ли био довољан број посланика, или има право г. Рибарац. Тада, кад је говорио, он је био у Скупштини, и ми имамо права да сматрамо да је ту и ако је изашао; јер не је није онај тренутак кад је изашао, него кад је био. Ја мислим да имамо потпуно права и да не може друкчије бити, а и да не треба друкчије да буде. Ако то није добро и згодно речено, онда можемо да боље изразимо; или не можемо да критикујемо нешто што у предлогу нема.

Петар Мишић. — И ако је Г. Министар Унутрашњих Дела изашао као најлуђу ову инструкцију коју је и сам водио, ја ипак то не сматрам тако. Изалазак опозиције из Скупштине је једино легално средство. Тиме хоће опозиција, па један демонстративан начин, да изкаже да нема у Скупштини довољан број посланика за решавање, а опозиција није признјена ни Уставом ни законом да мора да дође у Скупштину и да буде присутна седницама.

Г. Министар каже, да сам ја казао да само већина треба да долази у седнице, а мањина да не долази. То није, господо. И већина, као и мањина, нису приморане Уставом да дођу у скупштинску седницу, па се то ни законом не може да нареди. А да је моје гледиште правилније од гледишта г. Министра Унутрашњих Дела, треба прочитати Устав. Нигде у Уставу не вели да посланици морају да присуствују седницама. Само се у чл. 109 каже ово: „Скупштина може решавати само ако је у њезиној седници више од половине целокупног Уставом одређеног броја посланика“. Дакле, Устав поставља само услове за доношење одлука и вели да не може вредети решење ако нема већине посланика. Члан, господо, који говори о посланичким дневницама, гласи овако: „Чланови Народне Скупштине добијају из државе касе путни трошак и дневницу од 15 динара за време прешења посланичке дужности“. Дакле, пеза присуство већине посланицима, исто за вредење посланичке дужности.

На чак и чл. 1. овог истог закона о пословном реду, који смо примили и који није у ничему мењаја, каже: „У очи онога дана, у који је Народна Скупштина сазвана краљевим Указом, сви су посланици дужни бити у месту где ће Скупштина држати своје седнице, и ту остати и скупштинске послове радију све док Скупштина не буде закључена, или распуштена, или док њене седнице не буду одложене.“ Господо, овде је поменута реч „седнице“, па ипак зато није корећено да посланици присуствују седницама. Зашто није казано „да присуствују седницама“, него да буду у „месту“ где се врше седнице. Из овога, господо, јасно излази да Устав признаје могућност, да посланици могу да врше посланичку дужност и кад нису у скупштинској седници. То прави, да посланици не морају присуствовати седници, припада у првом реду опозицији, и

кад она то право употреби за њене циљеве, и то зовемо парламентарном инструкцијом. Али, господо, може да наступи случај да се тим правом користи и већина те да приватном демонстрацијом принуди Владу да од начела одустане. Зато Устав не тражи да и већина мора да присуствује седницама. Ту недавно, господо, опозиција је добацивала већини и Влади како готови предлози Владини стое негде у буџаку, у прашини. Па зашто је то?

Потпредседник, Јаков Чорбић. — То није лично обавештење. Морате се јавити за реч. Ограничите се само на наподе који су погрешно тумачени.

Петар Мишић. — Дакле, господо, и већина по Уставу не мора присуствовать седницама. Овде се често чује: „већина аминује.“ Кад већина тако „аминује“, онда зашто готови предлози не излазе из буџака и зашто она не долази уредно па седнице. Дакле, и код већине може да наступи мала демонстрација. Она тада не долази уредно у Скупштину то је тај начин притискује Владу, док се у начину не сложи с њом, а то је, као што сам и казао, згодан коменат за инструкцију, у којем се користи опозиција, излази из Скупштине, тада Влади покаже пајочигледије: да или нема већине, или има непоуздану већину.

Дакле, никада није наређено да посланици иду да долазе у седнице; а кад би то било наређено, онда би морале бити прописане и извесне казне за недолазак. Ја сам пазио на говор Г. Министра Привреде, кад је говорио пре два дана и када је он врло лепо објаснио: да посланик може вршити посланичку дужност и кад није у седници. Према томе, ова инструкција није најлуђа инструкција, јер она уме да каже Влади да нема већине, или да нема поуздане већине, а она друга је „луда“, јер кочи рад и у Скупштини и у земљи. Парламентарна инструкција логична је, правдична и легитимна, јер дозвољава да се притискује на Владу, те да она не може да седи и да положај кад се осећа растројство у Скупштини, него да даде оставку и да образује, ако може, сигурију већину.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч Г. Министар.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Ја већу да се спорим много са г. Мишићем о томе: ко има право а ко нема. Устав је, господо, пред сима посланицима; закон је ту, па сваки се може уверити ко има право: ја или г. Мишић. Напоменују само ово, што је г. Мишић напоменуо, да је већина дужна да је ту, а мањина није дужна да, као што г. Рибарац рече, Влади прави кворум.

Редимо већину иза 85 или 86 посланика. Нико не може оспорити да је то већина и да она има права по Уставу да влада. Логика, коју је г. Мишић изнео, новлачи за собом оно: Да тих 86 посланика морају свакога тренутка и кроз свих шест месеца бити потпуно здрави и да сваки пут могу и седети овде, а ја мислим да је то целогика неизвршност, која сама показује да оно, што је г. Мишић хтео да изведе, овде није основано.

Само још једна ствар. Г. Мишић је казао да им ја водим ту луду инструкцију, а ја велим да

такву инструкцију, иако он каже, никад писам водио. Ја сам изашао из Скупштине, и кад сам изашао, ја писам после пола саата долазио, него сам остао наподу. И мы смо одмах јавно преко новина објавили: зашто смо из Скупштине изашли, док ћемо држати то стање и шта смо желели да се поправи па да то стање престане.

Петар Мишић. — Молим за реч.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Ја сам Вас, г. Мишићу, записао за реч.

Петар Мишић. — Молим Вас за реч ради личног обавештења.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Изволите, г. Мишићу, али се у своме говору држите ћакова о пословном реду.

Петар Мишић. — Господо, Г. Министар је овак попозио као да сам ја казао, да само већина мора да присуствује седницама. Ја то, као што сам и мало пре рекао, писам тражио, нити то Устав тражи. И већина и мањина треба саме из сопствених побуда да присуствују седницама, а да ли ће посланици да буду у Скупштини или не, то се за копом не може регулисати. Ово стога што су у Скупштини политичке групе и оне саме уређују долазак у седнице. Кад једна политичка група неће да долази у Скупштину без оправданих разлога, она губи у народу и народ јој изроче казну, те се због тога го законом не може регулисати.

Што је Г. Министар Протић навео да, и ако Влада има већину од 85 посланика, овак по мени мишљену, неће бити већина, јер неће моћи сви да долазе у Скупштину, ја велим: тако је, јер изак ту нема већину; ту не остаје друго него да Влада поднесе оставку или да се козирату странке. Међутим, ја се сећам да иш је сам Г. Министар Протић причао, да је један Министар у Енглеској, кад је добио већину од седам посланика, сматрао да је то недовољно за Владу и да не може да влада са толиком већином, па је због тога дао оставку, а Г. Министар Протић хоће да влада са 85 посланика када је уставни кворум 81! Чим већина не може да даде уставни кворум у Скупштини свакодневно, онда ту нема већине. Да ли су томе узроци болест, слабост, неурядан долазак на седнице или шта друго, то не мења ствар — главно је да нема већине. У тим се случајевима ступа у коалицију са другим групама те да би се добила потребна већина, ако се на поповним изборима не рапчина на већи успех.

Известилач, Љуба Јовановић. — Ја сам за време овога разговора о члану 68. спремно неке измене, које ће учинити јасним оно што је неким посланицима нејасно.

Дакле, господо, видите. Да би потпуно одговорила стилизација смислу нашем, да ће се рачунати они посланици који су изашли само за време, онда би друга реченица у другоме ставу овога члана гласила:

„Ако би се при томе уклонили из дворнице, или се не би одзвали који од посланика који су тражили прозивку, они ће се сматрати да су при решавању били присути, као и сви посланици који су у дворници“.

Сем тога, у четвртом одељку овога члана после речи: „А после тога се може наставити претрес и остали рад,” да се не би исцедило да ће се решавати без потребног броја посланика, може се додати: „Кад се тако настави рад за решавање, потребан је Уставом прописан број посланика.”

Сад само две речи да напоменем, како овае није реч о каквој инструкцији или о каквој апстиненцији, него је реч о једном нелојалном поступању према друговима.

Кад хоће, дакле, група да води инструкцију, она ће то објавити и објаснити, па ће у народу њен поступак ценити, а неће одмах треснути и изаћи и казати: „Изволите, радите ако можете сами”. То није волитено у политици, и то се не сме законом одобрити.

Драг. Пећињ. — Ја ћу да учиним неколико примедаба на редакцију штампану овога сад прочитанога, држећи се строго текста и не улазећи у друге ствари.

Напомена: Да је потребна оваква редакција о отсуствима члановима, зато, да би се констатовало како су били раније, нема свога разлога, просто зато, што та прозивка нема задатак да утврди радије ставе, него да утврди: има ли могућности за даљи рад. (*Стојан М. Протић*: „И једно и друго!“) Досадашња практика, досадашњи закон, досадашњи парламентарни живот несумњиво кажу: да, у тренутку кад се прозивком утврди да је недовољан број посланика присутих, да се сајим тим никад није обарао, што је дотле рађено (*Ст. М. Протић*: Јест, г. Пећињ!). То би било нелогично, јер прозивка, констатација о довољном и недовољном броју, никако не утврђује ставе пре њене употребе, него за време... (*Луба Јовановић*: То је било онда кад смо изашли за време ваше владавине.)

Они, који су изишли, значи да су утврдили, да, у тренутку кад је после њих наступила прозивка, да нису ту били, а да су дотле били. И ваша редакција, којом би се рекло да ће се прозивком сматрати они који су изишли да су раније били, нема никаквог практичног значаја. Јер, ако су они раније били при решавању, гласање само, решавање то каже; а ако су раније били у дискусији, онда тај број није потребан сад у дискусији. То је доказ да законодавство до данас није то тражило, јер је то илузорно, шимери.

Друго нешто, господо. Ако желите да одлучите да тај број важи за даљи рад на седници, онда је то једва противуставна радња, а ви, велите, то нећете, него хоћете да утврдите тако, да се не би обарао ранија радња. Међутим, прозивком се не иде на то да се обори ранија радња, него да се констатује има ли довољан број посланика за рад или не. И кад је тако, онда је одредба ваша излишила.

Да бито избегао, г. известилан додаје последњи став и каже: „Но, ако би се за доцнији рад тражило какво решавање, онда је овег потребан Уставом предвиђен број“. То, господо, дозволите, у контрадикцији је са оним горе, где се каже: „Председништво је дужно при отварању седнице уверити се има ли довољан број посланика“.

А даље се каже: наставиће се. То значи, пошто се утврди приликом гласања да нема довољан

број посланика, наставља се рад идуће седнице. То не може да буде. И ово утврђивање при отварању седнице и прелазу на дневни ред нема други задатак, него да се не прегласа нешто ако нема 81 посланик; и ако се у току рада утврди на једном питању да нема довољно посланика, онда се има ту стати, или се дати одмор и сачекати кад дође довољан број посланика, или заказати другу седницу и сутра дајепродужити рад.

Са овим што г. известилан тражи, нашта практично не можемо извести. Јер, например, узмите овотражак прозивку г. Илиџановић и утврди се да нема довољан број посланика, и, по предлогу г. известиоца, шта би требали да радимо? Да проскочимо чл. 68., па кад буде довољан број посланика да га решимо, и да одмах пређемо на дискусију чл. 69., па кад дође довољан број посланика да се чл. 69. реши; да пређемо на дискусију чл. 70. и, пошто знају да нема 81 посланик, да га проскочимо и да га не решимо — и тако да држимо једну седницу са дискусијом многих чланова, а да не решимо ни један члан, и да друге седнице, кад дође довољан број посланика за решавање, да те чланове решимо. Ја мислим да то није ни мало практично.

Заступник Мин. Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — А ако нису законски предлози на дневном реду, него нешто друго?

Драг. Пећињ. — Ја сам и о томе говорио. Ви сте говорили са колегом па исте чули.

Ја сам прво казао: кад дођемо до тога момента — морам опет да понављам — да један од посланика затражи да се утврди да ли има довољан или недовољан број посланика, па се утврди да је недовољан број посланика, налазимо се у положају, да се неће моћи отворити седница и да се исче прећи на дневни ред ако нема довољан број посланика; не може се даље радити ништа, а све што је до тога момента рађено остаје стално: ако је дискусија и гласање, остаје стално, јер је дотле био довољан број Уставом предвиђених посланика. Према томе, видите, друга измена нема практични значај: нији се даје применити, нији се даде извести. Напишите је како хоћете, како је г. известилан казао, примените је на клубске радње, немогуће је извести. Ту има само један збир речи, идеја, мисли, али се до циља не достиже.

Још једну би напомену учинио поред ове, која је пропуштена — ушло се у друге ствари и она није запажена. То је став трећи. Ту се каже: „Уздржавање од гласања као и мотивисање није допуштено“. То је мало додирнуо Г. Министар Привреде. Ја мислим, господо, да закони имају вредност онда ако имају санкцију. Овде се каже: „Уздржавање од гласања није допуштено“. Па лепо, дедукција тога могла би бити, да ми тога посланика, који неће да гласа, извучемо из Скупштине. Ја мислим да је било боље казати: ко се уздржи од гласања, сматра се да гласа за Владин предлог, или против, — и онда тај господин, који седи у Скупштини, кад зна у најред да ће се тако и тако заболешити, гласа; а ако је противног мишљења, одмах се определи. Ако је он таквог истог мишљења, он се не буни што ће му се забележити да је гласао „за“. Ја мислим да је то лепше усвојити.

Према овоме, да не би правио нарочити предлог, молим г. известиоца да буде тако добар, да

цео прочитан члан повуче у одбор, да се према разлозима, речима и мислима које су имале, — јер је и много усвојио Г. Министар предлагач а много г. известилац, — у одбору донесе нова редакција, али никако да не остане оваква редакција какву је одбор предложио, јер је ту могућност за злоупотребу.

Злоупотребе може бити у два правца. Први, у правцу онога који констатује који су то људи, и онда немамо гарантије које ће људе побележити. Јер, било је рецимо 20 посланика и они сви листом изабију, није могућно упамтити све. Ви пошадете квестора, домаћина, служитеља и он, рецимо, забележи, мене и ако сам ја из рочништу у суду. Ја узимам уверење од суда да докажем да сам био на рочништу, а ви по овом закону то проглашавате за исправку — и онда то је друга јавна неправда.

Једну доносим из суда, прву имамо: то су две исправе једна против друге. Да би те ствари избегли, ону могућну злоупотребу опога која бележи, изједно би било да вратимо овај члан у одбор, па да на основу овога разговора напишемо нову редакцију и да задовољимо потодне зогледе. Молим го посланика да ме потномогу. (Потномажу га).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има још пријављених говорника код овога члана, а подне је прошло, стога питам: пристаје ли Скупштина да закључимо данашњу седницу? (Пристаје).

За идући дневни ред предлажем продужење данашњег дневног реда.

Данашњу седницу закључујем, а другу заказујем за сутра у 9 часова пре подне.

Седница је трајала до $12\frac{3}{4}$ часова.

ИЗВЕШТАЈ ФИНАНСИЈСКОГ ОДБОРА

о

„ПРЕДЛОГУ ЗАКОНА О БУЏЕТСКИМ ВИРМАНИМА И НАКНАДНИМ И ВАНРЕДНИМ КРЕДИТИМА У 1910. ГОДИНИ И РАНИЈИМ БУЏЕТСКИМ ГОДИНАМА“.

Народној Скупштини,

Финансијски Одбор проучио је „Предлог закона о буџетским вирманима и накнадним и ванредним кредитима у 1910. години“, заједно са рефератом Господина Министра Финансија од 21. новембра ове год. ДРБр. 21444. упућеном Министарском Савету, и има част поднети Народној Скупштини, у следећем извештају о томе предлогу. Уједно Финансијски Одбор има част напоменути и то, да је ради бољега обавештења, позвао у своје седнице и стручне Министре свагда где је то било потребно.

Одмах на почетку Финансијски Одбор налази, да треба допунити и сам назив закона, како би назив тачно одговарао самом изложеном предмету, и тај би назив имао да гласи:

„Предлог закона о буџетским вирманима и накнадним и ванредним кредитима у 1910. години и ранијим буџетским годинама“.

Из самога овога извештаја видеће се, да има и накнадних и ванредних кредита, који су у органској вези са буџетима ранијих година, а који имају везе са буџетом 1910. године само у толико, што се имају подмирите средствима која ће пасти на терет буџетске 1910. године, и чији се утрошак има показати у завршном рачуну 1910. године.

А. Вирмани између буџетских партија у 1910. години.

1. По струци Министарства Просвете и Црквених Послова.

Финансијски Одбор пошто је саслушао објашњење, које му је дао г. Министар Просвете о вирманима који се траже:

а.) у Министарству
 б.) у Университету
 в.) у средњим и стручним школама,
 сложио је се са г. Министром и има
 част предложити Народној Скупштини, да
 одобри ове вирмани, којима се из уштеда
 једних партија подмирију потребе других
 партија с тим, да по захтеву г. Мини-
 стрла Просвете ово одобрење вирмана по
 наведеним партијама вреди и за буџет-
 ску 1911. год. све дотле, докле буду вре-
 деле дванаестине буџетске и докле не
 ступи на снагу буџет за 1911. годину.

II. По струци Министарства Иностраних Дела.

Финансијски Одбор није се могао
 упућати у оцену траженога повећања
 кредита по парт. 143 „на ванредне трош-
 кове и достојније заступање државних
 интереса“ за 60.000 динара, путем вир-
 мана из уштеда свих буџетских партија
 тога Министарства, и то с тога, што је овај
 кредит поверљиве природе. Но узевши у
 обзир, да се доста често јављају из тога
 Министарства потраживања за повећа-
 вање партије 143 Финансијски Одбор
 има част предложити Народној Скуп-
 штини, да ово повећање одобри по
 стом оградом, да се за 60.000 – динара,
 може повећати парт. 143 само
 у том случају, ако се и уштеде по осталим
 партијама покажу у истом износу, иначе
 да се одобри повећање само за онолико
 колико би стварно уштеде изнеле.

Финансијски Одбор унео је већ ову
 ограду у прептамцани предлог закона
 „о буџетским вирманима и пакнадним
 и ванредним кредитима за 1910. год. и
 раније буџетске године“ који се прилаже
 из овај извештај. Тако исто као што
 је овде поступљено, учињено је и са оста-
 лим допунама и изменама у свом за-
 конском предлогу т. ј. унесене су у пре-
 штампани законски предлог и све остале
 измене или допуне, колико се то показа-
 зало као потребно.

Б. Накнадни кредити по буџету за 1910. годину.

I. По струци Министарства Правде.

Финансијски Одбор има част пред-
 ложити Народној Скупштини да, узевши

у обзор мотивацију, која је изложена у реферату г. Министра Финансија, изволи одобрити све накнадне кредите под:

- а.) Министарство
- б.) Првостепени судови
- в.) Казнени заводи

у укупној суми од 110.916.90 дин. у којој је највеће потраживање по парт. 41. на подржавање притвореника 13.605 дин. и по парт. 45. на издржавање осуђеника 85.000 дин. свега: 98.605 дин. За остале партије како код онога Министарства тако и под осталих Министарстава, где се траже накнадни кредити за сличне потребе, неби били потребни нарочити накнадни кредити, да се саобразно чл. 50 и 51. зак. о државном буџету од 1903. године, уноси у државни буџет расхода већа суме но што је учинјено у буџету за 1910. годину. Кредит „на ведомљен предвиђене расходе“ парт. 413. унесен је у буџет за 1910. год. у износу од свега 250.000 динара.

II. По струци Министарства Унутрашњих Дела.

Финансијски Одбор има част предложити Народној Скупштини, да накнадне кредите Министарства Унутрашњих Дела по партији 107. поз. 1. и поз. 5, и по парт. 109. на издржавање притвореника изволи одобрити.

Финансијски Одбор не може пропустити ову прилику а да не помене, да ред у извршењу буџета захтева, да се државни органи при трошењу кредити строго држе суме буџетом одобрених, па које је суме дотични Министар дао свој пристанак. Финансијски Одбор не може да усвоји као доовољно оправдање, за тражење накнадних кредити мотивацију, која се чешће налази у актима којима се траже накнадни кредити: да је и прошле године било утрошено више него што је ове године стављено у буџет.

III. По струци Министарства Финансија.

A. Министарство.

а.) По кредитима Врховне Управе.

Финансијски Одбор има част предложити Народној Скупштини, да изволи

одобрити накнадне кредите, тражене по партији 7. поз. 1. и поз. 2. и по партији 10. у укупној суми од 32.868·59. Од те суме тражи се накнадни кредит по партији 7. позиција 1. од 29.501·11 динара које је тражење у ствари прекорачење кредита одобреног на пензионисање, и којега прекорачена не би могло бити у смислу одредбе чл. 75. зак. о државном буџету од 1903 године. Међутим, то прекорачење долази у главном отуда што пензионисања у времену од 1-ог октобра 1909 године (дан када је поднет предлог о буџету за 1910 годину) па до 31-ог децембра 1909. године, износи суму од 281.081·96 динара, која је цела сума доцније пала на терет партије 7. „на пензије“ буџета за 1910 годину, а међутим при претресу буџета није та партија корегисана том сумом.

Да није пензионисање за та последња три месеца 1909 године изнело толику суму, свакојако, по пензионисању извршеној у 1910 год. не само да кредит одређен буџетом за 1910 годину неби био прекорачен за овотико колико је овде изнесено, него би се могла извршити и одредба чл. 28 финансијског закона за 1910 год.* Овако како је чињено не само да је на нова пензионисања утрошена пензија умрлих пензионара, која је у 1910 години изнела 150.554·93 динара, него се још појавило и напред показано прекорачење. За нове пензије стајао је Влади на расположењу, по буџету за 1910 годину кредит од . . . поред ослобођених кредитата:

1. реактивирањем . . . 26.797·15

2. осудом пензионара . . . 2.186·60

3. преласком на инвал. фонд 4.800—

а пензије пензионисаних од 1-ог јануара до 18 октобра 1910 год. (дан завршења списка пензионара) износиле су укупно

а од 18 октобра до 31 децембра 1910 године износи приближно сума нових пензија до

За пренос . . . 94.337·60 183.783·75

150.000—

33.783·75 183.783·75

73.337·60

48.000—

* Чл. 28. фин. закона за 1910. год. гласи:

„Пензионисања може бити само на терет кредита одобреног на пензионисања и на терет кредита, одобреног за пензије, у колико би се овај реактивирањем а не и услед смртих случајева ослободио.“

чemu
рачу
а то
доби
ској
кред
пенс
табл
шас
пен
по

Пренето . . . 91.331.60 183.783.75

чemu би имало да се дода још непрочуване пензије у
а то кад се одбије од суме 183.783.75
добила би се још уштеда у 1910 буџет-
ској години од

Ради бољег објашњења питања о кредиту који се накнадно износи на пенсионисање излаже се у продужењу таблица из које се види, како је се дошло до потребе накнадног кредита на пенсионисање у суми од дни. 31.268.59 по şart. 7. поз. 1 и 2.

ПРЕГЛЕД

О приповљеним пенсионарима од 1-ог октобра 1909. године по струкама

Редни број	По струкци	ПРИ ПОВЉЕНО				Годишњи износ пензије	
		од 1. октобра до 31. децембра 1909. год.		од 1. јануара до 18. октобра 1910. год.			
		динара	бр.	динара	бр.		
1	Врховне Државне Управе	4.145	40			4.145 40	
2	Министарства Правде	6.741	62	8.833	79	15.575 41	
3	» Просвете	21.959	07	1.684	78	23.643 85	
4	» Унутрашњих Дела					27.964 27	
	а) полиције	27.435	46	5.565	16	33.000 62	
	б) санитета			6.327	67	12.072 80	
5	Министарства Финансија	19.868	85	16.167	06	36.035 91	
6	» Иностраних Дела	833	33			833 33	
7	» Војног	140.827	12	12.725	79	153.552 91	
8	» Грађевина	55.693	23	9.927	60	65.620 83	
9	» Народне Привреде	3.577	88	12.105	75	71.961 75	
	Свега . . .	281.081	96	73.337	60	354.419 56	
						395.951 02	
	Непрочуване пензије износе приближно					35.000	
	Једна нова пенсионарка					1.387	
	Плата г. г. Ј. Жујевића и др. Јовановића					5.675	
	Свега . . .					396.481 56	
	Од ове суме пада на непрочуване пензије у 1909. год. за 1910. годину	30.874 29					
	и из терета кредита на пенсионисање	150.000	—			180.874 29	
						215.607 27	
	* Ослобођено смрћу реактивирањем и др.					184.338 68	
	Остаје непокривеног кредита					31.268 59	

*1. Напомена: од 1-ог октобра 1909. год. до 18. октобра 1910. год. било је овако кретање пенсионара:

1. Смрћу ослобођен је кредит пенсионара за:		150.554·93
2. Реактивирањем пенсионара за	26.797·15	
3. Осудом пенсионара за	2.186·60	
4. Преласком на инвалидски фонд за	4.800 —	33.783·75
		Свега: • 184.338·68

II. Напомена: По списку пенсионара који је приложен уз предлог буџета за 1911. годину било је на дат 20-ог септембра 1910. године овако бројно стање цивилних и војних пенсионара:

1.) 1098 цивилних пенсионара уживају је пенсију од укупно динара	2,842.074·32
2.) 409. војних пенсионара уживају је укупно пенсију од	1,380.278·95
што свега чини динара:	4,222.353·27

Према ономе износила је просечна пензија за једног цивилног пенсионара 2588 дин. годишње, а просечна пензија за једног војног пенсионара износила је 3374 динара годишње.

У ове горе означене две суме пенсионара цивилних и војних у укупном износу од 4,222.353.27 ишуше пензије учитељске у износу од 535.883·99 дин. које се обрачунавају код Министарства Просвете.

B. Државни Монополи.

За све државне Монополе и то: код монопола дувана, соли, петролеја, хартија од вредности и цигар-папира, тражи се укупно накнадни кредит у суми од 345.626.07.

У реферату г. Министра Финансија, Министарском Савету изнесени су по-добрно разлози одкуда је настала потреба да се ови кредити морају повећавати. Главни разлог је тај што је при изради буџета за 1910. годину, у министарству финансија израђен другачији распоред предложених прихода од појединачних монопола а том приликом није у писти мах изведена и коректура предложених расхода за појединачне монополе. Поред тога, приход који је остварен у прошлој години продајом појединачних монополских артикала већи је но што је у буџету прихода предвиђено изузевши само сб, која је знатно подбацила према буџетом предвиђеној суми.

Финансијски одбор има част предложити Народној Скупштини да изволи одобрити све овде тражене накнадне кредите.

VI. По струци Министарства Војног.

1.) Финансијски Одбор споразумео се са г. Министром Војним да се тражени накнадни кредит од 15.000 дин. по парт. 227. сведе на 10.900 дин. колико ће имати у ствари да се утроши.

2.) По тражењу накнадног кредита од 90.000— динара, по парт. 238 поз. 1. за набавку потребне количине гориза, г. Министар Војни изјавио је, да је његов претходник пред своју оставку, под 2-гим марта 1910 год. тражио да се ова партија повећа за 90.000 динара, за потпuno подмирење трошкова који се имају учинити из те партије. То повећање није усвојено у Министарству Финансија неспоразумом, који је напоменуо и г. Министар Финансија у своме реферату. Финансијски Одбор предлаже Народној Скупштини да изволи одобрити овај накнадни кредит, а у исти мах предлаже и то, да се одмах на рачун државне готовине сврши обрачун о „Добри“, пошто је Министарство Финансија целу суму, ангажовану од стране Министарства Војног за те исплате, неправилно измирило Трговачкој Банци још 22 августа 1908 године ДРБр. 10.345.

За накнадне кредите под 3 и 4., финансијски Одбор има част предложити Народној Скупштини да изволи одобрити по парт. 239 поз. 2. за осветлење 9.000 динара као и по парт. 241. поз. 5. за израду и набавку убојне спреме од 50.279 динара. Потреба за накнадни кредит од 9.000 дин. настала је због установљења 25 нових јединица (24 митраљеска одељења, и једна пешадијска школа гађања) а накнадни кредит од 50.279 дин. постао је потребан, по усменом објашњењу г. Министра Војног с тога, што се нису могле предвидети све потребе које падају на терет парт. 241. поз. 5., у времену када је буџет поднесен.

V. По струци Министарства Грађевина.

а. Министарство.

Финансијски одбор има част предложити Народној Скупштини да изволи одобрити накнадни кредит од 20.758·17 динара по партији 274. „на грађевине на сиру о на води“, из разлога наведених у реферату г. Министра Финансија.

6) Железничка Дирекција.

За накнадне кредите под 1. и 2. финансијски Одбор има част предложити Народној Скупштини да изволи одобрити 35.000 дин. по парт. 290. па километражу с обзиром на то, да су пуштене у саобраћај нове пруге (око 125. километара), али Финансијски Одбор ипак налази, да је било у реду, да се та потреба тачно означи као нова потреба, што је и могућно било учинити, ако се кредит тражи само за нове пруге. Из истог разлога, због пуштања у саобраћај нових пруга настала је и потреба повећавања канцеларијских трошка, те Финансијски Одбор предлаже, да се одобри и накнадни кредит по парт. 292. поз. 1. од 15.000 дин., као и трајени 5000 дин. по поз. 2. исте партије за повећану кирију, пошто је стари уговор о закупу истекао и замењен новим.

3.) Финансијски Одбор има част предложити Народној Скупштини, да изволи одобрити пакнадне кредитите и то:

а) по партији 293. на надзор и одржавање пруге;

поз. 1. за материјал . . 220.000—

б.) по парт. 294. на саобраћај и комерцијалну службу;

поз. 1. за материјал . . . 30.000—
2. нацртне . . . 45.000—

в.) по парт. 295. за вучну службу:

поз. 1. за материјал . . . 481.500—
" 2. " налице . . . 26.000—

г) по парт. 298, за оправку пруге.

д) ванредни расход под „Г“ на до-
датке, путне, подвозне и селидбене тро-

ШКОЛЕ

Свёга . .

Документът Основа има за цел:

Финансијски Одбор сматра за потребно напоменути, да је потреба за

ове накладне кредити дошли из разных разлога и то:

а) Што су у Желез. Дирекцији чи-

њене поруџбине пре него што су за то одобрени кредити. Г. Министар Грађе-

вина изјавио је у Финансијском Одбору да у буљуће такав рад неће одобрити.

6.) Што је у буџету за 1910. године чини износом расхода око жељеног

пак пријавио се на један од његових бројних сарадника, а то је било у једној чаршији у Нишу, где је живео један од људи који су били уважавани у граду.

расходи за остале потребе нису опли предвиђени у довољној количини а то

			За 1910. год.
		Предлогом тражено	Буџетом одобрено
220.000.—		500.000	560.000
120.000.—	340.000.—	<u>500.000</u>	<u>1,000.000</u>
забавај и ко-			
30.000.—		100.000	150.000
45.000.—	75.000.—	<u>177.900</u>	<u>277.900</u>
у службу:			
481.500.—		1,000.000	450.000
26.000.—	507.500.—	<u>900.000</u>	<u>1,900.000</u>
ку пруге .	13.800.—		
„Г“ на до-			
дбене тро-			
...	12.000.—		
Свёга . .	948.300.—		

због тога, што су дотле вршени вимани на рачун железничке радионице у Нишу;

в) што су се и трошкови обухваћени овим накнадним кредитима повећали пуштањем у саобраћај нових железничких пруга, и

г.) што ће и бруто приход од железница за 1910. годину изнети, према извештају жељезничке дирекције од 12. јуна, Бр. 171., око 13.400.000 према предвиђеном у буџету за 1910. годину приходу у суми 12.000.000. динара.

В. Поштанско-Телеграфско Одељење.

По парт. 321. на канцеларијске трошкове и кућне крије и т.д., а по поз. 2. и 9. Финансијски Одбор има част предложити Народној Скупштини да изволи одобрити накнадне кредите у укупном износу 5.000. дин. из разлога наведених у реферату г. Министра Финансија.

В.) Ванредни кредити.

I. По стручни Министарства Просвете и Црквених Послова.

Финансијски Одбор има част предложити Народној Скупштини да изволи одобрити ванредни кредит од 50.000 дин. који се тражи ради подмирења трошкова око уметничке изложбе у Риму с тим, да обрачун о њему уђе у завршни рачун за 1911. годину.

II. По стручни Министарства Војног.

1.) Финансијски Одбор проучио је питање о ванредном кредиту од 358.477.48 динара, који се тражи ради враћања појајнице Друштву Српског Црвеног Крста, коју је оно дало Министарству Војном у октобру 1908. г. за време анексионе кризе. Понито овај дуг постоји, Финансијски Одбор не може друкчије поступити но да замоли Народну Скупштину, да изволи одобрити тражени ванредни кредит за исплату дуга Друштву Српског Црвеног Крста.

Финансијски Одбор констатује са жељењем, да се из реферата г. Министра Финансија о овоме ванредном кредиту види, да при подмирењу ове потребе, није поступљено као што наређују Устав и за-

кон о држав. буџету. Нити је од Народне Скупштине тражен ванредни кредит за покриће овога неочекиванога расхода, нити је, када је већ то пропуштено, тражено од Народне Скупштине одобрење за задужење, као што то наређује чл. 118. Устава. У оштите сам г. Министар Финансија као најнадлежнији за све државне расходе, дознао је за ово задужење, као што се из његовог реферата види, тек 2-ог децембра 1909. године.

2.) Финансијски Одбор има част предложити Народној Скупштини, да прими и одобри ванредни кредит од 6054.04 дин. за исплату додатка на рок службе: подофицирима, капларима и редовима окружне жандармерије из разлога, који су наведени у реферату г. Министра Финансија.

3.) За ванредни кредит за исплату купљеног земљишта на Баници од г. Антонија Митровића и г-ђе Косаре Маринковићке у износу од 362.250 динара, Финансијски Одбор налази, да за утршак суме од 471.723.20 дин. није учињено оно, што се по законима имало учинити, пре но што се почну издаци вршити, т.ј. није од Народне Скупштине оцењена потреба и одобрен кредит за ову куповину земљишта. Не види се из реферата г. Министра Финансија ни то, да ли је потребу куповине овога земљишта, за чију куповину у оштите није било одобреног кредита, бар ценио Министарски Савет, јер у оштите и нема решење Министарског Савета, којим би г. Министар Војни био овлашћен да ову куповину изврши. Г. Министар Војни дао је Финансијском Одбору, на тражено обавештење о потреби да се ово земљиште купи изјаву, да ова куповина стоји у вези с остварењем нове формације војске, и да је, колико је пјему познато, имала да се измири из приреза 5%, за војне грађеване. Финансијски Одбор не налази, да су дата објашњења за потребу ове куповине довољна, да би се могла објаснити њена неодољивост и препиност, понито нова формација војске још није одобрена нити је према томе ступила у живот.

Финансијски Одбор жали, што се ни при овој куповини није водило рачуна ни о чл. 118. Устава, ни о чл. 53. зак. о држав. буџету од 1903. год. и налази,

да овај кредит треба одобрити само у случају, ако није могућно ову куповину повишишти.

4.) Финансијски Одбор има част предложити Народној Скупштини, да се одобри ванредни кредит за исплату вишкова за подизање војних грађевина у 87.737·66 динара. По објашњењу г. Министра Војног које је дао Финансијском Одбору, ови вишкови распоређени су по дивизијама овако:

а) Вишкови код Дунавске Дивизије

1.) За подизање 4 коњушнице за 4 батерије Дунав Арт. Пука	64.087.88
2.) За подизање првог муниционог магацина	7.763.09
3.) За подизање пуковског магацина	2.184.33
4.) За подизање другог муниционог магацина	3.233.82
5.) За подизање трећег муниционог магацина	3.726·10
	<u>80.995.22</u>

б) Вишкови код Моравске Дивизије

1.) Подизање једне коњушнице за Моравски Артилер. Пук	1.659.98
---	----------

в) Вишкови код Дринске Дивизије

За подизање двеју коњушница	5.082.46
Свега	<u>87.737·66</u>

Вишкови ови произлазе отуд, што је земљиште било непогодно, те су се темељи морали проширивати, или што је теренски нагиб захтевао више зидања и насыпаша.

5) Ванредни кредит за исплату вишка на болничком павиљону у Неготину од 4216·93 динара. Финансијски Одбор има част предложити Народној Скупштини, да изволи одобрити овај ванредни кредит из разлога, који је навео г. Министар Финансија у своме реферату.

6. Ванредни кредит од 30.000 дин. за подизање војно-занатлијске школе у Крагујевцу и

7. Ванредни кредит од 30.000 дин. за израду нове ћуприје преко Лепенице у Крагујевцу. Финансијски Одбор има част предложити Народној Скупштини, да изволи оба ова кредита одобрити по предлогу, из разлога који су у реферату г. Министра Финансија наведени.

Ш. По струци Министарства Грађевина

а) Министарство.

1. Ванредни кредит за оправку и проширење јаворског пута од 100.000 дин. Овај ванредни кредит није предвиђен у предлогу овога закона међу осталим кредитима, него се уноси пакнадно на основу представке г. Министра Грађевина г. Министру Финансија од 11. децембра 1910. год. Бр. 10055.

Финансијски Одбор има част замолити Народну Скупштину, да изволи одобрити овај ванредни кредит из разлога наведених у горњем акту г. Министра Грађевина.

б) Железничка Дирекција

Ванредне кредите за покриће буџетских обавеза, које у ранијим годинама нису могле бити измирене, а које су показане у предлогу закона од бр. 2 до бр. 7 у износу 7.513·09 динара, Финансијски Одбор има част предложити Народној Скупштини да их изволи одобрити према мотивацији у реферату г. Министра Финансија.

8. За ванредни кредит од 769.350 дин. за исплату вагона и фургона за нормалну пругу, поручених у Русији у 1908. год., који није увршћен у предлог овог закона, него је унесен сада пакнадно, Финансијски Одбор има част предложити Народној Скупштини на одобрење. Преставка г. Министра Финансија од 4. децембра 1910. године ДРБр. 22.308. којом се тражи уношење овог ванредног кредита у предлог закона гласи овако:

Финансијском Одбору,

За исплату вагона и фургона за нормалну пругу, који су поручени у Русији, обратио је се моме претходнику господин Министар Грађевина с писмом, од 5. августа 1908. г. Бр. 22.965. и тражио, да му издејствује одобрење Народне Скупштине за ванредни кредит у суми од 769.350 динара.

Али како Народна Скупштина тада није била на окупу, то је Господин Министар Финансија, саобразно чл. 57. зак. о држ. буџету, па основу решења Министарског Савета од 20. августа 1908. год. и одобрења Државног Савета од 23. августа 1908. г. Бр. 5.054., издејствовао указ Њег. Вел. Краља од 30. септ. 1908. г., којим му је одобрено, да може суму од 769.350 дин. издати Министру Грађевина за речену потребу с тим, да се ова сума покаже у државном рачуну расхода за 1908. год. на терет држав. готовине по чл. 25. зак. о држав. буџету.

Према томе, требало је још у 1908. год. у првом најближем сазиву Нар. Скупштине, поднети на одобрење Краљев указ, са оригиналним документима, о исплати расхода и мишљењем Глав. Контроле, у смислу одредбе чл. 59. зак. о држ. буџету.

Али ово тада није учињено једно с тога, што оригиналних докумената о исплати ових вагона није ни било, пошто су тек тада и поручени, па зато овај расход није могао ни бити показан у рачуну за 1908 год., а друго што је овај предмет био затурсен, и тек ми је поднет на решење 1. ов. мес. услед тражења Желез. Дирекције од 29. пр. мес. Бр. 39.308., да јој ставим на расположење извесну суму ради исплате прве рате према постојећем уговору.

За овакву немарност у служби, ја сам наредио да се поведе истрага, да бих проузроковача могао примерно казнити, али како се истрагом показало, да су одговорна лица ван домаћа моје власти, пошто је једно отпуштено и отишло у иностранство, а друга два су пенсионисана још 1909. године, као што ће се Финансијски Одбор изволети уверити из приложеног реферата од 3. ов. мес. ДРБр. 22.308., то по овој ствари немам шта даље радити у овом правцу.

Међутим, како је потребно, да се Жел. Дирекција постави у могућност, да одговори својој обавези по уговору, то ми је част спровести Финансијском Одбору у прилогу под 1. 2. и 3. Краљев указ и решење Министарског и Државног Савета, као и сву осталу преписку по овоме предмету с молбом, да у предлогу закона „о буџетским вирманима и накнадним и ванредним кредитима за 1910. г.“ изволи унети као допуну и овај ванредни кредит од 769.350 дин. за исплату поручених вагона и фургона у Русији.

Министар Финансија,
Стој. М. Протић с. р.

Финансијски Одбор има част предложити Народној Скупштини да са разлога наведених у горњем акту г. Министра Финансија изволи одобрити овај ванредни кредит.

9. Ванредни кредит за набавку материјала за израду брикета за резерву од 60.000 дин., Финансијски Одбор има част предложити Народној Скупштини да изволи одобрити из разлога наведених у реферату г. Мин. Финансија.

в.) Поштанско-Телеграфско Одељење.

Финансијски одбор има част предложити Народној Скупштини да изволи одобрити ванредне кредите за покриће буџетских обавеза које у ранијим годинама нису могле бити измирене, а које су показане у предлогу под 1—4 у укупном износу од 41954·97 дин.

IV. По струци Министарства Народне Привреде.

1.) Финансијски одбор има част предложити Народној Скупштини да изволи одобрити ванредан кредит од 3.532·63 дин. по парт. 383. поз. 1. на економатске трошкове ратарске школе у Шапцу

Ру-
ном,
две
дин
ења
од
јит.
тру
чују
ту.

из разлога наведених у реферату г. Министра Финансија.

2.) Г. Министар Финансија упутио је Финансијском одбору под 29. нов. 1910. год. ДРБр. 21420., акт ове садржине:

Финансијском Одбору,

Преставником својом од 18. октобра о. г. ДРБр. 11064, као и поверљивим писмима од 9. ов. м. и 19. о. м. ДРБр. 12176, Господин Министар Народне Привреде известио ме је, да му је, за покриће расхода Управе Топчидерске Економије у овој години, а по парт. 372.—374. потребан накнадни кредит од 12.000 дин. из резервног буџетског кредита на недовољно предвиђене расходе партија 413.

Ово тражење мотивисао је Господин Министар Народне Привреде тиме, што су приходи Топчидерске Економије у овој години знатно подбацили, услед неродице и других елементарних непогода, те она није у стању да задовољи условну законску одредбу, која је унесена у буџет расхода за 1910. годину код горњих партија, а по којој Управа може чинити издатке у буџетом одобреним границама само у случају, ако буџетски приходи достигну висину расхода по тим партијама, који износе 69.800 дин.; у противном случају, имају се и расходи умањити у сразмери умањеног прихода.

Како потреба овога накнадног кредита није наступила услед тога, што расходи нису у доволјној количини одобрени буџетом, већ затошто је Управа Топчидерске Економије, наведеном одредбом ограничена у употреби и трошењу предвиђених и одобрених буџетских расхода, то се нисам могао одазвати жељи г. Министра Народне Привреде, да му издејствујем накнадно повећање ових буџетских партија.

Али имајући у виду разлоге, које ми је навео Господин Министар Народне Привреде, и увиђајући потребу, да се овој установи помогне, тим пре што ће ова помоћ бити без повећавања расхода буџетом предвиђених, мени је част умолити Финансијски одбор, да изволи допунити предлог закона, „о буџетским вирманама и накнадним и ванредним кредитима“ који сам имао част поднети Народној Скупштини на решење, са још једном одредбом, којом би се, за ову годину, укинуло ограничење постављено код парт. 372.—374.

Према томе имао би се горњи законски предлог допунити са још једним чланом који би гласио:

Члан 4.

Овлашћује се Министар Народне Привреде, да може чинити издатке, по партијама 372., 373. и 374. буџета Топчидерске Економије, у границама буџетом одобрених кредитата, изузетно условљеној одредби, постављеној код ових партија у буџету за 1910. год.

Министар финансија,
Стој. М. Протић с. р.

Финансијски Одбор има част предложити Народној Скупштини да за ову годину изволи примити и одобрити овај нови члан 4. у предлогу закона „о буџетским вирманама и накнадним и ванредним кредитима“ према горњој представци г. Министра Финансија. У

прошлогодишњи буџет, увео је Финансијски Одбор извесна ограничења за трошење буџетских кредитита код Управе Топчидерске Економије у нади, да ће се тим ограничењем постићи бар толико, да приход подмирује расход. Из овога предлога види се да то није постигнуто и у опште, једва ће се мочи постићи и у будуће, ако се Управа Топчидерске Економије не постави на здраву трговачко-економску основу. Финансијски Одбор мишљења је да у опште све државне привредне установе ваља поставити на такву основу.

Финансијски Одбор мишљења је да се сви тражени накнадни и ванредни кредити имају покрити из државне готовине пошто у државну готовину и иначе улазе у смислу чл. 25. зак. о државном буџету све уштеде, суме добивене од продаје државних добара, као и други приходи ван буџета.

На послетку, Финансијски Одбор има част поднети Народној Скупштини табеларни преглед свију накнадних и ванредних кредитита, којима је оптерећена буџетска 1910. година, а то како по овоме предлогу, тако и по закону, о ванредним кредитима вотираном под 14. новембром пр. године, из кога ће се преглавидети, која стварна сума накнадних и ванредних кредитита потиче из буџетске радије 1910 године, а која пада на терет минулих година, па се сада у 1910 године измирије. (В. таблицу на идућој страни).

Како је поднети „предлог закона о буџетским вирманима и накнадним и ванредним кредитима за 1910. и раније буџетске године“ као и реферат г. Министра Финансија погрешно био оштампан то Финансијски Одбор прилаже уз овај свој извештај поново штампан предлог закона и реферат г. Министра Финансија.

Финансијски Одбор користи се овом приликом да учини још две напомене:

1.) Потребно би било једном коначно пречистити са свима заосталим подужицама из ранијих година, па према томе прикупити све податке о томе и поднети Народној Скупштини на одобрење. Ма да је г. Министар Финансија учинио колико је могао да се ово питање скине с дневног реда, ипак Финансијски Одбор има уверење, да још има нерегу-

ТАБЕЛДАРНИ ПРЕГЛЕД СВИХ НАКНАДНИХ И ВАНРЕДНИХ КРЕДИТА У БУЏЕТСКОЈ 1910. ГОД.

Број	На основу чега	НАЗИВ КРЕДИТА	1908 и раније године		1909		1910		1911	
			динара	и.	динара	и.	динара	и.	динара	и.
1	Зак. од 14. новембра 1910. год.	За путовање Краљево у иностранство . . .					300.000			
2	"	За регулацију границе на Дрини					80.000			
3	"	За изложбу у Турину							100.000	
4	"	За путовање Престо- данаследничко у иностранство . . .					40.000			
5	"	За војно-технички за- вод у Крагујевцу .					100.000			
6	"	За барутану „Обили- ћево“					150.000			
7	"	За ремонтски фонд .					145.008			
8	"	На повељиве потребе Министра Иностра- них Дела			60.000					
9	"	За путовање Престо- данаследничко на Цетиње					20.000			
10	"	За откуп турског има- ња	200.000							
11	На основу предлога	Сви накнадни кредити за 1910 г. под „Б“					1,689.780	14		
12	"	Ванр. кредит за из- ложбу у Риму . . .							50.000	
13	"	Повраћај позајмице друштву Српск. Пр- веног Крста	258.477	48						
14	"	Додатак жандармима на рок службе . . .			6.054	04				
15	"	Куповина земљишта на Бањици			362.250					
16	"	Вишкови на војним грађевинама . . .			87.737	66				
17	"	Вишкови на болнич- ком павиљону у Пе- готину	4.216	93						
18	"	Војно-занатлијска школа у Крагујевцу					30.000			
19	"	Турија преко Лепе- ница у Крагујевцу .					30.000			
20	"	Пут Ивањица—Кушић — Јавор					100.000			
21	"	Ванред. кредити же- лезничке дирекције	850		6.663	09				
22	"	Исплата вагона и фур- гона у Русији . . .	769.350							
23	"	Материјал за бритек- тицију					60.000			
24	"	Ванредни кредити по- штанско - телеграф- ског одељења . . .	695	75	41.259	22				
25	"	За ратарску школу у Шапцу			3.532	63				
Свега . . .			1,333.590	16	567.496	64	2,744.788	14	150.000	

4,795.874.94

лисаних подужица из ранијих година као што је случај на пр. са дугом Железничке Дирекције из 1892. год. у износу од 697.967,25 дин., колико она дугоје фондовима пензионом и болничком и фонду одеће, и због кога се дуга уноси у Буџет расхода по 35.000 дин. годишње ради плаћања интереса.

2.) Финансијски Одбор налази, да су и сви ресорни Министри дужни поред Министра Финансија старати се и сами, да се Буџет једном одобрен и изврши онако како је одобрен, без икаквих прекорачења кредита. Управо права је опасност за равнотежу буџетку, ако би се могло и у будуће догађати, да поједини ресорни Министри чине издатке, за које не само да нема одобреног кредита, него о којима чак нису нашли за потребно ни да известе Министра Финансија. Међу овде поднесеним ванредним кредитима, налази се тражење одобрена за два кредита, о којима пре утрошака није био извештен ни сам Министар Финансија.

Код поједињих тачака одвојили су се г. Милорад Драшковић и г. Др. В. Маринковић.

За известиоца по овоме законском предлогу, Финансијски Одбор одређује г. Драгишу Васића.

24. јануара 1911. год.
у Београду.

*Председник финансијског одбора,
Др. Л. Пачу. с. р.*

*Секретар,
Урош Ломовић, с. р.*

Чланови:

К. Ворисављевић, с. р.
Е. Стојановић, с. р.
Милорад Драшковић, с. р.
 (одваја се)
Ј. Ј. Јовановић, с. р.
Др. В. Маринковић, с. р.
 (одваја се)
Драгиша Васић, с. р.
Мита Исаковић, с. р.
Наст. Н. Петровић, с. р.
Срет. В. Којић, с. р.

Прилог 25. броју „Српских Новина“

БРОЈ 67.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LXVI. РЕДОВНИ САСТАНАК

27. ЈАНУАРА 1911. ГОД.

— ИЗДАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ —

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1911.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LXVI
РЕДОВНИ САСТАНАК

27. ЈАНУАРА 1911. ГОДИНЕ

III РЕДОВАН САЗИВ
ПЕРИОДЕ 1908—1911. ГОД.

LXVI РЕДОВНИ САСТАНАК НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ПРЕДСИДАВАО ПРЕДСИДНИК:

Андра Николић

И II ПОТПРЕДСИДНИК:

Јаков Чорбадžић

СЕКРЕТАР:

Милош Трифуновић

Присуствали су били Г. Г. Министри: Министар Унутрашњих Дела и Мии, Народ. Привреде.

Почетак у 9 часова пре подне.

Председник, Андра Николић. — Отварај LXXVI редовни састанак.

Извољите чути протокол пређашњег редовног састанка.

Секретар, Милош Трифуновић прочита протокол LXV редовног састанка.

Председник, Андра Николић. — Има ли припадајаца прочитани протокол? (Нема).

Објављујем да је протокол примљен.

Извољите чути молбе и жалбе.

Секретар, Милун Лукић прочита молбе и жалбе, које гласе:

Бр. 354. — Димитрије Младеновић, у име грађана села Медвеђе, среза Јабланичког, моли да се Медвеђе проглаши за варошицу.

Бр. 355. — Алемпије Марковић и другови из Душковца, среза Пожешких Железница, моле да се ослободе држава кошевске хране.

Бр. 356. — Суд општине Стромостенске, среза Деспотовачког, моли да се постави својственик у парохији дворишкој.

Бр. 357. — Војислав М. Атанасовић, б. војник из Београда, моли да му се признаје време проведено у служби Јасене Лутрије.

Бр. 367. — Милан Рајковић из Београда, жали се на рад порезника Боже Спасића из Доњег Милановца.

Бр. 369. — Душан Г. Марковић, артиљеријски наредник, писар Моравског Убојног Слагалишта, из Ниша, моли да му се у године непрекидне службе уратуна своје време од 1. новембра 1889., изузимајући једне године шест месеци и шеесајест дана.

Бр. 370. — Смајло Зечановић и другови, меџаније из Лознице, моле да се забрани беосправно механишење Мују Зечановићу.

Бр. 371. — Михаило Стевановић, службеник поште крушевачке, моли за државну помоћ.

Бр. 372. — Суд општине Честинске, у срезу Гргуревском, моли да се изврши нова класификација земљишта.

Бр. 373. — Јеврем Николић, текак из Добрђевца, у срезу Александровачком, моли да му се оправсти казна за горосечу.

Бр. 374. — Драгомир Неранџић, возовоља, и другови из Београда, у име возлог и машинског особља Српских Државних Железница, моле да им се исплати стапарнија од 31. марта 1892. до 20. децембра 1904. год.

Председник, Андра Николић. — Упутље се одбору.

Извољите чути један посланички предлог.

Секретар, Благоје М. Илић прочита предлог посланика проте Милана Ђурића и др. за закон о потномагању „Народне Одбране“, „Стрелачког савеза“, Соколског савеза „Душан Силви“, Савеза када Јахача „Кнез Михаило“, „Олимпийског клуба“ и „Ловачког Савеза“, који гласи:

Народној Скупштини,

С погледом на то у неким се приликама данас налази Србија и Српство, с погледом на дужности сваког Србина према Отаџбини, ни морамо учинити све што до нас стоји, да појачамо и витештво у земљи, како би се сваки Србин могао својој националној дужности одужити а тиме се и Отаџбини одужити.

У тој цели ми подносимо Народној Скупштини пројекат закона о потномагању „Народне Одбране“, „Стрелачког Савеза“, „Соколског Савеза Душан Силви“, Савеза Кола Јахача „Кнез Михаило“, „Олимпийског клуба“ и „Ловачког Савеза“, и молимо Народну Скупштину, да извала у интересу Отаџбине овај предлог решити још у овом скупштинском сазиву.

Нисмо ни први са овим предлогом. Све државе на свету чине за витештво у својој земљи иного, па и оне које стоје војнички најжаче.

НАРОДНА СКУПШТИНА

Жалостан је пример да Србија нема војне обуке у својим школама, а ту обуку уводи чак и Аустро-Угарска, а Бугарска у своме Министарству Проевете има парочито војно лице за руковођење војничким вежбама по школама. Румунија је већ одавно завела то по својим школама.

И попона молимо Народну Скупштину, да изволи овај предлог, као неома користан по телесно и морално јачање српског народа и омладине, решити што ире.

25. јануара 1911. год.
у Београду.

Предлагачи, народни посланици:

Прота Милан Ђ. Ђурић, Стев. А. Јанковић,
Благоје М. Илић, Урош Ломовић,
Јосиф Војновић.

Председник, Андра Николић. — Упутиће се секцијама.

Изволите чути три одборска извештаја по предложима посланичким.

Секретар, Милун Лукић прочита извештај одбора по предлогу Станка Петровића посланика, о премеру земљишта за порезивање, која гласи:

Народној Скупштини,

Одбор изабран за оцену уместности предлога закона г. Станка Петровића народ. посланика, о премеру земљишта, проучио је номенити предлог па је нашао: да је написан у законској форми и да има места његовом решавању у Народној Скупштини.

Из, како је у смислу овога предлога, поднео законски предлог г. Михаило Јовановић са осталим својим друговима народним посланицима, којим је обухваћено оно што предлагач г. Петровић жељи, а који предлог носи наслов: „Предлог закона о попису земљишта у Краљевини Србији“, по коме је Државни Савет дао своје мишљење, — то одбор налази: да нека потребе овај предлог слати Државном Савету на оцену, већ га треба придржати предлогу г. Јовановића и другова.

За известниоца је одређен Михаило Јовановић.
25. јануара 1911. год.

Београд.

Секретар,
Михаило Јовановић с. р.

Председник одбора,
Стојан Новаковић с. р.

Чланови:

Тодор М. Стојановић с. р., Михаило Срећковић с. р., Маринко Марковић с. р., Михаило Јовановић с. р.

Председници секција:

Прота, Милан Ђурић с. р., Анта Радосављевић с. р., Д-р И. Коловић с. р.

Секретар, Милош Трифуновић прочита извештај одбора по предлогу Станка Петровића и другова, о уређењу округа и срезова, који гласи:

Народној Скупштини,

Одбор за проучавање предлога Станка Петровића: о изменама закона о уређењу округа и срезова,

проучио је исти, па је нашао да поднета предлог не треба усвојити, из разлога изнетих у мишљењу Државног Савета, јер српским скупштинама боље и корисније може руководити као председник члан окружне скупштине, посланик по садашњем закону, по кад би се председник српске скупштине бирао из њене средине.

О томе је одбору част изнети Народној Скупштини на решење мишљење овог одбора.

Г. Г. Љуба Јовановић, Стапко Петровић и Стеван Јанковић одвојили су се и искле да поднесу предлог трећи усвојити.

Известилац је Михаило Срећковић,

25. јануара 1911. год.
у Београду.

Председник,
Љ. Јовановић

Секретар,

Михаило Срећковић

Чланови:

Мих. Ј. Ђорђевић, Стев. А. Јанковић, Милош Рајић, Аритон Марковић, Станко Петровић.

Секретар, Благоје М. Илић прочита пет извештаја одборских о образовању нових општина, који гласе:

Народној Скупштини,

Одбор за разгруписавање општина расмотрио је сва односна акта и предлог Г. Министра Унутрашњих Дела, од 24. новембра 1910. године ПД 22.465., да се села: Бргула и Лисе Поље одвоје од општине Радљевске, у срезу Тамињавском, окр. Ваљевског, па да сама за себе образују нову општину под називом: „општина бргулска“ у истом срезу и округу, па је нашао:

Да су испуњени услови чл. 6., 7. и 8. закона о општинама. Изв, како је одбор за молбе и жалбе под 25. јануаром т. г. Бр. 167., доставио овоме одбору молбу грађана ова два села са 170 потписа, којом моле, да се по њиховој ранијој молби не доноси решење о вишивом одвајању од општине Радљевске и образовању нове општине, јер жеље и даље остати у саставу исте општине, то је одбору част предложити Народној Скупштини да извени решењи:

Да се ово одвајање не одобри, већ да се цео предмет врати Г. Министру Унутрашњих Дела, те да нареди, да ова села донесу пакнадну одлуку о одвајању по пропису закона о општинама.

За известниоца је одређен Михаило Јовановић.
25. јануара 1911. год.

Београд. Председник одбора,
Секретар, Прота Милан Ђ. Ђурић
Михаило Јовановић

Чланови:

Лубомир Марковић, Сава Раденковић, Стева А. Јанковић.

Народној Скупштини,

Одбор за разгруписавање општина расмотрио је сва поднета акта и предлог Г. Министра Унутрашњих Дела, од 16. новембра 1910. год. ПДр. 11.054., по предмету одвајања села Рабаса од оп-

штине горњо-буковачке, у срезу подгорском, и спајаја са општином котелничком, у срезу ваљевском, па је нашао:

Да су испуњени услови чл. 6., 7. и 8. закона о општинама, па стога му је част предложити Народној Скупштини:

Да се село Рабас одвоји од своје садање општине горњо-буковачке, у срезу подгорском, округу ваљевском, и споји са општином котелничком.

За известиоца одређен је г. Михаило Јовановић.

25. јануара 1911. год.

у Београду. Председник одбора,
прота Милан Ђ. Ђурић.

Секретар,
Михаило Јовановић.

Чланови:

Љубомир Марковић, Сава Раденковић, Стев.
А. Јанковић.

Народној Скупштини,

Одбор за разгруписавање општина расмотрio је сва односна акта и предлог Г. Министра Унутрашњих Дела, од 28. октобра 1910. год. № 14228, као и накнадно тражени и добијени извештај од Г. Министра Унутрашњих Дела, од 19. децембра 1910. год. ПБр. 24415., да се село Велико Село одвоји од општине велико-селске, у срезу јадранском, округу подринском, и споји са општином јаребичком, у истом срезу и округу, па је нашао:

Да су испуњени услови чл. 6., 7. и 8. закона о општинама. Ну како су грађани села Великог Села попова донели одлуку по прописима закона о општинама, која је достављена Народној Скупштини актом Г. Министра Унутрашњих Дела, од 3. јануара ове године П.Бр. 119., да желе и даље остати у саставу општине велико-селске, то је одбору част предложити Народној Скупштини да изволи решити:

Да село Велико Село и даље остане у саставу садање општине велико-селске, у срезу јадранском, округу подринском.

За известиоца је одређен Михаило Јовановић.

25. јануара 1911. г.

Београд.

Председник одбора,
прота Милан Ђ. Ђурић.

Секретар,
Михаило Јовановић.

Чланови:

Љубомир Марковић, Сава Раденковић, Стев.
А. Јанковић.

Народној Скупштини,

Одбор за разгруписавање општина расмотрio је сва односна акта и предлог Г. Министра Унутрашњих Дела, од 30. децембра 1910. год. № 24.878., да се село Сиљеница одвоји од општине рековачке и образује нову општину под именом: општина сиљевачка, па је нашао:

Да су услови чл. 6., 7. и 8. закона о општинама испуњени, па стога му је част предложити Народној Скупштини да изволи решити:

Да се село Сиљеница одвоји од своје садање општине рековачке, у срезу левачком, округу морав-

скоме, па да само за себе образује општину под називом: општина сиљевачка у истом срезу и округу.

За известиоца одређен је г. Михаило Јовановић.

25. јануара 1911. год.
у Београду.

Председник одбора,
прота Милан Ђ. Ђурић.

Секретар,
Михаило Јовановић.

Чланови:

Љубомир Марковић, Сава Раденковић, Стеван
А. Јанковић.

Народној Скупштини,

Одбор за разгруписавање општина расмотрio је сва односна акта и предлог Г. Министра Унутрашњих Дела, од 7. јануара о. г. № 281., да се село Горње Точане одвоји од своје садање општине грабовничке, у ср. косаничком, и споји са општином горњо-коњушком, у ср. прокупачком, окр. тоналичком, па је нашао:

Да су испуњени услови чл. 6., 7. и 8. закона о општинама, па стога му је част предложити Народној Скупштини да изволи решити:

Да се село Горње Точане одвоји од своје садање општине грабовничке, у ср. косаничком, окр. тоналичком, и споји са општином горњо-коњушком, у ср. прокупачком истога округа.

За известиоца је одређен Михаило Јовановић.

25. јануара 1911. год.
Београд.

Секретар,
Михаило Јовановић.

Председник одбора,
Прота Милан Ђурић.

Чланови:

Љубомир Марковић, Сава Раденковић, Стев. А.
Јанковић.

Секретар, Милун Лукић прочита извештај одбора о оцени уместности предлога посланика Живојина Хаџића, о предлогу закона о земљорадничкој комори, који гласи:

Рађено 28. јануара 1911. год.
у Београду, у одбору за оцену
уместности предлога г. Живојина
Хаџића, народног посланика, о:
„Предлогу закона о земљорадничкој комори“, у згради На-
родне Скупштине.

Данас су се састали избрани чланови са пред-
седницима секција и прво су се конституисали
избрани:

За председника, Стојана Новаковића.

За деловођу, Благоја М. Илића.

За овим је одбор, у смислу чл. 85. пословника,
проучио како поднесени предлог, тако и мотиве,
које је предлагач за подношење овога законског
предлога изнео у писму упућеном Народ. Скупштини.

По довольном прочену одбор налази:

Да је предлог написан у законској форми, да заслужује да се Изврдна Скупштина његовим претресом запиши.

Достављајући предње Народној Скупштини одбор је моли, да одборско мишљење изврши усвојити и са поднесеним предлогом поступити даље по закону.

Сокрагар, Председник одбора,
Благоје М. Илић Стојан Новаковић, с. р.

可憐的白痴

Анта Радосављевић, Прота Милан Ђурић, Д-р Коловић, Милун Љукић, Ј. М. Селић, Ђорђе Рашић, Љубомир Марковић, Мил. Малићанин.

Председник, Андра Николић. — Скупштина узима на више одборске извештаје, а одлучиће код ћо се они ставити за дневни ред. Досад писмо практиковано да се они малки извештаји штампају и раздају посланицима.

Предлагаем на чтение председнику.

Михаило Радивојевић. — Ја ћу да унапред једно питање г. председнику односно спуштимског разда.

Сад су прочитани извештаји одбора о разгруписавању општина. У једном од тих извештаја каже се: да се село Бргуле не одваја од општине Радљевско, стога што су грађани тога села пакнадно подпали један акт, и тражили, да се то село не одваја, и скушитински је одбор према том акту донео одлуку: да се ствар по овој молби села не решава, док се не изврши и дослеђење по овом пакнадном акту. Тако исто и сељани села Рабаса подпали су молбу, да се одвоје од своје досадашње општине Буковачке, па су пакнадно подишли и они аци Скупштини, да олустају од тога тражења, и моле, да се не одвајају од општине Гор. Буковачке. Тога њиховог акта нема у овим актима која су пред Скупштином, а он, међутим, постоји у архиви.

Ја ћи молио г. председника, да пареди, да се тај акт пронађе у архиву и придржи овим актима, како би могли допети што правили сују одлуку по овој ствари.

Председник, Андра Николић. — Учинићу
по жељи твојој посланица.

Мелентије Божовић. — Ја сам пре изненадог времена упутио једно писмено питање Г. Министру Војном. Како Г. Министар Војни пије неко време број око, ја сам отечишао да ће он доцније добити и на ово питање одговорити. Али како њега још никако нема, то ми је част умолити г. председника да га изволни упитати: хоће ли и кад на то питање одговорити. Моје је питање замешаније значаја и актуелно је, те би Г. Министар Војни требао па ње пре да одговори.

Продесник, Андра Николић. — Ставићу ово
к више Г. Министру Војној.

За питате на Г. Г. Министро пријавано је г. Алекса Жујевић и има реч прво за питате на Г. Министра Правде.

— Алекса Жујовић. — Ја сам већ овде у Скупштини објаснио да је записник брачног одбора општ. лесковачке, ср. посавског о изборима окр. посланика за окр. београдски фалсификован, о чему је и већ јавно мињење твердено.

Противу павршиоца тога фалсификата предлата је криминална тужба Првостепеном Суду округа београдског још пре две недеље, али Суд ни до данас није ишта предузео по тој тужби. Међутим, кад су самосталци предали тужбу противу фалсификата, за који су казали да су га радикали извршили, приликом истог избора претворишлог, Суд је истог дана кад је ту тужбу примио, одредио свог следбеног судију и овај је тог истог дана отишao на лице места, које је одавше 12 часова даљеко и ствар ислеђивао. Кад се у овоме суду тако ради, да се према тужбама које лица једине странке — самосталци — подносе, одмах предузима исплећење, а по тужбама лица радикалне странке ствар памерно одузимачи, онда је закону, правди и моралу у том Суду и овој земљи потпуно одзванило. Ја противу тога протестујем и тражим од Г. Министра Правде да mi одговори: да ли му је све ово познато и хоће ли једанпут да учини ипак и овим смислилицама самосталског суда, смислилицама жалосног Првостепеног Суда округа београдског.

Председник, **Андра Николић**. — Ви имате
питање и из Г. Министра Унутрашњих Дела.

Алекса Жујовић. — Ја мислим да је Г. Министар Унутр. Дела позната ствар о одвајању Чукарице од општине жарковачке. У јавности је о томе много говорено и изгледа ми, да је решење тога питања пошло неправилним путем. Пре неколико дана имао се обавити избор једног кмета у општини жарковачкој за Чукарицу, и полиција среза врачарског дозвола је на место гласања на голотре сељаке читав под жандарма. Ја не знам каква је потреба била да то полиција чини и да доводи стање ствари дотле да се онес створе други Горачићи. Најмање радикална странка треба да има жељу да ствара Горачиће. Појава полиције на избору значи отворено државље и изазивање народа и у таквим случајевима често се сршана са првопролијем. Срећа је била те су свесни људи то задржали за тај мањ. Ја не знам да ли је Господину Министру позната ова ствар и овакво поступање полициске власти среза врачарског и желео бих да добијем обавештење зашто је то учињено и хоће ли он једанпут научити своју полицију да прихи само иду закони, а не да руши самоуправне принципе, и на тај начин патерати је да се према народу по онходи изазивачки. Свакако место овога што је учињено са Жарковцима, Г. Министар би требао ствар бољим путем да упути, јер са начије писање не може отијмати. Могу се укази ваздан доносити или ја моју куђу не дам без крви, а онде се Жарковчанима хоће имониза незаконитим путем да отме.

Достављајући ово Г. Министру Унутрашњих Дела ја га молим, да ову заштитност реши на један згодан начин, тако, да оно пође правилним, законитим путем, а не како је почело. Молим Г. Министру да оправоди

Председник, Андра Николинъ. — Въ имате
юш и патока на Г. Министъра Просветы.

Алекса Жујовић. — Са овим питањем ја ћу бити врло кратак. Ја имам иштог питања на Г. Министра Просвете, али ћу за овај мах упунити, упразо поновити своја два ранија питања, па која исп. Г. Министар ни до данас nije одговорио.

Министарство Просвете веома је ревносно кад имају да се извиђају крвице учитеља који су радикали, либерали или напредњаци. Тако је, напр., било са учитељем у Ратариза, против кога је била поднесена тужба кондем августа пр. године, и он сад чека казну као овца пож. Али тако је го кад су поједини г. посланици сила људи, а то су пријатеље Владине, и могу по некоме спроток чиновнику да се попуни за врат и ни крива ни дужна упраште га. Министарство Просвете није било тако ревносно у вршењу своје дужности према школи и учитељу Рашопиши у Барајеву. Неху да попављам оно што сам већ позављао, али желим да Г. Министар једанпут реши ту ствар и пошаље тамо, као што ми је лично обећао, свога изасланника, који ће извести 40 и неколико кривина тога жалосног учитеља и да једанпут учини крај педагошким испадачима и ординарним кривилама, које на поругу просвете чини тај пустахија а не учитељ.

Друго је питање па Г. Министра Просвете, које сам пре неколико дана упутио и опет га поновна упућујем па Г. Министра Просвете, а које се тиче учитеља Билегине у Поповићу, од кога не може да се одбрани на село, а камо ли његова једна колегија. Због делештности ја не могу оаде да изнесем свој шта је он радио. То ће Г. Министар разумети, кад буде читao стелографске белешке. Против тога учитеља постоје и тужбе, и ја молим Г. Министру да ми на оба питања одговори: је ли штогод предузимао да по мојим питањима ради, и ако нијо, има ли воде да што пре предузме и реши бар ова два питања, како он буде за право нашао?

Председник, Андра Николић. — Ви имате још једно питање па Г. Министра Пародне Привреде.

Алекса Жујовић. — Донесен је закон о исплати угинуле стоке пароду још 1905. године, која је пре 2 године скинута.

Али, пре него што је скинут овај закон, остао један врло велики број људи чија је стока угинула, те по оном закону, док је он још био у важности, требала се је угинула стока људима исплатити. Од тога времена има већ две године и, изгледа ми, да Г. Министар није ништа продуцирао да се тим људима исплати угинула стока по процени, и да се једном и с тим питањем сврши.

Износио ово питање, ја молим Г. Министру Привреде да ми на њега одговори: како би ти људи дошли до права које им је закон био дао?

Имам још једно питање да упутим Г. Министру Унутр. Дела. Ма, вијам закон о уређењу округа и срезова. Али ја не вијам да ли је Г. Министру Унутр. Послана познато, да се његове власти ни најављује не стварај да одрже на висини тај закон и да чујају његов самоуправни принцип.

Ја сам се надао, да ће се у данашње време власти странке која је дошла на власт, а чији је идеј, као највиднија тачка програма, била самоуправа у општини, срезу и округу, старати да испуњавају све оно што је предвиђено законом, а не да кидисавају и прше атак на самоуправу. Важи је познато да је два и по дана вршена опструкција у окружној скупштини округа београдског од стране окружних посланика радикалне странке. Кад је се

устало у Скупштини од стране појединих радикалних посланика да се критикује рад самосталног окружног одбора за ових 5 година њиховог управљања округом, и да се говори противу буџета за 1911. годину, по коме се хоће да задужи округ са 30—50 хиљада динара купонизацијом акција од тамо некаквог паланачког самосталног завода у Лазаревцу, — а ту је било и вазда других ствари о којима нећу да говорим, — онда је се од стране самосталца који су, благодарећи власништвеним бирачким записницима, у већини са једним гласом у окр. скупштини, закуцало на снага 8 министарских врата и тражило изима, да се само не би тула критика на њихов неисправан рад, који критику не може да издржи.

Ја не знам да ли је ово познато Г. Министру Унутр. Дела, или и целом Министар. Савету, и ја нећу све да износи, већ хоћу да указам само на ову главну ствар: да је се тада начелник округа београдског појавио као Владин комесар и припремио управу, која је законитим путем и једногласно од целе окр. скупштине била изабрана и радила 2 и по дана, забацио без решења а понуду управу, коју су тек јуче тога момента изабрали самосталци по угаствству г. начелниковом, огласио за важећу, тако, да је ствар била дошла дотле, да жандарми имају реч да се са њима поснијо. Да се не би и ми наједничали са властима, које и у овој уставној ери врле атак на самоуправу и њено принципе, исто онако као што су некад разнионарне власти чиниле, ми смо били толико свесни, да нисмо хтели да изазовемо крајеврлиће и пустити смо да сила и обест партизанска триумфује над законитошћу.

Достављајући ово Г. Министру Унутрашњих Дела, ја га питајам: хоће ли и жели да да устане у одбрану закона, нарочито у одбрану једне иззерно, овако измирциране самоуправе, коју је 30 година лично он проковедао и заступао у овоме народу?

Председник, Андра Николић. — Ви имате питање на Г. Председника Владе.

Алекса Жујовић. — Да. Још једно питање па Председника Министарског Савета. Веома ми је жао што Г. Г. Министара нема, па нема, па ни најревноснијег Министра Г. Председника; али не мења ствар. И глуви људи често лута чују кад се нешто њих тиче, а људи који имају развијен слух имаје могућност да и боље чују, а иако се склонију, нека ми одговоре. Ја не знам какви односи владају у самој Влади, али им изгледа да је хармонија била него икада. Ја поздрављам ту слогу, али од те слоге појединицима и народу буда кожа.

Председник Андра Николић. — Молим ставите питање.

Алекса Жујовић (Наставља). — Бићу кратак, г. председниче. Ја не знам да ли је Г. Председнику Владе познато, како његова господе колеге Министри, варочито Министар Правде и Министар Грађевина, изричу и примењују казне под својим чиновницима. Поништо се зна да скаки Указ мора да прође кроз министарску седницу, тако и ово питање, о коме ћу казати неколико речи, морало је и ово проћи кроз министарску седницу.

Ствар је у овоме. У овој изборијуборби окружних посланика у округу београдском, нарочито за

срез посавски, где се ангажовко двоје свет у Србији, изузев саме радикалне посланике и чланове Министарског Кабинета, радикали, иако су многи чиновници државни и приватни из Београда у агитацију. Ви, господо чиновници, имате врло лепо држање. Ви се очински старате и обилазите паје само за време избора, и тада сте врло добри и њубазни; а кад избори прођу, више веће наше очи не видију. Дакле, од стране радикала били су отишла тамо свега два чиновника — то су г. Стеван Савковић архитекта Министарства Грађевина и г. Ђера Јовановић, инжинер истога Министарства. Од стране самосталана, и државних и приватних чиновника, ишљо је више 15. Имена већу похватају, јер би нас то одвело далеко. Министарски Савет нашао је да пужно, да ставе оваквој појави на пут и да сузбије агитацију од стране чиновника у народу.

Може бити да је имао права и ја против тога, напослетку, пешам ништа. И онда је по саветској одлуци допесено решење да се господа која су ишли у агитацију у Посавину казне, и збила, кажњени су. Чујте, господо, како су примењене казне, јер је та примена и интересантна и карактеристична. Господин Ђера Јовановић, који је по политичком убеђењу радикал, инжинер Министарства Грађевина, кажњен је са премештајем из Београда у Чачак. Господин Стеван Савковић, који је такође радикал и један идејно моралан и честит човек, који је када познат и широм кругу пажности, и као одличан ратник, кажњен је, господо, § 76 — отиштен је из државне службе. (Илија Илић: То је варваризам!) Зашто, господо, овако строга законска мера да се употреби противу овога младог и вредног чиновника? Зато што је г. Стеван Савковић радикал.

Ако је Министарски Савет нашао да су та два човека крива, нека напослетку тако и буде, али пока ни се дозволи да се пренесем на ресор других Министарстава, да видимо како се примењује казна у другим Министарствима и према чиновницима који ишу радикали. Писар Првостепеног Суда, да кажем самосталског суда, округа београдског, г. Светозар Матић, пријавник, који није остајао дан и два, него је био по неколико дана у агитацији... (Драг. Пећкић: То треба проверити. — Жагор).

Председник, Андра Николић. — Немојто бити нестриљивим. Свако питање може доћи на ред. Молим да се попутује закон. Има реч само господин Жујовић.

Алекса Жујовић (Наставља). — Ја бих већ завршио да господа не упадају у реч. Али ја ћу бити толико љубазан да узгряд одговорим. Не треба ништа проверавати, г. Николић, је ли истини или пише, ујамите о томе „Српске Новине“ — ове говоре. Дакле, г. Светозар Матић, пријавник Првостепеног Суда округа београдског, по начелима самосталан, ауто је кажњен; он је из сељачког, окружног, суда премештен у варошку — са Багатцамаје у главну чаршију! Јесте, то је страшна казна.

Дакле, господо, само та два примера: на једној страни, како су прошли радикали — казном упрошћени — а на другој страни, како су прошли самосталци — казном скоро унапређени, доволни

су и коментара не треба. Друге примере, који су много бројни, поједнаког примењивања закона и правде већу похватају, јер би нас то далеко одвело.

О томе, како један судија Првостепеног Варошког Суда, који је самим заједно био у агитацији, паје никако ни избијао из Посавине, нећу изврочито да говорим, само ћу толико рећи: да Господин Председник Министарства треба да зна, да ја и сам чиновник, ја сам човек друге професије, а тај је господин судија, кога држава илаћа, а он и не завијује у суд. Он је био стално у агитацији, па се не узима ни на одговор, а замо ли казни; а није кажњен зато што је самосталан.

Кад су они укори дошли пред Министарски Савет, ја не могу да разумеј, управо ја „сумњај“ да ту није ни био Г. Председник Министарства, иначе никако се не да бринти да је могао овакав Указ да прође, са овако неједнако изреченим и примењеним казнама према лицима која су под једним околностима учинила истоветну привиду. Дакле, и сувише је акутно: иде се на завршено уништавање чиновника који су радикали, они се гоне као кенгури у Аустралији, а преко самосталцима дружије се поступа, вима се дају класе, унапређење или премештају се из сељачких судова у варошке.

Износећи ово питање Г. Председнику Министарства и молећи га за одговор, ја жељим да кажем и ово па крају крајева, да упутим ово скупштинској већини: докле ћете трпети овакво толерирање? докле ћете упропашћавати своје другове? (Ларма). Зар су у вами изумрли осећаји без којих човек не би био човек...

Председник, Андра Николић. — Не можете Ви ништа упућивати већини, и господа стенографији неће бележити ово што сад говорите.

Никола Живковић. — Ја хоћу да упутим једно кратко питање на Г. Министра Привреде.

У срезу црнском среском економом Милорад Петровић купио је новац од народа, коме је давана храна, и он је тај новац купио да преда Управи Фондова; али он то није учинио, него је тај новац купио, трошио и тако га употребио. Сад сам добио писмо, да је најено да је он до данас покупио 18.000 динара и тај новац потрошio, и он ни до данас још није узео на одговор, нити је ухапшен, него га чак Г. Министар ставља у пензију и он се и не ганија на одговор (Чује се: Ухапшен је!) Господо, ово је једна страховита појава ако се чини овако. Да је један председник сељачки, или кмет, или буди који други злоупотребио десет динара, он би био стрпак у аве, а овај за 18.000 динара не иде у аве (Чује се: Самосталан је).

Председник, Андра Николић. — Ја чујем са ове стране да је иста тај економ, о коме ви говорите, већ ухапшен. Јесте ли и Ви чули то? Иначе изволите ставити Ваше питање.

Никола Живковић. — Ако је то можда јуче било, онда ја писам још добно вест о томе.

Ја молим Г. Министра да ме одговори. Чује се да је тај новац који је купио потрошio, те парод опет илаћа. Ја мислим да то треба Г. Министар да извиди, и да то плати онај који је тај новац злоупотребио, а не да то илаћа парод. То сам имао да кажем.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Пењић за питавање на Г. Министра Грађевина.

Драг. Пењић. — Поводом питавања на Г. Председника Министарства, које је учинио г. Жујовић, да нећу да одговорам питава г. Жујовићу.

У интересу разумевања ствари, у интересу тога, да се не би чули у Народној Скупштини узвици: стидно, варваризам, — још мало ћемо то трети — ја молим г. председника Народне Скупштине, да достави Г. Министру Грађевина да одговори на питавање: са каквих су разлога премештена именоване два господина радикала, о којима је г. Жујовић говорио, да ли с разлога које он износи, или с другак, а тако исто и о оном трећем чиновнику?

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Милосав Радојковић за вигање на Г. Министра Полиције.

Милосав Радојковић. — Поводом питава г. Николе Живковића, један је посланик добацио да је тај сконоп неки самосталац и да за њих нема ханса, ја тако исто имам да управим једно питавање Г. Министру Полиције: зашто не одређује компанију бивашем полициском писару Михаилу Тасићу, који је наплатио од једног лица извесну суму новца, исту утврдио и упропаство акта. Тај се г. сподин даваје компотно и слободно шета и ако није самосталац.

Преосесник, Андра Николић. — Изволите чути интерpellацију г. Јована Татића на Г. Министра Унутрашњих Дела и неколико питава друге г. г. посланика.

Секретар, Благоје М. Илић прочита интерpellацију г. Јована Татића на Г. Министра Унутрашњих Дела, која гласи:

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА на Господина Заступника Министра Унутрашњих Дела

Ја сам још у прошлоразашиву скупштинском унаптио једно усмено питавање Г. Министру Унутрашњих Дела, а тако исто и у овом сазиву ја сам поново то питавање, и тражио од Г. Министра Унутрашњих Дела и да ми одговори о томе:

1. Да ли је Г. Министру Унутрашњих Дела познат рад и учињене злоупотребе бив. начелника среза копаоничког г. Ђорђа Димитријевића, у својој дужности доиле је у Брусу био.

Како из поједино питавање писам добио задовољење, ни одговора, припућен сам унутрти ову интерpellацију Господину Министру Унутрашњих Дела, да се Народна Скупштина са истом позабави, те да ји Господин Министар на исту одговори: да ли му је познато да је г. Ђорђе Димитријевић за време свога капетановања у Брусу учинио више познатих злоупотреба као старешина српског; и да на моја два питава Господин Министар пије напушта да нужно да пошаље комисара или образује комисију за испећење угинућених злоупотреба поменутог начелника српског.

Да би се Господин Министар уверио о почињењима злоупотреба, те да одреди комисију за извиђај почињених злоупотреба у дужности поменутог начелника српског, напомињем како се злоупотребе налазе у његовом раду.

а. Г. Ђорђе Димитријевић, када је испећивао кривцу Симијона Радојевића и његових синова за за насиљно одвођење девојке, кћери Јанка Збилића из Златара, из акта испећења упропастно је лекарску сведочбу о повреди девојке, па је доцније написао лажно поравнење: да је се Јанко изправио са туженим Симијоном и његовим синовима, и кривце пустио у слободу, и ако је Првостепени Крушевачки Суд одобрио притвор и окривљени Симијон положио је 120 динара калетацу г. Ђорђу. Поред тога на протокол број 10.646. Симијон је изјавио, да је поред ових 120 динара дао још 150 динара и писару овлашћењу г. Васи Николајевићу, који је са капетаном водио истрагу по овом делу.

б. Г. Ђорђе Димитријевић тако исто испећивао је кривцу Јанка и Милорада Живадиновића из Горњег Левића, опет са насиљно одвођење девојке: Бранке кћери Божидара Врачаревића из Шопића, и Крушевачки Првостепени Суд решењем својим од 7. новембра исте године одобрио је притвор за Јанка и Милорада Живадиновића, али је начелник српски са својим писаром Васом Николајевићем сставио протокол, да је тужио Божидар Врачаревић измешрио са туженима, па је кривце пустио у слободу пошто је од њих узео 31 дни. у готову.

в. Г. Ђорђе Димитријевић, бив. начелник среза копаоничког, наплаћивао је разне депозите, потписивао општинске депозитне књиге, издавао књите а новац себи задржавао, што је у званичној дужности учинио злоупотребу, и то:

1. Од општине блашевачке по својеручној квити наплатио је 66 динара на име таксе и трошикова по неком предмету о наплати штете на новац, и акта упропастно.

2. Из српске депозитне касе изузео по својој квити 80 динара што је суд олтинае влајковачке послao српској власти на име таксе, што је општина била дужна платити по закону о алонамерној налазини по појединим предметима, новац изузет из касе, таксу није утиснуо, акта упропастно.

3. Од Влајентија Тодоровића, старешине насеља „Стрица“, наплатио по две својеручне квите 202 динара, новац није предао српској каси већ за себе задржао.

4. Од Божидара Јеличића трговца из Бруса, наплатио 200 динара таксе за стругару, новац није предао српској каси већ себи задржао и утврдио.

5. Од Грге Бокића из Г. Левића, наплатио на име кривачних трошикова по квити 100 динара, и новац није предао српској власти већ утврдио.

6. Од Грге Јанића бив. председника из Криве Реке, наплатио 100 динара на име казне што га је казнио Г. Министар Народне Привреде, и новац није предао државној каси већ себи задржао. На ову суму издао је квиру Груји са г. Ђорђе, начелник српски.

7. Од два кмета општине криворечке наплатио по 50, свега 100 динара казне, по пресуди Г. Министра Народне Привреде, издао квите кметовима а новац утврдио, па је предао државној каси.

8. Од Бранка Бугарског апотекара из Бруса, наплатио 70 динара за отварање апотеке, новац није предао српској каси а издао квиру.

9. Од општине бруске примно имао је у вредности 70 динара, што га је досло начелнику среза икосничког за Милослава Николића, ондашијег: новац није предао српској каси ни Милосаву.

10. Од општине бруске по депозитној књизи пративо 4 динара притворског трошка за Крсдана Вуковића из Велике Грабовице, и није предао српској каси.

11. Од општине бруске примно је по депозитној књизи пративо притворски трошак за Радомира Милосављенића из Ботуње, у 12 динара, и новац није предао српској каси.

12. Од општине бруске по депозитној књизи наплатио притворски трошак за Михаила Радманића из Жарева 2·40 динара, и није предао српској каси.

13. Од општине бруске по депозитној књизи наплатио на име притворског трошка за Милорада Лазаревића из Ботуње 1·20 дин., и није предао српској каси.

14. Од општине бруске по депозитној књизи наплатио притворског трошка за Богдана Михајловића из Ботуње 0·80 дин., и није предао српској каси.

15. Од суда општине бруске по депозитној књизи наплатио на име казне и кривичних трошка Милосава Николића 70 динара, и није предао ни српској ни државној каси.

16. По акту Бр. 6105, наплатио 20 динара, а новац није предао српској каси.

17. Од општине бруске наплатио по депозитној књизи притворски трошак за Ђорђа Радманића из Жарева 12 динара, и није предао српској каси.

18. Од општине бруске по депозитној књизи наплатио притворског трошка за Аранђела Радманића у 12 дин., и није предао српској каси.

19. Од општине бруске по депозитној књизи наплатио притворског трошка за Софронија Стругаревића из Жарева у 2 дин., и није предао српској каси.

20. Од општине бруске по депозитној књизи наплатио на име притворског трошка за Драгољуба Јеличића, ондашијег, 12 дин., и није предао српској каси.

21. Од општине бруске по депозитној каси наплатио на име кривичних трошка за Цветка Петровића из Жилака 6 дин., и није предао српској каси.

22. Од општине бруске по депозитне књизи наплатио на име кривичног трошка за Никодија М. Благојевића из Ботуње 34,50 дин., и није предао српској каси.

23. Од општине бруске по депозитној књизи наплатио на име кривичног трошка за Чедомира Кричака из Липовца 12,30 дин., и није предао српској каси;

24. Од Симе Павловића из В. Грабовице наплатио по књизи кривичних трошка 20,90 дин., и није предао српској каси.

25. Из акта № 8488, од 1910. год. види се да је Новица Радivojević из Гор. Ловића, приликом стављања у притвор, положио начелнику среза икосничког, г. Ђорђу Димитријевићу, 51 дин., коју

суму пије увео у српску депозитну књигу, већ себи задржао.

Према изведеним разлогима тражим да Г. Министар Унутрашњих Дела одреди комисију за извиђај поменутих злоупотреба и, ако се ово комисији утврди, криице предају суду за осуду.

25. јануара 1911. год.
Београд.

Интервалант,
Јован Ђ. Татић,
народни посланик.

Секретар, Милун Лукић прочита питање Симе Радовановића из Министра Унутрашњих Дела које, гласи:

ПИТАЊЕ

Господину Министру Унутрашњих Дела

Власт среза моравског, окр. пожаревачког, ставила је у притвор Вујицу Травловића из Тићевица и још неколико људи за напесену тешку повреду Јанку П. Илају, онд. лекар ср. моравског проглашао је Вујицу и констатовао, да због грудне болести треба одмах да буде упућен у окр. болницу, и власт је сировела 23. т. м. Вујицу у Пожаревцу у окр. болницу.

Окр. физикус није хтео примити Вујицу у болницу, већ га доста негодним речима одбио и враћао полицији.

Питам Г. Министра: да ли је овакав поступак г. лекара законит и да ли је смео болеснику да откаже пријем у болницу?

Истовремено питам Г. Министра: да ли је окр. физикус био надлежан да повређеноме, који је сада тужилац против Вујића, падаје уверење о болести, кад срез има лекара? И подјед: хоће ли Г. Министар да извиди како овај случај са болесником Вујићем има везе са политичким избором у селу Тићевицу, као и да је тужилац из појмљених разлога тражио уверење код окр. физикуса, који је болеснику Вујићу види кривца за напесену повреду, коју је физикус обележио као тешку?

Има ли Г. Министар законских разлога да према лекару у окружној болници примени законску одговорност?

Питаč,
Симе К. Радовановић,
народни посланик.

Секретар, Милом Трифуновић прочита питање Симе Радовановића из Министра Унутрашњих Дела, које гласи:

ПИТАЊЕ

Господину Министру Унутрашњих Дела

У марта 1910. год. прише је избор општинских часника у селу Тићевицу, ср. моравском. Око кандидације посвлађали су се људи и међусобно истукли.

Јанко Илај оптужио је Вујицу Травловића за тешку повреду.

Алекса Костић оптужио је Јанку Илаја и др. опет за повреду.

Миладин Радојчић, засар ср. моравског, донео је решење о притвору Вујиће, а истрагу по тужби

запрећеног Алексе није отпоео, нити је она до-
вршила.

Било су се дела увијамо додолила, илласт је
била дужна да обе тужбе истовремено испеди и
суду спроведе, а не да једна буде штићена а друга
гоњена.

Септембра, писар Радојчић ненадлежно је донео
решење о притвору, јер он по закону није старе-
шина надлежница и тога дана постало је заступник
ср. начелника у месту.

Ондашава неједан поступак према грађанима, који
траје заштиту под власти, ствара уверење у наро-
ду да вољна власт наје на своме месту и руши
веру у законитост у земљи.

Док је ср. власт овако поступала према политич-
ким противницима писара г. Радојчића, дотле
иста власт другачије поступала према онома које овај
писар као своје „ячаде“ сматра.

Питам Г. Министра: да ли у оваквом раду пис-
ара налази, као што си људи у ср. моравском
налазе, да је он противак свакој законитости, и
каква ће средства предузети да сваког интера на-
савеси и предацу службу државе?

Питаč,
Сима К. Радовановић,
народни посланик.

Секретар, Благоје М. Илић прочита питаче
Уроша Домовића из Министра Унутрашњих Дела,
које гласи:

ПИТАЊЕ

Господину Министру Унутрашњих Дела

Округ руднички посао изграде за окружну бол-
ницу, чео је она смештена у такве приватне, на-
зивне „зграде“ у Горњем Милановцу, које су прве
гробнице. Оне су и наподесне и недовољне за
смештај болесника, који су из читавог једног округа
тунућени да ту траже склоништа и лека.

Жалосно је и погледати како сваког дана, и
по овако хрђавом времену, болесници на волуј-
ским колима путују по 5 и 10 сајата окружној
„болници“, а отуда их надлежни „израђују“... јер
нема за њих места, пошто су радије пријављени
заузели оно неколико белих болничких кревета.
И тако сваког дана: тешки болесници првејају
се, да у повратку својој куби, не нашавши
пријем у болници, разболе се још већа или у
путу умру.

Тако је са окружном оном, за дага се из ста-
тистичких података ова: да је у санитетски фонду
уложено највише, у односу према другим већим и бо-
гатијим окрузима.

Тако се муче и злонате потомци оних хероја,
који су за слободу Србије принели прве жrtве, и
то бива баш и сада у слободној, новој Србији.

Господин Министар, подељи рачуна о народном
здрављу, и питаћи преку и посложију потребу овога
краја, предложио је и у буџет за 1910. годину,
а Партија је Скупштина усвојила, позицију у 40.000
динара, поред осталих, и за грађевине болнице у Гор-
њем Милановцу.

И у буџет за 1911. годину на исту циљ пред-
виђена је оног сума 40.000 динара, што чини свега
80.000 динара. Обавештео сам да је и план готов

за ову болницу, а готов је и префрачун, које
бе ова болница коштала око 150.000 динара.

Врло леп, здрав и доводно велики план за
ову болницу у Горњем Милановцу дала је општина
горњо-милановачка, у Горњем Милановцу, и ако
доста свромашина, уз пратњом округа рудничког.

Прека изложеноме стању, а с погледом на преку
потребу и заинтересантност овог питања, створена је мо-
гућност да се са грађевине ове болнице може по-
чети одмах па археће, и иако ће радови на гра-
ђевини трајати најмање две године, то ће се и остатак
суме коштана ове болнице, постепеним упонешењем
у буџету двеју наступајућих година, моћи осигурати,
и у току грађења тим начином грађевина испла-
тати, и да се не мора сачекати док се целокупна
предрачанска цена по скупи.

Са свега наведенога, ја сам слободан упутити
Г. Министру Унутрашњих Дела ово питање:

1. Је ли Г. Министар довољно упознат о пре-
кој потреби болнице у округу рудничком?

2. Ако је упознат, што је несумњиво, онда
га молим да ми одговори:

Је ли вољан да са напедених разлога парди,
да се грађевине болнице у Горњем Милановцу от-
почне још онога наступајућега пролећа?

26. јануара 1911. г.
Београд.

Питаč,
Урош Домовић,
народни посланик.

Секретар, Милун Лукић прочита питаче Ми-
хaila Срећковића из Министра Војног, које гласи:

ПИТАЊЕ
на Господина Министра Војног

На једно раније усмено питање посланика г.
Узуновића један праћања Министар Војни одго-
ворио је: да се он слаже са тим да резервни офи-
цири треба држава да снабде оделом и осталом
походном спремом. Све до сада у томе погледу
ије учињено пинта, и иако се зна да се резервни
официри регрутују из редова учитеља и осталих ви-
ших чиновника, спромашних грађана, који нису
у могућности да се потребном војничком спремом
снабдеју.

Како је несумњиво да су нашај војсци потребни
резервни официри, и како ови треба да имају одело
и осталу војничку спрему, коју из својих средстава
један велики број истих апсолутно не може наба-
вати. — ја питам Г. Министра:

I. Је ли до сада што учињено да се ова во-
треба задовољи? а ако није.

II. Је ли Г. Министар вољан предузети потребне
мере да резервни официри до ових потреба што
про добу?

26. јануара 1911. год.
Београд.

Питаč,
Михаило Срећковић,
народни посланик.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Интер-
пелација и питања заоставио се надлежним Г. Г.
Министрима.

Сад прелазимо на дневни ред.

На дневном је реду: претрес члана 68. одборског извештаја о изменама чл. 117. пословника.

Има реч г. Алекса Ратарац.

Димитрије Илиџановић. — Молим Вас, госп. председниче, ја бах желео да говорим о повреди пословника.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Димитрије Илиџановић.

Молим Вас, изволите говорити.

Димитрије Илиџановић. — Скупштина зна, да је пре три дана праћен у одбор члан 10. извештаја одборског о изменама члана 15. пословника да се повремено редагтује. По члану 82. пословника сваки предлог законски, или члан из каквог било закона, праћен у одбор, мора се поднети на испљење одбору у идућој паредној седници. Прошло су три седница до данас, тога извештаја нема. Ја молим председништво да даде задовољења-сатисфакције члану 82. и да позве одбор да донесе своје исплаћење о чл. 10. извештаја одборског о изменама члана 15. пословника, како би могли о њему доћи до своју одлуку.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Господине посланиче, услед тога што је пре два дана држана скупштинска седница и пре и после подне, као што вам је познато, одбор се није могао састати да ту редакцију донесе, а нарочито што су у исто време и клубови држали седнице. То ће се учинити на првој паредној седници.

Алекса Ратарац. — Измена члана 117., који сад постаје чланом 68., имала ја главни смер тај, да ове посланике, који су овде и који ходе да конститују да нема довољан број посланика и који, кад наступи та констатација, ухвате маглу на ова и она врата и оду. — рачуна као да су овде у време прозивке. Септога, ова измена члана 117. састоји се још и у томе: кад не би био довољан број посланика једне седнице за одређивање дневног реда, да се онда сматра да је идућа седница продолжење седнице која је била.

Што се тиче ове измене, да ти посланици који су овде били и који су захтевали да се изврши прозивка, па отпали — ја сам против тога. Не само ја да сам противан томе, него јо то једно и неуставно наређење, које императивно налаже да у Скупштини мора бити од полонине један више посланика. Кад овде има 81 посланик, и кад је то сумњиво, па неки посланици траже прозивку да се види има ли 81 посланик и одмах изиђу — не може се од оног тренутка, кад су они изашли, рачунати да су ту. Из какних се разлога ово тражи? Г. Министар и г. извештајац тврде, да је ово једна потреба, зато што се врши нека посредна опструкција. Кад једна Влада има своју већину, та Влада и та већина морају бити ту, у Парламенту, са изузетком оних који су болесни.

Ако посланици напуштају Владу, значи да та Влада не ужива у довољној мери њихово позверење. Узимамо само садашњи случај. У каквом смо ми сад ставу? Кад се изузму ових 5 посланика, који су исключени, већина се састоји од 125 посланика. Од ове године, ово је 4 месеца, ми смо имали највећи број 115 посланика на прозивци, знати: 45 посланика већа паде. Ја знам имена људи којих нема овде ни од почетка.

За Владу је незгодно, а за посланике још незгодније, зато што не врше посланичку дужност, а нарочито за оне па чије је већине та Влада почила. Незгодно је то, господо, да се ми зовемо посланици, и да вршимо своје приватне послове, и да због тога морамо да правимо законе који су, по мом убеђењу, нарочито као што је измена овога члана, противни Уставу. Дакле, или посланик треба да врши своје дужности, или да иде кући, а Влада нека тражи посланике који ће вршити своје дужности. Од тога другог мора једно да буде; ми не можемо вечно да раздјелмо. Ево новога примера кад Влада ужива потпуно пунерење своје већине. Ми смо били са 81 послаником и ни сте, господе, и господи либерали и господи народњаци, изјавили и отпали из Скупштине, али из сви 81 седели смо непрестано овде и радили, зато што смо сматрали за дужност да радимо државне послове, а не своје приватне послове.

Има још једна измена, којом се предлаже да посланик, кад седи овде у Скупштини, не сме да се уздржава од гласања. Кад смо ми били 81, сваки је посланик био осамдесет први, и том приликом, кад је долазило до гласања, ми смо имали иако са чином Гајом, јер га писмо могли патрлати ни да гласа, и да изиђе из Скупштине; и имали смо мuke, док смо га пајајд патрлати да гласа против. Јер посланик који је у Скупштини мора да даде израза или „за“ или „против“; кад је буђање, онда изјо ни „за“ ни „против“.

Из ово неколико разлога које сам изнео, ја сам за то да ова измена отпадне. А посланици из Владе већине треба да долазе редовно у Скупштину, и онда неће имати потребе, кад су пуне клуне, да се врши прозивка и да данигубимо у времену.

То је што сам имао да кажем.

Драгиша Васић. — Ја сам устао да кажем неколико речи поводом овога члана. Пре свега, ја мислим да би одредба старог члана, у колико се односи на овај члан, била подеснија и кориснија за раз у Скупштини. Стога бих ја предложио да се ово измене у томе смислу, јер речи „малико има у Скупштини посланика“ ногу да се тумачи врло незгодно, тако, да ће председништво бити у положају да прозива посланике, да види да ли их има довољно. Водије стара редакција, у којој се каже: „пре прелаза на дневни ред има ли у Скупштини довољно посланика“. Ток би се редакцијом дало више слободе председнику, него овом, и он би могао, или својим уверавањем, или лично својим бројањем или прозивком, да утврди број посланика. Ту би било и олакшиће за бржи рад у Скупштини.

Ја бих подио и г. извештајцу и господу посланику, да ме потномогну да се овај мој предлог прими, јер је он азил ја користан.

Друга је ствар питање о томе: да ли се забиљеже трезва овој новој редакцији допустити, да се и они гласови који су тражили прозивку рачунају у гласове који су гласали, да се, дакле, ихов број рачува у број посланика који су гласали.

Ја ћу да вам напоменем само једну ствар, која је врло незгодна. Кад се прочита Устав, онда, азил, изгледа да је ова одредба противни Уставу. Међутим, уставотворац никада ни у сну није могао по-

мислiti да ће неки од посланика доћи до тога, да само зато што хоће другоме да изуди, што хоће да унази углед својих противника, да направи некву непријатност Влади и скупштинској већини, било да грахи гласање или изласком из Скупштине. Јер да је то мислио, он би сам ову ствар тако и регулисао. А како он то није регулисао, онда је остављено оним који дођу, да ту изаду начин. Ја излазим да се оваквим радњама, оваквим терапијем шеге са достојанством и угледом Скупштине, убаја углед не само Парламента, председништва и Владе, него баш онога посланика који такве радње предузима. Таквим радњама ми морамо једанпут стати на пут. Ми морамо наћи начин да те радње спустијемо и да их казнимо. Јер као што рекох већ, такве радње не само што речете ред и рад, него руше углед Парламента, а посланици су дужни да воде рачуна о угледу Парламента. Ми смо позвани да о томе водимо рачуна, јер, подељијте рачуна о угледу Народног Представништва, ми водимо рачуна о себи самима. Нико није дужан да о неком води рачуна, ако ми сами о себи не водимо рачуна. Ја мислим да је предложена редакција прилично добра, да она доста даје могућности, да она може у извесној мери казнити, или бар међу забраните посланику да тајким путем омети рад Скупштине. Ако вам се, господо, та редакција не срећа, онда је можемо заменити само другом. Јер, кад може један општински одборник да буде кажњен зато што није дошао на седницу, зашто да се не казни и посланик који својим изласком са седнице хоће да омете скupштински рад? Мора се изабрати једно или друго, јер се мора наћи начин и представити да се субјекту овакве радње, које штете у раду Скупштине и угледу веном. Стога мислим: или треба примити ову редакцију или донети другу редакцију у овом смислу.

Илија Илић. — Господо, ово се тврдило да је одредба овога члана противна Уставу. Ја овде хоћу да изнесем своје мишљење и да покажем: да ли је то мишљење правдично или није. Претходно ћу рећи само неколико речи о овом питању које је покренуо г. Милић, и ако током поизвишулију није сада овде место, јер је ово специјална дебата. Али, кад је оно већ покренуто овде, држим да се извак о нему може сада рећи неколико речи.

Господо, по Уставу Парламент има дужност да ради. Већина има дужност да изводи своје реформе, а мањина има дужност да те реторије критикује и да контролише рад Владе. То су дужности које Устав прописује и већини и мањини. Свака негативна Скупштинска радња за осуду је. Стога је за осуду и опструкција. Нема ни једног законодавца, који ће прихватити да је опструкција једно легално средство и да се може допустити.

Према томе, г. Милић има право кад тврди да је техничка опструкција неоправдана. Једно што му имам да прихватим то је, да у Парламенту уопште нема легалну опструкцију, па према томе не може да се призна као парламентарна опструкција, јер ње нема. Постоји само ова техничка опструкција, којој је циљ да Владу, односно већину скupштинску, спречава и омета у раду, али и она се осуђује. Кад посланици из мањине изаду из сале, онда они тиме не коче рад скupштински, зато што остављају већину скupштинску да ради. И то

је опструкција, али она дозвољава већини да ради; међутим, код нас се опструкција сматра измера посланика да укоче сваки рад у Парламенту, тако да он не може да ради. Дакле, опозиција сматра да је опструкција један начин да се заустави сваки легални рад у Парламенту, а то не сме де се дозволи. Ако неки посланици, који излазе из сале у циљу да укоче рад, у томе и усу и Скупштина због тога не може да ради, онда је и то опструкција; међутим, ако би већина имала 90 посланика, а мањина 70 и ови (мањина) изаду из Скупштине, онда они тиме не коче рад Скупштине.

Нека опструкције, господо, која је легална. Неће ни једни законодавци дозволити мањини, да путем закона неда већини да ради и да законским путем парализе друге законске послове. Нема тога који ће то сликанописати. Господин Слободан Јовановић је доказивао томе противно и тврдио је да има легалне опструкције. То значи: да има тога законодавца који ће законом дозволити да се парализу законски радови. Међутим, то никаде и не постоји. Дужност је, господо, сваког посланика да контролише и критикује рад Владе, а нарочито је то дужност мањине, а тако исто дужност је Владе која се ослања на већину да ради. То је дужност већине и мањине. Међутим, г. Продановић је доказивао да народни посланици немају дужности да долазе на седнице скupштинске, него да је то њихово право. Зашто он тако тврди? Зато што он каже да иза свакога права мора да дође и санкција, а за посланике нема санкције.

То не стоји, господо, јер и иза међународног права не долази санкција, из ни иза субјективног права не долази санкција. Међутим, посланици имају не само право, него и дужност да долазе на рад у Скупштину. Та је њихова дужност предвиђена и законом и Уставом земаљским, па и ако ту нема санкције. Што данас нема санкције, то не значи да те санкције не сме уочите да буде. Зар ји, господо, не можемо да унесемо у закон: да посланици за сваки недолазак губе дневницу? — То би било већ једна санкција, само је и нисмо до сад применявали. Ми смо то до сада остављали друштву, да они чини притисак на посланике да долазе тредно на седнице. А ако неће друштво о томе да води рачуна, онда ћемо им законом ставити у дужност посланицима да посећују редовно седнице скupштинске, сасад су болесни, а ако ко не дође, онда ћемо предвидети казне за то. Из тога излази да је то дужност, а не право посланика, да долази на рад у Скупштину.

На основу тога што посланици морају да ради, што морају да присуствују раду скupштинском, јер то и јесте њихова права дужност, на основу тога може и да се правда она измена чл. 68. пословника. Посланик је, дакле, дужан да посећује Нар. Скупштину и да узима учешћа у њеном раду, и, према томе, кад је он ту, и кад чини извесне предлоге, као што је, например, предлог да се врши прозивка посланика, значи: да је он ту присутан физички, да је он дакле ту, а кад је он ту, онда је сасвим правдично да се и његов глас рачуна да је он ту. Ако би било противно томе, значи да, кад је он чини предлог да се врши прозивка и позвао 20 посланика да га потпомогну, и они га

потпозају, па сад он изађе из сале, онда место 20 остане 19 посланика, — онда значи да његов предлог не постоји, јер га није помогао довољан број посланика, и онда Скупштина може да пређе преко тог његовог предлога на други рад, констатујући да не постоји тражење тог посланика.

Јер, овај посланик који је и предложио извештију ствар на изашто, значи да је ту био пристав и да је радио. У вези са тим, што је његова дужност да присуствује седницама и што је присуствовао, значи да је он разло. Чим изађе, његово тражење отпада и његов предлог и не постоји.

То је што се тиче тога: да ли је ово уставно или иначе.

По чл. 1. Закона о пословном реду и Уставу каже се: да су посланици дужни да у очи тога и тога дана буду у Народној Скупштини и да присуствују раду. То је једно. Друго, тумачећи и дук Устава и закона да су народни посланици дужни да долазе на седнице, били у опозицији или у већини, она се одредба не коши са Уставом. И по томе што је у том моменту био пристав један посланик, утврђује се, природно, да није пређање Устава кад се уноси одредба: да се овај посланик, који је био ту, сматра да је и даље ту.

Најава, имам да кажем нешто и о предлогу г. Пећића, да се тражи за такве радње санкција. Може да се тражи санкција, али није потребно, јер пракса до сад није доказала да има посланика који су, и ако је ова одредба таква да се њоме ногу да чине злоупотребе, чинили злоупотребе; и кад није то пракса доказала, онда не треба дometati то, што ће се неколико посланика да наптерају да извесне одредбе прше, кад зато нема пужде. Јер пракса није до сад показала да неки посланик није хтео да гласа ни за ни против, него је сваки гласао; и кад није пракса то показала, онда без пужде не треба уводити и то. Овде је пракса показала да посланици неће да прше дужност, и она санкција мора да дође и да од једне љоралне дужности прави сад једну правну дужност. И са тога гледишта ово није противуставна одредба.

Драг. Пећић. — Ја сам, господо, извео за пример како је негодно унети одређбу: „Забрањено је удржавати се од гласања.“ Ја сам питao како се може из те забуне извести. Седи посланик у Скупштини при решавању и — он завезао и бути. Ви му кажете: „Гласајте човече!“, а он одмахне главом. Г. Илић каже да тога није било у Скупштини. Било је тога, господо, и то пре 6 дана. Г. Војо Маринковић није хтео да гласа. Ја сам му казао: „Морате гласати! Не можете седети само и мрзати главом!“ Ја вас молим да запитате о томе г. Војо Маринковића и он ће вам то призвати. Ми смо имали случај са Гајом Милорадовићем, да је он при гласању одмахива главом или јрдао крстом. — Морате, човече, гласати за и и против! Ништа. Те случајеве треба искључити. А како ћемо искључити? Можемо на два начина: или посланика који то ради прогласити да се не покорава кућевном реду, па га преко служитеља избацити из сале, или забележити да је гласао за или против, према томе како се нађе.

Мој предлог изводи ствар на чистину без по преде достојанства посланикова. Али оно о урачунавању броја посланика савршено је погрешна ствар, и ја мислим да се ма савршено узлуд бакћемо око тога, а и т. г. извештилац и Министар су пристали да се то врати у одбор — тако сам ја разумeo — те и ја желим да се то врати у одбор, па ћемо видети да ли је довољан број 20 посланика или 10; видиће се шта ћемо са уздржавањем гласања, или кад ћемо довољан број посланика.

Илија Илић. Ја сам разумeo да пракса није утврдила такав случај до сад, а ви сте извела за седам година да је било два случаја.

Заступник Министра Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Овде им можемо учинити двоје: или да члан врати у одбор, као што каже г. Пећић, или, према дискусији који је до сад вођен, да дамо редакцију, која ће скупити у себи све оно што се чуло у Скупштини, и онда можемо ствар оставити за друго читање. Ја држим да је ова друга процедура згоднија за посао, него да ствар враћамо у одбор. Да ли може да буде онако како хислим да је згодније и боље, ја ћу прочитати редакцију која, како ми се чини, скупља у себи све оно што се држи као оправдано. По моме схватању најбоље би било да нова редакција овако гласи.

Први став остао би онакав какав је, са изменом коју је предложио, ако се не вари, г. Ваšић, уместо да се каже: „колико има у Скупштини посланика“ да се стави: „има ли у Скупштини довољно посланика“.

У другом ставу после речи „по њиховом уверењу у Скупштину“ па све до краја става да се изостави и замени са овим: „Председник ће преко секретара одмах пребројати посланике, који, док се пребројавање изврши, не смеју без парочите дозволе председникове напустити дворницу“. Тако би гласио други став.

У трећем ставу: „уздржавање од гласања сматра се као да је посланик гласао против“.

(Илија Илић: То не може бити).

Молим Вас, г. Илићу, слушајте; а кад ја сршим, онда тражите реч па говорите. Кад ја говорим Ви слободно унадајте реч, ја ћу Вам се зато одузити; али кад читам неујесно је то упадање.

На крају посладљег става имала би се учинити она измена. Место речи „гласања“ да дође „пребројавања“, а на завршетку да дође ово: „У колико је он могућан без решавања док зато потребан број не дође“. Кад овај став овако изменејем правимо, ја мислим да смо унели све оно што се у дискусији чуло и да нека пишта да је изостављено, а да је то било оправдано. Ако инак по нешто у стилизацији не би било баш лагодно, то можемо исправити на другом читању... (Чује се: Тако је!)... а, сизакко, овај члан треба изменити према дискусији која је овде вођена.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — О овој редакцији имају да говоре још господи Пећић и Илија Илић, јер су се јавили за реч.

Драгутин Пећић. — Да кажем само неколико речи о новој редакцији.

Из прочитаног предлога види се, да се је даље задржава идеја о констатацији посланика који су били у сали. Ја вас молим, господо, само за ово. Изгледа ми, и да исне је сасвим јасно, да регулисавамо једну непредређу ствар. Ево шта. Ако неко од посланика тражи пребројавање посланика у време дискусије, према правилу ставу томе нема места, јер у првом ставу изрично стоји, да кад се чине саопштења и док траје претрес Скупштина ради без обзира на број присуствних посланика, а ако тражите пребројавање за време рошававања, па се утврди да нема довољан број посланика, онда не можете даље радити. Ту смо стапи, кад те тачке, и онда се самим решењем утврђује да нема довољног броја. А ико хоћемо да утврдимо тиме, шта је било пре, то није потребно, јер се то по себи разуме. Ја сматрам да би било много јасније и за известнионца и предлагача, да се ово врати у одбор, те да се сумњиве ствари избаде а регулише оно што треба.

А овако рошававање на бруз руку биће и на другом читању. Дајте ви нама једну седницу да се у њој и даје разговорац о свему, јер ћемо само тако моћи исковији да разговарајемо о редакцији да створимо. У тој бисно седници могли бихемо размислити да ли је добро да баш 20 посланика траже констатацију довољног броја у Скупштини. Ја, међутим, не налазим зашто је потребно толико отежавања. Ја мислим да председнику треба дати права да он каже да је уверен да има довољног броја посланика, кад неко каже да пеша, и тек ако посланик опет тражи и ишће да нема довољног броја посланика, да се онда дође до бројања.

Ја бих молио, из сасвим простог разлога, из разлога да се у закон не унесе сумњивост, јер ове отежавају разумевање закона и изазивају потребу за дискусијом о зовреди закона, да се овај члан врати у одбор, јер се бојим да и при другом читању не прође исто овако.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч Г. Министар Унутр. Дела.

Заступник Министра Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Г. Пењић сад рече, да по његовом мишљењу има само нешто сумњиво, а не нешто што није добро. Тиме је већ ствар олакшана. Оно што је сумњиво им ћемо лено уклонити на другом читању. Међутим, то није сумњивост, а ово и примерика ћу показати да није сумњивост. Ми дискутујемо о једном члану. Сирни се дискусија, и сад треба да се приступи решењу. Устаје наједавнун г. Рибарац, или други ко, па каже: молим вас, нема довољног броја посланика. Председник Нар. Скупштине прегледа има ли довољног броја и види да има. Сад опет устаје г. Рибарац и тражи да га потпомогну њих двадесеторица за његов предлог. Онда га потпомогну, и онда се лено они сви дигну и изиђу, а им седимо онде да се прозивамо.

Међутим, овако, како се предлаже, председник Скупштине би казао секретару да преброји посланике, и док то траје, за тих 5 минута, им ћемо бити овде, јер ће у закону стајати да нико не може изићи, и тако ће се утврдити: да ли г. Рибарац, или други ко, има права или нема, што је казао да нема довољног броја посланика и тра-

живо пребројавање. Ако се утврди да има довољног броја посланика, онда ће се видети да г. тај и тај није имао права и онда можемо ствар решити устајањем и седењем. А ако они изађу, онда ће се констатовати да је било довољно посланика, али да су ти и ти напустили салу. Кад су они, дакле, тражили, било је довољно посланика, па су после они отишли, и онда ће се, може бити, доћи до каквог резултата помоћу овога. Али ако је било отказано то тражење, они онда неће изаћи; јер се, збила, може догодити да посланик нема. Ја мислим да сан доказао да ствар није излишна и да је боље да то регулишемо законом.

Друго је питање, господо, да ли је потребно да баш 20 посланика то траже. Ја мислим да је то потребно, а ево шта: Констатацију о томе: да ли има довољног броја посланика у Скупштини, по правилу треба да врши председник Скупштине. Он је изабраник Скупштине, у крајњем случају он је изабраник већине скупштинске и он то треба да ради.

И кад један такав човек каже да има довољан број посланика, онда не може претендовати једна група од 5—6 посланика да може рећи председнику да нема довољног броја, већ то може да уради група од 20 посланика. Јер, кад би са тим предлогом изишли њих 5—6 и казали: Ви се вратите, онда би ауторитет председништва био повређен. Кад председник Скупштине тврди да има довољан број, онда треба да буде већи број посланика, који кажу да се је председник преварно. То је разлог због кога мислим да треба да остане 20 посланика, који би казали да нема довољног броја, пошто је већ председник Народне Скупштине казао, да по његовом мишљењу има довољан број посланика. А ако г. председник и сам налази да нема довољног броја, то је исто као кад то и један посланик каже. Стога, ја бих молио Народну Скупштину да ову редакцију прими, а на другом читању видимо шта ће бити.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Илија Илић.

Илија Илић. — Сад тек приликом говора Г. Министра је могу да пристанем да се овиј предлог врати у одбор, јер је збила редакција г. Протићева незгодна и неизвршљива. Он предлаже да се сваки посланик јави председнику, па да изађе; то је незгодно и не може да се изврши. Друго, он предлаже да свако уздржавање од гласања значи против, а то такође не може бити. Примера има дosta, и ја не могу да војним како је Г. Министар такав предлог могао да поднесе. Овде су нали контра разлоги против нашег говора, и ви се, Г. Министре, не користите искуством и примером који је казао г. Продановић, да он једанпут није могао гласати за предлог, а, међутим, пије био против предлога, већ је гласао против и тај свој глас образложио.

Даље, да секретар пребројава посланике такође је незгодно, јер та редакција потиче отуда што смо им непонефативно прома председнику, и онда како ћемо веровати секретару? Дакле, предлог Г. Министров није згодан, а неизводљив је. Стога молим да се врати у одбор.

Потаредседник, Јаков Чорбић. — Претрес је завршен. Има реч г. известилац.

Известилац, Љуба Јовановић. — Ја имам да изјавим да примам редакцију коју је предложиво и прочитала Г. Министар, с том изјавом, да ћемо на другом читању делу ствар опат прегледати (Михаило Борбезић: Молим за реч).

Потаредседник, Јаков Чорбић. — Ја сам објавио да је претрес завршен и према томе не можете добити реч. Ја сам био дозволио да се ко хоће јави за реч кад је Г. Министар извео нову редакцију. Г. Пећин и г. Илић јавили су се после његове редакције и говорили су. После њих ја сам казао да је претрес завршен и дао сам после тога реч г. известиоцу. Господа посланици то су чули, а и ја сам јасно казао.

Стицајем на гласање овај члан по редакцији г. Стојана Протића. Прима ли Скупштина прочитану редакцију? (Чује се: Прима. Не прима). Ко је за прочитану редакцију, нека седи; ако је против, нека устане. (Већина седи). Већина је седела; према томе објављујем да је прочитани члан примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 69. по извештају одборском о изменама члана 118., који гласи: (Види саставак II и XLIX).

Потаредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Драгиша Васић.

Драгиши Васић. — Ја такође имам да примим па ову измену првога става у чл. 118. и да попоненсам, да ми се чини да је одредба у старом пословнику о враћању појединих чланова у одбор имала бољи и смишљенији значај и да је била много подеснија. Јер, мени се чини, кад је већ одбор једну ствар саршио и претресао и, у име своје, једнога члана свога одредба да га заступа пред Скупштином, да ће тај посланик водити рачуна о томе да ли, према приликама, треба извесну ствар вратити у одбор или не треба, пошто он зна не само мишљење целог одбора, него може узвиред знати да ли ће се та ствар у одбору примити или неће.. И нашто онда остављати Скупштини да решава једну ствар, кад не може имати никакве друге санкције него што је име.

Према томе ја држим, да треба оставити ове стару одредбу и оставити то, да се само на захтев Министра или известиоца једна ствар може вратити у одбор да би се поново изменила и претресла, за коју би известилац и Министар увидели да је треба у одбор вратити ради измене, или ради данизма друге форме.

Према томе ја сам мишљења, да се овај став први члана 118. измени тако да остане оно где се говори да се може члан поделити на више ти-чака, ако би их било, и о свакој посебно гласати, а остало да отпадне, тј. да отпадне гласање о враћању у одбор и одгађање решења о извесном члану, док се други чланови не реше, као некорисно и непотребно. Такле, да се остави да се враћање у одбор и одлагање решења може извршити само са допуштењем Министра и известиоца, како је било по старој редакцији, која је, по моје мишљењу, боља и смишљенија, јер више задовољава и рад у Скупштини и саму ствар.

Потаредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Миломир Костић.

Миломир Костић. — По досадашњој одредби онога члана није било прописано то, да се и дотични члан може вратити у одбор или не по решењу Скупштине.

У члану 82. пословника прописано је тачно како се врше измене, а у чл. 81. казано је како предлагачи имају да подносе предлоге. Тамо је рекено да предложена измена има да садржи тачну редакцију онога члана на који се те измене односе; а у члану 82. прописано је како известилац или један од Министара могу тражити да се предложена измена или допуна каквога закона или члана законског може вратити у одбор.

У последње време бивала је у Скупштини и та пракса, да је Скупштина решавала да се један члан може вратити у одбор. Но моме мишљењу то је непрактично. Кад одбор изнесе једну редакцију и одреди известиоцу да је брани, онда Скупштина не може натерати известиоца и одбор на нову редакцију прими ако се са њом не слаже, и да такву изменсну редакцију изнесе пред Скупштину.

Може бити да Народна Скупштина врати један члан у одбор, или може бити и то, да одбор остане олест при својој прихватној редакцији и онда шта долази?

Долази то, да Народна Скупштина својим решењем изјављује неповерење одбору, јер се одбор не слаже са мишљењем Скупштине. Досадашњи члан 82. пословника је регулисао ту ствар лепо: да предлагач може изнети предлог изједно са тачном редакцијом која се мења и да Народна Скупштина о предлогу реши, усвајајући га или одбацујући. Али кад Народна Скупштина врати у одбор један члан, жељећи да одбор усвоји њено мишљење, а одбор га не усвоји и врати пред Скупштину првобитну редакцију, онда значи, да Народна Скупштина нема поверења у тај одбор. Ако се жељи да овако остане, онда треба паредити да у том случају може се дотични одбор разрешити и изабрати други одбор, који ће помогати жеље Народне Скупштине. Да тога не би било, довољно је да се каже: кад предлог потпомогну 10 посланика и кад се добије већина у Скупштини за њега, онда је ствар извршена.

Прева овој садашњој редакцији, која даје право Народној Скупштини да може тражити да се један члан може вратити у одбор, ова ће измена доћи у контрадикцију са досадашњом одредбом чл. 82. која је врло добра и по моме мишљењу не треба да остане ова редакција, да може Народна Скупштина вратити у одбор један члан и онда кад Министар и известилац то жеће.

Ја налазим, да ће се у току рада Народне Скупштине овај пропис врло негодиво одавати јер, као што злате, увек ће народни посланици тражити да се понешто врати у одбор и онда ћемо попеки пут амати го, да се половина чланова предложеног закона или део закона враћа у одбор. Много је била досадашња одредба и стога мислим, да у том погледу треба да остане стара одредба, да право враћања у одбор припада само Министру и известиоцу, а никако Скупштини.

Има нешто што би могло да буде боље, да се учини измена у чл. 82. пословника, али тај члан није на претресу, нити је именан, да се поједине измењене могу примити од стране извештиоца без нарочитог враћања у одбор, а то може да буде кад имена кадвога члана коренита, него где се мењају поједине реченице у члану. И стога треба у пословнику ставити, да извештилац може примити било измене Министрова, било измене појединих посланика. Ми то и сада радимо, али је то противно пословнику, јер и сада поједине измењене прима извештилац без нарочитог враћања у одбор, и ако извештилац по садашњем пословнику нема права на примање измена ни Министрових, ни измена појединих посланика, и ако извештилац па то нема права, иако је у пракси потребно и врло корисно и зато би било нужно да се ово у пословнику и узесе. Али кад то виђе на претресу, онда треба да отпадне она одредба и да остане по старом.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Министар Народне Привреде.

Министар Народне Привреде, Јаша Продановић. — Ја сам устао да потпомогнем овај предлог г. Косића.

Ја мислим да смисло члана 82. паје био тај да кад Министар или извештилац приме предложену измену, да треба засет посланику да то потпомогну, него мислим да је у старом пословнику то једна стилизација.

Неку измену извештилац може примити у име одбора, Министар у име Владе, а Скупштина о томе решава. А да ли би сваки посланик могао да задржава Скупштину и да сам предложе измену, потребно је да га у томе потпомогу 10 посланика, а извештилац и Министар не треба да траже да их потпомогну посланици. Према томе треба ставити, да Министар и извештилац могу примити измену, а да за то треба десет посланика да помаже тај предлог.

Што се тиче враћања појединих чланова у одбор, то је ствар јасна. Зашто се предлог враћа у одбор на захтев Министра или извештиоца? Зато, што је у Скупштини могло попити предлог, који није довољно проучен или му је стилизација рђава, то га треба послати у одбор да се боље разлигије. То су дужни да оцене Министар и извештилац. Кад су они задовољни једним предлогом, онда Скупштина има да гласа за или против њега, а не може га против њихове воље враћати у одбор, јер би тиме Скупштина могла да отегне ствари у бесконачност, а она, међутим, треба ствари да решава гласајућа било за, било против.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Нема више пријављених говорника. Стога стављам питање: приказ ли Скупштина прочитани члан 69? (Прима).

Објављавајем да је прочитани члан примљен.

Изводите чути даље.

Извештилац, Ђ. Јовановић чита члан 70. о изменама члана 123. пословника (В. саст. II и XLIX).

Потпредседник, Ј. Чорбић. — Има реч г. Косић.

М. Косић. — По овом додатку заређује се посланицима да они, који су ставили захтев да се поновично гласа, да су дужни и да гласају; ме-

ђутим, ја мислим, да се не може никоме императивно наређивати да гласа. — Што се тиче овога, ако је ко изашао, да се сматра да је његов захтев изгубљо вредност и ако се почело гласати, не могу се одустти рачунати. Оно прво треба да изостане.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Драг. Пећић.

Драг. Пећић. — И напомена г. Косића умесна је у првој тачки прочитане релаксације.

Господо, не може остати онај додатак. Размислите хладно, за ћете видети то, да кад је исказани предлог ушао у гласање, он је тога момента својима Народне Скупштине. Народна Скупштина већ о њему одлучује и рада. Не може се допустити да један посланик налазком својим омета ради скупштински. — Ми смо у ранијим одредбама имали, да сваки предлагач може свој предлог повући до гласања. Сад уносимо једну одредбу, да се може и у самом гласању и решавању повлачити предлог налазком појединача. Оваква одредба нема своје правне основе. Ми можемо написати, природно, и ово у закону, али оно што пишемо мора да има и свога правног разлога и осnova. Ја сматрам да ово не може остати са правног гледишта, и да се то противи својим идејама. Моја је идеја нешто кад сам предложио, а кад Скупштина одлучује томе, то већ није моја идеја, то је прошло на Народну Скупштину и не могу тиме, што сам изашао из Народне Скупштине, прогласити да оно нема правне вредности и да то има да отпадне. Ја сматрам да се ове, на један неправедан начин долази до једнога чиља, до једнога резултата, који, по моје мишљењу, може пнати рђавих посланици.

Заступник Министра Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Ја мислим да је ово ствар добра. Не бих рекао да стоји онај разлог, који је г. Косић навео. Из овога ће, држим, да увиде то и г. Пећић, а и остали посланици.

Траже 20 посланика да се изврши преbroјавање посланика. То је број, који се по закону тражи, да би њихов захтев био оправдан. Кад се почне прозивка изнђу 2, 3 или 4, и то може бити да су баш они који су тражили пре тога да се утврди број посланика. Председник је тврдно да има довољан број посланика, 20 посланика нају да нова и онда Скупштина се одазва томе захтеву и почне се бројање. Кад почне прозивка они се дигну и изађу и кажу: нећemo да останемо ту. (Јефан глас: А ако нема довољно?) Нема уставнога чиниоца који утврђује то. Нема 20 посланика који су изјавили сумњу, а председник тврди да има довољан број посланика и нема никако других 20 посланика, који тврде противно.

Драг. Пећић. — Ево, господо, ми смо дошли на ствар. Господин Министар каже: кад они изнђу онда исказају да утврди. Тврдња је најла, а по уставу не сме бити мање од половине посланика присутина.

Сад, само зато што је неко изашао и видио да нема, ми хоћемо и даље да продужујемо рад, ми хоћемо да продужимо рад противно мишљењу по-вишара и публике, и зато што су они изјавили ми

хоћемо да радимо. Ја налазим да је то погрешно, и налазим да су те одлуке противустановне одлуке. То, господо, ево нас 20 и потврђујемо, значи, да смо ни 20 то потврдили.

Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Нека буду овде, па ћемо вршити прозивку.

Драг. Пењић (наставља). — То је та граница између употребе права већине и мањине, то је та фина граница ако хоће мањина да злоупотреби право и ако хоће већина да злоупотребе право.

Г. Министар каже да ће устати 20. Али, људим вас, ја нећу да устанем. Међутим, публика и пошипари виде да нема ни 40—50 посланика у Скупштини, и онда зато што та проба нема права, допушта се да се каже: ми ћемо свесно да газимо Уставност, па после да нас новине целају и граде: назите шта раде, видело се очито да нема довољан број посланика па инак раде. Ја бих хтео да нађем гаранцију да се то донеста утврди, без обзира јесу ли оних 20 посланика били ту. Овај који је изашао сматра се да није био на седници; њему се не даје дајурица и тако да одржавамо одредбу и да одржимо логику ствари. Друкчије тумачење одвеће до противаконитости.

Извештајац, Ђуба Јовановић. — Законом се не може допуштати, утврђивати и наређивати нешто што није морално; а очита би неморалност била кад би се не само допуштала досадашња практика, која није увек била као што треба, него кад би се оставило, да она без сметње може бити још гора него што је била. Пре свега, господо, до сада није тражено да тај захтев имају права да поставе само присутни посланици, него је бивало случајева да потпишу захтев о поименичном гласању и посланици по себама изразију дворище Скупштинске, па и по народи, по кафанама. А могло се терети и даље: да се такав захтев потпише по унутрашњости. И шта би могло настати? Могло би настати да један професор или трговац или адвокат, који ради своје послове у унутрашњости, одједанују достави такав свој захтев у Народној Скупштини, и да каже присутним вредним посланицима: „Ви ћете гласати, и ви ћете се изјашњавати (о некој ствари) како који мисли“. Ја вас питам је ли то морално и треба ли закон да такав рад помаже, да човек који се није потрудио да дође у престоницу, или који се није потрупан да дође у зграду Скупштину, или који неће да дође у ову дворицу, тражи од својих другова који су на послу, да се морају у каквом деликатном питању поименично изјашњавати против својих пријатеља, понекад и против свога интереса, да гласају свако или онако, а он отуда да севи и наређује и да у исто време пере руке. Таква се ствар, господо, не сме допустити као неморална, која на практици може да има ваздан незгодних последица.

Ово, како се у овој одредби тражи, потпуно одговара смислу Устава. Устав тражи за захтев о поименичном гласању 20 посланика, а разуме се, 20 посланика који раде у Скупштини, а не 20 посланика који су негде у шуми. И кад се признаје да такви захтев могу поставити само 20 присутних посланика, онда је јасно, да тај захтев има предности не само у почетку рада при поименич-

ном гласању, него и док се цео поступак до краја не изведе, али је опаја једно сасвим логично и природно, да се за време целе процедуре тражи, да ти, који су тражили поименично гласање, и учествују у њему.

Ипак ћу једно јединно, што се овом предлогу замера, признати да може бити оправдано, а то је, да су могли захтев о поименичном гласању потписати не 20, него и више, редико 40 посланика, и погрешка би била наш предлог разумeti, а погрешно би било и тражити: да свих четрдесетица морају бити до краја у дворици и гласати. Но! То никако није симбао нашема предлога, и можем да се време томе ово разуме: да је потребно да учествују у гласању и до краја гласања остану 20 од посланика који су тражили поименично гласање, колико Устав тражи. Преко оног што Устав тражи, не тражи се ни по овом члану. Ако би, дакле, потписало захтев 40 посланика, а остало за решавању само 20 њих, онда би захтев остало у вредности, ма колико предлогача изашао о том се не би водило рачуна, само ако је 20 остало и гласало. А ако је у том поделу што нејасно, ја изјављујем, да сам готов примити измену, која би ту мисао боље исказивала.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Милош Ђосић.

Милош Ђосић. — Кад овог члана кад се мења, добро би било да се расправе питања која су досад била спорна у извесним случајевима. По члану 121. гласање о сваком предлогу који није закон врши се седењем и устајањем. Овај закон члан 123. закона каже, да се гласа поименично кад се гласа о једном целокупном предлогу закона а о свему што није закон гласа се седењем и устајањем. Али у практици је примећено да се глас поименично и о оном што није закон. Овде се по овим изменама уводе извесне ствари које имају вид закона: а то су молбе и жалбе; а не знам како би били ни са питањем о опитнама и онда ће бити питање да ли ћемо гласати поименично о тим питањима или седењем и устајањем као што је до сада било. Ако се хоће да остане по овом предлогу, који је спречен, да се о молбама и жалбама доносе законски предлози и да имају два читања, онда треба ставити да гласа се поименично о целокупним законским предлозима, и о свима предлозима који се доносе у виду закона гласати поименично, да би то јасније било. Јер, ако овако остане, настаће погрешка: да ли да се гласа седењем или устајањем или да се гласа поименично. Тако исто треба да се стави да се гласа поименично и о резолуцијама у Скупштини.

Јер, по досадашњим прописима гласало се о том седењем и устајањем, па и иако тога гласало се некад и поименично, дакле како се кад хтедо и како је кад председништво написало за нужно тако се и гласало. Сад, кад мењамо овај члан пословника, то треба тачно утврдити. Ја мислим да г. Извештајац прики овај мој предлог и сам дода ово што сам ја желео.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Илија Илић.

Илија Илић. — Овај додатак у члану 123. сличан је донути у чл. 117., управо исто начело

које се спроводи кроз параграф 117., има да се спроведе у овај параграф 123. Како се тамо на- чело усвоји, тако треба и ове да се усвоји, ако хоћемо да буде једнообразности, јер су то слични случајеви.

Господо, кад посланици предложе извесан предлог па изађу, то значи да изигравају Народну Скупштину и рад у Народној Скупштини, а то је једна злоупотреба, а није право. Како, так, закони имају да спречавају злоупотребе, то и ову злоупотребу треба спречити. Један посланик поднесе предлог и изађе из седнице, то је очевидно изигравање Скупштине. Да не би тога било хорамо се ограничити законом. Таквих злоупотреба је било и искуство неко показује, т. ј. да су посланици дужни да учествују у решавању кад поднесу предлог, а кад изађу са седнице сматра се да тај захтев не постоји и о томе захтеву не може се решавати. Чим нема 20 посланика који су захтев положили, то је изигравање и онда закон треба ту злоупотребу да спречи. Ја мислим да треба да остане овако у чл. 123. као што смо тражили у чл. 117., да се сматра да су прасутни.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Мелентије Божовић.

Мелентије Божовић. — Господо, ја са овом изменом члана 123. пословника не могу бити потпуно задовољан, јер налазим, да би било штетно за појединачне предлоге овакве врсте. Ја хоћу да паведем један случај који може да се деси, па да видите, да ову измену или треба изменити или сасвим изbrisati па да остане стара редакција.

Узмите, господо, да смо претресали један члан дуго и на крају изађе један човек са предлогом. Тај се његов предлог не прије и тражи двадесет посланика да га потпомажу и да предлог потпишу, и они га помогну или потпишу предлог, да се гласа поименично за тај законски предлог. Јавило се толико говорника да се у тој седници није могла ствар срвнити. Седница је била пре подне, јавило се много говорника, није могла ствар да се срвни, остало је говорника да после подне односно за сутра. У размаку тога времена у оних 20 који су се напавричили, да један предлог потпишу, један се разболи и оде кући, или због неке хитне потребе оде кући и остане 19 посланика. Ја сматрам да у таквом случају не би требало да преде ове измене. Ја сам за то, да у том случају вреди захтев оних 20 посланика који су у моменту тражили поименично гласање, јер ако њихов захтев не би важио у овим случајевима, као што се то може десити, то би настало штету каквом корисном пројекту, који би требао поименичним гласањем да се расветли. По овој измени ако један од тих 20 посланика изостане прекон потребом, пропада нео предлог, који би можда био кориснији од самог одборског предлога. Ја мислим да би требала да остане стара редакција или би последњем ставу требало додати и казати: „ако би који у моменту гласања изашао, онда може захтев 20 посланика да отпадне, или ако би захтев потписао 20 посланика, а после подне или тек сутра се гласа, из нема једног од те двадесеторице, или што је који посланик болестан или што због какве

неопходне потребе није дошао, онда да захтев вреди.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Они ће наћи другога, ако је важна ствар, и за важну ствар увек ће се наћи 20 посланика.

Мелентије Божовић. — Г. Министре овде се каже, ако би који посланик изостао сматра се да је његов захтев изгубно вредност.

Заступник Мин. Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Па г. извесниоц је то лево објаснио.

Мелентије Божовић. — Ја мислим да г. извесниоц неће нашта сметати да прихи мој предлог.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Милован Лазаревић.

Милован Лазаревић. — Господо, намера одбора у додатку ове редакције чл. 123. та је, да се у Народној Скупштини створе бољи услови за озбиљнији рад. Ја се с тим намерама потпуно слажем.

Било је случајева који ни најмање нису деливали Народној Скупштини, да посланици уједном трепутку, како напомену лепо Мелентије Божовић, траже поименично гласање и у том моменту напуштају седницу скупштинске. Ја сматрам да је то шега и спрдња са радом у Народној Скупштини. Тежњу, да се такој злоупотреби од једног неизбичног рада стане па пут, ја потпуно одобравам и ја се потпуно слажем са одбором у томе. Али ако оваква редакција остане, она може имати и рђавих последица. Видите, господо, у овоме: ако би који од оних предлагача који траже поименично гласање напустио салу скупштинску и не би присуствовао при том гласању, сматра се да је цео предлог пропао и да није постојао. Ја мислим да је то сасвим погрешно. Потребно је, господо, да се ствари озбиљније раде. Предложена редакција предвиђа то, да посланици у томе моменту кад поднесу предлог буду при гласању, и ако напусте салу, онда тај предлог не треба да преда. Али може да буде овакав случај: да се предлог поднесе пре подне, па се не стигне да се о њему реши због других ствари, те неки од њих после подне или се разболи или буде спречен, — па зар онда због тога што је он или болестан или спречен да предлог осталих посланика пропадне?

Ја мислим да то није циљ, то не треба да буде тежња овог предлога. У колико год треба да се старамо да се у Народној Скупштини ствари озбиљније раде, у толико већо треба да се старамо да се права народних посланика не изиграју и не сусисејдју једном нејасном одредбом. Г. извеснилац је лепо напоменуо: ако, вели, предлагач има више од 20 посланика, па ако они не дођу, онда по предлогу оних 20 има права да се о томе гласа. Сасвим, господо, може то да буде. Али оваква редакција ако се не измени у смислу ономе, у коме тражи г. извеснилац, онда се не би могло постићи оно што Г. Министар Унутрашњих Дела и одбор желе да се постигне. Било би ово: у тежњи да со ствари озбиљије и боље раде у Народној Скупштини, изиграла би се права народних посланика, предлагача за поименично гласање. Ја бих желео и

мислим да ће г. известилац то примити, да се процензије како у томе члану: „а ако оставе 20 посланика, а потишало је предлог виме од 20, онда тај предлог не треба да пропадне, него о њему треба да се гласа“. У том циљу ја бих овај предлог могао примити.

Известилац, Љ. Јовановић. — Ја видим да ће најбоље бити да вам прочитам једну допуну у овом смислу, како сам ја говорио и са којом се сложио и г. предговорник. Цела ова друга реченица гласила би овако: „ако би који од њих изоставио, а услед тога остало у Скупштини мање од 20 посланика који су тражили такво гласање, сматра се да је њихов захтев изгубио вредност и ако се почело гласати“.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Драгутин Пећин.

Драг. Пећин. — Господо, учитељем изспомом, коју је г. известилац прочитao, не избегавају се злоупотребе о којима је говорио г. Божовић и о којима сам је говорио. Треба стазно имати на уму, да закон никада не треба писати због једног јединог случаја и давати му генералан значај. Господин Министар, г. предлагач и г. известилац желе да избегну случајеве: кад њих 20 затраже гласање, па изиђу, а међутим пишу закон, по коме ће се увек међу решавати, и кад нема довољног броја посланика у Скупштини, и кад их буде мање од 81. Избегавајући једну злоупотребу, ми сасвим остављамо да се праве слободно друге злоупотребе и то несвесно. По прочитању сад по други пут овога члана налази да ће се свако тражење гласања, ако дође дециније и из ма каквог другог разлога, увек, ако спадне тај број посланика испод 20, избацити и гласање огласити за неважеће; то значи да има довољног броја посланика у Скупштини, и ако га у ствари нема. Ја сам за то да се избегне злоупотреба, да се она укинути, а тако исто сам и за то да се та злоупотреба укини и према већини.

На страни са расположењем једнога и другога; иницијам закон, који ће да важи за будућност, који ће да решава будуће случајеве. Тај закон треба да искључи злоупотребе и према већини и према мањини. Ви иницијативу закон који искључује злоупотребу према мањини, а према већини је остављате. Та погрешка може да нам се свети и да доведе до тога става ствари да, зато што су 20 посланика изашли, њих 60 који су остали вановажно решавају. Министар Финансија, Стојан Протић: Где то пише?). Ево, овде, где се каже: „ако би који од њих изашао, сматра се да је њихов захтев изгубио вредност и ако се почело гласати“. Чим захтева нема о гласању, о довољном броју посланика, онда се даље ради. (Министар Финансија Стојан Протић: Значи да нема никакве сумње), Лепо, али кад постоји у истини да нема довољног броја? Ево, данас овде има 85 посланика; нека изиђу 20, онда је пропало њихов захтев и нас обод продужимо да радимо. Ми овим дајемо једну законску дозволу да се изгради Устав. Не зна се ко ће да буде у већини. Ја бих желео да то буде, али да се искључи злоупотреба и према већини; зато бих молио да се ово врати у одбор и да се тамо и та злоупотреба искључи. Молим 10 посланика да ме потпомогну (Потпомажу га).

Известилац, Љ. Јовановић. — Ја се, право да вам кажем, чудим целом овом замеравању г. Пећину. Он овде неизрестано говори о решавању са недовољним бројем, а овде је реч о начину гласања. Овде се само говори о томе: хоће ли се поименично гласати, или ће се гласати седењем и устајањем. О томе је овде реч; а ако се појави сумња о извору, онда ће се применити сасвим други параграф. Овај § 123. говори само о начину гласања, кад ће се гласати поименично; само о томе; а сасвим је друга ствар констатовање извора, о чему говори други параграф, и ми смо о њему већ дискутовали на своме месту.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Драгутин Пећин.

Драг. Пећин. — Г. Известилац не треба ни мало да се чуди. Чл. 117., о коме је говорио г. Илија Илић, члан 123., измена 68. и измена 70. говоре о једној истој ствари. Одредба 68. говори о довољном броју гласова, а ова одредба 70. говори о поименичном гласању, а гласањем се пак утврђује да ли има довољан број гласова или не. По нашем предлогу, ако се затражи поименично гласање на двадесет од присутих посланика изашао онда се са оних шесет, који су остали, може радити и решавати о ствари. Ја сам, међутим, противан томе, јер је то противно Уставу.

То је што сам имао да кажем.

Вока Марковић. — Не кошта вас ништа да ово примите.

Известилац, Јуба Јовановић. — Кад се једна ствар врши у одбор, онда значи да известилац разуме тежњу Скупштине, шта она жељи да се у одбору врши; а ви сте чули да сам ја изјавио да г. Пећина писам разумeo и да се чудим његовом говору. Зато не знам шта бих ја у одбору радио кад би се ова ствар тамо вратила.

Вока Марковић. — Може бити да га Ви не разумете, али га ми разумемо.

Известилац, Јуба Јовановић. — Да, али хоћете да ја, који га не разумем, тражим вршење у одбор, а не ви. Али, да пређем па ствар. Тражење поименичног гласања један је посао, а са свим је други посао утврђивање извора. Констатовање извора има за задатак да утврди да ли у Скупштини има онолико број посланика колико Устав тражи, а поименично гласање има политички смер: да посланици не гласају онако седењем и устајањем у гомили, где се не види како је то гласао, него да се сваки поименце и попаособ изјасни о питанju о коме се решава. То су сасвим различите ствари и оне се не смеју мешати.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Драгутин Пећин.

Драгутин Пећин. — Да додам још нешто свом објашњењу, ако би ме бар сад г. известилац могао да разуме. Ја тражим избегавање злоупотреба у случају кад се приликом тражења поименичног гласања, и илакском оних који су то тражили, сведе број на шесет. По редакцији коју Ви дајете и коју браните, ова се злоупотреба допушта да постоји. То јест, Скупштина у томе случају продужује рад, гласајући простим седењем и устајањем. Ја бах

жедео да со то избегне, да се у том случају кад ови посланици изиђу, ако је остао недовољан број за решавање, сматра да предмет није ни решен.

Ја сам зато да се избегну злоупотребе мањине, или да се ограниче и злоупотребе већине у интересу Устава, који смо дужни сви ми да поштујемо.

Известилац, Ђуба Јовановић. — Господо, ја изјављујем да ћу пристати да г. Пењић написе предлог у смислу у ком је сад говорио: ако после после излaska тих 20 посланика остане у Скупштини 60 посланика, даље, недовољан број за решавање, да тај предлог не може бити решен. Само налазим да је то овде непотребно, јер о томе говоре други параграфи. (Д. Пекић предаје предлог у том смислу).

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Не смета никоме, господо, да тада устане и да тражи да се поступи по чл. 117. пословника, а онако би само уносили у закон нешто што је сасвим излишило.

Известилац, Ђуба Јовановић. — Даље, г. Пењић предлаже онако: да се дода на крају овога члана: „но ако због тога излaska остане у Скупштини недовољан број посланика, предмет ће остати нерешен“.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Пардон, да се ту дода: „поступиће се по члану 117. пословника“.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина овај додатак г. Пењића са напоменом г. Министра Унутрашњих Дела? (Прима). Објављујем да је ова измена у чл. 123. примљена са додатком г. Пењића и напоменом г. Министра Унутрашњих Дела. Изволите чути даље.

Известилац, Ђуба Јовановић чита измену 71. извештаја одборског о додатку у члану 126. пословника (В. саст. II и XLIX).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Нико се не јавља за реч. Читам Скупштину прима ли прочитану измену у чл. 126? (Прима). Објављујем да је примљено. Изволите чути даље.

Известилац, Ђуба Јовановић чита измену 72. извештаја одборског о измени чл. 128. пословника (В. саст. II и XLIX). (Чује се: О чему је ова реч?) Реч је овде о дисциплинским казнама, које се применују на посланике.

Драг. Пењић. — У чл. 128. прочитаних измена завођен је вели број искуљења из седница скupштинских, завођи се једна вели казна, да се број искуљења од десет седница замени са искуљењем од 30 седница. Тако исто број 2 замењује се са 3 и тако се свуда повећавају казне. Ја сматрам, господо, да је ово једна огромна казна, и ако један посланик буде кажњен 2—3 пута са искуљењем од 30 седница, он је сиршио и не може да присуствује за своје време ради сесије.

На тај начин изиграва се и начело да је посланик дужан да буде у дворници скupштинској на раду, а тако исто посланик се лишава права које му је народ дао. Задатак јој Министра предлагача, да посланика који наноси увреду казни, али та казна,

за коју смо сви у начелу да треба да буде, сме да иде доле да буде само казна, а не да буде разорење и уништење права посланика. Казна има смисао кад је спољашња и кад не пропада главна ствар.

Ако ви заведете казну искуљења од 30 седница, онда можете завести казну искуљења и за целу периоду годишњу, јер ту онда псима краја. Казна треба да буде таква да, кад неко буде кажњен, да он опет отпира своју дужност; а према оваквој редакцији ви можете посланика казнити 2—3 пута оваквом казном и онда је са његовим посланичким правом свршио. Кome су познате наше народне, наша јавна свест, политичке прилике и наша култура, тај ће бити упалрод уверен да ће се ова казна врло често примењивати и да у ствари и неће бити казна, него удаљење опозиције из Народне Скупштине. Међутим, господо, ми не можемо такав закон написати, јер се то противи духу парламентарности, уставним одредбама и општој тежњи да се чује опозиција у Народној Скупштини. Влада баш има рачуна да се опозиција чује, јер је народ у стању да ценi по томе вредност опозиције, а већа је у стању да ценi вредност свога рада. Ако су замерке без вредности, знак је да Влада добро ради, а ако су оне оправдане, дојази у положај да поправи опо што је погрешила. И у једном и у другом случају неопходно је потребно да опозиција постоји. Због тога сам напуштају да се казна од 30 сведе на десет. Даље, да се речи „тридесет“ замење речима „десет“. Даље, да се речи „три“ замење са речју „једну“ а реч „четврту“ са речју „две“. (Мин. Ун. Дела Ст. Протић: Ово је друга ствар. То се односи на други одељак).

Лепо, лепо, разумиса сам сад.

Дакле, ја предлажам: Да се у првом ставу 72. измене реч „припадат“ избаци и да остане по старом.

Молим потребан број посланика да ме потпознам. (Потпомажу га).

Министар Народне Приредбе, Јаша Продановић. — Ја свесрдно потпомажем г. Пењићев предлог, из простог разлога, што треба видети зашто се заводи ова казна. Ова се казна заводи због посланика и она не треба да ногаја бираче на Народну Скупштину. Зато се практикује и у француском Парламенту да се посланик искуључи са једне седнице или највише са две, и то је та морална казна. Са више седница не искуљује се, јер би онда био чак одбијен од рада скupштинског. Та казна искуљења са 30 седница може се заменити другом казном, напр. одузимањем половине дневнице за извесан број дана, и ту материјалну казну осетиће сам посланик; а дуже искуљење посланика од рада скupштинског осећају бирачи и Народна Скупштина.

Дакле, боље је ограничити број седница са којих се посланик може уклонити, да се не би Скупштина кажњавала, а зато прописати постолу казну: да посланик за виши број дана не добије целу дневницу него само половину. (Чује се: То забрављује Устав).

Ту Устав пишта не смета. Ја знам Устав скроз и то може да буде. Одвојити посланика за 30 седница од рада скupштинског, значи уништити право које су му бирачи дали за читав месец дана. За

тад месец дана могу доћи важније ствари па решавање и тад посланик треба да разговара и говори о њима у Скупштини. Може наступити прилика, да за то време дође на решавање извесна ствар у којој је тад изглани посланик најбољи стручњак, те може највише утицати да се ствар расправи како је најбоље. И то би значило да се Скупштина кажњава, кад би се такав посланик удаљio месец дана од рада скупштинског.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Министар Финансија.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Ја сам знато унапред да ће се код овога члана изјави са против-разлозима и сад вас молим да ствар објасним, како не би изгледала ствар тако страшна ишто је г. Пењић преставља. У томе предлогу не стоји да се казни са 30 седница, него стоји да је то највише, да је то максимум до кога се може доћи у изузетним случајевима. Е, такви изузетни случајеви ја сам замислио да могу наступити, време опоме што се догодило до сад у Нар. Скупштини. Ви знате да су овде падале и увреде Владаца, и то врло тешке. (*Стојан Рибарац: Нису падале.*) Баш г. Љуба Ђорђевић је два пут учинио такве увреде какве ни у једном Парламенту нису нале. (*Стојан Рибарац: Није.*) Јесте, ја сам овде седео и сиј су посланици то чули. Ја сам налазио да за такве случајеве треба да има могућности Народне Скупштине да егземплярну казну таквом свом члану дад. Ја одмах изјављујем ово. Ако Народна Скупштина налази да може бити какве злоупотребе овде, онда нека буде како се жели.

Може бити да би било згодније да се сртнемо, да може максимум ишти до 15. седница, или ако се баш ипак то да остане како је до сад било, онда нека остане. (*Чује се: Нек остане десет.*) Ја сам потврдио, и доказао, да је било прилике и случајева који су изазвали јаку казну, али сијем да кажем и да потврдим пред Народном Скупштином, да у том погледу од стране председништва није било код нас никакве злоупотребе, и у томе г. Пењић нема права. Ја се позивам на Нар. Скупштину. Кога смо мы посланици исказали не на 10 седница, него једанпут за једну седницу? (*Чује се: г. Пењића.*) Не може се пребачити ни председништву ни Народној Скупштини да су били лако руке. Даље, у томе погледу најло до сад правили злоупотребе, ни једна ни друга ни трећа страна, ма колико да је се овде председника рећало. Али ако се ипак жели да остане онако како је до сад било, онда нека остане, само што се тиче овог другог дела, који је почео г. Пењић да додирује у другом ставу, молићу да то остане како је предложено, јер у том погледу морам председнику Народне Скупштине дати више власти, него што је ишло до сада, — ако хоћете да посланици иду како треба и да ауторитет председника не буде довођен у питање.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Драг. Пењић.

Драг. Пењић. — Овим тешкојем Народне Скупштине од стране Г. Министра Унутрашњих Дела, тиме што од стране председништва није било тих

случајена, ја не могу да будем утешен, прости за то што је уопште кажњавања било, и што се овај закон више за српски народ, из кога је и већина и мајчини и Министри Данашња мајчине после годину и две дана може бити већина, и тано исто већина може бити мајчини. Ако се у начелу призна могућност злоупотребе права у Нар. Скупштини, онда се мора признati да она може доћи како од већине, тако и од мајчине, и од Министара и од председништва Народне Скупштине. Ако се дâ власт да се може неко казнiti исказујењем од 30 дана, онда се ствара могућност, кад имате неког јачег опозиционара, за употребу тога права; и да бисмо ми утекли од те употребе, добро је да 30 смањимо на 10. Као што рекох мало пре, због наших нарави ја тражим то, јер ако остане овога члана казна, један посланик може да се одвоји от послова, за које га је народ овде послao.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Илија Илић.

Илија Илић. — Господо, ја акцептирам разлог г. Продановићев г. Пењићев и налазим да је заиста ова казна сувише строга. Дозволите ми да вам најведем овај пример: да уопште они посланици који су пајактивнији могу да начине поред у Скупштини и због тога могу бити кажњени, док су нам, међутим, они несом потребни. Господин Продановић је у опозицији најнемирнији, а за своју групу је најпотребнији, и њега казнити 30 дана исказујењем, то је много, господо. Ако хоћете већ да кажњавате, онда оно што важи за 30 важи и за 10, али по мое мишљењу томе таквом кажњавању нема никаквог смисла. Узмите овакав пример. На претресу је закон о радњама, а ми пре тога казнимо г. Продановића исказујењем са 10 седница. Претреса се тај закон и он се прими, а ми његово стручно мишљење не можемо да чујемо. Стога је потпуно потребно да се ова казна укине и да се сведе на један дан, а и првака десада је показала да се та казна врло ретко употребљавала. Г. Протић је у свом говору напоменуо, да је г. Љуба Ђорђевић два пута увредио Краља и да нико није предложио да се он исказуји. Уосталом, није ни препоручљиво да се посланик исказује са седилице и зато бих ја предложио да се ова казна сведе на један дан.

Известилац, Љуба Јовановић. — Господо, према ономе што је до сад у нас било, ово што се предлаже ново није имало ништа друго да буде него једна опомена, једна претња појединцима. Али г. Пењић је схватио да би ово могло да се преокрене у претњу читавој опозицији и онда, разуме се, да цела ствар добија други карактер, и то је, свакако, разлог због тога је Г. Министар изјавио да он не би правил питаваје ако се ово не би примило. Зато ја мислим да ћу погодити жољу готово целе Скупштине, ако из овога првога става изложимо све речи које се тичу промене у тачци 4. старог члана 128., тако, да ће цела нова измена тога члана гласити овако: „две“ замењује се речју „три“, а речи „друге две“ са „четврту“.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Прима ли Скупштина прочитани члан како га је г. известилац прочитao? (Прима).

осто за
се овај
већина
стало го-
ко исто
призна-
штиши,
како од
и под
се дад-
од 30
никог
и да
да 30
, због
је ово-
је од

на реч
разлог
је зап-
не да
посла-
једа у
дат су
Про-
своју
дана
те је већ
ажа и
ажњава-
ридер.
в тога
и више
зегово
ога је
да се
поми-
шава.
Љуба
и вије
је ни
днице
сведе

жело-
што
буде
и Али
пред-
стави-
те је,
јарно
при-
отово
изо-
ци 4.
внеш-
ређуј

Ипака
изно-

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 73., који извештају одборском о изменама члана 129., који гласи: (Види састанак II и XLIX.)

Известилац, Љ. Јовановић. — И у начелној дебати, а и сада од г. Рибарица, чуо сам да ова реч „покоравајући се“ није згодна и да би је требало заменити каквом другом згоднијом речи.

Тај је израз у старом пословнику, али то не значи да не може бити замењен бољим изразом.

Ја молим да се у реченици: „Ако се претходно покори председнику, жели да у кратко“, реч „покори“ замени речју „послуша“, те да ова реченица гласи: „Ако претходно послуша председника, жели да у кратко“.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Стављај Скупштини на решење овај члан.

Прима ли Скупштина прочитани члан са овом изменом? (Прима.)

Објављујем да је примљен овај члан.

Изволите чути даље.

Известилац, Љ. Јовановић прочита члан 74. одборског предлога о изменама у члану 130. пословника. (Види састанак II и XLIX.)

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Понеко се нико не јавља за реч, стављам питање: Прима ли Скупштина прочитани члан 74? (Прима.)

Изволите чути даље.

Известилац, Љ. Јовановић прочита чл. 75. одборског предлога о изменама у чл. 131. пословника. (Види састанак II и XLIX.)

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Нико се не јавља за реч. Стављам питање: Прима ли Скупштина прочитани чл. 75.? (Прима.)

Објављујем да је овај члан примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љ. Јовановић прочита члан 76. одборског предлога о изменама у члану 132. пословника. (Види састанак II и XLIX.)

Господо, према овој изменама, реч „тридесет“ има да се замени са речју „десет“.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Драгутин Пећић.

Драгутин Пећић — Да би се одржала логичка веза између члана 128. и члана 132., потребно је изнети величину казни, тако, да последњи део последње тачке овако гласи: „од 3—6 седница, а у осталим случајевима од 4—10 седница“, и онда ћемо имати као што је било по старом пословнику.

Заступник Министра Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Добро.

Драгутин Пећић. — Али мимо овога имам и једну другу напомену да учиним. Овде се каже: „Казном искључења казни се сваки посланик, који лично увреди једног или више посланика; једног или више Министара“. Питања о увреди је врло растегљиво, јер председник под личној увредом разуме ово, а потпредседник разуме нешто друго.

Добро би било да се овде поред речи „увреда“, метне § 213. Кривичног Законика (Чује се: Е онда би се ту морали водити истрага.) У овом

параграфу не стоји то да се води истрага, него стоји објашњење шта је то увреда, а то је чистија ствар. Ви имате правнике овде и они ће потврдити да ту није потребна никаква истрага, него је често пута потребна квалификација дела и често је питање: шта је то увреда.

Дакле, ја бих учинио предлог: да се посло речи „увреду“ у загради метне §. 213. Кривичног Законика, и да се, даље, реч „шест“ сведе на четири, а реч „тридесет“ на десет.

Молим десет посланика да ме потпомогну. (Потпомажу га).

Милош Косић. — Господо, ја сам и пре захтевах, да се посланик коме је нанесена таква увреда, да не може да буде задовољан казном коју Скупштина буде додељала посланику који је увреду нанео, да се тај посланик може тужити суду. Пре бих био за то, него за предлог г. Пећића: да се квалификује дело па да се казна цени по крив. пост.

Може бити увреда у Народној Скупштини таква, да дотични увређени неће бити задовољи са казном у Народној Скупштини.

Исто тако предвиђа се овде у пословнику случај: ако један посланик учини кривично дело, он се може дати Суду. То значи: ако кога нападне и повреди. Тако треба учинити и овде: да се може посланик тужити Суду ако га увреди други посланик, па ако не би био задовољан са казном коју би имала права Скупштина изрећи. (Један глас: То не може бити по Уставу!) По Уставу посланик не одговара за своје говоре у Скупштини, али одговара за кривице које учини у Скупштини. (Гласови: Ко ће да га тужи?) Дотични посланик.

Министар Народне Привреде, Јаша Продановић. — Господо, ово минијење г. Косића не само да је противно нашем Уставу, него и појму о праву посланика на реч. Све што посланик овде изговори, за то га никаква власт не може судити, нити казнити. Само председник Скупштине и сама Скупштина могу имати то право кажњавања посланика за њихове речи. Дакле, молим вас, ми ово не можемо увести, јер увреда може настићи у току дискусије, и он зато одговара само председнику и Скупштини.

Мелентије Божовић. — Господо, мени је било пада у очи ово категорисање о увредама. Нарочито ми пада у очи да је учинио једна категорија између г. г. посланика и Г. Г. Министара, Г. Г. Министри излазе из клупа посланичких и овда, ако хоћено да буде парламентарни, треба из наше средине да дамо Владу. Ако во увреди њих, он се казни од 3—6, а ако неко увреди посланика, казни се од 1—3. Ја мислим да се ипак повиџавамо ако дозволимо овакве категорије. Ја сматрам да ове две категорије могу да буду уједно, јер посланик је посланик, посланик је Министар, а Министар долази за посланика. Ја мислим да је одбор хтео мало да поласка Г. Г. Министрина. Ја нализам увреду, ако би се одвојило да се један посланик који увреди Министра казни више, него један посланик који увреди мене, или Јанка и Марка.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Алекса Ратарац.

Алекса Ратарац. — Ја имам да учиним једно кратко питане па г. известиоца, а састоји се у овоме. Ми имамо Министре који су посланици; пошто код нас Министри имају обичај да увреде пославника, ја питам како ће се они казнити? (Гласови: Нема казне!) Ја хоћу прво да чујем одговор, па ћемо се после разговарати.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. известиоца.

Известиоц, Љуба Јовановић. — Господо, ја сам се морао, — то неће бити чудно, — обавештавати мало о овим одредбама Кривичног Законика, пре по што бих се могао изјаснити. Ја налазим да не би било то грешно ако би се збила прецизирало, па да се ближе каже о тим случајевама увреде или клевете — јер, свакако, кад се говори о увредама, у толико пре има места да се казне и клевето. Клевета је по себи тека кривица. То би се могло обележити позивањем на параграфе Крив. Законика. Колико је мени познато, о клеветама говори параграф 210., а о увредама § 213. Такле, то би дошло после рече: „који лично увреди“ као додатак, у загради: §§ 210. и 213. Крив. Законика.

Потпредседник, Ј. Чорбић. — Има реч г. Ђока Марковић.

Ђока Марковић. — Ја, господо, нисам ни једне једните речи проговоримо откако се решава овај пословник, и жао ми је што морам да одустанем од моје жеље да не говорим бар на првој читању. Али сад се већ ту праве неке парочите скеле, са којима се хоће да кажњавају посланици кад један другог увреде и кад увреде Министра. Ја, пошто г. известиоц није од говорио г. А. Ратару, јер није чуо, ја бих молио да ми одговори каква је казна за Министра кад овај увреди посланика? (Гласови: Маке!) Да ли је он изограђен или има права да вређа посланике па да не одговори на то, а ми да морамо да одговарамо.

Министар Народне Приредбе, Јаша Продановић. — Као што видите, три казне изриче председник а једну Скупштина. Кад Министар буде увредио кога од посланика или Скупштину, или ће га председник опоменути и одузети му реч, али, ако је увреда већа, Скупштина може Министру изјавити неповерење, и онда је ствар свршена. Сва ова права, која председник врши у том погледу према Министру, врши их исто као и према посланику. Министар не може искључити из седнице, него га може оборити са министарске столице. Такле, не може се претпоставити да се Министар може искључити да 10 дана не долази на седнице. (Гласови: Да се казни једномесечном платом!) Зашто исесетном, кад му се она може сасвим одузети изјавом неповерења.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Господо, стављам на гласање. Прима ли Скупштина прочитани члан онако како га је известиоц са оном изменом прочитала? (Прима! Неколико гласова: Не прима!)

Објављујем да је примљен.

Ђока Марковић. — Г. Председниче, кад се јаве из скупштинских круга гласови „прима“ и

„не прима“, ви сте онда дужни да поставите питање: ко је за то да се прими члан онако како је прочитан, нека седи или нека устане. Ви то чисте учинили, те време томе не можете да објавите никакав резултат.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Молим Вас, господ. посланиче, ми обично практикујемо да, кад се Скупштина сложи са једним чланом, као што је случај овде био, да се постави питање: Прима ли Скупштина прочитани члан? Овде је г. Пећић учинио предлог другој страни, а г. известиоц је прихватио тај његов предлог. Ја сам онда поставио питање: Прима ли се прочитани члан? Одговорено је: прима. Нико није казао „не прима“. Да је казано „не прима“, ја бих поставио питање: ко је против нека устане, а ко је за нека седи. Ја сам, даље, поступио иправилно.

Има реч г. Никодије Милетић.

Никодије Милетић. — И ја хоћу да кажем о овој истој ствари. Овде су пали предлози и разна испуштања, и према предлогу извршена је промена редакције овога члана. Кад се хоће да стави један члан на гласање, досадашњом праксом, овако се радио: да се прво прочита како има да гласи изменjeni члан, да би посланици знали како ће се опредељивати. То ивије учињено. Троба да се увек прочита: онај предлаже једно, други предлаже друго, нешто се поправља и, па крају крајева, шта је то што се поправља мора се знати.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Ја мислим да је Скупштина била сведок да је известиоц изменjeni члан прочитao. Пошто је он прочитao, ја сам га ставио на гласање.

Изволите чути даље.

Известиоц, Љуба Јовановић чита чл. 77. о изменi чл. 133. пословника. (Види састанак II и XLIX.)

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Нико се не јавља за реч. Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути даље.

Известиоц, Љ. Јовановић чита чл. 78. о изменi чл. 134. пословника. (В. саst. II и XLIX.)

Потпредседник, Ј. Чорбић. — Нико се не јавља за реч. Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути даље.

Известиоц, Љ. Јовановић чита чл. 79. о изменi чл. 135. пословника. (Види саst. II и XLIX.)

Потпредседник, Ј. Чорбић. — Нико се не јавља за реч. Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Пристије ли Скупштина да завршимо рад? (Пристаје).

За идући дневни ред предлажем продужење данишњег дневног реда.

Прима ли то Скупштина? (Прима).

Данишњу седницу закључујем, а другу заказујем за сутра у 9 часова пре подно и молим одбор да за пословник спрови чланове који су враћени у одбор, како би се сутра изменили на решење.

Седница је трајала до 12 часова у подне.

Прилог 26. броју „Српских Новина“

БРОЈ 68.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LXVII. РЕДОВНИ САСТАНАК

28. ЈАНУАРА 1911. ГОД.

— ИЗДАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ —

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1911.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LXVII
РЕДОВНИ САСТАНАК

28. ЈАНУАРА 1911. ГОДИНЕ

III РЕДОВАН САЗИВ
ПЕРИОДЕ 1908—1911. ГОД.

LXVII РЕДОВНИ САСТАНАК НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ПРЕДСЕДАВАО: ПРЕДСЕДНИК:

Андра Николић

И П-ГВ ПОТПРЕДСЕДНИК:

Јаков Чорбадžић

СЕКРЕТАР:

Милун Лукић

Присутни су били Г. Г. Министри: Министар Унутрашњих Дела, Министар Правде и Министар Народне Привреде.

Почетак у 9 часова пре подне.

Председник, Андра Николић. — Отварај LXXVII редовни састанак.

Изволите чути протокол пређашњег редовног састанка.

Секретар, Милош Трифуновић прочита про-
токол LXVI редовног састанка.

Председник, Андра Николић. — Има ли
принадба на прочитани протокол? (Нема). Објављујем да је протокол примљен.

Изволите чути молбо и жалбе.

Секретар, Милун Лукић чита:

Бр. 382. — Стеван Моравчевић, земљоделак из Змињака, среза маачапског, жали се на почиону комисију за премер земљишта из 1885. год.

Бр. 383. — Грађани села Церосице, желе да
се стапе на пут отимању сеоске утрине и шуме од
стрве војединих личности.

Бр. 384. — Владимира С. Глишић, из Јадрана,
Лешница, моли да му се скрати рок служења у
војсци.

Бр. 385. — Суд оштине радомиловићске,
жали се противу неправилног рада окружне шум-
ске управе у Горњем Милановцу.

Бр. 386. — Параксева Лазаревићка, учитељица у Житном Потоку, окр. тоналчког, моли да
јој се неке године привремене учитељске службе
урачујају у сталне.

Бр. 387. — Суд оштине биновачке, моли
да се исплати штета оштини причинена градом.

Бр. 388. — Милић Стојановић из Врбовца,
среза болевачког, моли да му се исплати оштета
причинена му за време буње 1883. године.

Бр. 389. — Радован Илић, тежак из Велике
Иванче, среза космајског, моли да му се исплати
углијула кобила.

Бр. 390. — Грађани оштине медвеђске, моле
да се закон о злопамерији наљевши и пошиштају
тубуних ствари реши у духу данашњег времена.

Бр. 396. — Обрен Каменовић и др. из Во-
јске, жале се на рад комисије за ограничавање
државних шума, и траже да Народна Скупштина
заштити виљкову имовину од пастрва села Драгуља,
јер је шума села Босуте, а није села Драгуља.

Бр. 397. — Јубица Атанацковић, удова из
Београда, моли за стапну годишњу повочану помоћ.

Председник, Андра Николић. — Упутиће се
одбору.

Изволите чути предлог Госп. Министра Унутраш-
њих Дела о одвајању села Течића.

Секретар, Милош Трифуновић чита:

Краљевско-Српско
Министарство Унутрашњих Дела

Пр.Бр. 1.669.

25. јануара 1911. год.
у Београду.

Народној Скупштини.

На основу чл. 8. закона о општинама част ми-
је спровести Народној Скупштини / предмет о
одвајању села Течића од општине течићке, у срезу
левачком, и умолити Скупштину да по овоме пред-
иступу изволи по сноме нахоењу донети своју одлуку.

Заступник
Министра Унутрашњих Дела,
Министар Финансија,
Стојан М. Протић с. р.

Председник, Андра Николић. — Упутиће се
одбору који већ ради.

Пристаје ли Скупштина?

Председник, Андра Николић. — Има реч
г. Милован Недић.

Милован Недић. — Господо, мени се чини, да се
тиме, што се дата Скупштина пристаје ли да овај
предмет да одбору који већ ради, чини једна зло-
употреба. Да је тако, господо, ево једног примера.
У октобру месецу изабран је један одбор за раз-
груписавање општина и у томе одбору било је 5
самосталалаца и 2 старија радикала. Још у току тога
истога месеца смењен је тај одбор, изабран други

у који је ушло 5 радикала и 2 самосталца. Тада одбор за неке општине донео је решења у истоме правцу, али за неке општине донео је различна решења; тако да општина радљевску у том округу грађани су поднели молбу да се та општина разгрушише и то је прогласано код бир. одбора, и Г. Министар Унутрашњих Дела предложио је да се то жели грађана разгрушише. Но одбор није хтео уважити ову молбу грађана општине радљевске, па основу неке накнадне молбе коју су доносије неки грађани те општине поднели, и коју молбу није никакова власт отверила. Тада исти случај је са општином горњо-буковачком, где су грађани поднели молбу да се разгрушише и после је дошла накнадно једна молба да се не разгрушише. Одбор је код овог другог истоветног случаја решио: да се општина горњо-буковачка разгрушише. Према томе, ја бих тражио да се изaberе ново одбор за разгрушивање општине.

Председник, Андра Николић. — Лепо, госп. посланиче, сада да упунимо овај предлог секцијама па и наредна сесија избери још један одбор, да не дајемо више старом одбору, него да изберемо нов одбор. Упућујемо, дакле, овај предлог секцијама да изaberu нов одбор.

Изволите чути писмо Г. Министра Војног.

Секретар, Милош Трифуновић прочита писмо које гласи:

Краљевско-српско
Министарство Војно
Инжињер, Техничко Одељење
ИФБр. 361.
20. јануара 1910. год.
у Београду.

Господине Председниче,

У вазу мага писма од 22. децембра пр. године, част ми је известити Вас, да сам прикупио податке и у првој паредној скупштинској седници могу одговорити на питање, које је на мене упутило народни посланик г. Урош Бркња и које сте ми доставили писмом Вашим од 1. децембра пр. год.

Министар Војни,
почасни ађутант Њ. В. Краља,
Пуковник,
Илија М. Тојковић с. р.

Председник, Андра Николић. — Узимамо на знање за одређивање дневног реда.

Прелазимо на питања на Г. Г. Министре. (Нико се не јавља). Изволите чути писмена питања. Изволите чути писмена питања г. г. посланика: Ј. Стојковића и Стевана Новаковића.

Секретар, Милош Трифуновић прочита питања г. г. Стојковића и Стевана Новаковића која гласе:

ПИТАЊЕ

на Господина Министра Народне Привреде

Становништву вршачке околине било је једно од најглавнијих занимања виноградарство.

Овом привредном производњом оно је подижирало најглавније потребе и отуда плаћено и Богу божје и Цару царево.

Болест филоксера уништила је винограде и у овом крају, као што је то учинила и у осталим крајевима наше земље. Како је тако подизање винограда на подлози америчке лозе скончано са велим материјалним жртвама, то је онамошње становништво у немогућности да приступи том послу, јер је изабрана — куповина — лозе из расадника дosta скупа.

Оставши па тај начин без занимања, онамошње становништво се свакога дана сели и бежи отуда тражећи себи спас или у унутрашњости Србије, или Румунији или Бугарској, а ако овако потраје, потражио ће и Америку, те ће овај крај, чија је насељеност потребна и због налих националних интереса, — остати пуст.

Стога је неопходно потребно да се том становништву што пре помогне подизању и обнављању винограда, а посмогда би му се па тај начин, када му се лоза из државних расадника дала бесплатно.

Питам Г. Министра:

1. Је ли му ово волнато?

2. Хоће ли по праву које му даје чл. 13. закона о виноградарству, издати становницима вршачке околине бесплатно лозу из државних расадника и ако неће то, зашто?

27. јануара 1911. г.

Београд.

Јован С. Стојковић,
пар. посланик,

ПИТАЊЕ

на Господина Министра Унутрашњих Дела

Доласком за народног посланика у Скупштину господина д-ра Томе Милана, лекара среза млавског, округа пожаречког, — грађани варошице Петровица и среза млавског остали су без лекара. А грађани су примијени усљед тога да траже лекарску помоћ најсреза млавског, четири сата даљине, и тиме се доводи до веће опасности и живот болесника због великог путовања, а још већа је опасност сада у зниково доба по рђавом времену и изразенима. Ну поред опасности излажу се великим материјалним трошковима, или ако немају материјалне могућности да траже лекара ван среза, онда се предаду судбини па шта их спаје.

Свакојако да је Господину Министру и Скупштини по статистици познато, да по насељености готово је по броју становника ово највећи срез у Србији, и да треба не једног лекара него и више за овакав велики срез као што је срез млавски.

Зато питај Господина Министра Унутрашњих Дела: је ли радио што по овоме да се лекар постави и ако није ишта урађено, хоће ли традити и тиме задовољити једну преку потребу грађана.

27. јануара 1911. год.
у Београду.

Питач,
Стеван Новаковић,
народни посланик.

Председник, Андра Николић. — Упућујемо надлежним Министрима.

Господо, заст ми је саопштити да сам извештен од г. потпредседника Државног Савета, да ће Државни Савет, како сваке тако и ове године, давати помен осниваоцу задужбине „Велимиријанум“ пок. Велимр. Тодоровићу, 31. ов. мес. у 10 часова пре подне. Сматрам за потребно да ово саопштим Народној Скупштини. (*Чује се: У којој цркви?*). Није речено у којој цркви. Дознаће се у којој цркви.

Прелазимо на дневни ред (9'45 сах.).

Почеће се прво са члановима пословника који су враћени у одбор. Има реч г. известилац.

Известилац, Ђуба Јовановић. — Десета измена, то је измена члана 15. пословника. Ту је, господо, реч о оном додатим председнику Народне Скупштине и потпредседницима. О томе се члану одбор саветовао и нашао да, поред онога што се тиче онога текста који сте ви раније чули, треба овом приликом регулисати још једно питање које није било регулисано у првом одборском предлогу, а о коме је било речи у Народној Скупштини приликом претреса измене и допуна закона о изборима народних посланика, а то је, господо, жељезничка карта.

И према томе спремљена је замена и допуна томе чл. 15. Одбор је водио рачуна о расположењу, како је видио и осетио да влага у Народној Скупштини поводом предложеног додатка, и нашао је да треба онај предлог о додатку у толико модификовати, да председник Народне Скупштине има додатак од 4000 или 4200 динара. Разлика је она у томе што код додатка 4000 динара не би се могла згодно цифра поделити на месечне издатке, а ова од 4200 динара извела би месечно по 350 динара. И према томе та би допуна гласила овако: „Председник Народне Скупштине има додатак 4200 динара годишње, који ће му се исплаћивати месечно из скупштинског буџета. Председник и потпредседници Народне Скупштине, као и сваки народни посланик, имају право на бесплатну вожњу на свима возовима и на свима државним жељезницама за време док им траје посланички мандат. Ко има такву карту, не може се користити правом из тачке а члана 95. закона о изборима народних посланика — да добија нападу у колико вреди карта прве класе. А та тачка а члана 95. закона о изборима народних посланика говори о томе, да народни посланици добијају нападу у колико вреди жељезничка карта прве класе. А кад имају саму карту, не треба да имају парничту нападу у понцу.“

Коста Станковић. — Господо, мене ова редакција сад, како је дешаја из одбора, изненадије. Г. известилац каже, да су они редиковали овај члан како се чуло расположење народних посланика преку чеје кад је овде решавано. Ја сам био тада када је добата била о овоме члану и знам да је расположење Народне Скупштине било друкчије. На предлог Костића већина је била да се овај додатак председницима одбаци, а на предлог Г. Министра Финансија, да се овај додатак сведе на 3000 дин., већина је народних посланика пристала и устала је. После тога и ед појединих посланика се предлагало да буде додатак председницима 3000 динара а потпредседницима да се тај додатак укини. Г. Министар Унутрашњих Дела

већ је на то био пристао. (*Чује се: Није пристао*). Али како се осећала воља појединих посланика да се тај члан врати у одбор, зато да се још уз то приходи и повластица пародним посланицима, којом ће да имају бесплатну вожњу, т.ј. да им се признавају карте за бесплатну вожњу, то је овај члан враћен у одбор (Алекса Ратарац: Тражите да Ваш предлог помогне дозволи број посланика).

Ја не тражим, г. Ратарац, да ме ко помаже, него само хоћу да кажем што ми на срцу лежи. Ја не бих имао писма за повластице посланика, у које улазе и повластице председништва скупштинског, јер се с тим повластицима не прије из народне кесе новац. Возови иду и без посланика и са посланицима.

Што се тиче овога додатка, који се сада даје више па што се прошле седнице о томе расположење чуло, ја сам против, јер је овај додатак велики. Тај додатак је толики, колико имају поједини чиновници и без посланичке државнице. После тога уставотворац, кад је предвидео посланицима дигурну, он је ту предвидео да буду сви равноправни. Председник врши једну дужност, одбори друге, секретари треће и посланици имају ваздан по неким дужностима ван својих правних, које имају из посланичке клупе да врше, и према томе ја сам против оваквог расположења народног блага.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Мелентије Божовић.

Мелентије Божовић. — Молим вас, господо, сад смо чули како је одбор поново редиковao члан 10., односно чл. 15. старог пословника. Ја сам у првом говору био и предлагат да се овај члан 10., односно 15., сасвим избрише. Ја се и са овом дашњом редакцијом не могу сложити, не могу се сложити на првом месту због давања нападе председнику, коју до сада ни један председник није имао. Друго, и ако би се донекле могло сложити да се председнику да извести додатак, ја овде опет виđим једну неједнакост, једну неправду.

Господо, г. известилац каже: да је расположење Скупштине било да се председнику да 4000 дин., и они у одбору пису могли то некако згодно да поделе на дванаестине, па су они да предложили 4200 дин., да би се то могло лакше расподелити на дванаестине. Ја сматрам да је то играчка, да је то шега са својим одборским минијатуром, са толиком влашћу његовом да, кад се осетило неко расположење у Скупштини, он сматра да може и даље да оде од тога.

Ово није једини случај, ово је трећи случај да одбор тако ради. Ако се одбор није могао сложити у томе да се 4000 динара згодно поделе на дванаестине, онда су чланови одбора, појимајући мој народ и дефиницитет у буџету, према расположењу Скупштине за брисање члана 15., могли су толико учинити да свуду тај додатак председнику на 3000 дин., а не да преко 4000 дин. додају још 200 дин. и да иде иштога даса што је било расположење у Скупштини. Ја, даље, налазим једну недоследност у томе. Ако хоћемо и ако је Скупштина вољна у већини, ја држим да би најбоље било да председнику дамо додатак од 3000 дин. а потпредседницима по 1000 дин., јер и они врше дужности пред-

седника, ако не врше баш као председник они га замењују у извесним приликама.

Ја сматрам да је одбор овде учинио једну не-логичност и узео више власти него што му стоји на расположењу. Ја сам противан овим додатима, али у крајњем случају ако Скупштина хоће да се сложи с њим да ће додатак председнику, онда да му се даде 3000 динара, а потпредседницима по 1000 динара, па да изађе свега 5000 динара, а нисам никако зато, да сам председник има 4200, а потпредседници пишта. (Чује се: А шта мислите о картама?) — Ја сам волан да карте не примимо. Ја сам био један од оних који је војевао против давања карата, како је то досад било. Али, ако хоћете да дјајете карте посланицима, ло-несите закон, па по закону дјајте карте. Ако су посланици вољни да примају карте, нека Скупштина то унесе у закон и ја ћу прихватити карту само на основу закона, а не као што је то досад било.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. известилац.

Известилац, Љуба Јовановић — Господо, шта о овом питању мисли одбор, он је казао у свом праом предлогу и одбор је ту довољно јасно рекао, да треба и потпредседницима указати исту пажњу, као и председнику. Зато је предложено да се и једном и другом даје по 4000 динара, — дакле обајица више укупно него самим председнику. Али, кад је ствар враћена у одбор, као што сам малошас рекао, подијело се рачуна о расположењу које се осетило у Парној Скупштини. Ако у Парној Скупштини има и сад расположења и воље да се штогод учини потпредседницима, молим вас, изволните предложити, из онда нека Народна Скупштина реши; то ће бити у смислу онога што је одбор и пре мислио.

Што се тиче суме одређене председнику, молим вас, кад се сматра, да о овој суми од 200 динара толико треба разговарати, ја одмах изјављујем, да менјам предлог и да стављам 4000 динара. (Чује се: То ви не можете, то је одбор решио). — Молим вас, ја тако сваки час радим. Може то да се учини, и сваки други известилац по пословнику може то да учини. Јер, господо, мы ћемо много више потрошити, ако будемо једну или две седнице разговарали о томе, него што је сума од 200 динара. Ја сматрам да у интересу штедења ја радим, а не они који мисле да штеде на други начин.

Господо, што један од предговорника спомену, како је био предлог да се председнику даде 3000 динара, па ако је одбор хтео да води рачуна о једној Скупштини, треба да даде 3000 динара. Да, господо, али у Скупштини пишу само они који су предлагали 3000 динара, него и они који су предлагали 6000 динара, и они који мисле да треба дати и више од 6000 динара. Одбор је подијо рачуна о свему томе, и тражио једну средину и мислио да је ту средину погодно. Ако није погодно, ви ћете решити боље. Сад стоји предлог пред вами за 4000 динара, и молим вас да то имате на уму, кад је ово питање први пут покренуто у Скупштини, скренута је пажња Скупштини, да председник Државног Савета има додатак од 4000 динара, па ако Скупштина наизи, да њен председник не треба да

има онолико колико има Председник Државног Савета, онда је то друга ствар: нека нема.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Војновић.

Јосиф Војновић. — Ја сам посланик од више година и знам да су све Владе и све Скупштине које сам ја пропратио и у којима сам бивао, давале додатке председнику, потпредседнику и секретарима. И под Владаном, и под Вујићем, и под свима редом Владом и Скупштинама без разлике, давати су додатки председнику, потпредседнику и секретарима.

За то народ није знао. Ја, као народни по-сланик сад то предочавам и кажем да је то било. Ја мислим да би паметније г. Божовић учинио, да није био против тога, него да је казао: да дамо и нека народ хваши шта дајемо. Боље је овако одредити ту награду, него ли је крити и у другој форми издавати. Јер, ишамо тако партију: „награда скупштинском особљју“ које ради административне послове; па и председник и секретари ради административне послове и из тих 200.000 динара који се дају на скупштинско особљје, председник и секретари су увек уштедели и за себе своју награду, и под фирмом да пишта ве примију, као поштени и часни представници народа, они су ондје прихватили своју награду. Да би било поштеније, да би се знало шта се плаћа, ми ово треба да дамо, јер узмите сваки себе за пример.

Ја, например, од моје дневнице, ако хоћу да одговорим свом позиву, не могу пишта да уштедим; прво стога, што мени досађују моји начелни пријатељи, а на њих се мора потрошити, па и војнику који је дошао ради вожђе корам дати да се врати кући. Природно је, да председник и потпредседници морају нешто више потрошити него обични посланици. Да би било знао колико се њима даје, а боље је да се зна него да узимају крилом, ја сам потпуно за предлог одборски, који је изменео и који предвиђа суму од 4200 динара, са додатком да се првом секретару бар даде 1000 динара, пошто и он ради скупштинске послове (Чује се: Да се реши).

Председник, Андра Николић. — Чује се: да се реши; према томе има да говоре још г. драг. Пећић, Милош Косић и Молентије Божовић.

Драг. Пећић. — У прочитаној редакцији коју је одбор из јузоранију седници предложио, нема ни речи о потпредседницима скупштинским.

Молим вас, допустите ми да и о томе кажем неколико речи. Издатак који Народна Скупштина даје на своје Продставништво није веза најчешћа милостиња, чити неко расписане. Положаји, које председник и потпредседници заузимају, имају неке извапредне издатке, које они не би имали да пишу на тим положајима. Рука председникова мора да буде увек отворена према снажноме, па ма ко шта затражио и ма из које партије он био. Врема је свима познато, да нема забаве, да нема концерта, а да се не затражи прилог и ако се први прилог не затражи од председника Скупштине.

Зар ми можемо допустити да се председник у тим манифестацијама не појави као први? Како ће он да одржи то високо достојанство, ако нема материјалне подлоге? Дајући овај издатак, ми не распашамо и не чинимо никакву милостињу, већ

га само одржавамо на оном високом достојанству, на коме, треба да буде. Углед председника то захтева, то је наше достојанство, то је наше представљање, то је наш израз. Међутимо нас ради, да се то место и тај положај може одржати на тој апенини.

Кад ти разлози стоје за председници, они, тако исто, стоје и за потпредседнике. Потпредседницима, господо, треба дати такође додатак. И потпредседник је онај који, као и председник, само у мањем обиму, има исто функције, и он је лице које треба да се репрезентира. И потпредседници имају извештеје и изузетне издатке. И зато Народна Скупштина треба тим функционерима да даде једну јачу материјалну подлогу. Због тога сам ја спремио један хали додатак после речи: „председнику 4200“, — и потпредседницима 2400 дин.

Молим десет посланика да ме помогну. (Помажу га).

Милош Косић. — Г. Бојиновић ме је изазвао својим говором да кажем неколико речи о овом питању. Он је казао како су досад давани додатки скупштинском председнику и потпредседницима и само законом. Како сам ја више година био секретар скупштинске и потпредседничке, то имам да изјавим: да нисам узео ни једне паре на име каквог додатка као секретар и потпредседник, сем дијурне која ми је као посланику приказала. Ко у то не верује, стогу скупштинских рачуна па нека се о томе увери.

Ово сам изношење г. Бојиновића морао да одбијем стога, што би се то исто могло сутра добити и на неком политичком збору да то сада овде нисам одбацио. Сматрам да потребно да изјазним још и то: да ни остала господа потпредседници, у колико ми је познато, нису примили никакав додатак док сам ја у председништву био, изузимајући само првог секретара и благајника.

Јосиф Бојиновић. — Ја нисам пишао за г. Косићем да гледам да ли је он што примио или није, али кад он каже да није пишта примио, ја му верујем да је тако, да је он био најпоштенији. Али познато ми је да су многи други примали те додатке за које наш народ није знао.

Мелентије Божовић. — Г. Бојиновић непрестано тврди да су сви председници и потпредседници, од неког он памти, примали некакве додатке. Он тврди да су они и у овим последњим годинама, сви да једног, примали те додатке.

Међутим, ја сам се уверио да ово тврђење г. Бојиновића није тачно. Чули стечење г. Косића, да он није примио пишта на име каквог додатка, и ако је више пута био секретар и нуне две године био потпредседник. Тако исто ни г. Ђока Стојковић као потпредседник није примао ни ист паре на име додатка. Из тога закључујем да, кад се по закону на име тих додатака није пишта из касе могло узимати, да се није могло наћи и других људи који би на име тих додатака ма шта из касе узимали. Ако г. Бојиновић позитивно зна да је неко што на име тих додатака узео, и ако му то по закону није припадало, ја бих га молио да он другим путем учини о томе једно витаче, да се пода на основу чега је то било. (Гласови: Да-да је то сад, беше му!)

Друго, г. Бојиновић каже да су они примали и ако за то у закону није било основа, а овако ћемо, веда, сад унети у закон, тако, да ће се моћи узимати само оном коме закон на то даје право.

Па, господо, ко пама и сада јахчи да ће ове 4.000 динара, које сада дајемо, остати свега 4.000, ако се хоће да се узима и оно па шта се по закону нема права? Ту нема никакве логике. Ако се нађу људи тамо из оних местима на којима ће моћи узимати и преко онога што им је закону припада, онда ће они то и даље, узимати а народ за то веће знати. Они ће узимати то и поред тога што им је и по закону одређена плата, јер, кад су то до данас могли чинити, чиниће то и даље.

Ја искљим, господо, опет морам да поповим, да неће бити ни право ни поштено, да неће бити ни логике у нашој одлуци, ако потпредседнице оставимо без напада, а дано је председнику. Ја сматрам да је овај додатак председнику много, зато био слободан да учини предлог, а хоће ли он бити потпомогнут или не, то је споредна ствар. Мој предлог се састоји у овоме: да председнику дамо додатак од 3.000 динара, а потпредседницима по 1.000 динара, тако да свега то износи 5.000 динара. Молим 10 посланика да потпомогну мој предлог (Не помажу га).

Известилац, Љуба Јовановић. — Господо, чланови председништва скупштинског обично се зову скупштински чланци, а како се овде о њима говори, изгледа да то нису чланци, него начасини. Могу се, господо, расправљати питања, о којима Скупштина има да расправља, сасвим другим тоном. Овде се говори о некаквом безаконом узимању новца из скупштинске касе. Врема је синџа познато како је све напорима изложен председник Скупштине, и ако је илјада и добио какву награду, та је награда, господо, заиста и заслужена, и то врло често горко заслужена. Ја сам, например, имао част да будем 3 године члан скупштинског председништва, и могу да вам изјавим, да сам ја, за све то време, свега једанпут примио једну награду, и то кад је била Влада коалициона, састављена из све четири стране. Тада је једногласним споразумом одређена и понуђена награда, која је, уосталом, била врло скромна награда, и мени и потпредседницима. Ја сам онда сматрао ју као неку част, а не само материјалну помоћ, зато је писао одбаци, и већ смо је сва прихватили. Тако, дакле, ствар стоји; а то је далеко од оног безаконог узимања, како би се хтело овде да прикаже.

Председник, Андра Николић. — Испа више пријављених говорника, зато мода је настаје да чујете још једаред како ће да гласи овај члан.

Известилац, Љуба Јовановић прочита изјену чл. 15. пословника, која гласи:

Председник Народне Скупштине има додатак 4200 динара годишње, који ће му се исплаћавати месечно из скупштинског буџета. А председник и потпредседници Нар. Скупштине, као и сваки народни посланик, имају права на бесплатну покљуцу свила возника и из свима државним желидничким за време док им траје посланички мандат. Ако има такну карту не може се користити правом из тач. а чл. 95., зак. о изборима народних

посланика, да добија накнаду у колико вреди карта прве класе".

Председник, Андра Николић. — Стављах на решење овако прочитани члан. Прима ли Скупштина прочитану измену у чл. 15. пословника? (Прима). Објављујем да је прочитана измена у чл. 15. примљена. Изводите чута даље.

Известилац, Љуба Јовановић. — У одбор је био враћен чл. 40. предлог, у коме се говори о о додатку члану 77. Тај додатак гласио је приноћитиво: „Два пута се читају и законски предлози о тумачењу појединачних чланова једног раније издатог закона и сва законодавни решења".

Било је потребно да се ова измена врати у одбор, а паролито је враћена по захтеву Г. Министра Унутрашњих Дела, што се сматрало да овај крај није довољно јасан. У питању су ове речи: „и сва законодавна решења". Било је неких говорника у Скупштини, који су учинили замерке да не би требало да се по свима слушаје вики ариши овај процесура, а нарочито да сва законодавна решења не идује као и остали законски предлози.

Зато је одбор зорао озбиљно да претресе у својој седници шта све треба да има форму законских предлога, и тим претресом дошло се до тога, да треба изузети неке скупштинске одлуке, да се оне не решавају као прави законски нудлози, већ да су то скупштинске резолуције. Да би се то остварило, дошло се на имена да се пропишу најочите одредбе за те резолуције. Зато о тим резолуцијама треба да постоје у овом закону парничти чланови, и они би дошли иза чланова 87. као нови чланови 87а. и 87б.

Ја вас молим да чуете како би онда цела измена чл. 40. у измененим гласила, па да према томе изводите ценити, затим можемо о сваком новом члану посебно и решавати.

Чл. 40. У члану 77. додаје се на крају нов став који гласи: „Два пута се гласа и о законским предлозима о тумачењу појединачних чланова једног раније издатог закона".

А затим чл. 87. а, да гласи овако. (Чита):

Чл. 87. а.

„Законодавне одлуке могу имати и облик резолуције, али се њиха не може ни тумачити, ни изменити законом дато или добијено право, ни стварати ново право у потходу трећих лица. Резолуција се могу тицати само односа између Народне Скупштине и Владе, Владочна и владаљачког дома, или контролног права Народне Скупштине.

Резолуције се не читају и не претресају два пута, и оне се не могу донети пре него што предмет, који се резолуцијом расправља, не прође кроз одбор, где и за њих важи исти поступак као и за законске предлозе, ако није усвојен споразumno, по предлогу председника Народне Скупштине и Владе, другачији поступак у неком најчим случају."

Чл. 87. б. да гласи овако:

Чл. 87. б.

„Одбор може предложити и Народна Скупштина да се дотизни предмет, који се резолуцијом расправља: или прими к значују, или унти Влади на

оцену, или затражи од Владе да овако или онако поступи, или да јој поднесе законски предлог, или да пружи дотични предмет, сама или преко своје или жељовитог адвокета, или да Народна Скупштина одреди адвокету, унти адресу или посланицу итд.

У сваком случају ове врсте мора постојати предлог са формулисаном олгуком."

Ја мислим да ће бити најбоље да сад овег прочитам како ће гласити прва донува. (Чита) „Два пута се гласа и о законским предлозима о тумачењу појединачних чланова једног раније издатог закона. (Чује се: То отпада).

То остаје. Изостављене су само па крају предлога оне речи: „и сва законодавна решења."

Председник, Андра Николић. — Прима ли се прочитала измена? (Прима).

Објављујем да је примљена.

Известилац, Љуба Јовановић чита попово чеко члан 87. а.

Председник, Андра Николић. — Има реч Г. Министар Унутрашњих Дела.

Заступник Мин. Унутр. Дела, Мин. Фин., Стојан М. Протић. — Ја вас молим, господо, да ми дозволите да кажем неколико речи поводом ових додатака, који су нам се чинили да треба да их учинимо код ове главе. У садашњем пословнику ми за један члан из ове одлуке Народ. Скупштине немамо одређен поступак и прописана правила како да се она доносе, нити имамо одређено строго значај и однос њаков према правим, суштественим, најглавнијим одлукама Народне Скупштине, које се зову закони. Међутим, као што знаете, ми смо иницијали тих случајева, који се дешавају и у другим Парламентима, и без њих не можемо бити ни ми, да поред закона имамо и разних других одлука, и да је зеома потребно да се тим одлукама тачно одреди карактер и пропише поступак, да по ћи било забуно и да не би оне главне одлуке скупштинске, које се зову законима, биле у неку руку изиграване. Кад се је радио овако пословник и ревидирао измене, онда је ипак некако ухитији пропуштен да се за сије друкчије одлуке скупштинске побрине онако како би требало то да буде.

Кад ско дошли код овога члана који је сад г. известилац прочитао, мислим да је то члан 87., где је се побринуло да се оним одлукама, којим се тумачи један закон, ближа одредба да, како оне стоје у односу према законима, и да се и оне у ствари треба да сматрају као закон, онда смо мислили да је добро да се побринемо и о свим осталим одлукама и да им пропишемо поступак. Због тога смо узеши, да све те друге одлуке ставимо у ова два члана, па да им одредимо поступак и да им регулишемо њихово значење. Онако како је учињено, мени се чини да је у једном и у другом ставу дато оно што треба да се да и да није никога пропуштено. Међутим, ако би се догодило да се што год пропусти, пошто је сад прво читање, а оно ће се паштамати, то ћемо ми имати прилике да ценимо и после, ако сад то не бисмо могли.

Нећемо да ценимо никакве препаде, а то треба да буде искључено, ив ћемо са извесном резервом ово премати; а кад буде друго читање, ив ћемо видети, да ли случајно треба учинити још какав додатак и да ли није што год пропуштено, па да

онда унесемо оно што буде потребно. Да је потребно да ове ствари регулишемо и да о њима у нашем пословнику имамо јасне одредбе, ја мислим да је то несумњиво, и да у томе неће бити разлике међу нама.

Председник, Андра Николић. — Скупштина може тражити да се ово штампи. Чује се: Да оставимо то за сутра, а нека нам се штампано разда.

Известилац, Љуба Јовановић. — Ја видим да има више посланика који желе да се ово штампи.

Заступац, Мирко Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Лепо, онда да оставимо ствар за сутра.

Председник, Андра Николић. — Онда ћемо ово штампати и раздати г. г. посланицима, а сад да једемо даље, па ћемо се после вратити на ово кад буде готово. Изволите чути чл. 80. извештаја одборског о додатку и изменама чл. 137. пословника.

Известилац, Љуба Јовановић. — Код ове измене имам да изјавим, да је у коректури учвршћено неколико погрешака, и зато ми допустити да прочитам први и други став чл. 137. који се мењају.

Драг. Пењић. — Ви сте вратили у одбор члан који говори колико пута може говорити известилац.

Заступник Министра Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — То је остављено за друго читање. Ми имамо и за то спремену редакцију; али сме се тадо договорили.

Известилац, Љуба Јовановић. — Дакле, господо, изволите чути како би гласно чео чл. 137. са изменама: — у чл. 137. додаје се у почетку нов став, који гласи:

„Ако би се који посланик, или посланици сувише грубо понашали у Скупштини, председник може паредити да се одмах удале из скупштинске дворнице до краја седнице онога дана. У случају противљења председник ће поступити по другом ставу чл. 133. овог закона.“

На једном истом састанку може се таква мера употребити највише времена четвртица посланика“.

Досадашњи први и други став мењају се и гласе: „Ако би који посланик извршио какво кривично дело у самој згради скупштинској, осим дела из чл. 132. овога закона, претрес ма у чему он био, одмах се обуставља. Председник ће одмах извести Скупштину о учиненом делу, која на предлог председника решава хоће ли се посланик за то дисциплински казнити. Скупштина доноси ову своју одлуку без претреса, само се може дати реч једном од другога окривленог посланика да га узме у одбрану говором, који може трајати највише 30 минута. Тако ће исто председник дотичног посланика позвати на одговор и протоколарно саслушати“.

Досадашњи трећи став остаје и даље и он гласи: „Овај протокол председник ће саопштити Скупштини, а због мesta и надлежности судској власти. Судска ће власт за тим поступити као да је дело извршено ван зграде скупштинске“.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Драгутин Пењић.

Драг. Пењић. — Господо, у прочитаном члану имају до три ствари из које Народна Скупштина треба да обрати своју пажњу. Тако у првом ставу стоји ово: „ако би који посланик или посланици правили већи неред“... Термин: „већи неред“ тако је релативан, да председништво и већина може свако поле слободније кретање прогласати као већи неред и онда су чланови мањине остављени на милост и не милост већине да их избаци из Скупштине, извршити код се у другој тачки овога члана каже да ће се у случају противљења поступити по другом ставу чл. 133. овога закона, где се опет вели: да ће председник паредити да се силом уклони тај посланик. Дакле, налази, да је слобода посланика у Народне Скупштине сведена на најужу границу и да се у неку руку губи права смисла слободе, да народни посланик нема ону потребну слободу и могућност да се као посланик може слободно изражавати; да, дакле, те слободе према прочитаној редакцији нема.

Исто тако, у последњем прочитаном ставу стоји, да окривљени посланик, који се узима на одговор, сам може говорити у своју одбрану или један од посланика кога он именује, а, међутим, претреса нема. Ја налазим да је и ово строг став. Зашто да Народна Скупштина о томе конфликту не чује још кога, запито, ако је ту ствар видело више лица, да они не говоре о томе, и зашто ограничавати да може говорити само окривљени или један кога он именује, а недозволити слободне дискусије за ову ствар? Ја налазим да за ову ствар треба имати слободну дискусију и стога предлашам, да се из члана 80-ог речи: „правили већи неред, или“ избаце, а на место речи: „говором који може трајати 30 минута“ да се ставе: „дискусија која траје један сат.“ Молим 10 посланика да ме потпомогну. (Не потпомажу га).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Илија Илић. (10:10 час.)

Илија Илић. — Предлози г. Пењића уочите потпуцју од неконверса према председништву и од могуће злоупотребе коју ће председништво са већином вршити према мањини. Ја са тога гледишта не бих могао да појем, јер налазим, да се председник неће, као најинтелигентнији члан једис од најинтелигентијих корпорација или друштва, користити том одредбом, и на тај начин угрожавати слободно кретању мањине. Ја налазим са гледишта, да ће председништво увек бити на висини свога положаја и да ће поштовати достојанство Скупштине и право већине и мањине.

Друго, г. Пењић је предложио да се избаце речи: „правили већи неред“, јер му се чини да је тај израз растеглав и релативан, и да може скучити право мањине. Међутим, г. Пењић није предложио другу редакцију, која би заменила ову. Кад је г. Пењић већ учинио предлог да се то речи избаце, он је требао предложити друге речи, којима ће се заменити ове речи. По предлогу г. Пењића тај став би гласио овако: „Ако би који посланик или посланици или се сувише грубо понашали.... (Драг. Пењић: И то „или“ да отпадне). Нека се тако буде; па инак све су речи растеглавне и како хоћете можете да их узмете и да их схватите.

Не можете ви узети такве речи, које ће садржати у себи нешто одређено. Све су речи релативне, и како их узме ко, тако их и примењује.

Пу, ја сам узео реч због овога другог тражења: да се дозволи дискусија од једнога сата и кад се који од посланика хоће да казни. Ми смо уопште почели да проширујемо одредбе које смо по првобитном предлогу имали; ми смо проширили дебату и о томе, и допустили да се о повреди пословника може говорити тридесет минута, и у оните дали смо шире кретање него што је било у старом пословнику. Сад смо тражили да се прошири време од тридесет минута на један састанак. Дакле, тражили смо још више да се секундарни рад прошири на рачун законодавног рада. Зашто се предлаже да говор једнога посланика може да траје тридесет минута? Због тога што је то олти случај, увреда и клевета десили су се пред нама. (Туђе се: Није предвиђено за тај случај). Узмите иричично дело десило се пред нама, ми смо сви свесни тога и знамо како је се то десило, и не треба нико у то да нас убеђује, и непотребно је и излишно да нас сам посланик, кога се то тиче, или његов заступник о томе писне обавештава.

Кад смо ми сви свесни, кад сви знамо и кад смо видели сам догађај, ја искљим да нам нико не треба други да објашњава како се то десило. Шта ће нама објашњење од два три посланика, хоће ли он и нас све убедити речима, и да ли су они веће интелигенције од нас из да нам за један догађај, који смо ми сви видели, доказу да је се другачије десило? Ми смо сви гледали сам догађај и можемо о њему одмах да судимо. Није то судница у којој се расправља нека парница, него је то Народна Скупштина, где сви гледамо, на исту смо где се десоч догађај и знамо како је се који догађај десоно. Објашњење, да је за то потребна већа дискусија, непотребно је. Довољно је остављено времена од тридесет минута: да посланик може објаснити своје понашање и да му се на то одговори. Ја држим да је то посланику, или његовом пуномоћнику, који се одреди да га брани, довољно и да не треба то проширити.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Драгутин Пећин ради личног обавештења.

Драг. Пећин. — Г. Илија Илић налази, да су употребљене речи „грубо понашање“ релативна ствар и да су, још много више, све речи релативна ствар, и да све зависи од тога како се при мењују и због тога не треба ми да предложимо и избаџивање речи „већи перед“.

Ако би смо пошли логиком г. Илије Илића, онда не би требало писна избаџивати, јер све су речи релативне, него оставити да, кад Скупштина нађе да некога треба избаџити, просто га избаџи на поде. Али, господо, има разлике између речи и речи, између термина и термина. Има термина ширег и узег значења. Ја бих желео да се исказује мањи слушајени, а да се то примењује на теже слушаје, што је и предлагатева мисао, и требало би ту одредбу оставити само за оне слушаје, кад се посланик или посланици свише грубо понашају. Правити „већи перед“, то је тако релативно, слободно, да већина за сваки и мањи перед може у својој

захукања, раздражености у изузетним приликама да нађе да је то „већи перед“.

Ако сте расположени да за већи перед не избаџујете посланике из Скупштине, онда, кад је расположење ту, избаџите ове речи и оставите речи: „грубо понашање“, па ћемо у току дискусије доказивати да ли је то грубо понашање, или није. Не треба се бојати тога: да ли ће се показати грубо понашање или иначе. Доста је то кад председништво има термин, да може посланици избаџити за свише грубо понашање, и оно ће ту одредбу у изузетним случајевима и применити. Кад стоје речи „већи перед“, онда ће се воле јача претераност од опозиције завршити тиме, што ће посланик преко жандарма бити избачен на поде. Зато не треба допустити већину да може убудуће десити да се данашња већина претвори у мањину, јер питање: ко ће бити већина данас а ко sutra — покретљиво је.

Тако исто и примена на друге ствари, о трајању претреса, не треба да се прими. Г. Илић каже да је тај догађај оните вознате ствар и зашто ће, вели, онда дискусија? Дискусија нема за задатак само то да укаже на догађаје, него она има да извесе и расветли и његове споредне елементе, као што је: изазивање, да ли је неко изазван или није; да ли је предложен назив велика или мала; да ли треба да је мања; да ли у пуној мери да подвеше одговорност; да ли је био случај реторизације или није, — због тога је потребна дискусија: за расветљавање споредних елемената, који увек прате главну ствар. Јер, господо, више отију више и инде; једини очима познога је све видети. Повредио је суди и он треба о себи да говори, или да говори пријатељ о своме пријатељу. Оставити да се он не може да јави за реч, значи: да је томе забрањена дискусија о тој ствари.

Интереси изналачења саме истине требало би ово да допусте. А ово више чест случај: ово су најтежи, најизузетнији случајеви, случајеви избаџивања посланика из Нар. Скупштине. И кад је то тако, право је онда да се за такве случајеве допусти дискусија. Она се неће допустити онда, кад председништво има опоменом, писменом опоменом, кад изда укор. Али, господо, кад дође случај да се посланик избаџује из Нар. Скупштине, а не је допуштена дискусија о томе, онда је то свише тешка ствар, свише је остављено већини за злоупотребе, и немојте заборавити: тешко оној изјави која има да живи под овом одредбом!

Известилац, Љуба Јовановић. — Господо, свакојако, кад се говори о једном законском предлогу, треба се осирнути на оно што је било и на оно што ће бити, на оно што је могло бити и на оно што ће моћи бити.

Ако се осврнемо на оно што је било и што је могло бити, ми имамо да учинимо једну констатацију, а то је: да за ових 5 година, како сам ја народни посланик, — а свакојако да су прилике у Скупштини, за последњих 5 година, даде повода за ову измену којом се данас бавимо, — стоји тај факт: да није било ни једног случаја, да је који посланик из које било већине извршио против кога посланика из мањине кривично дело; никад није нашао потекло са оне стране, која би

могла да злоупотреби своју власт. Ако би према томе дошло и било у питању да већина применује ову меру, онда би, господо, остало само да се та већина брани; а да се неко брани од кривичног дела, то ћета, господо, допустити да је потпуно оправдано, и на само оправдано, него да је то једна друштвена потреба.

Кад са тога гледишта посматрамо саму ствар о којој онде говоримо, онда, молим вас, да се задржимо најпре на првом слушају. Први говори о томе: „ако би посланик један или више њих правили већи неред, или се сувише грубо попишили у Народној Скупштини...“ Што се овога тиче, да ли је довољно оставити квалификацију, „грубо попишиште“, ја сматрам да то није сувише важна ствар и да би се предлог, у том погледу, могао и примити.

Али, иначе, ова одредба, господо, да видимо шта у својој суштини значи. Г. Пењић је у своме говору споменуо слободу дискусије, слободу посланичку, међутим, господо, онде се не говори о дискусији, о говору, онде се говори о томе: да ли један посланик има слободу да со се сувише грубо попиши и прави неред. Таква се слобода, господо, не смо допустити; то већ не би била слобода, него би била распуштеност. (Драг. Пењић: И ја сам за то.) Кад г. Пењић изјављује да је зато, значи да се у томе питању слајемо. Кад је још дата гаранција Народној Скупштини да не може бити злоупотребе какве, да председник, односно већина, избаци једне седнице целу опозицију под неким изговором, — јер се предвиђа да се највише 5 таквих случајева може поновити, — онда је апсолутно обезбеђена свака мањина, да се према њој неће моћи какво безакоње изизпити.

Сада да пређем на други случај: кад посланик учини какво кривично дело. Пре свега, предлогом су из кривичних дела изузета дела о којима говори § 132. овога закона, а то значи: изузимају се увреде и клевете које би у Скупштини најле. Кад се изузимају увреде и клевете, значи да остају, као вредност ове одредбе, само теке кривице. А кад се један посланик дотле заборави да учини какву текују кривицу, онда је јасно да тај посланик треба да буде узет на одговор. И молим вас, шта се овде предвиђа? Предвиђа се с једне стране да ће се тај посланик протоколарно саслушати; али ако се сматра да је то недовољно, ако хоће да се позову и сведоци на саслушање, ако дело није учинено пред целом Скупштином, — јер ако је учинено пред целом Скупштином сведоци су налици, — ја ве бих био против тога да се каже: да се по потреби саслушају и сведоци. То је једно. А друго, каже се, још у старом пословнику: да ће бити остављено председнику, да он сам цени хоће ли се такав посланик предати и надлежној судској власти.

Сем тога, председник ће имати да саопшти Скупштини тај случај. И то по чому да саопшти? — По ономе протоколу. То је и до сада бивало. Кад је год такав случај био, ми смо састављали протокол а седница се прекидала. Такав је случај увек пријатан за Скупштину, а понајвећији за председника Скупштине. Зато би и одсад настајао стари начин, не да се према кривицу врши освета,

него се цело настојавање своди на то, да се та пењијатна ствар заглади, и да се дође до измирења међу посланицима. То је и до сада било, и у том смислу ће се и од сада гледати да се састави протокол и саопшти Скупштини. На то се, господо, своди дела ова ствар; то су намере. Али ако би кривац посланик, после учиненог кривичног дела, остало и даље у својем рђавом расположењу, не показујући никаквога знака да му је забог Скупштине жао што је оно опа урадио, — онда, мислим да збива, у томе случају, треба да Скупштина донесе своју одлуку. Том приликом, и ја мислим да је излишно да се отвара какви велики претрес.

Узмите само каква је разлика између овога што ми предлажемо и што г. Пењић предлаже? Ми предлажемо да тога посланика брани његов човек, његов пријатељ, у кога он има највише поверија, 30 минута; а г. Пењић каже да се води претрес читав сат. Ако би се хтело претворити да ће председник Скупштине вешто злоупотребити, он може дати реч посланицима из већине да говоре за читав сат и да остане опозиција без речи. (Драг. Пењић: То би било утврђено зло). То би било утврђено зло, ако се предвиђа да може председник Скупштине удешавати смицалице. Господо, далеко је од тога и прошлост и редакција предложено измене, а свакако да ће и будућност од тога далеко бити.

Потpredsednik, Јаков Чорбић. — Има реч г. Пењић.

Драг. Пењић. — Па, г. Јовановић, не стоји ствар тако да што је ви представљате. Мало је онде опасније. Г. известилаз се позива на досадањи живот и вели како за ових нет година није било случаја избацивања посланика из Народне Скупштине. Није било, г. Јовановићу, стога што по досадањем пословнику то није ни могло бити, дакле, не зато што не бисмо хтели и не бисмо практиковали, него што по пословнику то није ни могло бити. По досадањем пословнику избациће се сплом посланик само онда, ако кажњен искључењем из скupштинске седнице неће и сам да изађе из скupштинске седнице. Међутим, сада је редакција сасвим је друкчија и опаснија. У данашњој редакцији сасвим друкчије стоји: да, ако посланик или посланици прави већи неред, председник ће паредити да се избаци. Про је било, ако неће казни искључења да се повиније, биће избачен, а данас: ако посланик прави већи неред, председник ће паредити да се избаци; нема кажњавања, нема одбране, нема дискусије, него у јачој ларви председник каже: ове две клупе лармару, и ако неће посланици да изађу напоље, зове жандарма и избаци их напоље. По овоме пословнику председник има право. (Известилаз: Нема). Ево, молим вас:

„Ако би који посланик или посланици правио већи неред, или се сувише грубо попишили у Скупштини, председник ће паредити да се одмах удаље из скupштинске дворнице, и ако неће да се удаље, зваће жандарме да их избаци.

Известилаз, Љуба Јовановић. — Највише петорицу. А колико има у двема клупама?

Драг. Пењић. — Ја сам казао у начелу да се председништву даје то изузетно право, али да

се избацио речи: „правили већи неред“, јер је већи неред један сасвим слободан термин. Већег нереда бива готово сваке седнице, а грубо понашање то је нешто теже, и пр. да посланици бацају кромпире, да певају, скочу, или већи неред су народног протеста, и пр. устану историја посланика и протестују. Председник им каже: седите. Они то не учине, и онда председник звони и каже: ова господа праве већи неред и на основу чл. 137. пословника паређује да се удале.

Они посје то да учине, председник зове жандарме и избацују посланике ван зала. Такво право дати време нашим приликама за већину и мањину, за Владу и опозицију, то је и сувине много. Ја не позијајем стране Парламенте, али ја сумњајем да мимо Цариграда може се друкчије у другом Парламенту радити. Као што видите, г. Јовановићу, овај случај о коме ми дискутујемо није случај који постоји по досадашњем закону и то што досад није било аромене, није било зато, што до сада то није ни могло бити по томе закону. Ја бих молио г. извештноцу да новуче ове речи: „правили већи неред“ и да се задовољи са речима: „грубо понашање“. Онда имамо право председника да примиши у крајњем случајевима пословник о избацују посланика, а имате и право заштите мањине, да се за овите ствари не могу избарати посланици из Скупштине.

Министар Финансија, Заступник Министра Унутр. Дела, Стојан Протић. — Ја апсолутно не могу да разумем ово што г. Пећић тражи. Ово, што постоји у овој одредби сад, то је већа заштита за мањину, него оно, што г. Пећић тражи. Јер, онда се каже: „правили већи неред или се суниште грубо понашали у Скупштини“. Ја не разумем тражење г. Пећића и молим вас, шта ће да буде кад буде већега нереда. (Драг. Пећић: Имамо укор, одузимање речи и друго). Па суваше грубо понашање то је нешто мање, него правити већи неред.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Милован Лазаревић. (10·30 сах.)

Милован Лазаревић. — Господо, ми се постепено у новије доба враћамо у натраг, место да пашим радом у новије доба корачамо корак напред. Досад је положај једног народног пословника био много више цењен и заштићаван, и са овим одредбама једемо на то да га унизимо.

Господо, кад ге дође до тога да се жандарми мешају у Народну Скупштину и да избацују народне посланике, онда је глед Народне Скупштине и народних посланика онао. Ја мислим, да Народна Скупштина и они законодавци, који праве закон, не могу имати за циљ то, да Народну Скупштину и народне посланике унижавају појединим одредбама: да узлачењем жандарма у Народну Скупштину и да избацујем пословника омаловаже и Народну Скупштину и народне посланике.

Господо, ствар је реалитетна, ствар је растегљива, кад се хоће да оцени појам прављења нереда. Ви врло добро знаете из нашег досадашњег рада и живота у Народној Скупштини, колико је пута било случајева, да опозиција, скатрајући да су њена права повређена, саски, не у тој намери да прави неред, не у тој намери да унижава Народну

Скупштину и њено достојанство, него у тој намери, да заштити своја права и да уложи један оправдани протест. То по овој садашњој редакцији може да се оцени и да се узме као прављење већег нереда.

Господо, ја мислим да ни једна најреквиционија Влада, која би дошла на ово место, не би смела то да употреби; и онда би за њу била добро дошла једна оваква одредба, да ако јој смета опозиција, да одједанпут каже: то је прављење нереда, по том и том члану: одмах добавља жандарме и каже им: избаците ове напоље. Ја мислим, да ви нећете дозволити, да у ово доба једна таква одредба ће је у закон. Ја мислим да достојанство Народне Скупштине и народних посланика треба мало боље заштитити и о њему водити рачуна.

Ја бих молио г. Министра и г. извештноца да ову одредбу ублаже. И ја сам за то, да се сваки испад и свако прављење нереда у томе циљу онемогући, нека буде реда у Народној Скупштини. Али, пошто је појам прављења већег нереда растегљива ствар и може да се схвати различито, онда овакву одредбу, која се може злоупотребити и рђаво тумачити, не треба уносити у закон.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Заступник Министра Унутр. Дела, Г. Министар Финансија.

Заступник Министра Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Ја морам отет да кажем, да не разумем ову дискусију. Какво је то велико право, које се даје председнику? — Апсолутно никакво. Ако хоћемо реда у Скупштини, овога мора да буде. Овде се каже: ако је сувише грубо понашање кога пословника, или ако неки посланици праве већи неред, онда се Председнику Народне Скупштине даје право да може то пословника до краја те седнице уклонити из Скупштине. Шта је то? Реч је само о једној седници и реч је о одржавању реда и мира у седници, а није реч о каквом исказујивању. После, председник тај случај доноси пред Скупштину, па се тај пословник протоколарно саслуша, да онда има пословника који у његово име говоре, — и ја не знам шта ви хоћете? (Драг. Пећић: Хоћемо да пословника не избаците са жандармима). — То мора да буде, ако хоћете да буде реда у Скупштини, ако хоћете да правите неред, онда то кажите, г. Пећићу. Ако хоћете, г. Пећићу, то, што ви кажете, онда ви пледирате за то, да пословника праве неред и да не може да се ради.

Председник, Андра Николић. — Да јадо прекинемо рад, да би могли да се споразумемо.

Заступник Министра Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Ако председник Скупштине нема то право, онда он не може да врши посао. Ја кажем, да ово што смо ми ставили у пословник, има у сличим пословницама и нема на једног Парламента без тога.

Председник, Андра Николић. — Господо, ја држим да се ви можете за кратко време споразумети о томе, и за то време ја мислим да прекинемо рад. Али претходно г. Рибарац ме је молио да му допустим да учини извесно саопштење, и ја вас молим да га саслушате.

Има реч г. Рибарац.

Стојан Рибарац. — Ја имам извештај из Ниша, да је војвода Ђорђе Скопљанац променио свет. Није, држава, потребна ни једна реч за гlorификацију живота и успомена јулачког Скопљанаца. Бол је нем. Уместо тога, ја предлажем, са уверењем да ће мој предлог наћи одлука код синју народних представника, да се у знак жалости народне за храбрих

војводом прекине данашња седница. (Чује се: Слава му! Бог да му душу прости!)

Председник, Андра Николић. — Ја мислим да ће се Скупштина склонити са жељом г. Рибараца. (Сложен одговор. Слаже се! Слаже се!)

Онда ћемо седницу даљашњу продолжити у 4 часа по подне.

Седница је прекинута у 10:45 час. пре подне.

Продужење седнице

Почетак у 4 и 20 часа по подне.

Председник, Андра Николић. — Настављамо рад, господо.

На реду су да говоре г. г. известилац, Алекса Ратарац и Илија Илић.

Има реч г. известилац.

Известилац, Љуба Јовановић. — Господо, јутрос се појавило неслагање код почетка овога првога става чл. 137. Тај почетак гласи: „Ако би који посланик или посланици правили перед у Скупштини, или се сувине грубо попашали, председник ће наредити да се одмах удаље из скупштинске дворнице до краја исте седнице“.

Место тога могла би се — и с тим би се могли сложити г. г. посланици који су правили замерке овом почетку, — предложити оваква измена: „Ако би који посланик, или посланици, и после опомене председникова, грубим попашањем и прављењем већег нерада сметали рад скупштински, председник може наредити да се одмах удаље из скупштинске дворнице до краја исте седнице“.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Илија Илић.

Илија Илић — Задовољан сам оваквом редакцијом и за то нећу да говорим.

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина овако прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љ. Јовановић чита чл. 81. извештаја о изменама чл. 138. пословника (В. саст. II и XLIX).

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љ. Јовановић чита чл. 82. извештаја о новом чл. 139. под ч. (В. саст. II и XLIX).

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 83. извештаја о изменама члана 140. пословника. (Види састанак II и XLIX).

Како се, господо, у начелној дебати појавила сумња: како се ово подношење петиција лично има разумети, да ли усмено или писмено, ја изјављујем да се ово тиче само усмено поднесених петиција; да писмене петиције предвиђено је другим члановима.

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан са овим објашњењем. (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита чл. 84. извештаја одборског о изменама чл. 141. закона о пословном реду. (В. саст. II и XLIX).

Морам још одмах додати, да смо се у одбору, кад смо претресали чланове који су нам били враћени, сложили да овде на крају додамо: да ће се ова казна губитка службе изрицати надлежним судом а по тужби Председника Народне Скупштине. То би био потребан додатак.

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан са овим додатком? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић чита чл. 85 одборског извештаја о изменама чл. 142. пословника. (Види саст. II и XLIX).

Председник, Андра Николић. — Нико се не јавља за реч.

Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима). Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић прочита чл. 86. о изменама чл. 145. пословника. (Види састанак II и XLIX).

Д-р Воја Маринковић. — Господо, овај члан је очевидно хтео да спречи једну злоупотребу, која се код нас врло давно одомаћила: да новине доносе тенденциозне извештаје из Народне Скупштине, па не само да доносе тенденциозне извештаје, јер то се никад спречити не може, него и извештаје којима се вређују или поједијни народни посланици, или председник Народне Скупштине или дела Народна Скупштина. Само, ја мислим да се то овим чланом постићи неће. Питање о томе: како ће се у штампи писати, регулише се законом о штампи, а не може се регулисати пословником, који се односи само на послове и на рад у Народној Скупштини. И докод један новинар мирно седи и слуша шта се у Скупштини ради, не може га Народна Скупштина уклонити из скупштинске зграде, зато што он вегде из другом место ради, пише или говори што се Народној Скупштини, председништву, скупштинској већини или, папослетку, скупштинској мањини не допада. Господо, још кад би се овим чланом могло успети да се ти тенденциозни извештаји сузбију, ја бих још и разумео да се мало преко принципа и пређе на да се један овакав члан донесе. Али то је немогуће. За тенденциозне извештаје није потребно присуствовати скупштинским седницама. Како се данас у већини наших новина доносе извештаји са скупштинских седница, сасвим је излишно да се седи у скуп-

штинској дворници. Ми смо сви могли видети да су ти извештаји скроз нетачни и онда кад пису тенденциозни, кад се, тобож, новинарски извештачи труде да донесу тачно шта је у Скупштини било, па донесу иначако. Кад год писам могао да присуствујем скупштинској седници, па сам хтео да се из новина обавестим шта је у Скупштини рађено, био сам сасвим иначако обавештен.

Овим чланом неће се ни у колико спречити то, да се не доносе парочити — тенденциозни извештаји и да новине не нападају и не вређају посланике за њихове говоре у Скупштини. Само ће се створити могућност двема трима азерама, да председник Скупштине избације из Скупштине новинаре, тако да погледа као да се неко парочито избацује да не би писао по новинама, те да се на тај начин још пише подвуче оно што је у Скупштини рађено. Ви знајте да је у 1905. г. један председник, или потпредседник, покушао да удали једног новинара и ако је он могао да га по своме дисциплинарном праву и не пушта на галерију, па се том приликом толико ларма направила, да је он инак морао па пустити тог новинара на галерију. Од овога правила неће ниједан председник да тиши употребу; па онда зашто да у закону стоји једна одредба која има само изглед строг, а у ствари није строга, штићи ће од ње бити какве фактичке важности? У закон треба да ће само оно што ће се моћи да извршије, тако да се зна да је та законска одредба обзивљана.

Ми и патимо, господо, од тога што у нашим законима има пуно одредаба, које или због претеране строгости или што пису срачунате за дани моменат, не могу да се извршују. То највише никоди закону и боље да је нена него што је има. Зато бих ја молито господина председника и Скупштину, да се овај члан исправи у толико, што се неће моћи удаљавати са галерија скупштинских неко за нешто што је ван Скупштине урадио, него да то буде санкција само за прављење нереда у Скупштини.

Известилац, Ђ. Јовановић — Господо, ово није никаква пажна назива, а последица је разних појава које су нама снимије познате. Ја бих се могао лично сложити и изјављујам да ће слажем са разловизм г. Маринковића, али треба водити рачуна и о осетљивости и схватању осталих посланика у Скупштини. Ви сто сан били сведоци, да су у Народној Скупштини стално туђујивање жалбе и иштња посланичка председнику Народне Скупштине, зашто поједине посланике не узима у заштиту од очевидних унакашавања њихових говора, које су држали у Народној Скупштини. И председништво јестално одговарало да су му везане руке и да им не може ништа помоћи. Ја потпуно разумем г. г. посланике, да се буње против таквог писања новинара, па још и да гледају у овој истој кући човека који му се смеје пошто га је јуче или прекијуче тенденциозно нагазравно без инаквог разлога, па му још и у Скупштини тера овогу, јер га изазивачка гледа и смеје му се, а овај му не може ништа да уради, и ако посланици у овој кући имају више ирана него ико други. Овде је дакле увесена овај одредба више с те стране, али, ако Народна Скупштина налази да ово није тако по-

требно, ја изјављујем, да немам ништа против тога да се она и изостави.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан М. Протић. — Ја сам устао да у оконогледу учини једну малу напомену. Г. извештилац је казао како је постао овај додатак, и, збира, види се да је он постао према појавама, које су се дотађале.

Ја га писам предложио и сад, разуме се, немам ништа против тога да се овај додатак повуче. Ми ћемо гледати да то регулишемо на други начин, који ће бити ефектнији.

Председник, Андра Николић. — Господо, члан 86. измена има два дела. Молим да најпре решимо први део, онај, који је у првом ставу.

Известилац, Ђуба Јовановић. — Он говори о томе кад неко са галерије врећа или цели Скупштину или поједине посланике.

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина први део? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Сад долази из ред други део, о коме је говорио г. Маринковић.

Прима ли Скупштина други део?

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, Стојан Протић. — Ја сам казао да се тај део може повући.

Председник, Андра Николић. — Попшто је Г. Министар одустао од другога дела онога члана, ја мислим да је он тиме отишао.

Објављујем да је Скупштина примила први део, а да је други део Г. Министар повукао.

Изволите чути даље.

Известилац, Ђуба Јовановић чита члан 87. извештаја о изменама члана 149. пословника. (Види састанак II и XLIX).

Председник, Андра Николић. — Мислим да би боље да извештилац прочита целу редакцију.

Известилац, Ђуба Јовановић прочита члан 149. пословника са изменама по чл. 87. извештаја одборског.

Коста Станковић. — Господо, досад је било да ако посланик узме самоволно осуство и ако не дође на три седнице а не оправда изостанак, или ако не дође у одбор, да не прима дневницу. Ово је то ограничено; ја молим да ми се објасни да ли ће то важити у једној или у више седница?

Известилац, Ђуба Јовановић. — У једној.

Коста Станковић. — Оnda је то још боле. Ја сам искљу у ишо седница.

Известилац, Ђуба Јовановић. — Чим не дође на једну седницу нема дневнице.

Председник, Андра Николић. — Нико се не јавља за реч.

Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Ђуба Јовановић чита члан 88. извештаја о изменама члана 150. пословника (Види састанак II и XLIX).

Известилац, Ђуба Јовановић. — Поводом гласова, господо, који су се чули у начелној де-

бати о овим одредбама, одбор је пононо узео ову ствар у претрес и према томе имамо од стране одбора предложену једну измену, тако да би са новим додатком гласно постав: „Ако се услед неоправданог одсуства једног или више посланика утврди, да Скупштина није могла решавати због недовољног броја присутих посланика, сваком ће се таком посланику задржати његова дневница. У тајким случајевима задржавање се посланику због недоласка у одбор, ако прими позив, по 10 динара сваки пут“.

Ово задржавање због недоласка у одбор разуме се онда, ако одборска седница није била онда кад је скупштинска седница, јер је природно, да посланик не може бити из оба места.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Живојин Хаџић.

Жив. Хаџић. — Према ономе како гласи ова редакција, може да наступи овакав случај. Један посланик буде изабран у одбор за молбе и жалбе. Тај посланик, паравно, може да има и својих домаћих послова, због којих често пута иће дође у П. Скупштину или у сам одбор, јер ти посланици његови могу бити од тако велике важности по њега, да он збога не може дођи. Такви посланици, не само што немају дневнице кад не дођу, рецимо за месец дана, што може да буде случај, него може да им се деси, да они два пута не дођу по месец дана, па онет да буду кажњени. Тако може наступити случај да им се идућег месеца одузима цела лијурна. Може наступити, међутим, и овакав случај: да посланик пре подне буде у скупштинској седници а да свако, после подне, не долази у одборску седницу, због чега по овоме члану може бити кажњен. Како овакви случајеви могу бити доста чести, то се онда може десити, да казна повочана буде толика, да би му се она морала задржати од дневнице из адује сесије.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. сподин Драг. Васић.

Драг. Васић. — Пре свега имам да напоменем то, да је г. известилац заборавио да прочита чланове 87. а. и 87. б., за које је решено да ће се одиграти. (Министар Унутр. Дела, Ст. Протић: О томе ћемо после да решавамо кад ово сршишмо).

Овом се изменом хоће то, да посланици буду уреднији у дужности у скупштинске и одборске седнице, али мени изгледа, да ће се њом постти сачини супротно дејство и ши из кога другога разлога, до само због тога, ја писам за ово.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. известилац.

Известилац, Ђуба Јовановић. — Господо, ја јасно имам да при решавању имамо па уму, да смо се онда кад смо решавали о раду у одбору, решили да изазло да одбори морају имати довољан број посланика, а то је најмање половину. (Чује се: То је потрешка).

Тако је Скупштина решила и онда сад мора оваквом одредбом да омогути тај број, јер кад на једном месту тражи да буде довољан број, онда нема смисла да на другом месту тражи да не буде тога броја, већ да посланици иду за трговачким пословима. Ако иду за трговачким пословима онда

иека не приме банку у Народ. Скупштина, јер се банка прима за рад.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Жив. Хаџић.

Жив. Хаџић. — Ја се бојам, господо, да се оваквим казнама у оваквој одредби у пословнику не дади могућност да из тих одбора учини и не имамо. По закону одборе бирају секције, али никада у закону нема имеритивног наређења да се посланик мора да пријми чланство у одбору. И кад би ове казне и даље остале, може наступити случај, да једнога дана видите само оставке. Сваки ће члан одбора који због недоласка буде кажњен одмах дати оставку на чланство у томе одбору и онда, као што рекох, имајете све саме оставке, и тако ће имати посеки одбор, чији су сви чланови дали оставке.

Ја молим г. известиоца да ми објасни ово: шта ће бити у том случају кад сви чланови одбора даду оставке, јер за рад он има да буде кажњен. (Известилац, Ђуба Јовановић: То ће наступити онда кад у Србији не буде више кметова, кад сви даду оставке). Онда, ја вас молим, да на другом читају ставимо паредбу, да сваки мора да се прими за члана одбора, иначе да ће бити кажњен, па ће онда тек ово да вреди, иначе је ово сасвим илузорно.

Мелентије Вожовић. — Последња одредба у овом ставу није без бојазни. Она може да се изврши, јер може неко без знања његова да буде изабран у одбор, и ако овако остане, да у случају да буде изабран, а он о томе да не зна и због тога извуче казну. Тада случај може да се деси и ја исклесим да нема смисла казнити једнога человека који није присустан. Колико се ја сећам, ми смо, чини ми се, у једном члану казали, да одборник треба да има позив; стога хоћу да се ставе у овај став речи: „да има позив“; јер овде се каже и у сличним случајевима задржавање се посланику због недоласка у одбор по 10 динара сваки пут, а кад се ставе ове речи: „ако је позив примљен“, онда ће овај члан бити потпуно јасан.

Известилац, Ђуба Јовановић. — Ја примам овај додатак, ма да пије неопходно потребан.

Алекса Ратарац. — Ја сам зато да ове казне буду још жеђе. Овде у овом последњем случају каже се: да посланик који не буде долазио у одборску седницу да се казни са 10 динара. То значи, он осуствује и кад није у Скупштини туби дневницу од 15 динара, и ако је члан одбора и не дође на одборску седницу, кажњава се са 10 динара, то је 25 динара. Пошто смо раније умањили у одборима број чланова за решавање, то ја под речима: „у сличним случајевима“, подразумевам да ће се овом казнити посланик, ако није био довољан број посланика у одборској седници за решавање. У том случају посланика треба казнити, али у случају да је у одборској седници био довољан број посланика, онда не треба да буде кажњен, јер они који су дошли споразуме се како ће да раде: и стога овоме ставу треба додати речи: „ако због његовог недоласка одбор није могао седницу да држи“.

Известилац, Ђ. Јовановић. — Овде се можемо помоћи да не би било сумње. Да место речи

"у сличним случајевима" кажемо: у "таквим случајевима да се дневница задржи ако Скупштина није могла радити".

Петар Мишић. — Господо, из ове кратке дебате видите да ово питање није тако лако правити, као што се покушава. Ја сам уверен, а мислим да ћете и ви бити уверени, да ће ова одредба само стајати написана у закону а ни једном се неће извршити. Ну је и немогуће извести. И у старом пословнику био је један параграф, у коме је прописано да посланик неће примити дневницу ако на три седилице не дође, па се ипак тај пропис није изводио. Но моме мишљењу, господо, ова ће се одредба одмах изиграти. Што ће се то десити, неће бити зло, али постоји опасност да само то изнiranje kompromituje парламентаризам.

Овако, како је она предложена, изашаће то, да не наступити и оно што је г. Хаџић казао односно одбора, а у Скупштини наступиште ово: По општем обичају скупштинска већина није дужна и неће никада да тражи, да се провери има ли довољан број посланика за решавање, зато што скупштинска већина нема рачуна да се прекидају седилице због недовољног броја. Остало би да ту дужност врши опозиција. Али чланови опозиције, кад виде да у седицици нема кога од њихових другова, резоноваће: ако захтевамо прозивку, па не буде довољан број посланика, онда ћемо и сами изазвати казну нашим политичким друговима, а они ће сутра исто то учинити према нама и испашће то да, вршећи улогу опозиције, мы ћемо сами себе казнити. Због овога настаће случај да неће нико да захтева прозивку и Скупштина ће доносити одлуку са недовољним бројем посланика, а то може изгледати врло неизгодно, јер ће компромитовати парламентаризам и газити Устав.

Господо, ова мера, која хоће да се предузме према посланицима, противна је природи парламентаризма и противна је и Уставу, јер се њоме позира акција политичких група. Дужност је политичких група да води рачуна о томе: да ли њихови посланици долaze у седицице или не, а не законом. А зашто је ово дужност политичких група? Зато што је по Уставу организација Народне Скупштине изведена тако, да у њој фунгирају политичке групе, које врше акцију према својим тежњама и политичким циљевима.

За ту акцију групе не одгонарају никоме, сенароду. А оруђе тих политичких група за вођење политичке акције јесу народни посланици. Одавда је логичка последица га: да су само политичке групе надлежне да регулишу политички рад својих посланика, и да их само они могу и треба да принуде да дођу у Скупштину. То се не може законом учинити, јер ако се то законом учини, онда ће се позирати акција политичких група. Дакле, политичке групе имају рачуна да у своме интересу доводе посланике у Скупштину, јер само преко својих посланика манифестију у Скупштини своје идеје и одлуке које су донеле, и онда је потреба политичких група да то и учине.

Сад би настало питање: да ли су у ставу политичке групе да то учине? Па јесу. Шта је главни циљ политичких група? Главни је циљ њихов: раз

иа општем добру. Кад је то тако, онда како оне у својој средини могу трети и имати чланове који неће да раде за општем добру?! То је апсолутно немогуће. Ако се и може претпоставити да могућност да таквих чланова има међу бирачима, који у главном бирају оне који ће да раде на општем добру, или таквих чланова не може бити међу посланицима. Ако таквих чланова одиста има и међу посланицима у политичким групама, онда то значи да су групе у болесном стању, и то стање треба да се лечи, али се посланици не могу натерати у Скупштину законом. То је у ставу да учави само организација политичких група.

Ви знајте, господо, да су политичке организације тако јаке, да могу да решавају и читаве проблеме, кад имате у виду само то да могу да мењају и карактер људи и да их принуде да раде и гласају против свога уверења.

Ви сте онама чули говор г. Катића, у коме је он изјавио да је за време опструкције, противу своје свести и памети, морао да захтева по одлуци своје групе, да се у Скупштини изврши прозив по посланику, и ако је знао да у Скупштини има довољан број посланика, што је се по извршеној прозивци и констатовало. А ви знајте, господо, да г. Катић није савитљив човек по своме карактеру, те ћете лако схватити да је политичка организација тако јака, да може мењати природу карактера и оваквих људи као што је г. Катић. Кад политичке групе могу да мењају и карактер људи, онда како може бити то да не могу натерати своје људе само да дођу у Скупштину, ради својих политичких циљева.

Ја мислим да, ако се оваква одредба унесе у закон, она ће да остане у појединачним политичким приликама неостварена, а кад буду такве прилике да се може да оствари, онда ће да парира у таквом случају акцију појединачних политичких група у Скупштини, што је противно Уставу.

Ја сам до сад разлагao начелно да се ово не може да изврши, ала сад ћу да вам дам један општни доказ, да и ви видите да се ова одредба и фактички не може да оствари. Као што сам у почетку говорио напоменуо, и до сад је постојала у пословнику једна одредба по којој посланици, кад не долазе на седицице, не примају дневницу. И та одредба, као што вам је познато, није извршавана, и ако општичка на једном светском начелу: да се плаќа само за рад, а не за нерад. То није могло да се изврши због тога, што је та одредба противна духу уставности и парламентаризма, јер свака политичка група има право да своје посланике доведе у Скупштину, или да их изведе из Скупштине, како јој кад треба.

Према ставу овоме је много не полажем на ову одредбу, јер мислим да се она неће остварити, и због тога је није требало уносити у овај пројекат, пошто неће користи донети, а може донети штете.

Д-р В. Маринковић. — Господо, и ово је један од оних чланова законских, који су упути да субију извесне злоупотребе, а од којих, па крају крајева, неће бити никакве користи. Ми, господо, овде, у Народној Скупштини, — ја мислим да могу да кажем, — нити долазимо, нити не до-

лалио због дијурне. Јер, кад би се сабрала сва галана и грување, и ларца и муга, што је једном народном посланику потребно па да у Скупштину дође, онда би она дијурна била мала оштета за све то. Многи су крупнији интереси због којих иду долазимо у Скупштину. И онда, кад ти крупнији интереси не могу да нас у Скупштини задрже, неће нас задржати ни оних 15 динара дијурне, па било да се они одузму, било да се не одузму, било да се плаћају народним посланицима или не плаћају. Ви знаете да је овде била пре три године једна друга већина, много мања него ова данашња; данашња броја, мислим, 130 посланика. Она је пре три године била од 90 посланика дакле, за 40 посланика мања од ове данашње, па је са тих 90 посланика, приликом инструкције, скоро непрестано било кворум; и у свим крупним питањима били су овде, што рече г. Чеда Радовић, кога одавно писам видео, цакум-накум 90 посланика. Зато што је онда требао држати Владу, онда су г. посланици били овде, без обзира на дијурну. Па је, про тога, била још једна сесија са иного мањом већином, управо најмањом што се могла замислити. То је она већина од једног посланика, што су имали самосталци. Чује се: Један је умро! Јест, један је умро, па сад са тим једним послаником та господска седница су овде и било је кворум, зато што је требала да се држи Влада.

Господо, данас је 130 посланика, у овај кворум не сматра се као неко неповерење Влади, па се господа разилазе и нису овде, јер у главном, кад се ради по кворуму, мора се апелирати на већину, јер опозиција може имати свог политичког интереса да тог кворума не буде. Може имати политичког интереса да прави Влада неприлике.

Дакле, за кворум мора се апелирати на већину. Ја мислим да је Влада имала једно погрешно државље према својој већини и зато је и дошла ова муга од како коалиционе Владе постоји. Коалиционе Владе расположе са 130 посланицима. Да је коалиционе Владе показала више енергије и осетљивости и да је дала на знање својим пријатељима да ће господе, која седе за оним министарским столом, да иду кућама ако не могу да нађу подршку код својих пријатеља да седе у Скупштини, онда би било овде 130 посланика, без изговора на неке трговачке послове; јер нико од господе, ни из једног ни из другог радикалног крила, не жели да коалиционе Владе падне. Али, како се зна да је Влада увела у обичај да то није неповерење Скупштини кад нема кворума, онда се мисли: „Бан и ако не буде кворума, ја ћу се вратити у Скупштину, и не морам бити ту у Скупштини“. — И зато је дошло да нема кворума. И сад, место да се уочи прави пут, место да се Влада окрене својим људима на које има права да ратуна, јер у њихово име седе они Министри. Ми нисмо тражили од г. Протића и г. Продановића да буду Министри, него су њихови људи то тражили и они су дошли да седе тамо по њиховој вољи. — И место да се Влада окрене тим људима и тражи да их држи, уноси се у закон да се, ајд, рецимо, не опозиција, али ти Владини људи материју са 15 динара да долазе у Скупштину. Па, господо, испи изгледа да је то незгодно и за саму Народну Скупштину, а и за народне посланике.

У нашој јавности, знаете, иначе се много говори о тим дијурнама, иначе цео свет који је ван Скупштине, па чак и ваши пријатељи, који су самосталци и демократе, сви се некако непрестано закачишу за ту дијурну, и ми сви верујемо да је толико посланицима стало да тих дијурна и кад их казнимо да ће они сви ту бити.

Ја не бих саветовао да се ти резони приме; нека се то остави истим елементима који су то почели говорити, а нека нико не даје сведоцу да зато нема посланика у Скупштини што примају дијурну, а кад не би имали тих 15 динара, да би сви ту били.

Господо, кад дођу избори народних посланика, онда смо сви, колико нас има, у стању да извучемо 400.000 гласача, којих се на крају израђена та ствар ништа не тиче: да иду по зборовима, да се гурају, а по некоме сломију робра, само да одржи ово што смо ми по зборовима говорили; а, изгледа, да се не може исти принцип и интерес 160 људи одржати у Народној Скупштини.

То није тачно. Народни посланици бар толико исто полажу на политику својих партија колико полажу и бирачи. Ја бих, дакле, био зато да се тај члан уопште изостави, а да се потраже и много достојнија в згоднија средства да се осигура рад Народ. Скупштине. У сваком случају, што Скупштина не стоји па томе становишту, ако остане при гледишту да се са 15 динара дневнице лечи ствар, ја бих био зато да се изостави оно што је предвиђено за одборе. Ја писам могао да будем у одбору, не бих био ни да сам имао да изгубим 15 динара, кад се решавало о кворуму у одбору, али ја бих најенергичнији био против тога да се у одборима кворум тражи. Одбори имају препартиван задатак, и коме је до тога да се ствар у одбору сврши, он ће доћи у одбор, а коме ивије до тога, он апсолутно није нужан да буде ту, јер од његовога седења никакве вајде неће бити, ако неће ствар проучити; он може ствар покварити, јер гласа човек који ствар не познаје.

Ја бих, господо, према томе био мишљења: да се у одбору ради са онолико чланова колико у одбор дође за сваку седницу. (Коста Стамковић: Нагде то нема). Има, има, сад ћу казати где има.

Господо, има Скупштина, има Парламената где то исто важи не за одборе, исто за саму Народну Скупштину. У Горњем Дому у Енглеској може се решавати кад има три члана на окуну. То је кворум Горњег Дома, који има 116 члanova. Па зато, господо, у Доњем Дому у Енглеској може се решавати са 40 члanova, то је кворум Доњег Дома, који има 670 члanova.

На тај кворум се не полаже, јер од људи који седе без интересовања велико вајде нема. Још у Скупштини може се то разумети, то је потребно због гласања, а у одборима се ствар не прогласава, него се ствар ради, и ту је фактички корист само од онога који је дошао да ради. Јер, ако се деси да је опозиција јача у одбору, кад дође до гласања, одбору иће вредети ништа: решење се онако како скупштинска већина хоће, и зато они посланици који су у одбору, они ће со трудити не да протуру своје мишљење, које ће да им пропадне у

Скупштини, него ће со трудити да се поправи у предлогу оно што се може исправити, па да у Народној Скупштини то буде усвојено.

Дакле, апсолутно је непотребно да у одбору буде кворум, и ја ћу се потрудити, да приликом другог читања постигнем, да се укине кворум у одборима и да се са оподиким бројем ради, колико у одбор дође. Али ове казне у сваком случају треба да отпадну, било да има кворума, било да отпадну, било да нема кворума, и треба да отпадну из два разлога. Прво, зато што онда нема нико разлога да се прими за члана одбора. Ако ће мене неко кажњавати за суплементаран рад, кога сам се примио, ја тога рада не морам да се прими.

Не пише нишче да ја морам бити у одбору, нити ме ко може натерати да идем у одбор. Рад народног посланика сасвим је друкчији него рад чиновнички, ту се не гледају канцелариски часови, него стварни ефекат и прена томе ни један народни посланик ни по чему није дужан да у одбор дође, и нема разлога да се излаже могућности да га кажњавају за недолазак на заседање. Сем тога, биће непрестано слушајева, да или се неће извршити закон, зато што ће бити неправедно да се извршије, или ће се извршити на штету права појединачних посланика.

Глазвестлац је мало час помислио, да се по себи разуме, да ако је у исто доба и седница скупштинска, а и у исто доба и седница одборска, да онда један посланик, који не би био у одбору, исће бити кажњен. Господо, то је неизгодно. Тада посланик па једном месту изазвао је да нема кворума и природно је да би требао да буде кажњен. И после, па који ће начин он казати да је онда био у одбору кад је о овоме требало гласати у Народној Скупштини. Ту долазио на ово питање које ће бити најтеже: на који ће се начин утврдити да ли је неко био у одбору или у Народној Скупштини, јер ако дођем у одбор и запишем се, изађем, па кажем збогом, како ради многи у акционарском друштвима — спрате на 5—6 минута колико да им се разуна дајујуна — и онда као да нисам ни био. И доњиће тај случај, да ће у одборима вечно бити довољан број, али одбори ипак не могу да раде, зато што код нас Срба не постоји 4—5—6 сати, него се у седнице зову, напр. у 4 сата. И један дође у $3\frac{3}{5}$, један дође у $4\frac{1}{4}$, један у $4\frac{1}{2}$, један $4\frac{3}{4}$, а неки, богме, и у 5 и у пола шест. И онда лепо први забележи да је дошао и оде, јер није дужан да чека, па ће тако редом да се побележе и остали и утврдиће се да је дошао довољан број посланика у одбору да може да ради. То утврђивање изазваће такве нестогде и толико пресиске и неправде, да неће због тога овакав члан има да отпадне. Ја сам љубопитљив, па који ће начин првостепеник Скупштине утврдити да неко није био у седници. (Чује се: Прозивком). А шта ћемо кад има две прозвике и у једвој је прозвик један посланик био а у другој није био? Или ће се тражити да посланик мора бити у седници од почетка до краја? То треба да се утврди. Али, док је један посланик још у Скупштини, где може бити прозвике, може се десити, па ће се праведно или неправедно узети један момент на казати: ти си до душе био у седници и много си радио и учинио да се 4—5

ствари друкчије сприте, али ми пре него што си дошао, ми смо једанпут гласали а ти ипак био, онда ту и ми тебе кажњавамо, узалуд што си говорио, радио и помогао да се друге ствари реше.

То најпосле у седници скупштинској може и да буде, није право, али може тако да буде, ипак био у седници и зато те кажњавају. Али за седницу одборску нема ни тога. Ту ће бити један једини начин да председник дотичног одбора констатује који је био у одбору, а ко није био и како ни тај председник не мора бити увек ту, и како и он често изостаје, то ће требати читав пословник да се напише, да се регулише па који ће се начин утврдити: које био у одборским седницама. (Чује се: Доказна средства). Да, ту ће се сведоци требати да докажују. Ако Скупштина већ стаје на то гледиште, које, понављам, да је погрешно, да се кворум у седницама скупштинским одржава крозном, онда бар у сваком случају треба да одбор то да отпадне, па неке се допије на другом читању то промени и члан у коме је реч о кворуму. А ако се не промени, нека се кворум у одборима одржава другим средствима, што ће се у одборе брати људи који хоће у одборима да раде.

Заступник Мин. Унутр. Дела, Министар Финансија, Стојан Протић — Ја морам неколико речи да кажем, зато што су и у говору г. Маринковића пали неки приговори и прекори на овој страни, које нам није лако било оставити без одговора.

Одмах констатујем, да је у говору г. Маринковића било врло тачних мисли, са којима се слажем, и због тога се надам да ћемо се моћи споразумети.

За кворум погрешно се држи — то и онет понављам — да је дужност само већини да га ствара. Ја сматрам, да је за кворум дужна да се стара цела Скупштина, сем, разуме се, да се једва група скупштинска да води инструкцију, макар и у најближем случају, у пасивној ресистенцији. У обичним случајевима дужност је снима посланицима да буду ту, и мислим да је г. Маринковић погрешно, кад је казао, да кад смо била ми с једне стране на влади, а с друге самосталци, — да смо врло лако одржавали кворум, ми 91, а самосталци 81. То није било лако, и сем тога такво одржавање може бити кратковремено, за неко извесно време, а ми стварамо закон, који има да обезбеди сталан — систематски рад од пет-шест месеци годишње. Рад од пет-шест месеци годишње не може, господо, тако лако да држи једна група, ма како била велика. А сем тога ја налазим — право да кажем, — да то није ни право. Зар зато, што је она већина, што је добила народно повериље на биралишту и што управља земљом, зар зато једнако да ради, једнако да седи онде, а мањина да се штетка? Ја мислам, г. Маринковићу, да то није право.

Међутим, господо, то не радимо само ми. Није истина, да ми хоћемо на тај начин да одржимо тај кворум, што хоћемо мало да казнимо, или, да кажемо, да онај посланик који није ту, не треба да прими дајујуна, да му и то буде импулс за уредно доделјење. У обичним приликама и законима, кад се граде, и законодавац рачуна са људима онаквим какви су, са обичном психологијом њиховом, са оним како се они понапају свакодневно, и, као

што сам казао у једној прилици, да људи његово пута раде институције: и то да буду више; пратију се; неће се најда десити за време мого одсуства што год крупно. То раде народи који су познати са своје тачности и уредности. Пако Немцима неће замерити да су нетачни и неурядни — па и они имају у своме пословнику одредбу: да онога дана, кад посланик није дошао у седницу, његова дневница од 20 марта иде у државну касу, а не даје се њему. Ја мислим оно, што су Немци у свој пословник уметнули, да можемо узаконити и ми мирне савести. И, молим вас, ми то чинимо такође због тога што у нашем Уставу има забележен онај високи квorum од половине иједан више. Кад би ми били у положају да можемо без повреде ове одредбе законом да одредимо мањи квorum, то не била рђава ствар, и ја налазим да толики висок квorum забилje није потребан. Кад кворум не би био законом одређен, ја знам да би надметање политичких група учинило, да посланици уредно долазе на дужност. Господо, баш тај факт, што знају да ће мањи број посланика моћи дајти и решавати, они би дошли па прислушивали и гледали шта се ради.

А ако су послови који се у Скупштини раде без интереса, нека не дођу, и онда нека раде људи који се интересују; од тога нема никакве штете за државу. Изгледа да г. Маринковић није био на седници у одбору кад је било речи о кворуму. Ја сам, као што Скупштина зна, у одбору са неким посланицима заступао исто гледиште: да не треба да се тражи квorum, какав се тражио у одбору, него да одбор може да ради са три посланика, и онога часа кад Скупштина буде то решила, онда ће ово, што је решено за одбор, бити илишно; и мы можемо поступити онако како је г. Маринковић казао.

Што се тиче Скупштине остаће по старом. Међутим, мы смо дали тој одредби такав облик, који је најмање жешантан, најмање вређа посланике, ако уопште може бити речи о увреди. Оаде се каже: кад се у Скупштини само утврди да Скупштина није могла решити једну ствар, због тога што поје био довољан број посланика. Таква једна одредба својом еластичношћу упуњује посланике свих група да они међу собом праве споразум; и кад се деси да неко оде, они ће се онда старати да назе на то да остане довољан број посланика, — и онда неће ни долазити до тога, или пећемо овде тражати прозивку онако: да се види има ли 85 или 86. посланика. Нама је, господо, а и законодавцу уопште, стало до тога, да може Скупштина да ради; чим она може да ради, нама више није до тога да буду сви посланици овде. Неки људи врше своје послове, а сви су послови народни послови. Ми смо млада земља, а нисмо богати људи, да можемо онај посао сматрати као један засебан задатак, па да сваки посланик остави код куће довољно је наступника, који ће радити његово послове без штете, а он да ради посао овде на пуно задовољство. Ми смо водили о свему рачуна, и ја мислија да ова одредба може да остане оваква каква је. А кад буде друго читање, можемо се и у томе споразумети.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Станко Петровић.

Станко Петровић. — Молим вас, господо, ова одредба доноси се због тога да посланици посећују боље скупштинске седнице, те да би био довољан број посланика, да Скупштина може увек да ради; уноси се, даље, ова одредба у закон, да посланици треба да буду кажњени који не посећују скупштинске седнице. Па, молим вас, господо, и у досадашњем закону биле су мере, одредбе, које су опомињале посланике да треба да раде у Скупштини послове, и по којима су посланици могли бити кажњени одузимањем посланичке дневнице. Али, господо, овде је и једној и другој страни остављено произвољно: хоће ли да води рачуна да ли су сви посланици на окуну или нису, и који су посланици у Скупштини. Поред ове мере, коју је одбор предложио, требало је да се стави и једна мера за председништво Скупштине: да је оно дужно да строго мотри и увек сазнаје, кад који посланици из већине нису у Скупштини и да ли посећују Скупштину, и ако их нема у Скупштини, да искuse казну.

Господо, ја сам још у 1901. и 1902. години примећивао, а и сад видим, да је председништво у своме положају ослабљено, да не води рачуна о посланицима који одсуствују и да, и ако види мањи број посланика, неће над посланицима да чини никакву пресију. Председништво треба да води рачуна о томе и да бележи сваког дана: који посланици не одговарају својој дужности и, кад види да неки посланици нису неколико пута уастонде дошли у Скупштину, да предузме извесне мере. Кад су и у досадашњем пословнику биле предвиђене извесне мере у томе смислу, па их председништво није хтело да врши према посланицима, — ја мислим да ће тако бити и са овим новим пројектом.

Због свега тога, ја мислим да треба да се донесе једна одредба, где ће се казати: да је председништво дужно сваког другог јутра да врши прозивку, да се види који посланици не долазе и да имена тех посланици штампа у Званичним Новинама, те да њихови бирачи знају кога су послали у Скупштину и како они врше своју посланичку дужност.

Што се тиче посланичко дјурне од 15 динара, нашим бирачима није стало до тога, али они ће да кажу: зашто ви не радите и зашто ни, место да све послове спршите за 4—5 месеца, и седите 8—9 месеца.

Ја мислим да треба овде донети такву одредбу: да је председништво дужно да врши прозивку чим најкасније пријети да нема довољног броја посланика у Скупштини.

То сам имао да кажем.

Известилац, Љуба Јовановић. — Господо, она ствар свакако је важна, али је њено решење у нашем приликама врло просто. Није само да ми писмо Енглези, него ми немамо оне енглеске одредбе. Наш Устав има сасвим друге прописе, него енглески основни закони. Код нас, с једне стране, Устав одређује висок квorum, а с друге стране, одређује: да ће народни посланик примати дневницу од 15 динара из државне касе за време вршења посланичке дужности. То је јасно, и онда посланик ближе одређује то вршење посланичке дужно-

сти. О томе је радио стари члан и сада о томе ради нови. Само је овде питање: да ли је ово, што се сада предлаже, боље или горе од старога. У старом је члану имала та незгода, што је било тешко констатовати да ли је неко три седнице узастопице одсуствовао, јер се само прозивком може утврдити да ли који посланик није био три седнице у Скупштини; а ако веће седнице није било прозивке, — онда, чиме би се то могло утврдити? Ми смо имели, да ће се најбоље одговорити смислу Устава ако се каже: неће примати дневнице кад не ради, кад посланик није био или у седници скупштинској, или у одборској.

Илија Илић. — Ја сам хтео да кажем сало неколико реч код овога члана.

Г. Маринковић сматра да је Народна Скупштина једна установа која има за собом моралну а не правну подлогу. То је, дакле, начелно питање, које је требало изнети у начелном претресу па да га тамо и расправимо. По мој минијатуру, господо, не може се никако оправдати такво схватање, да је Народна Скупштина једна установа која за собом има саму моралну подлогу. Рад у Скупштини, господо, има да се регулише законима или уредбама. Било да се он регулише на један, било да се регулише на други начин, то регулисање мора да има своје санкције, а та је санкција правна. Међутим, г. Маринковић сматра да народни посланици треба из сопствених побуда да одржавају ред у Скупштини, да, дакле, из унутрашњих, моралних побуда одржавају ред и да раде у Скупштини. Ја с таквим схватањем не могу да се сложим. Јер, кад би деслио то минијатуру, то би значило да је овај пословник као закон био излишан, да не треба законским путем да одређујемо дужности народних посланицима. То би требало да значи: да они сами из сопствених побуда долазе у Скупштину и у одборе и тако раде. Но господо, писмо тако раздели; мы смо изабрали други пут: узели смо да путем закона уредимо скупштинске односе, и кад смо тим путем пошли, онда и одредбе којима се ти односи регулишу морају имати своје санкције. Ја сматрам, дакле, да је не само морална, него и правна дужност народних посланика да долазе у Народну Скупштину и у њене одборе и ту да раде. И као год што је већини дужност да ради и изводи извесне реформе, исто је тако и дужност посланика из опозиције да долази у Скупштину, да корегирају и критикују рад већине. Ја мислим да сваки други пут знати вређање дужности: то значи и излазак из Скупштине, или ма који други начин на који се зауставља или омета скупштински рад.

Из кад се тако ствар схвати, да је дужност посланичка правна а не морална, да, дакле, посланик не може да не дође ако он само тако хоће, него да мора да дође, онда мора да дође и једна одредба као санкција за вређање те дужности, тј. да дође одредба: да један посланик за свој подлога може да изгуби дневницу. Та санкција је правна.

Ја писам казло да Скупштина у свом раду не треба да има моралне подлоге. Напротив, она такве подлоге мора да има. Посланици доиста треба из сопствених побуда да долазе у Скупштину

и ту да раде. Али кад се већ толико пута применило да има и таквих посланика, који не долазе на седнице и који хоће да својим наласком из Скупштине ометају рад у њој, онда смо дошли на мисао да треба ту дужност да санкционишмо и ми смо то учинили на тај начин што смо одредили извесне казне. Стога гледишта ја правдам ове казне, а никако не тврдим да Пародна Скупштина нема своје моралне подлоге. Она је, господо, пла. Већина рада у Скупштини регулисана је на тај начин, али оне одредбе које су биле, те одредбе морају имати и своје правне санкције.

Ја, дакле, држим да је Парламент установа која има правну основницу и подлогу, и да стога његов рад и мора да се тређује законима и уредбама.

Председник, Андра Николић. — Господо, ви сте чули како је измеђен овај члан. Ако је потребно можемо га прочитати још једанпут. (Гласови: Није потребно). Онда стављам питање: прима ли Скупштина овај члан са изменом коју је означио г. известилак? (Прима.)

Објављујем да је примљен.

Известилац, Љуба Јовановић чита чл. 89. одборског извештаја о новом чл. 152 под а. пословника. (Види саст. II и XLIX).

Ова реч „чисто“ може се изоставити. Тако ми је срећена пажња од стране неких посланика, а и мене се то учинило као умесно. Прима томе, ова би реченица гласила: „али народни посланици не могу се узети за рад за административне послове“.

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан са изменом коју је сад учинио г. известилак? (Прима.)

Објављујем да је прочитани члан примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита чл. 89. одборског извештаја о новом члану 152 под б. пословника. (Види саст. II и XLIX.).

Овде морам да објасним да се ово не тиче једног од секретара скупштинских који су посланици, него је то лице на које би главном била пренета дужност коју је до сад имао чувар Нар. Скупштине, а овоме би дужност била у многоме смањена. То би, дакле, било лице које би било чиновник скупштински са сталном платом.

Ђока Марковић. — Ово је, господо, једно исто што је пре био чувар Нар. Скупштине, само у другој форми. Разлика је само у томе што је ово стари чиновник скупштински, кога Скупштина не бира, а чувар скупштинског по старом пословнику бирају сама Народна Скупштина. Како се овде из овога члана не види ни ко га бира, ни ко га поставља, ја бих идолно г. известиоца да обавести Народну Скупштину: ко ће да поставља тога чиновника?

Известилац, Љуба Јовановић. — Господо, г. Марковић је споменуо овога секретара и упоредио га са чуваром који је до сад био. Ја имам да вам обратим пажњу да чувар Скупштине остаје и даље, само он нема више оног значаја који је пре имао. Од овог секретара је траже се квалификације, које су до сад тражене од чувара. То ће бити

чиновник са мање квалификација, или из несугестија, које смо стекли, унорили смо се, да је веома потребно да буде један сталан секретар у Скупштини. Ми смо и досад имали то лице, које је последњих година узимато из Министарства Унутрашњих Дела. Међутим, тај чиновник Министарства био је заузет радом у Скупштини, те није могао да врши свој посао у Министарству, за који је и постављен, те је услед тога његова служба у Министарству трепла.

Ми смо мислили да не треба виште тако да остане, зато што се то не слаже са нашим тежњама да сваки чиновник буде на свом месту. Према томе, ово ће од сада бити чиновник чисто скунштински, који ће радити административне послове и који ће бити десна рука председнику скунштинском у административним пословима, или ће у исто време и да зависи од њега. Тиме је одговорено и на питање г. Ђоке Марковића ко ће то лице да бира и да поставља. Њега ће постављати сам председник скунштински. Он ће бити његова десна рука и зато мора председник да постави за то место човека у кога има потпуно веру. Међутим, чувар Народне Скупштине бира по досадањем Народна Скупштина за целу периоду, док се председник Скупштине бира само за једну сесију. Према томе, изгледа да је чувар Скупштине прави газда, а председник да је припремени кираџија.

Ђоке Марковић. — Господин известилац не-како је заокругљено одговорио на ово главно питање. Ја сам желео да знам у каквом се својству налази овај секретар. Хтeo сам тиме да кажем: да ли тај секретар мора имати квалификације или може какав писмен берберин доћи на тај положај са платом од 5000 динара, ако ужива наклоност и поверење председништва. Ја не мислим да на овако важан положај — а претпостављам да је он важан кад се даје плата од 5000 динара — може доћи сакни и зато бих желео да се пропише квалификација за тога чиновника, да се пропишу чак и његове дужности, и да се пропишу и његова права! Јер, како известилац рече, он треба да буде само десна рука г. председника или његов лични секретар. У једном сазиву један председник, у другом је сазиву други председник, а збога ће председнику та десна рука кад Скупштина није на окуну? Шта ће радити тај секретар?

Известилац, Љуба Јовановић. — То нише овако даље.

Председник, Андра Николић. — Има реч Алекса Ратарац.

Алекса Ратарац. — Ја узимам ову ствар друкчије.

Ако се узме чиновник, сматра ли се он да престаје бити чиновник на положају са кога је дошао овде? Ако се сматра да је тиме престао бити чиновник, како ће се разумети време проведено у Скупштини, њему као секретару председника, за пензију? да не дође после у одбор за молбе и жалбе, као што то обично бива, да му Скупштина призна време проведено овде? Ако хоћете да овде буде чиновник човек са квалификацијама, а тај со човек одвија од своје службе, ја сам за то, — да се не би доцније то питање решавало у одбору за молбе и жалбе, — да му се то време призна у

године проведене у служби за пензију. Не може такав човек да дејствује на два места као чиновник. Ако је он овде онда да се сматра као чиновник и да му се године рачунају за пензију. Ја нећу да идем тако далеко и да мислим да на то место може доћи какав писмени берберин и зато држим да би требало да се томе чиновнику рачунају године проведене у служби у године за пензију

Известилац, Љуба Јовановић. — Предложите.

Живојин Ђацић. — Је ли то указно звање?

Председник, Андра Николић. — Има реч г. известилац.

Известилац, Љуба Јовановић. — Г. Ђацић ми лобаџује: да ли је указно звање. Није указно звање. Из овога што сам рекао, ви сте видели каква је тешкоћа, па пошто је то човек у кога председник мора имати поверења, то онда тај човек мора бити зависан од председника. Ово што мисли г. Ратарац, да би томе човеку требало признасти да му се године рачунају за пензију, ја се слажем да је то оправдано, па, ако је вољна Скупштина, то треба да додамо, јер је несумњено да је то човек коме ће се овде многе ствари поверавати и природно је да му се рачунају године, проведене у овој служби, у године за пензију; али, као што сам рекао, указни чиновник не би могао бити. Ми за тога чиновника писмо ставили никакве квалификације и зко, признајем, да би требало да на ово место дође човек са спремом, а желети би било да дође и са вишом школском спремом. Али су наше прилике такве, да људи који имају свршен факултет, не можете имати на расположењу за овакво место.

Ти су људи с малим изузетком сви у државној служби и тешко ћемо наћи и једног од њих да ће оставити државну службу и примити се неуказног звања. Зато смо и пристали да то буде човек, који ће имати административне практике, који зна шта је канцеларија, да може свршити све ове послове који се у Скупштини раде и да у исто време то буде човек коме председник може потпуно веровати. Јер, сви знајте, да се овде једна маса ствари изван седница мора радити просто на поверење, пошто би председник плаче свакога сејуна морао отварати добро очи, што је њему апсолутно немогуће. Због тога он тај посао мора поверити неком ко ће то радити. Ја ћу само споменути вам преписивање главнијих аката законских и других текстова, где је доволно нека имала непажња, једна заклета или једно „и“ да се изостави или истине, па да имате сасвим друго значење. Све то председник не може да чита, нити да прогледа и упоређује, као што то не могу да раде ни Министри, и онда тај посао мора радити један од чиновника.

То су за изгласаве законе досад радили известиоци. Они ће то и одсах радити, али ви известиоци не можете матерати да посао сврши чиновници, као што можете матерати једнога чиновника.

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 90. извештаја о изменама чл. 153. пословника. (В. саст. II и XLIX).

Ђока Марковић. — Ко је то сад онет?

Известилац, Љуба Јовановић. — За то смо објашњавали.

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 91. извештаја о изменама чл. 154. пословника. (В. саст. II и XLIX).

При прегледу овога члана у последњој одборској седници Г. Министар Унутр. Дела је схватио пажњу да друга реченица у првом ставу није изјаводнија. Ја ћу је прочитати г. г. посланицима да је чују. (Чита:) „Ако било председник, било који говорник хоће да учини какве измене у стенографисалом тексту, о томе решава административни одбор скупштински“. За ово је неко од г. г. посланика споменуо у начелној дебати да се по овакој одредби могу писати нови говори, и зато је Г. Министар Унутрашњих Дела спремно, и ја сам примио, ову измену. (Чита:)

„Говорник може учинити у стенографисаном тексту само измене које се тичу редакције, по уносима нове мисли и разлоге, нити изостављајући исказане мисли и разлоге. Председник је властан чинити само коректуре оних израза који вређају достојанство Народне Скупштине и садрже личне увреде или кловете. Његова је дужност старати се да говорници не чине исправке или дометке, или граница овде обележених.“

На случај спора, председник, по захтеву дотичног посланика, износи ствар пред Скупштину да она реши без дискусије, пошто саслуша председника и говорника заинтересованог“.

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан са овом изменом? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита чл. 92. одборског извештаја о изменама чл. 155. пословника (В. саст. II и XLIX).

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 93. одборског извештаја о новом члану 155. а пословника (Види састанак II и XLIX).

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 94. одборског извештаја о изменама члана 157. пословника (Види састанак II и XLIX).

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути даље.

Известилац, Љуба Јовановић чита члан 95. одборског извештаја о изменама члана 159. пословника (Види састанак II и XLIX).

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Косић.

Милош Косић. — Ја мислим да би могли бити без архивара, јер секретар, који има 5000 динара плате, или библиотекар, могао би да води надзор и над архивом, пошто нај је за ова два званичника довољан један административни чиновник. Не требају нам толика званичка у Скупштини са 4—5 хиљада динара годишње плате, јер данас ми у пракси видимо да г. Чабрић, секретар, води надзор и над архивом и над целом администрацијом.

Известилац, Љуба Јовановић. — Господо, ја се сложем да би се званични архивари и библиотекари Нар. Скупштине могло саставити, али ја вас молим да прихватите овај члан са разлога које ћу вам напети. Код нас у Скупштини архивари нису оно што треба да су. Ви сви добро знаете какве су у нашем наше архиве. Изузимајући судске архиве, где, колико знам, нема чешћих злоупотреба, по осталим архивима врло су чести случајеви да се поједина акта упрашијују. Међутим, тешко је наћи друге архиве, у којима би биле тако важне ствари као што су у архиви Нар. Скупштине. Пре свега, господо, ми имамо акта од врло великог државног значаја, а после тога имамо и масу аката од приватног значаја.

Јер, по самом закону, уз сваку молбу, кад се неко обрати Нар. Скупштини, он мора да приложи и документе, и ти документи остају, после тога, у архиви; и ако се човеку изгуби један такав документ, онда настаје за њега велика штета. Зато смо мислили да имамо сталног архивара, који би одговарао за архиву. И с погледом на то, предложили смо да тај архивар има највишу плату 4000 динара, што не би значило да је то почетна плата.

М. Косић. — Кад би Нар. Скупштина радила једнако, целе године, ја бих онда разумео да јој неко треба да уређује архиву. Али, кад Скупштина рада пола године, а има чиновника који су тамо — библиотекара и секретара — онда они могу уредити и архиву за других шест месеци како хоће. Кад би пама, дакле, требао архивар, онда би првостепеним судовима требало по 4 архивара. Ја молим Народну Скупштину да приеми овај предлог: да овај додатак овом члану отпадне. Молим 10 посланика да ме потврдомогу. (Потномажу га).

Известилац, Љуба Јовановић. — Ја видим да г. Косић није усвојио моје разлоге, и ако су они јасни. Ово, што је казао г. Косић, да ће тај човек и ови остали да остану беспослени, то не стоји.

Пре свега, стоји то да се ми не одмарамо 6 месеци; сем тога, ми смо сад већ усвојили један члан, који говори, да кад Скупштина не ради, цело се особље ставља на расположење Владе, а у државним надлежностима има много послова, које би они били могли сасвим корисно и добро сршавати и помоћи да се сршавају.

Међутим, ја сам, господо, казао да можено би библиотекара саставити са архиваром, али смо и библиотекара поменули раније. Зато вас молим да

ово сад примите до другог читаша овако, а да за друго читаше спремимо да архивар и библиотекар буду једно лице.

Председник, Андра Николић. — Ја бих имао дужност да измену г. Косића ставни на гласање. Ако г. Косић одустаје... (М. Косић: Ја предлажем да отпадне овај став).

Онда стављам на гласање измену коју је г. Косић поменуо.

Ко гласа за ово што је предложено г. Косић, а то значи да цео став овог члана отпадне, тај ће изволнити устави; ко је против, изволне селети. (Већина устави). Већина је уставала. Према томе, Скупштина је одбила нов став у чл. 159.

Изволните чути даље.

Известилац, Љуб. Јовановић. — Пошто је отпао члан 95., то услед овога члан 96. постаје члан 95. и гласи: (Види саст. II и XLIX).

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан 95.? (Прима).

Објављујем да је овај члан примљен.

Сад ја на реду да пређемо на још два члана, који су враћени из одбора. Посланицима је раздат штампан примерак тих измена.

Изволните чути измену члана 87.

Известилац, Љуба Јовановић. — После члана 87. дошао би нов члан 87. а, затим члан 87. б.

Ја ћу најпре прочитати члан 87. а. (Чита):

Члан 87. а

Законодавне одлуке могу имати и облик ресолуција, али се њима не може ни тумачити ни мињати законом лато или добивено право, ни створити ново право у ногледу трећих лица. Ресолуције се могу тицати само односа између Народне Скупштине и Владе, Владаонац и Владаочаког Дома, или контролног права Народне Скупштине.

Ресолуције се не читају и не претресају два пута, али и оне се не могу донети пре него што предмет који се дискусијом расправља не прође кроз одбор, где и за њих важи исти поступак као и за законски предлог, — ако није, ушићте, усвојен споразумно, по предлогу председника Народне Скупштине или Владе, друкчији поступак у каквом нарочитом случају.

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан 87. а? (Прима).

Објављујем да је овај члан примљен.

Изволните чути даље.

Изволните чути чл. 87. б.

Известилац, Љуба Јовановић прочита чл. 87. б. који гласи:

Чл. 87. б.

Одбор може предложити в Народна Скупштина решити да се дотични предмет који се ресолуцијом расправља или прими к знању, или упути Влади на оцену, или затражи од Владе: да овако или онако поступи, или да јој поднесе законски предлог, или да проучи дотични предмет сама, или преко своје или мешовите анкете, или да Народна Скупштина одреди анкету, упути адресу или посланици утд.

У сваком случају ове врсте мора постојати предлог са формулисаном одлуком.

Председник, Андра Николић. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима). Објављујем да је примљен.

Законски предлог примљен је на првом читашу. Председништво ће пародити да се све ове измене за друго читаше прештампају, а Скупштина ће одлучити о стављању на дневни ред.

Господо, за дневни ред мени је част саопштити наставак овог дневног реда, а то је да прва тачка буде: претрес извештаја одборског по законском предлогу о повластици Прашкој Кредитној Банци за производњу шећера; друга тачка: читаше законског предлога о српским и градским судовима, и треће: друго читаше законског предлога о судијама.

Господо, ја вас молим за још нешто. Владине су жеље да сарши неке од хитнијих ствари, и ја вас молим да о томе дешире, а то је: да узмемо у претрес законски предлог о набавци брдских батерија. Ја мислим да то узмемо за дневни ред сутра после подне, а ово што сам предложио за сутра пре подне. (Прима се).

Данашњи састанак закључујем и други назначавам за сутра у 9 часова пре подне.

(Састанак је трајао до 6 ч. 3 м. увече).

Прилог 27. броју „Српских Новина“

БРОЈ 69.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LXVIII. РЕДОВНИ САСТАНАК

29. ЈАНУАРА 1911. ГОД.

— ИЗДАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ —

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1911.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LXVIII
РЕДОВНИ САСТАНАК

29. ЈАНУАРА 1911. ГОДИНЕ

III РЕДОВАН САЗИВ
ПЕРИОДЕ 1908—1911. ГОД

LXVIII РЕДОВНИ САСТАНАК НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК:

Андра Николић

И И ПОТПРЕДСЕДНИК:

Јаков Чорбид

СЕКРЕТАР:

Милош Трифуновић

Присутили су били Г. Г. Министри: Министар Пједеседник, Министар Народне Привреде Мин. Правде и Грађевина.

Почетак у 9 часова пре подне.

Председник, Андра Николић. — Отварање LXVIII редовни састанак.

Изводите чута протокол пређаних редовних састанака.

Секретар, Милош Трифуновић прочита про-
токол LXVII редовног састанка.

Председник, Андра Николић. — Има ли
примедаба на протокол? (Нема).

Објављујем да је протокол примљен.

Изволите чута молбе и жалбе.

Секретар, Милун Лукчић чита:

Бр. 403. — Никола Кузмановић из Кусатка,
жали се на чинилице општине белосадачке, што
му не реши спор са Милошем Ратковићем.

Бр. 404. — Светозар Матић из Јеловице жали
се на комисију за ограничавање државних шума
„Букула“.

Бр. 405. — Панта Павловић из Јеловика, жали
се на комисију за ограничавање државних шума
„Букула“.

Бр. 406. — Јараса Беогр. Жен. Друштво,
моли Народну Скупштину да се Женском Друштву
изда 30.000 динара, која би сума служила као ос-
нова за фонд наставничког особља, које предаје у
школе посменутог Друштва.

Бр. 408. — Борислав Павловић, земљод. из
Јеловика, моли Народну Скупштину да му се врати
један 150 земље што му је одузела комисија за
ограничавање планине „Букуље“.

Бр. 409. — Никола Радivojević, земљод. из Јело-
вика, моли Народну Скупштину да му се врати
један део земље што му је одузела комисија за
ограничавање планине „Букуље“.

Бр. 412. — Алекса С. Ненадовић, порезник
у пензији, из Валева, моли да му се призна у го-
дино уплате службе преје од 1. фебруара 1885.

стенографски званици 1910.

до 22. јула 1888., која је као претписом постизана
порезник провео.

Бр. 414. — Суд оаштиме кочичевачке, моли да
јој се остатак дуга 10.167,60 динара, колико ду-
тује Управи Фондова, одрости.

Бр. 415. — Суд оаштиме остатничке, моли
да се одреди извесна сума у будућу за ову годину,
којом ће подићи школу.

Председник, Андра Николић. — Унутра се
одбору.

Изволите чута спомиће Г. Министра Војвода.
Секретар, Милош Трифуновић чита:

Министарство Војвода
Блајевачко Одељење
БВр. 917.

Господине Председничче,

У одговору на Ваше писмо, Бр. 200 од 19. ов.
месеца, част и је је известити Вас, да ћу на питање,
које ми је упутво пародни посланик г. Ман-
лејтије Божковић, на 59. редовном састанку Но-
родне Скупштине 19. текућег месеца, о историјски
II коначног пакта, — одговора нисам био став-
љено из дневни ред.

Приказујући овако Председничче, уверење о том
одличном поступању.

27. јануар 1911. год.

Б. 9 — А.

И. 1.

И. 2.

И. 3.

И. 4.

И. 5.

И. 6.

И. 7.

И. 8.

И. 9.

И. 10.

И. 11.

И. 12.

И. 13.

И. 14.

И. 15.

И. 16.

И. 17.

И. 18.

И. 19.

И. 20.

И. 21.

И. 22.

И. 23.

И. 24.

И. 25.

И. 26.

И. 27.

И. 28.

И. 29.

И. 30.

И. 31.

И. 32.

И. 33.

И. 34.

И. 35.

И. 36.

И. 37.

И. 38.

И. 39.

И. 40.

И. 41.

И. 42.

И. 43.

И. 44.

И. 45.

И. 46.

И. 47.

И. 48.

И. 49.

И. 50.

И. 51.

И. 52.

И. 53.

И. 54.

И. 55.

И. 56.

И. 57.

И. 58.

И. 59.

И. 60.

И. 61.

И. 62.

И. 63.

И. 64.

И. 65.

И. 66.

И. 67.

И. 68.

И. 69.

И. 70.

И. 71.

И. 72.

И. 73.

И. 74.

И. 75.

И. 76.

И. 77.

И. 78.

И. 79.

И. 80.

И. 81.

И. 82.

И. 83.

И. 84.

И. 85.

И. 86.

И. 87.

И. 88.

И. 89.

И. 90.

И. 91.

И. 92.

И. 93.

И. 94.

И. 95.

И. 96.

И. 97.

И. 98.

И. 99.

И. 100.

И. 101.

И. 102.

И. 103.

И. 104.

И. 105.

И. 106.

И. 107.

И. 108.

И. 109.

И. 110.

И. 111.

И. 112.

И. 113.

И. 114.

И. 115.

И. 116.

И. 117.

И. 118.

И. 119.

И. 120.

И. 121.

И. 122.

И. 123.

И. 124.

И. 125.

И. 126.

И. 127.

И. 128.

И. 129.

И. 130.

И. 131.

И. 132.

И. 133.

И. 134.

И. 135.

И. 136.

И. 137.

И. 138.

И. 139.

И. 140.

И. 141.

И. 142.

И. 143.

И. 144.

И. 145.

И. 146.

И. 147.

И. 148.

И. 149.

И. 150.

И. 151.

И. 152.

И. 153.

И. 154.

И. 155.

И. 156.

И. 157.

И. 158.

И. 159.

И. 160.

И. 161.

И. 162.

И. 163.

И. 164.

И. 165.

И. 166.

И. 167.

И. 168.

И. 169.

И. 170.

И. 171.

И. 172.

И. 173.

И. 174.

И. 175.

И. 176.

И. 177.

И. 178.

И. 179.

И. 180.

И. 181.

И. 182.

И. 183.

И. 184.

И. 185.

И. 186.

И. 187.

И. 188.

И. 189.

И. 190.

И. 191.

И. 192.

И. 193.

И. 194.

И. 195.

И. 196.

И. 197.

И. 198.

И. 199.

И. 200.

И. 201.

И. 202.

И. 203.

И. 204.

И. 205.

И. 206.

И. 207.

И. 208.

чани ми се, те среће да будем и ако је мој предлог већ био пред Државним Саветом.

Ја молим председништво да води ратуја о овоже моје предлогу, као што води и о другим предлозима који су дошли.

Председник. Андра Николић. — Господарно посланиче, води се ратуја о свима предлозима, или посланичким предлозима пису на дошли.

Има ли питања на Господу Министре? (Нема).

Председник, господо, на дневни ред.

Молим господарни извештај да засузе своје место.

Жели ли Скупштина да се још једанпут чита извештај? (Жели).

Извештајнице. Драг. Васиљ првотига извештај одбора о предлогу закона о поновности за фабрику шећера Прашкиј Кредитној Банци. (Види састр. V XVIII).

— 9:29 часана. —

Председник. Андра Николић. — Господо, отвара се начелни претрес.

Има реч Г. Министар Народне Приреде.

Министар Народне Приреде. Јаша Продановић. — Господо, ова је ствар изнадало мало више лармо него што је обичај код подлога извештеја. Зато, господо, допустите ми да мало опширивије о томе говорим, да је сам о концесијама говорио ранije са овога места и објашњавао њихову корист. Важно је, господо, у земљи која је потпуно агрокултурна, подизати павезе врсте домаће индустрије. И то је потребно из више разлога. Прав је разлог, што агрокултурна земља не могу живети само од агрокултуре; агрокултура се може рентабилније у једној земљи само онда, кад је простор за обрађивање широк а број становништва мал, те да се могу производити чешице и праходима од њих одржавати. Кад се у једној земљи најомније становништво јаче и кад у тој земљи расту културне потребе становништва, и оно што је био луксуз постапе потреба, кад и најелабији редовни становништво почну употребљавати ствари које су употребљавали дотле само богатији редови, онда се поклањају да је агрокултура недовољна да храни један народ. Зато се све државе старају, ако постоји индустрија у земљи, да поред агрокултуре стварају индустрију.

Србија не може постати индустриска земља у правом смислу те речи, али ~~може~~ ^{може} развијати извесне гране индустрије без којих ће агрокултура не може да се развија. Познато је, господо, да су индустрија и агрокултура у тесном вези. Са разватком агрокултуре потребно је да се извесни врхови њени потребе. Кад почиње њихова вијаџа, тада је спречен њихов долазак у вијаџе у облику сировине, онда је преко потребе да се те сировине прераде као прерадбене. Па тада, господо, и кад има могућности да те сировине иду на страну, боље је да се узимају прерадбене, јер се тима усавршава, побољшава и појачава народни рад, а то је циљ сваке паметне привредне политике.

Сам тога, господо, једно друго питање стоји на реду. Наје ~~да~~ коришћено да агрокултуру и често развији да се развија индустрија, која помаже развијати земљорадње и сточарство, него је потребно да се нађе место великом делу земљорадника који

остану без земље и своје имовине. (Тако је). Погледјте, господо, у статистику продаја имања из претходног годишња који грађе рада у тубилици, па ћете видети да и богатији окрузи имају своје људе на страни, док су пре то разили само сиромашнији окрузи. Видићете да се ствара солатки пролетаријат, комо треба наћи места, дати му рада.

И кад, господо, замислите око: да су подибао земљорадничке прде највећи и да са увођењем машина у земљорадњу радна снага људска постаје излишња, јер машине истакнују човеку снагу, и она ћете видети, да један велики број наших људи мора да иде на страну, тако да каквим, морају се извозити људи из Србије, да би могли наћи парте хлеба на другим местима. И зато је наша дужност била да развијемо индустрију и да тим људима дамо посао.

Ја вас молим, господо, да покренете на фабрике које сад постоје и на рудницима у којима се сад рада, па ћете видети, да је велики број земљорадничких синова нашао посао и боље је плаћен него у земљорадничким пословима. Погледајте борски рудници, па ћете видети, како су салаци тамо у много већем благостању и много више излажу него што су имали пре онога рудника.

Индустрија се мора развијати из два разлога: да помогне већу цену и већу потрошњу агрокултурних производа и да се нађе место људима, који у складу недовољног посаја у складу недовољним срећава да живот постају пролетаријат и не могу да прибаве да живот потребне памирнице. Само у тој ствари треба бити најљубији, јер развије индустрије уз државну помоћ мора и да поступимо. Првенствено треба познагати ову индустрију која прерађује домаће сировине, затим, ако је потребе развија се индустрија која прерађује туђе сировине, и назадом, може се познагати индустрија која израђује и усавршава полукургарајење.

Снажни Министар Привреде мора да води ратуја прао о индустрији која прерађује домаће сировине које наш земљорадник може да произведе. Ако сте пратили за ово шквало последњих година рад сајму Министара Привреде, који су били ови, без обзира из које су стране били, они су са рукоподијем у том погледу једном истом подитецем: подитецем познагати домаће индустрије, првобитно оне, која прерађује домаће сировине. Ту, господо, нема разлике између појединих странака у раду за успешије стварање домаће индустрије, може да буде разлика у споредним питањима, али у битним привилегијама, у главним стварима, нема разлика. То је била политика оба радикална прила, то је била политика и других странака. Та је, господо, то може минијатуру, национализма привредна политика наше земље.

Мени није потребно да доказујем, да је фабрика шећера за земљорадника врло корисна. О томе се писало у јавности. Овај одборска извештај дао је врло лепе разлоге и ја ћу споменута само два фактора. Прво, добава се са једног хектара, који је засађен реном, много већи принос и од саду црвенија које се из тоге хектаре могу производити. То је истина која је потврђена сима одгајивачима шећерије рене.

Друго, шећерна фабрика даје извесне отпадке у врло великој количини, који су неопходно по-

требан за исхрану стоке. Имате, дикте, две користи: прва, што се добија најни гриход, а друго, јевтинија исхрана за стоку, која стоку чини бољом, развијенијом и клечнијом.

Сад је само питање: па добро, ипакамо једну фабрику шећера, шта ће нам друга и треба ли нам друга фабрика. Пре свога, господо, и времестално потрошња шећера у нашој земљи, време сво већем и већем растоју потрошње, ако па сада у скромнијем моменту, онко за годину два дана видијете да је једна фабрика недовољна и да сваки Министар Народне Привреде земље Народне Окупације мора да почињаша па то, да овакву индустрију што боље и јаче развије.

Господо, садашња фабрика шећера може да добије рену само из оних крајева који су ближе њој. Далји крајеви не могу да донозе рену, јер је транспорт скун. Друго, господо, отпаде, решавајши од шећерне репе, може она фабрика да шаље само у најближу околину, јер ако шаље у далеке крајеве, транспорт је врло скун и није рентабилан. Даље, господо, почињало се је код нас и на извоз шећера на страну. То је питање преуважало, и ја сам се нарочито поводом ове борбе, која се развила у штампи, обавештавао о том питању од стручњака и они су ми јасни, да под нововјем условима може наш шећер наше места на страни, нарочито у Турској и Бугарској. То питање прогучавао је и наш генерални конзула у Солуну и по његовом писму излази, да је он, обавештавајући се преко стручних људи, нашао да би наш шећер, кад би нова фабрика била што ближе граници, могао конкурисати шећеру из других земаља, јер транспорт из тих земаља далеко је скупља, зато што су удаљено више него и од наших суседа. Напослетку, господо, добро је да имамо још једну фабрику баш због потрошње у земљи, разуђавајући да ће нам у текућој години, преко прирађивајући годишњем, требати за земљу око 1000 вагона.

Давашња фабрика није могла из шећерне репе, било она коју је од народа ћешила, било она коју је сама неговала, да даде толику количину. Томе је доказ, што је у мају месецу прошле године поручила 300 вагона спровог шећера са стране и платила парину; наша рена није била довољна да може да даде ту суму шећера од 1000 вагона. Так 1000 вагона било би довољно за две фабрике, које треба да конкуришу једна другој, и онда би шећер био бољи и јефтинији него што је до сада био. А како се потрошња шећера из године у годину повећава, преко су потребе две фабрике, па се шећер увезао на килограм спровог шећера са стране. Кад постоји једна фабрика, па чија она била и па каква се контрола државна водила, она увек опасности да она не злоупотреби свој положај, па била она спасљиво предузете, нематко или француско. Свако предузете тежи да што више заради. Ту нема разлике у националности. Опасност је увек била, да таква једна фабрика шећера не злоупотреби свој положај. Ту много, господо, не помаже контрола власти, ипако се ствари измакну испод њене контроле. Најбоља је контрола, кад у једној земљи постоје две или више фабрике, па се оне такмиче која ће

од њих бити шећер да даде, и она која прави бољи шећер, па ће и да прође боље.

Пребачено је мени, као Министру Привреде, да сам упутио неверне разлоге Државном Савету. Ја ћу да признајам искрено, да ја то спроводио писмо Државном Савету писам читао. Ђо год зна политики је посао једног Министра Привреде ако зна шакав је однос између шећера одељења и Министри, ако је да Министар не може врочити скако писмо које се упуђује појединим гимназијама, него само обележени гимназији смисао. Тако се може да поступа у свим могућим пословима, осим законом, које Министар мора скроз и скроз да проучи. Ја сам то писмо потписао како ми га је шећер поднео и спровео сам га Државном Савету са неколико речи: „част ми је спровести Државном Савету и т. д.“ Бажа се, да је поверио представљена ствар и „Правда“ не је предорела и осумњичила да сам био или неспособан или несавестан у овој ствари. Међутим, извештај шећера одељења био је истинит, јер, прво: нема у сваком округу производње рене, и друго: истински је да фабрика не може да преради сву количину рене потребну за шећер која се потрошни у земљи. Овде су подаци, које сам ја пакнадно тражио од шећера одељења, и из њих се види, да у сваком округу нема производње рене. Од 17 округа у десет округа има производње, а у осам нема.

Стоји у истини: да сам ја спровео Државном Савету, да је фабрика не може да преради сву рену. Што се тиче тога, да ли може фабрика превадашњим инсталацијама да преради сву количину рене, која треба да произведе шећера за довољну потрошњу, ја могу да кажем да пиги је довољно рено долатело из парода, пиги је фабрика сама довољно рено производила, да би могла подмирити потрошњу шећера. По давашњој њеној инсталацији она може само извесну количину рене да преради, а да осталу количину шећера пабављала је спров шећер са стране. Ја морам признајати, да је за нашег земљорадничког штетно, кад се доноси спров шећер из иностранства; то је сима наша познато и ја то не треба да вам објашњавам.

Фабрика је пабављала рену из земље колико је могла да преради, а остало је куповала као спров шећер из иностранства. Нама је у интересу да не уносимо пиги са стране и ми о томе треба да се бринемо.

Ово би било довољно као лице овога питања, као оно што тима његову суштину. Укратко решилијамо ово: поштено је да ми развијемо индустрiju у Србији из два разлога. Прво, стога што она потврђује земљорадњу и сточарство, а друго, што је она бола савршености и потпунији облик народнога рада. Нама ни једне земље која је остало само на агрономији. Даље, потребно је да ми подижемо опу индустрију која је у незадржаној вези са земљорадњом; потребно је, затим, да створимо конкуренцију која ће потврдити и одгајиваче рено и потрошаче шећера: одгајиваче у томе да они добију што више цену за рену, а потрошаче да за што јефтинију цену добију бољи шећер, и, напослетку, да ни један килограм не увеземо са стране.

То би била ствар гледана с лица, или то плаћање има и сваје налачење, о коме писам искљик да говорим, или сам изазвала да говорим.

Развила се велика борба поводом ове ствари. Кад би та борба била чиста, начелна, и кад би се фактичка и црфрама доказала што је корисно а шта није, сваки би чинилац, сваки би посланик био добро расположен да прими такву борбу. Но, господо, и по тому како је та борба вођена, и по речима које су ту падале и по начину па који је дискусија вођена, види се да та борба није имала начелни, него често лични карактер. Ја овде имам титану хруп новина, из којих сваки посланик може видети, да од свих чланака има свега два, три чланака који су писани хладно, било за било другач, а све је остало писано жучно, полемика са инспирацијама, нападима, издаватака и тд.

Неки су говорили да је ово аустријска фабрика и називали је концесијом прво-жутом. Дакле, изгледало је, првим овома толе, да су српски Министар Природе, српски Државни Савет, српски Министарски Савет и српски Привредни Савет општи капиталисти Србије, јер уносом прво-жутог повод у земљу, а да је највећи пријатељ пане паније једно некакво друштво у једном стилу, адвокат, који и није српске народности. Ја сам дужан, господо, да одбацим и ох собо, и од српског Државног Савета, и од српског Министарског Савета и од српског Природног Савета те искорите, да су сви ти чланови хтели да унесу у земљу неко капиталне одлуке по државне и националне интересе.

Господо, некоји да се вадро, капитал није писао септиченталан. Било да је он немачки, било да јој француски, било да је српски, он увек иде на то да постигне извесну добит. Сви капитали стварају институције и организације ради тога да постигне неку зараду. Конкуренција је врло велика. Ми видимо да они постоји не само између капитала разних народности, него између капитала истог народности. Конкуренцију, господо, један други не само дуди разних, него и истих партија; па чак конкуренцију и вођења браћа један другом, ако само имају одвојене, а не тоје радње. Капитали иду за зарадом; то је њихова душа, то је њихова тежња. Међутим, по писању ових новина, требало би да има две исте капитала: један који је добар и други који је хрђав. Немачки капитал је добар, и он је дошао к нама да спасе земљу, а овај капитал, који треба да се подигне она нова фабрика вођера, он је аустријска и он хоће да увропи Србију.

Ја држим, господо, да су и један и други од ових капитала дошли у Србију зато да ту нађу зараде. Немачки капитал, кад је дошао и основао ову фабрику вођера, он је рачунао на то да ће у Србији бити сам и да ће стога моћи да заради много новца. Овај други капитал нашао је да ће њему бити довољно ако добије макар и половину онога што је немачки капитал зарадио, ако не буде много добити више, иако што се због извоза пада.

Када се, господо, поред осталога и то: да овај капитал, којим се овај фабрика хоће да подигне, иди чески, него капитале аустријских Немаца, којим они хоће да остварују неке специјалне циљеве у Србији. Ја, господо, могу олакшати о противноме да нас уво-

рих. Постоји једно писмо, које је г. Пашвић добио од Масарика, који је несумњиво чески розељуб и велики српски пријатељ, а који ону фабрику преноручује. Ево и писма од Чернија, Екертса, Теселог и других српских пријатеља из Чешке.

Поред тога, смо и једног чланка од Холетека, једног такође великог српског пријатеља, којам се тврди да је овај капитал чисто чески. Све су то, господо, људи који су познати као велики чески родолуби и борди против немачкима у Аустрији, а при том су велики српски пријатељи.

Примећено је, господо, да је борба око ове фабрике била врло велика и врло јака, и да су падали прекори не само на појединачне људе, него и на читаве странке. На нашу странзу, например, бачен је прекор да је ово уместан и капитал њених људи. Тиме је само попољења онај ранија клевета, бачена приликом давања концесије првој фабрици вођера. И тада је речено да се фабрика дужи и капиталом самостална.

Али баш тај факт, што ову концесију подноси један Министар из самосталне странке, најбоље докуменатје да су били лажни гласови да је иза прве концесије стајао капитал самосталца. Јер, да је то истини, свакако не би сада њаков Министар давао концесију једној фабрици која ће да прави конкуренцију том капиталу.

То све, дакле, јасно показује да нема никакве истине у гласовима који су се у овом погледу ширили и о првој и о другој фабрици, већ да је в оно ријечи чињено само зато да се уведе користан рад у Србији, а да се сада чини зато да се тај рад овом новом фабриком још више развије и унапређује, јер се и друге земље пису задржале само на једној фабрици.

Господо, поред ових клевета, које су изношени па рачун наше странке као целине, изношени су клевете и противу појединачних посланика, и из наше и радикалне странке, као да су неки од њих заинтересовани за једину а неки за другу фабрику. То су клевете изношени за неке људе који су познати као истакнутији у страници, а за које вас ја могу уверити да симонишика нису ши речи о овом проговорили. И ја држим да је се тим клеветама хтело да постигне то, да ови људи нарочито о овој ствари не говоре у Скупштини, и не преноручују је, како би отклонили скаку сумњу са себе.

Најпосле, господо, у почетку не, или што се ствар више приближила крају и решењу, почело се с изношењем клевета и противу мене и причало се као да ће од ове концесије неки Министар по-длжи ускоро једну двојактицу или тројактицу.

Ја му, господо, покључавам све своје куће, и двојактице и тројактице, и садање и будуће. Ја нећу ни да се бринам од таквих прекора, а ако би било у Скупштини речи о томе, Скупштина је суд за Министре, и ја сам готов да дам одговор. Што се тиче јавног мишљења, оног се мене у овом погледу не тиче. Ко мене зна, не треба му моја одбрана, ко мо не зна, има времена да ме изпозна, јер у Србији нема тајне. Ја о овој ствари не говорим твог себи, него што има појединих посланика и издајача, који би радили нешто а омет се боје, и ако звију да су чисти. Нису сви људи подједнако безобидни при решавању. Има много људи који су здрави, па

се овога боја. Њима вимам само једно да кажем. Ма шта они радили, увек ће се наћи листова и људи који ће рђа да они то не раде из чистих побуда. Ако гласају за или против, рођање им да су плаћени. Од тога се не могу спасити. Да доказам то подацима.

Кад сам ову ствар проучавао ја, као човек који писам овде дошао као стручњак, него као политичар, морао сам ову ствар држати 3—4 месеца, да бих јо добрно проучио. Питало сам стручњаке теоретичаре у гроњу практичаре, да ме о овој ствари обавестите. Распитивало сам, а знато да шта су новине казале: „Продавачи се узапашо од политичког посланика — који је, истинично, дозадан под имене због извесних ствари, — па не смо да изнесемо ову ствар на решење.“

Један од тих листова, који ме је тада преко рекао, променио је своје напуштање о тој фабрици, па је после у њему изашло да ја ту ствар покрећем што писам злочог или партијског рачуна. Најпре сам, дакле, исписао као плаќеници, који из страха омета ову ствар, а после од истог листа обележен као човек кој се из партијских или личних разлога запужио за ову ствар. Да сам ја трао ту ствар патраг, онда би рекао: „Ето га, по сме Продавачи ову ствар да изнесемо, зато што је њој противник немачки посланик!“, а под сам је изнео, кажу: „Ето га, има рачуна он и његова партија!“ Има и других интересантних ствари. Извешти су да се издају неки рударски терени, па које се јавио г. Пилић. Ја сам био обавештен од једнога ерискога научења, да су тај терени богати и да је то нека друга врста Бора. Речено ми је да треба да будем изјављен кад издајем тај терен, да бих за државну хасу добио што вишне повлаћи и разнишко што јачи рад, тражећи од повластичара да узложи што вишне повлаћи, а кад има вишне повлаћи, онда се може много боди радити. Ја сам исказао да ће најбоље бити: дати го на лиценцији споме који да најбољу понуди.

Јакшић су се два сабила конкурента: једно Аустријско Друштво и једно Енглеско Друштво, којо је на челу био овај Пилић. Отувар још није била расправљена у Министарству, тек је лиценција била дошла на решење. Један лист је обраћао пажњу на тога Пилића, називајући га чланом и говорећи као је опасан, како ће доћи у Србију па ће узети паре и отићи.

„Ако Вам се и после ове наше опонене деси налаз, да та чланка неће дати, нико Вам ми није жеће верovati: да Ви и Ваша пријатељи седе у Палићевом кабинету као „мора на жандармерија“, него ће свако жије верovati, да седе као људи који су дошли до сазија, да у народној пословници: „док се мудри најмудронаше, људи са пакра... овај пакријаш“ — има много истине, коју пама искористити.“

Тај је лист опонио да, ако дати тај терен г. Пилићу, да иницијатива неће верovati да сам то учинио из чистих побуда, него из рачуна. А после 12 дана тај исти лист пише: ишто томе друштву не само треба дати то, него се чуди како то идио и радије учинено без лиценције. Видите, шта пише један исти лист! Да сам дао ту концесију 12. септембра, ја бих био сумњив, а да је писам дао 22., ја бих био човек који ради против инте-

реса земље, а који помаже интересе Угарској на штоту српских!

Видите, господе, као како та уреди ериског Министар, и као како да гласа посланик онда у Скупштини, никад он не може бити чист пред велим јавним најављењем. Увек ће се наћи неки људи, који ће, или из необавештености, или намерно, или из партијског виста, или, можда, и из личне мржње, за сваки поступак ерискога Министра и та свако решење Народне Скупштине рећи: ово је рђаво!

Ја сам, господе, документима доказао, да један и исти лист може имати два разна мишљења, и ма као да учините, па једно мишљење морате да субзијето а по другом да поступите. Што човек вине ради, што јо спренији, што је на већем положају, што се више бори, у толико мора платити више непријатеља, више противника, више нападача и више клеветника. Покажите ми да је једнога државника из тај које земље, па да како он био поштен и издао, да није оклеветан.

У Француској је живио један човек, који је био један од највећих државника што их је Француска имала, па је ишик опшtro нападнут као да је упркосно национално интересе Француске. Он је био оборен у Скупштини, па су му доцније водиле споменици. Дакле, нема, господе, тога иполо виђенијег посланика или Министра, који није оклеветан, нападнут или осумњичен за воједине своје радове. Због тога нико од нас не треба да се боји тога, и сваки нека о овој ствари гласа по својој савести, како па-гази, а је право. Ја од те ствари нећу правити питање. Ја сам јасно у Скупштини једном рекао: да правим питање само од извесних начелних по гледа, од којих не могу одступити. Ја сам приликом решавања законта о радницима правио питање, и да сте из оборила тај закон, ја бих одступило са овога места. Код концесија писам правно никако питање, сак једног случаја. Ја сам правио питање само код извесних одредаба концесије сицијарског друштва, и то сам учинио из пирах државних разлога, а по обавештеницима која сам имао са г. Председником Мин. Санитета, Министром Сводних Пословија и осталим члановима Кабинета. Ја сам онда рекао да ту правим питање, и да ја једну другу концесију писам правно питање. Ви прочитате све што се по овоме писало, ако узложите ову ствар волико треба, решите се и гласајте по својој воли, ја од тога нећу правити питање. Само вас молим да, кад гласате, гласате по савести својој и по свом убеђењу, а никако из чистога страха или бајазни, јер, па како гласали, нападавање, именитство и подметање неће изостати. Ја ћу сад-да кам поименом једну причу, која је поимена од вас позната и некима, можда, шије. Допустите ми сад да напоменем још једну ствар, јер ме је приснију г. Борђевић. Орган странке г. Мих. Борђевића донео је два чланица, који су написани врло разложено у корист ове ствари, па је ишак један лист, који је често хвастао вође националне странке, одмах после овог чланица осуњио: „Срп. Заставу“ и рекао да су они органи на трећу пару. (Пује се: Сладак-шећер).

Сад да се вратим на ову причу, која се састоји у овоме: Отац и син имали су једно магаре, па су се трга враћали у село. Огад је узјахао и син испао пешке пред магаретом. Сретио их у путу је-

дан човек, па се поче да изчуђава и рече: где ти чуда, отац старији и јатки па ујахао, а син млађи и слабији па иде пошке. Баш је то орамота! Овда се отац скине, а син гајани на магаре и продужи вут. Успут их срета други човек који ће им рећи: где, стар човек па иде пошке, а син млад, здрав и јак па ујахао па магаре! Баш је грехота! Сад ти лено ујаш; и отац и син магаре и тако продужи вут. Напију тако па трећег човека који им добаци чисто лутито: пали оних одлука обожица ујахали па једну слабу животину! Овда се они обожици скину па поред магарета пођу венчице. Напије па њих онет један човек који је почео да се туђи говореши: да људих људи, магаре здраво и они иду венчице. Ова била дохвата лено магаре, вежу га за ноге, упрте га на забрњак и понесу у село.

Дакле, господо, као што рекох, ја вас поповој молим да гласате како нам наша славост налаже, а да се никако не обазирсто и не бојите јавнога мњења шта ће ово рећи, јер ће се увек наћи по некој који ће вам замерити и напасти вас ма како ствар решавати!

Максим Сретеновић. — Господо, као што видите, ја сам се одмах по прочитавају извештају јавио ја реч, не зато да говорим у начелу о овој концесији, задржавајући себи право да о њој дакље минијеље долије. Сад ћу да изнесем једну ствар. Као што сте више пута овај чули, да се наши одбори у зени прилика никако не састају, или кад се састаје никад потпуно и иро, тако је било и по овој концесији, а и неке су поједине дополне како има на одборском извештају потписа пас који је неко решавали з.т.д. Ја сам члан овог одбора, а по првој концесији у прошлјој години са пролећа, што је остала нерешена, ја сам био председник одбора. После оно извештење и немаша шећера, јасно је више било, да је потребно било одобрити ову концесију, и тако си ми волнико нас је било у одбору, једногласно смо рошили и извештије пред Скупштину на решење, али у томе су седнице закључене и она оста нерешена. Кад је дошла ова концесија пред Скупштину, по наредби председника, имала је скакава секција да изабере по једног члана у одбор, и из предлога г. Љубе Стојановића, зато што сам био у одбору у првој концесији, и ја сам у мојој секцији изабрат за члана тог одбора. Састали смо се приот или другог дана после тога, те смо се конституисали и чланови одбора грађили су да ја будем председник као најстарији, а ја сам настао да добе за председника човек, за кога сам и ја мислио и ни син може бити делите то минијеље, један човек индустријалац, који је имао неке и стручне, а то је мој пријатељ Мика Косовљанин. Као смо се конституисали, председник је имао нужан посље по томе одмах — и отишao нуђи. Исто тако доцније добио је десетку г. извештиоц и он је отишao нуђи, и кад смо се онет хтели састати и ја сам отишao нуђи због неодложног послза; али приликом конституисава, посље извештајних мисли, ја сам се сложио у минијељу са једним мојим другом и том приликом казао сам томе своме другу, ако будега решам случајно ову ствар у свом правцу, ти ће потпини. То им син знаете, да се потпинију неко, за кога се мисли да ће тако гласати. Али, случајно, како се ова концесија решила 30. октоб-

бра, када писам био овде ни ја, пити је био онај мој пријатељ кога сам ја овластио да ме потпише, те је испало случајно, да ме је на овај извештај неколико писао; верујем, да то изје у рђавој намери. Као ја делим минијеље овој концесији казао је доцније у начелној дебати, као што сам унапред казао.

Али како писам ни ја, а ни г. Јоца Селић био присустан приликом решавања о овој концесији, кога сам једини овластио да ме у осуству потпише, и не сумњајући министра у своје пријатеље, којица војујем више него себи, као Косовљанину и Васићу, а у осталим члановима овога одбора, који такође, изгледа ми, насу били у решавању чимо, то молим Народну Скупштину да по овој важној ствари где одиста треба да смо сини чланови одбора, а после свега овога или како рече Г. Министар присуствује: Нисам никако, те да се овај свестрано време свому овоме досадашњем решењу, а и ја и моји другови немамо никаква обавештења од наших пријатеља у Влади.

Ја молим 10 посланика да овај мој предлог потпомогну, да се овај концесија врати у одбор. (Не потпомажу га).

Извештилац Драг. Васић. — На овај приговор госп. Сретеновића имам да кажем ово: Госп. Сретеновић је у прво време био овластио мене да га потпишем на извештају, ако би се концесија решала у овоме смислу како је решено одбор, али прописку казао је: да не би требало да ме потпишују.

Ја сам водећи разум о томе био против тога да се госп. Сретеновић потпишије. Г. Стојадиновић је изјавио да га може слободно потписати. Међутим, за целу ствар, па био г. Сретеновић потписао или не, има пољине у одбору и без његова потписа могли смо извласти са извештајем и ја га бринем.

Председник Андра Николић. — Изашло је једно питање ван дневног реда, а питање је врло важно. Ја позивам председника и чланове одбора да кажу: па који је начин овај извештај дошао пред Скупштину? (Чује се: Извештилац је казао).

Михаило Косовљанин. — Овако као што је изјавио г. Максим Сретеновић није било.

Ми смо се систали син из одбора на скупу, сам господе: Максима Сретеновића и Јоца Селића, који су тада били на путу.

Г. Стојадиновић саопштио је да га је г. Максим Сретеновић овластио, да га може потписати на извештају, пошто се он потпуно са нама у свему слаже, и кад нај је г. Стојадиновић овакву изјаву дао, дали смо и ми наш пристанак да га може и потписати.

Да није овога било, не би ни ми пристанак дали, да се на извештају потпишије човек који није био у одборској седници.

Јоца Селић. — Ја мислим, господе, да није требало да се ово расправља у Скупштини него да расправља у клубу. Али кад је већ дошло до тога, ја ћу да кажем неколико речи.

Кад је изабран одбор, ја сам био у одбору и овде смо се по позиву скупштини у сали скупштинској и онда смо били на скупу сви, сем једног члана. Одбор је изabraо за председника г. Михаила Косовљанића. Тада се почело говорити: па, хајде, да одмах отпочнемо решавати. На то је госп. Михаило Косовљанић изјавио. — Немогуће је одмах решавати ћоготога што треба да имамо податке, — и ја сам био чину да не можемо одмах решавати концесију, јер треба прикупити известне податке од Министарства Народне Приграде, што је потребно за ову концесију. Члане су речи да се овога ујутру сакупимо, или високо хтели да радимо док не добијемо тачне податке од Министарства Народне Приграде.

Г. Максим Сретеновић изјашао је и казао, обраћајући се члану: „Једо, ти ћеш ме потписати на концесији ако будете решавали.“ Онда сам ја казао: „Молим те, Максиме, ја те могу потписати, али ја ћу у овој концесији имати одвојено мишљење, а могу да те потпишај ако ти на одвојено мишљење пристајеш.“ Даље ниско говорили и одатле смо се разлици. Неколико дана требало је да се сакупимо: пећемо датас, пећемо ујутру, и промаје 10—12 дана, докле смо сакупили податке.

Тада се десило да се за 6—8 дана отишlo кућама. Ми смо дошли у цетак, а у суботу је одбор решавао о концесији. Нити сам ја био ни г. Максим Сретеновић. Ови су сами решавали. Ко је кога потписивао, и је ли добро овлашћење од г. Максима Сретеновића за потпис, ја не знам, али да оног момента док сам био, г. Максим није имао никакога за потпис, него само мене. Ја чиним као и г. Максим Сретеновић: да ова концесија треба да се врати патраг у одбор.

Михаило Р. Радиојевић. — Бако је г. председник управно питавао, да председник одбора и чланови истога даду своју реч: да ли је била већина кад је решавало о овој концесији, па члан одбора ја сам дужан да дам свою реч. На спаки позив одбора ја сам у одбор долазио, и несумњиво је, да је све што смо решавали уведено у записник одборске. Главно је, да нас је онда кад смо ствар решали било у одбору четворица или петорица, сада се добро по сећам, али потписи па извештју о томе говоре, то значи: била је већина. А оно што су потписани чланови одбора, који су овластили да то своје другове, то је за нас индиферентна ствар; главно је, да је при решавању била већина од 4—5 чланова и та већина потписала је извештај који Скупштина има пред собом. Оно је односно тога питава, а о главној ствари говорију доцније.

Председник Андра Николић. — Овда смо расматрли ову ствар. Г. Максим Сретеновић каже да његов потпис није овде. Да тај потпис изоставимо, остају четири члана, те она већина. Молим да пређемо даље.

Има реч г. Министар Приграде.

Министар Народне Приграде, Јаша Продановић. — Оваква је ствар што ја нисам био у одбору. Ја сам казао члановима одбора да ћу доћи у одбор, ако је потребно моје приставо. Они ми писају јавили, и ја нисам дошао. Ја сам даље казао: ако буду потребни подаци, зовите начелника

Министарства и он ће доћи. То није испољено према одбору, него је дошло због великог посла.

Друга је ствар краћање у одбор. Решите ствар како хоћете, за или против, али решите је сад. Она је била дуго извор разних сметња и кљовета, а не треба да се то још и подграђава. Имано два мишића одборска о тој концесији, једно је од маја месеца промаје године и сад друго, које је довало већина одборска, и шта ће нам сад треће? Ко је за, нека буде за, ко је против, нека буде против ја не прахим од тога штаве.

Председник Андра Николић. — Питање је спрено; на реду је да говори г. Живојин Хаџић.

(Место председника заузима потпредседник Јаков Чорбин, 10:20 час.)

Живојин Хаџић. — Збога, господо, у једној земљи која је агрисултурна веома је потребно развијати и индустрију. Ј. Министар је у своје говоре казао, како пама земљорадничко становништво почне смиграти, и то не од скора. Велики део наших земљорадника иде у Бугарску и Влашку, да један велики део и из осталих крајева почне напуштати земљорадњу, и онда г. Министар падаши, да треба развијати фабрички рад, да се нађе места тоге олементу, да се не ствараја јачи раднички пролетаријат.

Међутим, господо, за отклањање земљорадничког пролетаријата има више путева и више начина. Неспорно је, да је снажни пут доношење погодан, али је во љоме мишљењу много боље стварати погодбе за развојак полупривреде и задржати ту емиграцију земљорадничког елемената.

Ако је могуће, треба радити свима средствима да се агрисултура разгради и да се аруже сва могућа средства да се пама земљорадња развији, усаврши и развији што више, како би љемени продукти имали што већу цену и на тај би се начин задржала емиграција сељачког света у народу, који иде тамо да тражи поса.

У другим пултурним земљама, у којима је индустрија развијона, велики број становништва земљорадничког иде у народу и анализио се, да је та емиграција са села у народ је било тада у фабрике; била погонизалост радника во фабрикама и акстуна да радници немају увек посла, јер у фабрике немају стапнога рада. И тада радница, остављајући без посла, штрајнују да би добили скраћено време рада, како би се изједицо и тај елеменат сачувао од глади.

Ја сам једном приликом разије казао како у Француској има 400,000 бесислених радника свакога дана, и држава се ствара да ту емиграцију сељачког света са села у народ спречи, радећи на томе, да земљорадњу подигне на ступња индустрије, те да она не остане ниже врста рада, него да остане на нивоу на коме је индустрија, како би се привукло један део индустрије света сељачког, који је намеран да смигра у народу, да остане на своме месту у селу, а сам тога, да би се и један део љемена земљорадничког света, који је неје смиграо у народу, вратио у село.

Ја чиним да ће претходна брига Министра Приграде требала да буде у том првом, да спречи емиграцију са села у народ и да изједицо становни-

штво за земљу и да употреби сва могућа средства да се поддржава што више развија, то да свак је божи да траји посед по фабрикама.

Бар у Србији има довољно земље; земља је и пространа и попасана, а производња је слаба, и, време томе, треба земљорадњу оближати и развијати, као што је то урађено и у другим земљама.

Дале, господо, кад је међу њима Влада, а посебице Господина Министра Природе, да развија индустрију, треба развијати и ову производњу која даје сировине за индустриску прераду — треба, дакле, на првом месту развијати земљорадничке производе. Али ја хоћу олакаш да укажем и на то, да и та прерада земљорадничких сировина има својих граница. Не треба повлађивати индустрију толико, да со она толико развије да посед мораво да водимо понова бригу: шта ћемо да радимо са фабричким производима.

Ми љуку мучимо шта ћемо да радимо са нашим агрономским производима и искљу у ставу да им наћемо појаде.

Ми смо, да би смо помогли индустрију, морали да жртвујемо нашу пољопривредне интересе; ми смо морали да скратимо извоз живе стоке и да створимо отежницу за цервеније, како бисмо заштитили нашу индустрију изва, шећера, које итд. Ми смо створили толико велике, неспорне велике царинске ставове на штету погрешака, да би само па тај начин спречили робу из Аустро-Угарске, како би се наша индустрија развијала.

Ја сам једном приликом падомоју, као год што смо корали уговором да жртвујемо нашу пољопривредне интересе у корист наше индустрије, и сад, вели, исто ћемо тако да дојемо у моменат, да једног дана морамо да жртвујемо нашу привредне интересе и ради тога иако би наша фабричким производима могли изазвати наше производе.

Бад искљу у ставу да извозимо наше производе, нашу стоку у пољу прераду на страну, сад, кад целом свету треба животних памирница, онда ћемо њој бити ходи да наћемо излаза нашој индустрији, ако се буде развијала у толикој мери, да је сву пољу производњу немогуће у земљи потрошити. Ја верујем у једно, а то је, да ће се фабриканти сами побринути за извоз својих производа; а иако се они брину за извоз, то смо видели и до сад.

Они су успели да добију заштитни став. По нашеј свима људи и стручњака та је заштитна царина штетни по потрошаче. Ја напомињем да би заштитна царина од 15—20 дни, била довољна. Ова величина је чиста корист за фабриканте, а става штете за потрошаче. И кад Г. Министар Природе и Влада подржавају и покују фабриканту индустриску прераду, да би овај био јефтинији, како вели Министар, онда је та иста Влада могла да се побрише да се смањи заштитна царина за шећер. Спустите ставове царинске и одмак имате јевтијији шећер. Ова је то могла да уради и пре приликом прављења грчког уговора, а може и сад. Она сад може да смањи царинску стоку, а смањити је на 15 даниша, било би довољно, а и са 20 дни, били би фабриканти довољно заштитени. Ето, видите, како се фабриканти брину за своју заштиту. И право је да се они побрину за своју

заштиту; али је потребно да се и српска — и Влада и Скупштина побрину за интересе српских потрошача.

Фабриканти, као год што су се побринули да заштите своје производе од увоза страних шећера, ја сам уверен да ће се они побринути и за извоз свога шећера. Они ће напуштати Владу, а имају, као што се виде, могућности да при закључувању нових уговора са странним државама, напр., Бугарском, мора да жртвују пољопривредне интересе у корист фабричким производима. И Бугарска има фабрику шећера. И она ће је и даље развијати, и не верујем да ће она олако дати увоз нашег шећера. Ако то и буде, то ће ибоспорно бити па штету наше пољопривредне производње. Уопште, она заштита производње индустриске била је на штету наше пољопривредне производње, па ће и извоз тих производа корати бити на штету производија рече, како би извоз тог шећера могао што јевтије да кошта. Ми смо за време царинског рата претрасали то питање и исказали о томе, да извршимо трансформацију наше народне производње, исказали смо да смањимо производњу артиљерије која имају отежницу у извозу, а да угуђујемо нашег земљорадника на производе којими су широм делота света отворена прати.

Трансформација може бити у повећају производње оних артиљерија који имају излаза, и у производњи бољег квалитета. Овако, стварамо производњу нову, која, ако узмо иака, пећ моћи подржати конкуренцију на страним најавама и место именине садашње, имамо и вртак производ. Кад би Србија имала колоније, флоту да их заштитије, па да се разуме тешка за извозом шећера и других фабричким производа, али онапа, какви смо, писмо у ставу да наћемо падају за наше месо и стоку, за артиљерију која су животне замарине и требају целом свету, а камо ли да поништамо сада на извоз и конкуренцију фабричким производима. Па и ако га буде, може бити на штету производија, ако саравни у басене цени фабрика.

Дале, господо, приликом начелне дебате о грчком уговору с Аустро-Угарском, писмо је лепо г. Д-р Воја Вуковић: да је тешко развијати индустриску у тој мери у Србији, јер она тражи не само заштите с поља, од стране робе, но њој треба и заштите и унутра у земљи; треба јој уклонити све сметње за њено развијање, као и конкуренцију гутра. Ја сам за развијати индустриску за потрошбу у земљи и заштитити је и с поља, али и изнутра, ако је она солидна, како би могла ухватити корене.

Потврдо је да, кад је дата повластница српској индустриској, да је велики број посланика протестовало са те стране, што се даје искључиво право српској друштву да у већем делу Србије само производи исклучиво. Онда је Г. Министар Народне Привреде бранио гледиште, да једна индустриска која је тек почела да се развија, а и већина по солидним основама и делом раду, да јој не организовала рад, треба да се осети сигурницом и сталном, иако би велики резултати били интензивнији. И сам сам одобравао то гледиште, јер је било правилно. Сад поступак су против томе гледишту! Створена је једна индустриска, она је тек у започетку, људи почели лаже

да раде, развија се постепено, култура рене расте, па се инак прома пој другојаче поступи: ствара се нова, ствара се конкуренција несолидна, да се у зачетку омете. Ја хоћу да нарочито укажем на неједнако поступање и на велогичност Владе у поступању према свиларском друштву и фабрици шећера.

Она стара концесија, која је дата данашњој фабрици шећера, како рече Г. Министар Приреде, баци се на врат самосталцима и налазије којешта, изравно не отворено, да су они концесију дали из нарочитих мотива. Ја сам био тада у самосталноме клубу и мога да изјавим ово: да је та концесија дата у интересу наше производње, и дата је да се омогући развој нове индустрије у нашој земљи; да се задовољи потреба земаљска и да се сачува извоз новца који се давао на страну за шећер. Ала, у колико сам био пре за то да се концесија дада старој фабрици шећера, изгледа ми сада мало загонетно, зашто се ова садашња концесија ствара, кад и она првобитна концесија, за коју смо се виражовали раније, није ухватила корена у земљи. Г. Министар Приреде јутро је паводио оне исте разлоге, које је паводио кад је свиларском друштву дато искључиво право.

Министар Народне Приреде, Јаша М. Продановић. — Није свиларском друштву дато искључиво право.

Живојин Хапић (ваставља). — Ја, господо, поред овакног гледишта Г. Министра Приреде сматрам, да баш у интересу наше индустрије, ако хоћемо да је развијемо, не треба одмах у почетку да је и ломимо и да је доведемо у немогућност да се тај посао ради. Ја ћу да вам напремем два примера из моје окољине. Ви знајте да су дате две концесије за прераду куудеље: једна је дата лесковачкој фабрици а друга врањској фабрици, а ове фабрике конкурисале су једна другој, тако, да је управа лесковачке фабрике морала да прода фабрику браћи Илићима из Београда, а чујем да је Земаљска Банка продала ову другу фабрику Теокаревићу. Већ то само доказује, кад је почела једна индустрија да се развији, па је дата концесија за исту индустрију и другоме, како је то незгодно и иштетно баш по развијану индустрије код нас. Устав забрањује искључиве концесије, али држава мора да води рачуна, да појединим индустријама да могућности да могу да развију свој рад.

Ако, господо, наши индустријацији буду изложени и оваквим нападима пре него што је индустрија ухватила корена, немају могућности ни поље да развију свој рад. Није било дружије ни са другим фабрикама. Ви се сећате, кад је било речи о данашњој концесији Влајковићу, да сам ја заступао то гледиште, јер сам сматрао да има места за другу фабрику, јер је мањег значаја а у могућности је већа потрошња. Сте стране много се приговарају: стара фабрика није развила ни рад; поднела је биланс да нема никакве добити, да је мало време од 10 година да једна индустрија субије стралу, да развије ултра свој рад, да ојата, да би могла да субије конкуренцију друге такве индустрије са стране, па да не посреће. Наша је тежња била, да одржимо стару столоварску радионицу и да субијемо израђение стране врсте, а

не да дамо концесију Влајковићу, па да ова првото иаду прве, чија је концесија престала, и онда је Скупштина нашла за потребно да концесију Влајковића одбије. Господин Министар Приреде је ту концесију повукao.

Мени изгледа, господо, да ми помамо начелних ногледа и једнаког посматрања и да своје гледиште тако брзо мењамо, па није ни чудо што се и посланици доносе у дилему, да не могу правилно да се определе.

Примамљина је тужља да се добије јевтинији шећер, и ја сам за то.

Ну кад режијски тројкови једне фабрике буду скупљи због смањене производње, онда ће шећер бити још скупљи. Ми не треба да се варамо да ће шећер бити јевтинији — и само су празне прите, да ћемо ми због конкуренције добити јевтинији шећер, јер то пису Срби, па да се одмах ухвате за нике, картел је ту.

Друго, господо, кад смо већ дали једној фабрици концесију да развије производњу рене, ја сака хтео да чујем од Г. Министра ово: да ли је ова фабрика, којој смо раније дали концесију, радила искрено да развије ову производњу, да ли је она радила на томе да овај народ поучи у тој производњи и да ли су извештаји наших стручњака, који контролишу овај рад, показали да је наша привреда у томе ногледу постала сасреченија.

Ако сути извештаји наших стручњака показали, да она у томе правцу није радила и да није никакав напредак у производњи народној учињен, онда да је заменимо. Г. Министар нам у одговору свом не износи никакав други разлог, до тај што ће шећер бити јевтинији. Међутим, и то неће бити, јер, колико сам ја чуо и из брошуре читао, види се да стара фабрика није још искористила сву заштитну парну од 30 дни, и да је она чинила услугу на тај начин, што је мало ниже спуштала цену шећеру, и да ће опа, чим дође ова нова фабрика, искористити опај вилак ортачки и шећер бити још скупљи. Моје је мишљење, да је ова стара фабрика искрено исисала да развије привредни рад, а слушао сам од Снедеревача да је она хтела фабрику да подигне и у Орашију, и да чини зрирење.

Шапује се, господо, да ова фабрика неће да се подигне, него да је ово само једна уџена, да се добије што од ове старе фабрике. Да се не би то догодило, ја тражим да, ако се прими ова концесија, да се она не може пренести на другога док се не инсталира и не отпочне рад. Даље, ја сам против тога да се овој сад новој фабрици даје већа концесија, него што је дата старој фабрици. Кад већ имамо шећерне рене у земљи, зашто јој давати концесију да може и сиров шећер увозити. И ако смо морали првој фабрици да дајемо ту властитицу, док не развије производњу рене, зашто да дајемо сад и овој другој?

Па, господо, узимте у рачун и ово, да се њој даје угаљ из државног рудника по цени кохтава, а та јој субвенција износи преко 120.000 динара годишње. Зашто јој давати већу концесију, него што је имала стара фабрика? Ја мислим, напротив, да смо ми у могућности да дајемо мање концесије, него што је и ова стара фабрика имала, и да сачекамо да уопште и не дајемо више никакве кон-

цесије, јер сматрам да сама забрика треба да омогуји свој овластак. Јер, ако ми сталемо нашу индустрију да подижемо на овај начин, да не престано дајемо помоћи по 20 година, онда је и наша привреда одзвонило. Ја сам слушао и за ове наше цементне фабрике, како се оне туже што једна има концесију за 10, а другој рок већ протекао, и како они пису у истом положају, јер не ради под једнаким условима те нова, кондесионарица, може да туче ону којој је концесија истекла, па чак и да је затвори. Међутим кад би се давале концесије тако, да од данас па за 20 година имају права на новластице истоветне, па ма кад се основаје, онда би све после 20 година биле у истом положају и не би могле једна другој кондесионарни положајем да сметају.

Даље, господо, ја ћу да учним још једну захтку, на име: зашто се ова концесија износи пре закона о српским судијама? Ја зnam, господо, да је један од услова, које је самостална странка поставила за одржавање коалиције био тај, да се донесе закон о српским и градским судијама. Ја зnam да су тако стари радикали ставили као свој услов пријем пословника. И сада, када је сршено са пословником, не износи се на решење закон о српским и градским судијама, већ нам се износи ова концесија. Ја сматрам да има послова хитнијих и мање важних, тежих и лакших, и да треба водити рачуна о томе којим се радом ти послови износе пред Скупштину. Тако, закон о будућту, закон о судијама, о таксама и остали финансијски закони јесу од веће важности и њих је требало прво изнети, а ове ситније ствари, као што је ова концесија, треба изнети онда када се прво све важније ствари реше.

Међутим, ми радимо обратно: ми пре два важна закона, који чине суштину коалиције, износијмо на решавање питање о новластици ове фабрике. Ја сам и раније казао да Влада нема одређен програм ради, а то се најбоље потврђује овим што она не износи пред Скупштину законске пројекте овим радом којим они треба да буду изношени према својој важности. Јер, као год што пословник није био тако важан и могао је још мало да почека, а не да нас задржи цео месец дана, тако исто се могло очекати и са овом новластицом.

Хочу да останем на ранијем, а не на садашњем гледишту г. Јаше Продановића: да индустрији не треба правити смеште и тешкоће још у почетку. Стога ја и не могу да се сложим с тим, да се поред ове фабрике, којој смо већ дали концесију, ствара одмах друга, па да обезбедијемо веће новластице по првој; даље, да, стварајући несолидну и штетну конкуренцију, урушамо нехочитично и сам рад који је у развију.

Најзад, пењу да будем саучесник оних нових ловца концесија. Зато ћу и гласати против овог законског предлога.

Благоје М. Илић — Господо, тражио сам реч да у начелној дебати испажем своје мишљење, стога што сам био у групи оних посланика који су 1906. године гласали за концесију садајућој шећерној фабрици. Ја сам био један од тих посланика који су гласали за, као год што сам и сада убеђен да тако треба и сада да гласам. Ако је било раније каквих нечланих побуда које су ме руководиле, онда, ве-

рујте, да тих побуда има и сада. Али ја го одбјам оз себе. Јер, као год што сам 1906. год. из чистих побуда гласао за концесију садајућој фабрици, исто ћу тако, и из истих побуда, гласати и за ову новластицу.

Као главни разлог што ме наводи да садаш гласам за ову концесију, ја ћу само да изнесем положај нашег производа и положај нашег потрошача према данашњој забрици. Они ми, и једни и други, и потрошач и производач, личе на положај оних људи, који живе у једном месту где има свега један дућан за продају животних хамирница, а где тај исти дућан купује ове производе које дотично место може да даде. Ако овај дућанија лиферије рђаву робу по скуне паре, а неко каже да је то скуну, он му узме робу из руке па каже: „Иди преко пута код компаније“. Па како компаније преко пута уопште и нема, он мора да узме. Тако исто производач долази дућанији и иуди му свој производ а овај му даје малу цену, ако производач каже да је то јевтино, дућанија га овде упути преко пута код компаније, а пошто компаније уопште нема, производач је принуђен да свој производ прода томе дућанији по цени коју му сам одреди. У том истом положају смо и мы потрошачи и у том истом положају и наши производи.

Ја, захвалијући овој заинтересованости наше штампе за концесију новој фабрици, односно за војевање против ње, који нисам имао прилике да проручим ту ствар раније био сам у могућности да сазнам за пуно и пуно интересантних података, који насе могу сад много боље определити да гласам за или против ове поднесене концесије. Један од драгоценних података, које сам ја нашао, — приближујући податке који су се јављали у различним бројшурама и новинама, — јесте тај податак: да је цена шећерне репе у Србији најмања. Јер, господо, док Немачка плаћа 100 кгр. шећерне репе $2\frac{1}{2}$ динара, док аустријске фабрике шећера имају рачуна да плаћају 100 кгр. репе 2'35 дни, дотле српска фабрика, а ја велим само зато што је једина и што је у положају највећег новлашћења, јер нема конкурента, она, за 12 година — то је са оним малим прекидом кад је обуставила рад — није успела да имену шећерији репи новиси од 1'80 до 100 кгр. франко железничка станица или 2 дни, 100 кгр., франко сама фабрика.

Господо, кад једна немачка шећерна фабрика а у Немачкој по статистичким податцима, ако су они тачни, има 425 фабрика у којима, кад је кампања, ради 100.000 радника, а које производе готовије шећера у вредности пола милијарде динара, — кад код толике утакмице фабрикантима имају рачуна да имене шећерији репу 2'50 динара, 100 кгр., снажако да је и српска фабрика могла боље плаћати шећерију репу производицима српским, него што је до сад плаћала.

Дакле, господо, и да нема других разлога, већ једино из разлога да се створи још један продајац шећера и још један купац шећерне репе, ја бих гласао за концесију коју тржи ово друштво да ми Народна Скупштина даде, како би могло понадићи фабрику шећера. Као што рекох, господо, има и других разлога. Србија има 1,100.000 хектара земљишта које је засејано билој од кога се добија

хлеб. Од тога земљишта за ових 12 година Србија је највише могла да одвоји 3.500 хектара и да га засеје шећерном репом. Кад би, господо, култура шећерне репе била тако перентабилна, свакако да би и та још ће Немачка, која нам се нечим истиче као углед, истисла културу шећерне репе, па би своје становништво задржала на гајењу царевија, кад би само те царевије давале много већи приход и ренту произвођачима, но што га доноси култивисање шећерне репе. Али како шећерна репа даје потрошачима много већу ренту, то они, као паметан свет, пропостављају да је већа корист за њиховог пољопривредника да гаји ове биљке које са једног хектара дају 750 динара прихода у Немачкој, а 705 д. у Аустрији, те нису пустили свој народ да се занапа и даље културом оних биљака које му могу дати са једнога хектара 200—300 динара прихода, кио што је код нас. Ја само наводија тај пример, да у Србији има крајева где би могла шећерна репа да се са успехом гаји, и да народ не гаји ту шећерну репу зато што није имао прилике да се упозна са користима које се добијају од ње. Већима да би се она могла гајити у крајевима где се гаји кукурија, од кога се највише са једнога хектара добија 200 динара, а на неким местима највише 50—60 дана прихода.

Увођење културе шећерне репе даје прилике нашим пољопривредницима да виде на делу, да се земља може и треба да обделава много савршенијим пољопривредним алатима, него што су до сад примењивани код наших производа у нашој агрономији. Ја могу, као човек који је имао прилике да види како народ цени један пољопривредни алат, за који на делу види колико му користи доноси, — да кажем да су, од како је садашња фабрика почела нашем народу да обраћа пажњу на културу репе, многи наши пољопривредници, видећи да је много боље орати земљу „Саконим“ плугом, или плугом под именом „Меркур“, или којим другим плугом, и видећи да земља тако орана даје много више прихода, него кад се оре нашим дрвеним ралицом, како се то у идомаја нашим крајевима још и данас ради, — велим почели да замењују дрвену ралицу „Саконим“ плутом.

Даље, господо, начини како се производи обавезују да дају фабрици шећера репу, и обавезе које фабрика има према њима у томе одгајивању, веома су полесни за наше становништво. Јер ако сам је добро обавештен, господо, а у ствари је тако, фабрика по уговору, који везују с производијима, дужна је, кад производијачи посеју репу, и кад први проред буде, да им да овај предујам од $\frac{1}{3}$. Ја вас штам, господо, која је то врста биљке која се код нас гаји, а за коју купац даје унапред, као што је за ову врсту биљке. (Чује се: Зеленаша). Ми баш жељимо да се отресемо тих зеленаша. Ја знам да има прилика да се на зелено купи цео род једнога воћа, или ја жељим да се наш народ освободи таквих зеленаша којима вродаје на зелено. То је што се тиче производијача. Још једна ствар. Садашња наша фабрика постављена је на периферији наше отаџбине, и нема рачуна да културу репе унесе дубље у Србију. Она се ограничава да даје само семе од шећерне репе оним крајевима који су јој најближи, или који су у близини водених пу-

тена поред Саве и Дунава. Шећерна фабрика чинила је покушај са одгајивањем репе и у нашем нишком округу, који је од ње много даљи, и за чију шећерну репу фабрика мора да плати много више, због транспорта, кега за шећерну репу која се у непосредној њеној близини одгаји.

И, господо, не зато што је у нашим крајевима била шећерна репа рђава, и што је имала мало процентат шећера у себи, већ само зато што се транспортни трошкови пису рентирани, шећерна фабрика морала је после двоје године да обустави гајење репе у целом нишком округу и задржала се само на оним производијима који су јој од оних пред јуковом остали нешто дужни, те да јој се на тај начин буди одуже. Давањем ове концесије чи ћемо дати могућности и оним крајевима у којима се шећерна репа не гаји, да се и ти крајеви стану занимати обделавањем тако корисне биљке. А Г. Министар је малопре казао: да од 18 округа у Србији 8 округа има у којима се ниједан струч шећерни производ не гаји. То значи да положница Србије нема прилике да учествује у производњи ове тако корисне биљке.

То је, господо, што се тиче производијача. Што се тиче радника, имам да кажем ово.

За време трајања кампање, за време док се не добија шећер из репе, која је изважена из земље, мы сми знамо да маса радника нађе прилике да на частан и поштен начин заради себи издржавање у овој досадашњој фабрици.

Не само у досадашњим фабрикама, него и у свима другим фабрикама које ће се установити, прикупљају се она маса пролетера, која, немајући ништа више сем своје две руке, налази прилике да у тим фабрикама нађе зараду за себе и своју породицу. Ако се так установи још једна фабрика у земљи, опа ћемо имати прилике да дамо посла још већем броју пролетера, да на поштен начин зараде кору хлеба. Кад буде, дакле, та фабрика подигнута, онда неће морати она маса наших људи из оних крајева који су по природи својој спротни, као што су: широтски, врањски и нишки округ, нађе та маса спектру првог долином тимочком и иши у Румунију да тражи зараду, која је врло често ишчестава, а рад, који морају тамо да раде, тако је тежак да они људи често упрастају свој организам.

Шећерна фабрика, као и свака друга фабрика у земљи, прикупља ће те наше пролетере, даље их на поштен начин зараду и та маса неће морати да се потпуно од немира до недрага, да тражи издржавање за себе и своју породицу. То је што се тиче радника.

А у каквом смо положају и потрошачи? И мы потрошачи ћемо бити у много бољем положају, него сад, ако се установи још једна фабрика у земљи. Јер ево, господо, докле цена сировог шећера у другим земљама варира између 22—25 динара 100 кг., а разфиниран шећер, и то двапут разфиниран, а не као код нас што је чудо од разфинаде, стаје тамо 32 динара, дотле наша фабрика чини такву квалитету, да тај шећер стаје 58 дин. 100 кг.

Е, господо, мора човек да зорује тврђењу једног нашег економског писца, г. Бајкића, који, изводећи овај закључак из података које је шећерна фабрика

изнела, каже ово: „Или фабрика продуцира шећер стварше скупо, или су јој лажни биланси“. Јер, кад у другим земљама производња сировог шећера не износи више од 22—25 динара, а два пут рафинисаниот 32 динара 100 кгр, онда се не може да појака да у Србији, где је радна снага јевтинија и где је и шећерна репа најјевтинија, да кошта вашу фабрику шећер 58 динара 100 кгр. (Неко Хаџић: Пустите царину). Баш сам па то мислио, што сад рече мој бивши политички друг, а сада колега г. Јанко Хаџић. Он рече: „Спустите царину!“ Јесте, спустите царину, али онда сваки динар, који би отишao на страну за сиров шећер, то би била сува штета. Наша шећерна фабрика, по својој повластици, има права и она је и увозила сиров шећер.

Ево неколико података о увозу сировог шећера. 1907. године увезла је фабрика 497, 1908. године 342 и 1909. године 312 вагона сирова шећера, што износи преко 1000 вагона сировог шећера. Увоз сировог шећера је чиста и сува штета, коју је наш народ као потрошач хтео да поднесе.

Ја ћу да вам споменем један случај, који је био за време кризе поводом анексије Босне и Херцеговине. Ја сам једном приликом у то време путовао из Ниша са једном агентом једне фабрике мађарске за производњу вунених тканина.

Самим је био у кулеу и један брат Рус, који се врбао из Бугарске, који со интересовао за нашу индустрију, па испите самим говорити: Има ли у нас фабрика и шта ни добивамо од наше индустрије? А кад сам му ја показао да је одело које носим на себи продукт наше фабрике, онда му Мађар каза немачки да ме пита шта то кошта код нас. Ја сам казао брату Русу да се метар тога штофа у нашој фабрици продаје по десет динара. Мађар погледа преризво и рече: „Ми такав штоф дајемо за шест круна метар“. На ово му одговорих: „И ако је код вас овакав штоф по шест круна метар, ишак је боље што се он пабавља у земљи, јер од оних 10 динара ишак остане наима у земљи, а тих шест круни била би сува штета“.

Господо, велими, да бисмо ни потрошачи, стварањем нове фабрике шећера, имали прилике да добијемо, ако не јевтинији шећер, — јер претпоставите чак и то да се картелишу те две фабрике као трговци, у одређивању цене по којој ће откупљавати шећерну репу и продавати шећер, — ја верујем да ћemo за исту цену имати бољи шећер.

Опажа се да од дана, кад се појавило ово тражење концесије за другу фабрику шећера, наша фабрика шећера већ лиферије бољи шећер, и ако стручњаци кажу да и овакав шећер, како га наша фабрика даје, ишак онако добар како може и какав треба да буде.

Дакле, господо, из свих разлога, — а у специјалној дебати питају прилике да скренем пажњу Народној Скупштини на поједине чланове, где ћемо наједначити у концесији садашњу фабрику шећера са оном која тек треба да се створи, — а да не би и даље остали као потрошачи у положају онога који има само једну радњу где може штогод купити, па га трговци учуђује на комисију који не постоји, и да наши производњачи имају још кога коме би могли своју репу попутити, — из тих разлога ја сам у начелу за ову концесију и гласају за њу.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Сотир Илић.

Сотир Илић. — Г. Министар Народне Привреде, у своме говору, објаснио је господи посланици користи ове фабрике. Ну Господин Министар је и то нагласио, како би требала у земљи да се подигне индустрија, али полако, постепено.

Ја сам против тога мишљења Г. Министра и мислим да би, напротив, требало у земљи што пре и што брже подизати индустрију.

Ја држим, господо, да међу нама не може бити ни једнога човека напреднијих идеја, који би у начелу био противан подизању индустрије и развојности у земљи. Сам закон о подизању индустрије налаже нам да извесне концесије и олакшице, законом предвиђене, дајемо предузетницима. Све државе, господо, дају извесне олакшице, само свака на свој начин. Нека даје извесне субвенције, нека извесне капитале без камата, а неке се обvezују да искључиво купују пролукте својих фабрика.

Ми најмано дајемо својим концесионарима, тако рећи, штита ни не дајемо, изузев један порез који не морају да плаћају.

Наш пак раднички, пратијски, сталеж толико је бедан у Србији, да не може себи наћи запошљавају у земљи да заради коју пару, да себе и своју семејну исхрану, него иного пута напушта свој дом, а често пут и своју домовину, да би отишао у Влашку и тамо за 30—40 дни. служио, да би исхранио себе и своје.

Претпоставите, господо, кад би се у земљи стврило још 100 фабрика и једно 100.000 радника упослило, колико би то благостање било за нас. Тих 100 хиљада радника, да просечно зараде 2 динара, зарадили би 200 хиљада динара дневно, што износи годишње преко 70.000.000 динаара. Ту сјуни и сад дајемо страндима; па тај начин ми помажемо њихову сиротињу — а нашу шаљемо у Влашку да тамо једу замазљу.

Подизањем ове друге шећерне фабрике, ја држим да ми само можемо да добијемо са свакога гледића, а никако да имамо штете; добили би тим и радици — упослило би се неколико стотина радника тиме — а добили би и пољопривредници, који би дуло већи принос имали од својих љубави кад би сејали шећерну репу, него од ма кога другог усева.

Ја држим да не само ја, него и нико од вас не може бити против овакво посве корисне концесије и изјављујем да ћу у начелу гласати за њу.

Али, овог приликом имам да учним јелиу замерку Г. Министру Народне Привреде: што има преко 25 концесија које се налазе у његовој фијери, и које су готове да се изнесу пред Народну Скупштину, а не износе се на иштету целе земље и њене индустрије.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч Г. Министар Народне Привреде.

Министар Народне Привреде, Јаша Продановић. — Да одговорим г. посланику Илићу. Те су концесије слате у поједине коморе и ја сам чекам да оче донесу своје мишљење о свима концесијама па да их све поднесем Нар. Скупштини, да би се могли изабрати исти одбори, тако, да је дан одбор ради по 3—4 сличне концесије.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Сотир Илић.

Сотир Илић. — Ја не могу бити задовољан одговором Г. Министра, стога што су те повластице већ биле и у Привредном Савету и у Министарском Савету и у Државном Савету и подношени су биле прошле године Скупштини, само ни у додатку на дневни ред.

Министар Народне Привреде, Јаша Продановић. — Морам коморам да их поднесем.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Милун Лукић.

Милун Лукић. — Господо, кроз који дан износе се пред нас буде, која износи преко 120 милиона динара и да, поред све добре воље зато, нећемо моћи да правимо уштеду у томе будућему, — нећемо никога моћи радити да умањимо будет, јер је освештана истине: да је „паметно трошење добра истедна“. Нама треба добра војска, нама треба више посланика на изложу њиви — држави; — ми се не смејмо запосити демагонима и обећавати нешто што је немогуће, тј. смањивати порез. Највећија брига и Владе и Пар. Представништва мора бити та: да се ствараја часа брину, да српским грађанима створе могућности да што више динара зараде, јер, господо, кад српски грађани буде зарадио више динара, он ће лакше поднети све трошкове које од њега захтева модерна држава, а преостаје и њему више за живот — боље животе.

Оном приликом морам напоменути, да се чудим г. Жики Хацићу, који често говори о потребама земљорадника, што је пребацио Влади зашто се ова концепција износи кад нису прешли индустрија — прече ствари, као бурет и закон о таксама, решене. Ја, напротив, мислим, да кад Скупштина савиши будет, она може слободно ићи кући и да је Пар. Скупштина и Влада дужна најпре решити оно што грађанима њеним даје могућности да посећују природу, да доносе даље законе, који омогућавају грађанима како ће будет да испуни — да порез исплате. И према томе, ја морам обратити тражите од Владе и пар, представника, да се овакви предлози законски, који дају народу прилику да више заради, стањују на прво место, а не на последње место.

Господо, у мом начелном говору, приликом претреса трговинског уговора са Аустро-Угарском, ја сам јасно нагласио, — или на жалост ретко је ко слушао — да Србија ако имам да има праву економску независност, и да у истини буде модерна држава, како се то декламије преко новина — како се декламије са министарских столова, са посланичким клупама, она мора обратити највећу пажњу својој производњи и производните само оно, зашто више нована може добити. Каже се свуда: Србија је земљорадничка земља, она има доста хлеба.

Молим вас, господо, знајте да је баш пајвинаша погрешка што ми извозимо жито, јер освештана је истине, да земља која изводи зрно, пај после извози људе. Србија већ то данас чини; она извози људе за Владику да тамо „печале.“ Производња жита, господо, у Европи опада, из

простог разлога, што у Америци и Севериој и Јужној, а у већема време у руској Сибирији, има огромних просторија на којима се обрађују жита. Транспорт, преносна средства жита, из тако удаљених земаља, тако су усавршена, тако, да један трговија из Северне Америке има рачуна давати жито Европи в за 10 динара. Пренос од Њу-Јорка до Ливерпула износи 30 парара динарских од 100 килограма. Замислите сада велике просторије засејане житом, које се најсавршенијим машинама обрађује, које просторије производе милионе килограма жита, благодарећи савременој науци и техници, па ијевтијаје пролазију на пајаци. Једино зато производница жита у Европи пада.

Ово је најјаснији доказ, да не смемо ни мислити на производњу жита. Уједно те конкуренције аустријског жита, Аустро-Угарска и Немачка наисто су с тим, да немају рачуна производити жито за пајаку, па зато су морале приступити заштитној царини за жито, која за Аустро-Угарску износи 6.70.

Земљорадници, даље, не би имао никаквог рачуна у Аустро-Угарској и Немачкој да производи, да му није те заштитне царине. Али, господо, та заштита ипак пред тражњем индустриског и трговачког света. Свет хоће јевтије хлеба, стога све друго државе у Европи преокрецују са своју земљорадњу и производе оне производе у земљорадњи, које имају бољу цену или биљке, које су подложне квару, које се не могу доносити из велике даљине или су сведицијалитет за Европу. Према томе, и ми морамо ићи там утврежним путем, којим иду сви савремени пакетни народи где се води рачуна о земљорадњи и земљорадницима. Једна, господо, од тих близака која даје велики принос и екстара, јесте шећерица рене, и према томе, сваки покушај да се у Србији одомаћи што већа производња те биљке, добро нам је дошло.

Ја ћу вам извести укратко, држећи се тога, да ће треба понављати оно што су друга господа већ понесуна, јер мислим да то не вала. Није време многоме говору већ многому раду. Ја ћу објаснити ово питање са чисто земљорадничког гледишта. Изнећу има ли користи наш земљорадник да гаји рену, а то ћу, мислим, постићи најбоље, ако малко сравнимо производњу рене са производњом других близака. Узећу ја пример кукурз, јер земље, на којима мислим гајити шећерицу рену за ову фабрику која се подиже, то су земље из моравске долине, земље првога реда, на којима се скоро стално кукурз производи. Производња рене на земљиштима, која нису таквог физичког и хемиског састава, дала су погрешне цифре г. Бајкићу, да он тврди по статистичким податцима, да код нас нема више од 300 ципара прихода од шећерице рене по једном хектару.

То је због тога што је по прилици околности или познавању, ова фабрика подигнута у околини која нека подесно земљиште за производњу рене. Ша некако пренос рене из даљих крајева скупља кошта, то су најближи становници те фабрике производили рену и пошто земљиште из ове околине није добро већим делом, онда је саским вероватно да буде онај средњи пренос, кога г. Бајкић износи у својој књизи. Међутим, из практике ја могу казати, — ја

истину писам радио шећерију репу, али моји пријатељи и моје компаније тврде, — да су имали прихода по 300—400 динара са једнога лица, а то је 57 ара. То је бруто добит 600—700 динара по хектару. Мој пријатељ и народни посланик г. Јован Васић тако се више запимао и он тврди, да у ваковој околини није реткост да земљорадници који добро раде репу и имају добру репу, добијају и 800 динара бруто прихода по једном хектару. Могло би се учинити једно згодно узрећење са кукурузом. На том земљама у моравској долини, где ми исплатију гајите репу, кукуруз даје бруто прихода 200—250 динара или највише 300 динара. Даје око 3.000 кг. кукуруза са клином, што са насуљем, аглесима и гулувином износа 250 динара, а у најбољем случају 300 динара. Али такве земље дају најмање три вагона репе, а ја ћу додати, — да кад би се правилније радило и ћубрило, добило би се и четири вагона репе по хектару.

Онда нам рачун јасно казује, да би се са то земље могло добити 6—7—800 динара, — са те земље која сада даје 200—300 динара, а то је разлика у приходу од 200—300 динара. Г. Бајкић у својој књизи напоменуо је још и то, како ми не имамо довољно надничара. Културе шећерне репе тражи више радника — то је факт. Али није факт да неки надничари, У култури шећерне репе може се употребити и свага млађих малодолгих радника, од 12—15 година и млађих, па чак за гајење репе могу да се употреби и деца, и ја мислим да је и за децу боље да ради један посао где ће се занимати и привредити нешто, него да се врзимају и сокцијама беспослени, што је снажодневна појава. Претпоставићо баш да су ту радници плаћени и са целим динаром, а то није, — јесења је надница 3—4 гроша, лети нешто више. За обраду репе потребно је 40—50 радника по екстару, а за обрачукурузу по екстару 10 радника. То је разлика у 40 надница, односно око 40 динара. Треба да знate, господо, да великом надницама на селу паје већа од 1 динара, а парочито са јесени та је надница често за три гроша. Дакле, то су 40 дин. издати више за наднице. Едаких 40 динара одбјежимо од 600 динара, остаје 560 динара; а ја сам казао кад обраћајмо акукуруз не можемо добити више од 300 динара по једном хектару, и ту вам је велики приход 240 динара.

Један од оправдани приговора против културе рене јесте, што се изводи, како рена прис земљу, како је испошњава и сувише.

То је истина, или истинија је и ово. Наша земља на којој ми испљиво гајимо шећериу репу, она је исцирањена у састојцима које тражи пшеница и кукуруз. То важи нарочито за моравску долину где се стварно сеје кукуруз. Али та земља има још у довољној мери хране која је потребна за рену. Ја претпостављам да ће се и та храна исцирати за 2-3 године, али онај вишак од 240 динара омогућава, да сваке године садамо по 100 дн. на вештачко ћубрње. И не може бити истинија оно, што је Бајкић тврдио, како земљорадници неће имати рачун од културе шећерије репе. Дакле, разум нам показује да можемо прећи преко тога тврђења.

Још ми остаје да напоменем, што ниједан прелоговорник до сада није напоменуо и да предочим Народ. Преставништву, како су културне заслје много исплатиле на производњу репе. Ја ћу узети за пример Немачку. Но, пре тога држим да неће бити на одмет, да нам кажем нешто из историје шећерне индустрије и о култури репе за шећер. Култура шећерне репе и индустрија шећерна, од шећерне репе, датира се од Наполеонових ратова. Истински још 1747. године, произашао је један берлински хемичар, Markgraff, да у биљци об. репи — Beta vulgaris, има шећера. Дотле је шећер произвођен шећерне трске. Енглеска је из свих колонија довозила у Европу тршчани шећер и Европа виште од једне милијарде динара колонијама давала за шећер из шећерне трске. Стално се је извозио из Европе новац у колоније.

Маркграје је увидео још пре 150 година велики значај шећерне рене у томе, што се из Европе неће бацати новац у колоније, да се богате колоније тим повидом, а на штету Европе. Он је саветовао свом пољаку Абадију, да гаји шећерну рену и он је то почeo радити на свом добру у Kaulsdorfu. Али, зато што шећерна рена није имала тада толики проценат шећера и што техничка средства за прераду шећера нису била тако усавршена као данас, тај је покушај пропао. Ми у Европи имамо да благодаримо Наполеону, који да би нашкодио Енглеској, забранио је приступ триличном шећеру из енглеских колонија, да би јој нашкодио и тиме омогућио фабрикацију шећера из шећерне рене, јер шећер беше тада врло скун, до 3 таџира кгр.; зато после тога доба видимо, да се прва Француска труди да производи шећер за Европу. Доцније, увиђајући корисност производње шећера и Немачка још у већем обиму предузима индустрију шећера, тако да она стоји данас на првом месту у Европи са шећерном индустријом. Како за прво време рена није имала толики проценат шећера и скако су технички израде биле генке, најбоље се види из ових података које вам износим. Тако год. 1836. требало је 1800 кг. шећерне рене за 100 кг. шећера; 1871. год. требало је 1100 кг. шећерне рене за 100 кг. шећера; 1900. године требало је 750 кгр. шећерне рене за 100 кгр. шећера. Сразмерно тој техничкој усавршености расла је и производња шећера од шећерне рене у Европи.

Да видите, како је она нагло напредовала — производња шећерне рене. 1840. године произведено је 50.000 тона шећера у Европи; 1860. године видите да се тај број са осам пута више повећао: 389.000; 1890. године производња се десет пута више; око 3.336.000 тоне; а 1900. године иде тај број преко 5 и по милиона. Дакле, што европске државе више производе шећерну рену, у толико више сузбијају довоз из колонија. Ово све говорију да би кад скрену пажњу, колико европске државе положају па што већу производњу. Молим вас, да скренем пажњу само на ово: наша је земља сиромашнија, ни немамо новца и ми сваке године дајемо новац за разне ствари. Ми смо сиромашна земља са новцем, а наши се увоз за навозом скоро поклана. Извоз новца нам је колико и увоз, и да није зајмова, ми не би имали новца у језиљи. Кад те велике

Државе задржавају новац у земљи, зашто не би подали рачуна, да наш новац задржимо у нашој земљи. А сада још нешто о потрошњи шећера.

Многи још исле у Србији да је шећер луксуз велики, из то самог богатије класе троше; и то је био један од најважнијих разлога, да пак је Министарство Филапсија удари трошарину на шећер, како би држава дошла до новца. Али, господо, треба знати: да шећер није луксуз, него је потреба човековог организма. Могу вам само напоменути, да се у новије време шећер употребљава нешто алкохола. Познато нам је свака, да се парочито у војсци, при изненадама и тежим радовима, даје војницима алкохол у виду ракије или вина. То их, веде, крепи. То је мишљење погрешно и оно је изо погрешно у Немачкој отпало. Доказало се, да се војници много више окрећу и добију много више спирта, кад им се да неколико парчића шећера нешто ракије или вина, или ушиће алкохола. Ја сам био тај који сам трошио неколико алкохола, па кад сам га оставио, онда ми је организам тражио шећер — шећера — фабриката, давала извесне премије и то не тако мало, па 100 кгр. шећера по 4-50 маракса. Та им је премија давата просто као помоћ да могу прерадити шећер за извоз. То је нагодило Енглеску да интервенише у корист својих колонија и да припреми са накнадном царином (Zoll-Haftszoll). Тако је европске државе то довело до бриселске конвенције, која је била закључена вајире на 5 година, па је после иродужена још за 5 година, до 1913. год., а по којој конвенцији су све државе у споразуму односно производњу рене и прераде шећера.

Сама корист од шећера која је, као што смо вицели, већа од све које друге културне биљке, при култури рене имамо главну — и ја је међем на прво место — добит од резанаца — отпадака. Ја рачунам приход од резанаца за исхрану стоке на прво место, 70—80%, то су отпадци фабрички, који се употребљавају за исхрану стоке, а то долази проправојачима рене бесплатно. Од 1896. год., Немачка и саму највећу употребљава дају сточну храну. Ја не могу да замислим разумно сточарство, а парочито млекарство, као најренетабилнију границу сточарства, без те водњикове хране, крава су храна ги отпадаки. И према томе, оних 70—80%, то је, тако рећа, добро дошло за храну сточну, којом ми унапређујео наше сточарство, а тиме сваки и наше млекарство. Господо, ко пекује крупу стоку, — краве, ако нема те водњикове хране, онда може неговати расу стоке какву год хоće, она му не може да даде више од 2—3 кгр. млека за 24 часа; а кад употребљимо само па и само 10 килограма ове хране уз суву храну, ја сам то пробао, често 3 кгр. може се добити 5 кгр. млека. Даље, вредност 10 килограма хране, даје у најману руку 2 гроша више млека. И ако је Србија сточарска земља, ми имамо плаћамо у Београду по 0,30 дина. килограма млека, а у унутрашњости више: 0,40—0,50 кгр. у ужицком округу је 2 д. кгр. спра. — Хоћу још само ово да напоменем. Као културни народи тражију производњу рене најјаснија је овај доказ: што у Немачкој и Чешкој сами земљоделци гледају да отворе шећерне фабрике. Они истински узимају људе који су тај послao радили — фабриканте и људе капитали-

сте кончане — па ако они немају новца, они дају удео у рене, само да постану у исте време и акционари те шећерне фабрике.

Дабогмо, да би то најзгоднији начин био а код нас, али се то код нас не може извести, јер ми нити имамо тако интелигентне сељаке, који ће го да разумеју, нити имамо новца. И зато ће то остати још дуго година само добра жеља, а ми нормално овим путем, — путем ових концесија да по-длажемо нашу производњу рене и индустрију шећера.

Допустите да кажем још неколико речи о немачкој шећерној индустрији. Немачка је највише увидеља користи од шећерне рене, и и она да би што више извозила шећера, и што више рене тајла због свог сточарства, она је проправојачима шећера — фабрикантима, давала извесне премије и то не тако мало, па 100 кгр. шећера по 4-50 маракса. Та им је премија давата просто као помоћ да могу прерадити шећер за извоз. То је нагодило Енглеску да интервенише у корист својих колонија и да припреми са накнадном царином (Zoll-Haftszoll). Тако је европске државе то довело до бриселске конвенције, која је била закључена вајире на 5 година, па је после иродужена још за 5 година, до 1913. год., а по којој конвенцији су све државе у споразуму односно производњи прераде рене и прераде шећера.

О самом тексту конвенције ја нећу ни говорити, јер сматрам да је она један уговор између две стране, према чему се битно преничавају њених одредаба може остварити само тако, ако на то пристане и друга страна. Али, ако има још нешто што би се могло извукти у корист држави, то остављам за специјалну дебату, где ће отоме говорити и ја и моји другови правници, који се у овим стварима боље разуму и који ће да предвиде све што је потребно, тако да државе, односно наш народ, од ове конвенције види што веће користи.

Прека овоме, имена не остаје ништа више, што би ме могло довести у сумњу да не гласам за овај предлог и зато изјављујем, да ћу за њега прогласити, јер у могућности шећерне индустрије видим унапређењу земљорадњу и сточарство.

Потпредседник, Јаков Чорбин. — Иако реч г. Узуновић.

Никола Узуновић. — Господо, Г. Министар Народне Привреде добро је учинио што је једном оградом нас, народно посланици, од свих напада у штампи узео у заштиту, управо створио један услов више, да сваки од нас, без обзира на све те нападе у јавности, да своје мишљење о овој ствари и слободно га искаже. Корист од тога може се да констатујем, не толико што сак, може бити, ја био један од тих, који би се са оног или оног разлога женирања уздржао да кажем своје мишљење, већ што је потребно било да се ово у Скупштини констатује. Можебити да је баш и Г. Министру било потребно да учини ову напомену, јер су слушајност, само време и разнијање ствари донели, да се баш картија, којој Г. Министар припада, у два маха ангажује за шећерне фабрике. Очевидно, проста слушајност, али је онако било потребно да Министар учини ту ограду. Једно ми само ишо право: што је Министар мало јетко пребавио залетесова-

ној страни, односно њеном пупомоћнику, што се у штампи служила писањем брошураима и агитацијом кроз новине и што је, чинећи ту замерику, мало се неизгодно изразио о пупомоћнику те стране, који са ја позијам као доброг српског грађанина, који са те стране не заслужује никаквог искрора. Овде није било места за пребацивање, јер следиране дозвољеним средствима за своју ствар иже забрањено. Уосталом, познато је, да су у овој ствари обе стране биле развијле најживљу, па и претерану агитацију, те зато не треба чинити пребацивања само једној страни.

Господо, ова ствар о којој ми сада имамо да одлучујемо, с једне стране изгледа тако проста, да збога о њој не би требало ни говорити, нарочито по после лепе речи Министрове, односно поновне речи његове, — јер је он у свакој пријатиљи врло речито износио потребу и корисност од привредног рада и подизања индустрије у Србији, нарочито оне транс индустрије која је у вези са пољопривредом. Изгледа, да се страве које су се спориле, нису из спориле око тога: да ли у Србији треба развијати индустрију, нарочито да ли треба развијати индустрију која је у вези са пољопривредом. Та је ствар ван спора. Зато дискусија може бити и скраћена и олакшана, па зато је и она, онако лепа реч предговорника, пријатеља Милуна, могла да буде краћа; јер је, као што рекох, ван спора да Србија ову прсту сада треба што јаче да развија. Ствар је она спорна, меин се чини, у томе: да ли ће ово давање концесија за другу фабрику шећера послужити намери: да се код нас пољопривредна индустрија што боље, што јаче, и што брже развије или ће она учинити, да се и ово мало рада на производњи шећера ако во сасвим убије, а оно бар у њему направи један мали интеријец, како ото же хоће да на њу убеде противника друге фабрике шећери. Ако се не варам, меин се чини, ту је стварна теме која питања, и ту страну овога питања је Министар Привреде требао јаче да обради и да се више задржи на томе, бар ради нас посланика који немамо стручне спреме, па података да то оценимо, а то је потребно те да наше одређивање буде резултат правилног познавања ствари и однесе свих потребних чињеница.

Господо, у целој кампањи за и против, могла су се као разлоги против уочити ова два разлога.

Како се: ту је капитал аустријски. Збога, зајд се како једна таква ствар, а ми имамо помало разлога да се од сваке пјеваде са те стране мало прибојавамо. Онда се могла код извесних луди вородити бојазан и основ да кажу: како треба да мало озбиљније преверимо и проценим, ту ствар. Одмах ћу да похигам да изјазим, да ја на ту ствар тако не гледам. За мене је „наполеондор“, „наполеондор“. Овај петљи, који је паслика на наполеондору, нема народности. И ја верујем, да једна суседна држава, једна велика сила, не би ишла тим путем, да се тим средствима, да се бодљијем наполеону па овај начин бори против вас у самој највећој земљи.

Нашла би она друге бодље и поузданјији начин да омете нашу индустрију шећера, а тај начин не би био да подигне другу фабрику и да прима своје петље у Србију, већ би оперизала на сасвим

други начин. Ја мислим да би тај каргел, или свидикат аустријских фабрика шећера, па практичнији начин извео ту борбу. Он би водио борбу спуштањем цене и диференцијама између цена њиховог и нашег шећера, па основу премија за извоз њиховог шећера и још других многих олакшица које би могао учинити извону свога шећера. На тај начин они би могли свој шећер да продају јефтије него наша шећерска фабрика, која прилично скупо продаје шећер. Ту је поље па коме би они радили. Капитал, који је потребан за једну шећерну фабрику, премаша већду суму од 3—4 милиона динара, и како је то један капитал доста заплашан, не би га ти људи из овај начин бацали да би омели фабрику која је раније водигнута. Мене дакле тај разлог не плаши.

Изложени су и други разлоги као: бојазан због мале политичне потрошње, затим узани простор па коме се та реч производи, затим комуникације, које могу да настује између тих двеју фабрика и најносле предвиђа се могућност и опасност песамо да пеће моћи ова друга фабрика да просперира, него и да ће и она нова да пропадне.

Све су то, господо, разлоги који треба сва-страни да се проуче. Треба да их проуче и Г. Министар Привреде, а нарочито Г. Министар Финансије, јер су у овом питању јако ангажовани и важни фискални интереси, и зато они имају и дужност да са сваке стране то питање проуче и да изађу пред нас са једном сигурном ствари, добро проученом, како би и мы могли то разлоге да целимо очија како их је и Влада проучила, у свим својим појединачним, као и свим факти, којима Министарство Привреде располаже у много већој мери него што то ми располажено. Ја бих, дакле, долио Г. Министру да на ту страну обрати своју пажњу, то да нам он овде изјави своје веровање да та опасност наступити пећи.

Ја морам одмах да кажем, да и ја не верујем да ће то наступити, т. ј. не верујем да ће ова друга фабрика угушити прву. Ја бих пре могао веровати да ће се те две фабрике ногодити и каргелисати.

Мени се чини да су ови људи, који ће доћи са новцем, сами добро то прорачунали. Они су уверени у то даљње погромље, они учеју све то да процене, и изледа ми да пеће наступити пропаст обеју фабрика. Ја не верујем да може да наступи да једнога дана та друга фабрика угуши ову прву. Али, да претпоставимо да могу пропasti и једна и друга фабрика, ако би се тако борило као што се прича, и ја држим да ни у том случају велике штете пеће бити. Од тога што су капитални удети у фабрику, и утрошени у инвестиције, радију снагу и конкуренцију, земља не може имати штете, јер то ће бити само за тренутак, доћи ће трећи, који ће засновати нову фабрику шећера, па здравим основима. Мене дакле ни тај разлог није могао определити да будем против давања концесије за ову другу фабрику. На основу овога ја имам разлог не само да гласам за ову концесију, него и да верујем да ће цела Скупштина ову концесију примети. Ја и верујем да је Српска Народна Скупштина уверена да од друге фабрике шећера, која ће се зидати у Србији, пеће бити штете. (Чује се: Тако је!)

Е, кад је тако, онда смо начисто и онда можемо преби на једну ствар, коју је, из како да изгледа да би могла бити предмет специјалног претреса, потребно овде подирити. Ако ми хоћемо да останемо на томе терену да једну концесију, која има да донесе користи држави и пароду српском, пријатељу, онда смо и разрешени свих других обзира, и онда остаје само питање корисности, које вида да се цени са гледашта оштете корисности. Господо, кад стапимо на тај терен, онда морамо разлоге Министрове примити као тачне и извешти један зајачак, који ће нам диктовати једну одлуку, која ће, може бити, ову концесију мало и изменити од онога како је предложена. Г. Министар, износеши разлоге који су га одредили да ову концесију поднесе, врло је лено говорио о томе, како једна фабрика, нарочито фабрика која је па граници постављена, није могла и не може да доночи рену из целе Србије, из свају крајеву, и да је због тога потребно да дође друга фабрика. Напео је и тај разлог, да резавац из једне фабрике, која је овако постављена, не може корисити да се употреби у свима крајевима, нарочито где је сточарство развијено, и да је стога потребна друга фабрика. Министар је, истине доста маловито, али ишак изјавио да и он верује у могућност да ће друга фабрика створити и такве прилике, да ћемо моћи помешати и па извоз шећера.

Ако и то наступи, а и то је Министар поменуо, онда та фабрика треба да буде постављана опде и тако како би тај извоз био ојогућен и како би биле створене новчане прилике да се до извоза дође.

Господо, кад смо ове ствари примили као тачне, а ја бар мислим да се противу њима не може никако казати, онда настаје питање: да ли не треба да размислим о томе па да јединим чланом, који нашта суштину ствари неће мењати, не додарнемо и то питање где та фабрика треба да буде. Јер, ако сви они разлови које је Г. Министар износио стоје, а ја у то не сумњам, и ако су они тачни, онда неће бити ни једнота од ваз који, може бити, зато што је за ову конзорцију, или групу, која другу фабрику држи, запитересован и један или тајност, иначе добар држављанин српски, који има личног интереса да та фабрика буде у његовом месту — неће уви озбиљније у саму ствар и потражити које ће место за фабрику. Ја ћу отворено да кажем да мислим па вредну и исправну фирму Минх, који су ми, уосталом, лични познашици и пријатељи, а која се фирма ангажовала за ову концесију и који има интереса, и то допуштених интереса, да та фабрика буде у Параћину.

Ако се, господо, помишља на извоз, онда држим да ће бити на једног посланика који у ово питање неће уви озбиљније и који неће да потражи које ће место, иако би се подмирило потребе, да пружимо могућности да се шећерна рену производи у овим местима у којима до сада није била произвођена и да створимо новчане прилике за извоз.

Јер, ако фабрику и подигнемо у Параћину, простор, на коме би се сејала рене, остало би исти који је и досад био, јер баш ти крајеви око Параћина, Куманије и Марковаца и сад лиферију рену за фабрику коју сад имамо, дакле, не би се постигао овај имено Г. Министар оправдано тежа,

а то је: да се култура рене рашири у све крајеве Србије.

Ако би се фабрика подигла у Параћину, терен за културу остало биисти који је и до сад био и био бите-рен на коме би радије обе фабрике, те би могле насту-пити заваде и несправдун и такве комилације, што би могло довести до ушићења и једне и друге фабрике; а да би то било избегнуто и да би се то отклонило, ја ћу, ма како да ми пада непријатно, јер сам ја из тога места, — ја ћу да кажем да је Ниш најногодије место где треба да је фабрика. Али, ја вас молим да ми изразије пре-кор по чините и тражим од вас да изјавите с раз-лозима, ако их за противно гледаште пинате, а не да кажете да ја говорим само због тога што сам ја из тога места. Сви услови који говоре за ову концесију налазе се у Нишу, Александру, Јагодину, Лесковцу и окolini, и друга фабрика треба да се подигне тамо, јер ту има свих услова који подо-стају Параћину, где се налази фабрика полни. Каје је, господо, за ову фабрику, да она треба да се подигне још и за то што је потребно да наши сиромашни држављани нађу рада и зараде у тој фабрици. Кад се, господо, и о тој ствари води рачуна, онда ја вас питај: да ли не би боље да та фабрика, у којој ће радити људи из спро-машног заглавског среза, из Земаља и из Сврљига, који је познат као место које лађерује радну снагу за целу Србију, па и за Бугарску, и зар није право да та фабрика буде у једном од ових места из кога су краја раденици, у једном месту које има све услове за извоз?

Излож се вознила сигурно за турску и бугар-ску страну. Где треба да буде фабрика за извоз, казује сана жељезничка мрежа и правци, као и гео-графска положај наше земље. Кад треба у ту фабрику да дођу људи из сиромашних крајева онда треба да нај се да могућности да ради да те људе у њој не буде робија; јер ако људи морају да се удаље го годину дана од своје куће, па пита они могу да се удаље од посла, те да оду до куће, пита већине да зову к вима, јер немају изра за подвига, онда будијо правачни и дајмо фабрику ономе крају, где ћемо створити могућност томе сноту и да заради и да буде близу своје куће. Кад тако будемо урадили, онда са основом можемо очекивати све добре резултате које је Г. Министар износио, и можемо веровати да се помешати озбиљно и да може доћи до извоза шећера. Но уредијо ли тако, не возиће ли фабрику у Нишу или окolini, онда је промања дил, онда није по-пуњен заједак.

Ја вас молим, господо, да ову резерву и ову моју ограду правиш сх. атите и да донесете оваку одлуку као интерес са индустрије и интереси државе и раднога народа императарске траже и по-лошаштју да се стави другачије решење, а ја сам уверен да и сама тражашди концесије имају нај-виши интерес да своју фабрику подигну у Нишу или окolini, јер, ако то не учини они, ја верујем да ће у најскоријем времену доћи трен, који ће оне лене и за извоз врло негативне крајеве иско-ристити.

Председник, Андра Николић. — Иза реч Г. Министар.

Министар Народне Приреде, Јаша Продановић. — Господо, ја хоћу да отклоним један прекор који је учинио г. Узуновић. Ја писам хтео никога да вређам овим исказима, него сам хтео да браним и Владу и себе и Народну Скупштину од напада који су против нас упућени.

Несумњиво је, господо, да онака врста напада, онај тон у штампи и онај начин полемике, не служи чима на част нити на корист ове ствари.

Ја сам за што већу дискусију, за што више бројура, ја волим то, али нека г. Узуновић узме повиши и нека види какве су врсте чланци. Бранећи Државни Савет и Приредни Савет и Министарски Савет и себе и посланике од прекора да смо ми аустријски агенти, да увлачимо озасне капитале у земљу, ја сам похенуто то, да не могу бити бољи пријатељи Србије друштво пешачко и један адвокат, који није Србин, него ми. Они не могу бити бољи пријатељи Србије, нити је више волети него што је ми волимо. Ако сад они налазе да могу бити добри пријатељи Србије, ја налазим да смо ми толики исти и још и бољи пријатељи Србије. Зашто би Челебоновић био бољи пријатељ Србије него Милутин Лукић? Они гледају па једну ствар једним оком, а ја гледам другим оком. Ја се браним од прекора и никоме не кажем да није добар Србин. Хоћу само да кажем, да нико не сме да ми одриче да водим рачуна о српским интересима, а takođe ни другим посланицима.

Ја браним ствар која је правила и слушам пажљivo посланика и који говори и за и који говори против. Г. Хадић је говорио против, г. г. Илић и Лукић говорили су за. Сви су то чинили из убеђења. Ја слушам њихове разлоге и одговарају на њих. Ја верујем да у овој Скупштини нема ни једнога посланика, који о овој ствари неće говорити искључиво по својој савести и у корист земље.

Даље, г. Узуновић ми је пребацио, да писам развио дебату и говорио оширијије о овој ствари. То је мој обичај. Ја начелну дебату обично почњем само наглашавањем најбитнијих чињеница, те да се зна какви су моји назори. Затим пратим у појединачне говорнике, па признајем појединачне ствари које су умесне, или одбијам ове које су неумесне,

Ја сам изнео три ствари. Користност разните индустрије за аграрни развој, корисност концепција за прераду домаћих сировина и корисност и могућност друге фабрике шећера. Нагласио сам и ој главније чињенице, које то доказују, а оставио сам остало, ако се укаже потреба за какво обавештење, да то у појединачности доцније изјавим. Тако ја схватам начелну дебату, а тако сам и досад радио. Стојим на расположењу да о појединачним стварима говорим оширијије, кад се дебата јаче развије, и кад падну каква питања и замерке.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Никола Узуновић ради личног обавештења.

Никола Узуновић. — Да се објаснимо. Г. Министар каже да сам ја њему пребацивао. Не, господо. Ја сам захвалан њему на омогућењу што шире дискусије по овој ствари.

Али, господо, ја знам да су к мени долазили моји одлични пријатељи, који су исто тако везани Србија као и Министар и као и ја, и изјављивали сумњу у природу тога капитала који овде долази. Кад, господо, један такав човек изађе са сумњом, ми не треба да кажемо за таквог човека да он није Србин.

Кад се каже човеку да је капитал аустријски, а он нема могућности да, може бити, добије јачег обавештења о тој ствари, онда може бити у некој сумњи. Не треба за таква мишљења никога од наших другова окривљавати. Ја ћу одмах да кажем, господо, да ја не знам хрополошки, ко је први ту кампању почeo. Мене није одређивало „за“, то што је једну страну заступао Србин православне вере, г. Влада Божковић, мој пријатељ, нити ме је контра одређивало то, што је другу страну заступао такође један добар Србин, Србин Мојсијеве вере. На те ствари не могу утицати народности адвоката — пуномоћника, већ ствари треба цепити како оне треба да се цене, а то је са гледишта оните народне и државне корисности.

Министар Народне Приреде, Јаша Продановић. — Опет попављам: писам осумњичавао никога, него само бранио себе од прекора да писам водио рачун о српским интересима. Рекао сам да г. Челебоновић, тим пре што није народност, али сам му опет признао да може бити добар Србин, не може бити бољи Србин од мене. Ја признајем да и ти људи могу волети ову земљу као и ја, али морају и они памати признati. Свака ствар може имати поштених и добрих бранилаца, и поштених и добрих противника. Ја сам се бранио лично само од оних који иницијирају, и подмећују нам да штетимо националне интересе, али писам никога сумњично.

Председник, Андра Николић. — Јесто ли волни да саслушамо још једног говорника или да прекинемо рад? (Гласови: Да прекинемо рад. — Да не прекидамо рад).

Господо, имам да спомишим да после подне нећемо мочи да држимо седницу. Председник Министарства молио ме је, да, због седнице Министарског Савета, ту седницу не држимо. Ја ћу молити да онај дневни ред за после подне сматрамо да и не постоји. (Гласови: Да искинемо рад).

Је ли волна Скупштина да прекинемо рад? (Вољна је).

Другу седницу заказујем за понедељак у 9 часова пре подне, а предлажем за дневни ред наставак данашњег дневног реда. (Прима се).

Данашњу седницу закључујем.

(Седница је трајала до 12 часова у подне).

Прилог 28. броју „Српских Новина“

БРОЈ 70.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LXIX. РЕДОВНИ САСТАНАК

31. ЈАНУАРА 1911. ГОД.

— ИЗДАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ —

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1911.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LXIX
РЕДОВНИ САСТАНАК

31. ЈАНУАРА 1911. ГОДИНЕ

III РЕДОВАН САЗИВ
ПЕРИОДЕ 1908—1911. ГОД.

LXIX РЕДОВНИ САСТАНАК НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК:

Андра Николић

и п-ти ПРЕДСЕДНИК:

Јаков Чорбадžић

СЕКРЕТАР:

Благоје М. Илић

Присустви су били Г. Г. Министри: Министар Председник, Министар Народне Привреде и Министар Правде.

Почетак у $9\frac{1}{4}$ часова пре подне.

Председник, Андра Николић. — Отварам LXIX редовни састанак.

Изволите чути протокол пређашњег редовног састанка.

Секретар, Милен Јанковић врочита протокол LXVIII редовног састанка.

Председник, Андра Николић. — Има ли приједава на протокол? (Неиз.)

Објављујем да је протокол пријеложен.

Изволите чути молбе и жалбе.

Секретар, Благоје М. Илић врочита молбе и жалбе, које гласе:

Бр. 424. — Суд општине парагајинске, моли Народну Скупштину да се општина парагајинска ослободи издајања дуга Управи Држав. Штампарије у суми од 3.456'35 динара по извршиој пресуди Апелационог Суда, од 9. јануара 1886. год.

Бр. 425. — Веселин Јанковић, пуномоћник општине јеловичке, среза јасеничког, окр. крагујевачког, моли Народну Скупштину, да се општина јеловачкој поврати земљите, око 100 хектара, што је одузела комисија за ограничавање шума.

Бр. 426. — Милан Г. Лекић, земљод. из Јеловика, среза јасеничког, окр. крагујевачког, моли Народну Скупштину, да му врати осам плутова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. год.

Бр. 427. — Јакон Лекић, земљод. из Јеловика, среза јасеничког, округа крагујевачког, моли Народну Скупштину, да му врати десет плутова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. год.

Бр. 428. — Сретен Петровић, земљ. из Јеловика, ср. јасеничког, окр. крагујевачког, моли Народну Скупштину, да му врати шест плутова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. год.

Бр. 429. — Новак Јанковић, земљ. из Јеловика среза јасеничког, округа крагујевачког, моли Народну Скупштину, да му врати десет плутова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. године.

Бр. 430. — Арсеније Стојановић, земљод. из Јеловика, ср. јасеничког, окр. крагујевачког, моли Народну Скупштину, да му врати пет плутова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. год.

Број 431. — Љубисав и Љубомир, Лекићи, земљод. из Јеловика, среза јасеничког, окр. крагујевачког, моли Народну Скупштину, да им врати пет плутова земље, коју им је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. год.

Бр. 432. — Борисав Стојановић, земљод. из Јеловика, среза јасеничког, округа крагујевачког, моли Народну Скупштину, да му врати пет плутова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. године.

Бр. 433. — Владислав Стојановић, земљод. из Јеловика, ср. јасенички, окр. крагујевачки, моли Народну Скупштину, да му врати пет плутова земље коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. год.

Бр. 434. — Љубомир Јанковић, земљ. из Јеловика, среза јасеничког, окр. крагујевачког, моли Народну Скупштину, да му врати четири плута земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. год.

Бр. 435. — Вељко Радивојевић, земљорад. из Јеловика, ср. јасенички, окр. крагујевачки, моли Народну Скупштину, да му се врати осам плутова, земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума 1904. год.

Бр. 436. — Радосав Кремановић, земљ. из Јеловика, ср. јасенички, окр. крагујевачки, моли Народну Скупштину, да му се врати осам плутова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. год.

Бр. 437. — Живан Кремановић, земљ. из Јеловика, среза јасеничког, окр. крагујевачког, моли

Народну Скупштину, да му врати осам плугова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. год.

Бр. 438. — Радослав Лекић, земљод. из Јеловика, ср. јасеничког, окр. крагујевачког, моли Народну Скупштину, да му врати пот плугова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. год.

Бр. 439. — Мимутан Радосав, земљ. из Јеловика, ср. јасенички, окр. крагујевачки, моли Народну Скупштину, да му врати шест плугова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. год.

Бр. 440. — Антоније Радосав, земљод. из Јеловика, среза јасеничког, окр. крагујевачког, моли Народну Скупштину, да му врати осам плугова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. год.

Бр. 441. — Стеван Матић, земљ. из Јеловика, ср. јасеничког, окр. крагујевачког, моли Народну Скупштину, да му врати три плуга земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. години.

Бр. 442. — Светозар Матић, земљод. из Јеловика, ср. јасеничког, окр. крагујевачког, моли Народну Скупштину, да му врати три плуга земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. год.

Бр. 443. — Симеун Матић, земљод. из Јеловика, среза јасеничког, окр. крагујевачког, моли Народну Скупштину, да му врати три плуга земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. год.

Бр. 444. — Борисав Павловић, земљ. из Јеловика, ср. јасеничког, окр. крагујевачког, моли Народну Скупштину, да му врати три плуга земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. години.

Бр. 445. — Милан Р. Лекић, земљод. из Јеловика, ср. јасенички, окр. крагујевачки, моли Народну Скупштину, да му врати три плуга земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. години.

Бр. 446. — Милић Петровић, земљод. из Јеловика, ср. јасенички, окр. крагујевачки, моли Народну Скупштину, да му врати три плуга земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. години.

Бр. 447. — Миленико Јанковић, земљод. из Јеловика, ср. јасеничка, окр. крагујевачки, моли Народну Скупштину, да му врати дванаест плугова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. години.

Бр. 448. — Илија Петровић, земљ. из Јеловика, срез јасенички, окр. крагујевачки, моли Народну Скупштину, да му врати десет плугова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. години.

Бр. 449. — Паје Јанковић, земљод. из Јеловика, срез јасенички, окр. крагујевачки, моли Народну Скупштину, да му врати десет плугова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. год.

Бр. 450. — Светозар Јанковић, земљ. из Јеловика, срез јасенички, окр. крагујевачки, моли Народну Скупштину, да му врати пот плугова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. год.

Бр. 451. — Светозар Стојановић, земљ. из Јеловика, ср. јасеничког, окр. крагујевачког, моли Народну Скупштину, да му врати шест плугова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. год.

Бр. 452. — Иван Стојановић, земљод. из Јеловика, среза јасеничког, окр. крагујевачког, моли Народну Скупштину, да му врати осам плугова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. години.

Бр. 453. — Радивоје Стојановић, земљод. из Јеловика, среза јасеничког, окр. крагујевачког, моли Народну Скупштину, да му врати пот плугова земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. години.

Бр. 454. — Крста Лекић, земљод. из Јеловика, среза јасеничког, окр. крагујевачког, моли Народну Скупштину, да му врати четири плуга земље, коју му је одузела комисија за ограничавање шума у 1904. години.

Бр. 455. — Мита Томић, из Миљенића, (ср. голубачки) жали се на пореско одељење среза голубачког због извесног задужења порезом.

Бр. 456. — Светолик Марковић, виши учитељ гимназије из Крагујевца, моли да му се урочица у указане године службе време од 1. новембра 1898. године до 1. октобра 1903. године, које је провео у Солуну као квалификован гимназиски наставник.

Бр. 457. — Трајко Петровић и остали из Осанице, жале се на неправилан рад чувара шума Воје Петровићевића.

Председник, Андра Николић. — Упутиће се све одбору.

Изволите чути једну налогу за одсуство.

Секретар, Благоје М. Илић прочита налог посланика г. Михаила Ранковића, која гласи:

Председништву Народне Скупштине
Београд.

Услед дуготрајне болести у породици, потребно је још петнаесто-дневно одсуство.

Молим Скупштину да ми исто одобри.

26. јануара 1911. год.

Борина.

Михаило Ранковић,
пар. посланик.

Преседник, Андра Николић. — Одобрава ли Скупштина тражено одсуство? (Одобрава).

Скупштина је одобрила одсуство.

Изволите чути саопштења Г. Г. Министара кад ће одговорити на питања и интервјуације г. г. посланика.

Секретар, Миломир Трифуновић чита:

Краљевско-Српско
Министарство Унутрашњих Дела
ПБр. 1407.
27. јануара 1911. год.
у Београду.

Народној Скупштини,

Част ми је известити Скупштину, да ћу на интервјују г. Урош Бркића, народног посланика, о пециварничким начелницима среза кључког, г. К. Ђорђевића, која ми је достављена 22. т. м. актом Бр. 264., одговорити кад то буде стављено на дневни ред.

Заступник
Министра Унутрашњих Дела,
Министар Финансија,
Стојан М. Протић с. р.

Краљевско-Српско
Министарство Унутр. Дела
СБр. 1083.
28. јануара 1911. год.
у Београду.

Народној Скупштини,

Част ми је известити Народну Скупштину, да ћу на интервјују коју је на мене упутио г. Жив. Хадић, народни посланик, а која ми је достављена актом Бр. 297. од 25. јануара ов. год., — одговорити кад се стави на дневни ред.

Заступник
Министра Унутрашњих Дела,
Министар Финансија,
Стојан М. Протић с. р.

Краљевско-Српско
Министарство Финансија
Пореска Управа
Пр. Бр. 2518.
28. јануара 1911. год.
у Београду.

Народној Скупштини,

Част ми је известити Народну Скупштину, да ћу на питање, које ми је упутио г. Маринко Марковић, о катастру и класификацији земљишта, одговорити кад буде стављено на дневни ред.

Министар Финансија,
Стојан М. Протић с. р.

Краљевско-Српско
Министарство Унутрашњих Дела
СБр. 943.
28. јануара 1911. год.
Београд.

Народној Скупштини,

Част ми је известити Народну Скупштину, да ћу на питање, које је на мене упутио г. Рад. Филиповић, народни посланик, и његови другови, а које ми је достављено актом Бр. 258. од 22. јануара тек. год. — одговорити кад се стави на дневни ред.

Заступник
Министра Унутр. Дела,
Министар Финансија,
Стојан М. Протић с. р.

Краљевско-Српско
Министарство Унутр. Дела
ПБр. 14611.
26. јануара 1911. год.
у Београду.

Народној Скупштини,

Част ми је известити Народну Скупштину, да ћу на питање, које је на мене упутио г. Радисав Митровић, народни посланик, а које ми је достављено актом Бр. 3620. од 18. децембра 1910. год., одговорити кад се стави на дневни ред.

Заступник
Министра Унутр. Дела,
Министар Финансија,
Стојан М. Протић с. р.

Краљевско-Српско
Министарство Унутрашњих Дела
ПЖ 1199.
28. јануара 1911. год.
у Београду.

Народној Скупштини,

Част ми је известити Народну Скупштину, да ћу на питање, које је на мене упутио г. Урош Ломовић, народни посланик, а које ми је достављено актом бр. 368. од 27. јануара тек. год. — одговорити кад се стави на дневни ред.

Заступник
Министра Унутр. Дела,
Министар Финансија
Стојан М. Протић с. р.

Председник, Андра Николић. — Узима се на знање, а Скупштина ће одлучити о стављању на дневни ред.

Прелазимо на дневни ред.

Има реч г. Михаило Минић, за питање на Г. Председника Министарског Савета.

Михаило Минић. — Ја сам имао др. упутим једно питање из Г. Министра Председника.

Одбор округа крушевачког упутио је један акт Г. Министру Председнику, да изнесе министарској седници на решење питање о експропријацији земљишта: о ономе што је Г. Министар односно тражење, да се на основу закона оврт ослободи плаћања каменолома, као и пруге од Дедине до Обилећева, што је чисто за војне потребе, за војну барутану. Госп. Министар Председник држи тај акт одбора већ месец дана и о њему не доноси никакву одлуку, а округ мора да плати извесно експроприсано земљиште, и хоће једанпут да буде начисто с тим: хоће ли Влада, као и Г. Министар, доносити одлуку да патера округ да плати што не мора да плати. Госп. Министар Председник дужан је да такв акт изнесе пред целу Владу. Хоће ли Влада решити како закон пише, или ће зато исто гледиште по овоме питању као и сам Г. Министар Председник?

Ја питам Г. Министра Председника: хоће ли једанпут изнети то, да округ зна да ли ће водити парнију против државе, а оно расто да сама држава плати?

Ја молим г. председника да ово моје питање достави Г. Председнику Министарског Савета.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Никола Узуновић за питање па Г. Министра Привреде.

Никола Узуновић. — Мени је еснаф међаници из Ниша упутио једну преставку, у којој каже, како је после доношења новог закона о радњама њихов положај у свему неодређен. Кад постоји међанска уредба, која прописује извесне радње које треба да се тичу концесија, донет је нов закон о радњама који регулише то исто односе, и оваки ред људи који ивије мали, јер броји 10—13000 у Србији, не зна којим одредбама да се повлачи: да ли да се повлачи закону о радњама или да и на даље остане оно лично промишлјано право као и до сада. Не знају људи којој комори да припадну: да ли запатилској или трговачкој комори, изгледа, да разне власти разни тумаче и различито поступају. И, пр., у Нишу је спротумачено да оне треба да припадају трговачкој комори. Кад су они на то пристали и почели да протоколишу фирме, хотели они исто као што, и, пр., трговци протоколишу: мануфактурно-колонијална радња, добију каванско-механско право једно, овла им је речено: то не можете добити једно, већ каванско право за себе а међанско за себе.

Уочите, положај је његов услед новог закона о радњама и старе уредбе незгодан и отежан, и ја бих молио Г. Министру Привреде да извиди, да нађе начин, да било путем расписа или како за сходно нађе, да ту незгоду уклони и ову ствар доведе у сагласност са законом о радњама. (Чује се: То су запатиле).

9:40 часа пре подне

Председник, Андра Николић. — Прелазимо на дневни ред: Начелни претрес о повластици Празнке Кредитне Банде за фабрику шећера. Од говорника који су се јавили за реч, први је на реду да говори г. Станко Петровић.

Станко Петровић. — Молим вас, господо, пошто је и ова концесија, поред многих других ранјијих, које су прочитане у Скупштини, дошла на дневни ред, ја сам се, господо, нашао побуђен, да баш о овој концесији проговорим неколико речи и да кажем да Скупштина, треба да узме у обзир и друге ствари, које је запоставила и забатала. Забатала смо баш оне ствари, које засецaju у животне интересе нашеј народе, а нарочито српског стајаџа. Господо, од ових последњих неколико година, свака скупштинска сесија претријана је са оваквим концесијама; Скупштина је се више сабављала концесијама, него другим најважнијим, најпотребнијим законима за ову земљу. Према томе, господо, ја мислим, пошто је ова концесија на дневном реду, нека се реши како се хоће, ја нећу више коме да намјесим моје минијење и убеђење. Ја о концесијама мислим као што сам и раније мислио. Ја писам посвећен толико у ову концесију, да прозијам све њене добре и рђаве стране, али мислим, кад се нешто препнатало прими у Скупштини, то више донесе штете народу и онштој ствари. Господо, ја видим расположење Скупштине да се ова концесија за фабрику шећера прими. Али ја сам, господо, уверен, и ако писам посвећен у те ствари, — као што рекох — ја сам уверен од државника,

бивших Министара радикалних, који су посвећени у те ствари, ако не више, а оноравно са свима члановима кабинета и свима друговима, стручњацима у тим стварима. Од њих сам ја добио потпуно уверење, да би најкорисније било да се ова концесија одложи за извесни време и да се не препнагла са признањем те концесије.

Ја немам ништа против, ако хоће ова концесија да се прими нека се прими, него хоћу да обратим пажњу Скупштини и да заподија Г. Министру Привреде, да да одушке Скупштини, да се поједини закони који засецaju у интересе нашеј солака донесу, а не да се Скупштина са оваквим концесијама запами, да се донесу два три закона о храни, производњи и солаким потребама. (Молентије Божовић: Да један је од тих закона и ова концесија). Ја знам, г. Божовићу, да народ има користи од шећерне рене, и ја сам за то да народ што више рене производи и да се што више фабрика подиже. Ја мислим, господо, да је већ крајње време да се донесе закон, да наша држава народу премери земљиште и учини попис. Ови ви морате признati, да од 1884. године, како је премер извршен, општинске пописне и преске књиге су тако замршene, да једна парцела прелази на десеторицу и не зна се која парцела коме припада и такав је хаос за порез и за имаоце имања, да је већ крајње време да се тај закон донесе, да се премер и попис земљишта изврши.

Друго, господо, по самом Уставу, кад је ступио исти у живот, окружне и српске скополије и економије, требали су да потпадну под окружне и српске самоуправне власти, а то, господо, сада стоји још по староме. Економи стоје под Министарством Привреде а срезови и окрузи плаћају економије. Закон треба да се изменi, па ако остану и даље економије српске и окружни под Министарством Привреде, онда да Министарство Привреде поднеси те трошкове и да издржава те и скополије, па пека их узме за свој рачун. Ако ли тако остане, да срезови и окрузи плаћају и поднесе терете за српске и окружне економије, онда да имају права, да с тим скополијама и економијама располажу. Јер, господо, ово је један намет па излажет. Има срезова, где је потребно да расадници постоје, али има срезова где није место, земљиште, за винограде, где виногради не успевају и тамо постоје расадници и срезови; троше гради појаси а илакаве асне немају. Напр., у срезу соко-бањском причао ми је скопом, да је тражио да се укине расадник соко-бањски, јер срез троши по 5—6 хиљада динара и више, а не може да добије приход од 8—900 динара.

Дакле, господо, има извршног срезова који родовно плаћају. Поред тога ја мислим да треба једногнут Министар Народне Привреде да поднесе предлог, да се учине измене у закону о шумама. Јер, господо, ми овде дајемо концесије за читаве насеље, а по овом закону ниједан предбо није пошумљен, ниједно голо брао, које се налази уз неко насеље и село није пошумљено. Ја бих молио Г. Министру да се изјасни, хоће ли да поднесе ова два предлога: да се изменi закон о шумама и закон о окружним и српским економијама, пошто је то првака потреба. За ову концесију ја нећу покушавати да

саветујем посланнике да је прими или не прими, нека се они одреде како анају и како мисле да је најбоље. То је што сам имао да кажем.

9:45 часа пре подне.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Алекса Ратарац.

Алекса Ратарац. — Господо, ја сматрам за своју посланичку дужност, да о овом предлогу ове повластице, која је данас на решавању пред Скупштином, у начелу кажем оно што зnam, и што сироз познајем. Тако пре, што је у задње време јавио егиска, а у неколико и страна, толико запитересован овим питањем, и „за“ и „против“, да изследа, као да Србија само зависи од решења овога питања, ове повластице. Из тих јавних гласила може спак да увиди, а то има везе и са говором Г. Министра, где се баци сумња на карактер тако појединих Министара, односно њихових чиновника тако и на вели и мањи број посланика. Из свега тога излази, као да ту има неке запитересованости и с једне и друге стране, која се уноси код нас, а која има задњу намеру — материјална средства.

Г. Министар је сам у свом говору казао; „Ја не правни питање од тога“ — користи од саме индустрије, која има да се у Србији васпостави. Кад је то питање о користи, мора да се цене са гледишта општих интереса.

Уопште индустриска предузећа оваква, која има да служе подизању домаће индустрије на основу повластица, она па првом месту имаје државни интерес. Јер добивају повластницу ослобођењем царине за извесне сирове, алате, соме; добивају повластницу ослобођења снаге приреза, сем државног, а такође и општинског, и осталог што код нас постоји. То је с једне стране што држава губи. С друге стране, држава овде добија: јер она установљава на шећер трошаринске таксе, и то 30 динара на 100 килограма. И тих 30 дина на 100 кг. чине шећер често у извесној мери скупљамо него што је био пре, кад није фабрике шећера у Србији ни било.

Иakovim пример, који и је добро познат. Државе које немају фабрике шећера, те државе имају шећер у својој земљи јевтинији. На првом месту Енглеска, па после Турска; оне немају својих фабрика, оне добијају шећер са стране и имају га јевтиније него ми. Овде је само питање у томе: да ли је ово користно за нас или није. Производњом шећера у Србији бави се врло мали број грађана. По садашњем уговору, који је фабрика шећера закључила за ову годину, има само 3816 кућа које су везале уговор са фабриком за сејање рене, а за 4714-80 хектара. Дакле, из овога се види, да од 400.018, колико по прошлогодишњој статистици има домаћа у Србији, само су 3816 ломова везали уговор са шећерном фабриком за производњу шећера на 4714-80 хект. земљишта. Шта значи то? Г. Министар је ономад казао да ова фабрика не може подмирити и задовољити општу потребу, т. ј. већину наших становника који би могли да произведе рену и отуда да вуку користи. Нека имамо још и три фабрике, омет општа потреба не може да буде подмирена. Зашто? Само зато што производачи не могу да се удаје више од једнога сата од извозних станица, било паро-

брдских било железничких, јер су скучи преносна средstva време цени која постоји за сирову рену. И подизање нове фабрике шећера има за циљ, као што каже Г. Министар, да домаћу производњу увелича, само зато што ова сада ћа фабрика није у стању да преради сву сировину коју нам народ ненује, односно шећерну рену.

Отклад постоји фабрика шећера, а то је од 1906. године, односно од 1898. год., кад је Нишка Скупштина дала тој истој фабрици повластницу, постоји ова повластица, само са једном малом изменом у чл. 6. ондјашњој повластици: да у оном случају, кад фабрика постигне резултат да може земаљску потребу да подмири, да се никоме другом повластица не може дати. Кад је 1906. давата повластица овој фабрици, онда смо и самостални, без икога другог, нас 81, ту повластницу дали и ја сам онда био известилац.

При давању ове повластице ми смо избрисали тај став, којам је фабрици данашо искључиво право на опстанак, а не док не подмири потребу наша земља. Избрисали смо то зато што смо веровали да ће у будућности доћи време кад ће и Србији требати више фабрика. И сад је, господо, питање само у томе: да ли је то време већ наступило, да ли је дошао момент да Србија треба, поред ове фабрике коју већ има, да добије још једну повзу? Свакоме предузећу, господо, треба дати маха да се развије и утврсти, како би могло да одговори потребама ради којих је и створено и да се осноси на да може издржати конкуренцију са другим сличним предузећем, кад се ово појави. А шта видимо овде? Видимо да данашња фабрика шећера још није свој циљ постигла, она је још у течају рада. Ова фабрика има права да установи инсталације и за сиров и за прави шећер. Она је скремна и већ ради форсирани и у Орашију, где подиже фабрицу за прераду сировог шећера. У овој години она има дужност да тај посао сврши. У тој истој години, међутим, ми дајемо повластницу једној другој фабрици, да ради исти посао и у истом правцу и да снојом конкуренцијом угуши ову фабрику. Из предлога Г. Министровог види се, да се новој фабрици даје право да за годину дана увози сиров шећер у земљу без царине, па је додато: „У случају елементарних непогода, и по решењу Министарског Савета, она може овег увозити сиров шећер у Србију без царине.“ Овај додатак избрисао је одбор, и ја мислим да је то добро учинио, јер како се у Србији ради, рекло би се после сваког мало већег облака и града, који је захватио ма и најмањи део Србије, да је било елементарних непогода у целој земљи и да стога фабрика има право на увоз сировог шећера. А кад би се то допустило, онда би значило да смо ми само агенти страних фабрика, нарочито аустро-угарских, којих има око 200 па броју. И онда би производња рене, уместо да се у нашој земљи увећа, спавим овала и ми, уместо да свој шећер и на страну извозимо, довели би нашу фабрику до тога да умре кључеве и да загребе преко Драве.

Ако је то циљ наш, а ја сматрам да није, ако је дело наше ове фабрика, што јесте, она је дужност сваку нас да је отучамо врло кратко време, док се осноси на да може стати на равни ногу да се бори са противником, који може бити јачег или

слободног капитала, или то је сасвим своједно. Јер је неизгодно да двоје слабих ауку терет, а лакше је кад су и један и други снажнији.

Господо, ово је најважније, на које хоћу да обратим пажњу посланицима, нарочито молим Г. Министра да обрati пажњу, јер сад што говорим — подвлачим. Министар Привреде, ни вишега мање, него је казао, да ова фабрика није у стању да подмири једну потребу, јер је у прошлoj години унела у ову земљу 300 вагона сировог шећера, на који је платила царину. То је записано у стенографским белешкама. Ја вас уверавам да је гоља неистина. Ја сам послao акт у царинске одељак, и имам да ће сад доћи увршење да је ово неистина. Не, господо, не можемо да се обманујемо. Ово је требао Г. Министар да сам лично провери, јер је дзо обавезу преко свога органа у чланку који ћу сад прочитати, ау бр. 249. Одјека. Кад је нападнут од јавности, он каже овако. (Чита):

„Виће сад, мислим, разумљиво да Министар није могао сам лично прибрести податке о производњи шећера и о раду садашње фабрике. Он се у том погледу мора ослонити на своје стручне оргane. И онда и сада он држи да су ти подаци тачни. Али кад је један орган јавности посумњао у то, а кад је ту сумњу изрекао тоном увредљивим по надлежне стручњаке, Министар је изредио да се ти подаци попово провере. И то се ради, а резултат ће бити изнесен не Државном Савету, као што „Правда“ тражи (јер је комисија дано изашла из његових рук), него Народној Скупштини, која ће о њој решавати изашлено и од рада Министрова и од мишљења Државног Савета“.

Господо, кад се овако свечано дјешаји јавном мјесецу, нарочито од Владе или надлежног Министра, за једно питање, онда је он требао све тачно да провери. Казати да фабрика шећера није у прошлoj години подмирила општу државну потребу и да јој увезла 300 вагона сировог шећера са стране, то је код мене највећа нетачност. Фабрика шећера, о којој ћу ја у појединостима доцније говорити, сопственом производњом рене потпуно је подмирила земаљску потребу, и ако је била палjenina, где је 83 вагона чистог шећера уврштено, и ако су онда у тој фабрици шећера били техничари они који су и у овоме поиме предузећу. Да нам наведем пример односно фабрике шећера која постоји, и која ће постојати и, а речи Министара надлежних, који су за ово време од 1906. године па па овамо били, да ли су се они бринули о производјачима. По концепцији и овашњењу Министар надлежни, а то је Министар Привреде, има право да одређује цену рене у договору са фабриком шећера. То није разбјено никако.

Откако је 1906. године одређена цена 180 дни. од вагона, отада се није ни књучило даље. За нас производјаче, који имамо посла са фабриком, увек имамо готовог уговора, па коме је потписан за Министра тај и тај, неки Вуко Богдановић, па ти ако хоћеш потпиши, а ако нећеш, пишиша није ни било: нећеш ни сјати рену. Садашња је фабрика постепено у напредовању, а за то је доказ чен прошлогодишњи завршетак рада, којим је са реном која је одгајена овде код нас, и са њеном прерадом, задовољила потребу целе земље. Прошло го-

дине, господо, било је 3.540 хектара засејано реном, од тих 3.540 хектара уврштено је 1140 хектара водоплав, што је и комисијски од стране чиновника Министарства Привреде утврђено. Значи да је остало 2600 хектара неуправашено. Од тих 2600 хектара, а сасвим је тачно да фабрика с тиме не може да подмири потребе, она поље има више од 740—750 вагона шећера, те ће она моћи не да тражи какве нове повластице, него да увози сиров шећер из нужде, и зато ће платити потпуну царину, и држава, међутим, неће платити изгубите.

Ових скоро 4.000 домаћа у Србији је какве односе имају са фабриком. Ово су добре стране уговора који фабрика закључује са производјачима: прво, што бесплатно даје производјачу семе, па један хектар 30 килограма, што којта највише један динар од килограма; друго, што даје бесплатно машине за сејање, које су својина фабрике, као што су дрљаче, влакови, а, ко хоће, и плугове па откуп, без никаког интереса, као и остале алате за прашење, мотилице итд. Поред тога, а што је најважније, она даје свим производјачима рене кредит, тако знати, код њих, предујам. Рена се сеје од првог марта и обично прво разређивање, које је најчешће за раз, први се у априлу месецу. Сви они који су гаји рену добијају на име тога предујма 100 динара од хектара, без интереса, а кад дође и једно и друго прашење, у мају месецу, добијају још по 100 дни., а то чини од једног хектара 200 динара, без никаког интереса.

Из овога ћете видети да је код мене овај зајулучак. Код нас, нарочито у смедеревском округу, где се скоро највише рене производи, мали сопственици, који по § 471. грађ. суд. пост. влчи немају кредити, или га имају само онолико колико да постане трговачи, пошто палјнички залози не дају им велики кредит, то ти људи у најужије време, у пролеће, одржавају себи с тим кредитом који дођијају са фабрике, иначе су принуђени да неко са ланцем, неко са пола ланца подмире најужије потребе.

Каже се, господо, да ће то и друга фабрика чинити. Друга фабрика има исти циљ а само други израз. Друга фабрика, господо, има да се стапа о извозу, а, како мени изгледа, тај извоз не може да буде у Аустрију, јер тамо је производња велика и претрпани су својим артиклима, а не може бити ни у Балкану, где има б фабрика, паки у Бугарску, где има једна, а без скаке сумња, веровајте, да у Француску, Енглеску и Русију неће тај извоз пћи, већ на Балкан.

Лепа је то замисао, ако ми мислимо на Балкану да се боримо са шећером. Каже се: фабрика ће нова то исто чинити. Лепо је то исто чипити. И онда шта ће наступити? Наступиће ово што у обичној животу видимо код људи рђавог карактера. А таквих људи има. А ја желим и једном и другом предузећу добра. Наступиће случај да један зајулучни уговор на исто земљине и са новом и са старом фабриком и од обе узме предујам, и кад буде најесен, онда в једна и друга — добро је ако што год ухвати. Већ се појављују такви премери код рђавих људи: да зме од фабрике предујам, колико му треба по уговору, и кад буде пре-

даја рене, он на туђе име плаче рену, а један или остатак да фабрици, јер, вели, ове су паре без интереса и боље је да се служим њима и да штакуларим.

Ми ћемо изазвати сукобе ако установимо ову фабрику, па било то сад или кад.

Није само то, господо, конкуренција дозволена, као оправдано, а има конкуренције где се мора стати за неко извесно време. И друге државе, које су подизале фабрике и друга предузећа, пису стварале конкуренцију једно време. Све се то постепено чини и чека се док једно подuzeće не буде способљено за посао, и кад се то подuzeће толико осила да постане самонапасно, у неку руку попонопол, онда се томе предузећу стане на пут довођењем другог предузећа; међутим, ни чинимо обратно. Ми ово предузеће, као своје сопствено чедо, које се још није развило у доволној мери, јер се прошле године борило са елементарним слуčајевима, а ове године има да се бори са подизањем друге фабрике, коју сад ми стварамо — сами сувозијамо. Овом конкуренцијом ми дајемо овој фабрици повластицу, да може за годину дана увозити спров шећер без ћумрука. Из тога, господо, можете видети, да ли је то добра конкуренција или не. Ја мислим да наје и тврдим да ми већемо имати јефтинији шећер, па ми имали и 10 фабрика.

Има људи који питају разне начине, а имају јаке лесе и јаке чизме за своје прагове у Србији, да доскоче томе, само да одрже свој лични интерес.

Шта се још види у овој повластици? У овој повластици види се ово, што је мени, који прилично разуме те државне ствари и који се мајки сиде авадесет и више година — види се оно што не би требало да постоји. Видим да ће ово да буде акционарско удружење са сопственим капиталом Керкошић и онога Минх, који је био у Параћину; онога Минх, који је српској држави про-дизао чоху по 10—12 динара метар, док је данас лесковачка фабрика продаје по 5—6 динара.

Ако хоћете на основу акционарског удружења да се подиже ово предузеће, онда је пегова прва дужност била, да се спобрази закону о акционарским удружењима, да се ушиш и уплате акције, да се избере управни и надзорни одбор и да знамо с киме имамо посла. Овајко видимо личности и видимо истину гаранију српских акционара да су у ставу да остваре свој посао, али не видимо оно што је написало, а то је, што није по закону испуњено: да се оно најпре спобрази закону о акционарским удружењима.

То је једно, а друго, хоћу да одговорим на ова витална која чујем. Ја чујем да се каже да је ово за земаљску потребу, а ја на то велим: да се ни стоти део земаљске потребе не може номирити. А има пријона који апсолутно не могу имати никакве користи. Они могу да се користе само крајеви дуж Дунава и Саве и дуж жељезничке пруге, а крајеви који су само сат далеко од ширих жељезничких рачуна немају да рену гаје.

Сад ми је на реду да говорим о овоме што каже газда Миле: да ли се сађење и сејање и не-говоје рене боље рентира него други наши пољопривредни производи, као: кукуруз, пшеница, јечам, овас, раж, кујда, или ливаде за траву и т. д.?

Ја сам произвођач рене и сад ћу вам тачно казати како стоји стање са реном у моме крају, и то нарочито у моме крају где је земљиште I реда и други добри услови.

Код нас, кад нема елементарних случајева, као што је прошле године било, сејање рене најбоље се рентира. Код нас просечно хектар, — за сад, у почетку је било врло мало вагона рене, — па се ишло на два, па сад догони до три. Али то, гospодо, не зависи од добре воље наше, него на првом месту зависи од земљишта. Ако је земљиште прилог реда, ако је таје, ливада, ледине, и још у повољним приликама у години, ту може хектар да претера и $3\frac{1}{2}$ вагона. То се добро рентира. Кад узмемо и ово друго, цену ишенице код нас, хектар 1500—1800 килограма даје, а скоро у тој мери и кукуруз. Кад узмемо цену која постоји и цену рене, ако је окава писка, имају укупно бољи принос они производи који раде са реном, него са овим другим производима.

Али овоме има да се дода ово: колико је овде бољи прилог, то је, господо, бољи принос само за ове наше производи који само на својим имањима раде; они који узимају земљу под карију, који се служе туђом снагом, јер је 150—200 динара па хектар којекаквих трошка, они имају мали принос, малу корист. Код нас у Шаланци има дуљаница са тоге који гаје рену; али ове године био је случај да су врло рђаво прошли, углаву рене страдали, а да је било вихово земљиште, не би страдали. Данак, у овом случају, производи рене који имају своје земљиште, своје радионе снаге, ти су у бољем положају, него они који производе друге земаљске производе.

Сад се вратимо на то питање. Па зено, свега 3.800 домаћина у Србији, од 418.000 домаћина. И ако би требало давати повластице по местима, ја никад не би да нико нише на главној линији за садашње време. Кајко се овде, ко није обавештен, па ни решење по можемо да добијемо: не знам скуп подвуз, и ово и оно. Ја познајем какво је стање по повластици и оно је овакво: по овој повластици мери се Лапово са ценом подвузом из Врање. Овде има врањских посланика, и морамо посведочити да и тамо има производача рене за ову фабрику. Исто и Врање везује као и Лапово. Исто тако ми треба да платимо за резанце до Лапова као до Врање. Са те стране, господо, тако стање стоји и не може да се измени донде док траје ова повластица ове фабрике.

Ми имамо једну оштушту од прве фабрике, и од свијуј фабрика у овој земљи, што ћу вам и рачуном показати.

Ова фабрика, по статистици, тачно до 1 и по милион динара налазије за рену, док напротив народ плаћа скупље за шећер преко 2 милиона. Значи: од 3800 домаћина до 418.000 сва та раалика у броју домаћина плаћа преко 2 милиона. То је ошташту. Вероваћете да је Енглеска паметна земља: да је видела да има оште користи од тога, она би као и Немачка, што има 500 фабрика шећера, могла их имати 1000.

Ово паговешћујем, нека се зна да сам базао јавно као посланик у сред Нар. Скупштине; а ко

у то не верје, нека распита или нека му то докаже надлежни Г. Министар.

Хоћете ли јевтинији шећер, онда у место 30 дин. царни, ставите 7 или 8, као што је раније било, па ћете имати по 1 грош јевтинији шећер на килограм.

Друкче ја ценим о самом артикулу. Уоните, шећер за мене, као и за вас што ће бити, то је један артикал, једна потреба, без стварне потребе.

Како год што може свет живети без дувана, исто тако може живети и без шећера. Кад је систем свију владавина светских дошао дотле, да се служи тим посредним даницима, а са срећвима која су шкодљива и непотребна, онда в наша држава мора, да би она лакше и брже могла да пође буџет од 37 милиона — кад сам први пут био посланик, па хвали Богу, дочекао и ово — из 120 и неколико милиона. То је систем свију светских држава. Господин Министар је казао: треба још једна фабрика шећера. Зашто? — Да имају људи рада, јер, види се да свет једнако осиромашава. Свак то може рећи, господо, или ниједан Министар српски не сме то да каже, јер ако је до осиромашавања, ко је томе узрок? Чули сте јутрос молбе и жалбе из народа. Држава, људе који су имали земље као државину од 20 година и више, јук напољо и каже: не дам ти! Зашто? Зато што хоће држава да има што више своје земље на списку, а што сиромашније грађане.

Држава наша и она осиромашава људе као и капиталисте. Колико има примера појављених у Парламенту од ово неколико залјних година, а колико има раније, што се не може ни у сату написати! Колико је људи остало са 20 ара земље само зато, што треба и последњи парјаш државне порезе да им се наплати!

Министарство се брине за ова предузећа која незнапни број грађана задовољава а оншу ствар штоти, а не брине се да ради из законичних пореских где су породице са једним хектаром, а четири пореске главе и сви четворо имају 70 и више динара личне порезе овој држави и остају са 20 ара земље, а не брине се о таквим грађанима, да се то сиротиши помогне, него со бриве да им паће рада, где? У фабрикама. Тешко радишку у фабрикама. Ја разумем и ради бих пристао једино са вама свима да се ова концесија одобри под једним условом, равнотој пози. Одбор је избрисао да услед елементарних случајева не могу уводити сиров шећер у земљу без ћумрука, али одбор сагађе је на то гледиште да то може чинити за голину дана. (Чује се: Само у посетку). Ако хоћемо људски право да судимо, да избришемо и њима ову годину дана, па нека сиђу и они на исте услове, па што им Бог да. (Чује се: О тома ћемо говорити у појединости.)

Из овога, господо, што сам досада навео и вас и себе прилично заморио, ја сам дошао до овога закључка: да није време ове године за другу фабрику шећера, да није место Нарачин за ову другу фабрику шећера, него друго које место па споредним тачкама где су колосеци узани.

Даље, ако би се решило да се одложи ова по-властица за увоз рене ће годину дана, или да се реши да се ова концесија не сприји на другом члану, онде докле се господи по-властичари не

приводе закону о акционарским друштвима, докле не се јавише акција, те да знамо ко представља управни и надзорни одбор, те да знамо је ли то чист српски капитал. Г. Узуновић је лено рекао: наполеон са петићем суда се има као наполеон. Наполеон је наполеон и нико ве може да хвата чији је капитал и мы нисмо дужни да испитујемо. Ми хоћемо прино на бело, акције друштва, да знамо да ли су ти акционари у Србији српски грађани. Ако би се ово оквако, као што ја ценим да ће Скупштина бити с тим сагласна, примило, и ако Г. Министар Привреде може доказати оно што је казено: да је ова садница фабрика шећера увела 300 вагона рено са ћумруком, ако се све то утврди, па основу свију ових разлога, које сам изнео, гласају у начелу за ову концесију; али ако Г. Министар не може све то да докаже, значи, да су му нетачни подаци, значи, да се решавало без обавештења, прво њега лично па онда и нас свију, и онда ћу ја у том случају гласати против.

Јоца Селић. — Молим вас г. потпредседниче, да хоћу да управим једну реч на вас: што искре субили добацивање г. посланика Милосава Радојковића.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Ја писам чуо увредљиво добацивање, а ако је Скупштина чула, онда изволите, али само кратко, рада одбране.

Јоца Селић. — Цела Скупштина је чула да ми је г. Миле Радојковић добавио да сам ја уведен у некакав списак. Ја вас молим, г. председниче, да тражите да г. Радојковић тржи реч или нека изнесе тај списак, иначе, ја ћу да изнесем свој спискове који су ово дана по Београду проношени. (Лагор. Протести старијих радикала). Ја тражим од вас као председника да тај списак прочитате и да заштите посланика од оваких напала.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Некакви спискови ишле данас на дневном реду, а пословни забрављују удаљавати се од дневног реда.

Јоца Селић. — Ако је до спискова, самосталци су изнети у списковима, стога Милован Лазаревић први, а ја писам, и то је безобразљук од њега да иницијатива.

Милован Лазаревић. — Ја ћу теби показати тај списак.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Ја мислим да у Нар. Скупштини не треба расправљати ствари које се по новипама пишу и по улицама говоре, и онда ћемо се сачувати од кљевета и сумњичења. Помињати спискове и у њима посланике као заинтересоване за једну или другу страну, врло је ружна појава, која не треба у Скупштини да се чује. (Тако је!). Ја верујем да међу народним посланицима нема ни једнога који би се за ма чији интерес повукao и давао своје мишљење на штету општих земаљских интереса. (Тако је!). И кад је тако, онда треба у интересу достојанства целог Дома и Народ. Скупштине, да се чувамо од интрига које се намерно чине и убацују међу народне посланике.

Има реч Г. Министар Народне Привреде.

Министар Народне Привреде, Јаша М. Про-дановић. — Ја сам, по обичају, бележио све што се говорило за и против о овој ствари и на крају

дебате о томе ћу проговорити, али не је г. Ратарац изазвао да додирнем ове две ствари. Обадне су те ствари нетачно цитирање мого говора.

Нисам ја казао да оснивамо нову фабрику да нађемо посао сиромашним сељацима, него сам, говорећи о подизању индустрије у овима, казао да се при подизању индустрије поред браће користи, востиче и то, што у њој налазе зараде људи који на другој страни не могу да нађу зараде. Свуда се таква политика води, свуда се томе тежи, да земље агрекултуре постану индустријске, јер је боље да сиромашни људи налазе рада у земљи, него да иду у пешчару на другу страну. Ако се Скупштина не слаже с том политиком, нека ме обори као Министра. Ја сам пазао, даље, како се редом подижу прво оне фабрике што прерађују домаће сировине, па онда оне друге фабрике, које прерађују сировине са стране. Нека г. Ратарац нађе неки други начин за појачање народног богаства, ја други не знам. Кад се ставновништво једне земље умножи и кад постану његове потребе веће: кад сировини стапеје почне употребљавати оно што су пређе само богатији људи употребљавали, онда се мора развијати индустрија. Индустрија није ништа друго, него боли и усавршенији рад. Место да дајемо странима да прерађују наше сировине, болеје да их прерађујемо сами. То је једно основно начало економије, привреде, ту политику води цео свет. Ми не можемо остати само на агрекултуре, јер се на агрекултуре не може развити без индустрије. То су две неизразивне ствари. Ми се не мислим да зауставити само на концесији за ову фабрику шећера. Ускоро ће доћи пред Скупштину још 10—20 разних концепција.

Што се тиче увоза репе, ја сам казао да је ова фабрика тражила да увезе 300 вагона шећерне репе.

Алекса Ратарац. — Ви сте казали да је увезла 300 вагона шећерне репе. Ја сам то тачно записао од речи до речи.

Министар Народне Привреде, Јаша Продановић. — Лево, тражићемо стенографске белешке, може да се погреши. Ја сам, право да вам кажем, те податке добијао од свога начелника. Ја немам кад да идеј сам и да испитујем лично те податке, он ипак је спремно и јасно и друге податке. Ако се докаже да су подаци истачни, ја знам шта ћу учинити. Али не треба да идеј даље. Сам г. Ратарац каже да је ова фабрика шећера ове године испорала тражити увоз шећерне репе. (Алекса Ратарац: Морала је, ове године, тражити увоз због поплаве). Ја вам кажем, како се развија ова диптишка проназадња шећера, потрошњу шећера апсолутно не може једна фабрика да подмири, а најбоље је доказ за то, што ова фабрика, ово друштво хоће да подигне и другу једну фабрику за прераду репе. То значи, да је једна фабрика недовољна. Ја и г. Ратарац разликујемо се у томе, што ја хоћу да дајем две фабрике да створе конкуренцију између себе а он хоће да једно исто друштво има две фабрике. Сва је разлика између нас у томе.

У своме завршном говору ја ћу објаснити друге ствари, које је г. Ратарац погрешно изнео.

Алекса Ратарац. — Што се тиче радника, ја сам казао да је то светски систем. Свака дру-

жава гони своју сиротњу у фабрике. Нисам отојач казао, сад ћу да кажем: г. Јаша је стојао раније на социјалистичком гледишту и морао је, кад је па данашњем положају, да спречава, уколико може, да буде што мање сиротње, а оно што је сиротња, да што лакше сноси своју муку. То се могло радићи. Овај, господо, који нема земље, не може да сеје рену.

Што се тиче овог другог, што г. Продановић каже, да су му податке давали други, ја то верујем; али Ви сте, Г. Министре, јавно обавезали да поднесите тачне податке Скупштини. Нетачно је ово што сте павели, и ја ћу о томе добити уверење из царинског одељења.

Министар Народне Привреде, Јаша Продановић. — Г. Ратарац је изнео, како сам ја дружице гледао па те ствари као социјалиста. Ваш социјалисте нају дадају да треба створити фабрику, да треба побољшавати стање радника, да би се освека свет, који је остао без посла, дошао у фабрику. Ја, дакле, стојим на гледишту које сам пре 20 година исповедао, и о коме сам писао. Може бити, да је то гледиште противно мишљењу воједлих посланика; има посланика, који мисле да се може држати у целини ова жала земљорадничка сопственост. Ја у то не верујем. Један део мале сопствености пропада, то је факт у целој Европи, и тај део сељака који пропадне мора да иде у фабрику или у пешчару. Пре су ишли у пешчару из округа пиротског а сад иду и из богатих округа, нпр., из округа подринског. Ја хоћу тај живот да зауставим овде да ради у фабрикама. Больје награђе има фабрички радник него сељак, који надинчи за три четири гроша.

Милован Лазаревић. — Ја морам да одбијем једну клевету.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Г. Лазаревићу, ја сам Вас записао за реч, кад дођете на ред, можете говорити.

Милован Лазаревић. — Ако Ви, г. потпредседниче, схватите Вашу дужност као председник Народне Скупштине, онда је ваша дужност да ми дате реч; ако схватате сасвим дружице, остављам Вама да оцените: да ли треба да ми дате реч, или не.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Ја сам Вас разумео, кад сте се мало пре јавили, да сте се јавили за реч да говорите о овоме предмету. Ја сам Вас записао, и говорићете кад дођете на ред; а ако хоћете да говорите сад ради одбране, онда изволните.

Има реч г. Милован Лазаревић.

Милован Лазаревић. — Господо, ја не устајем да говорим о корисности нове фабрике шећера, која се мисли овим предлогом о концесији да установи, — ја мислим да о корисности њеној не може бити код паметних људи никаквог спора. То је тако јасна и чиста ствар, да о томе не треба много рачни трошити. Али кад има различитих мишљења, ја свачеје мишљење поштujem и рад сам да симчија мишљење саслушам и разлоге чујем. Може бити да је моје мишљење погрешно, и можда ће се наћи људи који ће ме разложити уверити у току дебате да ово своје мишљење променим и придруžim се њима. Нисам о том мислио да говорим, али

има неколико дана како се и кроз један београдски лист, који се зове „Мали Журнал“, о коме мало водим рачуна, изругују такве потворе и клевете против мене нарочито. У колико се приближује дан решења фабричне концесије, у толико је напад већи а клевете одвратније. Ја сам пашао што и начини да се од тога одбраним. Што се таква једна потвора и клевета против мене износи у једном листу, који се сматра неурачујивим, то је за мене споредна ствар. Али, господо, има једна друга ствар. Таква једна клевета сад овога момента превека је и у Народну Скупштину.

Мој друг Јоца Селић, коменикада, ни њему ни другом, писао да довода да може сумњавати мој карактер, добацио је ону исту клевету која се од пре неколико дана кроз „Мали Журнал“ прошичи и унесо ју је у Народну Скупштину. Пре два месеца долазио је к љеви један мој пријатељ, који има везе са старом шећерном фабриком, и казао ме је ово: „Срећем ти пажњу, Миловане, дођи ће ти поверијник старе фабрике шећера да те придобије да гласаш против повластице новој фабрици шећера; ако он не успе да те придобије, онда сути напаковали такву клевету, од које се нећеш моћи лако отрати, која ће те учинити немогућним, да се ти као народни посланик из народа можеш да определиш у томе питању. Нарочито су, вели, изабрали тебе, јер знају да имаш угледа на посланике из народа“. То је тако казано пре два месеца. Томе писам покљањао пажње. Ја писам да ви, која мене лично познајете, припадали ма којој партији, морате у интересу и ваше части тако тадију потвору, а и у интересу угледа Народне Скупштине и части и достојанства народних посланика, да осудите.

Господо, ја сам тачно сазнао да ту клевету протура преко „Малог Журнала“ адвокат старе шећерне фабрике, г. Челебоновић, и ја сам му јуче упутио овакво писмо: (Чита)

Београд 30. јануара 1911. год.

Господ. Челебоновићу, адвокату
заступ. III-Ф.

Београд.

У цију да би дошли до већег њара, Ви се, господине, служите средствима недозволеним политичким људима. Ваше очи пред новцем, и Ваши отути осећаји о части и моралу, чине Вас срамним за данашње доба и недостојним имена човека.

Пред авоком позца Ви сте толико забасали, да сте се угушили да инспирирајем чланака по „Малом Журналу“, васрете грубо и одвратно на воју част, коју сам кроз сва времена мога политичког живота светлу и неуирљаву очувао.

Из пајлоузадајег извора уверио сам се, да сте Ви, господине, инспиратор такве гадне потворе и једно са Вама, а не са најамнющим и слугама гадног господара, решен сам да пречистим рачуне у одбрани части и имена, те моје највеће тековине за 20 година моје политичке борбе.

У одбрани снога што је једном човеку пајсвештије, тардо и нестуенно решен сам да мојој увреној части прибавим сатисфакције.

Кроз најпрња и најкорутитивнија времена прођох частан и ни од ног несумњиван. Ви се сад на-

ћосте, да за дубав ваше зараде ударите на моју част. Зато ћу да вас казни.

По највишем закону — закону о части — једнога од мене и Вас мора бити казне, а можда и обадва.

Као што видите, казна је у Вас велика, а за мене и она је мала.

До тада извршења ове казне имате само један корак времена да се спасете, а тај је: да на истом месту осудите онај Ваш гадан поступак, полижете десадаје клевете, дали настрадај на моју част прекинете.

Никакав изговор, да немате везе са „М. Журналом“ и да оне нападе Ви не инспиришете, неће Вам вредати, пошто такав изговор не би одговарао правом стању ствари.

Имате времена 24 часа.

Мил. Лазаревић,
пар. посланик.

Господо, ја сам пашао за најумесније да перем своју част овим путем. Ја се не чудим оима што за новац калажу туђу част, али ме чуда кад један мој друг то ради, што је најжљосније, у Народној Скупштини. Такав његов поступак не чини част ни њему ни Народној Скупштини.

Јоца Селић. — Господо, ми смо сви овас другови и браћа. За дуги наше године чујо се стално са те стране од самосталца: како смо ми радикали либерали, кондесионари, како смо ми ово, како смо ми опо. А нарочито се у томе одликоваха, испољавала једна личност, која је и овога дана то учинила, а то је Миле Радојковић. Он је сам и са својим друговима добацао и говорио да смо ми радикали лопови, певалац итд. (Миле Радојковић: То није истинा!) И овога пута је то исто пофторно и почево испадика својим да калаж поједине посланнике.

Ја нећу да читам никакво писмо, јер немам од чега да се браним; а ако по шта има против мене, нека изнесе. И овом приликом, кад је говорио г. Ратарац и кад су се слатко томе смејали Милован и Миле Радојковић, ја сам само једну реч казао г. Ратарцу, а Миле ип је на то добацо да сам ја уведен у некакав списак. Ја, господо, имам да чема већег клеветника на овој земљи од Мила Радојковића.

И Милован, који је седео до њега, раме уз раме, и који је чуо све те клевете, и који хоће сада овако одлучно да брани своју част, чак и крзуљ својом, није нашао за нужно да опомене г. Радојковића, да то не чини другима, да не калажа част другоме посланнику па ни љеви — по се смејао. Ја писам ипде сложеној у Скупштини, па у име од листова београдских, пита из где иначе у разговору, као што су они. Стога сам и добацо г. Радојковићу да ја писам ип у каквом списку, а да је он сигурио у том списку са својим пријатељем Милованом Лазаревићем, који је и уговор са банком направио и потврдио, као њен дужник, што се јавило читало, за 120000 дина. То сам казао, а тиме писам писао никакву и никакву клевету под потврђеног уговора да ни г. Лазаревић, па зато и налазим да немам ни од каквог поднетља и клеветања да се брани, јер писам ипшта никој поднетуо, нити никога оклеветао, већ сам изнесо факта.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Господо, ја држим да ово што се во повијама пише и оно што се помињу интргите, да су то само повијарска интргица и интргите људи са сокака, и да Народна Скупштина о томе не треба да води рачуна и ја именем, господо, да у интересу углода и достојанства Народне Скупштине не треба о тим интргама овде ни говорити.

Мил. Радојковић. — Ја веома потребе да се иного браши од г. Селића, већ имам само да изјавим: да г. Јоца Селић није у ставу да увреди Мила Радојковића.

Максим Сретеновић. — После овога што је изнето у току ове дебате, ја морам пре по што о овој ствари говорим да изјавим, да нити позијајем кога из садашње фабрике, нити кога из Прашка Кредитне Банке и да не стојим ни у каквим пословним односима ни са фабриком шећера, нити с том Банком. Ово што је сада изнето у току дебате, показује да сам имао право што сам изнесо оно па седници од 29. ов. м-ца о извештају одборском, т. ј. да је овај извештај рађен нејединствено и да се с њим журило, што доказује и тај факт, што у одбор није знати и Министар, да нај и тамо објасни лице и начинје овај ствари, као што је то у Скупштини у првом свом говору учинио. Што је најглавније, пренедело се и то — нећу да кажем намерно него може бити случајно. Ми имамо и закон о радњама који смо донели у прошој години, а којим смо заменили есватинску уредбу која је такође била врло добра, само је постала некоприсла за ове за које је донета, зато што пајо поштована и што од стране власти није пришла као што ју је требало иршити, а то је нешто најгоре кад се од велике, средње па онда и од мање власти и закон гали.

По мојим мишљењу, ово ни прије почивамо да газимо овај нови закон о радњама који смо донели, и тиме ћемо лати рђав пример властима да га не фермију и он неће бити закон и оно што треба да буде за занатлије, трговце и индустријалце. Дакле, у донуну ја држим, да овај пројесат треба још свестрано да буде прегледан и расмотрен и пре свега да све уградимо да се овот не би дешавало ово сумњичење и ова кампања и оно висање за и против. Ево, господо, закон о радњама ступиће у живот 1. јула ове године, а што се коморе тиче она је ступила пре 8 месеци. Ја ћу бити слободан да прочита неколико редова из члана 132. закона о радњама. (Чита):

„Све законске предлоге и уредбе о занатству, трговини, индустрији, радницима, и уставова основаним у власну корист Министар Народне Привреде унуковачке дотичним коморама на мишљење.“

На крају овога члана стоји ово: „При подизању воженутих законских пројеката Народној Скупштини, подносиће се мишљење коморе.“ Што без тога ни сама повластица овај пројесат нема важности. Овај законски пројесат је, као што чујем од известиоца, пре овога закона поднет Народној Скупштини, а по нашем пословнику и замјалском Уставу, пројекти који се по израде у једној сесији, они не важе за другу сесију и морају

се у другој сесији поново поднети у којој ће се сесији радити, па тако треба учинити и са овим законским пројектом, т. ј. овом повластицом за нову шећерну фабрику.

То је, господо, што се тиче овога пројекта. Да да кажем, да ја остајем при оном истом своме мишљењу које сам изјавио 29. овога месеца. Ја тражим и данас да се овај пројесат поново врати у одбор, да одбор ради заједно са Г. Министром, да се подвртио свестраном прегледу и да се тражи мишљење коморе. Можда се то моје мишљење чини некоме погрешно, али сам тврдог уверења да је тачно.

Ја, господо, да не бих случајно после 30 дана дошао у неходан положај, морам пре свега да изнесем нешто, како ја гледам на индустрију и како сам гледао и пре мого пунолетства. Ја сам господо, пре 40 година служио само за један дукат месечно. Трговци београдски покренули су питње о шећерној фабрици у Београду око 1870. године. И, господо, најмање се моје — Максимово име, ја сам дао два дуката као акционар у корист подизања фабрике шећера, коју је подизао пок. Тома Андрејевић, Арса Лукић и остали.

Даље, господо, основано је челарско друштво, да подиже челарство у нашем народу, и да подмирује потребу шећера самодом, и ту сам акционар, и ено већ око 20 година своје те акције без користи, изгледа ми да је и то удружење пронало. Па, господо, за привреду и индустрију мислим да је подигнуто и бродарско друштво, па и ту ћете наћи Максима Ј. Сретеновића име на првом збору кад је друштво основано, и акције онда пре 20 година уписане и данас чувам. Па је основано и клапничко друштво и моје ћето име и тамо наћи као оснивача и акционара приличног броја акција.

Па кад је основана Народна Банка и тамо ћете ме наћи као оснивача. Па подигнута је Навозна База и за индустрију и за привреду и тамо ћете ме наћи као оснивача са такође већим бројем акција и т. д., и т. л. Преза свemu овоме, ја држим да се мени не може пребацавати да сам противник индустрије и да би могао и помислити да не изађем у сусрет свакој корисној установи, па изак пре 4—5 година, кад је пред Скупштином била на решавању концепција дашање фабрике шећера, ја сам био од оних, који су били противу онаквих датих концепција тој фабрици; а ево зашто: што сам још онда био уверен да ће наши грађани имати и лошији и много скупљи шећер од онога што смо тада трошили. Био сам противник опла из нешега једног разлога. Тада је било осуђено неколико људи, као да су примили: ко 10, ко 20, 30 па и 60 хиљада динара, и ако су то све били само самосталци моји политички противници, и да би се скинула клевета са тих мојих начењих извијаја а мојих другова у Народној Скупштини, ја сам био против концепције. Кад је пролетос поднета ова концепција, питај је било писања, нити кампање, нити со је чуло јавно мисле да је истој противно, питај је ко био осуђен, и ја са мојим друговима једно после подне смо одмах решили, да се концепција изнесе пред Скупштину, пошто смо претходно унапреди Г. Министру за мишљење и ов је одговорио да се слаже. Али Скупштина онда

није пишта тад урадила, зато што су седнице за-
кључене.

Кад је сад ова концесија поднета, паједавнут
се појавиши: те неке брошуре, те новине, те књиге,
те Бајкић, сумњачени многе посланике, и сигурно
баш је јату. Осумњичен је велики број посланика
да је подмићен, било од једне било од друге
стране, т.ј. од садање фабрике шећера и оних што
кошу грађе. Ја сам онда стао и рекао: буди те
Бог с пака, може ли се у овој земљи итогод до-
нети, закључити и да се каква нова фабрика уста-
нови, а да се они сјађени посланици не компроми-
тирују и не осумњиче?! По тој кампањи, по та-
квоме јавном мињењу а ја сам стекао уверење, да је
оно већином исто, не зна се да ли је поштен и са-
вестан онај који је за или онај који је против.
Само из тога разлога да нико не буде поштен
и да не буде никакве штете, ја попављам, да сам
заго, да се концесија врати у одбор, па ће најда
и они, који кленетају, да се мину тога кленетања.
Ја не могу да усвојим разлоге Г. Миластрове. Он
каже да Скупштина треба да ради, да решава и
донаси закључно и одобрава све, па и ону конце-
сију, не повлађују се ни лево ни десно. Оно пи-
сање, господо, ове брошуре и овакво јавно мињење,
за мене је као олуја, а ви знаете да олуја повија
све опо што је од близак родно и плодно, и да
се не повију само стара и оторели павлови. Да-
кле, тражите пута и начина, братски, дружелубнио
и сложно, да оно нападање на Народну Скупштину
сузбијемо па ћемо лако донети решење.

Што се тиче ове концесије ја икој да говорим. Ја сам о њој дао једно мишљење у свом
првом говору. По њом мишљењу ово је једно зло,
да Народна Скупштина у последње време, која је
состањена из оних посланика, који су још у оно
време, кад се чуло да је некакав Бонту хтео да
заведе посланике потилачивачи, који смо се као
другови опадаше напредне партије одмах од њих
одвојили и основали радикалну странку и онда смо
изазили да у овој земљи радио поштено, ја не знам
сад ко је у овој земљи поштено, и ово сумњи-
чевље, чини ми се, и ово нас растурило, па онда ће
наступити оно зло што је било, кад смо се од
напредњака одвојили. Ја онест још једном тражи,
нега само то, да се ова концесија повуче и врати у
одбор, да би све касвете одбала од оних људи
који су осумњичени, јер је то гадно и страшно.

**Министар Народне Привреде, Јаша Прода-
новић.** — Ја ћу да учиним само чве пажене.
Зашта ја уопште не идеј у одборе, по идеј сам
онда кад дође нека важнија ствар, или кад одбор
какву ствар не разуме па не позове. Ја се уопште
не сећам да сам којом приликом отишao у одбор,
сем кад се решавала концесија српској друштву.
Све остале концесије решене су без мора присуства,
а кад је одбор тражио какво обавештење, ја сам
та или упућивао па начелника одељења или сам
му сам дао обавештења.

Што ова концесија није отишla, као што г.
Максим појавио, комори, прост је разлог. Кад би
се по предлогу г. Хадића установила земљорад-
ничка комора, ја ћа њој послao овај пројекат, јер
ова концесија има карактер земљораднички. Ова
има у себиничко што би се скобљавало са до-

мањом, запатском, радионошћу, па да треба по њој
слушати и мишљење комора.

Овакве концесије, ако буде утапављена земљо-
радничка комора, њој ће се упућивати.

Што се тиче јавнога мињења, ја ћу о њему го-
ворити на крају ове дебате, а сад споменују ви
само ово. Кад бих ја радио своје послове, како
јавно мињење говори, па било да говори из чистих
или нечистих побуда, ја не би био достојан да
будем не само Министар, вијо из народни посланик,
ни уопште јавни радник.

Ја сам испирао ону притчу о оду, сину и ма-
гарду, и ја бих онда по своме захочењу и како ја
разумем ту притчу, игрео у том случају улогу старца
или његовог сина, кад би се поводио за овим или
оним, што јавно мињење каже. Ја радио послове
како ја разумем. А народни посланици нека реше
како хоће. Ако се сложе са мном, добро, а ако се
не сложе нека гласају против. Ја сам већ и ра-
није рекао, да од овога не правим питање, али и
сад молим господу посланике, да гласају по свом
уверењу, не гладају на јавно мињење. Ако тако
не радио, никад ниједан посао нећемо уградити
као што треба, и што ће се увек наћи дули, који
ће нас нападати па гласати ми за или против једне
ствари. Нема, господо, ниједног јавног радника,
који није нападнут и оклеветан од стране заинтересованих.

Овде имамо два друштва која хоће да зараде,
само једно хоће да буде само, а друго хоће да и
опо буде поред њега. И прво је друштво тражило
да се никоме више не може дати повластица, па
је одбијено, а и ово друго друштво је тражило то
исто, па је опет одбијено. Тако ће, господо, бити
и са сваком трећем фабриком. Сва друштва браве
своје интересе и сви налазе у штампи своје бра-
шине. Још, оних је дана покренут један поз лист,
који је добио за задатак да гради мене као Мини-
стра, и он ће да престане да излази онога часа,
кад се ово читање реши. Ја писам осетљив као мој
пријатељ г. Милошан Лазаревић, да зовем на двобој
или тужим суду. То су још једни политичари који
тако раде. Кад ми је било 19—20 година, напа-
дали су ме у јавности за поједине ствари, и од
онда не једнако нападају, али ја никад писам
тужио некога, нити ћу тужити.

У свима земљама јавни радници тако раде. Ево
за пример ствар Бонгоја. Многи су били сумњи-
чи по тој ствари, али су се извесна тирења
показала као лаж, али су се извесна тирења по-
казала као лаж и са појединих људи скинута је
сумња и љага. Ко живи поистено, не мора за свога
живота тути да је поштен, довољно је нека његова
дечка стекну уверење, да је њихов отац био дечјен
као поштен човек. Онај, који се боји и стрени од
свакога свога корака, тај никад неће нападати.

Дакле, ја молим г. г. посланике, да, пошто су
протутили овај предлог и стекли о њему уверење
да ли је добар или није, гласају за или против.
Свако одлагаше појачало би ову ружну борбу,
коју штампа води.

Нас је народ послao ове да радио у његово
име по своме захочењу, јер је то карактер послав-
ничког мандата, а вијо нас послao да се плашимо
за свој рад. Кад се плашимо, никад ништа не-

ћемо урадити! Може у раду бити погрешак и нико од нас Министара, и нико од вас посланника, не може казати да је сваку ствар добро урадио. Терија није увек тачна. Некад човек мисли да је она ствар, коју је урадио, корисна, па ју је за то и урадио, па се то доције покаже да је иштетно. Оада је довољно ако се учињена погрешка може исправити. Нема ни једно државе у којој је све што је заведено било добро.

Воде се ратни у одбрану земаљске части или територије, а свака мисли да ће он победити. Али једна од њих мора битку изгубити, па онет ако се рат води за одбрану земаљске части и интереса, он се се мора водити за јакта било. Нико у свом раду не може казати: пешу погремити. Добри политичари и државници, што боље предвиде и оцене ствари, они у толико боље прођу, а рђави политичари погреше и сградају. Кад је Енгл Оливија пристао на рат са Немачком, па је Француска изгубила, он се попуштао и трајесет година није се јављао на политички поду. Погреше многи људи, али само под се ради из чисте побуде и кад се у раду уноси свеколико знање и савесност, може се рећи, ако је искало добро, добро је, а ако није искало добро, онда се поуздаје посљедице за своју погрешку. (Чује се: Да се реши).

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Боривоје Поповић да учини једну изјаву.

Боривоје Поповић. — С погледом на карактер који ови питање добија и на прилике које га као ружни сенка прате, ја изјављујем у име клуба народничких посланика: да ми нећемо у овом питању ни учествовати у дискусији, нити ћемо гласати, верни чистој традицији своје страже.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. Максим Сретеновић.

Максим Сретеновић. — Г. Министар и овом приликом одговарајући после мого говора, онет је, забиља учинио, једну услугу после мого предлога, што јасноказује да ја имам право.

Он вели: Ја писам подносио ову концесију индустриској комори, а тим хоће да каже: да је био дужан поднети индустриској комори и да је требао то да учини (Min. Народ. Привреде: Не, не!), него вели: ја кад би поднео ову концесију индустриској комори погрешно бих и ја бих је могао подносити једино земљорадничкој комори кад би оне било. Међутим, ја ве знам шта је индустриска осталих фабрика, па и фабрика за прераду шећери. То је права индустриска радња као и ми син, господо, што знате.

То сам писао да кажем.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч Г. Министар Народ. Привреде.

Министар Народне Привреде, Јаша Продановић. — Ја сам већ казао зашто писам ову ствар послао коморама. Писам се ја бојао коморе, јер њихово мишљење паје за мене обавезно. Ни време није узрок томе. Посланци виде да онде ако што не вала имао је са временом да се исправи. Они виде да је она ствар већ неколико месеци у Скупштини, а коморе су могле двадесет дана пре да даду своје мишљење о томе.

Комори се шаљу оне ствари које изгледају да ће доћи у скоб са занатством, и домаћим развојом, а шећерна фабрика се не убраја ни у једно,

ни у друго, јер се шећер не прави ни у домаћој индустрији ни у занатској.

Зато ову ствар писам посља комори.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Има реч г. известилац.

Известилац, Драгутин Васић. — Ја сам још у почетку дискусије по овој ствари напоменуо, како је она ствар била и да није ишла брзо и неправилно, као што је казао г. Максим Сретеновић.

Ја сам и онда казао, да је г. Сретеновић прво био овластио г. Јоду Селића, па после мене и папаслетку г. Светозара Стојадиновића, који га је потписао, да га потпишимо, чему сам ја био противу тога у одбору. Ја и сада изјављујем, да после одрицања Максимовог тога овлашћења, треба сматрати да његов потпис не постоји, од кога решење ове ствари и досланска његовог није ни зависило. А да је у одбору урађено онако као што треба, ја ћу извести рад одборов украко.

Оваје концесија дошла пред Народ. Скупштину 12. октобра и тек 16. октобра по позиву председништва Скупштине, конституисан је одбор.

На том конституисању било је шест наставника и потписали смо се на њему — записнику од 16. октобра — изузев г. Воје Вељковића који није хтео доћи. Том приликом је парочито напоменуто, и у записнику заведено: председник одбора одредиће другу седницу чим се укаже потреба и повољна прилика, а остављено је да се до тога времена пронтидуира само концесија. Стога је ова концесија чекала, и тек после равних 12 дана изнета на решење. 28. октобар позвали су чланови одбора да прегледају, размотре и реше концесију, али од позивних пису били сви, ни довољан број, тада је био и г. Максим Сретеновић — те је одређено да се 30. октобра позву чланови одбора понова. И 30. октобра дошли су сви чланови, којима је саопштен позив, изузев г. Воје Вељковића, који није хтео доћи, а за г. Максима Сретеновића и Јоду Селића, који пису били овде, на позиву је назначено да пису овде него на путу.

Према томе, како је нас било довољно, већина, ми смо радили, као што се обично ради и како и сам закон налаже и донели одлуку, да се ова концесија, са оним изменама које смо предложили, усвоји. Међутим, налази се да је Г. Министар дао своје мишљење самим усвајањем предлога и подношењем Народном Представништву, ми писмо нашли да потребно да и њега зовемо; ми смо сматрали да је то излишно. Према томе, целокупна ова радња нити је носила карактер неправилности, нити се радијо као што не треба, нити тако брзо, па да ја налазим да ову ствар треба брзо радити, и што пре свршти. То је интерес и једне и друге стране, а и Народног Представништва, да се ова ствар брзо реши, па било одбити је или примити, и тиме ставити и једну и другу страну у определjeni положај. Ингерес је, дакле, и једно и друге стране да се ана на чему је, и ја исклам да треба је да се ова ствар реши.

Потпредседник, Јаков Чорбић. — Дајем 15 минута одмора.

Настаје одмор.

Одмор је дат у 11·12 састава.

После одмора.

Председник, Андра Николић. — Господо, наставићемо рад. Пре тога, молим, да учиним једно саопштење.

Вака је познато да Наш Краљ пође сутра у Рим, у посету Његовом Величанству Краљу Италије, с којим га везују и сродничке везе. Мени је чист споменити виза: да ће пошлак Краљев бити у 7 часова изјутра, и једно ми је чист замолити вас, да се искушимо на станици, да Краљу похјелимо срећни пут. Овога пута не можемо, а да не узмемо на ум, да Наш Краљ походи срећнију Италију, која у овој 1911. години слави педесетогодишњицу ослобођења и јединства. Ја искљим да ћете се самим сагласити да, уз исараја Нашега Краља, пошљемо јединствој Италији и наше топле поздраве с узвиком: Живела срећна слободна Италија! (Са свих страна бурна: Живела Италија!)

На реду је да говори г. Урош Бркић.

Урош Бркић. — Господо посланици, ја писам мисливо да говорим о овој ствари. Ја сам слушао и једну и другу страну и рачунао сам да гласам како за ходно најам. Али, пошто сам јуче добио једно писмо од једног професора из Београда, који је, по сазнавају, самосталак, а у исто време, како сам извештен, он је и члан радионице „Одјека“, а, господо, у том писму написана је мени увреда. Он ме у том писму сумњави како сам ја плаћен од ове фабрике шећера и не само мене, него једном приликом у кафани код „Позоришта“ изјавио је да су стари радикали курне плаћене.

Председник, Андра Николић. — Господине посланиче, на дневном је реду начелни претрес по законском предлогу о концесији за фабрику шећера. Молим да што пре дођете на дневни ред.

Урош Бркић. — То је баш на дневном реду. Да бих то одбаци, ја сам и узео реч да говорим. Иначе писам ни мисливо да говорим.

Видите то, господо, како је тешко кад се увреди човек. Господин Милован је увређен и одах устаје да опере част, и ако је Милован заинтересован у тој концесији. Он има, господо, уговоре са том банком, ако уговора потврђена, нико се није плашио да овој страни да му пребаци да је плаћен.

Председник, Андра Николић. — Господине посланиче, ја Вас, по други пут, молим да будете у дневном реду. На дневном реду не расправљају се сумњачења.

Урош Бркић. — То хоћу да кажем, треба да ме сачекате. Кад би ма који од ових наших посланика увредио г. Лазаревића, он би имао права да се лути. Таква реч није пала. Међутим, да је неко из наше групе имао такав уговор са том банком, веруйте, не би се та концесија примила.

Би се сећате за концесију Јечманице, сви су самосталци били ангажовани и та је концесија била примљена, а чим је дошла концесија винарска, где нема ни једног самосталца, та концесија наје ни дошла на дневни ред. То хоћу да кажем: како је кад се човек нађе увређен, Ја сам овде увређен и видите, господо, и сам г. Министар Народне Привреде увредио је нашега човека, једнога адвоката. Г. Узуновић га је истини бранио, али мало, завршио. Гос-

Министар Привреде осумњичио је тога адвоката, зато што је као адвокат писао брошуру у корист старе фабрике, али Г. Министар треба да зна, да и једна и друга страна има адвоката и да нову фабрику брани други адвокат, и Г. Министар није пашао за потребно да пребада оном другом адвокату, него ономе, а онај је радикал. Ја устајем у његову одбрану.

Председник, Андра Николић. — Молим Вас, говорите о концесији.

Урош Бркић (наставља). — То је о концесији. По мојим забелешкама прво ћу да одговорим на један павод г. Министра Привреде, који је онако ватрено бранио концесију. Госп. Министар прво је нападао адвоката који брани стару фабрику. Затим је г. Министар пашао, како ова једна фабрика шећера не може да подмири потрошњу, како је она довезла са стране 300 вагона шећера и како је за тај спровод шећер платила царину. Међутим, господо, кад сам се ја извештаво у паризарницу, није од тога било пишта: шта је фабрика увезла спровод шећера, шта је фабрика платила царину, и ако је фабрици шећера изгорело око 100 вагона шећера. Ја хоћу укратко да кажем: да се дављају ове концесије иде на то да се искључи ова прва концесија, да се ова садашња фабрика шећера уринише и оптети.

Ја бих само онда гласао и сложио се с тим, ако би са ова концесија подово вратила у одбор, и то у један шири одбор, у који би свака секција изабрала још по једнога посланика; и кад ту концесију тај одбор проучи, да концесија иде комори, и то нарочито земљорадничкој комори, да она своје изашање да — (Благоје Илић: Нема земљорадничке коморе). Моје је мишљење, кад одбор проучи концесију, да се концесија упути комори, да она да своје изашање где ће, на коме месту фабрика да се установи, па тек онда да се изнесе на дневни ред. (Чује се: Да се реши).

Председник, Андра Николић. — Је ли вольна Скупштина да закључимо приказе говорника? (Јесте).

Ја ћу прочитати листу говорника. Имају још да говоре: Димитрије Илиџановић, Никодије Милетић, Сима Катић, Милисав Чолић, Алекса Жујовић, Јоца Сезић, Коста Станковић и Михаило Косовљанин.

Господо, списак говорника је закључен.

Иза реч г. Милована Лазаревића за обавештење.

Милован Лазаревић. — Опет морам да устајем да одбијам једну клевету која се проноси у Народној Скупштини, а преко другог једног народног посланика.

Једна често трговачка ствар, чист посао, који сваки трговач у земљи зна и појма име, која се даје за одобрење кредита, такву једну ствар г. Урош Бркић хоће да употреби у Народној Скупштини као неку заинтересованост за једну ствар.

За добијање кредити, господо, то ионајбоље трговци знају, нарочито трговци извозници, за добијање кредити мора востојати нека молба, мора постојати неки уговор, па који се начин тај кредит добија. Писмо је потекло онда и кредита је било онда кад ни помена није могло бити о концесији. Чега сад ту има нечасног, из чега би г. Урош Бркић могао изводити закључак: да сам ја у некој за-

интересованости. Молим вас, господо, зар толико можете веровати „Малом Журналу“ и осталим листовима, да човек, који са једном јавном, солидном установом буде имао кредиту, — а колико њих има у земљи, — зар тај човек мора да се донесе у сумњу?!

Те је, господо, полојално, нечасно, и такву једну агитацију, напад и сумњачење на тај карактер ја остварио. Ја исчу за Урошта Бркића то да кажем, и ако се то широм пропоши, јер ја то сматрам за уреду и клевету, као нечасну ствар, и не мислим да то протуријам против Урошта Бркића, али нека он према својој савести оцеш, да ли коме чини какву услугу кад против једног човека извоги клевете у Народној Скупштини.

Урош Бркић. — Молим вас, господо, ни ћете одмах да видите да ја писам увредно г. Лазаревића, јер, да сам ја ишао на то да га увредим, ја бих онде прочитao сам уговор који имам у пренесу. Ја сам само казао, и ове напомињем ово: да јд. који смо са ове стране, имамо такви уговор са овом банком, та концесија ће би никада прошла. То је та разлика између нас и њих.

Министар Нар. Привреде, Јаша Продаповић. — Ја не знам, господо, шта је требало г. Урошу Бркићу да расправља попова ствари које су један пут расправљане. Ако је могло бити човека који је у овим стварима хладно бранио, ја држим да сам то био ја. Г. Бркић је чуо неве речи против себе у кафани и одмах је планио и бунио се. Међутим, господо, она се концесија неподико месеци напада и мене, као Министра, сваки час нападају, а нападају и моју странку да смо заинтересовани у овој концесији. Чак је и један лист покренут искључиво ради тога да нападају мене и све оне који ће да гласају за ту концесију. Ја то ипиро спојим и то не спомињем. Само бих ишао да кажем ово: да и на једној и на другој страни, у сваком случају, може бити и бранилаца поштених и непоштених, и противника поштених и непоштених. Ја, дакле, овако кажем. Ми који ово решавамо треба да решавамо по својој савести, а адвокати што се бију и боре, они то разде мозда и из уверења, з мозда због својих награда, јер им знате да адвокати бране за награду и у кривичним и у грађанским парницима, јер нико неће дабе да ради.

Пребадају ли се и каже што писам и другог адвоката павао. Ја, господо, писам нападају једног. Ја се само браним од једног адвоката, а други ме адвокат не напада. Г. Челебоповић је нападао ову концесију и сми знамо колико је о овој концесији писано; виш је писано него о закону о штампи; виш је писано него о трговинском уговору са Аустро-Угарском — толико се та кампања води! То је, господо, неспорно, и да је из помоћи други политичар, који наје нападао на те нападе у штампи, он би се други, писао би исправке или тужио суду. Ја сам свега у „Одјену“ одговорио кад су осумњичени чиновници Министарства Народне Привреде, јер сам дужан био да их брани од клевете.

Ја знам да је интерес г. Челебоповићу, који заступа ову давашњу фабрику, да ова друга кон-

цесија пропадне. Ко хоће од посланика да се обавести о самој ствари, може се обавестити. Има за тоово времено. А не треба нико да се боји сумњичења. Ниаква тајна у Србији не може да се скрије. Зна се како онај најситнији чиновник ради, да ли ради добро или рфаво, ато ли један посланик или Министар. Време иде, иако не сад, а опо долине знаје се какав је који Министар био, ко је заступао државе интересе а ко не. Ја писам никога нападао. Један адвокат брани ову концесију, други напада; ми радимо по убеђењу, они раде као представници друштава и раде у своме интересу. Може бити да се ови не би припали за заступника, да не верују да је то добро. Али штампа прети посланицима, па може неки да се поклаши. Ви сте видели из овој страни националице они се ограђују од целе ствари; у њиховом листу изашла су два чланица у којима кажу да је ова концесија корисна. Па су их неки нападли за то и говорили им: „Ви радите на трећу пару“. Они су се, изгледа, поклашили од тога. Ја се од тога не плашим. Ко се плаши нека изађе из Скупштине, ја никога не приморам да остане онде. Ја се писам никада плашио у свом раду, па нећу ни сад.

Кад сам у једну ствар убеђен, ја за ву гласам, а ико се ко страни, нека изађе па нека нема кворума, нека се каже: да се Народна Скупштина уплашила од напада штампе. Нека се Скупштина уплаши, ја јој не могу улти вере и куражи, ако она те куражи нема; ја ту кураж имам откако сам почeo да водим политику, а ту кураж имају до краја живота, ако се у старијим годинама не проједини. Ја, дакле, ове велим: ко нема те куражи нека изађе или нека гласа против, јер јавно изјаве ће вас увек нападати, ма шта урадите.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Алекса Ратарац.

Алекса Ратарац. — Господо, један посланик има право да и други пут говори, док се не закључи примање говорника, а кад се закључи, онда нема право нико да говори. Ја сам се јавио да реч пре него што је закључено примање говорника и Ви, г. председничче, писте хтели да ме запишете.

Ја молим да ме пакнадно запишете.

Председник, Андра Николић. — Оставите да Ваму ствар расправимо долине. Ја ћу прочитати тај члан пословника.

Молим вас, господо, да не губимо време, да се држимо дневнога реда.

Има реч г. Димитрије Илиџановић.

Димитрије Илиџановић. — Господо, нећу да говорим о култури шећерне рене, нећу да говорим о корисности шећерне индустрије. Пре мене г. Министар Народне Привреде, у свом одличном говору изисао је очигледност корисност ове индустрије, односно подизање шећерне индустрије, а г. Милун Лукић изисао је испрено корисност културе рене. Ја ћу само са неколико речи да учини двоје пријеабе на онај пројекат законски. Кад је г. Министар Народне Привреде у свом говору рекао, да овим предлогом жели проширење културе рене у окружима и срезовима која пису до сад производили рену, онда држим да је г. Министар, првачи овај предлог законски са концесионарима био дужан утвр-

дати и место, на коме ће се подићи ова фабрика, те да ми можемо видети да ће збога овог циља, који Министар жели да постигне бити тиме и постигнут. У исто време, господо, ја држим, кад се зодије друга фабрика, да би се могла проширити култура рече у окрузима у којима јо до сада није било, да је већало одредити реон једној и другој фабрици. То је прва замерка, коју чини овога предлога.

Други је замерка, господо, кад тачке б. чл. 2. у овој тачки говори се: ако би се десило да фабрика не би имала довољно рече услед елементарних непогода, да ће па предлог Министарског Савета, односно из предлога Министра Привреде, фабрици добити овлашћење, да може увести сиров шећер без икакве дажбине, под условом, да идуће године извезе толико вагона из земље, колико је увезла сировог шећера у нашу земљу. Ја скларам, господо, да је то једна штета, како за производијата, тако и за државу. Циљ је фабрико шећера, да се потпомогне производња шећерне рече. Ако ће пода, онда фабрика шећера може да увезе сировог шећера, да га преради онде, или да плати све оне дажбине које треба да се плаћају на Југруку, с тим, ако фабрика извезе исту количину израђеног шећера па страну, да јој се врати плаћена царина. Тога неиза у овом законском предлогу и ја, сматрајући да ћемо то у специјалној дебати моћи поправити, гласају за овај предлог у начелу.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Никодије Милетић.

Никодије Милетић. — Питавље о концесији за подизање друге фабрике шећера није ново питавље. Ви се сећате, господо посланици, да је у прошлом сазиву скупштинском ова концесија била изношена на дневни ред. И само зато што је Народна Скупштина била при закључку свога рада, то питавље она онда није решила, него је оставила, по најави самог Председника Министарског Савета, да се оно у првим седницама Народне Скупштине за идући сазив изнесе за решавање.

Кад то стоји као факат, онда треба да отпадну све ове друге напомене: да се са овим питављем ишло сумњио прешто, да се око истине прокоредио, и да се оно ставља сад на дневни ред прокоредно, иако остало важна питавља. Кад је ово сад већ дошло, и по решењу Народне Скупштине и по најави Владе, на дневни ред, ја само могу веома да жалим, што је ово питавље добило лични карактер и што му се такав карактер придаје на штегу његових добрих страна. Ја мислим да је погрешно што се оно уопште могло као лично питавље пред Скупштину да изнесе. Од тога је бар Народна Скупштина требала да буде поштовања, тим пре, што концесија о овој индустрији има чисто привредни карактер.

Могли смо проћи без таких напомена; могли смо проћи без ових личних напада; могли смо проћи без ових уврела и без ових напомона пронесених са улице у Скупштину, и могли смо по овом питављу донети онакво решење какво и узвод и достојанство Скупштине захтевају. Ја жалим, господо, за ову појаву и баш зато што се дебата о овом питављу креће у овако грбијој форми, баш зато сам ја и тражио реч, да своје мишљење, независно од

разних утицаја са стране и од утицаја сокажке политичке, кажем као народни посланик. Добавено је у пизу осталих добацивала, да има заинтересованости и неких цлаћених људи, обележених у неким објављеним списковима, а са друге стране, с погледом на локалну политику, један је говорник чак именовао и место мора живљења, хотећи тиме да каже, да и ја, с погледом на ту локалну политику, с погледом на место мора живљења, хоћу у ово питавље да улазим и да кажем своје мишљење о њему. Господо, никада ма нису као народног посланика такви разлоги руководили при опредељивању за извесну ствар која је пред Скупштину изношена, па и сад ме никакав сличан разлог не опредељује да говорим о овој ствари. За мене је, господо, споредна личност која улази са капиталом у ово предузеће, као што је споредно и читање о честу где ће се ова фабрика подићи. Ја бих жељeo да останемо при овим разлогима, да ценимо ово питавље само са његовога привредног и економско-гледишта: да ли ће се са увођењем ове фабрике подићи наша шећерна индустрија на тај степен, да ће она, налазећи у нашој земљи погоднијог земљишта за своје развијање и напредовање, може појавити и на страним питањима са тим прeraђеним производом из наше земље, друго: да ли ће се подизањем ове шећерне фабрике појачати потреба и за овај најглавнији артикал, а то је производња шећерне рече у нашој земљи, и, треће: да ли ће од тога имати непосредне користи наш земљораднички, и уопште различити свет. Кад то петичем, ја ћу бити тако слободан да само у том правцу изнесем своје гледиште на ову ствар. Ја налазим да међу свима концесијама датим радије за развијање појединачних грана индустрије у нашој земљи, а о којима сад ја радије казао своје мишљење, долазе у први ред ове концесије, које имају непосредног извора у привредном раду нашег земљорадничког стаљежа као највећег стаљежа у земљи, о којем се увек и на првом месту мора у овом дому поднити разум. Једва од таквих концесија, то је ова о којој се води реч. У други ред долази пиварска индустрија, јер главни предмет од кога се производи ових индустрија прeraђују, то је предмет који могу да раде и произведе наши земљораднички на најпримитивнији начин.

Сад ћу да пређем на чисто практичну страну овога питавља. Овде се говори о томе како је принос од рече боли него од других усева. Али је један од господе ставио Скупштини на знање и то, да се тај принос добије мало тежим путем него ли код других производа. Не, господо. Овај који је пратио рад на производњи и исховању шећерне рече, тај ће доћи до закључка: да је то рад који се са мањом физичком снагом може обављати, него ли ако се на том земљишту засеје некакав други усев. Код шећерне рече могу се употребити за рад и деца од 10 година па павише. А то није од малог значаја: као један спровадник, један радник може да употреби за рад и једног детка од 10 год., да му и он колико толико привреди за кућу. С тога гледишта, са чисто привредног гледишта посматрајући ову ствар не могу никако као оправдане пријести нападе неке г. посланика: да ће бити од штете по нашој привреди, ако довустимо осни-

заше још једне нове фабрике шећера поред ове коју већ имамо.

Ја мислим, господо, да и са чисто трговачког гледишта, у интересу самих потрошача а не само производа, треба подизањем још једне нове фабрике шећера омогућити утакмицу у земљи. Тимо ћемо учинити не само то, да повећамо производњу рено у земљи и да дамо више рада нашим радницима, него ћемо учинити још и то, да се у земљи произведе и већа количина и много бољи квалитет шећера, докле један сунчаник с којим можемо да рачунамо и на извоз. Ако се ми, господо, у свом раду на подизању индустрије будемо ограничили само на то, да своју индустрију подигнемо на тај ниво: да задовољавамо само своју домаћу потребу, онда од ње нећемо никако имати оне користи које треба да нам даде индустрија у једној земљи. Ми си, колико год нас има, треба да тежимо томе, да развијемо нашу индустрију уопште, а нарочито ову индустрију која је у тесној вези за нашом земљорадњом и то у тој мери, да њој не само подмиримо потребу потрошаче наше земље, него да извозимо и на стране пијаце и да отуда за своје производе доносимо злато, тако потребно за подмирење свих издатака сваког грађанина ове земље. У том смислу могао бих чак да учиним извесан прокор и самом Г. Министру, што у овим концесијама нема и једна таква одредба, која би овим предузећима дала и извесну премију за извоз својих производата, чиме би се код њих створила утакмица да што већу количину извезем из стране пијаце. Та премија која би се дала, била би по државу од много мање штете, по корист која би се добила од унешеног новца, повећаног извоза, којим би се исплатили не само производња производа, него и рад наших радника.

И као год што давање овакних концесија није штетно по државну касу, а бог онога новца који се излупи на царину, јер се он поклапа приходима друге врсте који се у народу уносе, тако исто сматрам да и премије, при извозу одређена за ову прсту производа, не би било штетно по државну касу, него би само утицало на појачање пародлог благотства. Но кад њих већ пеш у овој концесији, ни у овим радијима, она нока со ово бар има на уму за у будуће: да се наша индустрија може икнога боље развити под оваквим повластичнима највећа ја замешајам, него ли ако и у будућој дајемо концесије у којима не упомнимо овакве одредбе, које би дале могућност да се доплична индустрија не само у земљи развије, него да може своје производе извозити и у друге земље које немају своју индустрију, већ морају да подмирују своје потребе са стране, и да се такмиче са индустриским производом те прсте других земаља.

Господо, ја мислим да концесије за фабрику шећера треба и са овога гледишта примити. Ја мислим да поред ових извешних разлога треба да нам буде разлог и то, што ћемо ми моћи да извамо ове друге концесије да укинемо један монопол. Кад кажем монопол, ја треба то и да образложим, да лв је то моје тврђење и у колико оправдано. Но може мишљају, монопол је то, кад једно друштво или један капиталист има искључиво право да ради један посао у целој земљи. Тај монопол, ако се не

огледа ни у чemu другом, он се окледи у склонасту производњу, потрошачи и радне снаге народне. Господо, које посматрао како се реше примије закључењем уговорима са производаџима, могао је видети, да је се садају фабрика служила врло изгодним средствима на штету наших производа, и онда мора добији до закључка, да овим циклама које су се дошикале од стране фабрике шећера, која је имала искључиво право за откупљивања реше, треба стати на пут.

А како да се ставе на пут? Никако друкчије него стварањем такмичара. Као ми створимо такмичаре, ми можемо бити уверени, да ће се све то умањити. Може сад неки рећи да ће оно, што је сама ова фабрика радила, разбити обе и ради заштите својих интереса створити један картел и продужити ге шакане. Ја одмах признајем да то може да буде, али ако то наступи, онда је дужност државе да томе стави на пут и да не дозволи картел код моментне индустрије, која дава и потрошаче и државу. За мене та претпоставка, да ће бити картела, није разлог да будемо противници оваквој концесији, јер, оно што у таком погледу може да наступи већу да предочавам. Хоћу да сачекам догађај, па ако се такве јаве у друштву, дужност је свију нас да такве појаве спремимо, али да сад народни посланици због чега што се може дрогодити, гласају против овакве концесије, ја мислим да најавимо никакав разлог.

Сад хоћу да се вратим на говор г. Ратарца, који је, по његовој изјави, био известилац за прошлу концесију која је дата првој фабрици шећера. Право да вам кажем, господо, мене је његово дајаше државе и његов говор изненадио. Ја могу веровати и одобрити аромсну мишљења код тога кад има стварне разлоге зато, али кад један народни посланик, који је као известилац одборске највише заступао то право, да треба дати концесију за шећерну индустрију у Србији и заступао га је до краја, налазећи да оно онда није било штетно по државне интересе, сад кад се та индустрија још више проширује, налази разлога да тврди, како ја то штетно по државне интересе. Ја то по могу да разумем, јер у свом говору Г. Ратарец није извео апсолутно ни један оправдани разлог, са кога је дошао до садаљег свог мишљења, а кад он то није учинио, ја онда о томе већу да чиним никакве напомене, али хоћу да вам срватим важију на друге његове напомене које је овде изнео.

Наиме, г. Ратарец је казао, да је ова фабрика задовољавала потпуно потребу потрошача шећера у земљи, и то задовољавала увек са производима из земље. Господо, које је пратио развој те наше индустрије, одмах ће знати да податци г. Ратарца нису тачни. Не само да нису потребе у овој мери задовољене, него, одмах ова фабрика ради, потребе се нису задовољавала само искључиво производима одавде из земље. Да нису потребе биле задовољене у донојној мери, најачро доказује она огромна цена шећера, која је у извесним приликама била најбоље скочила. Није било доношење количине шећера, те су продајни одмах подигли цену, званији, да се не могу снабдити из фабрике извесна места шећером и да се због тога не може да под-

мир тражња, па су тако потрошачи дошли у не-пријатан положај, да су морали плаћати шећер, шест, шест и по, а по некад и седам гроша ки-лограм.

То је, господо, утврђено самим опом тражњом, која наје жада бити подмишена и високим цепаком које су услед те недовољне количине произишило на нашим пијацама. Чак се са тим питањем, од стране садашње фабрике, шикнулисао. За трговце, који тргују тим артиклом ије испознати ствар, да један трговац из унутрашњости не може добити у склопу време шећера да задовољи своје потребе у тражњу, ако се претходно не обрати извесним великопрдавницима, са којима те фабрике стоје у трговинским односима у Београду. Видите, и ту имамо жало као некога картела, и кад се неко обрати фабрици, фабрика га упућује да иде да купи шећер код београдских трговца. Зашто то, господо? Зато што стручно има извесних узајамних обавеза између београдских велико-продавника и фабрике, и ако ми подижемо индустрију само за ботње грађана једне народе, а не за подмишње ствари, потребе целог земље, онда пак тада индустрија не треба. Упољењем другога конкурента, стварањем друге фабрике, ја мислим да ће се в то питање скинути једанут са дневног реда, и да ћемо онда мочи непосредно подмишњи потреби из те фабрике, кад наје се потреба укаже. Не стоји, дакле, оно што је г. Ратарац у том поглавду тврдио.

Г. Ратарац је учинио јој једну погрешку, по мом мишљењу, у томе; што он каже, да ће она фабрика бити припушчена, а то ја сам нарочито изгласио, да увози сиров шећер, па је за ту припушћеност за фабрику мавео погрешне разлоге.

Он није хтео да ње дубље у објашњење саме ове ствари, то ћу зато ја бити слободан, да изнесем те разлоге, преко којих је он прећутно прошао. Фабрика ће спакако доћи у тај положај зато, што се потрошња шећера увећава с једне стране и с друге стране, што се увећава производња шећерне рене, а кад кажем да се производња увећаје, онда морам изнети разлога зашто ја то тако мислим. Ево разлога. Шикане, које су пренесе над поједијним уговорима, производња рене, прости су довеле дотде производњаче, да они не смеју више да стоју у односима са фабриком на основу таквог уговора, какве су до сада са фабриком имали.

Код нас са наше станице извезено је око 680 до 700 вагона шећерне рене, али је било и такових случајева, да су људи једва успевали, да под пајтежим условима и околностима, из њиве поваде, преладују најзлате ту рену, јер их је фабрика оставила за опо време, кад је било сасвим немогуће избегти сувише трошкове, па да се плати трул и рад тих производњача. Зато што је она била у хо-тујности и та фабрика била искључити купац за те производе, људи су пропадали.

Резултат овогодишње производње шећерне рене није да онајма новољан приход, какав се је тре-бао очекивати и какав је разије био. Ја могу да дам уверење г. Алекса Ратарцу и другима, да се производња шећерне рене било рентира него било ма-који усев од наших цреалија, који смо ми садалиши ни томе земљишту. Кад не би било ових шикана, збога, господо, нико не би дошао до тога,

да мора да отказује сасвим, уговор, или да радије одређених 5 хектара земље за сејање реле своди на 2 хектара.

Но, сваки овај сопственик има и овај, који хоће да ради, он би се уткривао, он би више рену радио, јер му то већу ренту доноси, него да узме земљу па панополиду и да се друге усеје на њој. У оваште, понављам, да су се дешавале такве неизгоде при пријему рене, да оне вису дозвољене па за најбољијег човека и купца, а камо ли за једно повлашћено индустријско предузеће. Ја сам био противљен увек монополизму, ма и они то тужби до-лазили и од стране државе, макар се они и искљу-чиво да државна потребе уводили, па и сада на-лазеши, да ако се ограничимо само на једну фабрику шећера, да ће она поступно да се развије у један монопол и зато сам уснише противљен, да остане ово стање, него да се шећерној индустрији отворе широм врата у Србији, да она може да се развија и у виду првог, другог и трећег предузећа, како и кад који капиталиста захчи да свој капитал у то предузеће пласира. Са разлога, које сам мавео, ја ћу са мирном савештају, без обзира, као што сам мало пре напоменуо, па сокачку политику, гласати у начелу за ову кондесију.

Председник, Андра Николић. — Је ли вољна Скупштина да продолжио рад, пошто после водне пење држави седници. (Чује се: Јесте).

Има реч г. Алекса Ратарац.

Алекса Ратарац. — Господо, ја ћу да будем кратак. Хоћу да исправим погрешан закључак, који је извео посланик Никодије Милетић из Парага (Чује се: Зар баш из Парага?). Да, из Парага.

Он се чуди мени како ја сад имам гледаште на ово предузеће, и какво сам имао као известилац. Газда Кода, а и ви сви посланици, исто гледаште имате. Чули сте ово:

Ја сам у начелу казао да је систем свију држава онакав какви је и у нашој држави, а писам казао да сам противљу ове фабрике за павек.

Ја сам казао да овој фабрици треба дати да оствари оно што може и што треба, да постане снажна у овој години па и у оној за ћео. То је могло да чује и овај који има једно ухо, а Кода није хтео то да чује, него је ствар извитоперио. Он је даље казао и ово, да она фабрика не подмирује потребе земље.

Председник, Андра Николић. — Ви само исправљајте погрешне назади из свога говора.

Алекса Ратарац. — Ја сам казао Кода да је она фабрика подмиризала потребу из прошле године, а ако га се тиче, ево ја сам добро уверење од Царничке управе, из кога ће се то видети: да није увезла 300 вагона сирова шећера. Он је казао да је она фабрика шиканирала народ. Ја велим да она фабрика није шиканирала никога и да од њене стране није било никакве шикулације, него су шикулацију вршили велики трговци, који су шећер купили па му цену повисили, а фабрика га је давала по 58 динара 100 кила. Дале је казао да је вршено шиканирање у народу (Никодије Милетић: То је истина.) То није истана. Ево зашто се по неки жали као па неко шиканирање од стране фабрике. Неће сељак да очисти рену из да-

је предаје фабрици чисту, него хоће под реном фабрици да продаје блато. То је, газда Кодо, због тога се народ жали.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Николије Милетић, ради личног обавештења.

Молим Вас, г. Милетићу, да будете кратки.

Николије Милетић. — Ја можеме староме пријатељу Алексију морам да приметим, да је он баш нарочито, правдајући себе, извртао оно што сам ја малоброје казао. Ја сам, господи, морао да му замериш, јер је сасвим природно, да тако користи истиот, кад један човек исту ствар пре годину дана брани са пуним жаром, убеђен да ради пра- вильно и корисно и по земљу и по привреднике, а сада, после годину дана, мења то своје гледиште. Ја сам, дакле, морао на томе да му замериш. То је једно, а друго је ово: Ја сам ово виташе до- дарио са чистога привредног гледишта, рачунајући да ће појачаном производњом шећера и исто- временом конкуренцијом, бити утакмице у ценам не само шећера, већ и саме рене, а да тако морам истиот, имам пред очима извоз са најближе станице пред мојом кућом — са парадинске станице. Зами- слите само, кад се на сада извежених 700 вагона шећерне рене постигне по десет пада дана, вишама на сто кила, колико је то велика добит за производ- јаче и за радника, а толико исто смањена цена шећера од калограма колико је добит за потрошаче!

Председник, Андра Николић. — Има реч г. Симе Катић.

Симе Катић. — И ако је данашњи дневни ред сладак, ви сте видели из данашње дебате да оп нара и својих многих горских страва.

То сад нарочито долази после истогодишњег икуства које смо стекли са концесијама, односно са овом фабриком прво подигнутом овде у Београду за израду шећера. Србија се решава већ, и напо- слетку она је у таквом положају, да га по може ни поправити, вити доћи у бољи положај, да своју сопствену индустрију не може ни подњиши ни одр- жати другчије, до једино тим повластицима, или да дагне руке од домаће индустрије. Кад је стала на то, она је усвојила овај начин повлашења и давала редом и једној и другој фабрици, и за једну и другу врсту рада итд., итд. — не знам колико већ има одобрених концесија.

Са чисто цепске стране, фискалне, како ли финансијери то зову, ми имамо штету и од прве, и од друге, може бити и од треће да ћемо имати, што смо држави отела један сигуран приход, да би бајажи помогли производњачама рене, а у главном да би помогли, ојачали индустрију, и једну и другу и трећу, у овом случају шећерну фабрику. Ми са тог пута, види се, да не можемо скретати, и сад имамо да оценјимо, да ли ћемо, — у овом специјалном случају кад је на решењу друга концесија, да ли имамо две стране, два вишљења, једно или друго, — да ли ћемо овог другом концесијом уни- шитити ову армију, или имају обадве концесионарне фабрике, — рачунајући да буде ова усвојена, — услова за рад, напредак и може бити и трошак, четврта и пета, како би ја лично жељeo.

Ја пењу да прузамши једној, из првој, и из другој страни. За мене је ово мерило ситурно, што

ми истемо рачунали, што нас мало има у Скупштини од тог индустриског посла, који то добро знао, чиновника још мање, али за мене је меродавни оцени: да ли ће се та фабрика рентабилтет, да ли ће донети користи, имати успеха, напредак и останак, за чега је меродавни њихова подба и во- нуда, и они су направили рачун ситурно боли и од мене и од Министра и чиновника, имају ли ус- лова за живот и даљи рад. И кад су они нашли да имају рачун, нека их нека раде. Хоћемо ли им дајући нову концесију, једнако водити рачун да ли ово давање нове концесије не ослабљава стару, чврсто је садања фабрика раздјељена један врах, то је осталено име на савет и волу, Народној Скупштини и Влади, докле ћемо да водимо рачун. То може да траје до истека концесије, а може да биде у извесном низу година, кад стек- неко уврше да је та фабрика стала на чврсте ноге, и нека се о даљем останку брине сала и води рачун о себи.

Више је г.г. последња паломонудо: зашто је она садања фабрика сувеше повлашења; ту она зау- зима неоспорно монополски положај у држави. То не може нико порећи. Ва ст већ много читали по новинама, а за бројуре има и једна страна адвоката, а има и друга страна; једна каже: добро смо радили, држимо се само концесије; друга страна каже: писте се држали концесије. Држана није могла чак да води ни санитетску контролу: пајак шећер ова фабрика прави са гледишта адријантичног. Чак је противна страна, овој која тражи допољење концесије, тврдила у извесним нацизма, броју- рама, да је фабрика употребљавала никоном забра- ћена средства за пречишћавање шећера и тим нам давала отров; не баш отров као милионор, него у тој мери отров, који нас у току дужег времену може отровати.

Влада није могла, или није обраћала ваше паж- ђе тошите зато, што та фабрика није имала, ни во чијој подбији ни тужби, техничку и санитетску контролу и зато је могла и да даје какав хоће шећер. Ко је само прешао у Земун, могао је лако да види разлику између чукаричког шећера и оног у Земуну. Овај други, већ по самој спољашности, изгледа боли; он се за час раствара и има чистају кристалиност и бољег је квалитета бар спола. Ми морамо сад да се судимо. Најагоднија је контрола конкуренција (Гласови: Тако је!). Ту ће когод од адвоката рећи штогод, и и они су директори из- шли и знају шта се у фабрици радију. Ми штите не губимо овим, јавни интерес само добија тиме што су они једну тајну њиховог предузећа открили. Најзад, они су били у положају потчињених и кад се ослободили тога господара, они су казали како ствар у истини стоји.

У погледу откупна рене, довољно је оно, а то није делантовано, да су похватали удајурсани кап- тари на железничким станицама. Није се у том случају могла утврдити баш привица фабрике шећера зато, што је то једно другачије, које тај по- сао врши преко својих органа. Ко је ту крив, да ли мерач или когод други, споредна је ствар, тзввно је да се десно фабрици тај милор, а држави је зак- путу на преносу у подвожним таксама.

Овде, као год што је било у свиларској концесији, ни ауконции били сте рјаво расположени против искључивог права концесије. За неки 14 округа дата је понастала, само где нема ни гусланица није задржана концесија, и ни сте то оне ли и решили како сте најдалиши за увесно, тј. да треба оставити слободну — још једну обlast, да може још један конкурент да се јави, да отвори нову радију за откуп спрово свиле. Али је дошао последњи зајам, па се узло овај, па овај, па на банку и шта је се дошло? Дошло је да је Г. Председник Владе добио препоруку од друге Владе, одакле се узима зајам, да ће неизгодно бити и да се неће одобрити потирање зајма на њеној берзи, ако не уважемо пажње њиховој индустрији, и врло је званично наглашено да свиларском друштву из Лапова треба да остане и даље стара искључива концесија. Ви сте задржали од потварде ту концесију како сте први нут решили, па сте онда због ове наступнише прилике, или неизрикото за Србију, и казали: треба нам француски кредит — онда је она концесија, која је већ решена била, бачена у архиву, онако исто као што је и ова концесија пренесена из маја прошле године на крај јануара ове године.

Дакле, видите, јавно мишење може некад доста основати да суди, да у раду којим се занимава Влада и Народна Скупштина има мешица с пода. Не само мешица споља у Београду, него још и даље, јер је Немачка у литању, у питању су ове њени националисти, а сада се овде јављају као такмаци капитали Аустро-Угарске. Видите, господе, ја стојим на томе гледишту: кад по несрети немамо свога сопственика капитала, онда је боље да се послужио ма којим словенским капиталом, и још боље би било, кад би имали Срба ван наших граница, у Аустрији, у Старој Србији и Америци, да нас послужије капиталом, као што има случајева да је један Србин из прећа инвестирао већ већи капитал. Кад, дакле, немамо тих ботатих Срба, онда нам је добро дошло свако словенско пламе. У сваком случају ма никамо овде једну чисто словенску — чешку бринку. Акције су у рукама Чеха, Словена и по Шваба, и ако сада и према спреми и расположењу, и уопште према односима и државу које су Часи увек указивали Србији, и онда и кад су радили ван Србије ове заслужују првенство — приоритет, а парочито према Немцима и Французама, који нису словенске крви и који нам нису ни род ни помози Бог.

Војазни од трустова или картела без мешица и Министара и Владе нема много тешких и других последника. Зато што за време извршеног споразума, ако се картелаша фабрике, то важи за већину грата индустриских, да у то време скоче предност и материјала и рада: у колико ни излажате robu скупље у толико фабрика плаћа више и раднике и материјал. И близанс показује да картелите не могу да стријају баш већу величину добит само у свој цец. Госа Максим Сретеновић бранио се као први председник овога одбора да потпуно прима концесију — а сам се боји. И заиста, господе, много би лепше било да је ова концесија у прошлом сазију за 10 дана спрешена. Нити би онда имао времена Челебовић, адвокат, ни Влада Бошковић, адвокат, да пишу брошуру, а тако исто не би имао времена Мали Журнал да о томе пише,

нити би тако било времена да се због тога покреће чак нарочити лист. Сиз овај не би имао времена да се учинија у претресање мотива, основа, за лавање вопоцеја новој фабрици шећера и где је у који списак који посланик записан како ће говорити чак и овај од кога тражи кредит и т. д. — Све те горње страве тога питања, не би изашле овде, да је концесија у прошлом сазију решена. Али ви сте чули г. Николу Пашића, као Председника Владе, како је изјавио да пред Скупштином стоје лани важнији послови. Један од г. посланика, не сећам који, тражио је да се стави она концесија на дневни ред. Г. Пашић казао је па то, да то не може да буде. Скупштина је седећем и устајањем одбацила тај захтев посланика и то и читање о концесији остављено је да се кисели са овај сазија.

Па и у овоме сазију то се питање отезало. Зар свет не веда како једно са другим долази, пословник са концесијом; то види свет; изгледа да су се самосталци ангажовали да приме пословник због концесије. Самосталнима су се „усладице“ ове шећера концесије и, паравно, постигнут је споразум: пословник — концесија, концесија — пословник, једно за друго.

И видите то је та вештина г. Пашића, да ако нешто и учини, мора самосталцима то да преседи. То је њој лично жиљање. И од оних сличних речија које су самосталци показали на пешевима Пашићевим и које су му исприкачали, успео је он да скине по неки реп и да га прикази самосталцима, и да онда г. Урош Бринь каже да има веран пренес уговора о кредиту посланика код Чешко Банка и шта ти ја знам какво још ствари неће искрпнути које дају једну ружбу слику, ружни пример нећу да кажем јавног морала, али државног, чионичког морала за наше државне политичке прилике. Калашнице увек готово има, можемо ли издан причати и бранити се, само је питање које ту калашницу да узме, да ли ће посланик, или Министар, или троћи или четврти сила која има пајећег утицаја и на владу, на посланика и на Скупштину. Немојмо губити време око тога; калашнице у крупним пословима где се употребљавају капитали од три, пет и осам милијона, колико добе, да и не говорим даље о томе, не мора увек то да буде, само да се и постарамо овом концесијом да не једном опет сумпорни шећер који се ни хљебима не може разбити, и немојте опет да се за наше милионе донесе фалачне границе, да се не доноса топови којима не излажу цели, не излажу осовине, нису добре ишапске справе итд. Од тога и да се сачувамо, а од ових пребацивача ни тошнија се не можемо одбранити; нема нас ко бранити, нарочито од утицаја старије фабрике. Је хоћу само да замери г. известиоцу, њега је забунило често добаџивање овде па је казао: ова ствар већ узима такав тугаљни карактер, да нас ја молим, или је примате, или је одбаците, само нека се скине с дневног реда. Г. Васићу, изваније, тако известијац одборске већине, где понај одвојенога изишљања, до сада није говорио. Ви кад сте потписали изванијај као изванијац, имате да пишете за то изишљење одборско, а и који писмо чланови одбора, и Министри, остављено нам је наводу како ћемо да мислимо

и гласамо о овој концесији. Дакле, ја сам у начелу за ову концесију, а то несумњиво излази из целога мого говора, јер сам, господо, из истих мотива бло и за прву концесију.

Још тада је било овде говора да се Влади и Скупштини не ставља никакво ограничење, да може давати још колико хоће концесија. Та концесија је решена и тада ме је питао један посланик и адвокат, да ли да гласа за, и ја сам му казао: кад је ред да будеш фабрички адвокат, ред је и да гласаш. Хоћу да кажем да ова концесија никакве штете не може наћи нашим економским интересима, а да ли ће користи донети идомо да видимо. Стога ћу, велим, у начелу гласати за ову концесију. Имам само још једну ствар да напоменем. Ја ћу искрено да говорим, мислио је међу изјутра и на сваки случај ако би то запета било, да тражим обезбеђење да обе фабрике и нове и старе да не траже да се поделе монополска област. Ја ћу одмах да кажем, да би то опет изашло на то да остану обе фабрике на монополском терену. Конкуренција се мора потпуно оставити и производњама и фабракантима, и купцима и прерадавцима. Ја мислим, дакле, да у томе обиму можемо чинре савести дати концесију. Истина ја пледирам још и за моравски округ, чича Старко за Алексијац, г. Узуновић за Ниш, а други посланици за друга места. Но моме минштењу овде је остало празнина.

У жалби коју упуњује Празка Банка Влади, она каже, да ће у околини вароши Параћина, Куприје или Јагодине подићи фабрику шећера. Привредни Савет, кад је спроводио ту концесију Министру, казао је, да ће се ова фабрика, кад јој буде дата концесија, подићи у средини Поморавља. То је, господо, поодређено место. Наша административна подела је таква, да не може да се одреди шта је средина Поморавља.

Ја мислим да је требало обележити округ, округи и граничне изван којих се не сме виши, те да имаје по деси слугај да та фабрика буде у Топчидору, ако не опет на Чукарици, и да опет после добије нове муне, и шта та ја знам.

Председник, Андра Николић. — Има реч г. известникац.

Известникац, Драг. Васиљ — Г. Катић рђаво ме је разумео, кад сам мало час говорио. Ја сам казао да треба ствар што пре решити, зато што се тражило да се ова концесија врати у одбор. Ја ћу говорити о овој концесији и дати своју реч кад дође време. Ја сам чуо више пута пребављања у Скупштини, да Министри и известници злоупотребљавају право говора и ја сам чекао прилазу за говор. Ја сам у говору кратак, па ћу гледати да будем и у звоју припреми. Ја сам казао да треба ствар решити зато брже, што је то интерес и једне и друге стране, да имају определjeni положај, да знају на чemu су, и зато сам молио да се реши, и ја сам које минштење казвао и написао и

остајем при њему, а ја не могу допити посланике да гласају како ја мислим.

Сима Катић. — Неизгодно сте се изјаснили. Ви сте казала: „Решите како хоћете“ — а то уноси забуну.

Председник, Андра Николић. — Има реч Г. Министар Привреде.

Министар Привреде, Јаша Продановић.

— Код ове концесије није било никаквих погодба између старијих и млађих радикала. Било је извесних погодаба у пословнику, у закону о судијаји, у закону о српским и градским судовима. Ту погодбу може бити у једној коалиционој Влади, јер у закону о пословнику извесна се права посланичка скраћују, док, у закону о истражним властима, обезбеђују се извесни права народу. То су политичка питања прилога реда и ту треба да буде погодбе између једне и друге радикалне групе.

Што ова концесија није изашла радије на дневни ред и што је стајала дуже пред Скупштином, то је зато, што је било важнијих послова. У прошлом сазиву рађен је закон о радњама, један од врло важних закона и он је морao доћи пре ове концесије. И Скупштина је после доношења овога закона била толико заморена, да није могла више радити. Што ова концесија није изашла на дневни ред па за ово четири месеца, откако је почела ова сесија, то је стога, што је у Скупштини било важнијих послова. Ја сматрам да је регулисање политичког става, срећивање односа у земљи, много важније него овакав понос. И кад би се овај понос могао скршити за сат или по сата, могао би доћи раније на дневни ред, или знало се унапред да ће бити ошире дебате на њему и писмо хтели допустити, да ова дебата дође пре кориснијих политичких законова, који срећују ставе у земљи. Зато је ова концесија стављена одмах после првог читања ових важнијих законова: после првог читања закона о судијаји, после првог читања закона о српским и градским судовима и после првог читања закона о пословном реду.

Можда би ова концесија дошла и после закона о штамни, кад би овај закон био у споразуму. Али пошто овај закон о штамни није био у споразуму, то је она дошла одмах после свију споразумних законова, а да су ови закони важнији, о томе не треба да говорим.

Председник, Андра Николић. — Пристајете ли да прекинемо рад? — (Пристајемо). За дневни ред предаджем, да узимамо прије тачку; избор чланица Главне Контроле, због тога што је Председник Министарског Савета саопштио, да се у Главној Контроли не може да ради, а затим наставак данашњег дневног рада. Како је дан одужао, ја мислим да од сутра почивамо седницу раније, у $8\frac{1}{2}$ часона. Данашњу седницу закључујем, а другу заказујем за сутра у $8\frac{1}{2}$ ч. пре подне. (Прима се).

(Седница је трајала до $12\frac{1}{2}$ часова по подне).